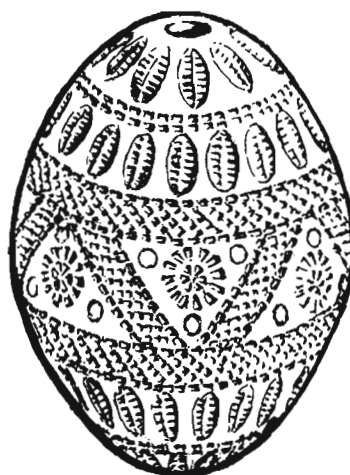


ARCHEOLOGICKÉ
VÝSKUMY
ANÁLEZY
NA SLOVENSKU
V ROKU 1981

1. ČASŤ



ARCHEOLOGICKÉ VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1981

1. ČASŤ

NITRA 1982

Na obálke hrkálka z doby rímskej z Dvorov nad Žitavou /kresba P. Škvarekovej/

OBSAH - INHALT - СОДЕРЖАНИЕ

Mapa lokalít - Karte der Fundorte - Карта местонахождений	14
Prehľad lokalít - Übersicht der Fundorte - Обзор местонахождений	15
Fixovanie archeologických lokalít Křovákovým systémem - Fixierung archäologischer Lokalitäten mittels des Křovák-Systems - Фиксация археологических местонахождений Кржоваковой системой	22
Ladislav B á n e s z /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Nové nálezy z východného Slovenska	23
Neue Funde aus Geländebegehungen in der Ostslowakei	25
Новые находки из разведок Восточной Словакии	25
Výskum paleolitického sídliska v Kašove	26
Grabung auf einer paläolithischen Siedlung in Kašov	26
Исследование палеолитического поселения в с. Кашов	26
Ladislav B á n e s z - Ľubomíra K a m i n s k á /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Zisťovací výskum v Hrčeli	27
Feststellungsgrabung in Hrčeľ	27
Разведочные раскопки в с. Грчель	27
Juraj B á r t a /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Mladopaleolitické sídlisko v Trenčianskych Bohuslaviciach	27
Jungpaläolithische Siedlung in Trenčianske Bohuslavice	29
Позднепалеолитическое поселение в с. Тренчанске-Богуславице	29
Jozef B á t o r a /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Archeologické nálezy z Levíc	30
Archäologische Funde aus Levice	30
Археологические находки в г. Левице	30
Praveké, stredoveké a novoveké nálezy zo Želiezoviec	31
Urzeitliche, mittelalterliche und neuzeitliche Funde aus Želiezovce	31
Находки доисторического времени, периода средневековья и нового времени в с. Жельезовце	31
Záchranná akcia v Nových Sadoch-Čabe a Jelšovciach	32
Rettungsaktion in Nové Sady-Čab und Jelšovce	33
Охранное исследование в сс. Нове-Сади-Чаб и Ельшовце	33
Jozef B á t o r a /Archeologický ústav SAV, Nitra/ - Peter B e d - n á r /Gymnázium Janka Kráľa, Zlaté Moravce/	
Nové archeologické lokality z horného Požitavia	33
Neue archäologische Lokalitäten aus dem oberen Žitavatal	35
Новые археологические местонахождения в верхнем Пожитавье	35

Jozef B á t o r a - Ondrej O ž ď á n i /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Záchranný výskum v Mochovciach	35
Rettungsgrabung in Mochovce	37
Охранное исследование в с. Моховце	37
Július B é r e š /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Nové nálezy z Veľkého Kamenca	38
Neufunde aus Veľký Kamenec	38
Новые находки в с. Вельки-Каменец	39
Záchranný výskum v Strážnom	39
Rettungsgrabung in Strážne	40
Охранное исследование в с. Стражне	41
Július B é r e š - Dušan Č a p l o v i č - Michal S l i v k a /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Archeologický prieskum zátopovej oblasti Starina	41
Archäologische Begehung des Überflutungsgebietes von Starina	43
Археологические разведки в заливной области Старина	43
Vojtech B u d i n s k ý - K r i č k a /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Nové nálezy na východnom Slovensku	44
Neue Funde in der Ostslowakei	53
Новые находки в Восточной Словакии	55
Jozef B u j n a - Ivan C h e b e n - Mária R e j h o l c o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Laténske a belobrdské pohrebisko v Dubníku	57
Gräberfeld aus der Latènezeit und der Bijelo Brdo-Kultur in Dubník/	59
Латенский и белобрдский могильник в с. Дубник	59
Jozef B u j n a - Peter R o m s a u e r /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Záverečná výskumná sezóna v Bučanoch	59
Schlussetappe der Grabung in Bučany	62
Заключительный исследовательский сезон в с. Бучани	63
Dušan Č a p l o v i č /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Archeologický výskum vo Svinici	64
Archäologische Grabung in Svinica	66
Археологическое исследование в с. Свиница	66
Dušan Č a p l o v i č - František J a v o r s k ý /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Záchranný výskum zaniknutej stredovekej dediny Krigov	66
Rettungsgrabung in der mittelalterlichen Dorfwüstung Krigov	68
Охранное исследование прекратившего существование средневекового села Кригов	69

Dušan Č a p l o v i č - Alexander R u t t k a y - Michal S l i v k a - Adrián V a l l a š e k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Zlatý pečatný prsteň z Hrhova	70
Goldener Siegelring aus Hrhov	72
Золотое кольцо с печатькой из с. Гргов	73
Pavol Č a p l o v i č /Oravský Podzámok/	
Ďalšie nálezy lužickej kultúry v Dolnom Kubíne	73
Weitere Funde der Lausitzer Kultur in Dolný Kubín	74
Дальнейшие находки лужицкой культуры в г. Дольни-Кубин	74
Záchranný výskum v Medzibrodí nad Oravou	74
Rettungsgrabung in Medzibrodie nad Oravou	75
Охранное исследование в с. Медзибродье-над-Оравой	75
Soňa D e m e t e r o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Výskum žiarového pohrebiska v Zemplínskych Kopčanoch	75
Abdeckung des Brandgräberfeldes in Zemplínske Kopčany	76
Исследование могильника с трупосожжениями в с. Земплинске-Копчани	77
Zoltán D r e n k o /Archeologický ústav SNM, Bratislava/	
Zaniknutá stredoveká dedina Bizovo	77
Mittelalterliche Dorfwüstung Bizovo	78
Прекратившее существование средневековое село Бизово	78
Zdeněk F a r k a š /Archeologický ústav SNM, Bratislava/	
Výsledky prieskumu okolia Botanickej záhrady v Bratislave	78
Ergebnisse der Begehung der Umgebung des Botanischen Gartens in Bratislava	80
Результаты разведок около Ботанического сада в Bratislave	80
Záchranný výskum na Devínskej Kobyle v Bratislave-Dúbravke	80
Rettungsgrabung auf Devínska Kobyla in Bratislava-Dúbravka	81
Охранные раскопки на Девинской-Кобиле в Bratislave-Дубравке	81
Václav F u r m á n e k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Ojedinelý nález bronzové sekery z Bratislavy-Dúbravky	82
Einzelfund eines Bronzebeils aus Bratislava-Dúbravka	83
Единичная находка бронзового топора в Bratislave-Дубравке	83
Václav F u r m á n e k /Archeologický ústav SAV, Nitra/ - Iveta T ó t h o v á /Novohradské múzeum, Filakovo/	
Záchranný výskum v Pincinej	83
Rettungsgrabung in Pinciná	85
Охранное исследование в с. Пинцина	86
Milan H a n u l i a k - Gabriel F u s e k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Výsledky piatej výskumnej sezóny v Chľabe	86
Ergebnisse der fünften Grabungssaison in Chľaba	89
Результаты пятого исследовательского сезона в с. Хляба	90

Jozef H o š š o /Katedra všeobecných dejín a archeológie FF UK,
Bratislava/

Dalšie výsledky archeologického výskumu mestského hradu v Kremnici	91
Weitere Ergebnisse der archäologischen Grabung auf der städti- schen Burg in Kremnica	92
Дальнейшие результаты археологического исследования городско- го замка в г. Кремница	92

Ivan C h e b e n /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Záchranný výskum v Patinciach	93
Rettungsgrabung in Patince	94
Охранные раскопки в с. Патинце	94
Záchranný výskum v Sikeničke	95
Rettungsgrabung in Sikenička	96
Охранное исследование в с. Сикеничка	96

Ivan C h e b e n - Ivan K u z m a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Nálezky maďarovskej kultúry z hradného kopca v Nitre	96
Funde der Maďarovce-Kultur vom Burgberg in Nitra	97
Находки мадяровской культуры с замкового холма в г. Нитра	97

Ivan C h e b e n - Ivan K u z m a - Ján R a j t á r /Archeolo-
gický ústav SAV, Nitra/

Výsledky prieskumu v oblasti výstavby sústavy vodných diel na Dunaji	98
Ergebnisse der Geländebegehung im Aufbauggebiet des Systems von Wasserkraftanlagen an der Donau	101
Результаты разведок в области стройки комплекса гидротехни- ческих сооружений на Дунае	102

Július J a k a b /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Antropologický materiál z Nitry-Mikovho dvora	103
Anthropologisches Material aus Nitra-Mikov dvor	108
Антропологический материал в г. Нитра-Миков-Двор	109

Kostrové zvyšky ľudu bukovohorskej kultúry zo Šarišských Michalian	109
Skelettreste der Träger der Bükker Kultur aus Šarišské Michalany	109
Остатки скелетов народа буковогорской культуры из с. Шаришске- Михалини	110

František J a v o r s k ý /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Prieskumy Výskumnej expedície Spiš	110
Geländebegehungen der Forschungsexpedition Spiš	124
Разведки исследовательской экспедиции Спиш	129
Záchranný výskum pri Košickej bráne v Levoči	134
Rettungsgrabung beim Kaschauer Tor in Levoča	136
Охранное исследование у Кошицких ворот в г. Левоча	137

Pavol J u r e č k o /Východoslovenské múzeum, Košice/

Výskum v Trstenom pri Hornáde	138
Grabung in Trstené pri Hornáde	140
Исследование в с. Трстене-при-Горнаде	140

Lubomíra K a m i n s k á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Prieskum a záchranný výskum v Komárove	140
Geländebegehung und Rettungsgrabung in Komárov	141
Разведки и охранное исследование в с. Комеров	141

Výsledky prieskumov v okresoch Košice-vidiek a Trebišov	141

Grabungsergebnisse aus den Bezirken Košice-Land und Trebišov	142

Результаты разведок в районах Кошице-Видьек и Требишов	143

Mária K o d o ň o v á /Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti, Bratislava/ - Adrián V a l l a š e k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Komplexný výskum mestského hradu v Banskej Bystrici	143

Komplexe Untersuchung der Stadtburg von Banská Bystrica	145

Комплексное исследование городского замка в Банской Вистрице	145

Eva K o l n í k o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Prírastky mincí v Archeologickom ústave SAV v roku 1981	146

Münzeingänge im Archäologischen Institut der SAV im J. 1981	152

Приросты монет в Археологическом институте САН в 1981 г.	153

Štefan K o v á c s /Gemerské múzeum, Rimavská Sobota/

Archeologický prieskum v Ožďanoch a Šafárikove-Behynciach	153

Archäologische Geländebegehung in Ožďany und Šafárikovo-Behynce	154

Археологические разведки в с. Ождяни и г. Шефариково-Бегинце	155

Keltská chata a nálezy z doby rímskej v Barci /okres Rimavská Sobota/	155

Eine keltische Hütte und Funde aus der römischen Kaiserzeit in Barca /Bez. Rimavská Sobota/	161

Кельтское жилище и находки римского периода в с. Барца /рай. Римавска-Собота/	162

Nové archeologické nálezy z Rimavskej Soboty	163

Neue archäologische Funde aus Rimavská Sobota	164

Новые археологические находки из г. Римавска-Собота	165

Nové nálezy východnej lineárnej keramiky v okrese Rimavská Sobota	165

Neue Funde der östlichen Linearkeramik im Bezirk Rimavská Sobota	167

Новые находки культуры восточной линейной керамики в районе Римавска-Собота	168

Rudolf K u j o v s k ý /Oblastné nitrianske múzeum, Nitra/

Lužické pohrebisko v Zlatých Moravciach-Kňaziciach	169

Lausitzer Gräberfeld in Zlaté Moravce-Kňazice	170

Лужицкий могильник в г. Злате-Моравце-Княжице	171

Ivan K u z m a /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Druhá etapa výskumu v Mužle-Čenkove	171
Zweite Grabungsetappe in Mužla-Čenkov	174
Второй этап исследования в с. Мужла-Ченков	175

Klára K u z m o v á - Titus K o l n í k - Ján R a j t á r
/Archeologický ústav SAV, Nitra/

Štvrtá sezóna revízneho výskumu rímskeho kastela v Iži - akcia Dunaj	177
Vierte Saison der Revisionsgrabung im römischen Kastell von Iža - Aktion Donau	183
Четвертый сезон ревизионного исследования римского кастела в с. Ижа - дело Дунай	186

Mária L a m i o v á - S c h m i e d l o v á /Archeologický ústav
SAV, Nitra/

Neolitická keramika zo Slavkoviec	188
Neolithische Keramik aus Slavkovce	188
Неолитическая керамика из с. Славковце	188
Spona z doby rímskej z Majcichova	188
Römerzeitliche Fibel aus Majcichov	189
Фибула римского периода из с. Майцихов	189

Jozef L i s z k a /Okresné múzeum, Nové Zámky/

Nálezy z doby bronzovej v Černíku	189
Bronzezeitliche Funde in Černík	190
Находки периода бронзы из с. Черник	190

Jozef M o r a v č í k /Považské múzeum, Žilina/

Prieskumy na lokalitách severozápadného Slovenska	191
Begehungen von Lokalitäten der Nordwestslowakei	194
Разведки на местонахождениях в Северозападной Словакии	195

Tamara N e š p o r o v á /Trenčianske múzeum, Trenčín/

Nové nálezy v Trenčianskom okrese	196
Neufunde im Bezirk Trenčín	197
Новые находки в районе Тренчин	198
Výskum hradu Trenčín	199
Grabung auf der Burg Trenčín	199
Исследование замка Тренчин	200

Viera N ě m e j s o v á - P a v ú k o v á /Archeologický ústav SAV,
Nitra/

Výsledky výskumu vo Svodíne	200
Grabungsergebnisse in Svodín	203
Результаты исследования в с. Сводин	204

Petr N o v á k /Západoslovenské múzeum, Trnava/

Zjišťovací výzkum v katastru obce Prašník	206
Feststellungsgrabung im Kataster der Gemeinde Prašník	206
Разведочное исследование в кадастре с. Прашник	207

Bohuslav Novotný /Katedra všeobecných dějin a archeologie FF UK, Bratislava/	
Výskum na Hrachovisku pri Štrbe	207
Grabung auf Hrachovisko bei Štrba	208
Исследование в урочище Граховиско у с. Штрба	208
Ladislav Olexa /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Piata etapa výskumu v Nižnej Myšli	208
Fünfte Grabungsetappe in Nižná Myšľa	210
Пятый этап исследования в с. Нижна-Мишля	211
Ivan Pastorek /Okresné múzeum Trnava so sídlom v Hlohovci/	
Doklady o stredovekom osídlení Leopoldova	212
Belege über mittelalterliche Besiedlung von Leopoldov	212
Доказательства заселения г. Леопольдова в средневековье	213
Sídlisko z 10. storočia v Červeníku	213
Siedlung aus dem 10. Jahrhundert in Červeník	214
Поселение X в. в с. Червеник	214
Významné stredoveké nálezy v centre mesta Hlohovca	215
Bedeutende mittelalterliche Funde im Stadtzentrum von Hlohovec	216
Значительные средневековые находки в центре города Глоговец	217
Jozef Paulík /Archeologický ústav SNM, Bratislava/	
Zisťovací výskum opevnenej osady čačianskej kultúry v Ipelškom Sokolci	217
Feststellungsgrabung auf der befestigten Siedlung der Čaka-Kultur in Ipelský Sokolec	218
Разведочное исследование укрепленного поселения культуры Чака в с. Ипельски-Соколец	218
Juraj Pavúk /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Druhý rok záchranného výskumu v Žlkovciach	219
Zweites Jahr der Rettungsgrabung in Žlkovce	221
Второй год охранного исследования в с. Жлковце	222
Karol Pietra /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Bronzový kosák z Dohnian	223
Bronzesichel aus Dohnany	223
Бронзовый серп из с. Догняни	223
Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1981	224
Grabung in Liptovská Sielnica-Liptovská Mara im J. 1981	226
Исследование в с. Липтовска-Сельница - Липтовска-Мара в 1981 г.	227
Ján Rajtár - Peter Roth /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Zisťovací výskum v Komárne-Velkom Harčáši	227
Feststellungsgrabung in Komárno-Velký Harčáš	231
Разведочное исследование в г. Комарно-Вельки-Гарчаш	232

Mária R e j h o l c o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Včasnostredoveké pohrebisko v Čakajovciach	233
Frühmittelalterliches Gräberfeld in Čakajovce	235
Могильник периода раннего средневековья в с. Чакаёвце . . .	236
Marta R e m i á š o v á /Múzeum, Bojnice/	
Výskumy a prieskumy na hornom Ponitří v roku 1981	237
Grabung und Geländebegehungen im oberen Nitratal im J. 1981 . .	239
Исследования и разведки в верхнем Понитрые в 1981 г.	240
Alexander R u t t k a y /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Správa o výskume na Detvianskej ulici v Piešťanoch v roku 1981 . . .	240
Bericht über die Grabung in der Gasse Detvianska ulica in Piešťany im J. 1981	246
Сообщение об исследовании на Детвянской ул. в г. Пьештяни в 1981 г.	247
Správa o zisťovacom výskume v Moravanoch nad Váhom	247
Berich über eine Feststellungsgrabung in Moravany nad Váhom . .	253
Сведения о проверочном исследовании в с. Моравани-над-Вагом . .	255
Alexander R u t t k a y - Emil R e j h o l e c /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Ďalšie včasnostredoveké objekty v Piešťanoch-Banke	256
Weitere frühmittelalterliche Objekte in Piešťany-Banka	256
Дальнейшие раннесредневековые объекты в г. Пьештяни-Банка . .	257
Prieskum v Kamanovej	257
Begehung in Kamanová	257
Разведки в с. Каманова	257
Výsledky prieskumu v údolí Bebravy a v Ponitří	258
Ergebnisse von Geländebegehungen im Bebrava- und Nitratal . . .	259
Результаты разведок в бассейне р. Бебравы и в Понитрые	259
Miloš R í h a /Záhorské múzeum, Skalica/	
Dvě sídliště z doby římské ve Skalici	260
Zwei römerzeitliche Siedlungen in Skalica	261
Два поселения римского периода в с. Скалица	261
Michal S l i v k a /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Nález sekeromlatu v Bratislave-Vajnory	261
Fund einer Hammeraxt in Bratislava-Vajnory	261
Находка топор-молота в г. Братислава-Вайнори	261
Predbežné ukončenie systematického výskumu na hrade Šariš . . .	262
Vorläufige Beendung der systematischen Grabung auf der Burg Šariš	263
Предварительное закончение систематичного исследования замка Шариш	263

Michal S l i v k a - Adrián V a l l a š e k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Terénny prieskum stredovekých fortifikačných objektov na východnom Slovensku	263
Erkundung mittelalterlicher Fortifikationsanlagen in der Ostslowakei	268
Полевые разведки фортификационных объектов периода средневековья в Восточной Словакии	269
Etela S t u d e n í k o v á /Archeologický ústav SNM, Bratislava/	
Výskum v Uníne v roku 1981	270
Grabung in Unín im J. 1981	271
Исследование в с. Унин в 1981 г.	271
Stanislav S i š k a /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Sídlisko z mladšej doby kamennej v Šarišských Michaľanoch	272
Siedlung aus der jüngeren Steinzeit in Šarišské Michaľany	274
Поселение младшего каменного века в с. Шаришске-Михаляни	275
Ján T i r p á k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Geofyzikálne prieskumy archeologických lokalít	275
Geophysikalische Untersuchungen archäologischer Fundstellen	277
Геофизические разведки археологических местонахождений	278
Anton T o č í k /Archeologický ústav SAV, Nitra/	
Predstihový záchranný výskum v Bajči	278
Präventionsgrabung in Bajč	281
Опередительное охранное исследование в с. Байч	281
Prieskum archeologických lokalít na juhozápadnom Slovensku	282
Überprüfung archäologischer Fundstellen in der Südwestslowakei	290
Разведки на археологических местонахождениях в Югозападной Словакии	291
Katarína T o m č í k o v á /Archeologický ústav SNM, Bratislava/	
Nález železného hrotu oštepú v Bratislave	293
Fund einer eisernen Speerspitze in Bratislava	293
Находка железного наконечника копья в Bratislave	293
Gejza T r g i n a /Múzeum mincí a medailí, Kremnica/	
Druhá výskumná etapa v Ziar nad Hronom	293
Zweite Grabungsetappe in Ziar nad Hronom	295
Второй этап исследования в г. Жяр-над-Гроном	295
Alexander T r u g l y /Oblasťné podunajské múzeum, Komárno/	
Tretia sezóna výskumu pohrebiska z obdobia avarskej ríše pri lodeniciach v Komárne	295
Dritte Grabungssaison auf einem awarenzeitlichen Gräberfeld bei der Schiffswerft in Komárno	296
Третий сезон исследования могильника периода аварской державы у верфи в г. Комарно	297

Vladimír T u r ě a n /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Záchranný výskum objektu z doby rímskej v Senci	298
Rettungsgrabung eines römerzeitlichen Objektes in Senec	298
Охранное исследование объекта римского периода в с. Сенец	298

Ladislav V e l i a ě i k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výsledky druhej výskumnej sezóny v Liptovskej Teplej	298
Ergebnisse der zweiten Grabungssaison in Liptovská Teplá	301
Исследования второго исследовательского сезона в с. Липтовска-Тепла	301

Mária V o n ě r á k o v á /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Antropologický materiál zo záchranného výskumu v Žlkovciach	302
Anthropologisches Material der Rettungsgrabung in Žlkovce	304
Антропологический материал из охранного исследования в с. Жл-ковце	304
Kostrové nálezy z Nových Sádov-Čabu	304
Skelettfunde in Nové Sady-Čab	305
Находки костяков в с. Нове-Сади, часть Чаб	305

Jozef Z á b o j n í k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výskum slovansko-avarského pohrebiska v Štúrove-Obide	305
Grabung auf einem slawisch-awarischen Gräberfeld in Štúrovo-Obid	307
Исследование славяно-аварского могильника в г. Штурово-Обид	307

Mária Z a c s k o v á /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

Nález kamenného sekeromlatu v Mariánke	308
Fund einer steinernem Hammeraxt in Mariánka	308
Находка каменного топора-молота в с. Марьянка	308

Lev Z a c h a r /Archeologický ústav SNM, Bratislava/

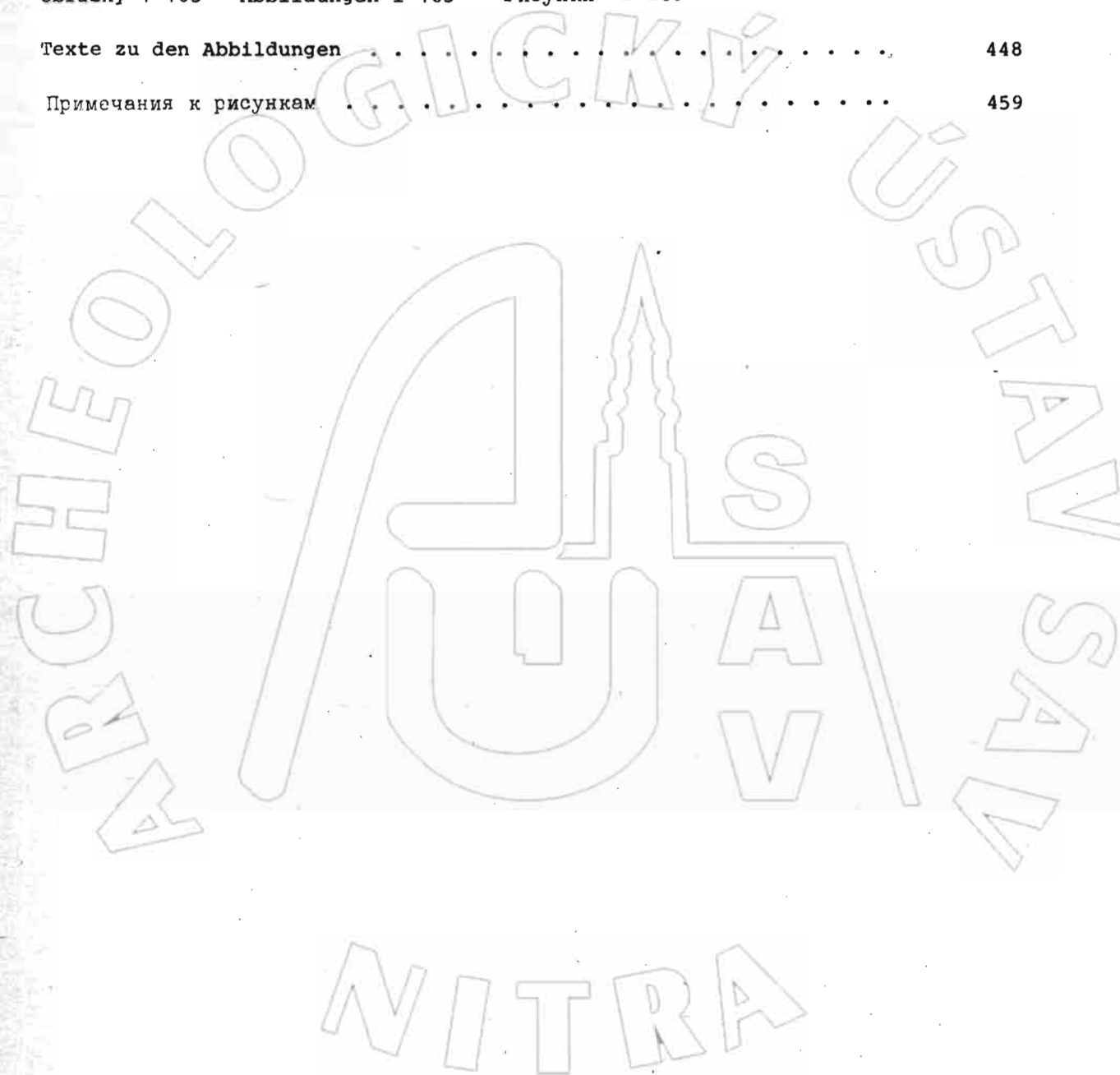
Záchranný výskum laténskeho sídliska v Studienke	309
Rettungsgrabung auf der latènezeitlichen Siedlung in Studienka	309
Охранное исследование латенского поселения в с. Студьенка	310

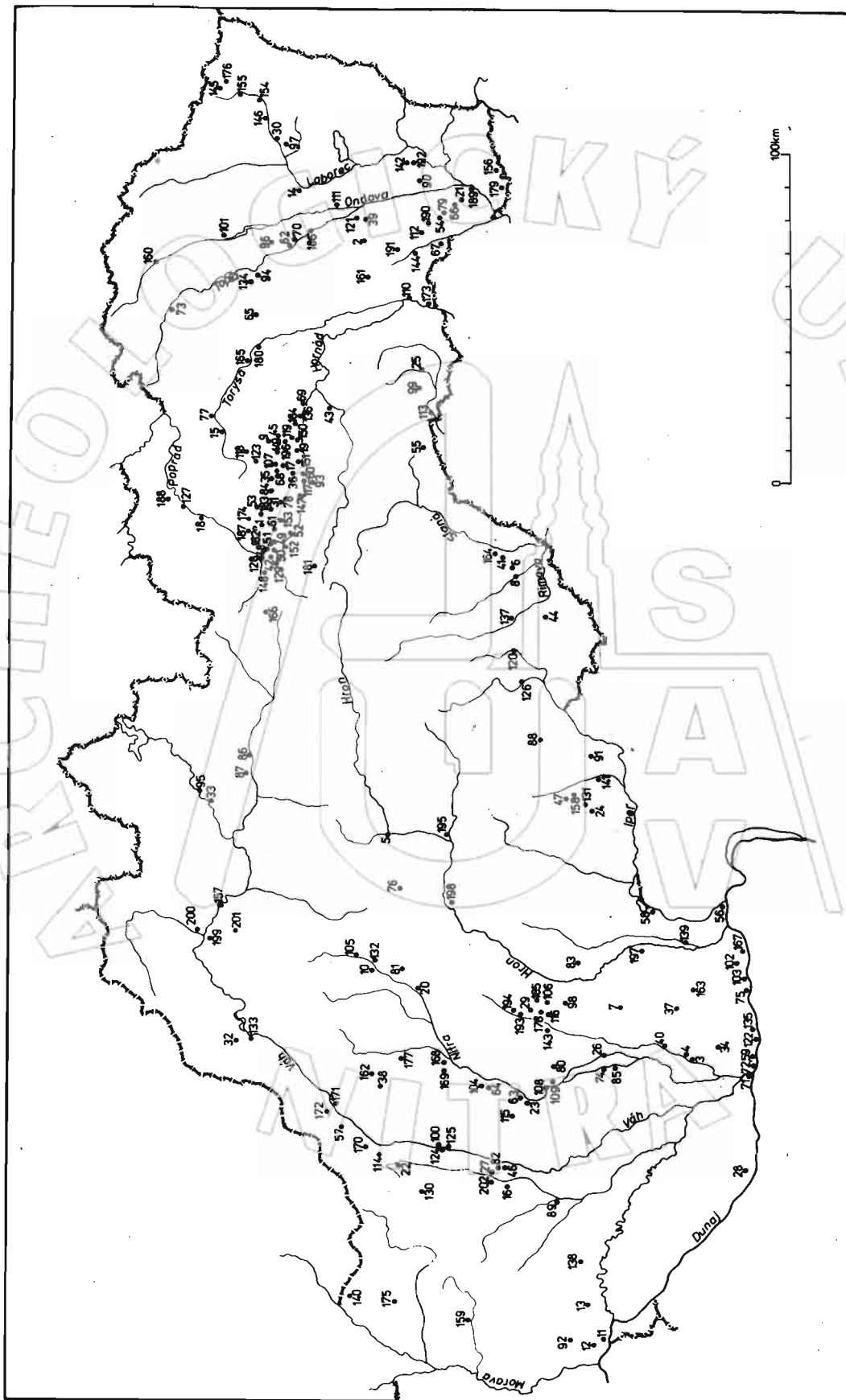
Pavel Z e b r á k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Předběžné výsledky záchranného výzkumu v okolí Zvolena	310
Vorläufige Ergebnisse der Rettungsgrabung in der Umgebung von Zvolen	312
Предварительные результаты охранного исследования в окрестностях г. Зволена	313
Výsledky průzkumu v obcích Kamanová a Mýtina Nová Ves	314
Ergebnisse der Begehung in den Gemeinden Kamanová und Mýtina Nová Ves	314
Результаты исследований в сс. Каманова и Митина-Нова-Вес	314

Pavel Z e b r á k /Archeologický ústav SAV, Nitra/

Výsledky terénneho průzkumu na jihu středního Slovenska . . .	315
Ergebnisse der Geländebegehung im Süden der Mittelslowakei . .	317
Результаты полевых разведок юга центральной Словакии	318
Obrázky 1-165 - Abbildungen 1-165 - Рисунки 1-165	319
Texte zu den Abbildungen	448
Примечания к рисункам	459





Mapa lokalit k prehľadu archeologických výskumov a nálezov na Slovensku v roku 1981 /číslovanie nálezísk
zodpovedá poradovým číslam na tabuľke - str. 15-21/
Karte der Fundorte zur Übersicht der archäologischen Grabungen und Funde in der Slowakei im J. 1981 /die
Nummern der Fundstellen entsprechen den laufenden Zahlen in der Tabelle auf S. 15-21/
Карта местонахождений к обзору археологических исследований и находок в Словакии в 1981 г. /нумерация
находок соответствует порядковым номерам на таблице - с. 15-21/

Prehľad slovenských lokalít, na ktorých sa v roku 1981 uskutočnili výskumy alebo zistili archeologické objekty, nálezy a pod. /Poradové čísla zodpovedajú číslam lokalít na mapke - str. 14./

[illegible]

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov										Príspevok na strane
			paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba			stredovek				
						bronzo	halštatská	laténska	rímska a stahovania národov	6.-8. storočie	9. storočie	10.-12. storočie	
31	Dlhé Stráže	Spišská Nová Ves	•		•					•	•	•	115
32	Dohňany	Považská Bystrica			•								223
33	Dolný Kubín	Dolný Kubín					•						73
34	Dolný Peter	Komárno					•	•			•		98
35	Doľany	Spišská Nová Ves	•					•	•		•	•	115
36	Domanovce	Spišská Nová Ves					•				•	•	116
37	Dubník	Nové Zámky					•	•			•		57
38	Dubodiel	Trenčín										•	258
39	Dvorianky	Trebišov	•		•				•	•		•	46
40	Dvory nad Žitavou	Nové Zámky	•						•				282, 286
41	Figa, časť Stránska	Rimavská Sobota	•										166
42	Gánovce	Poprad										•	110
43	Gelnica	Spišská Nová Ves										•	116
44	Gortva	Rimavská Sobota										•	77
45	Granč-Petrovce	Spišská Nová Ves					•		•			•	116, 123
46	Hlohovec	Trnava									•	•	215
47	Horné Plachtince	Veľký Krtíš					•						315
48	Hozelec	Poprad							•				111
49	Hôrka	Poprad		•			•			•	•	•	111
50	Hôrka, časť Kišovce	Poprad										•	111
51	Hôrka, časť Ondrej	Poprad					•						111
52	Hrabušice	Spišská Nová Ves	•	•			•	•	•		•	•	117, 146
53	Hradisko	Poprad					•						111
54	Hrčel	Trebišov	•	•	•	•	•					?	27
55	Hrhov	Rožňava										•	70
56	Chľaba	Nové Zámky				•	•	•	•	•		•	86, 276
57	Chocholná-Velčice, časť Chocholná	Trenčín			•								196
58	Ipeľský Sokolec	Levice				•							217
59	Iža	Komárno							•				146, 177, 276
60	Jamník	Spišská Nová Ves							•			•	117
61	Jánovce	Poprad	•			•			•	•	•		112
62	Jastrabie nad Topľou	Vranov nad Topľou							•				48
63	Jelšovce	Nitra				•							32

[illegible]

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov										Príspevok na strane	
			paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba			stredovek			novovek		
						bronzová	halštatská	laténska	rímska a stahovania národov	6.-8. storočie	9. storočie			10.-12. storočie
95	Medzibrodie nad Oravou	Dolný Kubín					•							74
96	Michalok	Vranov nad Topľou										•		50
97	Modra	Humenné										•		42
98	Mochovce	Levice			•	•	•					•	•	35, 276
99	Moldava nad Bodvou	Košice-vidiek							•				•	142
100	Moravany nad Váhom	Trnava										•	•	247, 276
101	Mrázovce	Svidník					•						•	265
102	Mužla	Nové Zámky	•	•	•	•	•	•				•		99
103	Mužla, časť Čenkov	Nové Zámky	•	•	•	•				•	•			171
104	Mýtna Nová Ves	Topoľčany		•	•	•								314
105	Nedožery-Brezany	Prievidza								•				237
106	Nemčiňany	Nitra			•									34
107	Nemešany	Spišská Nová Ves						•		•	•			119
108	Nitra	Nitra				•							•	96, 150
109	Nitra, časť Chrenová	Nitra			•					•	•			103
110	Nižná Myšľa	Košice-vidiek				•								208
111	Nižný Hrušov	Vranov nad Topľou				•						•		50
112	Nižný Žipov	Trebišov	•		•					•	•			50
113	Nová Bodva, časť Chorváty	Košice-vidiek										•		265
114	Nové Mesto nad Váhom	Trenčín	•											196
115	Nové Sady, časť Čab	Nitra				•								32, 304
116	Nové Vozokany, časť Malé Vozokany	Nitra			•									34
117	Odorín	Spišská Nová Ves	pravek									•		119
118	Oľšavica	Spišská Nová Ves	pravek, stredovek											119
119	Oľšavka	Spišská Nová Ves		•										120
120	Ožďany	Rimavská Sobota		•	•									153
121	Parchovany	Trebišov	•		•			•		•	•			51
122	Patince	Komárno	•	•			•	•		•	•			93, 100, 277
123	Pavľany	Spišská Nová Ves										•	•	66, 120, 150
124	Piešťany	Trnava									•	•		240, 277
125	Piešťany, časť Banka	Trnava									•	•		256
126	Pinciná	Lučenec										•	•	83, 151

[illegible]

Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov										Príspevok na strane	
			paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba				stredovek				
						bronzo	halštatská	laténska	rímska a stahovania národov	6.-8. storočie	9. storočie	10.-12. storočie		13.-16. storočie
160	Svidník	Svidník												266
161	Svinica	Košice-vidiek												64
162	Svinná	Trenčín												258
163	Svodín	Nové Zámky												200
164	Šafárikovo, časť Behynce	Rimavská Sobota												154
165	Šarišské Michaľany	Prešov												109, 272, 277
166	Štrba	Poprad												207
167	Štúrovo, časť Obid	Nové Zámky												277, 305
168	Topoľčany, časť Krušovce	Topoľčany												258
169	Topoľčany, časť Malé Bedzany	Topoľčany												258
170	Trenčianske Bohuslavice	Trenčín												27
171	Trenčín	Trenčín												199
172	Trenčín, časť Zlatovce	Trenčín												197
173	Trstené pri Hornáde	Košice-vidiek												138
174	Tvarožná	Poprad												113
175	Unín	Senica												270
176	Veľká Poľana	Humenné												43
177	Veľké Chlievany	Topoľčany												258
178	Veľké Vozokany	Nitra												34
179	Veľký Kamenec	Trebišov												38
180	Veľký Šariš	Prešov												151, 262
181	Vernár	Poprad												114
182	Vlková	Poprad												114
183	Vlkovce	Poprad												114
184	Vojkovce	Spišská Nová Ves												122
185	Volkovce	Nitra												34
186	Vranov nad Topľou, časť Čemerné	Vranov nad Topľou												53
187	Vrbov	Poprad	nedatované										115	
188	Vyšné Ružbachy	Stará Ľubovňa												124
189	Zemplín	Trebišov												151

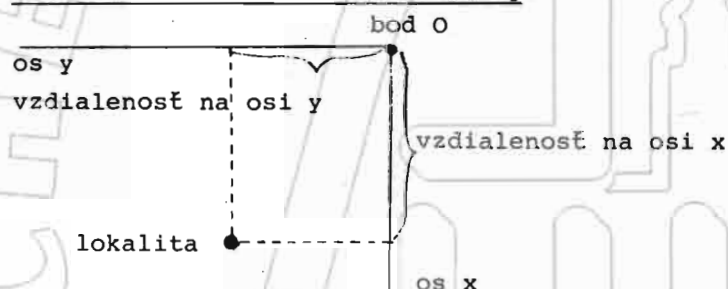
Poradové číslo	Obec /lokalita/	Okres	Datovanie lokalít, objektov, nálezov										Príspevok na strane			
			paleolit a mezolit	neolit	eneolit	doba			stredovek							
						bronzová	halštatská	laténska	rímska a sťahovania národov	6.-8. storočie	9. storočie	10.-12. storočie		13.-16. storočie	novovek	
190	Zemplínska Nová Ves, časť Zemplínsky Klečenov	Trebišov														53
191	Zemplínska Teplica	Trebišov														267
192	Zemplínske Kopčany	Michalovce														75
193	Zlaté Moravce	Nitra														34
194	Zlaté Moravce, časť Kňazice	Nitra														169
195	Zvolen	Zvolen														310
196	Žehra	Spišská Nová Ves														122
197	Želiezovce	Levice														31
198	Žiar nad Hronom, časť Horné Opatovce	Žiar nad Hronom														293
199	Žilina	Žilina														193
200	Žilina, časť Brodno	Žilina														193
201	Žilina, časť Turie	Žilina														193
202	Žlkovce	Trnava														219, 277, 302

FIXOVANIE ARCHEOLOGICKÝCH LOKALÍT KŘOVÁKOVÝM SYSTÉMOM

V súvis so zlučovaním obcí, zmenou chotárnych hraníc, zanikaním miestnych názvov a pod. vznikla potreba fixovať archeologické lokality na mape, aby sa dali spätne identifikovať. Zhodne so systémom, ktorý sa používa v Korpuse lokalít z konca 5. až z polovice 13. storočia na Slovensku /1. zväzok, rukopis pripravený do tlače, Archeologický ústav SAV, Nitra/, začíname ročníkom 1981 periodika Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku fixovať lokality Křovákovým systémom.

Spôsob fixovania: Použiť sa dajú mapy spracované v rôznych mierkach. Od nultého bodu v pravom /severovýchodnom/ rohu mapy smeruje dolu /na juh/ x-ová os, vľavo /na západ/ y-ová os. Na mape sa urobí pomyselná kolmice od lokality na os y aj x. Potom sa odmeria vzdialenosť od priesečníka kolmice a osi po nultý bod, a to najskôr na osi y, potom na osi x a vyjadří sa v milimetroch. Poradie /prvá os y, druhá os x/ sa musí zachovať. Pri fixovaní sa považuje za rozhodujúci stred lokality, veľké náleziská možno fixovať v dvoch hraničných bodoch.

Príklad fixovania stredu lokality:



Fiktívny príklad číselného vyjadrenia: M-33-120-D-c, 1 : 25 000, 180 : 211 mm.

Príklad fixovania dvoch hraničných bodov lokality:



Fiktívny príklad číselného vyjadrenia: M-33-120-D-c, 1 : 25 000, 180-205 : 125-140 mm.

Poradie údajov: 1. nomenklatúra mapy, 2. mierka mapy, 3. vzdialenosť lokality na osi y a x v milimetroch.

Literatúra: Císař, J. a kol. Mapování. Praha 1966.

Redakcia

NOVÉ NÁLEZY Z VÝCHODNÉHO SLOVENSKA

Ladislav B á n e s z

Na území východného Slovenska má systematický prieskum pravekého osídlenia vyše 30-ročnú tradíciu. Prieskumy sa uskutočňujú nielen v okolí systematických výskumov, ale aj v regiónoch a mikroregiónoch najzapadlejších oblastí.

Určitou špecialitou prieskumov východného Slovenska je pravidelné sledovanie lokalít, ktoré sú už síce známe, ale doteraz neboli skúmané. V mnohých prípadoch sa totiž tieto náleziská dajú datovať len rámcovo podľa skromného, pre terénnu situáciu ťažko získateľného materiálu. Preto sa ukázala potreba neustále sa k týmto lokalitám vracieť a každoročne robiť zber vyorávaného archeologického materiálu. K týmto náleziskám patrí:

C e j k o v I /okres Trebišov/

Počas systematického výskumu v Kašove v roku 1981 sa obrátila pozornosť aj na túto už dlho známu archeologickú lokalitu /M-34-128-D-a, 1 : 25 000, 323 : 79 mm/. Pre poľnohospodárske kultúry na tejto ploche sme však získali len veľmi málo paleolitických nálezov patriacich do gravettienu s obsidiánovou industriou. Z dvadsiatich siedmich exemplárov štiepanej kamennej industrie možno spomenúť zlomky obsidiánových čepelí, odštepky a zvyšky jadier. Výrobky z iných surovín reprezentuje iba stredná časť čepele z jemnozrnného tmavohnedého kremenca. Uloženie: AÚ SAV Nitra, príř. č. 8/81.

C e j k o v III

Z tejto lokality, nachádzajúcej sa medzi vrchom Tokaj /Cejkov I/ a hradsťou /M-34-128-D-a, 1 : 25 000, 314 : 85 mm/, sa získali len tri artefakty, a to dve stredné časti obsidiánových čepelí a nepravidelná dlhá obsidiánová čepeľ, v terminálnej časti poškodená od pluhu. Uloženie: AÚ SAV Nitra, príř. č. 9/81.

C e j k o v IV

Toto nálezisko, známe už okolo dvoch desaťročí, je medzi lokalitou Cejkov I na vrchu Tokaj a lesným pásom oddelujúcim chotáre Kašov a Cejkov. Terénna situácia a zbery na mierne zvlnenom kopci v štvorci vyhranenom tenkými pásmi vetrolamov medzi polohou Rada a kótami 161,0 a 175,0 poukazujú na štyri zoskupenia nálezov, ktoré označujeme ako polohy A, B, C, D. Vzdialené boli od seba okolo 50-80 m /M-34-128-D-a, 1: 25 000, 360 : 85/.

V polohe A sa získalo 40 nálezov. Okrem zvyšku doposiaľ neurčeného zvieracieho zuba je to 39 exemplárov štiepanej industrie. Na ploche rozptýlu týchto nálezov sa nenašli žiadne črepy. Žltobiелou patinou bolo pokrytých päť rohovcových artefaktov. Za zmienku stojí viacúderové priečne rydlo z rohovcovej čepele s jemnou bieložltou patinou, ktorá je typickým nástrojom v mladom paleolite. Podobnú patinu mali ďalšie tri rohovcové odštepky a terminálna časť rohovcovej čepele s tupým hrotitým ukončením.

Tieto nálezy by vzhľadom na podobnú patinu ako na artefaktoch v Kašove I a Cejkove I mohli patriť do neskorého paleolitu.

Ďalšie nálezy z polohy A predstavujú zväčša obsidiány s úderovými hrbmi neolitického charakteru, výraznejšie odčlenené od úderovej základne, ktoré majú koncentrické poloblúčky. Patria najskôr do mladšej doby kamennej. K nim možno asi pri-

radiť aj päť pazúrikových odštepov a bázu čepele, ktoré majú miernu modrastú patinu, ako aj zlomky čepelí zo sivého sopečného skla s pevnou zložkou perlitov.

Aj v polohe B južne od polohy A bolo 39 nálezov štiepanej kamennej industrie. Ani tu sa nezistili črepy. Použité kamenné suroviny nie sú bežné a charakteristické pre mladší paleolit Zemplínskych vrchov. Vyskytli sa medzi nimi nepatinované alebo málo patinované limnokvarcity, kvarcity, sopečné sklá s perlitovými zložkami a obsidiány s podobnými znakmi výrobného charakteru ako v polohe A. Okrem čepelí sa získali väčšinou len úštepý a odštepý.

Výnimočný je veľký /11,3 x 9,6 x 5,2 cm/ druhotne použitý sekáčovitý nástroj so sivobiелou matnou patinou, vyrobený z hnedo patinovaného limnokvarcitu /pôvodne pravdepodobne staropaleolitický nástroj/, so stopami opracovania a mrazových trhlin pokrytých bledšou hnedastou patinou /obr. 1/.

Z nálezov v tejto polohe môže do mladého paleolitu patriť ešte bazálna časť výrazne patinovanej rohovcovej čepele. Zdá sa, že všetky ostatné nástroje, medzi nimi široký holubovosivý úštep a dlhšia nepatinovaná čepeľ, zlomky nepravidelných obsidiánových čepelí a čepeľovitých úštepov, ako aj jednozákladňové obsidiánové jadro s jednostranne zachovanou povrchovou kôrou, patria do mladšej doby kamennej.

Z polôh C a D vo východnej časti lokality Cejkov IV pochádza už aj črepový materiál.

V polohe C sa získalo päť obsidiánových a dva tmavosivé črepy, ktoré sú však dosť nevýrazné a ťažko určiteľné.

Poloha D s nálezom sivozeleného rádiolaritu, silicitového a rohovcového odštepu i neolitického tmavosivého až červenohnedého črepového materiálu naznačuje neolitické osídlenie lokality. Medzi črepmi sa našli prepálené neformálne hnetené hlinené hrudky. Červenohnedé črepy sú z tela nádob. Táto lokalita, skrýaná severne pod strmším kopcom Vlčia hora /Farkastetô, kôta 256,8/, zrejme osídlená v starom i mladom paleolite, bola vyhľadávaným miestom na osídlenie i v dobe neolitickej. Doposiaľ získané nálezy takúto kontinuitu pravekého osídlenia len naznačujú, preto sa v prieskumoch tohto mikroregiónu musí pokračovať. Uloženie: AÚ SAV Nitra, príř. č. 139/81.

C e j k o v

V polohe Za vrchom v tesnej blízkosti kôty 209,3 a polohy Rađa severozápadne od Vlčej hory a východne od lesnej cesty z Kašova do Cejkova /M-34-128-D-a, 1 : 25 000, 370 : 115 mm/ sa prieskumom a zberom na oráčine získalo v roku 1981 dvanásť exemplárov štiepanej obsidiánovej industrie. Okrem zlomku modrasto patinovanej pazúrikovej čepele a tmavosivého rohovcového odštepu nálezy predstavujú väčšinou fragmenty útlých čepelí a odštepý z jadier. Uloženie: AÚ SAV Nitra, príř. č. 140/81.

K a š o v /okres Trebišov/

Asi 100 m západne od futbalového ihriska nad polohou Zimná studňa sa rozprestiera mierny kopec, ktorý uzatvára priestor Záhumienky nad južným a východným výbežkom obce /M-34-128-C-B, a, 1 : 25 000, 20 : 55 mm/. Tu sa získalo okrem tmavosivého okrajového črepu z neolitickej nádoby aj sivé rohovcové čepeľové škrabadlo s rovným čelom, retušovanými hranami a odlomenou bázou, stredné časti a bazálna časť obsidiánových čepelí.

Stredoveké osídlenie Kašova dokumentuje v tejto polohe aj črep zo svetlosivej nádoby, zdobený horizontálnou ryhou. Pochádza pravdepodobne z 12. storočia.

V polohe Pri vápenných peciach /M-34-128-C-B,a, 1: 25 000, 35 : 70 mm/, ktorá je známa bukovohorskými nálezmi už z výskumu Š. Janšáka, sa nazbieralo niekoľko exemplárov neolitickej obsidiánovej industrie /zber Ľ. Kaminská/. Autor príspevku našiel aj okrajový črep nádoby z obdobia stredného laténu /2.-3. stor. pred n. letopočtom/. Doteraz nie je presne určený okrajový črep s bledohnedým vonkajším povrchom a tmavosivým vnútrojškom, ktorý azda môže patriť do prechodného obdobia medzi staršou a mladšou dobou železnou. Uloženie: AÚ SAV Nitra, príř. č. 84/81.

K y s t a I /okres Trebišov/

V známej polohe južne od hradskej z Kysty do Hrčela vedľa poľnej cesty južne od kríža /M-34-128-A-d, 1 : 25 000, 115 : 320 mm/ sa nazbieralo v roku 1981 60 kusov štiepanej kamennej industrie. Takmer polovica z nich bola vyrobená z obsidiánov, ostatné suroviny tvorili hlavne hnedé a zelené rádiolarity, rohovce a pazúriky. Nástrojov bolo málo. Medzi nimi sa však našlo výrazné jednozákladňové hranolovité jadro z hnedého rádiolaritu, na podstavci škrabadlovite opracované. K veľmi vzácnym nálezom patrí ploché dvojité škrabadlo z hnedého rádiolaritu so širokou oblúkovitou hlavicou na terminálnej časti a s mierne vyčnievajúcou hlavicou na protilahlej bazálnej časti. Ďalšie škrabadlo bolo na bledohnedom rádiolaritovom čepeľovitom úštepe, odseknutom priečnym rydlovým úderom. K tretiemu rádiolaritovému nástroju patrí zlomok širšej čepele s mierne vklesnute retušovaným koncom.

Tieto i predchádzajúce nálezy možno priradiť ku gravettienu s obsidiánovou industiou. Uloženie: AÚ SAV Nitra, príř. č. 142/81.

NEUE FUNDE AUS GELÄNDEBEGEHUNGEN IN DER OSTSLOWAKEI. Im J. 1981 gewann man im Bezirk Trebišov neue paläolithische und urzeitliche Funde aus folgenden Fundstellen: In Cejkov I und III fand sich gespaltene Obsidianindustrie /Klingenfragmente, Abschlüge, Kernreste/ aus dem Gravettien. Auf der Fundstelle Cejkov IV zeichneten sich vier Fundgruppierungen ab, unter denen sich ein aus einem stark braun patinierten altpaläolithischen Werkzeug umgearbeiteter Grobschaber befand /Abb. 1/. Ausser jungpaläolithischen und neolithischen gespaltenen Silexartefakten erschienen hier auch neolithische Scherben. In Cejkov V wurden Artefakte aus Obsidian und bläulich patiniertem Hornstein aufgefunden. In verschiedenen Fluren um die Gemeinde Kašov stellte man ausser neolithischer Besiedlung auch eine aus der mittleren Latènezeit und aus dem 12. Jh. fest. Es erweiterte sich auch die Zahl gravettezeitlicher Funde auf der Fundstelle Kysta I /Doppelkratzer, Kern, Klingen, Abschlüge/.

НОВЫЕ НАХОДКИ ИЗ РАЗВЕДКИ В ВОСТОЧНОЙ СЛОВАКИИ. В 1981 г. были приобретены новые палеолитические и доисторические находки в следующих местонахождениях рай. Требишов: в Цейкове I и III была найдена отщепленная каменная индустрия из обсидиана /фрагменты лезвий, отщепы, остатки ядер/, относящаяся к граветтиену. На местонахождении Цейков IV вырисовываются четыре группы находок, среди которых было найдено позднепалеолитическое орудие в виде секача, переработанное из раннепалеолитического орудия, с сильной бурой патиной /рис. 1/. Кроме раннепалеолитических и неолитических отщепленных каменных артефактов были здесь найдены также неолитические черепки.

В Цейкове V были собраны каменные артефакты из обсидиана и роговика с синоватой патиной. В разных урочищах по близости с. Кашов было кроме неолитического заселения определено также заселение в период среднего латена

и в XII в. Умножилось также количество находок относящихся к периоду граветтсена на местонахождении Киста I /двустороннее скребло, ядро, лезвия, отщепы/.

VÝSKUM PALEOLITICKÉHO SÍDLISKA V KAŠOVE

Ladislav B á n e s z

Vo výskume mladopaleolitickej stanice s obsidiánovou industriou v Kašove I /M-34-128-C-b,a, 1 : 25 000, 50 : 85 mm/, poloha Spálenisko /okres Trebišov/, pokračoval Archeologický ústav SAV aj v roku 1981.

Urobila sa ďalšia odkrývka sídliska južným smerom, kde sa preskúmala plocha 380 m², rozdelená na 95 sektorov /2 x 2 m/, v ktorých sa získalo okolo 700 štiepaných kamenných nástrojov, resp. výrobných odpadkov.

V surovine použitej na výrobu kamenných nástrojov boli na prvom mieste obsidiány domáceho pôvodu, ďalej sa vyskytovali hnedé a zelenkavohnedé rádiolarity, opály, rohovce, pazúriky baltického pôvodu, kremence a iné doposiaľ bližšie neurčené kamene.

V nástrojovej, resp. typologickej skladbe štiepanej kamennej industrie prevládali škrabadlá a rydlá, časté boli aj kombinácie škrabadiel s rydlami. Medzi škrabadlami sa najčastejšie objavili škrabadlá na krátkych, často retušovaných čepeľoch. V skupine rydiel prevažovali viacúderové klinové rydlá nad inými typmi.

Medzi ostatnými nástrojmi sa vyskytovali najmä čepele s jednostrannou i obojstrannou retušou a čepele s koncom skráteným retušou. Väčšinu nálezov však tvorili úštepy a odštepky.

Horizontálne je na sídlisku postrehnuteľný úbytok mikrolitických elementov, ktorých počet severným smerom bol oveľa väčší než na južnej strane sídliska.

V systematickom výskume tejto mladopaleolitickej stanice, veľmi bohatej na nálezy, sa bude pokračovať aj vo výskumnej sezóne v roku 1982. Uloženie: AÚ SAV Nitra, príř. č. 7/81.

GRABUNG AUF EINER PALÄOLITHISCHEN SIEDLUNG IN KAŠOV. Das Archäologische Institut der SAV setzte die systematische Grabung auf der jungpaläolithischen Station Kašov I, Flur Spálenisko /Bez. Trebišov/ fort. In der Grabungssaison 1981 wurde eine Fläche von 380 m² untersucht. In 95 Sektoren /2 x 2 m/ gewann man 700 Funde von Spaltindustrie. Den Rohstoff zur Herstellung der Werkzeuge bildeten Obsidian, Radiolarit, Hornstein, Feuerstein, Opal, Quarzit u. a. Unter den Werkzeugen überwogen Kratzer, Stichel und deren Kombinationen. Die Grabung wird auch im J. 1982 fortgeführt werden.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПАЛЕОЛИТИЧЕСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ В С. КАШОВ. Археологический институт САН продолжал систематическое исследование позднепалеолитической стоянки в Кашове I, урочище Спалениско /рай. Требишов/. За исследовательский сезон 1981 г. была здесь обследована площадь в 380 м². В 95 секторах /2 x 2 м/ было приобретено около 700 находок отщепленной каменной индустрии. Каменным сырьем для производства орудий служили обсидиан, радиоларит, роговик, кремнь, опал, кварцит и др. Среди орудий преобладали скребла, метчики и их комбинации. Исследование продолжается в 1982 г.

ZISTOVACÍ VÝSKUM V HRČELI

Ladislav Bánesz - Ľubomíra Kaminská

Za účelom zistenia stratigrafickej situácie povrchových nálezov štiepanej kamennej industrie v polohe Nad baňou v Hrčeli /okres Trebišov/ uskutočnil Archeologický ústav SAV krátkodobý zisťovací výskum.

Lokalita je nad kameňolomom východne od obce /M-34-128-A-d, 1 : 25 000, 150 : 334 mm/ a je známa od r. 1961 nielen nálezmi neskoropaleolitickej kamennej industrie, ale aj črepmi keramiky tiszapolgárskej a bodrogkeresztúrskej skupiny.

Povrchovým zberom sa získali aj pamiatky z doby laténskej /zahnutý železný meč/, mladšej doby bronzovej, z doby slovanskej, ba i z iných období /doposiaľ bližšie neurčený drobný zlatý košíkovitý predmet/.

Zisťovací výskum vychádzal z predpokladu, že sa skúšobnou sondou zistí poloha mladopaleolitickej kultúrnej vrstvy, aby sa mohla overiť príslušnosť povrchových nálezov, ktoré typologicky patria jednak do neskorého paleolitu, jednak do eneolitu. Skúšobná sonda I/81 /s rozmermi 5 x 2 m/ bola prekopaná do hĺbky 165 cm. Predpokladalo sa, že dosiahne skalné podložie a overí aj polohu paleolitickej vrstvy. Žiaľ, tento predpoklad sa nesplnil najmä preto, lebo sa narazilo na dva eneolitické objekty, ktoré bolo treba odkryť, a tak sa skrátil čas určený pôvodnému zámeru. V prácach sa bude pokračovať aj v budúcom období. Uloženie: AÚ SAV Nitra, príř. č. 10/81.

FESTSTELLUNGSGRABUNG IN HRČEL. Südöstlich von Hrčel /Bez. Trebišov/ wurde in der Flur Nad baňou zahlreiche jungpaläolithische Spaltindustrie, äneolithische geglättete und Spaltindustrie und Keramikmaterial aufgelesen. Durch den Probeschnitt I/81 wurden zwei äneolithische Objekte erfasst.

РАЗВЕДОЧНЫЕ РАСКОПКИ В С. ГРЧЕЛЬ. К юговостоку от с. Грчель /рай. Требиш-тов/ в урочище Над-Банью были при поверхностном сборе найдены многочисленные позднепалеолитическая отщепленная индустрия и керамический материал. Разведочной траншеей I/81 были открыты два энеолитических объекта.

MLADOPALEOLITICKÉ SÍDLISKO V TRENČIANSKYCH BOHUSLAVICIACH

Juraj Bárt a

Koncentrácia mladopaleolitických sídlisk západného Slovenska vyniká predovšetkým v Trnavskom a Trenčianskom okrese. Prevažná z nich patrí do okruhu gravettskej kultúry, ktorá je nateraz viacej známa z ľavobrežných polôh Považia, kde sú vo väčšine zastúpené náleziská reprezentujúce pavlovskú facies mladého gravettienu. Na pravom brehu Považského podolia v Trenčianskom okrese bol mladý gravettien zatiaľ známy len z terasovitého návršia podhoria Malých Karpát zvaného Bokšiny 2,5 km JZ od stredu Čachtíc /M-33-120-D-c, 1 : 25 000, 330 : 218 mm/. Toto dosiaľ nepublikované mladopaleolitické nálezisko objavil zberom r. 1972 čachtický rodák V. Ammer, pracovník múzea v Novom Meste nad Váhom. Lokalita, blízka niektorými typmi artefaktov východoeurópskemu gravettienu facies Kostenki, vyniká prevahou artefaktov vyrobených z importovaného pazúrika, no zastúpený je aj domáci rádiolarit.

Surovinou zhodné sú nálezy z Trenčianskych Bohuslavíc /okres Trenčín/, ďalšieho pravobrežného mladopaleolitického sídliska Považského podolia. Tu v súvisi s hospodársko-technickou úpravou poľnohospodárskej pôdy v jeseni r. 1980 buldozér rozdrvil časť mamutej lebky v blízkosti ohniska, na ktorého okolí sa nachádzali aj početné štiepané artefakty. Tak bolo v Trenčianskych Bohuslaviciach s istotou doložené aj paleolitické sídlisko na začiatku Bošáckej doliny, ktorá už vstúpila do dejín slovenskej archeológie objavými pamiatkami z eneolitu i doby bronzovej a rímskej.

Spomenuté nálezisko v chotárnej časti Pod Tureckom leží na pravom brehu potoka Bošáčka na nízkej sprašovej terase 500 m Z od požiarnej zbrojnice /na severnom konci Trenčianskych Bohuslavíc, M-33-120-D-a, 1 : 25 000, 60 : 145 mm/.

Objav narušeného paleolitického sídliska zahlásil Archeologickému ústavu SAV v Nitre Jozef Ondrejka, riaditeľ Podjavorinského múzea v Novom Meste nad Váhom, ktorý sledoval polohu Pod Tureckom od r. 1967, keď sa v hliníku vtedy ešte jestvujúcej tehelne našlo niekoľko štiepaných artefaktov. Ďalšie objavil J. Ondrejka aj na roľiach nad hliníkom, teda v miestach neskorších nálezov po spomenutých zemných prácach.

Keď referent zhodnotil nálezové okolnosti, charakter a množstvo štiepanej industrie nazbieranej v jeseni r. 1980 na bohuslavickej lokalite, bolo jasné, že po odsune 180-200 cm vysokej nadložnej vrstvy buldozérom /v réžii Stavoin-dustrie pre JRD v Bošáci/ bude priestor vhodný na ekonomicky výhodnú plošnú odkrývku, čo sa pri výskume paleolitickej problematiky často nenaskytne. Preto sa od 16. júna do 29. júla 1981 uskutočnil záchranno-zisťovací výskum na mieste nálezu rozdrvenej mamutej lebky, na okolí ktorej sa po jesennej orbe zistila aj koncentrácia štiepanej kamennej industrie. Počas výskumu sa šiestimi 2 m širokými sondami odkryla plocha 114 m² a okrem toho sa vyhĺbila v blízkom bývalom cestnom úvoze aj 7 m hlboká a 1,5 m široká stratigrafická sonda so štyrmi stupňami, v ktorej sa zistila stratigrafická poloha hlavnej nálezovej vrstvy v dolnej tretine najmladšieho sprašového pokrovu. Pod ňou sa našli ojedinelé sílexy, akiste z rovnakého kultúrneho okruhu.

Predchádzajúcim zberom i spomenutým výskumom sa získalo okrem paleontologických nálezov chladnomilných würmských cicavcov vyše 1500 štiepaných kamenných artefaktov, čo svedčí o prekvapujúco bohatom nálezisku, ktoré v nasledujúcich fázach výskumu možno dokáže, že ide o dlhšie trvajúce mladopaleolitické sídlisko s výrobou na mieste. Dokumentujú to zatiaľ početné odštiepky, triesky i nukleusy, z ktorých najmä pazúrikové nasvedčujú na maximálne zužitkovanie suroviny.

Z artefaktov prevládajú okrem čepelí rydlá a škrabadlá. Zastúpené sú aj čepeľky s otupeným bokom a gravettské hroty, ktoré datujú kolekciu do okruhu gravettien, pravdepodobne do studenej fázy posledného würmského glaciálu. V menšej miere sa vyskytli aj ďalšie mladopaleolitické typy. Z nich pozoruhodné sú nápadne veľké čepele, aké zatiaľ z iných mladopaleolitických slovenských nálezísk nepoznáme.

Prekvapujúci je aj výskyt dvoch plošne opracovaných listovitých hrotov na mieste plošnej odkrývky i zo stratigrafickej sondy, ktoré sú azda dôkazom doznievania vplyvu szeletien, s čím sme sa zatiaľ na Slovensku nestretli, podobne ako s vŕtaním kameňov z mäkkých hornín /pieskovec a vápenec - obr. 2/ vo funkcii záveskov azda aj s ochrannou magickou funkciou, ktorú dokazujú aj stopy červeného

farbiva na jednom z nich. Používanie farbiva dokladá aj pieskovcová paleta s jeho stopami. Pozoruhodné sú i ďalšie ploché kusy pieskovca. Najvzácnejším nálezom sú však artefakty vložené do zvieracích kostí, ktoré tu mali funkciu rukováti, čo zatiaľ na Slovensku nepoznáme.

Hodnotené nálezy z okruhu mladogravettskej kultúry, ktoré sú mladšie ako starogravettské nálezy z PK I z neďalekého Nového Mesta nad Váhom - Mnešíc, stavajú lokalitu Trenčianske Bohuslavice na čelo mladopaleolitickej problematiky západného Slovenska.

JUNGPALÄOLITHISCHE SIEDLUNG IN TRENČIANSKE BOHUSLAVICE. Bei der ökonomisch-technischen Bodenzubereitung in der Flur Pod Tureckom, 500 m westlich der Gemeinde Trenčianske Bohuslavice /Bez. Trenčín/ im Eintritt in das Bošáca-Tal, störte im Herbst des J. 1980 ein Bulldozer Mammutreste in der Nähe einer Feuerstelle. In ihrer Nähe fand man auch zahlreiche Silexartefakte aus importiertem Feuerstein und heimischem Radiolarit. Eine weitere Konzentration von Artefakten kam bei der Herbstpflügung zum Vorschein. Die Abdeckung des 200 cm mächtigen Hangenden über der Kulturschicht durch den Bulldozer erwies sich für die flächenmässige Feststellungsgrabung im J. 1981 günstig. Ausser paläontologischen Funden kälteliebender Säuger gewann man über 1500 Spaltindustrieartefakte, in denen Stichel und Kratzer überwiegen. Vetreten sind auch Klingen mit gestumpftem Rücken und Gravette-Spitzen, die die Kollektion in das Gravettien datieren, nach der stratigraphischen Position wahrscheinlich in die Kaltphase des letzten Würmglazials. Schwächer vertreten sind auch weitere jungpaläolithische Typen. Im stratigraphischen Schnitt gewann man durchbohrte Silexanhänger aus Sandstein- und Kalksteingeröll. In der Gravette-Industrie sind auch zwei Blattspitzen aus Radiolarit vertreten. /Abb. 2./

ПОЗДНЕПАЛЕОЛИТИЧЕСКОЕ ПОСЕЛЕНИЕ В С. ТРЕНЧАНСКЕ-БОГУСЛАВИЦЕ. Во время землеустроительных работ в хозяйственно-технических целях в урочище Под-Туреком в 500 м к западу от с. Тренчанске-Богуславице /рай. Тренчин/, во вступительной части в Бонацкую долину, были осенью 1980 г. бульдозером нарушены остатки мамонта недалеко от очага. Сколо него нашлось также количество каменных артефактов сделанных из импортированного кремня и местного радиоларита. Дальнейшая концентрация артефактов была обнаружена после осенней вспашки. Устранение почвы толщиной в 200 см, находившейся над культурным слоем, при помощи бульдозера оказалось экономически выгодным для разведочного исследования площади в 1981 г. Кроме палеонтологических находок холодолюбивых млекопитающих было приобретено свыше 1500 отщепленных каменных артефактов, среди которых преобладают резцы и скребла. Присутствуют также лезвия с затупленным боком и граветтские наконечники, относящие набор к граветтской сфере, по стратиграфическому положению предположительно к холодной фазе последнего ледникового периода. В меньшей степени присутствуют и другие позднепалеолитические типы. В стратиграфическом шурфе были найдены просверленные каменные подвески из песчаникового и известнякового кругляка. Граветтская индустрия содержит и два листовидных наконечника из радиоларита. /Рис 2./

ARCHEOLOGICKE NÁLEZY Z LEVIC

Jozef B á t o r a

Na jar roku 1981 našiel Jozef Búri z Levíc /ul. Ľudovíta Ivana 78/ pri výkope pivnice vo svojom vinohrade v Leviciach dva mamutie moláre.

Lokalita je juhovýchodne od mesta v polohe Pod Šiklôšom v priestore vinohradov. Podľa údajov nálezcu sa moláre našli v spraši v hĺbke cca 3 m. Ide o nález z ľavej sprašovej terasy Hrona, pravdepodobne uložený v primárnej polohe. Nie je vylúčené, že v blízkom okolí je paleolitická stanica. Tieto relikty mamuta sú pravdepodobne z posledného würmského zaľadnenia. Nález /obr. 4: 1-2/ rozširuje počet lokalít s mamutími kosťami na dolnom Pohroní.

V tom istom ročnom období našiel Adrián Schnírer z Levíc /Hviezdoslavova ul. 25/ na poli pri ceste do vinice takisto v polohe Pod Šiklôšom bronzovú sponu /obr. 3/.

Opis

Spona s mierne zosilneným lúčikom, so štvorzávitovým vinutím, v strede lúčika má stopy po kliešťovitom ukončení pätky, ktoré je odlomené; d. 7,7 cm.

Ide o sponu typu Mötschwil, ktorá je typická pre obdobie LC₂. Spona tohto typu sa v Leviciach našla i v minulosti /Hunyady 1942, tab. XXI: 21/. Z územia Slovenska je známych iba niekoľko exemplárov. Určitú koncentráciu jej výskytu možno pozorovať na Záhorí. Levický nález je najvýchodnejším v rámci juhozápadného Slovenska. Keďže všetky doteraz známe spony typu Mötschwil sa našli na sídliskách /výnimku tvorí nález z Nitry - Pieta 1977, obr. 1: 10/, možno aj na mieste jej nálezu v Leviciach predpokladať existenciu mladolaténskeho sídliska.

Mamutie moláre i spona sú u nálezcov v Leviciach.

L i t e r a t ú r a

HUNYADY, I. 1942: Die Kelten im Karpatenbecken. Budapest.

PIETA, K. 1977: Zu Besiedlungsproblemen in der Slowakei an der Wende der Zeitrechnung. In: Symposium Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der Germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet. Bratislava, s. 283-296.

ARCHÄOLOGISCHE FUNDE AUS LEVICE. In Levice, in der Flur Pod Šiklôšom fand man beim Graben eines Kellers zwei Mammutmolare /Abb. 4/, die die Zahl der Funde von Mammutknochen im unteren Grantal erweitern. Man kann sie am ehesten in die letzte Würm-Eiszeit datieren.

In der Flur Pod Šiklôšom wurde auch eine Fibel des Typs Mötschwill mit leicht verdicktem Bugel gefunden /Abb. 3/, die für den Zeitabschnitt LC₂ typisch ist.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ НАХОДКИ В Г. ЛЕВИЦЕ. В г. Левице, в урочище Под-Шиклошом нашлись во время стройки подвала два коренных зуба мамонта /рис. 4/, которые расширяют количество находок костей мамонта в нижнем Погронье. Их можно датировать временем не раньше последнего ледникового периода.

В урочище Под-Шиклошом нашлась и фибула типа Mötschwill со средне утолщенной дужкой /рис. 3/, которая характерна для периода LC₂.

PRAVEKÉ, STREDOVEKÉ A NOVOVEKÉ NÁLEZY ZO ŽELIEZOVIEC

Jozef B á t o r a

V auguste 1981 ohlásil do Archeologického ústavu SAV v Nitre Ľ. Gregor z Novák nález keramického materiálu v katastri Želiezoviec /okres Levice/. Črepy zozbieral ešte v 60-tych rokoch ako študent gymnázia a uložil ich v rodičovskom dome. V mesiaci septembri pri obhliadke lokalít na dolnom Pohroní /autor a J. Bárta/ bol materiál prevzatý od rodičov Ľ. Gregora v Želiezovciach a privezený do AU SAV. Zároveň sme uskutočnili obhliadku lokality a zozbierali keramické fragmenty.

Lokalita je 500 m juhovýchodne od mesta v polohe Kavicsbánya na pravej sprašovo-piesčitej terase Hrona /M-34-134-C, 1: 50 000, 281 : 124 mm/.

Získané nálezy svedčia o intenzívnom osídlení takmer počas celého praveku a včasného stredoveku. Zastúpený je stupeň Lengyel I /obr. 5: 5/, klasická fáza kultúry s kanelovanou keramikou /obr. 5: 4-6/, čačianska kultúra /obr. 6: 1, 2, 4/, doba halštatská /obr. 5: 9/, doba laténska /obr. 6: 5-7/ a včasný stredovek /obr. 6: 8-10/. Ide o ďalšie nálezisko z reťazca lokalít bohatých na materiál, ktoré na pravej terase dolného Hrona zistil povrchovým prieskumom už v 30-tych rokoch Š. Janšák /1938, s. 11-69/.

Od rodičov Ľ. Gregora sme sa dozvedeli, že v roku 1979 András Mészároš zo Želiezoviec /časť Mikula/ vykopal hromadný nález mincí. Menovaného sme navštívili. Informácia sa ukázala pravdivá. Na jar 1979 pri rýľovaní záhrady vykopal asi 40 medených mincí z roku 1706. Ziaľ, manželka A. Mészároša nebola ochotná mince poskytnúť na študijné účely. Podľa opisu nálezcu išlo o medené mince poltura a mince väčších hodnôt, pôvodne uložené v plechovej škatuli /vrchnák nálezca vykopal/. Na mieste nálezu urobil v ten istý mesiac J. Tirpák z AU SAV v Nitre meranie detektorom kovov, avšak ani tým sa zvýšnú časť hromadného nálezu nepodarilo nájsť. K ukrytiu pokladu do zeme došlo zrejme okolo r. 1709, keď v Želiezovciach bola kurucká pevnosť.

L i t e r a t ú r a

JANŠÁK, Š. 1938: Staré osídlenie Slovenska. Dolný Hron a Ipeľ v praveku. Turčiansky Svätý Martin.

URZEITLICHE, MITTELALTERLICHE UND NEUZEITLICHE FUNDE AUS ŽELIEZOVCE. Im Kataster von Želiezovce /Bez. Levice/ wurde in der Flur Kavicsbánya Scherbenmaterial aufgelesen, das Besiedlung in der Stufe Lengyel I der klassischen Phase der Kultur mit kannelierter Keramik, der Čaka-Kultur, in der Hallstattzeit und in der Latènezeit wie auch im Frühmittelalter dokumentiert. Im Ortsteil Mikula fand man einen Depotfund von Kupfermünzen /40 Stück Pölker/ aus dem J. 1706, der ursprünglich in einer Blechdose untergebracht war. Zu seiner Vergrabung kam es um das J. 1709, wann Želiezovce eine kurucische Festung war. /Abb. 5 und 6./

НАХОДКИ ДОИСТОРИЧЕСКОГО ВРЕМЕНИ, ПЕРИОДА СРЕДНЕВЕКОВЬЯ И НОВОГО ВРЕМЕНИ В С. ЖЕЛЬЕЗОВЦЕ. В кадастре с. Жельезовце /рай. Левице/ в урочище Кавич-бánya были собраны черепки, свидетельствующие о заселении в ступени Ленгелъ I, классической фазе культуры каннелированной керамики, чаканской культуры,

в гальштатский и латенский периоды и во время раннего средневековья. В части Микула нашлась громадная находка медных монет /40 полтуров/ 1706 г., уложенная первоначально в жестяной коробке. Найдка была закопана в землю около 1709 г., когда в Жельзовцах существовала куруцкая крепость. /Рис. 5 и 6./

ZÁCHRANNÁ AKCIA V NOVÝCH SADOCH-ČABE a JELŠOVCIACH

Jozef B á t o r a

V novembri 1981 ohlásil majster stavebnej skupiny pri JRD Nové Sady Jaroslav Móri do Archeologického ústavu SAV v Nitre nález kostrového hrobu v areáli JRD Nové Sady na hospodárskom dvore v časti Čab /okres Nitra/. Na druhý deň po ohlásení nálezu uskutočnil autor spolu s M. Vondrákovou obhliadku miesta a zachránil obsah kostrového hrobu.

Hrob bol objavený pri výkope šachty budovanej v súvislosti s výstavbou veľk kapacitného kravína v areáli spomenutého hospodárskeho dvora /M-33-132-D, 1 : 50 000, 207 : 9 mm/.

Hrobová jama sa črtala vo východnej stene vykopanej šachty v podobe čierneho zahĺbenia, ktoré sa zreteľne odlišovalo od žltého sprašového podlažia. Rozmery hrobovej jamy v profile: h. 95 cm, š. v hornej časti 120 cm, š. v spodnej časti 80 cm. Odkrývkou sa zachytil východný okraj hrobu a spodná časť dolných končatín, pri ktorých bolo uložené menšie kostené šidlo /obr. 7: 2/. Zvyšná časť kostry bola zničená a sčasti vybratá ešte pred našim príchodom. Lebku mal doma nálezca S. Matejides, od ktorého sme ju získali.

Opierajúc sa o údaje nálezcov a naše pozorovania, možno konštatovať, že v hrobe bola uložená kostra skrčenca, orientovaná hlavou na západ, nohami na východ, s pohľadom na juh. Podľa antropologického určenia /Vondráková 1982/ ide o kostru muža /maturus 35-45 rokov/. Uloženie a orientácia zomrelého, ako i kostené šidlo umiestené pri dolných končatinách umožňujú datovať hrob do staršej doby bronzovej, do obdobia existencie nitrianskej skupiny. Hrob je zrejme súčasťou väčšieho pohrebiska, ako na to poukazujú i kosti z ďalšieho jedinca, nájdené v halde vyhodenej zeminy, i skutočnosť, že v minulosti boli vo vzdialenosti cca 10 m narušené ďalšie hroby pri výstavbe kravínov.

Na základe hlásenia J. Kováčika z JRD Zolbor vo Výchapoch-Opatovciach uskutočnil autor spolu s M. Antalom obhliadku náleziska kostrových hrobov v hospodárskom dvore v Jelšovciach /okres Nitra/.

Hroby boli porušené pri výkope ryhy pre vodovodné potrubie, ktorá však v čase obhliadky bola už zasypaná. Podľa informácií P. Jakubíka ryha porušila 4-5 kostrových hrobov orientovaných Z-V a V-Z. Pri kostrách sa údajne našli kostené ihlice, keramika a kovové predmety, ktoré boli pracovníkmi JRD rozobraté. Zachrániť sa nám podarilo iba jedno opracované zvieracie rebro /obr. 7: 1/.

V roku 1979 boli neďaleko od tohto miesta porušené hroby nitrianskej skupiny /Rejholcová 1980, s. 182-183/. Ide zrejme o pokračovanie toho istého pohrebiska, ktoré bude pomerne rozsiahle.

L i t e r a t ú r a

REJHOLCOVÁ, M. 1980: Hroby zo staršej doby bronzovej v Jelšovciach. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 182-183.

VONDRÁKOVÁ, M. 1982: Kostrový materiál z Čabu. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1981.

RETTUNGSAKTION IN NOVE SADY-ČAB UND JELŠOVCE. Im Areal der LPG in Nové Sady, Gemeindeteil Čab /Bez. Nitra/, wurde beim Ausschachten einer Abfallgrube ein Körpergrab gestört. Nach anthropologischer Bestimmung war es ein Männer-skelett /maturus 35-45 J./. Die Bettung und Orientierung des Toten wie auch ein bei den Beinen untergebrachter Knochenpfriem /Abb. 7: 2/ ermöglichen die Datierung des Grabes in die ältere Bronzezeit, in die Bestehungszeit der Nitra-Gruppe.

Im Wirtschaftshof der LPG von Jelšovce /Bez. Nitra/ störte man beim Ausschachten einer Wasserleitungsrinne Körpergräber der Nitra-Gruppe. Vom Inventar konnte nur eine bearbeitete Tierrippe gerettet werden /Abb. 7: 1/.

ОХРАННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ В СС. НОВЕ-САДЫ-ЧАБ И ЕЛЬШОВЦЕ. В ареале ЕСК в с. Нове-Сады часть Чаб /рай. Нитра/ было во время рытья мусорной шахты нарушено скелетное погребение. По антропологическому определению это костяк мужчины /maturus 35-45 лет/. Уложение и ориентировка умершего наряду с костяным шилом, находившимся у нижних конечностей /рис. 7: 2/, позволяют датировать погребение старшим периодом бронзы, временем существования нитрянской группы.

Во время рытья рва для водопровода в хозяйственном дворе ЕСК Ельшовце /рай. Нитра/ были нарушены скелетные погребения нитрянской группы. Из инвентаря удалось приобрести лишь одно обработанное звериное ребро /рис. 7: 1/.

NOVÉ ARCHEOLOGICKE LOKALITY Z HORNÉHO POŽITAVIA

Jozef B á t o r a - Peter B e d n á r

V priebehu roku 1981 sa uskutočnil /P. Bednár, študent Gymnázia Janka Kráľa v Zlatých Moravciach a externý spolupracovník AÚ SAV v Nitre/ terénny prieskum v katastri viacerých obcí horného Požitavia. Výsledkom prieskumu bolo zistenie deviatich lokalít doteraz v archíve AÚ SAV neregistrovaných /obr. 8/. Nálezy sú uložené vo Vlastivednom múzeu v Zlatých Moravciach.

1. Č i e r n e K l a č a n y /okres Nitra/

Tesne pri južnej časti obce, v polohe pri Havetových, vľavo od cesty spájajúcej Čierne Kľačany s Veľkými Vozokanmi /M-34-121-D, 1 : 50 000, 132 : 351 mm/, na svahu zvažujúcom sa k východu, sa zistilo sídlisko kultúry s lineárnou keramikou. Okrem črepov sa našiel fragment sekeromlatu z andezitovo-pyrofilitovej horniny a dve ploché kamenné sekerky z kremenného dioritu /podľa petrografického určenia M. Antalu z AÚ SAV, za ktoré mu i na tomto mieste ďakujeme/ a praslen /obr. 9: 5-12/.

2. Na východnom okraji obce v polohe Hrnčiarka medzi cestami spájajúcimi Čierne Kľačany s Nemčiňanmi a Volkovcami /M-34-121-D, 1 : 50 000, 119 : 347 mm/ sa zistilo sídlisko kultúry s lineárnou keramikou a lengyelskej kultúry. Popri črepovom materiáli sa našiel fragment pravého chodidla pravdepodobne z plastiky medveďa a výrazná čepieľka z bieleho kremeňa /obr. 9: 3, 4/, ktoré možno datovať do staršieho stupňa lengyelskej kultúry.

3. N e m č i ň a n y /okres Nitra/

Asi 750 m západne od obce na pravej terase potoka Rohožnica na miernom južnom svahu /M-34-133-B, 1 : 50 000, 106 : 74 mm/ sa našli črepy a silexová čepieľka patriaca ludanickej skupine /obr. 9: 1, 2/.

4. N o v é V o z o k a n y, časť M a l é V o z o k a n y /okres Nitra/

Na južnom okraji obce v polohe Briežky na ľavej strane cesty spájajúcej Nové Vozokany s Nevidzanmi /M-34-133-B, 1: 50 000, 156 : 65 mm/ na miernom východnom svahu sa zistilo sídlisko kultúry ľudu s lineárnou a kanelovanou keramikou. Okrem charakteristických črepov keramiky zdobenej žliabkovaním sa našla početná silexová surovina a fragmenty kamenných sekeromlatov /obr. 10/.

5. S l e p č a n y /okres Nitra/

Na severnom okraji obce vpravo od cesty spájajúcej Slepčany s Tesárskymi Mlyňanmi /M-34-133-B, 1: 50 000, 238 : 48 mm/ na pravej terase Žitavy sa našiel črepový materiál patriaci ludanickej skupine. Časť črepov svedčí o osídlení lokality v neskorej dobe bronzovej a v 9. až 12. storočí.

6. V e Ľ k é V o z o k a n y /okres Nitra/

Asi 1750 m severovýchodne od obce v polohe Bočovka na ľavej terase potoka Bočovka /M-34-121-D, 1 : 50 000, 116 : 371 mm/ sa zistilo sídlisko skupiny Brodzany-Nitra. Okrem črepov je v materiáli pozoruhodný fragment pravdepodobne zoomorfnej plastiky /obr. 11/.

7. V o l k o v c e /okres Nitra/

Na juhozápadnom okraji obce na ľavej terase potoka Bočovka v polohe Dolínky /M-34-121-D, 1 : 50 000, 85 : 372 mm/ sa zistila značná koncentrácia silexového materiálu, a to suroviny, úštepov i hotových výrobkov. Podľa určenia M. Antalu z AU SAV ide prevažne o linokvarcity a kremeň a v jednom prípade o obsidián /obr. 12/. Nevýrazné črepy nájdené v bezprostrednej blízkosti silexov dovoľujú predpokladať sídliskový objekt ľudu kultúry s kanelovanou keramikou.

8. Asi 750 m západne od obce v polohe Zvandolina na pravej terase potoka Bočovka /M-34-121-D, 1 : 50 000, 95 : 363 mm/ na miernom južnom svahu sa našli keramické fragmenty dokladajúce sídlisko skupiny Brodzany-Nitra.

9. Z l a t é M o r a v c e /okres Nitra/

Juhovýchodne od mesta v polohe pri Čiernom potoku medzi železničnou traťou spájajúcou Zlaté Moravce s Kozárovcami a cestou Zlaté Moravce - Hronský Beňadik /M-34-121-D, 1 : 50 000, 117 : 301 mm/ sa zistilo osídlenie kultúry s lineárnou keramikou, železovskej a ludanickej skupiny, ako i osídlenie z neskorej doby bronzovej až zo začiatku doby halštatskej /obr. 13/. Okrem črepov a mazanice sa našla i plochá kamenná sekerka, ktorú možno iba rámcovo priradiť ku kultúre s kanelovanou keramikou /obr. 13: 16/.

Prevažná väčšina novoobjavených lokalít /jedna priamo v údolí Žitavy a osem v údolí jej ľavostranného prítoku Širočiny/ patrí do mladšej až neskoršej doby kamennej a potvrdzuje zvlášť intenzívne osídlenie horného Požitavia ľudom neskorolengyelských skupín s namaľovanou keramikou. Jeho prítomnosť sa zistila takmer na všetkých lokalitách. Významný je objav spracúvania silexovej suroviny, limnokvarcitov, ktoré boli zrejme v eneolite zbierané a ťažené v oblasti Žiarskej kotliny, ako i využívania domácich surovínových zdrojov z blízkeho Pohronského Inovca /kremenný diorit, z ktorého sa robili predovšetkým brúsené nástroje/.

V ďalšom období možno pozorovať pomerne intenzívne osídlenie v neskoršej dobe bronzovej a v dobe halštatskej. V oblasti horného Požitavia dochádza ku styku dvoch kultúrnych okruhov, a to severného lužického a stredodunajských popolnicových polí. Preto má materiál zmiešaný charakter.

Z mladších období je sporadicky zastúpená fragmentmi keramika z 9. až 12. storočia.

NEUE ARCHÄOLOGISCHE LOKALITÄTEN AUS DEM OBEREN ŽITAVATAL. Bei der Geländebegehung im J. 1981 wurden neun bisher im Archiv des Archäologischen Institutes der SAW nicht registrierte Lokalitäten festgestellt /Abb. 8/. Der überwiegende Teil meldet sich in die jüngere bis späte Steinzeit und bestätigt eine besonders intensive Besiedlung des oberen Žitavatales mit Trägern von Spätlengyel-Gruppen mit unbemalter Keramik. Eine wichtige Feststellung bedeutet die Verarbeitung von Silex-Rohstoff, Limnoquarziten, die offenbar im Äneolithikum im Gebiet des Beckens von Žiar gesammelt und abgebaut wurden, wie auch die Ausnützung heimischer Rohstoffquellen aus dem nahen Gebirge Pohronský Inovec. Eine verhältnismässig intensive Besiedlung ist aus der Spätbronze- und Hallstattzeit zu beobachten. Sporadisch ist auch Material aus dem 9.-12. Jh. vertreten. /Abb. 8-13./

НОВЫЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ МЕСТОНАХОЖДЕНИЯ В ВЕРХНЕМ ПОЖИТАВЬЕ. Во время полевых разведок 1981 г. было обнаружено девять местонахождений доныне незанесенных в архив Археологического института САН /рис. 8/. Преобладающее большинство относится к неолиту и энеолиту и подтверждает особенно интенсивное заселение верхнего Пожитавья народом поадненделельских групп нераскрашенной керамики. Важны свидетельства обработки кремневого сырья, лимнокварцитов, собираемых и добываемых во время энеолита по видимому в области Жарской котловины, так же как и использование местных запасов сырья в близком Погронском-Иновце. Сравнительно интенсивное заселение можно наблюдать во время поаднего периода бронзы и периода гальштата. Спорадически присутствует материал IX-XII вв. /Рис. 8-13./

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V MOCHOVCIACH

Jozef B á t o r a - Ondrej O ž ď á n i

Archeologický ústav SAV v Nitre realizoval v roku 1981 v súvislosti s výstavbou jadrovej elektrárne v katastri obce Mochovce /okres Levice/ záchranný výskum. Predchádzal ho systematický terénny prieskum v roku 1980 /Bátora - Benadík 1981,

s. 33-34/, ktorým sa zistilo deväť archeologických lokalít. V roku 1981 sa záchranné práce sústredili v troch bezprostredne ohrozených polohách /obr. 16/.

1. Poloha Pappajta je 250 m južne od okraja obce na pravej strane cesty vedúcej v smere Mochovce - Kálna nad Hronom na SZ svahu kóty 277,0 /M-34-133-B, 1 : 50 000, 180 : 73 mm/. Lokalita je situovaná čiastočne v lesnom poraste a z väčšej časti na poľnohospodárskej pôde. Vzhľadom na to, že prevažná časť náleziska bola obsiata obilím, výskumné práce sa obmedzili len na plochu v lese.

Piatimi sondami sa odkrylo deväť sídliskových objektov patriacich do záveru doby bronzovej a na začiatok doby halštatskej, t. j. prechod stupňov HB a HC. Ide o sídlisko nachádzajúce sa na rozhraní dvoch kultúrnych okruhov, severného lužického a západného okruhu stredodunajských popolnicových polí. Táto skutočnosť sa výrazne prejavila hlavne na keramickom materiáli. K ďalším pozoruhodným nálezom patrí železné dláto a hlinená lyžica, slúžiaca s najväčšou pravdepodobnosťou na tavenie kovu /obr. 14: 5, 10/. Posledný z týchto predmetov pochádza z deštruovaného objektu s kamennou podmurovkou štvorcového pôdorysu. V tejto súvislosti nie je vylúčené, že dokladá metalurgickú výrobu priamo v areáli osady.

K významnejším terénnym zisteniam patria aj objekty s kamennými podmurovkami, ktoré sa objavili na dvoch umele vytvorených terasách. Okraje terás boli spevnené oporným múrikom z lomových kameňov kladených nasucho.

2. Poloha Šikár je 1500 m severovýchodne od okraja obce na miernom svahu zvažujúcom sa k juhozápadu 250 m od kóty 246,4 /M-34-133-B, 1 : 50 000, 135 : 61 mm/. Dvoma sondami a plošnou odkrývkou úseku 25 x 20 m sa preskúmalo 22 sídliskových objektov. Všetky patrili ľudu kultúry s kanelovanou keramikou /klasická fáza/. Vo výplni objektu 11 sa našlo niekoľko črepov svedčiacich o osídlení lokality v neskorej dobe bronzovej /obr. 15: 10/. Väčšina objektov mala tvar zásobných jám; výnimku tvoril objekt 11 - komplex exploatačných jám. Vo výplni všetkých objektov boli črepy a mazanica v pomerne malom množstve /obr. 15/. Z uvedeného sa vymyká objekt 15, vyplnený veľkými kusmi mazanice a zlomkami z väčšej hrncovitej nádoby.

3. V strede intravilánu obce pri kalvínskom kostole /M-34-133-B, 1 : 50 000, 163 : 76 mm/ je ďalšia skúmaná poloha. Kostol je postavený asi 20 m od ľavého brehu potoka v atypickej polohe v inundácii na veľmi podmosenom teréne. Na mieste kostola je terén umele vyvýšený asi o 1 m oproti okoliu. Dvoma úzkymi sondami, vedenými pozdĺž lode kostola po oboch stranách v smere S-J, sa zachytili stopy po staršej, zrejme cirkevnej stavbe. Na západnej strane bol zachytený negatív základov, ktorý sa od podlažia odlišoval výplňou omietky, a na východnej strane deštrukcia pozostávajúca z menších lomových kameňov. Staršiu stavbu základov terajšieho kostola preťali na dvoch miestach. Možno teda konštatovať, že je staršia ako terajší kostol, postavený v roku 1787 v barokovo-klasicistickom slohu ako tolerančný. Ukazuje sa, že staršia stavba bola orientovaná v smere východ-západ, teda terajší kostol bol postavený kolmo na ňu. Orientácia by naznačovala možnosť, že ide o základy starého katolíckeho kostola, ktorý v obci zrejme existoval. Nepriamo o tom svedčia písomné správy z 13. storočia, spomínajúce obec v súvislosti s pápežskými desiatkami ako Moha. V Mochovciach však existoval aj starší kalvínsky kostol. Dokladajú to písomné pramene, ktoré v roku 1655 uvádzajú v obci reformačného farára Jánosa Kissalaia. Navyše ďalšia písomná správa vypočítava, že v tom istom roku mala obec 540 kalvínov, 40 evanjelikov a. v. a 34 katolíkov.

Z dvoch sond sa nezískal materiál, ktorý by umožnil bližšie datovanie stavby, preto táto otázka ostáva nateraz otvorená.

Záchranný archeologický výskum v Mochovciach priniesol viaceré poznatky týkajúce sa predovšetkým osídlenia v neskorej dobe kamennej a neskorej dobe bronzovej až dobe halštatskej, ktoré bolo pomerne intenzívne na hnedých a ilimerizovaných pôdach. Potvrdil poznatok, že geografické prostredie výrazne vplývalo na súvekeho človeka, ale nebolo rozhodujúcim činiteľom jeho dejinného vývoja.

L i t e r a t ú r a

BÁTORA, J. - BENADÍK, B. 1981: Archeologický prieskum katastra obce Mochovce.

In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. Nitra, s. 33-34.

RETTUNGSGRABUNG IN MOCHOVCE. Im J. 1981 verlief eine archäologische Rettungsgrabung in drei Fluren von Mochovce /Bez. Levice/, die durch den Aufbau des Atomkraftwerkes hervorgerufen wurde /Abb. 16/.

In der Flur Pappajta wurde ein Siedlungsabschnitt vom Ende der Bronze- und Anfang der Hallstattzeit freigelegt. Ausser Scherbenmaterial bilden beachtenswerte Funde ein Eisenmeissel und ein Tonlöffel, der offenbar zum Metallschmelzen gedient hatte /Abb. 14: 5, 10/.

In der Flur Šikár deckte man einen Siedlungsabschnitt von Trägern der Kultur mit kannelierter Keramik /klassische Phase/ ab. Im Westteil der abgedeckten Fläche fand man Scherben, die von Besiedlung in der Spätbronze- und zu Beginn der Hallstattzeit zeugen /Abb. 15: 10/.

Innerhalb der Gemeinde, bei der kalvinischen Kirche, erfasste man in zwei Schnitten Fundamentreste eines älteren, offenbar sakralen Baues. Dieser war von den Fundamenten der jetzigen Kirche an der West- und Ostseite geschnitten. Er war also älter als die im J. 1787 im Barock-klassizistischen Stil erbaute Kirche. Da ein für die Datierung geeignetes dreidimensionales Material bei der Grabung nicht gefunden wurde, ist die nähere chronologische Einstufung der Baureste fraglich. Gegenwärtig kann vermutet werden, dass es sich um Fundamente einer älteren kalvinischen Kirche handelt, die in schriftlichen Quellen zum J. 1655 belegt ist, oder um Reste einer alten katholischen Kirche, die in der Gemeinde "Moha" im 13. Jh. existiert hat.

СОХРАННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ В С. МОХОВЦЕ. В 1981 г. было осуществлено в трех урочищах /рис. 16/ охранный археологическое исследование в с. Моховце /рай. Левице/.

В урочище Паппайта была открыта часть поселения заключительного периода бронзы и начала периода гальштата. К интересным находкам принадлежат помимо черепков тоже железное долото и глиняная ложка, служившая по всей вероятности для плавки металла /рис. 14: 5, 10/.

В урочище Шикар открылась часть поселения народа культуры каннелированной керамики /классическая фаза/. В западной части открытой площади найдены черепки, свидетельствующие о заселении в поздний период бронзы и начале периода гальштата /рис. 15: 10/.

Внутри села, у кальвинистской церкви, открылись двумя траншеями остатки фундаментов более ранней, по-видимому, церковнойстройки. На западной и восточной сторонах стройку пересекают фундаменты современного

костела, т. е. она старше костела построенного в барочно-классицистическом стиле. Поскольку трехмерный материал, позволяющий датировку, не был найден, более точное хронологическое отнесение остатков стройки остается открытым вопросом. Предварительно можно предполагать, что они представляют фундаменты старшего кальвинистского костела, документированного в письменных источниках 1655 г., или остатки старого католического костела, существовавшего в с. Мора в XIII в.

NOVÉ NÁLEZY Z VEĽKÉHO KAMENCA

Július B é r e š

V súvislosti s plánovanými zavlážovacími prácami uskutočnil autor a B. Bók prieskum v katastri obce Veľký Kamenec /okres Trebišov/. Získali sa ním nálezy z doposiaľ neznámych sídlisk, ktoré obohacujú poznatky o pravekom i stredovekom osídlení Medzibodrožia.

Prehľad nálezov

Za exploatovanou pieskovou dunou po pravej strane cesty zo Somatora do Veľkého Kamenca v močaristom teréne v polohe Hegyfarka /M-34-128-D-c, 1 : 25 000, 212 : 164 mm/ sa našiel črep zdobený pásom úzkych, plytko rytých línií a niekoľkonásobnou slabo viditeľnou vlnovkou /obr. 17: 1/. Podobný fragment zdobený niekoľkonásobnou vlnovkou, časť dna a črepy z tela nádob dopĺňajú kolekciu archeologických nálezov. Okrem nich sa tu našli zvieracie kosti, zuby a kančí kel. Črepy možno podľa štruktúry a výzdoby datovať do 8.-9. stor.

V tejto istej polohe, ale západnejšie od prvého náleziska /M-34-128-D-c, 1 : 25 000, 216 : 160 mm/, v mierne stúpajúcom teréne sa našiel črep so širšie rytými jednoduchými ryhami /obr. 17: 3/ a časť kostenej rukoväti?/ zdobenej krúžkami a ryhami /obr. 17: 5/. Spomínané nálezy možno zaradiť najskôr do 10. stor. Našli sa aj nezdobené črepy, mazanica a úštepový nástroj.

Ďalší archeologický materiál sa získal v polohe Nádas tó po ľavej strane cesty Somator - Veľký Kamenec /M-34-128-D-c, 1 : 25 000, 206 : 163 mm/. Tvoril ho črep z tela sivej nádoby zdobenej trojnásobnou jednoduchou vlnovkou /obr. 17: 4/, ako aj nezdobené črepy. Možno ich predbežne datovať do mladšej doby rímskej. Mazanica a zvieracie kosti signalizovali aj tu narušené sídlisko.

V povodí Veľkej Krčavy na miernej vyvýšenine zvanej Dinyéske /M-34-140-B-a, 1 : 25 000, 120 : 322 mm/ sa získali keramické fragmenty z okraja /obr. 17: 6/, tela nádob /obr. 17: 2/ i ďalšie. Osídlenie polohy datujú do 11.-12. stor. s pretrváváním do 13. stor.

NEUFUNDE AUS VEĽKÝ KAMENEC. Die Arbeitsstelle des Archäologischen Institutes der SAW Nitra in Košice gewann bei einer Geländebegehung des Gemeindekatasters von Veľký Kamenec /Bez. Trebišov/ Fundmaterial aus mehreren Fluren. Die Bauchscherbe eines grauen Gefäßes /Abb. 17: 4/ wie auch ähnliche unverzierte aus der jüngeren römischen Kaiserzeit las man in der Flur Nádas tó auf. Keramikmaterial /Abb. 17: 1/ aus dem 8.-9. Jh., ein weiteres Keramikfragment /Abb. 17: 3/ und der Teil eines verzierten Knochengriffes? /Abb. 17: 5/ aus der flur Hegyfarka stammen am ehesten aus dem 10. Jh. Scherben vom Rand /Abb. 17: 6/

und Bauchteil von Gefäßen /Abb. 17: 2/, die in der Flur Dinyéske im Tal der Veľká Krčava gefunden wurden, datieren die Besiedlung des Platzes in das 11.-12., mit dem Fortbestehen bis in das 13. Jh.

НОВЫЕ НАХОДКИ В С. ВЕЛЬКИ-КАМЕНЕЦ. Копицкая база Археологического института САН в Нитре приобрела во время разведок в кадастре с. Вельки-Каменец /рай. Требишов/ находки из нескольких урочищ. Черепок от тулова серого сосуда /рис. 17: 4/, так же как и другие неукрашенные сосуды младшего римского периода, был найден в урочище Надаш-То. Керамический материал /рис. 17: 1/ I-II-IK вв., фрагменты другого /рис. 17: 3/ и часть украшенной костяной рукоятки? /рис. 17: 5/ из урочища Гедьфарка относятся к времени не раньше X в. Черепки от края /рис. 17: 6/ и тулова сосудов /рис. 17: 2/, найденные в бассейне р. Велька-Крчава /урочище Динешке/ датируют заселение местности XI-XII вв. с продолжением и в XIII в.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V STRÁŽNOM

Július B é r e š

Od 21. júla do 21. augusta 1981 sa realizoval záchranný archeologický výskum na čiastočne vyexploatovanej pieskovej dune Apáthy homok /M-34-140-B-a, 1 : 25 000, 34 : 175 mm/ v katastri obce Strážne /okres Trebišov/. Hlavnou úlohou bolo prebádanie dostupnej severnej a juhovýchodnej časti pieskovne, kde sa vplyvom počasia i príležitostnou ťažbou ničí kultúrna vrstva, resp. archeologické objekty, ako o tom svedčili poznatky zo skoršieho prieskumu /Čaplovič - Gašaj - Olexa 1977, s. 93-94/.

Zisťovacou sondou /d. 20 m/ v severnej časti pieskovne /pred vinicami/ sa zistila pomerne tenká kultúrna vrstva čierneho sfarbeného splaveného piesku, ktorá obsahovala ojedinelé zlomky keramiky. Pod ňou sa nenašli žiadne sídliskové objekty. Viac poznatkov o osídlení lokality poskytol výkop v juhovýchodnej časti.

Kultúrna vrstva, dosahujúca miestami hrúbku až 80 cm, obsahovala pozoruhodný črepový materiál svedčiaci o osídlení duny v staršej dobe bronzovej. K typickej slamovanej výzdobe, spôsobujúcej zdrsnenie povrchu keramiky, nachádzame najbližšie analógie v hatvanskej kultúre. Do tohto obdobia možno najskôr zaradiť aj početnú obsidiánovú industriu. Pod kultúrnou vrstvou bola objavená aj časť zahĺbeného sídliskového objektu, v ktorom sa našli zlomky keramiky so zdrsneným i hladkým povrchom. Niektoré z nich mali výzdobu pupákovitých vypuklín. Uvedené nálezy s najväčšou pravdepodobnosťou radia objekt do doby bronzovej.

Druhý horizont osídlenia patrí na sklonok doby rímskej /koniec 4. stor./. Reprezentujú ho nálezy sivej na kruhu vytočenej keramiky, získané pri čistení profilu pieskovne i z kultúrnej vrstvy, pochádzajúce z okrajov /obr. 18: 3/ a tiel nádob. Na niektorých sa zachovala kolkovaná výzdoba /obr. 18: 2/. Okrem toho sa našli aj hrubšie črepy zo zásobníc s okružím. Do tohto obdobia radí keramický materiál aj čiastočne preskúmaný zahĺbený objekt, ktorého tvar bude známy až v budúcej výskumnej sezóne /zabíahal do profilu zatiaľ neskúmanej časti/.

Do obdobia príchodu Slovanov do Medzibodrožia /7.-8. stor./ možno s najväčšou opatrnosťou zaradiť zlomky z hrubostennejších nádob, ktoré sa našli v kultúrnej vrstve. Možno sem patria aj niektoré hlinené prasleny a nožíky získané

z týchto miest. Ojedinelý nález železnej strelky so spätnými krídelkami /obr. 18: 7/, časť železných ovčiarskych nôžnic, niektoré nožíky pochádzajúce z kultúrnej vrstvy, ako aj črep s dvoma radmi pretiahnutej niekoľkonásobnej vlnovky /obr. 18: 8/, ktorý sa spolu s inými našiel v uzavretom objekte, možno predbežne datovať do 9.-10. stor.

Súčasný stav poznania lokality po jednodesačnom záchrannom výskume dovoľuje vysloviť predbežný názor, že poloha Apáthy homok bola najintenzívnejšie osídlená v stredoveku /11.-12., resp. začiatok 13. stor./. Svedčia o tom okrem početných zlomkov vyspelej keramiky vyrobenej na kruhu aj železné nožíky /obr. 18: 5/, časti žarnovov i drviče zrna, železný krúžok s objímkovým držadlom, sklenený korálik, praslenný rôznych foriem, ale najmä dve medené mince, ktoré sú podľa určenia E. Kolníkovej uhorskej razby arabského typu Bela III. /1172-1196/. Spomínané nálezy vrátane mincí dopĺňajú bohatú kolekciu nálezov v čierne sfarbenej kultúrnej vrstve splaveného piesku.

Pod obsahovo bohatou kultúrnou vrstvou boli zahĺbené sídliskové objekty s kamennými ohniskami. V ich výplni sa našli početné zlomky keramiky z okraja, tela i dna nádob /obr. 18: 4, 9-11/, kamenné brúsky /obr. 18: 1/ i praslen /obr. 18: 6/. Aj napriek tomu, že niektoré z objektov boli porušené zvetrávaním stien pieskovne a iné budú úplne preskúmané až v budúcej sezóne, možno konštatovať, že popolové sfarbenie povrchu výplne i pásy prepálenej mazanice sú svedectvom o ich zničení požiarom.

Doterajšie výsledky výskumu podávajú svedectvo o osídlení lokality v staršej dobe bronzovej, na sklonku doby rímskej, ale najmä v stredoveku /9. stor. až začiatok 13. stor./ a sú dôležitým prínosom k poznaniu osídlenia Medzibodrožia.

L i t e r a t ú r a

ČAPLOVIČ, D. - GAŠAJ, D. - OLEXA, L. 1977: Archeologický prieskum Medzibodrožia a Košickej kotliny v roku 1976. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 88-99.

RETTUNGSGRABUNG IN STRÁŽNE. Auf der teilweise abgegrabenen Sanddüne Apáthy homok im Gemeindekataster von Strážne /Bez. Trebišov/ erfolgte eine Rettungsgrabung. Aus der Kulturschicht und einem teilweise untersuchten Siedlungsobjekt stammt Keramikmaterial aus der älteren Bronzezeit, das mit der Besenstrichverzierung die ausgeprägtesten Analogien in der Hatvan-Kultur besitzt. Es fand sich auch graue Keramik mit eingestempelter Verzierung /Abb. 18: 2-3/ und Scherben von Krausengefäßen aus der ausklingenden römischen Kaiserzeit /Ende des 4. Jh./. Die Scherben dickwandigerer Gefäße und vielleicht auch manche Spinnwirtel dürften am ehesten in das 7.-8. Jh. entfallen. Der Fund einer eisernen Pfeilspitze /Abb. 18: 7/, der Teil einer eisernen Schäferschere aus der Kulturschicht wie auch eine Scherbe /Abb. 18: 8/ aus dem geschlossenen Objekt kann vorläufig in das 9.-10. Jh. angesetzt werden. Von der intensivsten Besiedlung der Fundstelle im Mittelalter /11. bis Anfang des 13. Jh./ zeugt Keramik, einige Eisenmesser /Abb. 18: 5/, weitere Gegenstände und Zierat, doch insbesondere zwei Kupfermünzen des arabischen Typs /Béla III. - 1172-1196/, die in der Kulturschicht gefunden wurden. Ähnliche Keramikfunde /Abb. 18: 4, 9-11/ Wetzsteine /Abb. 18: 1/ und ein Spinnwirtel /Abb. 18: 6/ gewann man auch in Siedlungsobjekten.

ОХРАННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ В С. СТРАЖНЕ. В кадастре с. Стражне /рай. Требишов/ было осуществлено охранный исследование на частично выэксплуатированной песчаной дюне. Из культурного слоя и частично обследованного селищного объекта происходит керамический материал старшего периода бронзы, шероховатое украшение поверхности которого имеет самые выразительные аналогии в гатванской культуре. Нашлись также серая керамика с штампованным украшением /рис. 18: 2-3/ и черепки от зерновых сосудов с утолщенным венчиком заключительного времени римского периода /конец IV в./. Черепки от сосудов с более сильными стенами и, может быть, некоторые пряслица относятся к времени не раньше VII-VIII вв. Находка железного наконечника /рис. 18: 7/, часть железных пружинных ножниц из культурного слоя и черепок /рис. 18: 8/ из закрытого объекта можно предварительно датировать IX-X вв. Самое интенсивное заселение местонахождения в средние века /XI - начало XIII в./ документируют керамика, железные ножики /рис. 18: 5/, дальнейшие предметы и украшения, но прежде всего две медные монеты арабского типа Бела III - 1172-1196/, найденные в культурном слое. Подобные находки керамики /рис. 18: 4, 9-11/, бруски /рис. 18: 1/ и пряслица /рис. 18: 6/ находились тоже в селищных объектах.

ARCHEOLOGICKÝ PRIESKUM ZÁTOPOVEJ OBLASTI STARINA

Július B é r e š - Dušan Č a p l o v i č - Michal S l i v k a

V súvislosti s výstavbou vodného diela Starina v oblasti hornej Cirochy /okres Humenné/ sa uskutočnil v dňoch 7.-11. septembra 1981 archeologický prieskum mikroregiónu hornej a strednej Cirochy. Akcie sa zúčastnil J. Béréš, D. Čaplovič, D. Mačala, A. Marková, L. Olexa, M. Slivka z Archeologického ústavu SAV v Nitre a D. Gašaj z Východoslovenského múzea v Košiciach. Prieskum bol naliehavý, lebo časť tejto doteraz archeologicky nepreskúmanej oblasti bude zatopená.

V čase terénnych obhliadok boli už niektoré obce vystahované /Smolník, Ostrožnica, Zvala, Veľká Poľana/, ďalšie vystahujú v najbližšom období /Dara, Starina, Ruské/. Aj keď sa nezistilo veľa nových lokalít, s čím sa vopred rátalo, pretože ide o zalesnené pásmo Karpatského oblúka, rozšírili sa poznatky o osídlení tejto oblasti. Zároveň sa zdokonalila metodika vedenia kolektívnych terénnych prieskumov.

D l h é n a d C i r o c h o u

Obhliadka polohy Hradisko /kóta 474,4; M-34-117-A-a, 1 : 25 000, 87 : 257 mm/ na svahu severného výbežku pohoria Vihorlatu /obr. 19, bod 1/ mala v značne zalesnenom teréne negatívne výsledky. Vzhľadom na mimoriadne exponovanú polohu možno tu predpokladať drevenú vežu /tzv. hlásku/ s funkciou stráženia komunikačného ťahu v povodí strednej Cirochy /Humenné - Snina/.

V tejto oblasti sú známe i ďalšie miesta s obdobnou funkciou /takisto bez fortifikačných znakov/, napríklad Koškovce-Hrádek, Výrava-Hrádek /obhliadky J. Macáka 1975 - V. Budinský-Krička 1976, s. 48, 50/.

Modra

Hradisko /obr. 19, bod 2/ je na severných svahoch Vihorlatu juhovýchodne od obce v polohe zvanej Kašteľ. Objavil ho J. Repčák a do literatúry uviedol V. Budinský-Krička /1961, s. 363/. Už z tejto obhliadky pochádzajú črepy úžitkovej keramiky z 13.-14. storočia, železný klinec a tri zlomky tehloviny /uložené v Zemplínskom múzeu v Michalovciach pod č. 15/.

Obhliadku lokality sme uskutočnili s cieľom presne fixovať hradisko a zamerať dispozíciu. Toto nevelké hradisko na svahu kopca /kóta 483,4, M-34-117-A-a, 1 : 25 000, 167 : 324 mm/ je orientované v smere V-Z, dlhšia os meria 88 m, šírka je 60 m. Z východnej strany je chránené mohutnou priekopou šírky 11 m. Zachovaná hĺbka priekopy je 3 m. V západnej časti areálu hradiska sa na oválnej vyvýšenine kráterovite črtajú základy pravdepodobne strážnej veže s priemerom cca 4 m. Hradisko je opevnené menším valom, za ktorým je plytká priekopa. Z vonkajšej strany je chránené príkrymi svahmi /obr. 25/. Pri prieskume sme získali úlomky malty, mazanice a fragmenty keramiky, ktoré datujeme rámcovo do 13.-14. storočia.

Smolník

V intraviláne tejto malej obce /obr. 20/, ktorú už možno považovať za zaniknutú, sa našli zlomky keramiky datovanej do 15. storočia /M-34-105-D-a, 1 : 25 000, 264 : 285 mm/. Na návrší nad obcou je nevelký kostolík východného obradu /obr. 26/ s podobnou dispozíciou ako vo Veľkej Poľane.

Snina

Po pravej strane cesty smerom na Pčoliné je ostrohový kopec zvaný Hradisko /kóta 341,3, M-34-105-C-d, 1 : 25 000, 240 : 278 mm/, najlepšie prístupný zo severovýchodnej strany. Znak po fortifikácii nie sú jednoznačne preukázateľné. Na severnej strane je otvorený kameňolom, ktorý lokalitu neustále ničí. Vrcholová plošinu cca 34 x 20 m obtáča z JV a SV strany "val" /priestor 56 x 55 m/ asi 1 m vysoký, ktorý vznikol pravdepodobne pred ťažbou kameňa nahrnutím zemin buldozérrom. Predpokladáme, že na temene mohla stáť strážna, najskôr drevená veža, ktorá chránila cestu v tomto dôležitom priesmyku. Poukazuje na to aj poloha kopca a dodnes zachovaný názov Hradisko /obr. 21/.

Stakčín

Na terase po pravej strane rieky Cirochy severovýchodne od obce /M-34-105-C-d, 1 : 25 000, 4 : 290 mm, obr. 22/ sme zachytili stopy stredovekého osídlenia, ktoré datujeme podľa keramického materiálu do 15. storočia.

Starina

V extraviláne obce /po jej južnej strane/ sa zistilo na ľavobrežnej terase Cirochy v polohe Roveň /M-34-105-D-c, 1 : 25 000, 342 : 154 mm/ osídlenie datované keramickými fragmentmi do 15. storočia /obr. 24, bod 2/.

Podľa ľudovej tradície sa severovýchodná časť chotára nazýva Stará Starina /M-34-105-D-c, 1 : 25 000, 339 : 117 mm/. Obhliadkou tejto polohy /obr. 24, bod 1/ sa vzhľadom na to, že pôda nie je dlhé roky poľnohospodársky kultivovaná, nezistili priame archeologické doklady osídlenia, i keď konfigurácia terénu ho naznačuje /M-34-105-D-c, 1 : 25 000, 117 : 390 mm a 180 : 339 mm./

Veľká Poľana

Na miernom návrší približne v strede dediny /M-34-105-D-a, 1 : 25 000, 178 : 350 mm/ sú ruiny pôvodného kostola východného obradu, postaveného začiatkom 18. storočia a zničeného počas zimnej ofenzívy ruskej armády v r. 1914/1915. Jednoložová stavba /hrúbka muriva 100 cm/ s vnútornými rozmermi 6,8 x 8 m má polkruhovú apsidu. Na západnej strane sú zvyšky veže, čiastočne vsadenej do priestoru lode, dnes už veľmi deštruovanej a zarastenej krovím. Objekt predstavuje kostol z okruhu prototypov teréziánskej stavebnej kancelárie /obr. 23, obr. 26/, bežný v tejto oblasti /napr. Ostrožnica, Smolník a i./. Nový kostol postavili na ľavom brehu Cirochy priamo v obci v rokoch 1936-1937.

Záverom je potrebné konštatovať, že prieskum nezistil pamiatky materiálnej kultúry z pravekého a včasnodedinného obdobia, bol však prínosom z hľadiska poznania vývoja oblasti v neskorom stredoveku, keď prichádza ku kolonizácii týchto severovýchodných častí východného Slovenska /kolonizácia na valašskom práve/. V súpisoch na základe písomných zmienok sú osady z tejto oblasti takisto zväčša z 15. storočia /Csánki 1890, s. 340-367; Perfeckij 1924, s. 85-91, 102-109/.

Literatúra

- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1961: Slovanské osídlenie na severovýchodnom Slovensku. In: Slovenská archeológia, 9, s. 347-374.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976: Archeologické prieskumy a nálezy na východnom Slovensku v roku 1975. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 46-51.
- CSÁNKI, D. 1890: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I. Budapest.
- PERFECKIJ, E. 1924: Sociálně-hospodářské poměry Podkarpatské Rusi ve století XIII.-XV. Bratislava.
- ARCHÄOLOGISCHE BEGEGNUNG DES ÜBERFLUTUNGSGEBIETES VON STARINA. Im Bezirk Humenne wurde anlässlich des Baues einer Wasserstauanlage an der oberen Cirocha /Ostslowakei/ eine Geländebegehung verwirklicht. In den Gemeinden Smolník, Stakčín und Starina wurde spätmittelalterliche Besiedlung festgestellt. Gleichzeitig besichtigte man die Lokalitäten Namens Hradisko /Burgwall/, davon zwei ohne Merkmale von Befestigung /Dlhé nad Cirochou und Snina/ - es handelt sich um Wachttürme, und in einem Fall wurde ein kleiner Burgwall im Gemeindekataster vor Modra untersucht. Keramikfragmente datieren ihn vorläufig in das 13.-14. Jh. Über der Gemeinde Veľká Poľana wurden Ruinen einer Kirche von östlichem Ritus aus dem Anfang des 18. Jh. festgestellt. /Abb. 19-26/.
- АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАЗВЕДКИ В ЗАЛИВНОЙ ОБЛАСТИ СТАРИНА. В рай. Гуменне были осуществлены разведки, вызванные стройкой гидротехнических сооружений в верховье р. Цироха /Восточная Словакия/. Было определено позднесредневековое заселение в сс. Смольник, Стакчин и Старина. Одновременно был сделан осмотр урочищ с названием типа "городище", в двух случаях без фортификационных знаков /Дльге-над-Цирохоу и Снина/ - это сторожевые пункты, т. н. вышки - и в одном случае было обследовано небольшое городище в кадастре

с. Модра. По фрагментам керамики его можно предварительно датировать XIII-XIV вв. Над с. Велька-Полянка были обследованы развалины церкви восточного рита начала XVIII в. /Рис. 19-26./

NOVÉ NÁLEZY NA VÝCHODNOM SLOVENSKU

Vojtech Budinský - Krička

Z prieskumov a zo zisťovacích a záchranných výskumov uskutočnených v roku 1981 na východnom Slovensku pod vedením autora v úzkej spolupráci s J. Macákom a P. Mačalom získalo košické stredisko Archeologického ústavu SAV sídliskové nálezy z týchto lokalít:

B a č k o v /okres Trebišov/

V polohách Žárjová a Višňovčák /na mape 1 : 25 000 Višňovská stráž, na mape 1 : 10 000 Rybníky a Višňovinky/ východne od obce boli zachytené na oráčine medzi cestami Bačkov - Albinov a Sečovce - Kravany a kótami 155,4, 155,6 a 179,0 /M-34-116-C-d, 1 : 25 000, 292 : 67, 325 : 59 mm/ prvé stopy rozsiahlejšieho sídliska. Črepy /väčšinou atypické/ nájdené pri prieskume tejto lokality sú z nádob hrubej výroby, hnedastej, červenohnedej, výnimočne sivastej farby, zhotovených z hliny s prímесou hrubozrnného piesku. Podľa nich možno sídlisko datovať predbežne do 8.-9. stor.

Výber nálezov: fragment hrnca s nízkym valcovitým hrdlom a s rovno zrezaným okrajom, v korodovanom povlaku stopy vlnovky /obr. 28: 7/, zlomok so stopami vlnovky a žliabku /obr. 28: 9/, črep z kolmostennej okrajovej časti hrnca /obr. 28: 10/ a zlomok zo spodnej časti nádoby /obr. 28: 8/.

Prír. č. 104/81. Nálezová správa 9955/82.

V podobe dvoch vyvýšení obohnaných valom sa zachovali zvyšky stredovekého hrádka na vrchu Žarnovčák v Slanských vrchoch na kóte 377,3 medzi Bačkovským a Onderkovým potokom severozápadne od obce /M-34-116-C-a, 1 : 25 000, 75 : 351 mm/. Pri obhliadke lokality sa našli len dva atypické sivé črepy datovateľné do 13. stor. a drobný okrajový zlomok nádoby najskôr z mladšej doby bronzovej.

Prír. č. 49/81. Nálezová správa 9641/81.

Prieskum predchádzajúceho náleziska sme spojili s obhliadkou zrúcanín neďalekého Starého zámku - hradu Puruštan /Borostyán/, nachádzajúcich sa na vrchu Stredná Vavrová /kóta 609,5/ hlboko v Slanských vrchoch ponad horným tokom Bačkovského potoka približne 6 km severozápadne od Bačkova /M-34-116-C-c, 1 : 25 000, 178 : 230 mm/. Črepy nájdené na mieste niekdajšieho nádvorja a akropoly hradu naznačujú, že plošina hradného kopca bola sporadicky vyhľadávaná alebo trvalejšie osídlená už pred výstavbou stredovekého hradu, ktorého vznik a zánik kladú historici do 14. stor. Svedčí o tom črep z mladšej doby bronzovej, dva zlomky pokročilej slovanskej keramiky a najskôr aj časť črepov z vrcholného stredoveku.

Prehľad nálezov

Mladšia doba bronzová

Atypický zlomok tenkostennej nádoby, zvonku čiernosivej, znútra hnedej farby /obr. 29: 8/.

10.-11. stor.

Hnedastosivý fragment hornej časti hrnca hrubších stien, formovaného z piesočnatej hliny na kruhu, zdobený vlnovkou a vodorovným žliabkom /obr. 29: 16/, a hnedý zlomok hrnca podobnej výroby s pásmi dvojité rýh /obr. 29: 10/.

12.-14. stor.

Črepy z tenkostenných nádob belavej, okrovej, žltej, sivej, sivastohnedej a hnedej farby. Výber: niekoľko zlomkov z ústia s profilovaným okrajom /obr. 29: 1-7/, črep s vodorovnou rýhou /obr. 29: 11/, niekoľko fragmentov zdobených vodorovným žliabkom alebo žliabkami /obr. 29: 9, 12-15, 18/, dva zlomky so zvyškami červenej maľovky /obr. 29: 17, 20/, črep so stopami čiernej farby /obr. 29: 19/ a zlomok so zostatkami hnedej farby /obr. 29: 21/.

Zlomok vápennej malty.

Prír. č. 105/81. Nálezová správa 9957/82.

B r e k o v /okres Humenné/

Zopakovali sme obhliadku evidovanej lokality v polohe Nive severovýchodne od obce po stranách regulovaného potoka vlievajúceho sa do Laborca vľavo od hradskej Strážske - Humenné /M-34-116-B-c, 1 : 25 000, 30 : 96 mm/, kde sa v roku 1979 zachytili stopy včasnostredovekého osídlenia /Budinský-Krička 1980, s. 41, 42/. Pri tomto prieskume sme sa sústreďili na vysledovanie zaniknutých slovanských sídliskových objektov črtajúcich sa v podobe tmavých škvŕn na povrchu oráčiny. Na jednom z týchto miest sa pokusnou sondou zachytil 30-40 cm pod povrchom čiernavý zával sídliskovej jamy, ktorú sme odkryli v celom rozsahu.

Bol to objekt oválneho pôdorysu, dlhšou osou situovaný v smere JZ-SV, zahĺbený do vrstvy žltej hliny /d. 3 m, š. 1,95 m/ výplň bola najviac 30 cm hrubá. V juhovýchodnej časti jamy sa prišlo na trosky ohníska veľkosti 70 x 90 cm, ktoré ho do červena prepálená vrstva bola najviac 3,5 cm hrubá a na povrchu hladká. V podložnej vrstve na dne jamy sa výrazne črtala čierna výplň dvoch kolových jam, vzdialených od seba 195 cm; jedna $\varnothing$ 20 cm, h. 5 cm, druhá $\varnothing$ 15 cm, h. 7 cm /obr. 31/.

Vo výplni jamy sa našlo okrem tehloviny z vrstvy ohníska 75 črepov, železný nožík, dva brúsky, zvieracie kosti a početné zlomky riečnych kameňov.

Nájdenný keramický materiál svedčí o hrncovitých nádobách sivej, sivastohnedej, hnedej, červenohnedej, výnimočne okrovej farby, formovaných azda bez výnimky pomocou kruhu z piesočnatej, zriedkavejšie z piesočnatosludnatej hliny, ale výnimočne aj z materiálu s prímiesou vápencových zrníek alebo hrubozrnného piesku.

Tri fragmenty sú z nádob s výrazne vyhnutým ústím a s okrajom zvisle zrezaným /obr. 30: 1-3/. Povrch zdobili dvojité, trojité i viacnásobné súmerné vlnovky /obr. 27: 1, 3, obr. 30: 1-3, 7-12/ a pásy vodorovných rýh /obr. 27: 2, 8, obr. 30: 5, 10, 13/, zriedkavejšie jednoduché vlnovky /obr. 30: 3, 4, 6/ i vodorovné žliabky /obr. 27: 4, obr. 30: 14/ a výnimočne aj vrypy /obr. 30: 11/. Zo spomenutých okrajových fragmentov jeden sa osobitne vyníma tým, že je z hrnca zdobeného na vnútornej strane ústia hrubo rytou asymetrickou vlnovkou, ale aj tým, že pochádza z nádoby, ktorá skladbou materiálu /jemná hlina s prímiesou hrubších zrníek piesku/ a hrboľatým povrchom bola blízka ručne formovanej východoslovenskej slovanskej keramike zo 7.-8. stor. /obr. 30: 3/. Dno nádob bolo, súdiac podľa dvoch fragmentov, znútra zaoblené /obr. 27: 9/ a v jednom prípade na spodku mierne dovnútra klenuté.

Železný nožík; d. 11,6 cm /obr. 27: 6/.

Zlomok tenkého trojuholníkového kamenného brúska; d, 7,5 cm, š. 2,7 cm /obr. 27: 10/.

Fragment kamenného brúska lichobežníkového prierezu; d. 6,7 cm, š. 4 cm, max. hr. 3,1 cm /obr. 27: 7/.

Zvieracie kosti z objektu zatiaľ neboli určené, jedna z nich je opracovaná a slúžila pravdepodobne ako šidlo; d. 11,5 cm /obr. 27: 5/.

Príbytková jama /pravdepodobne ide o zvyšky obydľia/ odkrytá v Brekove je podľa keramiky datovateľná do veľkomoravského obdobia. Po slovanskom sídlisku zistenom a skúmanom J. Vizdalom na juhovýchodnom svahu hradného vrchu /Vizdal 1978, s. 40/ je sídlisko v hone Nive druhým významným slovanským náleziskom v katastri Brekova v úžine Laborca. Hodno pripomenúť, že v neďalekom lese Lipky, ale už v katastri Topoľovky, sa nachádza známy slovanský žiarový mohylník z 10.-11. stor. /Budinský-Krička 1958, s. 163-173/.

Prír. č. 130/81. Nálezová správa 9723/81.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1980: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 41, 42, obr. 11.

VIZDAL, J. 1978: Významné slovanské náleziská na Slovensku. Bratislava, s. 40.

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1958: Slovanské mohyly na východnom Slovensku. Slovenská archeológia, 5, s. 163-173, tab. X-XV.

D l h é n a d C i r o c h o u /okres Humenné/

Negatívny výsledok mala obhliadka vrchu Hradzisko /kóta 474,4/, dvíhajúceho sa juhovýchodne od obce /M-34-117-A-a, 1 : 25 000, 87 : 261 mm/.

D v o r i a n k y /okres Trebišov/

V chotári tejto obce, ležiacej v poriečí Ondavy, sa podnikol prieskum na dvoch nových lokalitách v polohách Spod Ondavy a Studzinky a prieskum a zisťovací výskum na evidovanej lokalite Veľký kôves /Budinský-Krička 1981, s. 35 n./.

Nálezy z polohy Spod Ondavy

Zo sídliska rozprestierajúceho sa severne od východnej časti obce vpravo od Manovho kanála /M-34-116-C-d, 1 : 25 000, 112 : 7 mm/ sme získali keramický materiál datovateľný predbežne do neskorej doby rímskej a na začiatok doby sťahovania národov. Časť nálezov pochádza z povrchového zberu, ostatné z tmavej vrstvy dvoch sídliskových objektov rozrušených orbou, z ktorých jeden je za dom č. 25 /Fr. Cisár/ a druhý približne 200 m severne odtiaľ.

Výber nálezov z povrchového zberu: fragment sivkej dvojkónickej misky, vyrobenej na kruhu z jemnej sludnatej hliny a zdobenej vhladzovanou mriežkovou ornamentikou /obr. 33: 1/, tmavosivý zlomok hrnca hrubej výroby s mierne prehnutým hrdlom, zhotoveného z jemnej piesočnatej hliny /obr. 33: 3/, hnedý okrajový fragment z nádoby podobného tvaru a výroby /obr. 33: 2/, dva črepy zo spodnej časti hrubostenných hnedých hrncov hrubej výroby z hliny s prímiesou hrubozrnného piesku /obr. 33: 5, 6/; azda sem patrí aj fragment sivastej farby, zdobený viacnásobnou vlnovkou, z nádoby zhotovenej z jemnej piesočnatej hliny /obr. 33: 4/.

Objekt 1/81

Črepy vybraté z povrchu jeho vrstvy sú z nádob vyrobených ručne z hliny s prímiesou hrubších zrníek piesku. Výraznejšie z nich: okrajový zlomok hrnca

s mierne roztvoreným ústím, zvonku tmavosivý, znútra hnedý /obr. 33: 14/, okrajový fragment hrnca s nízkym valcovitým hrdlom, zvonku hnedý, znútra sivej farby /obr. 33: 18/, a črep hrnca, zvonku hnedý, znútra čiernosivý, zdobený vodorovným žliabkom a jemným zvislým ryhovaním /obr. 33: 16/. Problematické je datovanie držadla hlinenej lyžice červenohnedej farby /obr. 33: 15/. Na mieste sa našli okrem črepov aj zvieracie kosti a zlomky riečnych kameňov.

Objekt 2/81

Zachránené črepy sú z nádob hrubej výroby z hliny s prímiesou hrubších zrníek piesku. Z nich vyberáme: zvonku hnedý, znútra čiernosivý okrajový zlomok hrnca s nízkym, mierne roztvoreným, skoro valcovitým hrdlom /obr. 33: 17/, dva hnedé črepy zo spodnej časti hrncovitých nádob s dnom znútra zaobleným /obr. 33: 19/ a červenohnedý fragment zo spodku hrnca s podobným dnom, zhotoveného z hliny s prímiesou sludy /obr. 33: 20/. Okrem črepov sa našli na mieste tohto objektu aj ojedinelé zvieracie kosti a zlomky riečnych kameňov.

Z prieskumu lokality Spod Ondavy sa získali aj ojedinelé črepy z 12.-13. stor., svedčiace o sporadickom osídlení terasy vo vrcholnom stredoveku. Sú z tenkostenných nádob sivej a sivastohnedej farby. Z výraznejších zlomkov dva sú zdobené vodorovným žliabkom /obr. 33: 9, 11/, ďalšie dva jednoduchou vlnovkou /obr. 33: 7, 8/ a jediný okrajový črep vrypí a vodorovným žliabkom /obr. 33: 10/. Dva zlomky sú zo spodnej časti nádob /obr. 33: 12, 13/.

Prír. č. 47/81. Nálezová správa 9573/81/.

Nálezy z polohy Studzinky /na mape 1 : 25 000 Dlhé Lúky/

Z prieskumu tohto náleziska rozsiahlej zaniknutej stredovekej dediny, zisteného na oráči vpravo od Bačkovského potoka juhozápadne od obce a južne od kóty 111,1 /M-34-116-C-d, 1 : 25 000, 159 : 143 mm/ sme získali početný črepový materiál z 13.-14. stor. Svedčí o tenkostennej, dobre vypálenej keramike sivej, okrovej, okrovobelavej a oranžovej farby. Ústie nádob bolo kalichovite alebo lievikovite roztvorené a ich okraj často rímsovite upravený a profilovaný /obr. 32: 1-12, 14/. Dno bolo i znútra starostlivo vymodelované /obr. 32: 16, 19, 20/. Povrch zdobili vodorovné ryhy a žliabky /obr. 32: 13-15, 18/. Na lokalite sa našli aj zlomky vápennej malty, železná troska, kus prepálenej mazanice s odtlačkami pliev a zvieracie kosti.

Prír. č. 46/81. Nálezová správa 9576/81.

Nálezy z polohy Veľký köveš

16. marca a 15. júna 1981 sa zopakoval prieskum na tomto evidovanom nálezisku. Na oráči vpravo od Bačkovského potoka juhozápadne od obce /M-34-116-C-d, 1 : 25 000, 166 : 135 mm/ sa pri prvom prieskume v r. 1980 našli výrazné stopy osídlenia v mladšej dobe bronzovej, slovanského a stredovekého osídlenia. V súvisе s výsledkami tohto prieskumu hodno osobitne vyzdvihnúť nález včasnოსlovenského sídliskového objektu so starobyľou ručne formovanou keramikou, ktorého zával sme vtedy pokusnou sondou z väčšej časti aj odkryli /Budinský-Krička 1981, s. 37/. Povrchovým zberom v r. 1981 sme získali ďalšie doklady o osídlení v mladšej dobe bronzovej a v stredoveku, ale okrem nich aj ojedinelé nálezy z neolitu a z doby halštatskej.

Prehľad novších nálezov z lokality

Neolit

Jadrový a plochý obsidiánový odštep.

Mladšia doba bronzová

Výber nálezov: hnedý zlomok misky s vťahnutým ústím /obr. 34: 1/, niekoľko hnedých a sivastohnedých okrajových črepov z nádob súdkovitého a iného tvaru /obr. 34: 2, 3, 5, 6, 10/, okrovosivý zlomok misky s kužeľovitou vypuklinou /obr. 34: 8/, tmavosivý črep so žliabkovou výzdobou /obr. 34: 4/, zlomok z dna hnedej nádoby /obr. 34: 11/, hnedý črep s podlhovastou vypuklinou /obr. 34: 9/ a torzo hlineného predmetu neznámeho určenia s otvorom vprostred /obr. 34: 7/.

Doba rímska

Okrajový zlomok /obr. 34: 12/, dva atypické črepy jemnej sivej keramiky a fragment spodnej časti nádoby hrubej výroby s odsadeným dnom /obr. 34: 13/.

Vrcholný stredovek /12.-13. stor./

Zlomky tenkostenných nádob sivej, okrovej a okrovobelavej farby. Z nich výraznejšie sú črepy z hrncov s rímsovitým okrajom /obr. 34: 17-22/, zlomok nádoby so zosilneným okrajom /obr. 34: 15/, fragment hrnca s lievikovite roztvoreným ústím /obr. 34: 14/, črepy zdobené jednoduchými vlnovkami /obr. 34: 16, 23, 25-27/, vrypmi /obr. 34: 28, 29/, vodorovnými ryhami a žliabkami /obr. 34: 24, 28/ a dva zlomky z dien nádob /obr. 34: 30, 31/.

Prír. č. 45/81. Nálezová správa 9577/81.

Ďalšie terénne práce sa uskutočnili na lokalite v dňoch 3.-20. júla 1981. K tomuto zisťovaciemu výskumu nás podnietil nález spomenutého dôležitého včasnoslovanského sídliskového objektu. V tejto súvislosti sme na ploche 15 x 17 m strhli mechanizačnými prostriedkami najprv močaristú povrchovú kultúrnu vrstvu, vrstvu ornice, z ktorej nálezy priniesli doklady o osídlení skúmaného priestoru nielen v mladšej dobe bronzovej, ale aj v období od včasného do vrcholného stredoveku. V podložnej vrstve sme po povrchovej skrývke odkryli zvyšky včasnoslovanského sídliskového objektu, ale aj ďalších objektov, z ktorých štyri boli súčasné s prvým, dva z vrcholného stredoveku a ostatné z mladšej doby bronzovej. Výsledky zisťovacieho výskumu v polohe Veľký kôveš sa podrobnejšie zverejnia v osobitnom príspevku.

Prír. č. 75/81. Nálezová správa 9694/81.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1981: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. Nitra, s. 35-53.

J a s t r a b i e n a d T o p l o u /okres Vranov nad Topľou/

Pri prieskume na evidovanom sídlisku, zistenom v roku 1975 /Budinský-Krička 1976, s. 60, 61/ juhovýchodne od obce a hospodárskeho dvora JRD vpravo od cesty Komárany - Jastrabie nad Topľou /38-11-15, 1 : 10 000, 376 : 182 mm/, sa našli atypické črepy z mladšej doby bronzovej a z prelomu doby rímskej a stá-hovania národov.

Prír. č. 50/81. Nálezová správa 9589/81.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1976: Sídlisko z mladšej doby bronzovej a z včasnej doby historickej v Jastrabí nad Topľou. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 60, 61.

K a p u š a n y /okres Prešov/

Z prieskumu v chotári tejto obce sme získali sídliskové nálezy z týchto lokalít:

Poloha Maderasy, Mlyniská

Lokalita je na terase medzi hradskou do Bardejova a železničnou traťou Kapušany - Vranov nad Topľou po stranách poľnej cesty smerujúcej od niekdajšieho mlyna /teraz píla a drevosklad/ na východ. Južná hranica náleziska prebieha okrajom pravobrežnej terasy Ladzinky, prítoku Sekčova /M-34-103-D-c, 1 : 25 000, 99 : 139 mm/.

V materiáli z povrchového zberu na oráčine popri sporadických nálezoch z mladšej doby kamennej, z doby rímskej a zo stredoveku výrazne prevažujú črepy z mladšej doby bronzovej, svedčiace o rozsiahlom sídlisku najskôr ľudu s kultúrou Gáva.

Prehľad nálezov

Neolit

Plochý odštep rohovca sivastej farby a jadrový odštep hnedého rádiolaritu.

Mladšia doba bronzová

Výber: fragment misky s vtiahnutým ústím /obr. 35: 1/, ďalšie misky so zosilneným okrajom /obr. 35: 2/ a črep z hrubostennej kuželovitej misky /obr. 35: 3/; početné okrajové črepy z nádob súdkovitej formy /obr. 35: 4, 5, 9, 16/, z nádob s mierne prehnutou hornou časťou /obr. 35: 6, 10, 12/ a z ďalších s mierne roztvoreným /obr. 36: 1/ alebo s úzko vyhnutým okrajom /obr. 35: 7, 13/; črepy z nádob s profilovanou hornou časťou /obr. 36: 2, 3/, fragment hrnca s nalepeným pásikom deleným jamkami po stranách kuželovitej vypukliny /obr. 35: 15/, črep zdobený pásikom vodorovných rýh /obr. 35: 8/ a zlomky z dňa nádob /obr. 36: 6, 7/. Vo farbe črepov prevažuje tmavosivá, čiernosivá, sivá, hnedá, sivastohnedá, červenohnedá, žltohnedá a žltá.

Vrcholný stredovek /11.-13. stor./

Ojedinelé črepy z nádob s profilovaným okrajom /obr. 36: 11-15/ a ďalšie z tela, zdobené vodorovnými žliabkami a ryhami /obr. 36: 16-18/, farba sivá, okrovobelavá, belavá, hnedá, hnedastosivá.

Prír. č. 59/81. Nálezová správa 9586/81.

Poloha Pod lesom

Na sídlisku v tomto hone, rozprestieranom sa západne od hospodárskeho dvora JRD a severozápadne od obce /M-34-103-D-c, 1 : 25 000, 161 : 140 mm/, sme našli črepy z mladšej doby bronzovej a z doby rímskej.

Mladšia doba bronzová

Výber nálezov: žltohnedý zlomok s plastickým pásikom členeným jamkami a výčnelkami /obr. 36: 19/, čiernosivý črep so zlomkom pásikového ucha /obr. 36: 20/, hnedý zlomok profilovanej nádoby /obr. 36: 23/ a oranžovohnedý črep so stopami žliabkovej výzdoby /obr. 36: 24/.

Doba rímska

Fragment zásobnice s okružím, formovanej ručne z piesočnatej hliny, sivastej a žltohnedej farby /obr. 36: 22/, a sivý zlomok zo spodnej časti nádoby s odsadeným dnom, formovanej na kruhu /obr. 36: 21/.

Prír. č. 129/81. Nálezová správa 9959/82.

Úbočie hradného vrchu

Na východnej strane vrchu nad pravobrežnou terasou Sekčova sa našli ojedinelé črepy z mladšej doby bronzovej.

Prír. č. 61/81. Nálezová správa 9588/81.

Poloha Kapyšandorka

Na oráčiine južne od obce medzi potokom Kráľovčiek a jeho prítokom /M-34-103-D-c, 1 : 25 000, 122 : 211 mm/ sa našli ojedinelé zlomky stredovekej keramiky približne z 12. stor., z ktorých výraznejší je len črep so stopami vlnovky. Prír. č. 60/81. Nálezová správa 9584/81. .

K o m á r a n y /okres Vranov nad Topľou/

Počas obhliadky evidovanej lokality Vyšná roveň /Budinský-Krička 1980, s. 43/ na ľavobrežnej terase Tople vľavo od cesty Komárany - Jastrabie nad Topľou /M-34-116-A-b, 1 : 25 000, 360 : 234 mm/ sme získali na oráčiine ojedinelé zlomky bukovoohorskej keramiky /obr. 28: 2-4/, niekoľko atypických črepov z mladšej doby bronzovej a štyri fragmenty slovanskej keramiky z 9. stor., z ktorých jeden výraznejší je zdobený dvojitou vlnovkou /obr. 28 : 5/ a ďalší vodorovnými žliabkami /obr. 28: 6/.

Prír. č. 51/81. Nálezová správa 9578/81.

Od I. Križaniho z Geologického výskumného strediska vo Vranove nad Topľou sme prostredníctvom J. Macáka získali kamennú sekerku, nájdenú v roku 1979 pri geologickom mapovaní v sedle návršia na rozvodí Tople a Čičavy SSV od obce. Nálezisko nástroja, súvisiaceho najskôr s osídlením kotliny Tople v mladšej dobe kamennej, je v polohe Od želavského severovýchodne od cigánskej kolónie medzi kótami 233,2 a 286,4 /M-34-116-A-b, 1 : 25 000, 311 : 323 mm/.

Sekerka je lichobežníkového tvaru, pozdĺž kopytovitého prierezu, vybrúsená z ryodacitu /podľa určenia I. Križaniho/; d. 6,1 cm, rozpätie ostria 3,9 cm, š. v tyle 2,3 cm, max. hr. 1,3 cm /obr. 28: 1/.

Prír. č. 103/81. Nálezová správa 9956/82.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1980: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 43.

M i c h a l o k /okres Vranov nad Topľou/

Pri kopaní základov domu M. Čoreja neďaleko starej "palenčarne" sa našiel trojgroš Štefana Báthoryho z r. 1585.

Prír. č. 106/81. Nálezová správa 9954/82.

N i ž n ý H r u š o v /okres Vranov nad Topľou/

Na oráčiine za humnom domu č. 273 sa našli atypické črepy z mladšej doby bronzovej a zlomok kachlice z 15. stor.

Prír. č. 52/81. Nálezová správa 9582/81.

N i ž n ý Ž i p o v /okres Trebišov/

Z obhliadky náleziska zisteného v roku 1977 pri sledovaní melioračných prác v polohe Bešeňovy /Povrazy, Na povrazoch/ východne od obce /M-34-128-A-d, 1 : 25 000, 307 : 5 mm/ sme získali na oráčiine ďalšie nálezy dosvedčujúce intenzívne osídlenie tohto mierneho návršia hlavne v 9.-10. stor. Osídlenie lokality podľa nálezov z prvého prieskumu pretrvávalo od doby slovanskej do vrcholného stredoveku /Budinský-Krička 1978, s. 45, 46/.

Črepový materiál zo zopakovaného prieskumu pochádza z hrncovitých nádob hnedej a sivej farby, formovaných pomocou kruhu z piesočnatej hlíny, výnimočne z hlíny s bohatou prímесou sludy. Z neho vyberáme: dva zlomky z ústia nádob /obr. 28: 12, 13/, fragment spodnej časti hrnca /obr. 28: 18/ a črepy zdobené vlnovkami,

pásmi vodorovných rýh a vodorovnými žliabkami /obr. 28: 11, 14-17, 19, 20/.

Prír. č. 57/81. Nálezová správa 9574/81.

Pri novom vodnom kanáli v polohe Močiarky východne od obce /38-31-15, 1 : 10 000, 120 : 327 mm/ sa našli dva listovité obsidiánové odštepý najskôr z mladšej doby kamennej, niekoľko atypických črepov z mladšej doby bronzovej a ojedinelé zlomky nádob hnedej, sivej a belavosivej farby z 10.-11. stor., z ktorých na jednom sa črtá vlnovka /obr. 28: 21/, na ďalšom pásmi vodorovných rýh /obr. 28: 22/ a na ostatnom z výraznejších vodorovných žliabok /obr. 28: 23/.

Prír. č. 58/81. Nálezová správa 9575/81.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1978: Archeologické výskumy a nálezy na východnom Slovensku.

In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 45, 46.

P a r c h o v a n y /okres Trebišov/

Pri prieskume v chotári tejto obce sa zistila rozsiahla lokalita v polohe Turny severne od obce po pravom brehu Manovho kanála ústiaceho do Trnavky, prítoku Ondavy, medzi kótami 113,2 a 110,0 vyše km západne od koryta Tople /M-34-116-C-b, 1 : 25 000, 89 : 311 mm/.

Podľa povrchových nálezov na oráčiine sa ukazuje, že lokalita bola sporadicky vyhľadávaná v neolite, strednej dobe bronzovej a v dobe rímskej a trvalejšie osídlená v mladšej dobe bronzovej a v období slovanskej kultúry. Najpozoruhodnejším prínosom prieskumu bol nález slovanskej sídliskovej jamy /najskôr príbytkovej/, ktorú sme odkryli.

Výber nálezov zo zberu

Neolit

Obsidiánová čepeľ, jadrový odštep a jadro.

Stredná doba bronzová

Žltohnedý črep s vypuklinou lemovanou žliabkom /obr. 37: 12/ a zlomok zo spodnej časti hnedej nádoby s nôžkovitým dnom /obr. 37: 21/.

Mladšia doba bronzová, okruh kultúry Gáva

Zlomok misky s vtiahnutým ústím /obr. 37: 1/, časť tenkostennej kužeľovitej misky s rytou výzdobou /obr. 37: 17/, početné okrajové črepy z nádob súdkovitého a iného tvaru /obr. 37: 2-10, 13-16, 18/, črep z hornej časti nádoby s kužeľovitou vypuklinou /obr. 37: 11/, črep zdobený žliabkami /obr. 37: 20/ a ďalší s výčnelkom lemovaným žliabkom /obr. 37: 22/ z amforovitých nádob a početné fragmenty zo spodnej časti nádob /obr. 37: 19, 23/. Vo farbe zlomkov prevažuje sivá, sivastohnedá, okrovohnedá a okrovosivá.

Mladšia doba rímska

Zlomok čiernosivej profilovanej misky, formovanej na kruhu z jemnej hliny /obr. 37: 25/, atypický črep jemnej sivej keramiky a fragment profilovaného hrnca hrubej výroby, hrboľatého povrchu, hnedej farby, sformovaného z piesočnatej hliny /obr. 37: 29/.

Doba slovanskej kultúry /9.-10. stor./

Črepy z hrncovitých nádob zhotovených pomocou kruhu z piesočnatej, výnimočne z piesočnatosľudnatej hliny, sivej, tmavosivej, sivastohnedej a hnedej farby. Zo zdobených fragmentov na jednom sa črtá viacnásobná vlnovka a pás vodorovných rýh /obr. 37: 28/, na ďalšom jednoduché vlnovky /obr. 37: 26/ a na ostatných vodorovné

žliabky /obr. 37: 30, 32/. Okrem nich výrazné sú aj dva okrajové črepy /obr. 37: 24, 27/ a zlomok zo spodnej časti hrnca /obr. 37: 31/.

Slovanská sídlisková jama 1/81

Na nálezisko jamy upozornil väčší zhluk črepov na povrchu oráčiny. Černavá výplň sa začínala výrazne črtat 35 cm pod žltohnedou ornitou. Jama, plytko zahĺbená do jasnožltej vrstvy spraše, bola približne lichobežníkového pôdorysu, dlhšou osou situovaná v smere ZJZ-VSV, vo východnej časti narušená drenážnou ryhou; d. 4,14 m, max. š. 2,5 m, h. 28 cm /obr. 41/.

Pri vyberaní výplne sme našli početné črepy z hrncovitých nádob /275 kusov/, zlomky pekáča /33 kusov/, praslen, celý železný nožík a dve torzá, zlomok kosáka, železnú trosku, zvyšky zvieracích kostí, uhličky a 130 zlomkov riečnych kameňov. Sekundárne sa z okolitých zaniknutých starších sídlisk dostali do závalu objektu štyri zlomky z mladšej doby bronzovej a tri črepy a zlomok spony z doby rímskej.

Opis nálezov

Mladšia doba bronzová

Žltohnedý okrajový zlomok súdkovitého hrnca /obr. 38: 1/, hnedý okrajový črep /obr. 38: 2/, fragment miskovitej nádoby s vtiiahnutým ústím, hnedej farby s červeným odtieňom /obr. 38: 4/, a atypický črep.

Mladšia doba rímska

Zlomok zo spodnej časti hnedej nádoby zhotovenej z jemnej hlíny na kruhu, jej nôžkovité dno bolo na spodku delené žliabkom zdobeným pozdĺž dvojistou ryhou, vnútorná strana črepa je zvlnená širokými vodorovnými žliabkami /obr. 38: 6/; tmavosivý, na lome červený atypický zlomok nádoby vyrobenej na kruhu z jemnej hlíny; fragment hrnca so zosilneným okrajom, hrubej výroby z hlíny s prímiesou hrubších zrníek piesku, zvonku čierny, znútra sivastohnedý, povrch hrboľatý /obr. 38: 3/; vinutie so zlomkom lúčika a ihly z bližšie nedatovateľnej železnej spony z doby rímskej; d. torza 3,6 cm /obr. 38: 5/.

Doba slovanská

Črepy z hrncovitých nádob najčastejšie hnedej, sivastohnedej, sivej a žltohnedej, ojedinele aj oranžovej a červenohnedej farby, zhotovených na kruhu z piesočnatej, zriedkavejšie z piesočnatosľudnatej hlíny. Ústie bolo, súdiac podľa zlomkov z hornej časti, mierne alebo výrazne roztvorené a na okraji zvisle alebo šikmo zrezané, výnimočne zaoblené /obr. 38: 7-18, 20, 22/, ale v ojedinelých prípadoch aj rímsovite formované /obr. 38: 19, 21/. Dná nádob boli znútra skoro bez výnimky zaoblené /obr. 40: 6-8, 10-14/ a zvonku len výnimočne mierne odsadené /obr. 40: 7/. Jeden zo zlomkov by svedčil o nádobe s nízkym nôžkovitým dnom /obr. 40: 6/ a ďalší o hrnci s obvodovým výstupkom a so stopami plastickej značky na dne /obr. 40: 13/.

Výzdoba na črepoch sa skladá najčastejšie z viacnásobných vlnoviek, kombinovaných spravidla s pásmi vodorovných rýh /obr. 38: 17, 22, obr. 39: 2-5, 11, 13, 14, obr. 40: 1, 2/, a z vodorovných žliabkov /obr. 38: 20, obr. 39: 1, 10, obr. 40: 5/; zriedkavejšie sú jednoduché vlnovky /obr. 38: 18, 19, 21, obr. 39: 6-9, obr. 40: 3/. Výnimočne bolo ústie nádoby zdobené znútra viacnásobnou vlnovkou /obr. 39: 12/ alebo riadkom zárezov vtlačaných hrebienkom /obr. 38: 16/.

Pekáč bol vyrobený z jemnej hlíny s bohatou prímiesou slamy a pliev, ktorých odtlačky sa výrazne črtajú najmä vo vrstve žltohnedého, miestami červenožltého povlaku zlomkov. Na niektorých fragmentoch sú badateľné aj odtlačky obilných zrníek. Vrstva na lome črepov je čierna. Pekáč bol kolmostenný, najskôr obdĺžni-

kového tvaru, vysoký asi 13 cm, ku spodku mierne odsadený, hrúbka stien a dna 3,6 cm /obr. 40: 17/.

Okrovosivý dvojkužeľovitý praslen, zdobený nevýraznými vodorovnými žliabkami; Ø 2,6 cm, v. 1,6 cm /obr. 40: 4/.

Železný nožík; d. 8,9 cm /obr. 40: 15/.

Zlomok čepele železného noža; d. 5,9 cm /obr. 40: 16/.

Železný nôž s odlomeným hrotom; d. 17,6 cm /obr. 40: 9/.

Železná troska.

Uhlíky.

Podľa keramiky možno sídliskovú jamu v Parchovanoch datovať do 9., najneskoršie na začiatok 10. stor. Nálezy z polohy Turny naznačujú, že pri budúcom systematickom výskume na lokalite možno s určitosťou rátať so zistením ďalších uzavretých slovanských sídliskových objektov, a podobne ako nálezy zo susedných Dvorianok upozorňujú na dôležitosť oblasti pri sútoku Tople a Ondavy pre výskum najmä slovanského osídlenia na východnom Slovensku.

Prír. č. 53/81, 101/81, 102/81. Nálezová správa 9583/81, 9703/81.

Na oráči v polohe Lackovky severne od obce a vodného kanálu /M-34-116-C-b, 1 : 25 000, 100 : 338 mm/ sa našli atypické zlomky keramiky z 12.-13. stor.

Prír. č. 54/81. Nálezová správa 9581/81.

V r a n o v n a d T o p l o u, časť Č e m e r n é /okres Vranov nad Topľou/
Na evidovanej lokalite Na kútoch /kóta 165,6/ západne od hliniska tehelne a juhozápadne od Čemerneho /M-34-116-A-d, 1 : 25 000, 273 : 217 mm/ sa zachránili zo sídliskového objektu porušeného orbou zlomky lineárnej a črep bukovohorskej keramiky a obsidiánové a rádiolaritové odštepky.

Prír. č. 48/81. Nálezová správa 9572/81.

L i t e r a t ú r a

BUDINSKY-KRIČKA, V. 1977: Nálezy z prieskumu na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 75.

BUDINSKY-KRIČKA, V. 1980: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 48, 49.

Z e m p l í n s k a N o v á V e s, časť Z e m p l í n s k y K l e č e - n o v /okres Trebišov/

Z doteraz neznámeho náleziska zaniknutej stredovekej usadlosti z 12.-13. stor., zisteného v záhradách pri vodnom kanáli západne od severnej časti obce /M-34-128-A-d, 1 : 25 000, 240 : 106 mm/, sme získali črepy tenkostenných nádob s profilovaným okrajom, sivej, belavosivej, sivastohnej a hnedej farby, zdobených jednoduchými vlnovkami a vodorovnými žliabkami.

Prír. č. 55/81, 56/81. Nálezová správa 9579/81, 9580/81.

NEUE FUNDE IN DER OSTSLOWAKEI. Aus Geländebegehungen, Feststellungs- und Rettungsgrabungen im J. 1981 in der Ostslowakei gewann die Arbeitsstelle des Archäologischen Institutes der SAW zu Košice Siedlungsfunde aus folgenden Fundorten:

B a č k o v /Bez. Trebišov/. Auf Ackerflächen in den Fluren Žarjová und Višňovčík Spuren einer grösseren, durch Scherben vorläufig in das 8.-9. Jh. datierten Siedlung /Abb. 28: 7-10/. Auf einer mittelalterlichen kleinen Feudal-

burg auf der Anhöhe Žarnovčik in den Slanské vrchy atypische Scherben ungefähr aus dem 13. Jh. und eine Gefässscherbe aus der jüngeren Bronzezeit. Auf der Anhöhe Stredná Vavrová tief in den Slanské vrchy die Ruinen der Burg Puruštan /Borostyán/ aus dem 14. Jh. Das Scherbenmaterial vom Hof und der Akropolis der Burg deutet auf eine Besiedlung der Anhöhe schon vor dem Aufbau der Burg, und zwar sporadisch in der jüngeren Bronzezeit /Abb. 29: 8/ und fortgeschrittener slawischer Zeit /Abb. 29: 10, 16/ und zusammenhängender beginnend vom 12. Jh. /Abb. 29: 1-9, 11-15, 17-21/.

B r e k o v /Bez. Humenné/. In der evidierten slawischen Siedlung in der Flur Nive wurde die erste Siedlungsgrube abgedeckt. Im SO-Teil des Objektes Reste einer Feuerstelle und auf der Sohle Spuren zweier Pfostenlöcher /Abb. 31/. In der Verschüttungsschicht des Objektes ausser Ziegelschutt der Feuerstelle zwei Wetzsteine /Abb. 27: 7, 10/, ein Eisenmesser /Abb. 27: 6/, eine Knochenahle /Abb. 27: 5/, Tierknochen, Bruchstücke von Flusskieseln und Scherben /Abb. 27: 1-4, 8, 9, Abb. 30/, die es in die grossmährische Zeit datieren.

D l h é n a d C i r o c h o u /Bez. Humenné/. Negatives Ergebnis einer Begehung der Anhöhe Hradzisko südwestlich der Gemeinde /Kote 474, 4/.

D v o r i a n k y /Bez. Trebišov/. Auf einem Acker in der Flur Spod Ondavy eine Siedlung, die den Keramikfunden nach vorläufig in das 4.-5. Jh. datierbar ist /Abb. 33: 1-6, 14-20/. Vereinzelte Scherben aus den 12.-13. Jh. /Abb. 33: 7-13/. Von einer mittelalterlichen Dorfwüstung zeugt Scherbenmaterial aus dem 13.-14. Jh. /Abb. 32/ in der Flur Studzinky südwestlich der Gemeinde. Auf der evidierten Fundstelle Veľký kôveš weitere Keramikfunde einer langfristigeren Besiedlung in der jüngeren Bronzezeit /Abb. 34: 1-10/ und im 12.-13. Jh. /Abb. 34: 14-31/, aber auch Einzelfunde aus dem Neolithikum /Obsidianindustrie/ und der römischen Kaiserzeit /Abb. 34: 12, 13/. Auf der Fundstelle erfolgte auch eine Feststellungsgrabung. Aus der Kulturschicht im sumpfigen Gelände weitere Keramikfunde aus der jüngeren Bronzezeit und dem frühen bis Hochmittelalter. Von den eingetieften Siedlungsobjekten unter der Kulturschicht datiert der Autor fünf in die frühslawische Zeit, zwei in das 12.-13. Jh. und die übrigen in die jüngere Bronzezeit.

J a s t r a b i e n a d T o p l o u /Bez. Vranov nad Topľou/. Auf der evidierten Siedlung östlich der Gemeinde und des Wirtschaftshofes der LPG atypische Scherben aus den jüngeren Bronzezeit und von der Wende der römischen Kaiser- und der Völkerwanderungszeit.

K a p u š a n y /Bez. Prešov/. Im Randteil einer hohen Terrasse zwischen der Strasse nach Bardejov und der Bahnstrecke Kapušany - Vranov nad Topľou in den Fluren Maderasy und Mlyniská eine ausgedehnte, langfristiger in der jüngeren Bronzezeit besiedelte Fundstelle /Abb. 35, Abb. 36: 1-4, 6, 7/. Das übrige Lesefundmaterial zeugt von sporadischer Besiedlung der Terrasse im Neolithikum /Spaltindustrie/, in der römischen Kaiserzeit /Abb. 36: 5, 8, 10/ und im 11.-13. Jh. /Abb. 36: 11-18/. Auf dem Siedlungsplatz in der Flur Pod lesom eine grössere Scherbenanzahl aus der jüngeren Bronzezeit /Abb. 36: 20, 24/ und vereinzelte Gefässbruchstücke aus der römischen Kaiserzeit /Abb. 36: 21, 22/. Aus der jüngeren Bronzezeit vereinzelte atypische Scherben vom Osthang des Burgberges über der rechtsuferigen Terrasse des Sekčov, einem Zufluss der Torysa. Besiedlungsspuren ungefähr aus dem 12. Jh. /vereinzelte Scherben/ in der Flur Kapyšandorka.

M i c h a l o k /Bez. Vranov nad Topľou/. Fund eines Dreiergroschens Stefan Bathorys aus dem J. 1585 beim Graben von Hausfundamenten.

N i ž n ý H r u š o v /Bez. Vranov nad Topľou/. Bei der Begehung eines Ackers hinter dem Haus Nr. 273 atypische Scherben aus der jüngeren Bronzezeit und ein Kachelbruchstück aus dem 15. Jh.

N i ž n ý Z i p o v /Bez. Trebišov/. Auf der evidierten slawischen Siedlung in der Flur Bešeňov weitere Keramikscherben aus dem 9.-10. Jh. /Abb. 28: 11-20/ und beim Verfolgen des Aushebens eines Wasserkanals in der Flur Močiarky Obsidianabsplisse, atypische Scherben aus der jüngeren Bronzezeit und vereinzelte Keramikscherben aus dem 10.-11. Jh. /Abb. 28: 21-23/.

P a r c h o v a n y /Bez. Trebišov/. In der Flur Turny eine sporadisch aufgesuchte Fundstelle im Neolithikum /Obsidianindustrie/, in der mittleren Bronzezeit /Abb. 37: 12, 21/ und in der römischen Kaiserzeit /Abb. 37: 25, 29/; dauernd besiedelt in der jüngeren Bronzezeit /Abb. 37: 1-11, 13-20, 22, 23/ und in slawischer Zeit im 9. Jh. /Abb. 37: 24, 26-28, 30-32/, in welche auch eine Wohngrube datierbar ist /Abb. 41/. In ihrer Füllerde Bruchstücke topfförmiger Gefäße /Abb. 38: 7-22, Abb. 39, Abb. 40: 1-3, 5-8, 10-14/ und einer Backschüssel /Abb. 40: 17/, drei Eisenmesser /Abb. 40: 9, 15, 16/, Bruchstücke einer Eisensichel /Abb. 40: 16/, Eisenschlacke, ein Spinnwirtel /Abb. 40: 4/, Reste von Tierknochen, Holzkohlestückchen und sekundäre Funde - Scherben aus der jüngeren Bronzezeit /Abb. 38: 1, 2, 4/, zwei Fragmente feiner Keramik /Abb. 38: 6/, Scherben eines grob hergestellten Gefäßes /Abb. 38: 3/ und Eisennadelbruchstück aus der römischen Kaiserzeit /Abb. 38: 5/.

V r a n o v n a d T o p ľ o u, Gemeindeteil С е т е р н é /Bez. Vranov nad Topľou/. Auf der evidierten Fundstelle Na kútoch von einer durch Pflügen gestörten Stelle eines neolithischen Siedlungsobjektes Bruchstücke von Linearkeramik, eine Scherbe der Bükker Keramik und Spaltindustriefunde.

Z e m p l í n s k a N o v á V e s, Gemeindeteil Z e m p l í n s k y K l e č e n o v /Bez. Trebišov/. Auf der Fundstelle einer mittelalterlichen Siedlungswüstung Keramikmaterial aus dem 12.-13. Jh.

НОВЫЕ НАХОДКИ В ВОСТОЧНОЙ СЛОВАКИИ. Во время разведок, проверочных и охранных исследований в 1981 г. в Восточной Словакии приобрела коптицкая база Археологического института САН селищные находки со следующих местонахождений:

Б а ч к о в /рай. Требишов/. На поле в урочищах Жарьева и Вишнёвчик следы размерного поселения предварительно отнесенного на основе черепков к VIII-IX вв. /рис. 28: 7-10/. С средневекового небольшого городища на горе Жарновчик в Сланских горах атипические черепки приблизительно XIII в. и фрагмент сосуда младшего периода бронзы. На горе Отредна-Ваврова глубоко в Сланских горах обнаружены развалины замка Пуруштян /Борштян/ XIV в. Черепки с двора и акрополя замка указывают на заселение горы уже во время достройки замка, спорадически в младший период бронзы /рис. 29: 8/ и поздний славянский период /рис. 29: 10, 16/ и более непрерывно с XII в. /рис. 29: 1-9, 11-15, 17-21/.

В р е к о в /рай. Гуменне/. На зарегистрированном славянском поселении в урочище Ниве была открыта первая селищная яма. В ЮВ части объекта остатки очага и на его дне следы двух столбовых ям /рис. 31/. Из обвала объекта фрагменты кирпичной глины, очага, два каменных бруска /рис. 27: 7, 10/, железный ножик /рис. 27: 6/, костяное шило /рис. 27: 5/, звериные кости, обломки речных камней и черепки /рис. 27: 1-4, 8, 9, рис. 30/, которые датируют объект великоморавским периодом.

Д л ь г е - н а д - Ц и р о х о у /рай. Гуменне/. Негативные результаты осмотра горы Градзиско к ЮВ от села /высота 474,4/.

Д в о р ь я н к и /рай. Требишов/. На поле в урочище Спод-Ондавы поселение предварительно отнесенное на основе керамических находок к IV-V вв. /рис. 33: 1-6, 14-20/. Единичные черепки XII-XIII вв. /рис. 33: 7-13/. Черепки XIII-XIV вв. /рис. 32/ из урочища Студзинки к ЮЗ от села свидетельствуют о прекратившем существование средневековом селе. С зарегистрированного местонахождения Вельки-Ковеш дальнейшие керамические находки от времени более длительного заселения в младший период бронзы /рис. 34: 1-10/ и в XII-XIII вв. /рис. 34: 14-31/, но и единичные находки периода неолита /обсидиановая индустрия/ и римского периода /рис. 34: 12, 13/. На местонахождении проводились и разведки. Из культурного слоя в болотистой местности дальнейшие находки керамики младшего периода бронзы, раннего и развитого средневековья. Пять из числа углубленных селищных объектов под культурным слоем датирует автор раннеславянским периодом, два XII-XIII вв. и один младшим периодом бронзы.

Я с т р а б ь е - н а д - Т о п л о у /рай. Вранов-над-Топлоу/. С зарегистрированного поселения к В от села и хозяйственного двора ЕСК атипические черепки младшего периода бронзы и времени перелома римского периода и периода переселения народов.

К а п у ш а н и /рай. Прешов/. На крае высокой террасы между дорогой в Вардеев и железнодорожной линией Капушани - Вранов-над-Топлоу, в урочищах Мадераси и Млиниска размерное местонахождение заселенное более длительно в младший период бронзы /рис. 35, рис. 36: 1-4, 6, 7/. Стальной материал свидетельствует о спорадическом заселении террасы в неолитический /отщепленная индустрия/ и римский периоды /рис. 36: 5, 8, 10/ и в XI-XIII вв. /рис. 36: 11-18/.

С поселения в урочище Под-Лесом количество черепков младшего периода бронзы /рис. 36: 20, 24/ и единичные фрагменты сосудов римского периода /рис. 36: 21, 22/. С В склона замкового холма над правобережной террасой Секчова, притока Торисы, единичные атипические черепки младшего периода бронзы. В урочище Капишандорка следы заселения /единичные черепки/ приблизительно XII в.

М и х а л о к /рай. Вранов-над-Топлоу/. Находка трояка Стефана Батерия от 1585 г. во время рытья фундаментов дома.

Н и ж н и - Г р у ш о в /рай. Вранов-над-Топлоу/. Во время осмотра поля за гумном дома № 273 атипические черепки младшего периода бронзы и фрагмент кафли XV в.

Н и ж н и - Ж и п о в /рай. Требишов/. С зарегистрированного славянского поселения в урочище Бешенёви дальнейшие фрагменты керамики IX-X вв. /рис. 28: 11-20/ и во время рытья канала в урочище Мочярки обсидиано-

вые отщепы, атипичские черепки младшего периода бронзы и единичные керамические фрагменты X-XI вв. /рис. 28: 21-23/.

П а р х о в а н и /рай. Требишов/. В урочище Турни местонахождение спорадически заселенное в неолитический период /обсидиановая индустрия/, в средний период бронзы /рис. 37: 12, 21/ и в римский период /рис. 37: 25, 29/ и более длительно заселенное в младший период бронзы /рис. 37: 1-11, 13-20, 22, 23/ и в славянский период, в IX в. /рис. 37: 24, 26-28, 30-32/, к которому можно отнести и яму от жилища /рис. 41/. Из ее засыпки черепки горшковидных сосудов /рис. 38: 7-22, рис. 39, рис. 40: 1-3, 5-8, 10-14/ и латки /рис. 40: 17/, три железных ножа /рис. 40: 9, 15, 16/, фрагмент железного серпа /рис. 40: 16/, железный шлак, пряслице /рис. 40: 4/, остатки звериных костей, угольки и вторичные находки - черепки младшего периода бронзы /рис. 38: 1, 2, 4/, два обломка тонкой керамики /рис. 38: 6/, черепок от грубо сделанного сосуда /рис. 38: 3/ и фрагмент железной иглы римского периода /рис. 38: 5/.

В р а н о в - н а д - Т о п л о у , часть Ч е м е р н е /рай. Вранов-над-Топлоу/. С зарегистрированного местонахождения На-Кутох в местах вспешкой разрушенного селищного объекта неолитического периода обломки линейной керамики, черепок буковогорской керамики и находки отщепленной индустрии.

З е м п л и н с к а - Н о в а - Б е с , часть З е м п л и н с к и - К л е ч е н о в /рай. Требишов/. С местонахождения прекратившей существование средневековой усадьбы керамический материал XII-XIII вв.

LATÉNSKE A BELOBRDSKÉ POHREBISKO V DUBNÍKU

Jozef Bujna - Ivan Cheben - Mária Rejholcová

Lokalita je severovýchodne od obce Dubník /okres Nové Zámky/ približne 250 m východne od štátnej cesty Jasová - Dubník a 80 m severne od zaniknutého židovského cintorína na dvoch susedných piesčitosprašových vlnách s rozlohou približne 250 x 150 m /L-34-1-B-b, 1 : 25 000, 244-257 : 155-161 mm; obr. 42/.

JRD v Dubníku začalo v rámci HTÚPP s úpravou tejto plochy na vysadenie vinohradu. Pri zemných prácach buldozér porušil viaceré hroby; nálezy z jedného /hrob 1/ a ďalšie zberové získal 11. decembra 1981 I. Cheben. Dňa 15. decembra vykonali M. Rejholcová, J. Bujna a I. Cheben obhliadku lokality, vybrali nálezy z porušeného hrobu /hrob 2/ a zároveň dohodli podmienky realizácie záchranného výskumu v r. 1981.

Nálezy z doby halštatskej a z doby laténskej

Hrob 1

Pravdepodobne kostrový hrob, zničený zemnými prácami.

1.-2. Neúplný železný meč bez pošvy; zachovaná d. 60 cm, max. š. 5 cm. Železné prelamované kovanie nákončia z pošvy meča tvaru O, zachovaná d. 7 cm, max. š. 3,7 cm /obr. 43: 11, 12/.

3. Železný hrot kopije so širokým listom, výrazným stredovým rebrom a s dvoma nitmi v tuľajke; veľmi korodovaný a deformovaný buldozérom; d. 35,5 cm, zachovaná š. listu 7 cm, pôvodne najmenej 10 cm, d. tuľajky 6,5 cm, max. $\varnothing$ 2 cm, $\varnothing$ nitov 1 cm /obr. 43: 10/.

Hrob 2

Kostrový hrob pravdepodobne nedospelého jedinca, veľmi porušený zemnými prácami.

1.-2. Dva bronzové plechové náramky, priečne rebrované, so zasunutými koncami, opatrené v mieste spoja plechovou objímkou a vyplnené bližšie neurčenou hmotou; vnútorný $\varnothing$ 5,2-6,2 cm, hr. 1 cm /na pravom i ľavom zápästí; obr. 43: 7, 8/.

3. Otvorený bronzový náramok, na vonkajšej strane členený veľkými vývalkami a na vnútornej strane sploštený; vnútorný $\varnothing$ 3,7-5,4 cm, hr. vývalku 0,7 cm a v. 1 cm /na pravom zápästí; obr. 43: 9/.

4. Zlomky veľmi korodovaného náramku zo železnej tyčinky, pravdepodobne s plastickou výzdobou; vnútorný priemer asi 6,8 cm, vonkajší $\varnothing$ cca 7,8 cm /pravdepodobne na ľavom zápästí, obr. 43: 3/.

5. Zlomok krúžku zo železnej tyčinky; vonkajší $\varnothing$ asi 2 cm, hr. 0,3 cm /obr. 43: 2/.

Zber

1. Masívny liaty lúčik zo železnej ločkovitej spony; zachovaná d. 3,6 cm, max. š. 1,4 cm, hr. 0,8 cm /obr. 43: 1/.

2.-4. Tri zlomky roztavených bronzových tyčínok okrúhleho, respektíve oválneho prierezu, pravdepodobne z náramkov /obr. 43: 4-6/.

Zlomok železnej ločkovitej spony, získaný od miestneho robotníka, dokladá pravdepodobnú existenciu hrobov z mladšej doby halštatskej. Nálezy pochádzajúce z porušených hrobov 1 a 2 patria do staršej doby laténskej /stupeň LB₂/, zatiaľ čo zlomky roztavených bronzových predmetov, najpravdepodobnejšie zo žiarového hrobu, môžu indikovať trvanie pohrebiska až do strednej doby laténskej.

Nálezy zo zničených hrobov tzv. belobrádskej kultúry

1. Bronzová krúžková záušnica z drôtu kruhového prierezu; jeden koniec mierne zahrotený, druhý odseknutý; $\varnothing$ 2,4 a 2,2 cm, hr. drôtu 0,2 cm /obr. 44: 1/.

2. Deformovaná bronzová esovitá záušnica z drôtu kruhového prierezu; $\varnothing$ ca 2 cm, š. neúplnej esovitej slučky 0,3 cm, hr. drôtu 0,1 cm /obr. 44: 2/.

3. Bronzová krúžková záušnica z drôtu kruhového prierezu; jeden koniec odseknutý, druhý mierne zahrotený; $\varnothing$ 2 a 2,15 cm, hr. drôtu 0,1 cm /obr. 44: 3/.

4. Bronzový pásik, zvinutý do tvaru krúžku, s koncami preloženými cez seba - pravdepodobne súčasť náhrdelníka; $\varnothing$ 0,7 a 0,95 cm, š. pásika 0,5 cm, hr. pásika 0,05 cm /obr. 44: 4/.

5. Otvorený bronzový prsteň z drôtu kruhového prierezu s koncami odseknutými a k sebe pritiahnutými; $\varnothing$ 2 a 1,9 cm, hr. drôtu 0,15 cm /obr. 44: 5/.

6. Dvanásť korálikov kolieskového tvaru zo skla žltobielej, žltej, hnedej a čiernej farby; $\varnothing$ 0,8 cm, v. 0,3-0,5 cm /obr. 44: 6/.

7. Otvorený bronzový pletený nákrčník z troch navzájom skrútených drôtov, ukončený háčikom a oválnym očkom; $\varnothing$ 14,2 a 15 cm, hr. 0,3 cm /obr. 44: 7/.

8. Otvorený bronzový pletený nákrčník z troch navzájom skrútených drôtov, ukončený háčikom a oválnym očkom; $\varnothing$ 15 a 13,6 cm, hr. 0,35 cm /obr. 44: 8/.

9. Liaty bronzový gombík s oválnou sploštenou hlavičkou a kruhovým uškom na krátkom kĺčku; v. 1,3 cm, $\varnothing$ uška 0,6 cm, $\varnothing$ hlavičky 0,8 a 0,9 cm /obr. 44: 11/.

10. Neúplná bronzová pásiková prevliečka štvoruholníkového tvaru; d. a š. 1,05 cm, v. 0,3 cm, hr. pásika 0,05 cm /obr. 44: 10/.

11. Liaty bronzový gombík s oválnou sploštenou hlavičkou a kruhovým uškom na krátkom krčku; v. 1,3 cm, $\varnothing$ uška 0,6 cm, $\varnothing$ hlavičky 0,8 a 0,9 cm /obr. 44: 11/.
 12. Liata bronzová obrúčka, na vonkajšej strane mierne vypuklá, na okrajoch po obvodě zdobená nepravidelne rozmiestnenými šikmými zárezmi; $\varnothing$ 2,1 a 2,2 cm, hr. 0,15 cm, š. 0,2 cm /obr. 44: 12/.
 13. Otvorený bronzový pletený nákrčník z troch navzájom skrútených drôtov; na jednom konci oválne očko, druhý koniec odseknutý do háčika; $\varnothing$ 12,7 a 14,2 cm, hr. 0,45 cm /obr. 44: 13/.
 14. Masívna liata bronzová obrúčka, na vonkajšej strane mierne vypuklá, bez výzdoby: $\varnothing$ 2,3 cm, š. 0,4 cm, hr. 0,3 cm /obr. 44: 14/.
- Súbor pamiatok hmotnej kultúry zachránený zo zničených kostrových hrobov umožňuje časové zaradenie pohrebiska do druhej polovice 10. storočia.

GRÄBERFELD AUS DER LATÈNEZEIT UND DER BIJELO BRDO-KULTUR IN DUBNÍK. Die Fundstelle befindet sich nordöstlich der Gemeinde Dubník /Bez. Nové Zámky/ auf zwei anliegenden Terrainwellen aus sandigem Löss /Abb. 42/. Bei Erdarbeiten störten die Maschinen latènezeitliche Gräber und Gräber aus der zweiten Hälfte des 10. Jh. /Abb. 43 und 44/. Im J. 1982 wird hier eine Rettungsgrabung durchgeführt werden.

ЛАТЕНСКИЙ И БЕЛОБРДСКИЙ МОГИЛЬНИК В С. ДУБНИК. Местонахождение расположено к северо-востоку от с. Дубник /рай. Нове-Замки/ на двух соседних песчано-лессовых волнах /рис. 42/. Во время земляных работ были машинами нарушены погребения периода латена и второй половины X в. /рис. 43 и 44/. В 1982 г. здесь будут осуществляться охранные раскопки.

ZÁVEREČNÁ VÝSKUMNÁ SEZÓNA V BUČANOCH

Jozef B u j n a - P e t e r R o m s a u e r

V roku 1981 pokračovala štvrtá, záverečná etapa záchranného archeologického výskumu v Bučanoch /okres Trnava/ v zemníku stavby diaľnice - úsek D-61 medzi Trnavou a Hlohovcom /M-33-132-C-b, 1 : 25 000, 138-143 : 336-356 mm/. Záchranný výskum prebiehal na ploche ca 100 x 200 m, ktorá severným smerom nadviazala na časť preskúmanú v rokoch 1978-1980 /Bujna - Romsauer 1981/. Jeho cieľom bolo sledovanie priebehu neolitického a eneolitického osídlenia a predovšetkým zachytenie prípadných pôdorysov obytných domov. Popri záchrannom výskume v severnej časti lokality sa urobili sondážne práce na dosiaľ neskúmanom juhozápadnom okraji náleziska, ktoré mali zistiť predpokladaný južný koniec včasnotaténskeho pohrebiska a halštatského sídliska.

V rokoch 1978-1981 sa preskúmala plocha s dĺžkou 530 m a so šírkou 60-200 m, čo predstavuje rozlohu približne 6 ha. Na tejto ploche sa odkrylo 193 sídliskových objektov a 55 hrobov.

Lengyelské sídlisko a pohrebisko

Lengyelské sídlisko, doložené asi 35 exploatačnými a odpadovými jamami, sa zistilo zhruba v severnej polovici preskúmanej plochy na rozlohe ca 200 x 250 m. K najvýznamnejším prínosom patrí odkrytie celého pôdorysu kruhového objektu pravdepodobne kultového charakteru na východnom okraji tejto plochy /Bujna - Romsauer

1980, s. 56/. Napriek tomu, že sa preskúmala značná plocha, celé sídlisko nebolo odkryté a nepodarilo sa zachytiť jeho obytnú časť.

Na základe výskytu keramiky s červeným a žltým maľovaním a s rytou výzdobou možno väčšinu z 35 lengyelských objektov datovať do stupňa Lengyel I /Pavúk 1981, s. 270, obr. 8/. Len sporadicky sa vyskytli mladšie objekty. Exploatačné a odpadové jamy sa nachádzali vo vzdialenosti 30-40 m od vonkajšej priekopy kruhového objektu, južným smerom, v rozpätí 50-80 m, ojedinele aj na západnej strane a najviac sa koncentrovali na severe /preskúmaný rozsah 50-120 m/.

Dva kostrové hroby sú podľa keramických prídavkov súveké s lengyelským sídliskom a ďalšie dva kostrové hroby bez nálezov možno k nim priradiť na základe orientácie a spôsobu uloženia mŕtvych. Lengyelské hroby boli vo vzdialenosti asi 100 m južne a západne, a dokonca 200 m severne od kruhového objektu.

Sídlisko skupiny Bajč-Retz

Približne 40 objektov patrí na základe keramického inventára do skupiny Bajč-Retz s keramikou zdobenou brázdeným vpichom. Medzi nimi prevažujú odpadové a exploatačné jamy, asi tretinu tvoria zásobné jamy charakteristického tvaru zrezaného kužeľa s rovným dnom. Objekty z tejto fázy sa zachytili v dĺžke 500 m, teda takmer na celej ploche výskumu. Vykazujú niekoľko zoskupení. Najvýraznejšie sa vyčleňuje skupina jám v južnej časti preskúmanej plochy, na rozlohe asi 80 x 60 m. Na severnom okraji tohto zoskupenia bola odkrytá časť chaty pravouhlého pôdorysu s plytkým obvodovým žlabom, lemovaným z vonkajšej strany kolovými jamami, ktorá asi patrí do tejto sídliskovej fázy. Druhé zoskupenie je sledovateľné približne 170 m severne od prvého a ďalšie sa pravdepodobne začínalo na severnom okraji preskúmanej plochy.

Z povrchovej vrstvy v severozápadnej časti lokality sa získali ojedinelé črepy z obdobia kultúry s kanelovanou keramikou.

Sídlisko maďarovskej kultúry

Najvyšší počet, približne 50 objektov patrí maďarovskej kultúre. V rôznom keramickom materiáli je zastúpený starší stupeň s ojedinele prežívajúcimi tvarmi z únětickej kultúry, najpočetnejšie však klasický stupeň a sporadicky pravdepodobne aj neskoromaďarovský stupeň s nastupujúcimi tvarmi karpatskej mohylovej kultúry. Objekty maďarovskej kultúry, reprezentované výlučne odpadovými a zásobnými jamami prevažne jednotného kruhového pôdorysu, avšak rozdielnej hĺbky, výplne a úpravy stien či dna, sa zistili na celej ploche výskumu s výnimkou severovýchodného okraja a ťiahli sa roztrúsené v menších skupinách v páse širokom ca 100 m a dlhom vyše 500 m.

Sídlisko kalenderberskej kultúry

Okolo 30 objektov prislúcha na základe keramického materiálu kalenderberskej kultúre. Z tohto počtu možno podľa pravidelnej pôdorysnej dispozície a interiérovej úpravy asi 14 objektov interpretovať ako zahŕbené chaty. Halštatské sídliskové objekty boli odkryté na rozlohe asi 120 x 200 m v južnej polovici plochy výskumu. Podarilo sa zachytiť severný a západný okraj tohto sídliska, južným smerom musela byť časť sídliska zničená novovekou zástavbou. Východný okraj je daný terénnou konfiguráciou. Objekty kalenderberskej kultúry boli odkryté sondážou na úplnom juhozápadnom okraji preskúmanej plochy. Ich koncentrácia v týchto miestach podporuje vyslovený predpoklad o pokračovaní priebehu halštatského osídlenia južným smerom.

Plošne sa halštatské sídlisko čiastočne prekrývalo so včasnolátenským pohrebiskom, ktoré však viac sledovalo východný okraj terasy, zatiaľ čo sídlisko sa ťiahlo zhruba v severo-južnom smere a obytné objekty sa koncentrovali na západnom okraji a predovšetkým v južnej časti, kde úroveň terasy mierne klesala. Napriek tomu, že výplň časti objektov vzhľadom na veľkú kubatúru obsahu, ako aj rýchly postup ťažobných prác nemohla byť úplne vybratá, predstavuje preskúmaná časť sídliska a získaný archeologický materiál jeden z dosiaľ najväčších pramenných fondov tohto druhu na Slovensku.

Včasnolátenske pohrebisko

Z 55 zistených hrobov sa dá 30 na základe inventára zaradiť na sklonok doby halštatskej a do včasného úseku doby laténskej. Ďalších deväť hrobov bez nálezov možno podľa ich polohy na lokalite, tvaru i zahĺbenia jamy a predovšetkým orientácie a spôsobu uloženia pochovaných priradiť k týmto bližšie datovaným hrobom. Z tohto počtu /39/ boli len štyri hroby žiarového rítu.

Inventár žiarových hrobov vykazuje typologickú odlišnosť a výrazný vplyv, či dokonca priamo podiel cudzieho, východokarpatského etnika. Pohrebisko sa ťiahlo v páse širokom 30-60 m v dĺžke až 250 m s koncentráciou hrobov pri východnom okraji terasy, a to v jej južnej časti. Podľa predbežných pozorovaní sa zdá, že na pohrebisku je sledovateľná horizontálna stratigrafia, a to v severnej časti s veľkou prevahou najstarších hrobov patriacich na sklonok doby halštatskej, respektíve do halštatsko-laténskeho horizontu, v strednej časti s hrobmi, v ktorých sa častejšie objavujú typické včasnolátenske predmety, a v južnej časti výlučne s hrobmi s charakteristickým včasnolátenským inventárom. Chronologický vzťah halštatského sídliska a včasnolátenskeho pohrebiska potvrdzuje aj viackrát zistená superpozícia hrobov vo vrchnej vrstve zásypu kalenderberských objektov.

Na pohrebisku výrazne prevažuje orientácia pochovaných hlavou na juh alebo s menšou odchýlkou na JZ /spolu 24 hrobov/. Je to charakteristická orientácia keltských hrobov v mladšom úseku doby laténskej v prevažnej časti Karpatskej kotliny. Určitý rozdiel je sledovaný len v odchýlke od smeru J-S, zatiaľ čo hroby z Bučian majú prevažne odklon na JZ, prevažuje v dobe laténskej odchýlka na JV. Ostatné hroby na včasnolátenskom pohrebisku majú rôznu orientáciu, vyskytli sa však dvojice zhodne orientovaných hrobov, situovaných neďaleko od seba /buď muž a žena alebo dvaja jedinci s príbuznou hrobovou výbavou/.

Ťažobné práce v zemníku sa začali práve v miestach severnej, teda najstaršej časti pohrebiska, kde pred začatím záchranného výskumu bolo niekoľko hrobov zničených. I keď sondážnymi prácami na juhozápadnom okraji preskúmanej plochy sa včasnolátenske hroby nezistili, nemožno túto skutočnosť považovať za dostačujúci dôvod na určenie južnej hranice pohrebiska, pretože v južnom smere ďalšieho pokračovania pásu hrobov je starý menší hliník a domová zástavba. Za danej situácie zostáva nezodpovedanou otázka, či včasnolátenske pohrebisko nemalo južným smerom pokračovanie, ktoré podľa zistenej horizontálnej stratigrafie mohlo tvoriť dosiaľ chýbajúce ohnisko medzi najmladšími hrobmi stupňa LA a začiatkom súvislého pochovávaní na keltských pohrebiskách na rozhraní stupňov LB₁ a LB₂. Severným smerom sa na preskúmanej dĺžke vyše 200 m od posledných odkrytých hrobov ďalšie hroby nezistili. Možno teda konštatovať že sa zachytil severný, západný a východný okraj pohrebiska, pričom posledný bol daný konfiguráciou terénu.

Pohrebisko z 10. storočia

Sondážnymi prácami na juhozápadnom okraji skúmanej plochy sa zistilo šesť kostrových hrobov zhodnej orientácie Z-V, z nich dva bez nálezov. Ostatné štyri hroby obsahovali prevažne keramiku, v jednom sa vyskytli aj kovové predmety /nožik, lýrovité kresadlo a kovanie vedierka/ a v ďalšom sa zistilo drevené obloženie. Severným a východným smerom, kde bola preskúmaná rozsiahla plocha, sa nezistili ďalšie hroby z tohto obdobia, južné pokračovanie pohrebiska najpravdepodobnejšie zničila zástavba obce a západným smerom bola terénna situácia takisto porušená novovekou výstavbou.

Objekty zo stredoveku /15.-16. storočie/

Približne 20 sídliskových objektov možno zaradiť rámcovo do vrcholného stredoveku. Z nich zhruba polovicu tvoria odpadové jamy s málo výrazným materiálom. Druhá polovicu objektov predstavuje systém plytkých žlabov, zachytený na rozsiahlej ploche. Žlaby boli orientované približne v smere svetových strán, a pokiaľ možno na základe ich neúplnej odkrývky zistiť, spájali sa navzájom v pravouhlých líniách a ohraňovali rôzne veľké plochy. Pretože ich výplň, napriek plytkému zahĺbeniu v rozpätí 30-70 cm od odhumusovanej úrovne terénu, nemohla byť pre časové dôvody vyberaná, sledoval sa ich priebeh líniami črtajúcimi sa na začistených plochách alebo rezmi, z ktorých sa získal málo početný a nevýrazný črepový materiál.

L i t e r a t ú r a

BUJNA, J. - ROMSAUER, P. 1980: Výskum v Bučanoch v roku 1979. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 56-60.

PAVÚK, J. 1981: Súčasný stav štúdia lengyelskej kultúry na Slovensku. Památky archeologické, 72, s. 255-299.

SCHLUSSETAPPE DER GRABUNG IN BUČANY. Das Ziel der Schlussetappe der Rettungsgrabung in einer Exploitationsgrube für den Autobahnbau in Bučany /Bez. Trnava/ war die Verfolgung des Verlaufes von neolithischer und äneolithischer Besiedlung auf einer Fläche von ca. 100 x 200 m; ein weiteres Ziel waren auch Probegrabungen am bisher nicht untersuchten SW-Rand der Fundstelle, mit deren Hilfe der vermutete Südrand eines frühlatènezeitlichen Gräberfeldes und einer hallstattzeitlichen Siedlung erfasst werden sollte. In den J. 1978-1981 wurde ungefähr 6 ha Fläche untersucht und 193 Siedlungsobjekte und 55 Gräber abgedeckt.

Siedlung und Gräberfeld der Lengyel-Kultur. Die Siedlung ist ungefähr durch 35 Exploitationsgruben und Abfallgruben belegt, von denen sich die meisten aufgrund der Keramik mit roter und gelber Bemalung und Ritzverzierung in die Stufe Lengyel I fügen /Pavúk 1981, S. 270, Abb. 8/. Zu den bedeutendsten Beiträgen dieser Grabung gehört die Abdeckung des ganzen Grundrisses eines kreisförmigen Objektes von wahrscheinlich kultischem Charakter, das sich am Ostrand der Nordhälfte der Grabungsfläche befindet /Bujna - Romsauer 1980, S. 56/. Vier Körpergräber, davon zwei keramikführende und zwei fundleere, sind mit der Lengyel-Siedlung zeitgleich.

Siedlung der Bajč-Retz-Gruppe. Ungefähr 40 Objekte melden sich aufgrund des Keramikinventars in die Bajč-Retz-Gruppe mit Furchenstichkeramik. Ausser Abfall-, Exploitations- und Speichergruben erfasste man den Teil einer

Ректеckхütte mit einer seichten Fundamentrinne, die von aussen mit Pfosten-gruben gesäumt war. Sie gehört wahrscheinlich in diese Phase der Siedlung.

Siedlung der Mađarovce-Kultur. Die grösste Zahl der Objekte /ungefähr 50/ gehört zur Mađarovce-Kultur /ausschliesslich Abfall- und Speichergruben/. Sie wurden auf der ganzen Grabungsfläche festgestellt.

Siedlung der Kalenderberg-Kultur. Etwa 30 Objekte sind nach dem Kera-mikmaterial der Kalenderberg-Kultur zuweisbar, davon können ungefähr 14 als eingetiefte Hütten interpretiert werden. Die hallstattzeitliche Siedlung überlappt sich flächenmässig teilweise mit dem frühlatènezeitlichen Gräber-feld.

Frühlatènezeitliches Gräberfeld. Von den 55 freigelegten Gräbern lassen sich 30 in die ausklingende Hallstattzeit und in den Frühabschnitt der Latène-zeit einstufen; nach der Lage auf der Fundstelle und nach der Orientierung der Bestatteten gehören zu ihnen auch weitere 9 fundlose Gräber. Unter diesen 39 gab es nur vier Gräber mit Brandbestattung. Es wurde auch der Nord-, West- und Ostrand des Gräberfeldes erfasst. Obwohl bei den Probegrabungen am SW-Rand der untersuchten Fläche keine frühlatènezeitlichen Gräber festgestellt wurden, dürften weitere Gräber in südlicher Richtung durch eine alte Lehmgrube und den Hausbau zerstört worden sein.

Gräberfeld aus dem 10. Jh. Bei den Probegrabungen am SW Rand der unter-suchten Fläche wurden 6 Skelettgräber mit übereinstimmender W-O-Orientierung erschlossen, die an Hand der Keramik in das 10. Jh. datierbar sind.

Objekte aus dem Mittelalter /15.-16. Jh./. Ungefähr 20 Objekte können rahmen-haft in das Hochmittelalter gewiesen werden. Ungefähr die Hälfte der Objekte bildet ein System von seichten Rinnen, die in rechteckigen Linien aneinander anknüpften und unterschiedlich grosse Flächen umgrenzten.

ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ СЕЗОН В С. БУЧАНИ. Целью заклю-чительного этапа охранных раскопок в с. Бучани /рай. Трнава/ в эксплуата-ционной яме для стройки автострады было преследование развития неолити-ческого и энеолитического заселений на площади около 100 x 200 м, а также водных в донные неисследованной ЮЗ окраине местонахождения, осуществленный с целью обнаружить здесь предполагаемый Ю край ранне-латенского могильника и гальштатского поселения. В 1978-1981 гг. была обследована площадь приблизительно в 6 га и открыто 199 селищных объек-тов и 55 погребений.

Лендельские поселение и могильник. Поселение представлено около 35 эксплуатационными и мусорными ямами, преимущество которых было на основе красно и желто раскрашенной керамики с резной орнаментацией отне-сено к ступени Лендель I /Pavúk 1981, стр. 270, рис. 8/. К важнейшим результатам исследования принадлежит открытие всего плана круглого объекта, предположительно культового характера, на В окраине С половины исследованной площади /Bujna - Romsauer 1980, стр. 56/. Четыре погребения с трупоположением, два содержащих керамику и два без находок, совре-менны с лендельским поселением.

Поселение группы Байч-Рец. Приблизительно 40 объектов можно на ос-нове керамического инвентаря отнести к группе Байч-Рец с керамикой украшенной бороздчатым наколом. Кроме мусорных, эксплуатационных и зер-

новых ям была открыта также часть жилища прямоугольного плана с мелким желобом по окружности, облицованным с внешней стороны столбчатыми ямами. Оно, по всей вероятности, принадлежит к этой фазе поселения.

Поселение мадяровской культуры. Самое большое количество - около 50 объектов - /исключительно мусорные и зерновые ямы/ относится к мадяровской культуре. Они находились по всей исследованной площади.

Поселение календербергской культуры. Около 30 объектов можно на основе керамического материала отнести к календербергской культуре. Из этого количества 14 можно интерпретировать как углубленные жилища. Площадь гальштатского поселения частично перекрывается с раннелатенским могильником.

Раннелатенский могильник. Из 55 обнаруженных погребений 30 можно отнести к концу периода гальштата и раннему времени периода латена; по месту на местонахождении и ориентировке похороненных к ним принадлежит также 9 погребений без находок. Из этих 39 погребений только 4 были с трупосожжением. Была определена С, З и В окраина могильника. Хотя зондажем в ЮЗ окраине исследованной площади не были обнаружены раннелатенские погребения, дальнейшие в Ю направлении могли быть разрушены старой эксплуатационной ямой и заостройкой дсмов.

Могильник X в. Зондажем в ЮЗ окраине исследованной площади было обнаружено 6 погребений с труположением одинаковой ориентировки З-В, отнесенных преимущественно на основе керамики к X в.

Средневековые объекты /XV-XVI вв./. Приблизительно 20 объектов можно в общем отнести к развитию средневековья. Около половины представляет система мелких желобов, навязывающих друг на друга в прямоугольных линиях, которые ограничивали разные по размерам площади.

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM VO SVINICI

Dušan Čaplovíč

V roku 1981 pokračoval systematický archeologický výskum stredovekého dedinského komplexu vo Svinici /okres Košice-vidiek/ v polohe Na hore /M-34-115-D-d, 1 : 25 000, 113 : 61 mm/, ktorý v podstate nadviazal na výskum v rokoch 1975-1979.

V tejto sezóne sa upriamil na dva základné ciele: ukončiť skúmanie kamennej blokovej stavby - feudálneho sídla /obr. 45/ a realizovať plošnú odkrývku IV východne od kamennej blokovej stavby so zámerom poznať rozsah osídlenia a jeho presnejšie chronologické zatriedenie.

Situáciu na západ a juhozápad od kamennej blokovej stavby sme už dôkladne poznali. Nález tzv. chlebovej pece a ďalších zahĺbených objektov z 12.-13. storočia a ich prekrytie ílovitým podložíom vybratým počas hĺbenia a budovania feudálneho sídla doložili pravdepodobný vznik tejto stavby v priebehu 13. storočia /Čaplovíč 1982, v tlači/. Pozornosť sme preto sústredili na priestor východne od kamennej blokovej stavby a ukončenie výskumu niektorých detailov v jej interiéri. Súčasne sa robilo fotogrametrické zameranie celého objektu. Zvlášť sme sa venovali výskumu vstupu do interiéru zo severnej strany, ktorý bol budovaný súčasne s výstavbou kamennej blokovej stavby. Ešte väčšiu pozornosť sme zamerali na odkrývku negatívu muriva priečky, ktorá v podstate vytvárala v prízemí budovy sa-

mostatnú miestnosť. Šírka negatívu bola 0,95 m a vstup do miestnosti zo západnej strany mal svetlosť 0,80 m. Rozmery interiéru miestnosti boli 6,20-6,50 na severnej a 7,15 m na južnej strane. V tejto miestnosti s jedným tzv. slepým oknom bola deštrukcia značne zmiešaná s prepálenou vrstvou, na ktorú sme už poukázali v minulých rokoch /Čaplovič 1980, s. 61/ a interpretujeme ju ako deštrukciu kozuba. Pri sledovaní základového muriva schodiska/?/ sme zistili, že tieto základy tvorili jeden kompaktný celok, teda boli previazané s obvodovým murivom a jeho základmi. Žiaľ, nepodarilo sa jednoznačne zistiť pôvodnú úroveň dlažby. Predpokladáme, že pôvodná niveleta dlažby bola na úrovni výstupku pri prahu v severnom vstupe do objektu a na úrovni podmurovky pod pilier v západnej časti interiéru /tvar písmena T/.

Na východ od kamennej blokovej stavby sa odkryla časť zahĺbeného objektu 35/81 so zvyškami ohniska. Objekt datuje sprievodný materiál, najmä keramické zlomky, do 12. až prvej polovice 13. storočia. Západná časť tohto objektu bola porušená výstavbou základov východného uzáveru feudálneho sídla. Nielen na základe tejto skutočnosti, ale aj poznatkov z predchádzajúcich rokov, datujeme vznik kamennej blokovej, pravdepodobne jednoposchodovej stavby /obr. 45/ do polovice 13. storočia a jej zánik na koniec prvej polovice 15. storočia.

Ako sme už uviedli, robila sa aj plošná odkrývka /IV/ východne od kamennej blokovej stavby. Odkryla sa plocha 24 x 18 m, pričom na severnej strane /v súvislosti s odkrývaním kamenných základov/ sa sledovaná plocha predĺžila o ďalšie 3 metre. Zistili sme a z veľkej časti aj odkryli zahĺbené objekty datované sprievodným materiálom do 12.-13. storočia /obj. 32 a 35/81/ a mladšie objekty z druhej polovice 13. storočia, ale najmä zo 14., ba možno i 15. storočia /obj. 31 a 37/81/.

Veľkú pozornosť sme venovali ďalším objaveným žlabom, ktoré z veľkej časti prechádzali objektmi 37/81 a 31/81, čím sa predpokladaná odvodňovacia funkcia takmer vylučuje. Ich datovanie sa nepodarilo tohto roku spresniť. Podobné žlaby sa zistili napríklad v Potisí na území Maďarska na lokalite v Tiszaeszláre-Bashalome /Kovalovszki 1980/.

Ďalším objavom archeologického výskumu sú základy kamennej stavby, nateraz bez bližšieho určenia, ktoré sa zistili v severovýchodnej časti plošnej odkrývky. Nárožie tejto stavby sme zachytili už zisťovacou sondou I/76 /Čaplovič 1977, s. 87/. Za terajšieho stavu poznania sa nedá určiť, či ide o hospodársky objekt, ktorý by mohol byť súčasný s feudálnym sídlom. Objavili sme len jeho časť /obr. 46/.

V roku 1982, keď by sa mal systematický výskum skončiť, sa predovšetkým zameriame na interpretáciu funkcie tohto objektu s vymurovaným kanálom so svetlosťou 0,35 m, ktorý porušil starší zahĺbený objekt 33/81. Je žiadúce odkryť celý pôdorys objektu a spresniť nielen jeho funkčnosť, ale aj chronologické zaradenie. Súčasne bude potrebné ukončiť výskum niektorých zahĺbených objektov na ploche IV a urobiť plošnú odkrývku východne od miesta plošne skúmaného v roku 1977 a severozápadne od kamennej blokovej stavby - feudálneho sídla.

L i t e r a t ú r a

- ČAPLOVIČ, D. 1977: Výskum zaniknutej stredovekej dediny vo Svinici. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 86-88.
- ČAPLOVIČ, D. 1980: Feudálne sídlo vo Svinici. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 60-61.

ČAPLOVIČ, D. 1982: Stredoveké zaniknuté dedinské osídlenie - stav a výsledky výskumu. In: Archaeologia Historica. Brno, v tlači.

KOVALOVSKÝ, J. 1981: Településátások Tiszaeszlár - Bashalom /bronzkor, III-IV. és XI-XIII. század/. Fontes Archaeologici Hungariae. Budapest.

ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG IN SVINICA. Im J. 1981 knüpfte man an die vorangehende Grabung /1975-1979/ in der mittelalterlichen Dorfsiedlung von Svinica /Bez. Košice-Land/ an. Es wurde die Untersuchung auf der Fläche eines steinernen Blockbaues - eines Feudalsitzes - abgeschlossen /Abb. 45/. Anhand der Fundsituation wurde die Datierung präzisiert. Seine Entstehung wird in die Mitte des 13. Jh. und sein Untergang Ende der ersten Hälfte des 15. Jh. angesetzt. Die Grabung östlich des steinernen Blockbaues wurde fortgesetzt, wo mehrere eingetiefte Objekte untersucht wurden, von denen einige in das 12.-13. Jh., andere an die Wende des 13.-14. Jh. und in das ganze 14. Jh. mit der möglichen Existenz bis in das 15. Jh. verwiesen werden können. Neu ist die Entdeckung von Fundamenten eines Steingebäudes /Abb. 46/ nordöstlich des lokalisierten Feudalsitzes. Die Untersuchung dieses Baues ist nicht abgeschlossen, deswegen kann seine Funktion wie auch seine Zeitstellung nicht interpretiert werden.

АРХЕОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ В С. СВИНИЦА. В 1981 г. продолжалось исследование 1975-1979 гг. средневекового сельского поселения в с. Свинице /рай. Кошице-Видьек/. Закончилось обследование площади каменной блочной постройки - резиденции феодала /рис. 45/. На основе обстоятельств находок была уточнена датировка. Возникновение постройки датируется половиной XIII в. и ее разрушение концом первой половины XV в. Продолжалось открытие к востоку от каменной блочной постройки, где было обследовано несколько углубленных объектов, некоторые из них датируются XII-XIII вв., другие переломом XIII-XIV вв. и XIV в. с возможным существованием и в XV в. Новым является обнаружение фундаментов каменной постройки /рис. 46/ к СВ от феодальной резиденции. Исследование этой постройки еще не закончено, потому нельзя определить ее функцию и хронологическую принадлежность.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM ZANIKNUTEJ STREDOVEKEJ DEDINY KRIGOV

Dušan Č a p l o v i č - František J a v o r s k ý

Na základe výsledkov archeologického prieskumu uskutočneného v polohe Krigov v katastri obce Pavľany /okres Spišská Nová Ves/ ešte v roku 1976 /Javorský 1977, s. 141-142/, ako aj v súvislosti s rekultiváciou pozemkov, ktorú robí od roku 1979 JRD v Nižných Repášoch, sa pristúpilo k záchrannému archeologickému výskumu tejto ničenej veľmi dôležitej lokality. V mesiacoch jún - august 1981 realizoval Archeologický ústav SAV v Nitre prostredníctvom svojho oddelenia v Košiciach a Výskumnej expedície Spiš odkryvku objektov na najviac narušených plochách.

Zaniknutá stredoveká výšinná dedina sa nachádzala vo výške 900-930 m nad morom /M-34-102-C-d, 1 : 25 000, 67-71: 63-68 mm/.

Úlohou záchranného výskumu bola nielen odkrývka narušenej sakrálnnej architektúry, ale na základe rozhodnutia odbornej komisie aj preskúmanie profánnej architektúry severovýchodne od kostola.

Pri výskume sakrálnnej stavby sa zisťovalo na ploche s rozlohou 567 m² /obr. 47: 1/. Múr tohto zaniknutého objektu sa zachoval do výšky 1 m nad základmi, takže bolo možné sledovať nielen jeho pôdorys, ale aj drobné stavebné úpravy, ktoré v podstate nezmenili celkový pôvodný pôdorys.

Stavba mala štvorcovú, resp. lichobežníkovú loď, ktorú oddeľoval od sanktuária víťazný oblúk. Sanktuárium bolo štvorcového pôdorysu s nábehom na lichobežník. Vnútorňá šírka sanktuária bola za oltárom 4,12 m a pri víťaznom oblúku 4,40 m, šírka základov 1,20 m, vnútorňá šírka lode pri víťaznom oblúku 6,90 m, pri západnom uzávere 7,90 m, dĺžka celej stavby /v stredovej osi/ 18,40 m, pričom južná stena bola o 0,10 m kratšia, severná o 0,20 m dlhšia.

Sakrálna stavba mala západný a južný portál. Hlavný oltár bol umiestnený 0,85 m od steny východného uzáveru sanktuária. Zachytili sa základy menzy oltára /3,50 x 3,50 m/ a schodíky.

Z deštrukcie sme získali veľké množstvo kamenných architektonických článkov /celky a úlomky rebier/, podľa ktorých predpokladáme, že sanktuárium bolo zaklenuté krížovou rebrovou klenbou. Na čelných plochách dvoch rebier sa zistili plastické štvorlístky, resp. rovníramenné križe /obr. 47: 2/. K zaujímavým architektonickým nálezom radíme pieskovcový štít s rastlinnou štylizovanou ornamentikou a konzolu pod rebrá s maskarónom /obr. 48: 1/.

Podľa doterajších poznatkov datujeme vznik sakrálnnej stavby do 13. storočia /najskôr okolo roku 1250/. Súčasťou sakrálnnej stavby bola aj sakristia s rozmermi interiéru 2,50 x 5,10 m.

Prístavok s vnútornými parametrami 2,50 x 5 m na južnej strane exteriéru lode mal šírku základov zachytenú vo fragmentoch 0,70 m. Jeho funkčnosť je nateraz otázná. Základy narušili staršie hroby, pravdepodobne súčasné s počiatkami sakrálného objektu.

Z úprav sakrálnnej stavby sme zachytili fragmenty podlahy z plochých pieskovcových kameňov. Sem radíme i vybudovanie druhého oporného piliera pri západnom múre pre statické dôvody, úpravu sakristie a architektonických článkov južného portálu a ostenia okien s dvojitým žliabkovaním na vonkajšej strane.

Zánik sakrálnnej stavby predbežne datujeme do obdobia po 15. storočí a domnievame sa, že po opustení úplne spustla.

Hroby sa koncentrovali predovšetkým na južnej a západnej strane, iba jeden hrob sa zistil v interiéri stavby. V hrobových jamách sa našli zlomky dosák z truhiel a množstvo železných klincov. Orientácia hrobov bola Z-V.

Druhou skúmanou plochou, ako sme už uviedli, bol priestor s profánnou architektúrou, narušenou počas rekultivácie 60-90 m severovýchodným smerom od sakrálnnej stavby. Po ukončení sondážnych prác /sondy V-VII/81/ sa pristúpilo na základe zložitejšej situácie k plošnej odkrývke tohto zaniknutého objektu. Sektormi 5 x 5 m sa odkryla plocha 375 m².

Na preskúmanej ploche sa zistili objekty datované rámcovo do 13.-15. storočia. Za najstarší považujeme objekt 1/81, ktorý bol sčasti zahĺbený /až 1 m/ pod úroveň terénu. Na severnom okraji zahĺbenia bola kolová jama a nad ňou plytšie zahĺbenie s ohniskom obloženým kameňmi. Nad zahĺbenou časťou sme zachytili v rohoch štyri kolové jamy, z východnej strany žliab po brvne a vedľa malé jamky po zapichnutých

konároch z výpletu steny. Kolové jamy a žľab na severnej a južnej strane vyčleňujú vnútorný priestor objektu 2 x 2 m. Severne od objektu boli vejárovite usporiadané žľaby, ktoré vznikli pravdepodobne padnutím krovu s časťou štítu /obr. 48: 2/. Existenciu objektu kladieme podľa celkovej nálezovej situácie a sprievodného inventára do 13. storočia /obr. 48: 5-7/. Jeho používanie sa skončilo v súvislosti s výstavbou mladšieho objektu s podmurovkou alebo ešte pred ňou.

Pretože výskum tohto mladšieho objektu /3/81/ sa ešte neskončil, nebudeme sa zaoberať jeho detailnejším opisom. Bol to viacpriestorový objekt so stopami po základoch pece /1 x 1 m/ v miestnosti 1. V miestnosti 2 sa sčasti zachovala kamenná pec. Obe objavené pece budú iste mladšie /obr. 48: 3/. V priestoroch vstupov do jednotlivých miestností objektu sa našli kovania z dverí a kľúče /obr. 49: 8-10/. Ako dokladajú zlomky keramiky, objekt sa používal v 14.-15. storočí /obr. 48: 8, 9, obr. 49: 1-7/. Z vonkajšej strany západného múru bola odpadová jama a zahĺbená časť objektu 2/81.

Osobitnú pozornosť si zasluhuje prístavok pribudovaný k objektu s kamennou podmurovkou, v ktorom sa našlo množstvo železných predmetov, najmä zlomkov rôznych kovaní. Domnievame sa, že ide o objekt výrobného charakteru. Z vnútornej a vonkajšej strany múrikov boli ostrohy, strely s tuľajkou na šíp do kuše, kosačky s kováčskymi značkami, fragmenty zubadiel, vidly, pracky a iné drobné železné predmety /obr. 47: 4, 6, obr. 48: 10, obr. 49: 11-13/.

V zánikovom horizonte objektu s kamennou podmurovkou /nad múrikom prístavby/ sa našli dva dukáty Zigmunda Luxemburského a tri dukáty Ladislava Pohrobka. Aj podľa týchto dôležitých datovacích prostriedkov kladieme zánik objektu do druhej polovice 15. storočia /obr. 49: 14-16/.

Na upravenej ploche severne od murovaného objektu sa zistila studňa s kamennou vymurovkou. Bola preskúmaná do hĺbky 2,2 m /obr. 48: 4/.

Sondou IX/81 sa zistila priekopa hlboká okolo 1,20 m a široká 6 m. Nad jej vnútorným okrajom sa zachytil fragment múrika a kolová jama so zvyškami dreveného kola. Otázkou ostáva, či bol takto opevnený celý objekt s kamennou podmurovkou. Ďalším výskumom bude potrebné tento predpoklad overiť.

I napriek tomu, že sakrálny objekt bol preskúmaný, nemožno nateraz určiť jeho vzťah k sídliskovým objektom. Preto mienime v roku 1982 vo výskume pokračovať. Súčasne hodláme odkryť ešte jeden lokalizovaný sídliskový objekt. Nálezy z výskumu sú zaevidované pod prírastkovým číslom 112/81 a uložené vo Výskumnej expedícii Spiš Archeologického ústavu SAV.

L i t e r a t ú r a

JAVORSKÝ, F. 1977: Výsledky archeologického prieskumu v okrese Spišská Nová Ves.

In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 138-166.

RETTUNGSGRABUNG IN DER MITTELALTERLICHEN DORFWÜSTUNG KRIGOV. Die Grabung im Gemeindegkataster von Pavlany /Bez. Spišská Nová Ves/ wurde durch Bodenrekultivation in der schon im J. 1976 festgestellten Lage hervorgerufen /Javorský 1977, S. 141-142/. Es erfolgte die Untersuchung der Kirchenwüstung und deren Umgebung auf 567 m² Fläche /Abb. 47: 1/. Die Kirchenmauern waren bis zu 1 m Höhe erhalten. Die Kirche, von der Mitte des 13. Jh., hatte 18,40 m Länge, ein quadratisches Sanktuarium und ein rechteckiges Schiff, ein West- und

ein Südportal; das Sanktuarium wies kreuzförmiges Rippengewölbe auf. Von diesem erhielten sich hauptsächlich die Rippen /Abb. 47: 2/ und eine Konsole unter einer Rippe mit Maskaron /Abb. 48: 1/. Im Sanktuarium wurde ein Altar festgestellt /Grundriss der Mensa 3,50 x 3,50 m/. Die Kirche erlitt mehrmals Beschädigungen. Bei den Ausbesserungsarbeiten wurde ein Anbau an die Südwand des Schiffes errichtet, ferner ein Stützpfeiler bei der NW-Ecke des Schiffes, ein Fussboden aus flachen Sandsteinplatten, die Sakristei und die Portale wurden renoviert. Die Kirche ging nach dem 15. Jh. unter, seit wann sie zunehmend verfiel. Aus dem Interieur stammt ein Grab. Bei der Südwand des Schiffes lagen weitere 14 Gräber eines mittelalterlichen Friedhofes /Abb. 47: 3/.

Ebenfalls wurde ein Halbgrubenobjekt aus dem 13. Jh. /Abb. 48: 2, 5, 7/ und ein Haus mit Steinsockel aus dem 14.-15. Jh. untersucht /Abb. 48: 3/. Die materielle Kultur aus dem Objekt mit Steinsockel datiert sein Bestehen in das 14.-15. Jh. /Abb. 47: 5, Abb. 49: 1-10/. Im Anbau dieses Objektes fanden sich hauptsächlich Eisengegenstände, wonach er den Charakter eines Produktionsobjektes hatte /Abb. 47: 4, 5, Abb. 48: 10, Abb. 49: 11-13/. Im Destruktionshorizont über der Mauer des Anbaues fanden sich fünf Dukaten Sigismunds von Luxemburg und des Ladislaus Posthumus /Abb. 49: 14-16/. Nördlich des Hauses mit dem Steinsockel war ein gemauerter Brunnen /Abb. 48: 4/. Den ganzen Komplex schützte ein Graben /T. 1,20 m, Br. 6 m/ und eine Umzäunung.

Die Untersuchung der Wohn- und Wirtschaftsgebäude des Objektes aus der mittelalterlichen Dorfwüstung Krigov läuft im J. 1982 weiter.

ОХРАННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПРЕКРАТИВШЕГО СУЩЕСТВОВАНИЕ СРЕДНЕВЕКОВОГО СЕЛА КРИГОВ. Исследование в кадастре с. Павляни /рай. Спешска-Нова-Вес/ было вызвано восстановлением земельных участков в урочище обнаруженном уже в 1976 г. /Javorský 1977, стр. 141-142/. Было осуществлено исследование прекратившего существование костела и площади вокруг него всего на 567 м² /рис. 47: 1/. Стены костела сохранились до высоты 1 м. Костел половины XIII в., длиной 18,4 м, имел четверугольную святыню закрытую крестовым ребристым сводом, прямоугольный неф и западный и южный порталы. От свода сохранились главным образом ребра /рис. 47: 2/ и консоль под ребро с маскарон /рис. 48: 1/. В святыне был обнаружен алтарь /фундаменты жертвенного стола 3,5 x 3,5 м/. Костел был несколько раз поврежден. Во время ремонта были построены пристройка к южной стене нефа, опорный столб у СЗ угла нефа, пол из плоских несчаниковых камней и были перестроены ризница и порталы. Костел после XV в. не употреблялся и с того времени стал постепенно пустеть. Внутри костела было найдено одно погребение. У южной стены нефа находилось дальнейших 14 погребений средневекового кладбища /рис. 47: 3/.

Были также обследованы земляночный объект XIII в. /рис. 48: 2, 5-7/ и дом с каменной подмуровкой XIV-XV вв. /рис. 48: 3/. Памятники материальной культуры из объекта с каменной подмуровкой датируют его существование XIV-XV вв. /рис. 47: 5; рис. 49: 1-10/. В пристройке к дому нашлись преимущественно железные предметы, что указывает на ее производственный характер /рис. 47: 4, 5, рис. 48: 10, рис. 49: 11-13/. В горизонте отмирания над стенкой пристройки нашлись пять дукатов Сигизмунда Люксембургского и Ладислава Погробка /рис. 49: 14-16/. К северу от дома с каменной подмуровкой

находился колодец с выкладкой /рис. 48: 4/. Весь комплекс защищали ров /гл. 1,2 м, ш. 6 м/ и забор.

Исследование жилых и хозяйственных объектов средневекового поселения на возвышенности Кригов продолжается и в 1982 г.

ZLATÝ PEČATNÝ PRSTEŇ Z HRHOVA

Dušan Čaplovič - Alexander Ruttkay - Michal Slivka - Adrián Vallašek

V priebehu odborného komisionálneho rokovania na výskume v Hrušove /okres Rožňava/ dňa 22. októbra 1981 informoval prítomných vedúci výskumu G. Tóköly z Okresnej pamiatkovej správy v Rožňave o vzácnom stredovekom prsteň v súkromnej držbe Františka Eleka /Hrhov, č. d. 313/. Časť členov komisie /A. Ruttkay, D. Čaplovič, A. Vallašek a M. Slivka z Archeologického ústavu SAV v Nitre a B. Polla zo Slovenského národného múzea v Bratislave/ nález prehliadla a získala od F. Eleka i ďalšie informácie o nálezových okolnostiach.

1. Opis nálezu

Zlatý pečatný prsteň. Úzka hladká objímka s obdĺžnikovým, z vonkajšej strany zaobleným prierezom; pravidelný kruhový štítok. Na ploche štítku rytím aplikovaná takáto kompozícia: na obvode medzi dvoma kruhmi z okrúhlych jamôk kolopis

+SMARCVLIñIC*DbVCALeO

V zrkadlovom nápisе prevládajú kapitály, avšak písmená N, E a B sú unciálové. Čítanie dvoch znakov v uvedenom zmysle je otázne: a/ znak C na konci prvej časti nápisu by mohol byť aj písmenom G, prípadne unciálovou formou E; b/ druhý znak v druhej časti nápisu by síce mohol predstavovať unciálovú formu B, nemožno však vylúčiť ani unciálové H. V stredovom zahĺbenom kruhu napriek náznakom reliéfnej profilácie povrchu nemožno rozpoznať presnejšiu figuráciu. Nie je vylúčené, že v stredovej jamke bola pôvodne gema a na nej sa aplikovala heraldická symbolika. Na povrchu stredovej kruhovej priehlbne štítku a v jednotlivých žliabkoch písmen a jamkách perlovca sú zvyšky hmoty čierneho sfarbenia. Rozmery prsteňa: Ø ca 2 cm, š. objímky 0,25-0,40 cm, Ø štítku 1 cm /obr. 50 a 51/.

2. Nálezové okolnosti

Prsteň našiel F. Elek "asi pred dvadsiatimi rokmi" údajne pri hĺbení základov rodinného domu v polohe Palota. O ďalších sprievodných nálezoch nevie.

3. Identifikácia miesta nálezu

Poloha Palota je v severovýchodnej okrajovej časti obce /M-37-41-12, 1 : 10 000, okolie bodu 336 : 12 mm/. Ide o plošinu mierne sa zvažujúcu smerom k intravilánu popod strmo stúpajúce južné svahy Slovenského krasu severne od železničnej trate v úseku Jablonov nad Turnou - Hrhov. Miestni obyvatelia však označujú takto i plošinu južne od železnice a na základe "tradície" lokalizujú sem kúriu kráľa Bela IV., v ktorej sa panovník mal zastaviť po porážke Tatármi pri Slanej /ATVK 1896, s. 30/. Podľa F. Eleka sa prsteň našiel práve v tejto časti polohy.

4. Charakteristika prsteňa a problematika stredovekých dejín Hrhova

Pečatný prsteň je tvarovo v podstate jednoduchým výrobkom, spracovanie štítku - pečatidlovej plochy a predovšetkým kolopisu - však svedčí o veľmi precíznom ovládnutí ryteckej techniky.

Rámcové datovanie prsteňa je pomerne zreteľné. Prstene s okrúhlymi štítkami výrazne oddelenými od objímky sa podľa predbežnej analýzy dobre datovateľných hrobových nálezov vyskytujú početnejšie až od konca 12. stor., ale najmä v 13. až prvej polovici 14. stor. /Ruttkay 1979, s. 63, obr. 38/. Početné ryté zoomorfné, rastlinné, magické alebo len abstraktné geometrické motívy na týchto štítkoch predstavujú však zväčša iba výzdobný prvok. Prsteňov, ktoré možno označiť aspoň z potenciálneho funkčného hľadiska za pečatné, je veľmi málo. Dôležitá je masívnosť štítku, ktorý by umožnil pečatenie, a hĺbka vypracovania znakov /pečatidlové znaky musia byť zreteľné, a teda hlbšie zapustené ako bežná rytá výzdoba prsteňov/. Najzreteľnejším znakom - i keď nie podmienkou - pre klasifikáciu pečatných prsteňov je kolopis, ktorý musí byť zrkadlovou aplikáciou písmen.

Takéto prstene sa našli na Slovensku na systematicky skúmaných včasnostredovekých cintorínoch v Krásne /Krupica 1978, napr. tab. XVIII:25, XIX:19/, v Ducovom i Modranoch /Dušeková 1975/. Príkladom môže byť strieborný prsteň z hrobu 919 z Ducového /Ruttkay 1979, obr. 38/ v strede štítku s hlavou býka v čelnom pohľade a so zrkadlovým kolopisom + HARVINI /mohlo by ísť o genitívnu - privlastňovaciu - formu osobného mena Harvinus/.

Pečatný prsteň z Hrhova je dosiaľ najpozoruhodnejším nálezom tohto druhu z územia Slovenska. Vysoká kvalita ryteckej techniky a použitie zlata vytvárajú jednoznačnú indíciu pre to, aby sme mohli predpokladať súvislosť s okruhom najvyššej feudálnej vrstvy. Forma prsteňa a písmená s kapitálovými i unciálovými variantmi tvoria predpoklad na rámcové zaradenie prsteňa do 13. stor.

Presnejšia identifikácia stredovekej figúry na štítku a pokus o interpretáciu kolopisu nie sú cieľom tohto informatívneho príspevku. Predbežne sa dá vysloviť domnienka, že prvú časť nápisu by bolo možno čítať "sigillum Marculini", čo by znamenalo priame označenie mena majiteľa pečate.

Pomerne široké interpretačné možnosti nálezu prsteňa v danom prostredí sa pokúsime naznačiť aspoň stručným náčrtom prameňov k dejinám Hrhova v 13. a 14. storočí.

Územie turnianskeho komitátu bolo ešte aj v 13. stor. v podstate jednotlivo kráľovským majetkom. V rámci cirkevnej organizácie patrilo do jurisdikčnej sféry ostrihomského arcibiskupstva. Turnianska stolica ako samostatný správno-organizačný útvar sa formovala len postupne a z písomných prameňov je známa až v druhej polovici 13. stor.

Hrhov patrí v rámci turnianskej oblasti medzi starobylé osady. Hrhovská fara /farár Paulus de Glugu/ figuruje v zozname pápežských desiatkov z rokov 1332-1337 /Trochta 1967, s. 6/.

V druhej polovici 13. stor. tu bola kráľovská kúria, v ktorej kráľ Belo IV. vydal /alebo datoval/ v roku 1245 dve listiny a v roku 1248 ďalšiu /Szentpétery 1923, listiny 813, 818 a 874/. Táto skutočnosť svedčí o tom, že nešlo len o krátkodobý pobyt kráľovského "dvora" /Trochta 1967, s. 6/, ale o stabilnejší sídelný útvar uprostred kráľovského prédia. Tento predpoklad je posilnený i listinou z roku 1263. Podľa nej Belo IV. vykúpil od ostrihomského arcibiskupstva úrodu, ktorá mu patrila ako súčasť cirkevných desiatkov z obcí turnianskeho dištriktu /Knauz 1874, 1, s. 496, Ratkoš 1979, s. 73-85/. Kráľ potreboval túto úrodu na vydržiavanie svojej kúrie v Hrhove.

Naznačené indície o starobylosti a konkrétnej funkcii Hrhova v uhorských dejinách 13. storočia si zasluhujú, aby sa prieskumu v obci celého mikroregiónu venovala v budúcnosti patričná pozornosť. V roku 1979 uskutočnil A. Vallašek a M. Slivka v rámci spracovania súpisu stredovekých feudálnych sídel v bývalej Turniansko-abovskej župe prieskum i v Hrhove. Pozornosť zamerali najmä na polohu Palota, vyznačenú i na špeciálnych mapách. Napriek výraznému pomiestnemu názvu i miestnej tradícii, viažúcej sa k existencii kráľovskej kúrie práve na toto miesto, priniesla obhliadka negatívne výsledky.

Podrobnejšou obhliadkou sa však precizoval stredoveký pôvod r. k. kostola stojaceho južne od polohy Palota; stavba sa charakterizuje /SPS 1968, s. 451/ ako gotická na starších základoch.

V 14. stor. prešiel Hrhov z kráľovho vlastníctva do rúk šľachty. V roku 1345 sa tu spomína Ján z Meheša, v druhej polovici 14. stor. Bebekovci /Vlastivedný slovník 1977, s. 456/. V tejto súvislosti je pozoruhodné, že v hrhovskom kostole je náhrobná doska s bebekovským erbom a kolopisom z roku 1381 /Slivka 1979, s. 130, obr. 11: 3/.

L i t e r a t ú r a

ATVK 1896: Abauj-Torna vármegye és Kassa. Magyarország vármegyéi és városai. Budapest.

DUSEKOVÁ, S. 1975: Stredoveké pohrebisko v Modranoch. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974. Nitra, s. 47, 48.

KNAUZ, F. 1874: Monumenta ecclesiae Strigoniensis. 1. Ostrihom.

KRUPICA, O. 1978: Stredoveké Krásno. In: Západné Slovensko - Vlastivedný zborník múzeí. 5. Bratislava, s. 169-333.

RATKOŠ, P. 1979: Privilegium Spišských Vlách z roku 1243 a turnianske prédium. Slovenská archivistika, 14, s. 73-85.

RUTTKAY, A. 1979: Stredoveké umelecké remeslo. Bratislava.

SLIVKA, M. 1979: Opevnené sídla drobnej stredovekej šľachty v oblasti stredného Sariša. In: Nové obzory. 21. Košice, s. 113-146.

SPS 1968: Súpis pamiatok na Slovensku. 1. Bratislava.

SZENTPÉTERY, E. 1923: Regesta stirpis Arpadianae critico - diplomatica. 1. Budapest.

TROCHTA, J. 1967: Zoznam stredovekých fár Slovenska, zostavený podľa účtovných registrov pápežských kolektorov o desiatkoch zaplatených pápežskej kúrii v Avignone užívateľmi cirkevných benefícií v Uhorsku v r. 1332-1337.

XIV. Turnianska stolica /nepublikované, rukopis v archíve Historického ústavu SAV v Bratislave/.

Vlastivedný slovník 1977: Vlastivedný slovník obcí na Slovensku. 1. Bratislava.

* Ďakujeme G. Tökölmu, archeológovi z Okresnej pamiatkovej správy v Rožňave, za dôležité informácie o náleze a mieste jeho uloženia. Na podnet B. Pollu zakúpilo vzácny nález pre svoje zbierky Slovenské národné múzeum v Bratislave.

GOLDENER SIEGELRING AUS HRHOV. Der Ring wurde zufällig im NO-Teil der Gemeinde Hrhov /Bez. Rožňava/ in der Flur Palota gefunden. Auf dem Schild ist eine, wahrscheinlich als +SMARCVLinIC'DbVCALeO zu lesende Spiegelumschrift. Im Innern des Rahmens mit der Inschrift ist die Figuration undeutlich,

vielleicht befand sich dort ursprünglich eine Gemme mit heraldischer Symbolik. Die Ausarbeitung des Schildchens zeugt von hervorragender Graveurtechnik des Herstellers. Den ersten Teil des Textes könnte man als "sigillum Marculini" deuten. Die Gesamtdeutung der Inschrift erfordert jedoch noch eine breitere Analyse und Konfrontation. Die Autoren datieren den Ring rahmenhaft in das 13. Jh. und setzen voraus, dass bei seiner Interpretation vielleicht Zusammenhänge mit höheren Schichten der Feudalgesellschaft in Erwägung gezogen werden können. In einer kurzen Skizze der Geschichte der Gemeinde im 13. und 14. Jh. verweisen sie vor allem auf die königliche Kurie in Hrhov, die urkundlich zumindest in den J. von 1245-1264 belegt ist. /Abb. 50 und 51./

ЗНАХОДКА КОЛЬЦА С ПЕЧАТКОЙ ИЗ С. ГРГОВ. Кольцо было найдено случайно в СВ окраине с. Гргов /рай. Рожнява/ в урочище Палота. На щитке находится зеркальная круговая надпись с предположительным чтением +SMARCVLINIC'DIVCALEO. Содержание внутри круговой надписи не ясно, не исключено, что там была первоначально гемма со своей геральдической символикой. Обработка щитка свидетельствует о внеочередной граверской искусности мастера. Первая часть текста могла бы читаться как "sigillum Marculini". Но полное объяснение надписи требует более широкого анализа и конfrontации. Авторы датируют кольцо приблизительно XIII в. и предполагают, что для его интерпретации можно использовать связи с ведущими слоями феодального общества. В кратком очерке истории села в XIII-XIV вв. они указывают на королевскую курию в Гргове, которая засвидетельствована в грамотах на протяжении времени минимально с 1245 до 1663 гг. /Рис. 50 и 51./

DALSIE NÁLEZY LUŽICKEJ KULTÚRY V DOLNOM KUBÍNE

Pavol Saplovic

Pri stavbe nadjazdového cestného úseku v strede mesta Dolný Kubín v priestore známeho lužického pohrebiska na Hradách /26-32 Dolný Kubín, 1 : 50 000, 65 : 341 mm/ narazili robotníci pri zemných prácach v máji 1981 na skupinu urien. Záchranné práce realizovalo Oravské múzeum v Dolnom Kubíne. V sonde A/81 na ploche 160 x 480 cm a v priestore jej rozšírenia západným smerom v rozsahu 150 x 110 cm sa odkrylo sedem žiarových hrobov.

Jednotlivé hroby boli v hlinito-piesčitom prostredí v hĺbke 120 až 140 cm. V obsahu urien sa okrem drobných kostí a popola nenašli žiadne kovové predmety.

V rozšírenej časti sondy sa prišlo v hĺbke 110 cm najprv na vrstvu doskovitých kameňov v podobe dlažby. Pod ňou, v hĺbke 130 cm, sa našli urny, prikryté menšími pieskovcami. Okolo nich bola čierna zemina s uhlíkmi. V hrobe 5 sa odkryla urna s obvyklým obsahom, obrátená hore dnom.

Z hrobu 1 pochádza spodná časť sudovitého hrnca a zlomky okraja najskôr z dvoch iných nádob. V hrobe 2 bol štíhly sudovitý hrniec svetlohnedej farby. Na okraji mal dva protiľahlé príchytne výčnelky; v. 26,2 cm, Ø ústia 19 cm, max. Ø 16,9 cm, Ø dna 11 cm /obr. 52: 2/. V hrobe 3 sa našla v hĺbke 140 cm dvojkónická urna so štyrmi diagonálne po obvode vydutia umiestnenými uškami a hrbolčekmi. Výzdobu tvoria dve ryhy idúce okolo rozhrania a zvislé žliabkovanie na vydutí; v. 19 cm, Ø ústia 13,3 cm, max. Ø 22,2 cm, Ø dna 7,2 x 7,5 cm /obr. 52: 1/. Hrob 4 bol v hĺbke 140 cm.

Našla sa v ňom spodná časť urny /dno/ so zvyškami kostičiek a popola. Hrob 5 obsahoval profilovanú /nerekonštruovateľnú/ nádobku. Hrob 6 pozostával z nezhorených kostičiek a popola, uložených v spodnej časti urny, ktorá stála na doskovitom kameni a podobným bola prikrytá. Z urny sa zachovala iba časť dna a stien. Z hrobu 7 pochádza hrubostenná urna sudovitého tvaru s dovnútra stlačeným hrdlom /v zlomkoch/. V nej sa našla čierna kónická šálka s uškom; v. 5 cm, Ø 8,2 x 9 cm /obr. 52: 4/.

Nezávisle od uvedených nálezov sa odkryla vo vybagrovanom priestore vedľa záhrady F. Tichého /č. d. 1877/16/ časť kamenného venca lužického mohylového hrobu /obr. 53: 4/. Po zameraní a zistení stredu sa šachtou odkryla centrálna urna /obr. 53: 3/. Okrem kostí a popola obsahovala bronzovú ihlicu s kyjovitou hlavicom /d. 15,5 cm, obr. 52: 6/ a bronzovú šípku s odlomenou tuľajkou /v. 29 cm, max. Ø dna 15 cm /obr. 52: 5/ a zliatok bronzu podoby tuľajky /d. 1,9 cm/. Nad urnou sa našla v h. 80 cm hlinená nôžka, tvarovaná do pravého uhla. Nálezy z r. 1981 sú evidované pod č. 4445-4453.

Výskyt dláždenia nad hrobmi ukazuje na nový spôsob úpravy, odlišný od doposiaľ známych foriem na tomto pohrebisku.

L i t e r a t ú r a

ČAPLOVIČ, P. 1959: Lužické žiarové pohrebisko na Hradách v Dolnom Kubíne. Slovenská archeológia, 7. s. 301-316.

WEITERE FUNDE DER LAUSITZER KULTUR IN DOLNÝ KUBÍN. Auf dem Gräberfeld der Lausitzer Kultur in Dolný Kubín-Hrady, das in den J. 1932 und 1948 untersucht wurde, entdeckte man im J. 1981 weitere 7 Brandgräber. Die Rettungsarbeiten wurden vom Oravské múzeum zu Dolný Kubín realisiert, wo die Funde auch hinterlegt sind. Die Urnengräber lagen in einer Tiefe von 120-140 cm, doch kamen auch Gräber in 130 cm Tiefe vor, die mit einer Schicht flacher Steine als eine Art Packung überdeckt waren. Eine solche Grabgestaltung war auf diesem Gräberfeld vorher unbekannt. Es wurde auch ein weiteres Hügelgrab der Lausitzer Kultur erschlossen. In seiner zentralen Urne befanden sich ausser Knochen auch eine bronzene Keulenkopfnadel, eine bronzene Pfeilspitze und ein Bronzeschmelzstück in Form einer Tülle. Über der Urne fand sich ein kleiner Tonfuss. /Abb. 52 und 53: 4/.

ДАЛЬНЕЙШИЕ НАХОДКИ ЛУЖИЦКОЙ КУЛЬТУРЫ В Г. ДОЛЬНИ-КУБИН. На лужицком могильнике в г. Дольни-Кубин - Гради, исследованном в 1932 и 1948 гг., было в 1981 г. найдено дальнейших 7 погребений с труположением. Сохранные раскопки осуществил Оравский музей в г. Дольни-Кубин, где находки и хранятся. Погребения с урнами находились на глубине 120-140 см. Были найдены и погребения на глубине 130 см, покрытые слоем плоских камней наподобие мостовой. Такое оформление погребений не было на этом могильнике раньше встречено. Было обнаружено дальнейшее лужицкое погребение под курганом. Его центральная урна содержала кроме костей также бронзовую булавку с молотовидной головкой, бронзовый наконечник и бронзовый слиток в виде втулки. Над урной была найдена глиняная ножка. /Рис. 52 и 53: 4./

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V MEDZIBRODÍ NAD ORAVOU

Pavol Č a p l o v i č

Miestny národný výbor v Medzibrodí nad Oravou /okres Dolný Kubín/ plánuje úpravu historického cintorína na Hrádku. Strhnutím zvyšku halštatského obranného

valu do pravekej priekopy pod ním sa má vytvoriť súvislá plocha na rozšírenie cintorína. Oravské múzeum v Dolnom Kubíne začalo preventívny záchranný výskum ohrozeného valu s priekopou na východnej strane /26-41 Trstená, 1 : 50 000, 458 : 270 mm.

Roku 1980 sa urobil priečny rez, v ktorom sa ukázala štruktúra jadra valu. V odkrývaní sa pokračovalo v roku 1981 /obr. 53: 1-3/. Podarilo sa obnažiť kamenné murivo v dĺžke ca 7 m, ktoré siahalo pôvodne do výšky 220 cm, avšak bolo zvalené smerom na západ, kde nemalo dostatočujúcu oporu. Murivo bolo z potočných i lomových pieskovcových kameňov, viazané nasucho, spevnené drevenými stĺpmi, v spodnej časti miestami viazané na zeminu. Zo západnej strany valu, t. j. z vnútornej strany sídliska, sa vedľa základu črtá 1 m hlboká priekopa, v ktorej sa na dne našli halštatské črepy a opálový nožík. Výskumné práce sa skončili pre vyčerpanie času, ktorý bol na ne vymedzený, a celý výkop bol uvedený do pôvodného stavu, aby sa v roku 1982 mohol múr zrekonštruovať a dala sa preskúmať i priekopa. Tým by sa aspoň pre časť tejto pravekej pamiatky vytvorili vhodné podmienky na jej zachovanie a ďalšie udržiavanie.

RETTUNGSGRABUNG IN MEDZIBRODIE NAD ORAVOU. Im J. 1980 wurde in Medzibrodie nad Oravou /Bez. Dolný Kubín/ eine Rettungsgrabung auf dem hallstattzeitlichen Wall in der Flur Hrádok durchgeführt. Die Grabungsarbeiten liefen auch 1981 weiter, wann der Steinkern des Walles von 7 m Länge abgedeckt wurde. Die ursprünglich 220 cm hohe Steinmauer wurde aus Bächen und Steinbrüchen stammendem Sandstein in Trockenbau angelegt und mit Holzpfosten versteift. Im J. 1982 rechnet man mit seiner Rekonstruktion. /Abb. 53: 1-3./

СОХРАННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ В С. МЕДЗИБРОДЬЕ-НАД-ОРАВОУ. В с. Медзибродье-над-Оравой /рай. Долный-Кубин/ в урочище Градок было в 1980 г. осуществлено исследование галльстатского вала. Работы продолжались и в 1981 г., когда было открыто каменное ядро вала длиной в 7 м. Каменная кладка насухе, первоначально высотой в 220 см, была построена из поточных и каменоломных песчаников и укреплена деревянными столбами. Предполагается, что в 1982 г. она будет реконструирована. /Рис. 53: 1-3./

VÝSKUM ŽIAROVÉHO POHREBISKA V ZEMPLÍNSKYCH KOPČANOCH

Soňa D e m e t e r o v á

V roku 1981 sa realizoval výskum žiarového pohrebiska z doby bronzovej v polohe Kutka v Zemplínskych Kopčanoch, okres Michalovce /M-34-128-B-b, 1 : 25 000, 333 : 236 mm/, ktorý nadviazal na výskum v predchádzajúcich troch sezónach /roky 1970, 1971, 1973/, keď sa preskúmalo 35 žiarových hrobov so žiaroviskami /kultúra Suciú de Sus/. Úlohou výskumu bolo zachytiť severnú časť pohrebiska.

Výkopové práce sa začali v sondách A/I a A/II s rozmermi 5 x 35 m, vedených v smere V-Z a rozdelených na sedem sektorov. Na ploche 412 m² sme odkryli ďalších päť žiarových hrobov a niekoľko objektov, ktoré súviseli s pohrebiskom.

Hroby pozostávali z urien obsahujúcich spálené ľudské kosti, uhľíky a keramické prílohy /hrnce, misky, šálky/, uložených v hĺbke 35-40 cm pod povrchom. Prvý hrob /sonda A/I-2/ bol dlhšou osou orientovaný v smere V-Z. Zistilo sa pri ňom žiarovisko s kruhovým pôdorysom. Postupne sa rozširovalo smerom ku dnu, kto-

ré bolo po obvode prstencovite zosilnené 5-10 cm hrubou vrstvou mazanice. Okrem spálených ľudských kostí obsahovalo i rozptýlené kúsky tehloviny, uhličky a fragmenty keramiky. Z druhého hrobu, čiastočne porušeného /sonda A/I-5/, sa zachovali väčšie fragmenty viacerých nádob, medzi ktorými boli roztrúsené spálené ľudské kosti. V smere dlhšej osi orientácie hrobu V-Z bol pri hrobe z východnej strany zhľuk deštruovanej mazanice približne kruhového pôdorysu.

Výplň jamy s kruhovým pôdorysom /sonda A/II-1/ bola zmiešaná s rozptýlenými uhličkami a kúskami mazanice, so zvieracími kosťami, s ojedinelými ľudskými kostičkami a početnými črepmi. V blízkosti jamy sa odkryl /sonda A/II-2/ objekt kruhového pôdorysu s deštrukciou mazanice, podobný sa zistil i v susednej sonde /A/I-1/.

Aby sme zistili východnú hranicu pohrebiska, vytýčili sme východným smerom súbežne so sondou A/I kontrolnú sondu A/III /3,5 x 20 m/. Už v hĺbke 30-35 cm sa narazilo na žlté pieskové podložie, do ktorého boli zahĺbené dve jamy približne s kruhovým pôdorysom a jama nepravidelného oválneho tvaru, orientovaná dlhšou osou v smere SZ-JV. Jej výplň obsahovala množstvo črepov, prepálených zvieracích kostí, riečnych mušlí a malé obsidiánové úštepky.

Jedinečným nálezom bola plytká jama obdĺžnikového tvaru so zaoblenými rohmi, pravdepodobne obetného charakteru, ako vyplýva z nálezových okolností. Pod deštruovanou vrstvou mazanice sa odkryli rekonštruovateľné fragmenty skupiny amforovitých a hrncovitých nádob, sekundárne prepálených, uprostred ktorých stála hrncovitá nádoba so zuhoľnatými obilnými zrnami.

Tento objekt a ďalšie tri hroby /dva z nich sa zistili spolu s objektom v sonde A/II-3/ sú datovateľné ešte do strednej doby bronzovej a súvisia s pohrebiskom kultúry Suciu de Sus, skúmaným už v minulosti na tejto lokalite. Ostatné uvedené dva hroby spolu s jamami a objektmi s deštruovanou mazanicou sú chronologicky mladšie, ako sa dá usúdiť podľa nájdenej keramiky /hrncovité nádoby s výčnelkami, šálka s vysokým uchom/, a možno ich zatiaľ rámcovo zaradiť do mladšej až neskorej doby bronzovej. Presnejšie chronologické a kultúrne zaradenie bude možné až po spracovaní a zhodnotení nálezov.

Výskumom získaný materiál je dôležitý pre rozšírenie poznatkov o pohrebnom rite a materiálnej kultúre ľudu v oblasti Východoslovenskej nížiny v mladšej a neskorej dobe bronzovej i z hľadiska skúmania kultúrneho vývoja staršieho podložia.

ABDECKUNG DES BRANDGRÄBERFELDES IN ZEMPLÍNSKE KOPČANY. Im J. 1981 erfolgte die Abdeckung des Brandgräberfeldes aus der Bronzezeit in Zemplínske Kopčany, in der Flur Kutka (Bez. Michalovce), die an die Grabungssaison der J. 1970, 1971 und 1973 anknüpfte, wann 35 Brandgräber der Suciu-de-Sus-Kultur mit Brandplätzen untersucht wurden. Es wurden weitere fünf Brandgräber freigelegt, die mit dem Gräberfeld zusammenhingen. Drei Gräber und ein Objekt kultischen Charakters sind noch in die mittlere Bronzezeit datierbar und hängen mit dem untersuchten Gräberfeld der Suciu-de-Sus-Kultur zusammen. Zwei weitere Gräber, Gruben und Objekte mit destruiertem Lehmverputz lassen sich an Hand der Keramik einstweilen in die jüngere bis späte Bronzezeit ansetzen. Eine genauere chronologische und kulturelle Zuweisung wird erst nach der Bearbeitung und Auswertung der Funde möglich sein.

ИССЛЕДОВАНИЕ МОГИЛЬНИКА С ТРУПОСОЖЖЕНИЯМИ В С. ЗЕМПЛИНСКЕ-КОПЧАНИ.

В 1981 г. было осуществлено исследование могильника с трупосожжениями периода бронзы в с. Земплинске-Копчани в урочище Кутка /рай. Михаловце/, которое навязало на исследование 1970, 1971 и 1973 гг., когда обследовалось 35 погребений с трупосожжением культуры Суциул де Сус с погребальным костром. Открылось дальнейших 5 погребений с трупосожжением и несколько объектов связанных с погребением. Три погребения и объект характера жертвенника можно датировать еще средним периодом бронзы и они связаны с исследованным погребением культуры Суциул де Сус. Дальнейших два погребения, ямы и объекты с разрушенной обмазкой можно на основе керамики предварительно отнести к младшему и заключительному периодам бронзы. Более точное хронологическое и культурное отнесение будет возможно осуществить лишь после обработки и оценки находок.

ZANIKNUTÁ STREDOVEKÁ DEDINA BIZOVO

Zoltán Drenko

Slovenské národné múzeum v Bratislave pokračovalo v júli - auguste 1981 vo výskume zaniknutej stredovekej dediny Bizovo. Lokalita je v okrese Rimavská Sobota v katastri obce Gortva pri samote Bizovo /Kyselka/ v lese nad pravým brehom bezmenného potoka /Lučenec a okolie. Letná turistická mapa, 1 : 100 000, 34 : 292 mm/.

V tejto sezóne sme zistili ďalších dvadsať hrobov /6-25/, a to dva pod svätyňou, desať pod loďou kostola, jeden pod východným nárožím menšej miestnosti sakristie, jeden v menšej miestnosti sakristie, štyri pod väčšou miestnosťou sakristie a dva na cintoríne jv. od svätyne. V hroboch ležali kostry osemnástich dospelých osôb neurčeného pohlavia a dvoch detí. V hrobe 20 bola lebka dieťaťa, obložená tehľami. Klince z rakvy sme našli v jedinom hrobe /hrob 7/. Dvanásť kostier malo orientáciu JZ-SV, štyri JZZ-SVV, jedna Z-V, pri troch porušených kostiach sa nedala zistiť orientácia. Štyri kostry mali skrížené ruky, jedna mala pravú ruku na hrudi a ľavú v lone, ďalšia pravú ruku vedľa tela, ľavú na lone. Inventár obsahoval len dva hroby. V hrobe 7 bola kostra zabalená do hrubej čiernej látky, za lebku ležala železná pracka a pri nohách podkovička. V hrobe 24 sme našli špirálky z čelienky a bronzovú pracku.

V objektoch 1-4 /priehlbne na svahu pod kostolom/ sa našla keramika bez poľevy, v objektoch 1 a 2 trám, v objekte 2 zvyšky okrúhlej pece vyloženej na dne črepmi, kostená rúrka a kovový pliešok zdobený kvetmi a v objekte 3 pánt na dvere. Tieto objekty považujeme za zvyšky drevených obydľí. Z objektu 5 /štvorcový kamenný dom/ sa získali úlomky kachlíc so zelenou polevou a s rastlinným ornamentom. Bol odkrytý aj vchod do objektu 9 /obdĺžnikový kamenný dom/, a to na severnej strane. V interiéri sa našiel fragment sekery a kosy. V objekte 10 mimo areálu dediny bola preskúmaná polovica okrúhlej pece s vnútorným priemerom 3 metre. Pec obsahovala drevné uhlie a črep z nádoby bez poľevy. V objekte 11 sa odkryl blok z drobných kameňov a úlomkov tehál s rozmermi 125 x 85 cm. Považujeme ho za zvyšok spodnej časti pece. Pri bloku sme našli črepy z nádob bez poľevy, fragmenty noža a železnej nádoby.

Dedina Bizovo zanikla v 17. storočí. Objekty i nálezy datujeme do 16. a na začiatok 17. storočia.

Nálezy sú uložené v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave /evid. č. HF 51 940 - HF 52 047/. Vo výskume lokality sa bude pokračovať v roku 1982.

MITTELALTERLICHE DORFWÜSTUNG BIZOVO. Das Slowakische Nationalmuseum zu Bratislava setzte im J. 1981 die Untersuchung der mittelalterlichen Dorfwüstung Bizovo im Gemeindekataster von Gortva, bei dem Einzelhof Bizovo /Kyselka/, Bez. Rimavská Sobota, fort. Es wurden 20 Gräber erschlossen /18 Erwachsene und 2 Kinder/. Im Grab 20 war der Schädel des Kindes mit Ziegeln umstellt. Fundinventar fand sich nur in zwei Gräbern. Im Grab 7 war das Skelett in einen dicken schwarzen Stoff eingehüllt, hinter dem Schädel lag eine Eisenschnalle und neben den Füßen ein kleines Hufeisen. Im Grab 24 fanden sich Spirälröhrchen eines Diadems und eine Bronzeschnalle.

In den Objekten 1-4 /Reste hölzerner Wohnbauten/ wurde unglasierte Keramik, im Objekt 2 Reste eines runden Ofens, im Objekt 5 /quadratischer Steinbau/ Fragmente grünglasierter Kacheln mit Pflanzenornament gefunden. Man legte den Eingang des Objektes 9 /rechteckiger Steinbau/ frei. Ausserhalb des Gemeindeareals wurde die Hälfte eines runden Ofens gefunden /Objekt 10/.

Das Dorf Bizovo ging im 17. Jh. unter. Die Funde stammen aus dem 16. und aus dem Anfang des 17. Jh. Die Grabung wird 1982 fortgesetzt werden.

ПРЕКРАТИВШЕЕ СУЩЕСТВОВАНИЕ СРЕДНЕВЕКОВОЕ СЕЛО БИЗОВО. В 1981 г. Словацкий национальный музей в Bratislave продолжал исследование прекратившего существование села Бизово в кадастре с. Гортва у поселка Бизово /Киселька/, рай. Римавска-Собота. Было обнаружено 20 погребений /18 взрослых и 2 детских/. В погребении 20 был череп ребенка обложен кирпичем. Инвентарь содержали только 2 погребения. В погребении 7 был костяк обернут в толстую, черную ткань, за черепом находилась железная пряжка и у ног подковка. В погребении 24 были спирали от диадемы и бронзовая пряжка.

В объектах 1-4 /остатки деревянных жилищ/ была керамика без эмали, в объекте 2 остатки круглой печи, в объекте 5 /каменный дом квадратного плана/ фрагменты кафлей с зеленой эмалью и растительным орнаментом. Был открыт также вход в объект 9 /каменный дом прямоугольного плана/. Вне ареала села была обследована половина круглой печи /объект 10/.

Село Бизово прекратило свое существование в XVII в. Находки относятся к XVI - началу XVII в.

Исследование продолжается и в 1982 г.

VÝSLEDKY PRIESKUMU OKOLIA BOTANICKEJ ZÁHRADY V BRATISLAVE

Zdeněk F a r k a š

V súvisе s plánovanou výstavbou diaľničného mosta cez Dunaj pri vyústení Mlynskej doliny /okolie Botanickеj záhrady v Bratislave/ uskutočnili pracovníci

Archeologického ústavu SNM viacero prieskumov, ktorými sledovali priebeh prípravných zemných prác - prekladanie inžinierskej siete, stavbu nového vodovodu a pod. Dávnoveké osídlenie sa zachytilo v troch polohách:

Poloha 1. V profile zárezu nábrežia arm. gen. Ludvíka Svobodu oproti Lafranconi /Bratislava, orientačný plán r. 1980, 669 : 336 mm/ sa črtá tmavosivá popolovitá vrstva, výrazne sa odlišujúca od kamenistého podložia. Začína sa v h. 40 až 50 cm od dnešného povrchu a dosahuje hrúbku až 60 cm. Získané črepy keramiky zhotovenej z hliny zmiešanej s množstvom kamienkov a škrabadlo na čepeľovitom ústepe zo sivej horniny /obr. 54 : 1/ umožňujú zaradiť nálezisko do mladšej fázy lengyelskej kultúry, podľa klenutého pásikového uška /obr. 54: 2/ azda na počiatok eneolitu. Kultúrna vrstva pravdepodobne predstavuje splachový horizont zo sídliska situovaného vyššie na svahu. A. Húščava poznal z neďalekých súkromných záhrad črepy keramiky údajne lengyelskej kultúry.

Poloha 2. Vo výkope pre vodovodné potrubie, prechádzajúcom naprieč bývalou mičurinskou záhradou, teraz ubytovňou zahraničných robotníkov /Bratislava, orientačný plán r. 1980, 687 : 319 mm/, sme zistili nevýrazný objekt kultúry ľudu s mladšou lineárnou keramikou. Lokalita bola známa už dávnejšie /Pichlerová 1960, s. 326 n./. Keďže ryha v dĺžke asi 600 m prešla iba jednu kultúrnu jamu, nemožno tu rátať s intenzívnejším osídlením.

Poloha 3. Výkopom pre kanalizáciu porušili v bezmennej uličke za Botanickou záhradou /Bratislava, orientačný plán r. 1980, 704 : 331 mm/ väčší počet pravekých objektov a zvyšok pravdepodobne slovanského ohniska. Kultúrna vrstva sa začínala hneď pod asfaltovým kobercom a bola hrubá asi 10 cm. Objekty, v zachytenom profile všetky nepravidelného tvaru, zasahovali do sprašového podložia, niekde až do štrkovitej dunajskej terasy. Ich výplň sa výrazne odlišovala od okolitého prostredia. Praveké osídlenie sa končilo na bývalom brehu Dunaja, kde sa vytrácala súvislá vrstva spraše. Z objektov a okolitých jám sa získali početné keramické a osteologické nálezy.

Črepový materiál reprezentuje dve základné skupiny keramiky, prvú tvorí jemná zdobená keramika z dobre plavenej a dokonale vypálenej hliny, druhú hrubšia úžitková keramika s prímiesou organického ostriva a piesku /obr. 54: 3-11/.

Nálezy patria do obdobia kultúry ľudu s mladšou lineárnou keramikou a do železovskej skupiny.

Praveké sídlisko pokračuje pod Botanickou záhradou, jeho západnú časť pravdepodobne zničili pri výstavbe internátu Družba, hoci vo výkopoch pre inžiniersku sieť sa nezistili žiadne nálezy. Novoevidované lokality dopĺňujú obraz pravekého osídlenia západnej časti Bratislavy medzi tokom Vydrice a Karloveským potokom a súčasne rozmnožujú počet známych lokalít s mladšou lineárnou a so železovskou keramikou na území hlavného mesta /Pichlerová 1960, s. 326 n.; 1965, s. 3 n.; 1967, s. 5 n.; Novotná - Novotný 1965, s. 7 n.; Vallašek 1972, s. 148/.

Ohnisko vo vrstve nad neolitickými objektmi možno zaradiť podľa niekoľkých nevýrazných zlomkov keramiky do včasného stredoveku; vari je súčasné s neďalým pohrebiskom z 9. stor. /Kraskovská 1955, s. 235 n./.

L i t e r a t ú r a

KRASKOVSKÁ, Ľ. 1955: Slovanské pohrebisko v Bratislave-Karlovej Vsi. Slovenská archeológia, 3, s. 235-243.

- NOVOTNÁ, M. - NOVOTNÝ, B. 1965: Nové archeologické nálezy v Bratislave. In: Slávin. 1. Bratislava, s. 7-13.
- PICHLEROVÁ, M. 1960: Neolitické osídlenie na území Veľkej Bratislavy. Archeologické rozhledy, 12, s. 326-330.
- PICHLEROVÁ, M. 1965: Neolitické a laténske osídlenie v obci Devín /Veľká Bratislava/. In: Sborník Slovenského národného múzea. 59. História. 5. Bratislava, s. 3-18.
- PICHLEROVÁ, M. 1967: Praveké nálezy na území Veľkej Bratislavy. In: Bratislava. 3. Bratislava, s. 5-39.
- VALLASEK, A. 1972: Výsledky výskumu Academiae Istropolitanae v Bratislave. Archeologické rozhledy, 24, s. 148-154.

ERGEBNISSE DER BEGEHUNG DER UMGEBUNG DES BOTANISCHEN GARTENS IN BRATISLAVA.

Bei der Verfolgung der Vorarbeiten zum Bau einer Brücke über die Donau in Mlynská dolina zu Bratislava erfassten die Mitarbeiter des Archäologischen Institutes des SNM drei Fundstellen mit urzeitlicher Besiedlung. Alle drei liegen nicht weit voneinander am Donauufer, in der Nähe der Bäche Vydrica und Karloveský potok. Die älteste Besiedlung kann in die Zeit der Träger der Kultur mit jüngerer Linearkeramik und der Zeliezovce-Gruppe eingestuft werden. Ihr folgt unmittelbar eine Siedlung aus den jüngeren Phasen der Lengyel-Kultur, den jüngsten Fund repräsentiert der Rest einer Feuerstelle aus dem 9. Jh. u. Z. /Abb. 54./

РЕЗУЛЬТАТЫ РАЗВЕДКИ СКОЛО БОТАНИЧЕСКОГО САДА В БРАТИСЛАВЕ. Во время земляных работ, предшествующих стройке нового автодорожного моста через Дунай в Bratislave - Млинской-Долине, работники Археологического института СМН заметили три местонахождения с доисторическим заселением. Все они находятся на небольших расстояниях друг от друга, на берегу Дуная, вблизи ручьев Вьдрица и Карловеский-поток. Самое раннее заселение можно отнести к периодам культуры младшей линейной керамики и железновской группы. На него накладывается поселение младших фаз лендельской культуры, самой поздней находкой является очаг IX в. н. э. /Рис. 54./

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM NA DEVÍNSKEJ KOBYLE V BRATISLAVE-DÚBRAVKE

Zdeněk F a r k a š

Na jeseň r. 1980 zistila E. Studeníková, že pri výstavbe lesnej komunikácie na Devínskej Kobyle v Bratislave v časti Dúbravka porušili valové opevnenie. Povrchovým prieskumom sa zachytil vo výkope na inžiniersku sieť väčší počet objektov zaraditeľných do staršej fázy lengyelskej kultúry.

Lokalita leží na východnom svahu Devínskej Kobyle v blízkosti bohatého vodného zdroja v nadmorskej výške 360 až 380 m, čím prevyšuje neďalekú Záhorsku nížinu asi o 200 m /44-22-21, 1 : 10 000, 416 : 209 mm/. Celú plochu pokrýva hustý bukovo-hrabový porast.

Záchranným výskumom, realizovaným čiastočne v zimných mesiacoch, sme preskúmali piatimi sondami a tromi rezmi dva objekty lengyelskej kultúry a mohutné opevne-

nie skladajúce sa z dvoch hrotitých priekop, z ktorých jednu čiastočne vydláždili kameňom, a z valového telesa. Val vpredu zosilňovala kolová konštrukcia a múr z veľkých nasucho kladených kameňov.

Pravouhlý lengyelský objekt 1/80 s kamennou konštrukciou pri stenách, obsahoval bohatý keramický materiál s rytou výzdobou a so stopami červeného i čierneho farbiva, patriaci do 1. stupňa lengyelskej kultúry /Pavúk - Šiška 1980, s. 140/, dve kubické nádoby /obr. 55: 9, 10/, zlomky antropomorfnej plastiky a lyžicu s dutou rúčkou. Výrobky z kameňa predstavuje početná štiepaná industria, zväčša z obsidiánu, zlomky drviacich podložiek a vápencové závažie /obr. 55/.

V bezprostrednej blízkosti prameňa sme našli v objekte 2/81 nepravidelného tvaru väčšie množstvo ulít slimáka záhradného, zlomok amforovitej nádoby a čepeľovitý úštep.

Z ďalších dvoch objektov je iba väčšie množstvo spáleného dreva. Vo vrstve sa našli aj ojedinelé črepy keramiky z doby halštatskej, zlomok laténskej situlovitej nádoby a črep zo staršej doby rímskej.

Výskum zatiaľ neumožnil bližšie časové zaradenie valového opevnenia, vylúčil však jeho súvis s mladoneolitickým osídlením; veľmi nepravdepodobné sa javí aj jeho datovanie do 9. stor., ako pôvodne predpokladal E. Šimek /1920, s. 39/.

L i t e r a t ú r a

PAVÚK, J. - ŠIŠKA, S. 1980: Neolit a eneolit. Slovenská archeológia, 28, s. 137-149.

ŠIMEK, E. 1920: Děvín. Památky archeologické, 32, s. 1-53.

RETTUNGSGRABUNG AUF DEVÍNSKA KOBÝLA IN BRATISLAVA-DUBRAVKA. Im J. 1980 wurden auf dem Hügel Devínska Kobyla in Bratislava-Dubravka urzeitliche Objekte gestört. Im Laufe der eingeleiteten Rettungsgrabung wurde hier eine mächtige Befestigungsanlage untersucht, die aus zwei Spitzgräben - einer war zum Teil mit Stein gepflastert - und einem Wall bestand. Der Wall war vorne mit einer Pfostenkonstruktion und einer Trockenmauer aus grossen Steinblöcken versteift. Die Fundumstände und das Material ermöglichen jedoch vorläufig keine genauere Datierung der Befestigungsanlage.

Ausserdem wurden zwei Objekte aus der 1. Stufe der Lengyel-Kultur /Pavúk - Šiška 1980, S. 140/ abgedeckt, von denen das Objekt 1/80 rechteckige Form hatte und der Unterteil der Wände aus einer steinernen Trockenmauer bestand. Das Objekt enthielt zahlreiches keramisches, osteologisches und Silexinventar, in welchen nicht einmal Fragmente von anthropomorpher Plastik und gespaltene Obsidianindustrie fehlten/Abb. 55/.

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ НА ДЕВИНСКОЙ-КОБИЛЕ В БРАТИСЛАВЕ-ДУБРАВКЕ. В 1980 г. были на Devínskej-Kobyle в Братиславе-Дубравке нарушены доисторические селищные объекты. Последующим охранным исследованием было обследовано мощное укрепление, состоящее из двух рвов в виде буквы V, одним из них частично покрытым камнем, и вала. Вал с внешней стороны укреплен столбовой конструкцией и стеной из больших, насucho положенных глыб. Но обстановка на-ходок и материал пока не позволяют датировать его точнее.

Кроме того были открыты два объекта 1-ой степени лендельской культуры /Pavúk - Šiška 1980, стр. 140/, из которых объект 1/81 имел прямоугольную

форму и нижняя часть его стен состояла из положенной насухо каменной стенки. В нем был найден многочисленный керамический, остеологический и каменный инвентарь, который содержал и обломки антропоморфной статуэтки и отщепленную индустрию из обсидиана /рис. 55/.

OJEDINĚLÝ NÁLEZ BRONZOVÉ SEKERY Z BRATISLAVY-DÚBRAVKY

Václav F u r m á n e k

V létě roku 1981 přinesl I. Září z Bratislavy do Archeologického ústavu SAV v Nitre bronzovou sekeru, kterou náhodně našel již v roce 1978 cestou z Dúbravky na Devínskou Kobylu. Na jihovýchodním až východním svahu zmíněného kopce byl v souvislosti s výstavbou cesty upravován terén pomocí buldozeru. Při těchto zemních pracích se sekera dostala na povrch a byla jmenovaným objevena a zachráněna.

Jedná se o mimořádně pěkný, pečlivě vyhotovený exemplář sekery se spojenými laloky, pokrytý ušlechtilou olivovězelenou patinou. Rozměry: d. 19,6 cm, š. ostří 6,2 cm, š. tělu 3,5 cm; hmotnost 737 g /obr. 56/. Sekery tohoto typu jsou datovány zpravidla do stupňů BB₂/BC₁/ s BC/BC₂/, jak to vyplývá z obsahu datovatelných náleзовých celků publikovaných M. Novotnou /1970/ a E. F. Mayerem /1977, s. 120-121/, kteří také zveřejnili srovnávací materiál ze sousedních oblastí. Nejvíce paralel k prezentované seceře však nacházíme v bronzové industrii středodunajské mohylové kultury na Moravě /Furmánek 1973, s. 100, 101/. Při analýze této bronzové industrie se dokázalo, že tvary s výřezem v tělu se v náleзовých celcích objevily již na počátku stupně BD. Jelikož sekera z Devínské Kobylы má v tělu již naznačen náběh na obdélníkový výřez, lze ji z čistě typologického hlediska datovat na konec střední doby bronzové do závěru stupně BC/BC₂/.

Třebaže bronzová industrie střední a mladší doby bronzové byla určitým civilizačně jednotícím elementem, lze u některých bronzových předmětů přesně stanovit kulturní příslušnost. Také v případě prezentované sekery je naprosto jasné, že náleží bronzové industrii středodunajské mohylové kultury a že doplňuje dosavadní počet lokalit této kultury z oblasti soutoku Moravy s Dunajem: Devín /Plachá - Furmánek 1976/, Devínska Nová Ves /Pichlerová 1957, s. 65/, Stupava /Ožďáni 1980, II, s. 77/.

L i t e r a t u r a

- FURMÁNEK, V. 1973: Bronzová industrie středodunajské mohylové kultury na Moravě. Slovenská archeológia, 21, s. 25-145.
- MAYER, E. F. 1977: Die Äxte und Beile in Österreich. München.
- NOVOTNÁ, M. 1970: Die Äxte und Beile in der Slowakei. München.
- OŽDÁNI, O. 1980: Význam mohylových kultur pre sociálno-ekonomický rozvoj Slovenska v dobe bronzovej. /Kandidátská disertace./ Nitra. Archeologický ústav SAV.
- PICHLEROVÁ, M. 1957: Ojedinelé bronzové nálezy zo západného Slovenska. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 2. Nitra, s. 65-70.
- PLACHÁ, V. - FURMÁNEK, V. 1976: Nálezy stredodunajskej mohylovej kultúry na Devíne. In: Bratislava. 8-9. Bratislava, s. 55-69.

EINZELFUND EINES BRONZEBEILS AUS BRATISLAVA-DÚBRAVKA. Dem Archäologischen Institut der SAW zu Nitra wurde ein bronzenes Lappenbeil /Abb. 56/ übergeben, das 1978 zufällig auf dem Hügel Devínska Kobyla im Teil Dúbravka in Bratislava entdeckt wurde. Typologischen Kriterien nach kann man sie in die Schlussphase der mittleren Bronzezeit, an das Ende der Stufen BC/BC₂ reihen. Sie gehört in die materielle Kultur der mitteldanubischen Hügelgräberkultur.

ЕДИНИЧНА НАХОДКА БРОНЗОВОГО ТСПОРА В БРАТИСЛАВЕ-ДУБРАВКЕ. В Археологический институт САН в Нитре был отдан бронзовый топор с соединенными лопастями /рис. 56/ - случайная находка 1978 г. на Девинской-Кобиле в части Дубравка в Bratislave. Исходя из типологических критериев можно его отнести к заключительному этапу среднего периода бронзы, к концу ступени BC/BC₂. Он принадлежит к материальной культуре среднедунайских курганов.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V PINCINEJ

Václav F u r m á n e k - Iveta T ó t h o v á

V letných mesiacoch roku 1981 sa uskutočnil v Pincinej /okres Lučenec/ záchranný výskum. Lokalita zvaná Temetôdomb /M-34-124-D-c, 1 : 25 000, 333,2 : 264 mm/ je na strednom Poiplí v Lučenskej kotline asi 250 m južne od štátnej cesty z Lučenca do Rimavskej Soboty. Leží v inundačnom pásme na ľavom brehu Ipľa asi 100 m od neho. Lúku, na ktorej je nálezisko, ohraničujú zo severozápadu súkromné záhrady a z východu Petrovský potok. Za ním pozvoľne prechádza do miernej vyvýšeniny s najvyšším bodom Vysoká /278 m n. m./.

Poloha Temetôdomb je už dávnejšie známa. Roku 1931 pri rekonštrukcii štátnej cesty z Lučenca do Rimavskej Soboty robil v okolí Pincinej archeologický prieskum a výskum V. Budinský-Krička. O objavení lokality podal správu r. 1934.

Vďaka aktivite AÚ SAV sa nálezisko dostalo do zoznamu chránených archeologických objektov. Okresná melioračná správa v Lučenci vypracovala pre zlúčené JRD so sídlom v Buzitke projekt rekultivácie a meliorácie pozemkov. Pri jeho realizácii by sa bola zničila aj lokalita Temetôdomb, preto sa vedenie AÚ SAV rozhodlo uskutočniť v Pincinej záchranný výskum.

Pôvodne sa predpokladalo, že v polohe Temetôdomb je pozostatok mohyly z mladšej doby bronzovej, ktorá bola sekundárne využitá aj v stredoveku. Mohylovitý útvar mal skoro pravidelný kruhový pôdorys s priemerom približne 36 m. Bol dosť zničený jednak líniami zákopov z II. svetovej vojny, ktoré ho pretínali, a jednak orbou, preto nad okolím vyčnieval iba o 1-1,5 m. Na povrchu sa nachádzali úlomky tehál, malty, kameňov a niekoľko stredovekých črepov.

Na začiatku výskumu sa vytýčili kontrolné krížové sondy /d. 18 m, š. 1,5 m/, orientované V-Z, S-J, a začali sa prehlbovať ich západné /V-Z/ a severné /S-J/ časti, aby sa zistila celková situácia. V strede sa ponechal kontrolný blok 1 x 1 m. Celá plocha výskumu sa rozdelila do štyroch sektorov. Jednotlivé sektory boli členené sondami veľkosti 5 x 5 m. Väčšina zemných prác sa robila ručne. Až po zistení terénnej situácie sa v závere výskumnej sezóny použil pri odkrývaní horných sutinových vrstiev mechanizmus značky Bielorus.

Na lokalite sa odkryli základy menšej sakrálnej stavby, okolo ktorej sa rozprestieralo stredoveké radové pohrebisko. Stavba má obdĺžnikový tvar, rozmer 10,4 x 8 m a orientáciu SV-JZ. Vchod bol pravdepodobne na SV strane, kde je tehlový múr prerušený, ale neboli viditeľné stopy po násilnom zásahu /obr. 58/. Základy celej stavby boli z väčších pálených tehál /rozмеры približne 30 x 15 x 15 cm/, pospájaných maltou, základový pás bol zdvojený, široký miestami až 1,3 m, pretože objekt bol postavený na málo únosnej vlhkej pôde. K západnej stene sa neskoršie pristavala sakristia /5 x 2,5 m/ z kameňov pospájaných maltou. V blízkosti sakristie boli zvyšky kamennej deštrukcie asi z tejto pristavby. Pri pristavbe sa odkryla aj časť "osária" /Ø 1,5 m, h. 1,8 m/, v ktorom bolo nahádzané veľké množstvo ľudských kostí. Zatiaľ nie je presne určené, kedy osárium založili a dokedy ho používali.

Vnútornú ani vonkajšiu výzdobu stavby nepoznáme, pretože sa doteraz nenašli architektonické články, iba množstvo poloblúkových tehál, ktorých funkcia je zatiaľ nejasná. Dlažba kostolíka sa pravdepodobne zničila pri kopaní hrobov, ktoré po jeho zániku hĺbili aj vnútri stavby. Základy sa zachovali do výšky 0,5-0,8 m. Na viacerých miestach, najmä na západnej strane, boli rozrušené mladšími hrobovými jamami.

Počas výskumnej sezóny sa odkrylo a zdokumentovalo 97 hrobov. Na lokalite bolo pravdepodobne viac hrobov, ale niekoľko desiatok najmä starších hrobov sa zničilo pri hĺbení mladších hrobových jám a zákopmi z II. svetovej vojny.

Podľa nálezov, orientácie a stratigrafie sa predbežne určili tri fázy pochovávaní. Najmladšie hroby, datované mincami, medailónmi a ďalšími nálezmi, sú z polovice 17. stor. Boli orientované v smere V-Z. Staršie hroby, orientované SV-JZ, taktiež datované mincami aj iným materiálom /obr. 57: 1-4/, sú z 15. a zo 16. stor. a najstaršie hroby sú podľa archeologického materiálu /esovitá záušnica - obr. 57: 5/ z 12.-13. stor. Boli orientované SV-JZ ako sakrálna stavba, odlišnú orientáciu mal iba hrob 9 /S-J/ a 92 /JV-SZ/. Najstaršie hroby sú rozmiestnené okolo sakrálnej stavby, boli s ňou súčasné a mali zhodnú orientáciu s jej dlhšou osou /SV-JZ/. Hroby z 15.-16. stor., situované okolo stavby, ale aj vnútri, rešpektovali jej základy a orientáciu. Najmladšie hroby mali odlišnú orientáciu, nerešpektovali stavbu a hrobové jamy narušili jej základy. Objekt bol v tomto období už v ruínach.

Väčšina mladších hrobov bola vyhĺbená do zmiešanej sutinovej zeminy, v ktorej sa nedali zistiť ich obrysy. Iba pri najstarších a najviac zahĺbených hroboch sa jamy črtali. Mali obdĺžnikový tvar a zaoblené rohy.

Mŕtvych pochovávali v truhlách, čo dokazujú aj zvyšky dreva z niektorých hrobov, ale najmä veľké množstvo železných klíncov, ktoré sa našli skoro pri každej kostre. Do truhiel ich ukladali vo vystretej polohe na chrbte. Ruky mali položené na bruchu alebo panve. V niektorých prípadoch mal pochovaný pravú alebo ľavú ruku uloženú pri tele a druhá bola na hrudi. V hrobe 44 a 70 mali pochovaní obe ruky vystreté pri tele a v hrobe 3 a 49 pod trupom.

Mŕtvych vkladali do hrobov jednotlivo. Iba v niektorých prípadoch sa mohlo predpokladať, že boli spolu pochovaní dvaja jedinci /dospelý a dieťa/.

Inventár bol veľmi chudobný, najčastejšie sa našli iba súčasti šiat alebo malé ozdoby - pracky z opaskov, ihlice, medailóny, krížiky, zvyšky čepca alebo čelenky, zdobené našitými korálikmi. V hroboch 34, 37, 62, 83 a 86 alebo v ich zásype sa našli mince, v hrobe 34 mal mŕtvy mincu v ústach.

Hustota pochovávaní na pohrebisku je značná. Na pomerne malej ploche sa pochovávalo dlhšiu dobu, od 12. do polovice 17. stor., preto sú niektoré hroby blízko seba, niekedy iba 10-15 cm. Aj vertikálna hustota hrobov je dosť veľká, väčšinou bola vrstva zeme nad hrobmi ležiacimi nad sebou iba 10-20 cm. V niektorých častiach pohrebiska bolo viditeľné čiastočné usporiadanie hrobov do radov.

Doterajšie výsledky výskumu ukázali, že na lokalite, pôvodne považovanej za pravekú mohylu, sú pozostatky stredovekej sakrálnej stavby, okolo ktorej sa rozprestieralo pohrebisko. Podľa predbežných výsledkov predpokladáme, že sakrálna stavba vznikla na prelome 12.-13. stor. a súčasne sa začalo pri nej aj pochovávať. Datovanie potvrdzuje jeden z najstarších hrobov /29/ s esovitou záušnicou, ktorá sa vyskytuje v hrobch najneskoršie do 13. stor. Neskôr sa k západnej stene kostola pristavala sakristia vybudovaná z odlišného materiálu. Pod základmi prístavby sa objavil neporušený hrob, orientovaný rovnako ako stavba. V 15. storočí kostol pravdepodobne prestáva plniť svoju funkciu a zaniká. Hroby ešte rešpektujú orientáciu a základy stavby, ale pochováva sa aj vo vnútornej časti objektu. V týchto hrobch sa našli mince a archeologický materiál z 15. a 16. stor. Po 16. stor. sa na pohrebisku naďalej pochováva, ale hroby majú orientáciu V-Z. Mince i ostatné nálezy datujú tieto hroby najneskôr do druhej polovice 17. stor. Vtedy už neboli na povrchu viditeľné zvyšky kostola a najmladšie hroby narušovali jeho múry a základy. Od 17. stor. sa na lokalite prestáva pochovávať a pri obci sa zakladá cintorín, ktorý sa používa dodnes.

V nasledujúcej výskumnej sezóne plánujeme zistiť presný tvar sakrálnej stavby, jej pôdorys a špecifikovať datovanie jednotlivých fáz pochovávaní na pohrebisku. Bude potrebné aj historicky interpretovať vznik a zánik tejto cirkevnej architektúry, ktorá pravdepodobne patrí medzi najstaršie v Novohrade. Uvažuje sa, že AU SAV v spolupráci s Novohradským múzeom vo Filakove čiastočne zrekonštruuje a zakonzervuje základy stavby a v dohľadnom čase objekt sprístupní verejnosti.

RETTUNGSGRABUNG IN PINCINÁ. Es wurde eine Rettungsgrabung in Pinciná in der Flur Temetödomb realisiert. Die bisherigen Ergebnisse zeigten, dass die ursprünglich als urzeitliches Hügelgrab betrachtete Fundstelle der Rest eines mittelalterlichen sakralen Baues ist, um welchen sich ein Gräberfeld erstreckte. Die Kirche hat rechteckige Form von 10,4 x 8 m Ausmass und NO-SW-Orientierung. Der Eingang war wahrscheinlich an der NO-Seite. Die Fundamente bestehen im Grossteil aus gebrannten Ziegeln mit Mörtelbindung, sie sind doppelt und an manchen Stellen bis zu 1,3 m breit, weil der Bau auf wenig festem, feuchtem Boden erbaut war. Zur Westwand wurde später eine Sakristei /5 x 2,5 m/ aus Steinen mit Mörtelbindung angebaut.

Auf dem Gräberfeld deckte man 97 Gräber ab. Aufgrund der Funde, der Orientierung und Stratigraphie wurden vorläufig drei Bestattungsphasen bestimmt. Die jüngsten Gräber stammen von der Mitte des 17. Jh., sind NO-SW orientiert, die ältesten von der Wende des 12./13. Jh. sind ebenfalls NO-SW orientiert. Das Inventar war ärmlich, meistens wurden nur Gewandbestandteile oder kleiner persönlicher Schmuck gefunden. Die Gräber 34, 37, 62, 83 und 86 enthielten kleine Silbermünzen.

Nach den vorläufigen Ergebnissen wird vorausgesetzt, dass die Kirche an der Wende des 12./13. Jh. entstand und dass gleichzeitig bei ihr mit dem Bestatten angefangen wurde. Im 15. Jh. hörte ihre Funktion auf und sie

verfiel. Bestattet wird auch im Inneren des Baues, aber die Gräber respektierten noch ihre Orientierung und Fundamente. Im 16. Jh. weisen die Gräber abweichende Orientierung auf und respektieren nicht mehr die Fundamente des Baues. /Abb. 57 und 58./

ОХРАННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ В С. ПИНЦИНА. В урочище Теметодомб в с. Пинцина /рай. Лученец/ было осуществлено охрannое исследование. Приобретенные результаты показали, что местонахождение, сначала принятое за доисторический курган, является остатком средневековой сакральной постройки, вокруг которой располагалось кладбище. Костел прямоугольного плана 10,4 x 8 м и ориентировки СВ-ЮЗ. Вход находился предположительно на СВ стороне. Фундаменты построены из большого обожженного кирпича связанного раствором, они двойные и их ширина достигает иногда 1,3 м, поскольку постройка находилась на сырой почве малой несущей способности. К западной стене была позже пристроена ризница /5 x 2,5 м/ из камней связанных раствором.

На могильнике открылось 97 погребений. На основе находок, ориентировки и стратиграфии были предварительно выделены три фазы хоронения. Самые поздние погребения с ориентировкой В-З относятся к половине XVII в., более ранние с ориентировкой СВ-ЮЗ относятся к XV-XVI вв. и самые ранние также с ориентировкой СВ-ЮЗ восходят к переходу XII-XIII вв. Инвентар был небольшой, чаще всего нашлись лишь составные части одежды малые личные украшения. В погребениях 34, 37, 62, 83 и 86 нашлись серебряные монеты.

По предварительным результатам предполагается, что костел возник на рубеже XII-XIII вв. и в то же время стали у него хоронить. В XV в. он уже не служит своему назначению и пустеет. Захоронения встречаются и внутри постройки, но погребения еще соблюдают ее ориентировку и не нарушают фундаменты. После XVI в. ориентировка погребений изменяется и погребения нарушают фундаменты постройки. /Рис. 57 и 58./

VÝSLEDKY PIATEJ VÝSKUMNEJ SEZÓNY V CHĽABE

Milan Hanuliak - Gabriel Fusek

V období od 17. 6. do 24. 9. 1981 sa na lokalite Chľaba-Dunaj, km 1711 /L-34-2-D-a, 1 : 25 000, 102 : 49 mm/ preskúmala počas piatej výskumnej sezóny plocha sídliskového celku severne od sakrálnej stavby z druhej štvrtiny 16. stor. /Hanuliak - Zábojník 1981a, s. 505, 510/. Na tejto ploche rozlohy 2075 m² sa exploatovalo a zdokumentovalo 68 objektov. Zhodnotenie stratigrafických pozorovaní a rozbor inventára dovoľujú rámcovo rozčleniť zistené osídlenie do ôsmich chronologických horizontov. V rámci nich možno odkryté objekty pri zohľadnení funkčno-typologických kritérií zaradiť do niekoľkých skupín.

Najstaršie osídlenie na lokalite reprezentujú charakteristické fragmenty kanelovanej keramiky, nachádzané v kultúrnej vrstve v severovýchodnej časti odkrytej plochy. Sídliskový objekt, prípadne zvyšky jeho konštrukcie, sa v mieste koncentrácie nálezov tohto druhu nepodarilo zistiť. Južné ukončenie takmer hrotitej priekopy, tiahnucej sa v smere SSV-JJZ, sa preskúmalo už v roku 1978 /Zá-

bojník 1980, s. 279-280/. V roku 1981 sa tromi rezmi preskúmal jej priebeh severným smerom, kde dosahovala maximálnu hĺbku 192 cm a šírku 300 cm /obr. 59/. Ďalší priebeh a pokračovanie priekopy mimo odkrytej plochy nie sú známe. Výsledky výskumu ukázali, že priekopa bola vybudovaná v neskorej dobe bronzovej. Potvrdili to keramické fragmenty a spoločný nález troch bronzových kosákov v jej spodných vrstvách. Sporadické keramické nálezy z doby halštatskej svedčia o jej používaní i v tomto období. V dobe laténskej bola priekopa využívaná nie vo svojej pôvodnej hĺbke, ale iba do hĺbky 138 cm od úrovne horného obrysu; dno nie je hrotité, ale skôr oválne. Z tohto obdobia pochádza i sčasti odkrytý obytný objekt a ďalší objekt, podľa dispozície zrejme výrobného charakteru, s nálezom rekonštruovateľnej nádoby /obr. 63: 7/. Objekty spolu s ďalšími dvoma z tohto obdobia /obytný objekt a zásobná jama/ odkrytými v roku 1980 úzko súvisia s preskúmanou priekopou /Hanuliak - Zábojník 1981c, s. 84/. Poukazuje na to skutočnosť, že všetky sídliskové objekty z doby laténskej sa sústreďujú iba západne od priekopy, ktorá by v tomto prípade vymedzovala sídliskový celok z východnej strany. V najvrchnejšej vrstve priekopy sa našiel fragment misovitej nádoby, zdobený v spodnej časti tromi pásmi hrebeňovaných poloblúčkov, patriaci do doby rímskej.

Fragmenty keramiky pražského typu sa našli vo dvoch plytko zahĺbených objektoch nepravidelného tvaru a v kompaktnom zásypovom kuželi neskorostredovekého objektu. Do 7. stor. možno zaradiť plytko zahĺbený objekt obdĺžnikového tvaru so zaoblenými rohmi, v ktorom sa spolu s inými keramickými fragmentmi našla hrncovitá nádoba vakovitého tvaru s vyšším cylindrickým hrdlom /obr. 63: 5/. Do 10. až prvej polovice 14. stor. patrí jedenásť čiastočne zahĺbených objektov obytného charakteru zhruba dvoch typov. Objekty štvorcovej dispozície mali v severozápadnom, prípadne v severovýchodnom rohu kamennú plecku /obr. 60/. Objekty obdĺžnikovej dispozície majú v interiéri ohnisko umiestnené bez akýchkoľvek pravidielností. V jednom z objektov tohto typu sa našla kolekcia rekonštruovateľných hrncovitých nádob /obr. 63: 1, 3, 4, 6/. Na jednom fragmente spodnej časti nádoby je členitá plastická značka /obr. 63: 2/. Do dňa a pozdĺž stien objektov boli pôvodne zapustené rôzne usporiadané koly konštrukcie nadzemnej časti objektov. Do dňa s miestami zachovaným výmazom boli zahĺbené plytké oválne jamy. V jednom prípade sa zistila do dna zahĺbená kónicky sa rozširujúca zásobná jama, hlboká 65 cm. Do 10.-14. stor., bez bližšieho spresnenia, možno zaradiť dve obdĺžnikové chaty, zrejme hospodárskeho charakteru, vybudované na úrovni terénu zo sústavy kolov /obr. 62/. Tretia chata obdobnej konštrukcie, no kosoštvorcovej dispozície, pochádza z mladšieho obdobia, pretože jej koly boli zapustené do znivelizovaného zásypu hospodárskeho objektu z 15. stor. S obytnými a hospodárskymi objektmi úzko súviselo dvanásť kupolovitých pecí, vybudovaných na úrovni terénu, z ktorých sa zachovali iba spodné časti oválneho až kruhovitého tvaru, vysoké 15-25 cm. V ďalších štyroch prípadoch boli dna pecí čiastočne zapustené do terénu. Estrich z prepálenej hliny obsahoval kamene strednej veľkosti a vrstvu riečneho štrku zmiešaného s keramickými fragmentmi. Iný typ pecí predstavujú tri objekty s kupolami vyhlíbenými do terénu. Skladali sa z priestoru prekrytého kupolou a predpecnej jamy, šikmo klesajúcej do interiéru objektu. Dna boli zvyčajne v takej hĺbke, aby sa mohla vyhlíbiť kupola so svetlosťou ca 50-65 cm v hrúbke vrstvy zeme, v ktorej bola pec. S postupom prác pri budovaní pece tohto typu sme sa oboznámili pri nedohotovom objekte 89. Pri hĺbení priestoru pod kupo-

lou, po predchádzajúcom vybudovaní predpecného priestoru a dna, sa vrstva zeme prepadla a deštruovaný, z hľadiska ďalšieho použitia bezcenný zvyšok objektu sa v ďalšom období využíval len ako odpadová jama. Datovanie pecí uvedených troch typov, rozložených medzi obytnými objektmi, prípadne vzájomne sa porušujúcich, nemožno detailnejšie vymedziť. Keramické fragmenty pochádzajúce z estrichov zachovaných spodných častí a predpecných jám sú rámcovo z 10. stor. až z prvej polovice 14. stor. Pozorovania, vychádzajúce z horizontálnej a vertikálnej stratigrafie, dovoľujú zatiaľ iba v jednotlivých prípadoch vylúčiť súčasnú existenciu toho-ktorého obytného objektu a pece. Z funkčného hľadiska slúžili pece vybudované na úrovni terénu na pečenie chleba, prípadne i sušenie ovocia. Pece vyhĺbené v zemi mohli byť využívané aj na údenie rýb. Predpoklad takéhoto spracovania rýb by prichádzal do úvahy v kontexte so špecializovaným rybolovom, doloženým v písomných správach a množstvom rybачích šupín a kostí v odpadových jamách. Do skupiny pecí možno z hľadiska príbuznosti pracovného využitia pričleniť dva plytké objekty obdĺžnikového tvaru so zaobleným dnom, ktoré mali steny vypálené do červena a vo výplni popolovitú zem s uhlíkmi. Objekty sa zrejme využívali ako pražnice.

Do druhej polovice 14. a do 15. stor. patria štyri zahĺbené objekty hospodárskeho charakteru, ktoré možno bližšie označiť ako podpivničené komory, prípadne vínne pivnice. Dva objekty tohto typu sa odkryli už v roku 1980 /Hanuliak - Zábojník 1981b, s. 55-63/. Všetky sú totožné dispozíciou, rozčleniť ich možno na zahĺbenú centrálnu časť a šikmo sa zvažujúci vstupný priestor /obr. 61/. V jednom prípade je v pozdĺžnej osi pripojený k centrálnej časti plytkšie zahĺbený polkruhovitý výklenok. Na dnoch centrálnych častí sú jamy po koloch nosnej konštrukcie. Ich priemery, zapustenie do úrovne dna a usporiadanie sú odlišné, úmerné typu použitej konštrukcie nadzemných častí objektov. Šikmo klesajúce vstupné časti boli porušené niekoľkými priečnymi nerovnosťami, ktoré sú pozostatkom schodíkov vytesaných do hliny. V dvoch objektoch sa tu pozdĺž zvislých stien zistili 10-35 cm široké žlaby s rôznym počtom tenkých kolov. Drevená konštrukcia tohto typu chránila vstupný priestor pred nežiadúcimi poveternostnými vplyvmi. Pravidelne sa vyskytujúca dvojica kolov po stranách spodného vyústenia vstupnej časti do centrálnej podnecuje úvahu o ich spojení s dverami, ktoré tieto dva priestory oddeľovali. Podľa národopisných paralel odkryté zahĺbené objekty predstavovali pivničné priestory, nad ktorými boli na úrovni terénu vybudované ďalšie priestory, prekryté dvojspádovou strechou. Dosiaľ opísané objekty stáli vždy samostatne. Dispozíciou, konštrukciou i funkciou je s nimi totožný objekt 59. Na rozdiel od predchádzajúcich bol však súčasťou troj priestorového obytného domu, nachádzajúceho sa 3 m severovýchodne od sakrálnnej stavby, z ktorého sa zachoval iba žlabovitý základ. Dom sa skladal z troch miestností spojených do klúča. Funkciu dvoch južnejších priestorov nepoznáme. Tretia miestnosť na severnom konci slúžila ako komora. Jej spodnú, do zeme zapustenú časť reprezentoval spomínaný objekt 59. Poznatky z iných lokalít dovoľujú spojiť preskúmaný troj priestorový dom s príbytkom kňaza - správcu fary. S jeho príchodom do obce mohlo súvisieť dodatočné pristavanie obdĺžnikovej sakristie sakrálnnej stavby /Hanuliak - Zábojník 1980, s. 201, obr. 15/. Opísaný obytný dom, súvisiaci s krátkym /asi 10-15-ročným/ používaním sakrálnnej stavby, možno chronologicky zaradiť do druhej štvrtiny 16. stor.

Výsledky piatej výskumnej sezóny poskytli detailný obraz o charaktere osídlenia na ploche severne od sakrálnej stavby a bližšie špecifikovali ich vzájomný vzťah. Z hľadiska určenia počiatkov osídlenia tejto exponovanej oblasti Slovanmi predstavujú značný prínos objekty zo 6.-7. stor. Ich kontinuálna spätosť s neskorším osídlením v 10.-16. stor. je zdanlivo prerušená v 8.-9. stor. Sporadické keramické fragmenty zo sídliskovej vrstvy však naznačujú, že i tento hiát by mohol byť preklenutý.

L i t e r a t ú r a

- HANULIAK, M. - ZÁBOJNÍK, J. 1980: Výskumy z obdobia stredoveku na trase výstavby Sústavy vodných diel na Dunaji. In: Archaeologia Historica. 5. Brno, s. 193-207.
- HANULIAK, M. - ZÁBOJNÍK, J. 1981a: Najnovšie výsledky výskumu v Chľabe, okres Nové Zámky. In: Archaeologia Historica. 6. Brno, s. 505-512.
- HANULIAK, M. - ZÁBOJNÍK, J. 1981b: Dva stredoveké objekty na výskume v Chľabe. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 19. Nitra, s. 55-63.
- HANULIAK, M. - ZÁBOJNÍK, J. 1981c: Výsledky výskumu v Chľabe. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. Nitra, s. 84-86.
- ZÁBOJNÍK, J. 1980: Výskum stredovekého kostola a sídliska v Chľabe. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 278-280.
- ERGEBNISSE DER FÜNFTEN GRABUNGSSAISON IN CHĽABA. Im Fundort Chľaba - Donaukilometer 1711 /Bez. Nové Zámky/ wurden im J. 1981 68 Objekte untersucht. Die älteste Besiedlung ist durch Fragmente von kannellierter Keramik aus der Kulturschicht vertreten. In der späten Bronzezeit wurde ein durch die untersuchte Fläche in NNO-SSW-Richtung führender, fast spitzer Graben angelegt, der in der Hallstatt- und Latènezeit ausgenützt wurde /Abb. 59/. In die Latènezeit melden sich zwei Objekte /Abb. 63: 7/ samt zwei anderen, die im J. 1980 freigelegt wurden. Sie bilden den Bestandteil des an der Ostseite durch den oben erwähnten Graben abgegrenzten Siedlungskomplexes. Die oberste Schicht des Grabens lieferte das Fragment einer römischen Schüssel. Fragmente von Keramik des Prager Typus fanden sich in zwei seichten Objekten und in der kompakten Verschüttung eines spätmittelalterlichen Objektes. Ein seicht eingetieftes rechteckiges Objekt ist an Hand eines topfförmigen Gefäßes in das 7. Jh. datiert /Abb. 63: 5/. In das 10. Jh. bis in die erste Hälfte des 14. Jh. wurden 11 Wohnobjekte ungefähr zweier Typen datiert. Die Objekte von quadratischem Grundriss hatten in einer Ecke einen Steinofen /Abb. 60/, die rechteckigen Objekte hatten innen eine Feuerstelle. In einem der Objekte dieses Typs fand sich eine Gefäßsammlung (Abb. 63: 1-4, 6). In denselben Zeitabschnitt können zwei auf dem Geländeniveau liegende Objekte mit Pfostenkonstruktion eingestuft werden /Abb. 62/. Die dritte Hütte von entsprechender Konstruktion ist jünger. Mit den Wohn- und Wirtschaftsobjekten hingen 12 auf dem Geländeniveau errichtete Kuppelöfen, 4 teilweise eingetiefte Öfen und drei eingetiefte Kuppelöfen zusammen. Die ersten zwei Ofentypen dienten zum Brotbacken bzw. Obstdörren; der dritte Ofentyp konnte auch zum Räuchern der Fische verwendet werden. Zu den Öfen lassen sich auch zwei seichte Objekte mit gebrannten Wänden - Röstöfen reihen.

In die zweite Hälfte des 14. und in das 15. Jh. melden sich eingetiefte Objekte von wirtschaftlichem Charakter -unterkellerte Kammern bzw. Weinkeller. Alle Objekte bestehen aus dem eingetieften zentralen Teil und dem schräg sich senkenden Eingangsraum /Abb. 61/. Nach ethnographischen Parallelen stellten sie Kellerräume dar, über denen auf dem Geländeniveau weitere mit einem Satteldach überdeckte Räume errichtet waren. Den beschriebenen Objekten ähnelt das Objekt 59, bis in die kleinsten Details, doch bildet es den Bestandteil eines dreiräumigen Wohnhauses. Es hängt mit der kurzen, etwa 10-15 jährigen Benutzung des sakralen Baues zusammen und kann daher in das zweite Viertel des 16. Jh. angesetzt werden.

РЕЗУЛЬТАТЫ ПЯТОГО ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО СЕЗОНА В С. ХЛЯБА. В 1981 г. было на местонахождении Хляба-Дунай, км № 1711 /рай. Нове-Замки/ исследовано 68 объектов. Самое раннее заселение представлено фрагментами каннелированной керамики из культурного слоя. Почти остроконечный ров, пересекающий площадь в направлении ССВ-ЮЗ, был построен в поздний период бронзы и использован в гальштатский и латенский периоды /рис. 59/. К периоду латена относятся два объекта /рис. 63: 7/; совместно с двумя объектами, открытыми в 1980 г., они являются частью селищного целого, ограниченного с В стороны углубленным ровом. В его самом верхнем слое был найден обломок миски римского периода. В двух мелких объектах и компактной засыпке позднесредневекового объекта были найдены фрагменты керамики пражского типа. Мелко запущенный прямоугольный объект датирует горшковидный сосуд VII в. /рис. 63: 5/. К X - первой половине XIV в. относится 11 объектов жилищного характера, распадающихся в общем на два типа. Объекты квадратного плана имели в угле каменную печь /рис. 60/, внутри прямоугольных объектов находился очаг. В одном из объектов этого типа был найден набор сосудов /рис. 63: 1-4, 6/. К тому же периоду можно отнести два объекта столбовой конструкции, находящиеся на уровне поверхности /рис. 62/. Третье жилище подобной конструкции относится к более позднему времени. С жилыми и хозяйственными объектами было связано 12 куполообразных печей на уровне поверхности, причем 4 объекта были частично запущены и у трех был купол углубленный в землю. Печи первых двух типов служили для печения хлеба, или просушки фруктов; печи третьего типа могли использовать также для копчения рыбы. К группе печей можно отнести также два мелких объекта с обожженными стенами - латки.

К второй половине XIV-XV в. относятся 4 запущенных объекта хозяйственного характера - кладовые с подвалом или винные подвалы. Все объекты одинаковы по своему членению на углубленную центральную часть и вступительный простор с косым уклоном /рис. 61/. По этнографическим параллелям они представляют подвалы, над которыми находились на уровне поверхности дальнейшие помещения, закрытые двухскатной крышей. С описываемыми объектами полностью совпадает объект 59, хотя в отличие от них он является частью жилого дома с тремя камерами. Он связан с коротким, 10-15 летним использованием сакральнойстройки и поэтому можно его датировать второй четвертью XVI в.

ĎALŠIE VÝSLEDKY ARCHEOLOGICKÉHO VÝSKUMU MESTSKÉHO HRADU V KREMNICI

Jozef H o š š o

V rokoch 1980 a 1981 pokračovala Okresná pamiatková správa v Žiari nad Hronom /v externej spolupráci s autorom/ vo výskume mestského hradu v Kremnici /okres Žiar nad Hronom; M-34-110-D-d, 1 : 25 000, 238 : 193 mm/. Výskum jednoznačne potvrdil predpokladaný vznik hradného areálu už pred konštituovaním mesta udeľením výsad Karolom Róbertom v r. 1328. Karner /kaplnka sv. Ondreja/, stojaci dodnes v severovýchodnej časti areálu, datovaný do 13. stor., tvoril organickú časť už opevneného hradu. Pôvodná kamenná hradba obkolesovala o málo menšiu plochu, ako je súčasný priestor ohraničený vnútornou hradbou zwingra /obr. 64/. Na severovýchodnej strane je múr hradby previazaný s murivom karnera, na západnej k nemu dosadá mladšia veža vstupnej brány. Na južnej strane postavili do línie pôvodnej hradby gotickú radnicu a mladšie vstupné schodište. Na západe strhli vonkajšie líce hradby pri stavbe vnútornej hradby zwingra po r. 1328. Napriek veľkosti preskúmanej plochy areálu sa nezistila žiadna stavba viažúca sa k pôvodnému opevneniu a karneru. Túto absenciu vysvetľujeme nielen mladšími zásahmi na temene areálu, ktorého zvetrané andezitové podložie vystupuje plytko pod povrch, ale aj neúplnosťou plošnej odkrývky.

Mladšie opevnenie zväčšilo po r. 1328 plochu areálu. Vonkajšia hradba lemuje úpätie horského výbežku. Jej výška bola v porovnaní so súčasným stavom pôvodne menšia, čo potvrdili zistené zemné navážky, datované mincami Žigmunda Luxemburského a Ladislava Pohrobka do obdobia krátko po polovici 15. stor. Súčasne postavili aj základy stavby rozťahnutej do šírky /pri polygonálnej bašte na východnej strane/, pravdepodobne nedokončenej plánovanej kaplnky. Zvýšenie hradieb korešponduje so všeobecnými fortifikačnými úpravami, ktoré vyvolala potreba obrany pred dokonalejšími palnými zbraňami. Pri týchto zásahoch zasypali aj odpadovú jamu pri karneri z vonkajšej strany najstaršej hradby, v ktorej sa objavil bohatý materiál.

Medzi nálezmi z planírky po polovici 15. stor. prevládala keramika. Zastúpené boli tri druhy hrnčiarkeho tovaru zo súčasných dielní. Najpočetnejšie sú svetlé až biele črepy z keramiky s typologicky i tvarovo pestrú paletou a s kolikovanou výzdobou na stolovom riade /obr. 64: 2-4/. Malá časť bielej keramiky bola už znútra tmavozeleno glazovaná. Druhú skupinu predstavujú črepy sivej redukčne vypaľovanej keramiky, ktorá nie je typologicky ani tvarovo taká bohatá ako biela keramika, a medzi typmi úplne prevláda lievikovitý pohár /obr. 64: 5/. Nálezy fragmentov stoviek pohárov sú svedectvom o ich masovej spotrebe pri čapovaní vína v mázhausoch domov na námestí. Tretiu skupinu, početne iba malú, reprezentujú nerovnomerne sfarbené sivohnedé črepy hrncov s charakteristickou esovitou profiláciou okraja /obr. 64: 1/. Na dnách nádob všetkých troch skupín sa vyskytovali značky. Značka bola i na bielej, znútra glazovanej nádobe. Väčšina diel bielej a sivej keramiky však mala už stopy po zrezávaní z kruhu, čo o. i. dokladá vyššiu technickú úroveň ako v tretej skupine, ktorej nádoby mali dna drsné.

Hroby, odkrývané na celej ploche hradného areálu, boli v niekoľkých vrstvách nad sebou. Orientáciou kostier /prevažne nohami ku kostolu/, polohou naznak, uložením rúk /zväčša do lona/, hrobovým inventárom atď. sa zhodujú so spôsobom

pochovávaní na iných lokalitách v období vrcholného stredoveku a novoveku. Medzi nálezmi prevládajú kovové krížiky ružencov, z ktorých najstaršie sú jednodielne s obojstranným reliéfom korpusu Krista a P. Márie /obr. 64: 7/. Výnimočný je objav kostených častí korpusu Krista /obr. 64: 6/. Početné boli aj kovové gombíky /obr. 64: 9, 10/, pracky a zvyšky čelenky.

L i t e r a t ú r a

HOŠSO, J. 1981: Výskum hradu Šášova a mestského hradu v Kremnici. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 91-93.

HOŠSO, J. 1981: Archeologický výskum hradu Šášov a zámku v Kremnici. In: Archaeologia Historica. 6. Brno, s. 457-465.

WEITERE ERGEBNISSE DER ARCHÄOLOGISCHEN GRABUNG AUF DER STÄDTISCHEN BURG IN KREMNICA. In den J. 1980 und 1981 setzte das Amt für Denkmalpflege in Ziar nad Hronom mit der archäologischen Untersuchung der städtischen Burg in Kremnica /Bez. Ziar nad Hronom/ fort. Es wurde die ursprüngliche Befestigung der Burg aus dem 13. Jh. festgestellt. Diese ersetzte man nach der Erteilung der Stadtrechte im J. 1328 durch neue Mauern, die man nach Mitte des 15. Jh. aus Gründen der besseren Verteidigungsfähigkeit vor den Feuerwaffen erhöhte. Gleichzeitig wurden die Fundamente eines breiten Schiffes der geplanten, aber nicht beendeten Kapelle erbaut, deren Sanktuarium eine polygonale Bastion an der Ostseite der Befestigung bilden sollte. Das ganze Gelände wurde mit einer mächtigen aufgeschütteten Schicht planiert, die eine grosse Fundmenge enthielt, vor allem Keramik dreier verschiedener Gruppen: weisse, am zahlreichsten vertretene Keramik /Abb. 64: 2-4/, graue Keramik, für welche Trichterbecher typisch sind /Abb. 64: 5/ und die am schwächsten vertretene, ungleichmässig gefärbte graubraune Keramik /Abb. 64: 1/. Auf der gesamten Fläche des Areals befanden sich Gräber aus dem Hochmittelalter und der Neuzeit, die gebräuchliches Grabinventar enthielten /Abb. 64: 6-10/.

ДАЛЬНЕЙШИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ АРХЕОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ГОРОДСКОГО ЗАМКА В Г. КРЕМНИЦА. В 1980 и 1981 гг. Областное управление по памятникам в Жяре-над-Гроном продолжало археологическое исследование городского замка в Кремнице /рай. Жяр-над-Гроном/. Было обнаружено первоначальное укрепление замка XIII в. Было оно заменено новым укреплением после приобретения городских прав в 1328 г. и после половины XV в. надстроено для лучшей защиты перед огнестрельным оружием. Одновременно были построены фундаменты широкого корабля, планированной, но непостроенной часовни, святыню которой должна была образовать полигональная башня на восточной стороне укрепления. Вся поверхность была заровнена толстым слоем привоза, содержавшего большое количество находок, в первую очередь керамику трех разных групп: белую, самую количественную керамику /рис. 64: 2-4/, серую керамику, для которой типичны воронкообразные стаканы /рис. 64: 5/ и наименее количественную керамику неправильного серо-бурого цвета /рис. 64: 1/. По всей площади ареала встречались погребения развитого средневековья и новейшего времени, содержавшие обыкновенный инвентарь /рис. 64: 6-10/.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V PATINCIACH

Ivan C h e b e n

Lokalita v katastri obce Patince /okres Komárno/ je situovaná bezprostredne na ľavom dunajskom brehu /L-34-1-D-c, 1 : 25 000, 341 : 38 mm/ v riečnom kilometri 1757 /Rajtár 1981, s. 242-243/. Terén je v úseku rkm 1756,9 - 1757,4 badateľne vyvýšený. Tvorí ho terasa s pieskovosprašovým podložím.

Najstaršie osídlenie reprezentujú nálezy železovskej skupiny. Podstatná časť črepového materiálu sa doteraz získala zberom /obr. 65: 4-9/; pochádza z objektov každoročne narušovaných vodným tokom. Pretože kultúrne jamy tejto skupiny boli v mladších obdobiach postupne ničené, dala sa z nich v niekoľkých prípadoch zachytiť už iba spodná časť. V ich obsahu sa črepy vyskytovali ojedinele /obr. 65: 11/.

Zo zberu pochádza i okrajový črep misky zdobenej na vonkajšej i vnútornej strane ornamentom robeným technikou brázdneného vpichu /obr. 67: 5/, ktorý patrí do kostolackej skupiny. Podobné nálezy poznáme z Iže /Němejcová-Pavúková 1968, s. 396, obr. 41: 5/. Z Patiniec, pravdepodobne z tejto polohy, je fragment misky na nôžke /Němejcová-Pavúková 1970, s. 219/.

Zvýšený stav vodnej hladiny v mesiaci júl okrem toho, že znemožnil pokračovať vo výskume, značne rozrušil viacero objektov v profile brehu. Medziiným aj kostrový hrob, z ktorého sa zachránila iba lebka a niekoľko krčných stavcov. Z inventára sa zachovali štyri prevŕtané pravdepodobne srnčie zuby /obr. 65: 1/, sedem spondylových korálikov /obr. 65: 2-3/ a dva pazúrikové úštepy. Keramický materiál sa nezískal.

Dalšie osídlenie lokality patrí do mladšej doby laténskej. Zo sídliskovej vrstvy, miestami hrubej až 50 cm, sa získali zlomky zo situlovitých /obr. 66: 1-7/ a hrncovitých nádob /obr. 66: 2-6/, ale i fragmenty misiek /obr. 66: 8, 11/. Z vrstvy pochádza i červeno-bielo maľovaný črep. Preskúmala sa časť zahĺbenej chaty s kolovou jankou pri kratšej stene.

Z doby rímskej sa vo vrstvách našli črepy rímskoprovinciálnej keramiky a nezdobený črep terry sigillaty.

Mladšie osídlenie je zastúpené nálezmi z 10.-12. stor. Medzi črepmi sú okrem zlomkov hrncovitých nádob aj okrajové črepy hlinených kotlíkov /obr. 67: 1-4/ a fragment dna cedidla /obr. 66: 10/. Do tohto obdobia patrí i odkrytá chata /rozмеры 3 x 3 m/ s dvoma protilaťnými kolovými jankami uprostred stien. Preskúmala sa aj časť dvojitej priekopy, ktorej funkcia nie je zatiaľ zrejmá.

Do obdobia vrcholného stredoveku možno azda zaradiť zlomok hlinenej kachlice /obr. 66: 12/, nájdený vo vrstve.

Počas nízkeho stavu vodnej hladiny Dunaja sa našiel v pobrežnom štrku v blízkosti kilometrovníka 1757 fragment ľavej dolnej partie náhrobnej stély /60 x 35 x 30 cm/, vytesanej z pórovitého travertínu /obr. 67: 6/, a opracovaný travertínový kameň /45 x 35 x 25 cm/. Na fragmente stély je časť plasticky orámovaného nápisového poľa. Z nápisu sa zachovali iba začiatkové písmená dvoch riadkov: IVL.....; VET..... /písmeno "V" je slabšie čitateľné/. Zlomok náhrobnej stély sa sem azda dostal z pravého brehu Dunaja a s najväčšou pravdepodobnosťou bol druhotne použitý ako stavebný materiál. V blízkosti miesta nálezu sa objavil okrajový črep terry sigillaty, najskôr z tvaru Drag. 37 /obr. 67: 7/. Povrch je

červený, matne lesklý, bez výzdoby; pravdepodobne ide o zvyšok výrobku rheinza-bernskej proveniencie.

Vo výskume sa bude pokračovať i nasledujúcu sezónu, v ktorej sa hlavná pozornosť upriamí na zistenie rozsahu osídlenia lokality.

L i t e r a t ú r a

NĚMEJCOVÁ-PAVŮKOVÁ, V. 1968: Aneolithische Siedlung und Stratigraphie in Iža. Slovenská archeológia, 16, s. 353-433.

NĚMEJCOVÁ-PAVŮKOVÁ, V. 1970: Kostolacká skupina. In: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava, s. 217-219.

RAJTÁR, J. 1981: Výsledky prieskumu na trase výstavby vodných diel na Dunaji /úsek Čičov-Patince/. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. Nitra, s. 240-245.

RETTUNGSGRABUNG IN PATINCE. Die Lokalität liegt am linken Donauufer im Flusskilometer 1757 auf einer erhöhten Terrasse mit sandiger Lössunterlage. Sie war mehrmals besiedelt. Die ältesten Funde gehören in die Zeliezovce-Gruppe; die Scherben sind meist Lesefunde, denn der Strom stört das Uferprofil. Von den Kulturgruben konnten nur die Unterteile erfasst werden, der Rest wurde in jüngeren Epochen vernichtet. Als Lesefund wurde auch eine Randscherbe mit Furchenstichverzierung der Kostolac-Gruppe gewonnen /Abb. 67: 5/. Der erhöhte Wasserstand störte mehrere Siedlungsobjekte im Uferprofil, unter anderem auch ein Skelettgrab, von dem sich nur ein Teil des Inventars erhalten hat /Abb. 65: 1-3/. Weitere Besiedlung repräsentieren Funde aus jüngerer Latènezeit /Abb. 66: 1-9, 11/. Dieser Besiedlung gehört eine Hütte an, von der ein Teil mit einem Prostenloch an der kürzeren Wand untersucht wurde. In der römischen Schicht fand sich auch das Fragment eines unverzierten Terra-sigillata-Gefäßes. Jüngere Besiedlung ist durch Funde aus dem 10.-12. Jh. vertreten /Abb. 66: 10, Abb. 67: 1-4/. Hierher reht sich auch eine Hütte /3 x 3 m/ mit zwei Pfostenlöchern inmitten der gegenüberliegenden Wände. Das Fragment einer wohl tönernen Kachel stammt aus dem Hochmittelalter.

Im Uferkies fand sich das Fragment der linken unteren Partie einer Grabstele /Abb. 67: 6/ und die Randscherbe eines Terra-sigillata-Gefäßes, wahrscheinlich Drag. 37. Das Fragment der Grabstele dürfte wohl vom rechten Donauufer hierher gelangt und sekundär als Baumaterial verwendet worden sein.

ОХРАННЫЕ РАСКОПКИ В С. ПАТИНЦЕ. Местонахождение располагается на возвышенной террасе с песчано-лессовой подпочвой, на левом берегу Дуная, км № 1757. Оно было несколько раз заселено. Древнейшие находки принадлежат желтезовской группе; черепки были приобретены прежде всего поверхностным сбором, поскольку река разрушает профиль берега. От культурных ям сохранились лишь нижние части /верхние были уничтожены позже/. При поверхностном сборе был найден черепок от края сосуда, украшенный бороздчатым наколом /костолацкая группа, рис. 67: 5/. Повышенный уровень воды нарушил несколько селищных объектов в профиле берега, между прочим также погребение с трупоположением, от которого сохранилась только часть инвентаря

/рис. 65: 1-3/. Дальнейшее заселение представлено находками позднего периода латена /рис. 66: 1-9, 11/, из которых была обследована часть жилища со столбовой ямкой у короткой стены. В слое был найден черепок неукрашенной терры сигиллаты римского периода. Младшее заселение представлено находками X-XII вв. /рис. 66: 10, рис. 67: 1-4/. К ним относится и жилище /3 x 3 м/ с двумя столбовыми ямками среди противоположных стен. Фрагмент предположительно глиняной кафли относится к развитому средневековью.

В щелени на берегу был найден фрагмент нижней левой части надгробного камня /рис. 67: 6/ и черепок от края терры сигиллаты, предположительно Дрег. 37. Фрагмент надгробного камня, может быть и вторично использованный как строительный материал, сюда попал по всей вероятности с правого берега Дуная.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V SIKENIČKE

Ivan Č h e b e n

Terénnym prieskumom v roku 1980 sa zistilo, že výstavbou hospodárskeho objektu v areáli JRD v Sikeničke, poloha Hruškový sad /L-34-2-A-b, 1 : 25 000, 165 : 324 mm/, okres Nové Zámky, sa rozrušili sídliskové objekty železovskej skupiny.

Vzhľadom na pokračovanie výstavby ďalších hospodárskych objektov uskutočnil sa na bezprostredne ohrozenej ploche predpokladaného sídliska záchranný výskum. Zemným mechanizmom sa odhumusovala plocha približne 1 600 m² až po úroveň štrkopieskového podlažia, sídliskové objekty sa však nezachytili. Podobná situácia sa zistila aj v priestoroch v blízkosti vybudovaného hospodárskeho objektu /v ktorom sa pri hĺbení základov rozrušili spomínané sídliskové jamy železovskej skupiny/, kde podlažie tvorila spraha.

Zo zistenej terénnej situácie možno usúdiť, že ide pravdepodobne o osadu osídlenú relatívne krátke obdobie /podľa nálezov črepov sa dajú vyčleniť dve fázy/, ktorej objekty boli rozptýlené na väčšej ploche. Treba brať do úvahy aj to, že štrkopieskové podlažie nebolo vhodné na budovanie sídliskových objektov, preto sa osada týmto smerom nerozširovala. Svedčí o tom aj skutočnosť, že črepový materiál, nachádzaný na ploche poľa, bol v skupinkách od seba oddelených. Táto situácia sa dala sledovať na celom južnom svahu lokality.

Do staršej fázy sídliska radíme črepy zdobené dvojitou rytou líniou, trojicou notových hlavičiek alebo rytými vlnovkami /obr. 68: 8/. Väčšina črepového materiálu patrí k mladšej fáze /obr. 68: 1/. Okrem keramiky sa našla aj plochá kamenná sekerka /obr. 69: 1/, kamenný kopytovitý klin /obr. 69: 2/ a čepieľka.

Samostatný celok tvoria nálezy získané pri kopaní základov rodinného domu v intraviláne obce Sikenička /L-34-2-A-b, 1 : 25 000, 200 : 296 mm/. Podľa informácií nálezcu je evidentné, že pochádzajú z kostrových hrobov; bližšie okolnosti sa už nepodarilo zistiť. Z inventára, patriaceho k viacerým hrobom, sa zachovali tieto nálezy: nádoba dvojkónického tela s roztvoreným ústím /v. 13,5 cm, ø ústia 7 cm, ø dna 6 cm, max. ø 13,5 cm, obr. 69: 7/; miska so zaoblenými stenami a vtiahnutým ústím /v. 5,3 cm, ø ústia 12,8 cm, ø dna 5 cm, obr. 69: 5/; džbánok /v. 7,5 cm, ø ústia 7,4 cm, ø dna 3,7 cm, obr. 69: 6/ a situlka /v. 8 cm,

ø ústia 8 cm, ø dna 6,5 cm, obr. 69: 4/. Na väčší rozsah pohrebiska by mohli nasvedčovať i dávnejšie nálezy v susednej záhrade, ktoré boli odovzdané bez označenia do Kamenína, kde sa už nedajú s určitou identifikovať. Pohrebisko možno podľa nálezov datovať do mladšej doby halštatskej /obr. 69: 5, 7/ a do doby laténskej /obr. 69: 4/. Do tohto obdobia by podľa techniky zhotovenia azda mohol patriť i malý džbánok /obr. 69: 6/.

RETTUNGSGRABUNG IM SIKENIČKA. Beim Bau von Wirtschaftsgebäuden in Sikenička /Bez. Nové Zámky/ wurde in der Flur Hruškový sad eine Siedlung der Zeltzovce-Gruppe gestört. Auf der unmittelbar gefährdeten Fläche von ca. 1600 m² entfernte man die Ackerkrume bis zur Schotter-Kiesunterlage. Es wurden in ihr keine Objekte erfasst; offensichtlich war sie für deren Bau nicht geeignet. Das Scherbenmaterial konzentrierte sich in selbständigen, voneinander getrennten Gruppen. Die Funde gehören in die klassische Phase der Zeltzovce-Gruppe /Abb. 68: 1-8, Abb. 69: 3/. Ausser Keramik trat ein kleines flaches Steinbeil /Abb. 69: 1/, ein Schuileistenkeil /Abb. 69: 2/ und eine Klingenlamelle zutage.

Bei der Grabung von Hausfundament im Gemeindevintravilan wurden mehrere Skelettgräber gestört. Von ihrem Fundinventar hatten sich nur vier unversehrte Gefässe erhalten /Abb. 69: 4-7/, nach denen das vermutete Gräberfeld in die jüngere Hallstatt- und in die Latènezeit datiert werden kann /Abb. 69: 4/.

ОХРАННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ В С. СИКЕНИЧКА. Во время стройки хозяйственных зданий в с. Сикеничка /рай. Нове-Замки/ было в урочище Грушкови-Сад нарушено поселение желтезовской группы. На площади около 1600 м², находящейся непосредственно под угрозой, была устроена почва вплоть до песчано-гравийной подпочвы. В ней объектов найдено не было; по-видимому она не была подходящей для их стройки. Черепки встречались отделенными друг от друга малыми группами. Находки относятся к классической фазе желтезовской группы /рис. 68: 1-8, рис. 69: 3/. Кроме керамики были найдены также плоский каменный топорик /рис. 69: 1/, копытовидный клин /рис. 69: 2/ и одно лезвие.

Во время стройки фундаментов дома внутри села было нарушено несколько погребений с труположением. От их инвентаря сохранились лишь четыре целых сосуда /рис. 69: 4-7/, по которым можно датировать предполагаемый здесь могильник поздним периодом гальштата и периодом латена /рис. 69: 4/.

NÁLEZY MAĎAROVSKÉJ KULTÚRY Z HRADNÉHO KOPCA V NITRE

Ivan Č h e b e n - Ivan K u z m a

Začiatkom marca 1981 bolo ohlásené Archeologickému ústavu SAV, že na SV okraji hradného kopca /M-34-133-A-a, 1 : 25 000, 105 : 65 mm/ je viacero narušených objektov, obsahujúcich značné množstvo črepového materiálu. Počas obhliadky náleziska sme získali inventár z troch objektov.

Terénna situácia. Vrstvu 0-150 cm tvoria stredoveké navážky a planírky. Pod nimi je kultúrna vrstva, hrubá 60-80 cm, s výrazne prepálenými miestami; z nej pochádza hrncovitá nádoba /v. 24,5 cm, ϕ ústia 20,5 cm, ϕ dna 13,5 cm, max. ϕ 23,7 cm; obr. 70: 8/. Zo skúmaných objektov sa zachovali iba spodné časti, zahĺbené do sprášového podlažia.

Objekt A - výplň tvorila hnedá zemina, v ktorej sa nad dnom črtali tri popoľovité vrstvy. V južnej časti sa sústreďovali kamene, niektoré so stopami po prepálení. Výber inventára: 1. Amfora typu C1 /Točík 1981/; v. 23 cm, ϕ ústia 14 cm, ϕ dna 8,5 cm, max. ϕ 16 cm /obr. 70: 7/. 2. Miska so štyrmi lalokovitými výčnelkami na okraji a s dvojicou dierok; v. 4 cm, ϕ ústia 17 cm, ϕ dna 6,5 cm /obr. 70: 3/. 3. Črepy zo štyroch džbáňkov. 4. Črepy zo siedmich misiek rôzneho typu. 5. Okrajové časti a dna hrncovitých nádob. 6. Hlinené závažie /obr. 70: 6/. Kostená trubička bez výzdoby; d. 7,1 cm, ϕ 1 cm /obr. 70: 2/.

Objekt B - z výplne objektu s kónickými sa rozširujúcimi stenami a rovným dnom sa získal iba džbáňok typu A1 /Točík 1981/; v. 13 cm, ϕ ústia 10,5 cm, ϕ dna 6 cm, max. ϕ 11 cm /obr. 70: 4/.

Objekt C - preskúmala sa iba spodná časť s rovným dnom a šikmými stenami; v SZ časti ho narušil objekt A. Výplňou bola hnedočierna zemina. Výber inventára: 1. Džbáňok typu A1 /Točík 1981/; v. 9,5 cm, ϕ ústia 8 cm, ϕ dna 5,5 cm, max. ϕ 8,5 cm /obr. 70: 1/. 2. Džbáňok typu A1 /Točík 1981/; v. 7,5 cm, ϕ ústia 6,2 cm, ϕ dna 3,3 cm /obr. 70: 5/. 3. Črep hrncovitej nádoby s vypuklinou na pleciah. 4. Črepy z dvoch čierne leštených džbáňkov. 5. Okrajové črepy misy typu D11 /Točík 1981/.

Preskúmané objekty zrejme patrili k sídlisku maďarovskej kultúry na hradnom kopci /Kujovský 1978, s. 157/.

L i t e r a t ú r a

- KUJOVSKÝ, R. 1978: Zisťovací výskum na Dobšinského námestí v Nitre. In: Archeo-
logické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 156-158.
TOČÍK, A. 1981: Malé Kosihy. Osada zo staršej doby bronzovej. Materialia Archaeo-
logica Slovaca. 4. Nitra.

FUNDE DER MAĐAROVCE-KULTUR VOM BURGBERG IN NITRA. Am NO-Rand des Burgberges wurde bei seiner Geländebegehung Inventar aus drei gestörten Siedlungs-
objekten gewonnen. Unter einer 60-80 cm mächtigen Kulturschicht zeichneten sich nur noch die Unterteile der in die Lössunterlage eingetieften Objekte ab. Aus dieser Schicht stammt ein topfförmiges Gefäß /Abb. 70: 8/. Die Objekte lieferten keramisches Material aus der klassischen Phase der Maďarovce-Kultur /Abb. 70: 1, 3-5, 7/. Ausser Gefässen fand sich auch ein unverziertes Knochenröhrchen /Abb. 70: 2/ und ein Tongewicht /Abb. 70: 6/.

НАХОДКИ МАДЯРОВСКОЙ КУЛЬТУРЫ С ЗАМКОВОГО ХОЛМА В Г. НИТРА. Во время осмотра замкового холма в СВ окраине приобретен инвентарь из трех нарушенных селищных объектов. Под культурным слоем толщиной 60-80 см вырисовывались лишь нижние части объектов, углубленных в лессовую подпочву. Из этого слоя происходит горшковидный сосуд /рис. 70: 8/. Из объектов был приобретен керамический материал классической фазы маďаровской культуры /рис. 70: 1, 3-5, 7/. Кроме сосудов были также найдены неукрашенная костяная трубочка /рис. 70: 2/ и глиняное грузило /рис. 70: 6/.

VÝSLEDKY PRIESKUMU V OBLASTI VÝSTAVBY SÚSTAVY VODNÝCH DIEL NA DUNAJI

Ivan C h e b e n - Ivan K u z m a - Ján R a j t á r

Prieskum v oblasti výstavby sústavy vodných diel na Dunaji sme v roku 1981 sústredili na dunajskú terasu v úseku od Obida po Jurský Chlm, ďalej na územie pri ústí Žitavy, oblasť dolného toku Váhu a okolie Chotína, zaniknutého Arcibiskupského Lélú a Čičova. Povrchovým zberom sme tu zachytili niekoľko archeologických lokalít:

Č í č o v /okres Komárno/

Pri prieskume okolia Čičova sme prešli vytýčenú trasu priesakového kanála pozdĺž Dunaja a polia pri ľavom brehu Župného kanála od severného okraja obce po okolie majera Kécs. Stopy pravekého osídlenia sme zistili iba v dvoch polohách, ktoré v roku 1977 zachytil už A. Točík /nález. správy 8123/77, 8125/77, 9292/80/.

Z profilov pieskovne, ktorá je asi 2,5 km severne od obce /L-33-12-D-a, 1 : 25 000, 294 : 148 mm/, sme získali brúsenú kamennú sekerku plankonvexného tvaru a črepy keramiky železovskej skupiny /obr. 71: 4a, b, obr. 73: 1/. V stenách piesočníka bola miestami badateľná tenká kultúrna vrstva i niekoľko plytkých objektov. Napriek tomu, že okolité polia boli čerstvo poorané, ďalšie nálezy sme ne našli.

Na miernej terénnej vyvýšenine západne od majera Kécs /L-33-12-D-a, 1 : 25 000, 285 : 78 mm/ sme zozbierali niekoľko črepov patriacich do mladšej fázy kultúry s lineárnou keramikou /obr. 71: 7, 8, 10/. Okrajový črep z miskovitej nádoby, zdobený kolkovaním, možno zaradiť do bošácko-kostolackého horizontu /obr. 71: 9/.

Pravdepodobne ide o polohy Keč I a Keč IV, ktoré F. I. Barta a K. Willvonseder /1934, s. 10, 12/ uvádzajú v súpise nálezísk z tejto oblasti.

D o l n ý P e t e r /okres Komárno/

V roku 1980 začalo železničné staviteľstvo pri Ďulovom Dvore /časť Komárna/ výstavbu rozsiahleho zoraďovacieho nádražia. Zemina na železničný násyp sa dováža z viacerých novootvorených pieskovní v okolí.

Jeden z nich otvorili v blízkosti starej pieskovne v katastri obce Dolný Peter, v polohe Lúčka /L-34-1-C-b, 1 : 25 000, 153 : 33 mm/. Nevysoké pieskové duny tu vytvárajú mierne zvlnený terén. Na juhovýchode, východe a severe priestor ohraničujú agátové lesíky, na západe sa rozprestierajú rozsiahle vinohrady. K pieskovni vedie z Chotína panelová cesta.

Pri obhliadke odhumusovanej plochy na novú pieskovňu sme nezachytili žiadne stopy osídlenia. Naproti tomu v západnej stene starej pieskovne sa črtala kultúrna vrstva so zlomkami keramiky z 10.-12. stor. Vo východnom profile sa zachytilo niekoľko porušených objektov. Z jedného z nich sme získali celú nádobu hrncovitého tvaru a v okolí sme zozbierali početný črepový materiál, ktorý podľa úpravy povrchu a niekoľkých výzdobných prvkov /malé výčnelky pod odsadeným hrdlom, šnúrová výzdoba/ väčšinou možno zaradiť do prechodného obdobia zo staršej do strednej doby bronzovej /obr. 73: 2-5/.

Uvedené sídliskové nálezy môžu súvisieť s neďalekým birituálnym pohrebiskom mohylovej kultúry, ktoré tu preskúmal M. Dušek /1969/. Zvyšok črepov patrí azda do doby halštatskej /obr. 73: 6/.

K r a v a n y n a d D u n a j o m /okres Komárno/

Pri prieskume okolia Kravian nad Dunajom sme prešli vytýčenú trasu priesa-
kového kanála i trasu novej cesty. Stopy pravekého osídlenia sme zistili iba
v poloha Dlhé asi 200 m juhozápadne od kóty 110 /L-34-2-C-a, 1 : 25 000,
356 : 298 mm/, kde sa našli črepy z obdobia kultúry s mladšou lineárnou kerami-
kou /obr. 75: 1/. Pravdepodobne je to nálezisko, ktoré začnytila už V. Pavúková
/nálezová správa 1366/63/.

M u ž l a /okres Nové Zámky/

Pri prieskume v oblasti Mužly sme sa sústredili na úsek diluviálnej terasy,
a to od obce západným smerom po Jurský Chlm a juhovýchodným smerom po Obidu. Na
tomto úseku sme zistili trinásť nálezísk s materiálom z rôznych období /obr. 72/.
Terasa sa tiahne od Štúrova k Búču v dĺžke cca 23 km. V prejdennom úseku od Obidu
po Jurský Chlm prevyšuje inundačný terén o 12-20 m. V časti od Mužly po Jurský
Chlm je pomerne strmá, členená viacerými hlbokými úvozmi, iba v miestach polohy
12 pozvoľna klesá do inundácie.

1. V záhradách za domami na východnom okraji obce na úpätí terasy zvažujú-
cej sa na juh /L-34-2-C-a, 1 : 25 000, 43 : 198 mm/ sme našli atypické praveké
črepy a črepy z druhej polovice 14. až zo začiatku 16. stor. /obr. 75: 2, 3/.

2. Za poslednými domami východnej časti obce v ovocnom sade na okraji te-
rasy /L-34-2-C-a, 1 : 25 000, 33 : 200 mm/ sa získali črepy patriace do mladšej
fázy bolerázskej skupiny /obr. 75: 4/.

3. Na východnom okraji obce v ovocnom sade pod polohou 2 na svahu terasy
zvažujúcej sa na juh /L-34-2-C-a, 1 : 25 000, 32 : 202 mm/ našlo sa väčšie
množstvo zlomkov ľudských kostí a črepov z 13.-15. stor., ako i atypický praveký
materiál.

4. V polohe Želiárske na okraji terasy za ovocným sadom severne od kóty
120 /L-34-2-C-a, 1 : 25 000, 16 : 205 mm/ sa získali na ploche cca 100 x 250 m
črepy z obdobia kultúry s mladšou lineárnou keramikou a železovskej skupiny
/obr. 75: 5-7/.

5. Na okraji terasy východne od polohy 4 severozápadne od kóty 122 /L-34-
2-C-a, 1 : 25 000, 3 : 218 mm/ sa na ploche cca 150 x 100 m nachádzali atypické
črepy a črepy z doby laténskej /obr. 75: 8-10/. Medzi polohami 4 a 5 je približ-
ne stometrové pásmo bez nálezov.

Ďalšie tri polohy /6-8/ sú severozápadne od obce a južne od železničnej sta-
nice Mužla.

6. V polohe Bugaraš pozdĺž železnice pri sútoku kanálov /L-34-2-C-a,
1 : 25 000, 103 : 115 mm/ sa našlo menšie množstvo atypických pravekých črepov.

7. Na lokalite Bugaraš od dediny /severovýchodne od hydinárskej farmy; L-34-
2-C-a, 1 : 25 000, 100 : 113 mm/ sa získal atypický praveký črepový materiál.

8. Z polohy Šíd nad jazerom /severozápadne od vodnej nádrže; L-34-2-C-a,
1 : 25 000, 111 : 123 mm/ sú nevýrazné črepy pravdepodobne lengyelskej keramiky
/obr. 75: 11/.

Ďalších päť nálezísk /9-13/ je na okraji terasy tiahnucej sa od obce Mužla
po hospodársky dvor Jurský Chlm.

9. V polohe Pod záhradami asi 300 m južne od kóty 127 /L-34-2-C-a, 1 : 25 000,
132 : 170 mm/ sa našli črepy z obdobia eneolitu, patriace azda do badenskej kul-
túry/?/.

10. Z náleziska Pod záhradami asi 100 m južne od kóty 129 /L-34-2-C-a, 1 : 25 000, 145 : 166 mm/ sa získal rádiolaritový odštep a črepy badenskej keramiky /obr. 75: 13/.

11. Na mieste zvanom Svätojurský vnútorný hon asi 250 m juhozápadne od kóty 125 nad úvozom /L-34-2-C-a, 1 : 25 000, 169 : 161 mm/ sa objavil na ploche cca 150 x 80 m materiál boľerázskej skupiny badenskej kultúry /obr. 75: 14, 15/. Mladšia doba bronzová je tu zastúpená inventárom čačianskej kultúry /obr. 75: 20, 21/.

12. V tejto polohe sa zistilo na terase mierne sa zvažujúcej na juh asi 300 m severovýchodne od kóty 127 /L-34-2-C-a, 1 : 25 000, 189 : 156/ osídlenie v dobe bronzovej, pravdepodobne strednej, doložené niekoľkými pomerne málo výraznými črepmi. Osídlenie v dobe rímskej dokladá črep z tela nádoby hnetenej v rukách, zdobený rytým mriežkovaním /obr. 75: 17/, a masívny zlomok dna pravdepodobne veľkého džbána z jemne plavenej hliny sivej farby /obr. 75: 16/. Popri týchto nálezoch sa tu na ploche cca 30 x 30 m zistila rozoraná deštrukcia so zlomkami tehál, maltoviny a kameňa. Okrem deštrukcie sa našli i zlomky ľudských kostí, dve sánky, zlomok glazovanej kachlice a črepy z obdobia neskorého stredoveku. Tento materiál by mohol poukazovať na existenciu sakrálnej stavby s cintorínom z neskorého stredoveku, resp. novoveku. Nepriamo to dokladajú i správy z ústneho podania, že v okolí Svätojurského Chľumu bol na cirkevných majetkoch kostolík /kaplnka/, potvrdzovať to môže i názov vedľajšej polohy - Ľar-ský dvor.

13. V polohe Svätojurský vnútorný hon severozápadne od kóty 109,4 /L-34-2-C-a, 1 : 25 000, 211 : 148 mm/ sa nachádzali na ploche cca 150 x 200 m črepy z mladšej fázy boľerázskej skupiny /obr. 75: 18, 22/. Zastúpená je i skupina Kosi-hy-Čaka /obr. 75: 19/ a niekoľkými menej výraznými črepmi i doba bronzová. Ná-lezy boľerázskej skupiny pravdepodobne súvisia s badenským osídlením zisteným pri prieskume v r. 1980 v susednej polohe Svätojurský hon /Kuzma - Bátora 1981, s. 153/.

P a t i n c e /okres Komárno/

V katastri obce sme zachytili nálezy na dvoch miestach. Prvé je na pravom brehu rieky Žitavy severne od polohy Teplica /L-34-1-D-a, 1 : 25 000, 191 : 368 mm/, kde nízka terasa pozvoľna prechádza do inundácie. Na ploche zhruba 100 x 150 m sa nachádzali črepy, ktoré možno zaradiť do mladšieho neolitu.

Druhá lokalita je situovaná južnejšie, na miernej vyvýšenine žitavskej te-rasy, ktorá sa tiahne severne od kúpeľov a prechádza i do ich areálu /L-34-1-D-c, 1 : 25 000, 198 : 5 mm/. Na nej sa objavilo rozsiahle sídlisko železovskej skupi-ny. Kopaním základových rýh pre stavbu rekreačných podnikových chát v areáli kú-peľov sa rozrušilo viacero kultúrnych jám, z ktorých výber charakteristického črepového materiálu je na obr. 74.

R a d v a ň n a d D u n a j o m, časť V i r t /okres Komárno/

Na vysokej ľavobrežnej terase rieky Žitavy severozápadne od Virtu sme zachy-tili stopy osídlenia na dvoch miestach. V polohe Hornožitavské morušové /L-34-1-D-a, 1 : 25 000, 175 : 335 mm/ sme na poli zozbierali okrem množstva atypických pravekých črepov niekoľko zlomkov sivej rímskoprovinciálnej keramiky. Črep z tela nádoby s vleštovanou šikmo mriežkovanou výzdobou možno datovať do neskororímskeho obdobia, prípadne na začiatok doby sťahovania národov /obr. 71: 2/.

Juhovýchodne od polohy Veterný vršok /L-34-1-D-a, 1 : 25 000; 206 : 305 mm/ sme našli črepy z obdobia badenskej kultúry /obr. 71: 3, 5, 6/ i zlomky keramiky z 10.-12. stor. /obr. 71: 1/.

L i t e r a t ú r a

- BARTA, F. I. - WILLVONSEDER, K. 1934: Zur ur- und frühgeschichtlichen Besiedlung der Grossen Schütt. Sudeta, 10, s. 1-22.
- DUŠEK, M. 1969: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. Bratislava.
- KUZMA, I. - BÁTORA, J. 1981: Prvá sezóna výskumu v Mužle-Cenkove. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. Nitra, s. 152-155.

ERGEBNISSE DER GELÄNDEBEGEHUNG IM AUFBAUGEBIET DES SYSTEMS VON WASSERKRAFTANLAGEN AN DER DONAU. Bei der Geländebegehung wurden folgende archäologische Fundstellen festgestellt:

Im Gemeindekataster von Čičov /Bez. Komárno/ fanden sich in einer Sandgrube Funde der Zeliezovce-Gruppe /Abb. 71: 4a, b, Abb. 73: 1/. In der Umgebung des Meierhofes Kécs wurden Scherben aus der jüngeren Phase der Kultur mit Linearkeramik und Scherben aus dem Bošáca-Kostolac-Horizont aufgelesen /Abb. 72: 7-10/. Wahrscheinlich handelt es sich um die Fluren Keč I und Keč IV, die von F. I. Barta und K. Willvonseder /1939, S. 10, 12/ erwähnt werden.

Im Gemeindekataster von Dolný Peter /Bez. Komárno/ erfasste man in der alten Sandgrube in der Flur Lúčka Besiedlungspuren von der Wende der älteren und mittleren Bronzezeit /Abb. 73: 2-5/, die mit dem Gräberfeld der Karpatischen Hügelgräberkultur /Dušek 1969/ zusammenhängen dürften. Auch Besiedlung aus der Hallstattzeit und aus dem 10.-12. Jh. ist hier vertreten /Abb. 73: 6/.

Im Gemeindekataster von Kravany nad Dunajom fanden sich in der Flur Dlhé Scherben aus der Zeit der Kultur mit jüngerer Linearkeramik /Abb. 75: 1/.

Im Gemeindekataster von Mužla /Bez. Nové Zámky/ konnten auf einer diluvialen Terrasse 13 Fundstellen erfasst werden /Abb. 72: 1/. Am Ostrand der Gemeinde lagen am Fuss der Terrasse Scherben aus dem 14.-16. Jh. /Abb. 75: 2, 3/. 2. Hinter den letzten Häusern im Ostteil der Gemeinde gewann man in einem Obstgarten Scherben der Boleráz-Gruppe /Abb. 75: 4/. 3. Am Ostrand der Gemeinde, unterhalb der Lage 2 fanden sich Scherben aus dem 13.-15. Jh. und Fragmente von menschlichen Knochen. 4. In der Flur Zeliarske streuten sich auf einer Fläche von ca. 100 x 250 m Scherben der Kultur mit jüngerer Linearkeramik und der Zeliezovce-Gruppe /Abb. 75: 5-7/. 5. In der Flur Zeliarske, östlich der Lage 4, fand man atypische urzeitliche wie auch latènezeitliche Scherben /Abb. 75: 8-10/. 6.-8. Die Lagen 6 bis 8 ergaben wenig ausgeprägtes urzeitliches Material. Einige Scherben gehören wohl zur Lengyel-Kultur /Abb. 75: 11/. 9.-10. Aus der Flur Pod záhradami gewann man äneolithisches Scherbenmaterial der Badener Kultur /Abb. 75: 13/. 11. In der Flur Svätajurský vnútorný hon wurden auf einer Fläche von etwa 150 x 80 m Scherben der Boleráz-Gruppe aufgelesen /Abb. 75: 14, 15/. Die jüngere Bronzezeit ist durch Fundgut der Čaka-Kultur vertreten /Abb. 75: 20, 21/. 12. In der Flur Svätajurský vnútorný hon wurde Besiedlung aus der Bronze- und der römischen Kaiserzeit festgestellt /Abb. 75: 16, 17/. Ausserdem fand sich

Material aus dem Spätmittelalter, das hier auf die Existenz eines sakralen Baues hinweisen könnte. 13. In der Flur Svätôjurský vnútorný hon waren Scherben aus der jüngeren Phase der Boleráz-Gruppe /Abb. 75: 18, 22/ und aus der Kosi-hy-Čaka-Gruppe vertreten /Abb. 75: 19/. Auch die Bronzezeit ist durch einige weniger ausgeprägte Scherben nachgewiesen. Die Funde der Boleráz-Gruppe hängen wahrscheinlich mit der im J. 1980 bei einer Geländebegehung in der anliegenden Flur festgestellten Besiedlung zusammen /Kuzma 1981/.

Im Gemeindekataster von Patince /Bez. Komárno/ erfasste man zwei Fundstellen: eine auf einer sanften Terrasse des Zitava-Flusses, wo Funde aus dem Jungneolithikum auf einer Fläche von etwa 100 x 150 m verstreut waren, und die zweite auf einer sanften Anhöhe der Zitava-Terrasse. Durch Grabung von Fundamenttrinnen wurden mehrere Siedlungsgruben gestört, aus denen Scherben gewonnen wurden /Abb. 74/.

Im Gemeindekataster von Radvaň nad Dunajom, Ortsteil Virt, fanden sich auf der hohen linksuferigen Zitava-Terrasse in der Flur Hornožitavské morušové atypische urzeitliche Scherben und Fragmente provinzialrömischer Keramik aus der spätrömischen Kaiserzeit /Abb. 71: 2/. Auf einem Feld südöstlich der Flur Veterný výšok wurden Scherben der Badener Kultur und Keramikfragmente aus dem 10.-12. Jh. aufgelesen /Abb. 71: 1, 3, 5, 6/.

РЕЗУЛЬТАТЫ РАЗВЕДКИ В ОБЛАСТИ СТРОЙКИ КОМПЛЕКСА ГИДРОТЕХНИЧЕСКИХ СОСРУЖЕНИЙ НА ДУНАЕ. Во время разведки были обнаружены следующие археологические местонахождения:

В кадастре с. Чичов /рай. Комарно/ были найдены в яме для эксплуатации песка находки железовской группы /рис. 71: 4а, б, рис. 73: 1/. В близости части госхоза Кеч были собраны черепки поздней фазы культуры линейной керамики и черепки болацко-костолацкого горизонта /рис. 71: 7-10/. Это предположительно урочища Кеч I и Кеч IV, приведенные Ф. И. Вартом и К. Виллвонседером /1939, стр. 10, 12/.

В кадастре с. Дольни-Петер /рай. Комарно/ были в старом песчаном карьере, в урочище Лучка, замечены следы заселения переходного периода между ранним и средним периодами бронзы /рис. 73: 2-5/, которое может быть связано с могильником культуры карпатских курганов /Dušek 1969/. Присутствует здесь также заселение гальштатского периода и X-XII вв. /рис. 73: 6/.

В кадастре с. Кравани-над-Дунаем были в урочище Дльге найдены черепки периода культуры младшей линейной керамики /рис. 75: 1/.

В кадастре с. Музда /рай. Нове-Замки/ было на дилuviальной террасе обнаружено 13 местонахождений /рис. 72/. 1. В В окраине деревни, у подножья террасы были найдены черепки XIV-XVI вв. /рис. 75: 2, 3/. 2. За последними домами в В части села, во фруктовом саде, нашлись черепки болеравской группы /рис. 75: 4/. 3. В В окраине села, под урочищем 2, были найдены черепки XIII-XV вв. и фрагменты человеческих костей. 4. В урочище Жельярске были найдены на площади приблизительно 100 x 250 м черепки культуры младшей линейной керамики и железовской группы /рис. 75: 5-7/. 5. В урочище Жельярске, к В от урочища 4, находились атипичные доисторические черепки периода латена /рис. 75: 8-10/. 6.-8. В урочищах 6-8 находился мало выраженный доисторический материал. Некоторые черепки можно предположитель-

но отнести к лендельской керамике /рис. 75: 11/. 9.-10. В урочище Под-За-
градами был найден неолитический керамический материал баденской культуры
/рис. 75: 13/. 11. В урочище Светоюрски-Внуторни-Гон, на площади приблизи-
тельно 150 x 80 м были найдены черепки болеразской группы /рис. 75: 14,
15/. Младший период бронзы представлен материалом культуры Чака /рис. 75:
20, 21/. 12. В урочище Светоюрски-Внуторни-Гон было замечено заселение
периода бронзы и римского периода /рис. 75: 16, 17/. Кроме того был
также найден материал позднего средневековья, который может указывать
на наличие сакральной постройки. 13. В урочище Светоюрски-Внуторни-Гон были
найжены черепки младшей фазы болеразской группы /рис. 75: 18, 22/ и группы
Косиги-Чака /рис. 75: 19/. Несколькими менее выразительными черепками
присутствует и период бронзы. Находки болеразской группы связаны предпо-
ложительно с заселением обнаруженным в соседнем урочище во время разведок
в 1980 г. /Kuzma 1981/.

В кадастре с. Патинце /рай. Комарно/ были определены два местонахож-
дения: первое на мелкой террасе реки Житавы, где на площади приблизительно
100 x 150 м находились находки периода младшего неолита, и второе на не-
большой возвышенности житавской террасы. Рытьем рвов для фундаментов было
нарушено несколько селищных ям, на которых были приобретены черепки /рис. 74/.

На высокой левобережной террасе Житавы, в кадастре с. Радвань-над-Ду-
наем, часть Вирт, в урочище Горножитавске-Морушове, были найдены атипич-
ные доисторические черепки и фрагменты римско-провинциальной керамики поз-
днего римского периода /рис. 71: 2/. На поле к ЮВ от урочища Ветерни-Вршок
были найдены черепки баденской культуры и фрагменты керамики X-XII вв.
/рис. 71: 1, 3, 5, 6/.

ANTROPOLOGICKÝ MATERIÁL Z NITRY-MIKOVHO DVORA

Július J a k a b

V roku 1981 pokračoval systematický výskum archeologických objektov v polo-
he Mikov dvor v Nitre v časti Chrenová štvrtou sezónou. Opäť sa odkryli aj spo-
radicky rozložené kostrové hroby. Dovedna sa v tejto sezóne vyzdvihlo dvanásť
kostier /hroby 15 až 26/. Jeden hrob bol datovaný nálezmi ľudu ludanickej skupi-
ny /hrob 23/, v jednom sa kostra našla takisto v skrčenej polohe, ale ide prav-
depodobne o slovanský hrob /24/, a ostatné kostry boli datované archeologickými
náleznami do 9.-10. storočia. Nálezové situácie a datovanie sú uvedené v nálezovej
správe o výskume za rok 1981 /č. 9720/81/, uloženej v oddelení VTI Archeologické-
ho ústavu SAV v Nitre. Hodnotenie kostier, výpočet indexov a ich rozdelenie sa
robili podľa učebnice R. Martina - K. Sallera /1957/ a rozdelenie absolútnych
mier podľa V. P. Alexejeva - G. F. Debeca /1964/. V hodnotení zachovalosti jed-
notlivých lebiek sa v texte uvádza stav po ich rekonštrukcii.

Hrob 15 - žena, adultus /20 až 30 r./. Takmer nepoškodené kráanium je stred-
nej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Z vertikálnej normy
je obrys neurokráania pentagonoidná líčne oblúky sú kryptozygické. V okcipitálnej
norme tvorí klenba lebky vysoký oblúk a steny záhlavia sú k báze lebky rovnobež-

né. Pri pohľade z boku je Glabella II. stupňa, čelo klenuté, protuberantia occipitalis externa /Broca/ - 0, prominencia kostí nosa veľká, profil záhľavia klenutý, profil brady prominuje silne, tuberculum marginale je vytvorené, tubera frontalia sú stredne veľké, tvárový reliéf je stredne výrazný, processus mastoidei sú malé, spina nasalis anterior /Broca/ je 5. stupňa a zhryz je labidontný. Vo frontálnej norme sú očné prechodného tvaru, vysoké s prechodným typom laterálnej časti ich horného okraja medzi ostrou a oblou formou, apertura piriformis je vysoká a úzka, tvar jej spodného okraja /Hovorka/ - 3, fossa caninae plytké a tubera mentalia malé. Z baziliárnej normy tvorí spinu mentallis vysoká drsnatina, tvar oboch zuboradií je parabolický, sklovina zubov je popraskaná a zuby sú len trochu obrúsené, s tendenciou k miskovitému typu abrázie. Kostí neúplného postkranijného skeletu sa zachovali vo veľmi poškodenom stave. Sú strednej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Na panve sa mohlo hodnotiť foramen obturatum trojuholníkovitého tvaru, málo ostrý angulus subpubicus a tupá forma spina ischiadica.

Podľa absolútnych mier je neurokranium dlhé /176 mm/, stredne široké /136/ a veľmi vysoké /136/ so stredne dlhou bázou lebky /95/. Tvár je stredne široká /125/ a veľmi vysoká /123/, horná tvár veľmi vysoká /74/. Aristenkefálna lebka /1359 cm³, Welcker I/ je dolicho- /77,3/, orto- /77,3/ a akrokránna /100,0/, hyperleptopropná /98,4/ a lepténna /59,2/, s hypsikonchnými očnicami /dext. 87,8; sin. 87,2/, leptorinným nosovým otvorom /40,4/ a brachyurannou /137,8/, ortognátnou čeľusťou /95,8/. Femury sú nepilastrické - bilat. 96,3/, pravý hyperplatymérny /73,0/ a ľavý platymérny /76,5/. Pravá tibia je v strede euryknémna /76,9/ a pri foramen nutricium mezoknémna /68,8/. Podľa dĺžky dvoch femurov bola vypočítaná stredne vysoká postava /155,4 cm; Manouvrier/. Os epiptericum lat. dext., caries M₃ obojstranne dolu. Spondylosis deformans lumbalis.

Hrob 16 - žena, adultus /30 až 40 r./. Neúplná kalva a úlomky sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokrania je elipsoidný, oblúk lebečnej klenby vysoký, steny záhľavia k báze lebky rozbiehavé, tub. marginale vytvorené, čelo bolo pravdepodobne klenuté, tub. frontalia sú vytvorené, profil záhľavia klenutý. Lat. časť horného okraja očníc je prechodného tvaru. Sklovina zubov je popraskaná a abrázia slabá. Fragmenty kostí neúplného postkranijného skeletu sú gracilnej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Na základe absolútnej hodnoty je neurokranium stredne široké /136/. Femury sú pilastrické /dext. 111,5; sin. 103,7/ a pravý hyperplatymérny /69,47/. Tibie sú v strede euryknémne /dext. 74,1; sin. 76,0/ a pri for. nutricium je pravá mezoknémna /68,8/, ľavá euryknémna /71,4/. Ossicula wormii suturae lambdoidei; spondylarthrosis cervicalis, spondylosis def. thoracalis /lumbálne a sakrálne stavce sa nezachovali/.

Hrob 17 - žena, adultus /30 až 40 r./. Lebka sa nezachovala. Veľmi poškodené až fragmentárne kosti neúplného postkranijného skeletu sú strednej až robustnej stavby so stredne mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Na panve sulcus praeauricularis široký a hlboký, incisura isch. major je málo ostrá.

Femury sú nepilastrické /dext. 96,3; sin. 90,0/ a hyperplatymérne /dext. 68,6; sin. 67,6/. Ľavá tibia je v strede euryknémna /72,4/ a pri for. nutricium /62,8/ platyknémna. Podľa vypočítanej hodnoty žena bola vysokej postavy /159,0 cm/. Foramen supratrochleare bilat. /dext. Ø 7 mm; sin. Ø 3 mm/.

Hrob 18 - žena?, senilis /vyše 60 r./. Kalva a úlomky neúplnej lebky sú veľmi korodované, strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úpo-

nov. Glabella - II, tub. marginale vytvorené, čelo klenuté, tub. frontalia stredne veľké, záhlavie bolo pravdepodobne pretiahnuté, spina nasalis ant. - 3, profil brady prominuje silne. Očnice sú hranaté a stredne vysoké s prechodným typom lat. časti ich horného okraja, nosový otvor je vysoký a zároveň široký, tvar spodného okraja ap. piriformis - 3, trigonum mentale. Spinu mentalis tvorí vysoká drsnatina, zuboradie sánky je parabolické a sklovina zubov popraskaná. Fragmenty neúplného postkranialneho skeletu sú strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Neurokranium je veľmi dlhé /182/. Očnice sú mezokonchné /dext. 82,0; sin. 81,6/ a nosový otvor chamerinný /52,9?/. Ľavý femur je nepilastrický /92,8/ a hyperplatymérny /61,1/. Ľavá tibia je v strede euryknémna /71,4/ a pri for. nutricium mezoknémna /67,7/. Na základe dĺžky ľavého femuru patrí vypočítaná výška postavy do strednej kategórie /155,0/.

Ossa wormii suturae lambdoidae, caries M_2 a M_3 vpravo hore, silná senilná atrofia oboch čelustí po intravitálnej strate väčšiny zubov.

Hrob 19 - žena, adultus /30 až 40 r./. Veľmi poškodené kráanium je strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokrania je sfenoidný a líčne oblúky sú kryptozygické. Oblúk lebečnej klenby je vysoký a steny záhlavia sú k báze lebky rovnobežné. Glabella - III, tub. marginale stredne výrazné, čelo klenuté, tub. frontalia stredné, protub. occipit. ext. - 1, tvárový reliéf bol pravdepodobne stredne výrazný, processus mastoidei asi stredne veľké, profil záhlavia klenutý, profil brady prominuje stredne a zhryz je psalidontný. Očnice sú hranaté, stredne vysoké a lat. časť ich horného okraja je oblá, nosový otvor bol pravdepodobne stredne široký, tvar jeho spodného okraja - 3, fossa caninae hlboké a tub. mentalia stredne veľké. Spinu mentalis tvorí vysoká drsnatina, zuboradia oboch čelustí sú parabolické, sklovina zubov je popraskaná, abrázia je slabá až stredne intenzívna a miskovitého typu. Poškodené kosti postkranialneho skeletu sú strednej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Sacrum je krátke, široké a málo prehnuté. Sulcus praeauricularis je široký a plytký a inc. ischiadica major je málo ostrá.

V absolútnych rozmeroch je neurokranium veľmi dlhé /190/ a stredne široké /135/. Tvár je vysoká /120?/ a horná tvár veľmi vysoká /76/. Lebka je mezokránna /71,0/, očnice mezokonchné /dext. 84,6; sin. 76,2/ a čelust' brachyuranná /130,6/. Femury sú pilastrické /dext. 112,5; sin. 116,0/ a platymérne /dext. 92,8; sin. 81,2/. V strede /dext. 80,0; sin. 70,4/ a pri for. nutricium sú tibiae euryknémne /dext. 71,0; sin. 75,0/. Vypočítaná výška postavy nadstredná /156,1 cm/.

Zväčšený zubný kameň na oboch rezákoch a očných zuboch mandibuly obojstranne.

Hrob 20 - žena, adultus /20 až 30 r./. Lebka sa nezachovala. Poškodené kosti neúplného postkranialneho skeletu sú strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Sacrum je široké. Na panve je široký a plytký sulcus praeauricularis a málo ostrá inc. isch. major. Femury sú nepilastrické /dext. 85,7; sin. 86,2/ a hyperplatymérne /dext. 66,7; sin. 57,9/. Tibiae sú v strede /dext. 81,5; sin. 70,8/ a pri for. nutricium euryknémne /dext. 72,7; sin. 78,8/. Vypočítaná výška postavy podstredná /152,6 cm/.

Hrob 21 - žena, matus /50 až 60 r./. Poškodené kráanium je strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokrania je sfenoidný, líčne oblúky sú sfenozygické. Klenba lebky vytvára stredne vysoký oblúk a steny záhla-

via sa k báze lebky zbíhajú. Glabella - II, tub. marginale stredne výrazné, čelo kolmé, tub. frontalia stredné, protub. occipit. ext. - 0, tvárový reliéf stredný, prominencia nosových kostí veľká, processus mastoidei stredne veľké, profil záhlavia klenutý, spina nasalis ant. - 2, profil brady prominuje silne a zhryz je labidontný. Očnice sú hranaté, vysoké a laterálna časť ich horného okraja je prechodná, ap. pirif. je vysoká a úzka, tvar jej spodného okraja - 2, fossa caninae sú hlboké a tubera mentalia stredne veľké. Spinu mentalis tvoria trne, zuboradia oboch čelustí sú parabolické, sklovina zubov popraskaná, abrázia stredná, plošného typu. Fragmenty neúplného postkraniaálneho skeletu sú strednej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov.

Podľa absolútnych hodnôt je mozgovňa dlhá /177/, široká /141/ a stredne vysoká /130/, s malou lebečnou bázou /93/. Splanchnokránium je stredne široké /126/ a stredne vysoké /112/, so stredne vysokou hornou tvárou /64/. Aristenkefálna lebka /1467 cm³/ je mezo- /79,7/, orto- /73,4/ a metriokránna /92,2/, mezopropozná /88,9/ a mezénna /50,8/. Očnice sú mezokončné /dext. 79,1; sin. 76,4/, nosový otvor mezorinný /47,8/, čelusť brachyuranná /133,3/ a mezognátna /102,2/. Právý femur je nepilastrický /96,0/, ľavý pilastrický /100,0/, obidva sú platymérne /dext. 75,9; sin. 79,3/. Tíbie sú v strede mezoknémne /dext. 69,22; sin. 66,77/, pri for. nutricium je pravá mezoknémna /64,5/ a ľavá euryknémna /73,3/.

Ossa wormii suturae lambdoidae, paradentosis partialis, caries P₁ vľavo a M₃ vpravo hore a P₂ vľavo a M₁ vpravo dolu, arthrosis articuli temporomandibularis lat. dext.

Hrob 22 - dieťa, infans III /asi 13 r./. Kalva a úlomky veľmi korodovanej neúplnej lebky sú gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Z morfológických znakov sa mohli hodnotiť len prominujúce tub. frontalia, ostrá lat. časť horného okraja očníc, tvar spodného okraja ap. pirif. - 2, plytké fossa caninae, malé tub. mentalia, spina mentalis v podobe vysokej drsnatiny, parabolické zuboradia oboch čelustí, zuby s popraskanou sklovinou a prakticky bez abrázie. Veľmi korodované úlomky neúplného postkraniaálneho skeletu sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov.

Hrob 23 - žena, maturus /50 až 60 r./. Neúplná lebka sa zachovala ako calvaria a fragmenty. Je gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokránia je ovoidný, oblúk klenby lebky vysoký a stený záhlavia sa k báze lebky zbíhajú. Glabella - II, tub. marginale vytvorené, čelo klenuté, tub. frontalia stredné, protub. occipit. ext. - 0, proc. mastoidei stredne veľké, profil záhlavia pretiahnutý, spina nasalis ant. - 2, profil brady prominuje stredne. Lat. časť horného okraja očníc je prechodného typu, tvar spodného okraja ap. pirif. - 3, fossa caninae plytké a tub. mentalia stredne veľké. Spina mentalis je vytvorená v podobe trňov, zuboradie sánky je parabolické, sklovina zubov popraskaná, abrázia až ku kĺčku zubov miskovitého typu. Poškodené kosti postkraniaálneho skeletu sú gracilnej stavby so stredne mohutným rozvojom reliéfu svalových úponov. Sacrum bolo pravdepodobne krátke a stredne prehnuté, je stredne široké. Sulcus praeauricularis je široký a hlboký, inc. isch. major veľmi málo ostrá.

V absolútnych hodnotách je neurokránium dlhé /179/, široké /141/ a stredne vysoké /130/, s veľmi dlhou bázou lebky /104/. Aristenkefálne kránium /1405 cm³/ je mezo- /78,8/, orto- /72,6/ a metriokránne /92,2/. Femury sú pilastrické /dext. 116,7; sin. 108,3/, eurymérne /dext. 89,3; sin. 89,6/. Tíbie sú v strede mezoknémne /dext. 67,8; sin. 69,0/ a ľavá je pri form. nutricium platyknémna /61,8/. Vypočítaná výška postavy je malá /148,5 cm/.

Paradentosis diffusa gravis, caries M_2 obojstranne v sánke, zväčšené foramen mentale lat. sin. / $\varnothing$ 5 mm/. Spondylosis def. universalis, arthrosis universalis, foramen supratrochleare bilat. /dext. $\varnothing$ 7 mm; sin. $\varnothing$ 5 mm/.

Hrob 24 - žena, maturus /40 až 50 r./. Veľmi poškodené neúplné kráanium je postmortálne mierne deformované a bolo pravdepodobne aj umelo deformované. Je strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokránie je elipsoidný a líčne oblúky boli asi fenozygické. Klenba lebky vytvára vysoký oblúk a stený záhlavia boli k báze lebky pravdepodobne rozbiehavé. Glabella - 3, tub. marginale vytvorené, čelo ubiehavé, tub. frontalia vytvorené, protub. occipit. ext. - 1, tvárový reliéf výrazný, proc. mastoidei boli najskôr malé, profil záhlavia je klenutý, spina nasalis ant. - 2, profil brady prebieha stredne a zhryz je labiodontný. Hranaté očnice sú stredne vysoké a lat. časť ich horného okraja je prechodná, ap. piriformis bola pravdepodobne nízka a je široká, tvar jej spodného okraja - 4, fossa caninae hlboká a tub. mentalia malé. Spina mentalis tvorí vysoká drsnatina, zuboradia čeľustí sú parabolické, sklovina zubov je popraskaná a abrázia stredne intenzívna, plošného typu. Veľmi poškodené až fragmentárne kosti postkraniaálneho skeletu sú strednej stavby so stredne vyvinutým reliéfom svalových úponov. Sacrum je dlhé, stredne široké a málo prehnuté. Sulcus praeauricularis je široký a stredne hlboký, inc. isch. málo ostrá, spina isch. stredne zahrozená a angulus subpubicus bol asi málo ostrý.

Neurokráanium je veľmi dlhé /192/ a veľmi úzke /128/. Tvár /104/ aj horná tvár /63/ sú nízke. Neurokráanium je hyperdolichokránne /66,7/, očnica vpravo chamékonchná /75,0/, vľavo mezokonchná /80,5?/ a nosový otvor chamérinný /57,4/. Femury sú pilastrické /dext. 104,2; sin. 100,0/ a platymérne /bilat. 75,9/. Tíbie sú v strede /dext. 80,8; sin. 76,9/ i pri for. nutricium /bilat. 71,0/ euryknémne. Vypočítaná výška postavy je nadstredná /156,6 cm/.

Os wormii asteriae, plytká impressia približne kosodĺžnikového tvaru /ca 8 x 12 mm/ na tuber frontale lat. dext., torus palatinus totalis, zväčšený zubný kameň na vestibulárnej strane I_1 až P_1 obojstranne dolu a I_1 až C obojstranne v maxille, zväčšené foramen mentale vľavo / $\varnothing$ 4 mm/.

Hrob 25 - žena, juvenis /asi 16 až 18 r./. Veľmi poškodené kráanium je gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokránie je pentagonoidný, líčne oblúky kryptozygické. Oblúk klenby lebky je vysoký, stený záhlavia sú k báze lebky zbiehavé. Glabella - I, tub. marginale nevytvorené, čelo kolmé, tub. frontalia prominujúce, protub. occipit. ext. - 0, tvárový reliéf stredný, prominencia nosových kostí stredná, proc. mastoidei veľmi malé, profil záhlavia klenutý, spina nasalis ant. - 2?. Očnice sú prechodného tvaru, vysoké, s ostrou lat. časťou ich horného okraja, nosový otvor je stredne vysoký a stredne široký, tvar jeho spodného okraja - 1, fossa caninae sú plytké a tub. mentalia nie sú vytvorené. Spina mentalis je v tvare nízkej drsnatiny, zuboradia oboch čeľustí sú parabolické, sklovina zubov popraskaná až odštiepená a abrázia veľmi slabá. Značne poškodené až fragmentárne kosti postkraniaálneho skeletu sú gracilnej stavby so slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov. Na panve je široký a plytký sulcus praeauricularis a málo ostrá inc. isch. major.

Neurokráanium je v absolútnych rozmeroch stredne dlhé /171/, stredne široké /137/ a vysoké /131/, s krátkou lebečnou bázou /91/. Splanchnokráanium je veľmi úzke /108/ a horná tvár nízka /61/. Aristenkefálne neurokráanium /1344 cm/ je brachy- /80,1/, hypsi- /76,6/ a metriokránne /95,6/, horná tvár lepténna /56,5/.

pravá očníca hypsikonchná /86,1/, ľavá mezokonchná /81,1/, nosový otvor leptorinný /44,7?/, čeľusť brachyuranná /148,6?/ a ortognátna /86,8/. Pravý femur je pilastrický /105,9/, ľavý nepilastrický /94,4/ a obidva sú platymérne /dext. 81,8; sin. 81,0/. Tíbie sú v strede /dext. 78,9; sin. 83,3/ i pri for. nutricium /bilat. 81,0/ euryknémne.

Sutura metopica persistens, os epiptericum lat. dext. /vľavo nemožno hodnotiť/, cribra orbitalia bilat., torus palatinus partialis, zväčšené for. mentale bilat. /dext. $\varnothing$ 5? mm; sin. $\varnothing$ 5 mm/.

Hrob 26 - infans II /asi 2 až 3 r./. Veľmi poškodené kráanium je neúplné a postmortálne deformované. Je gracilnej stavby so slabo vytvoreným reliéfom svalových úponov. Obrys neurokráania je ovoidný a lícne oblúky sú kryptozygické. Klenba lebky tvorí nízky oblúk a steny záhlavia sú k lebečnej báze zbíhavé. Glabella - I, tub. marginale nie je vytvorené, čelo je kolmé, tub. frontalia prominujú, protub. occipit. ext. - O, tvárový reliéf je plochý, proc. mastoidei sú veľmi malé, profil záhlavia je klenutý, spina nasalis ant. - 2, profil brady prominuje slabo a zhryz bol pravdepodobne psalidontný. Okrúhle a vysoké očnénice majú laterálnu časť ich horného okraja ostrú, ap. piriformis bola pravdepodobne nízka a široká, tvar jej spodného okraja - 1, fossa caninae sú plytké a tub. mentalia malé. Spinu mentalis tvorí nízka drsnatina, zuboradie maxily je v tvare "U" a na sánke v tvare paraboly, sklovina zubov bez abrázie je popraskaná. Úlomky kostí postkraniálneho skeletu sú veľmi korodované, gracilnej stavby so slabo vyvinutým reliéfom svalových úponov.

Ossa wormii suturae lambdoidae, sutura metopica supranasalis, caries i₂ obojstranne v maxile.

L i t e r a t ú r a

ALEXEJEV, V. P. - DEBEC, G. F. 1964: Kranimetrija. Metodika antropologičeskich issledovanij. 1. Moskva.

MARTIN, R. - SALLER, K. 1957: Lehrbuch der Anthropologie. Bd. 1. 3. Aufl. Stuttgart.

ANTHROPOLOGISCHES MATERIAL AUS NITRA-MIKOV DVOR. In der vierten Grabungssaison der archäologischen Rettungsgrabung in Nitra, Flur Mikov dvor, wurden ausser anderen archäologischen Funden auch Skelettreste von 12 Individuen ergraben /Gräber 15 bis 26/. Ein Skelett /Grab 23/ wurde durch Beigaben zur Kultur der Träger der Lučnice-Gruppe datiert. Im Grab 24 war ein Hockerskelett ohne Beigaben. Die übrigen Gräber wurden als slawisch bezeichnet. Das äneolithische Skelett aus Grab 23 gehörte einer 50-60jährigen Frau an. Zwei Gräber enthielten Kinder /Infans II und Infans III/. In den neun restlichen Gräbern wurden Frauenskelette festgestellt /eines im Alter Juvenis, zwei adulte I, drei adulte II, je eines in den Dezenien Maturus I und Maturus II und wieder eines im Alter Senilis/. Die Skelette sind relativ gut erhalten. Interessant ist ein höchstwahrscheinlich künstlich deformierter Schädel einer 40-50jährigen Frau aus dem Grab 24. Das Skelett dieser Frau lag in Hocklage ohne Beigaben. Die Fundumstände erlauben nicht seine Datierung in die Urzeit. Eine genauere Auswertung des Schädels und eine zusammenfassende Charakteristik aller Skelette wird nach Beendigung der Rettungsgrabung auf dieser Fundstelle durchgeführt werden.

АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ МАТЕРИАЛ В Г. НИТРА-МИКОВ-ДВОР. Во время четвертого исследовательского сезона охранного археологического исследования в г. Нитра, в урочище Миков-Двор, были кроме других археологических находок обнаружены и остатки костяков 12 индивидуумов /погребения 15-26/. Один костяк /погребение 23/ датировали приложения культуры народа луданицкой группы. В погребении 24 находился костяк с согнутыми ногами без приложений. Остальные погребения были определены как славянские. Энеолитический костяк /погребение 23/ принадлежал 50-60-летней женщине. В двух погребениях были захоронены дети /в первой infans II и второй infans III/. В остальных девяти погребениях нашлись костяки женщин /один в возрасте juvenis, два adultus I, три adultus II, по одному в десятилетиях maturus I и maturus II и один в возрасте senilis/. Костяки сравнительно хорошо сохранились. Интересен по-видимому искусственно деформированный череп 40-50-летней женщины из погребения 24. Костяк лежал с согнутыми ногами и у него не было приложений. Условия находки не позволяют датировать его доисторическим временем. Детальный анализ черепа и общая характеристика всех костяков будут осуществлены после окончания охранного исследования этого местонахождения.

KOSTROVÉ ZVYSKY ĽUDU BUKOVOHORSKEJ KULTÚRY ZO SARIŠSKÝCH MICHALIAN

Július J a k a b

Pod vedením S. Šišku sa v roku 1981 konal záchranný archeologický výskum sídliska ľudu bukovohorskej kultúry v polohe Fedelemka v Sarišských Michaľanoch /okres Prešov/. Okrem iných archeologických objektov /Šiška, v tejto ročenke/, sa odkrylo i päť hrobov. Jeden z nich bol žiarový /hrob 3/ a nálezy ho zaraďujú ku kultúre s kanelovanou keramikou. Zo štyroch bukovohorských kostrových hrobov sa na antropologické spracovanie zachovali iba nepatrné zvyšky troch kostier.

Hrob 1 - antropologický materiál sa nezachoval.

Hrob 2 - dieťa, infans II /1 až 6 r./. Zachovali sa len celkom drobné a veľmi korodované úlomky diafýz dlhých kostí končatín a jeden úlomok rebra.

Hrob 3 - antropologický materiál sa nezachoval.

Hrob 4 - muž?, maturus /40 až 60 r./. K hodnoteniu sa zachovali iba veľmi korodované fragmenty neurokráňa, svedčiace o robustnej a masívnej stavbe lebky. Vonkajší povrch kostí mozgovne je výrazne a súvisle zafarbený okrovým farbivom.

Hrob 5 - dieťa, infans I /0 až 1-mesačné/. Z lebky bol k dispozícii len malý úlomok temennej kosti. Postkraniálnu kosť predstavovali veľmi poškodené dlhé kosti končatín a fragment ľavej lopatky.

SKELETTRESTE DER TRÄGER DER BÜKKER KULTUR AUS SARIŠSKÉ MICHALANY.

Bei der archäologischen Rettungsgrabung der Siedlung von Trägern der Bükker Kultur in Sarišské Michaľany /Bez. Prešov/ wurden ausser anderen Objekten /Šiška, in diesem Jahrbuch/ auch fünf Gräber abgedeckt, aus denen sich für anthropologische Verarbeitung nur geringe Reste dreier Skelette erhielten. Es handelt sich um sehr schlecht erhaltenes Skelettmaterial zweier Kinder und eines erwachsenen Individuums. Es wurde das Alter der Bestatteten festgestellt. Von Bedeutung ist die intensive Verfärbung der Schädeloberfläche des erwachsenen Individuums mit Ocker.

ОСТАТКИ СКЕЛЕТОВ НАРОДА ВУКОВСГОРСКОЙ КУЛЬТУРЫ ИЗ С. ШАРИШКЕ-МИХАЛЯНИ.
Охранным археологическим исследованием поселения народа буковогорской культуры в с. Шаришке-Михаляни /рай. Прешов/ были кроме других объектов /см. Šiška, в настоящем ежегоднике/ открыты также пять погребений, от которых сохранились для антропологического обследования лишь небольшие остатки трех костяков. Дело касается очень плохо сохранившегося скелетного материала двух детей и одного взрослого индивидуума. Был определен возраст похороненных. Важным является окрашивание поверхности черепа охровой краской у взрослого индивидуума.

PRIESKUMY VÝSKUMNEJ EXPEDÍCIE SPIŠ

František J a v o r s k ý

V roku 1981 sa pokračovalo v systematickom prieskume Spiša a viac pozornosti sa venovalo aj prieskumom v okresoch Poprad a Stará Ľubovňa. V okrese Stará Ľubovňa sa preskúmala veľká časť údolia rieky Poprad, avšak bez pozitívneho výsledku. Prieskumy sa robili na miestach doposiaľ neprebádaných, ale i na evidovaných lokalitách, kde sme sa zamerali na získanie väčšieho počtu archeologického materiálu alebo spresnenie rozlohy.

Všetky nálezy sú uložené vo Výskumnej expedícii Spiš Archeologického ústavu SAV v Spišskej Novej Vsi.

Prieskumy v okrese Poprad

A b r a h a m o v c e

Nad ľavým brehom potoka juhozápadne od obce sa zistilo v polohe Horánske /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 204-210 : 189-196 mm/ sídlisko z mladšej doby bronzovej. Hlbokou orbou boli narušené len najvyššie položené objekty na západnom okraji sídliska. Východná časť je prekrytá až 100 cm vrstvou naplavenej ornice. Na lokalite sa získali aj črepy z 13. stor. Prír. č. 186/81. Nálezová správa 9893/82.

B u š o v c e

V polohe Majerské južne od obce a východne od cintorína /M-34-101-B-d, 1 : 25 000, 146-149 x 39-44 mm/ sa na miestach tmavej ornice našli črepy z doby bronzovej, zo stredoveku /13. storočie/ a z novoveku. Pretože na ploche je navážka ornice z blízkeho hliniska, môžeme predpokladať, že hlavne po hlbokej orbe sa objavujú ďalšie nálezy. Nálezová správa 9918/82.

G á n o v c e

Hrebeňom pohoria Dubina vedie horská cesta, a to od priesmyku pri železničnej trati Poprad-Vydrník až po opevnené výšinné sídlisko Zámčisko /Poprad, časť Kvetnica/. Západne od kóty 865,7 sa miestami až do výšky 100 cm zachoval zemný val polkruhovitého tvaru s dĺžkou 42 m. Nie je vylúčené, že poloha, opevnená valom, bola v stredoveku /15. stor./ predsunutým strážnym stanovišťom na ceste k Zámčisku. Z lokality /M-34-101-D-c, 1 : 25 000, 328-330 : 210-213 mm/ sa nezískal žiaden datovací materiál. Nálezová správa 9914/82.

H o z e l e c

V polohe Na Rozenbergu /M-34-101-D-c, 1 : 25 000, 255-260 : 106-112 mm/ východne od kóty 649,1 sa sporadicky nachádzajú prepálené kamene a črepy z doby bronzovej a zo staršej doby rímskej, a to hlavne v miestach nad splanírovanou medzou. Nie je vylúčené, že medza bola v staršej dobe rímskej zemným valom. Úštep z rohovca a obsidiánu môžu patriť k staršiemu osídleniu lokality. Prír. č. 172/81. Nálezová správa 9876/82.

H ô r k a

Pri západnom okraji obce v polohe Pri cintoríne severovýchodne od kóty 625,2 /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 278-280 : 310-312 mm/ sa na oráčiine zistilo osídlenie z 13.-15. storočia. Prepálené kamene a mazanica potvrdzujú, že orba narušila základ obydla /obr. 76: 1-3/. Prír. č. 156/81. Nálezová správa 9860/82.

V polohe Za Komárovce I asi 350-500 m východne od obce /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 280-285 : 271-278 mm/ sa na oráčiine objavili dva objekty s ohniskami, narušené orbou. Keramický materiál ich datuje do neolitu. Našli sa tu aj črepy z 15. stor. Prír. č. 160/81. Nálezová správa 9864/82.

Východne od obce pod štátnou cestou Jánovce-Poprad je poloha Za Komárovce II /M-34-101-D-c, 1 : 25 000, 276-279 : 278-284 mm/, kde sa na troch miestach koncentroval archeologický materiál. Najvýraznejšie črepy sú zo staršej doby bronzovej, slovanske z 9.-10. storočia a stredoveké z 13. storočia /obr. 76: 4, 5/.

Objekty boli na okraji barinatého terénu a je predpoklad, že osídlenie pokračuje v severnom smere nad cestou. Prír. č. 161/81. Nálezová správa 9865/82.

H ô r k a, časť O n d r e j

Asi 150-180 m severne od travertínového lomu, známeho paleolitického náleziska, sa na tmavo sfarbenej ornici našli črepy a mazanica z mladšej doby bronzovej. Koncentrovali sa v okruhu rozrušeného ohniska. Lokalita Nad lomom /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 284-287 : 319-324 mm/ sa bude naďalej sledovať, lebo je možné, že s polohou Nad cestou, kde sme zistili už skôr osídlenie v tom istom období, vytvára jedno sídlisko. Prír. č. 171/81. Nálezová správa 9875/82.

H ô r k a, časť K i š o v c e

V súvislosti s výskumom zostatkov najstaršej sakrálnnej architektúry sme sa zamerali aj na stojace objekty, ktoré majú staršie typologické prvky.

Kostol na cintoríne v Hôrke-Kišovciach /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 271 : 5 mm/ pozostáva zo sanktuária a lode dlhej 13,6 m a širokej 11,4 m. Sanktuárium bolo do roku 1736 samostatnou stavbou centrálného oktogonálneho pôdorysu. V súčasnosti je zachovaných päť stien pôvodnej kaplnky. Vonkajšie rozmery stien na úrovni terénu sa pohybujú okolo 300 cm. Objekt nebol doposiaľ skúmaný, no aj napriek tomu sa ako celok klasifikuje ako baroková stavba.

Kaplnka podobného pôdorysu je aj v zaniknutej stredovekej osade Stojany pri Poprade. Nálezová správa 9858/82.

H r a d i s k o

V exponovanej polohe Brezová /kóta 947,4, M-34-102-C-c, 1 : 25 000, 125-130 : 265-272 mm/ nad stredovekou cestou z Levoče cez Hradisko do Kežmarku zničila v r. 1981 rekultivácia pôdy medze. Prstenec medzí v najvyššej časti kopca uzatváral plochu, na ktorej je tmavšia ornica než v miestach pod medzami. Na tma-

vo sfarbenej zemine sa našli značne ošúchané črepy z doby bronzovej. Overiť funkciu medzí vo vzťahu k osídleniu bude ešte možné v severnej časti, v súčasnosti poľnohospodársky neobrábanej. Prír. č. 179/81. Nálezová správa 9885/82.

J á n o v c e

Na sledovanej lokalite Od chotára /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 281-286 : 261-270 mm/ sme urobili prieskum zameraný na doplnenie poznatkov o rozsahu sídliska. Pritom sa získali črepy, mazanica, fragment tkáčskeho závažia a železovina. Nálezy sú z doby bronzovej a z 9. storočia. Prír. č. 163/81. Nálezová správa 9867/82.

V polohe Pod Chrasť /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 282-288 : 210-223 mm/ sa zistilo na severnom okraji sídlisko kultúry s lineárnou keramikou, železovskej skupiny a bukovohorskej kultúry, kým v južnej časti sa koncentrovali nálezy z mladšej doby rímskej a slovanské z 8.-10. storočia. Okrem štiepanej industrie sme získali väčší počet črepov, kamenné brúsky a mazanicu /obr. 76: 6-9/. Na oráčine sa dali sledovať aj obrisy objektov porušených orbou. Prír. č. 157/81. Nálezová správa 9861/82.

P o p r a d

Pri kontrole ryhy na plynovodné potrubie v polohe Pri chodníku /M-34-101-D-c, 1 : 25 000, 177-181 : 283-289 mm/ sa zistila v jej profile sídlisková vrstva s väčším množstvom drobných kúskov mazanice a črepov. Črepy bez výraznejších typologických znakov sú z mladšej doby bronzovej. Predpokladáme, že sídlisko sa rozkladá severovýchodne od tejto plochy. Prír. č. 155/81. Nálezová správa 9859/82.

Pri kontrole na mieste zaniknutej stredovekej osady Stojany a v súvisi s jej zabezpečením pred ničením urobil sa prieskum hlavne severne od zrúcanín kostola /M-34-101-D-c, 1 : 25 000, 173-179 : 146-154 mm/ v mieste najväčšej koncentrácie stavebného materiálu, kde podľa našich predpokladov bola postavená kúria spomínaná ešte v roku 1411. Zberom sa získali črepy z 10.-15. storočia, mazanica a železný klinec. Prír. č. 154/81. Nálezová správa 9857/82.

P o p r a d, časť K v e t n i c a

Na severnom svahu opevneného výšinného sídliska Zámčisko I /M-34-101-D-a, 1 : 25 000, 237-240 : 243-247/ bol vybudovaný lyžiarsky vlek, pri stavbe ktorého sa porušila jeho okrajová časť. Overovacou sondou 100 x 150 cm, v ktorej sa zistilo staršie narušenie sídliskového horizontu, sa získali črepy kanelovanej keramiky, z doby halštatskej a z 15. storočia /Vencko 1927, s. 11/, mazanica a železné klince. Takmer po celej ploche sídliska sú evidentné staršie i mladšie výkopy. V niekoľkých miestach sú rozkopané aj valy /obr. 76: 10/. Pri tejto príležitosti sme zmerali vnútornú plochu sídliska. Dlhšia os tvorila priamku medzi zárezmi cesty vo vale na oboch koncoch lokality a kratšia os bola na ňu kolmo orientovaná v mieste triangulačného bodu /kóta 920,4/. Plocha vnútri opevnenia má dĺžku 75 m a šírku 60 m.

Na lokalite by sa mala využiť posledná možnosť na archeologický výskum, a to skôr, než dôjde k narušeniu doposiaľ zachovaných plôch. Prír. č. 158/81. Nálezová správa 9862/82.

Poloha Zámčisko II /M-34-101-D-c, 1 : 25 000, 239-240 : 239-241 mm/ je východne od predchádzajúcej lokality. Je to stredoveká pevnosťka, predsunutá pred bránou Zámčiska I. Vlastný objekt je v súčasnosti sledovateľný priebehom valu

a priekopy pred východnou časťou valu. Výškový rozdiel medzi spodkom tejto priekopy a korunou valu je okolo 600 cm /obr. 76: 11/. Vnútorňa plocha má rozmery 10 x 15 m. Vo východnej časti je zaniknutý kruhový/?/ objekt priemeru 700 cm. Na vnútornej ploche sú mladšie zásahy. Z profilu jamy sa získali črepy, mazanica, uhličky a železné klince z 15. storočia /obr. 76: 12, 13/. Prír. č. 159/81. Nálezová správa 9863/82.

S p i š s k á T e p l i c a

V polohe Veľké lúky medzi Popradom a Spišskou Teplicou /M-34-101-D-c, 1 : 25 000, 150-160 : 281-311 mm/ nemáme doposiaľ lokalizovanú zaniknutú stredovekú osadu Alcnov. Prieskumom ryhy na plynovodné potrubie sa nezískali žiadne dôkazy o jej situovaní. V kultúrnej vrstve v hĺbke 110-130 cm sa síce nachádzali uhličky, nemuseli však súvisieť s osídlením tejto plochy. V budúcnosti sa upriami pozornosť na terén severovýchodne od staveniska. Nálezová správa 9902/82.

S p i š s k ý Š t i a v n i k

V polohe Nad rybníkom /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 361-365 : 334-340 mm/, ktorá je nad severným okrajom stredovekého zaniknutého rybníka, sa urobil prieskum západnej časti poľnohospodársky obrábanej plochy, kde sa orbou narušili štyri sídliskové objekty z neolitu a doby bronzovej. Na oráčine sa črtali porušené podlahy objektov s ohniskami. Získali sa črepy, mazanica, kamenný brúsok a lastúry. Podstatná časť lokality bola zničená pri rozširovaní železničnej trate po druhej svetovej vojne. Prír. č. 162/81. Nálezová správa 9866/82.

Severozápadne od obce v polohe Sedliská /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 188-195 : 0-7 mm/ sa objavilo sídlisko s nálezmi z neolitu, doby bronzovej, zo staršej doby rímskej a z 9.-10. storočia /obr. 76: 14, 15/. Je na miernom svahu úpätia kopcov Dubina. Už rozptýlený materiál ukazuje, že plocha nebola osídlená v jednotlivých fázach na tom istom mieste a v rovnakom rozsahu. Okrem štiepanej industrie z rohovca a rádiolaritu sa našli črepy, mazanica, fragment žarnova, kamenný brúsok a kamenný otlakač. Prír. č. 193/81. Nálezová správa 9901/82.

T v a r o ž n á

Západne od obce v polohe Pod prednou hoľou, a to nad sútokom potoka Durand s nepomenovaným pravým prítokom /M-34-101-D-b, 1 : 25 000, 233-240 : 134-142 mm/, sa zistilo sídlisko z doby bronzovej. Lokalitu pretína štátna cesta. Najväčšia koncentrácia črepov bola na ploche JV od cesty. Prír. č. 183/81. Nálezová správa 9890/82.

V polohe Pod Bokvaldom /M-34-101-D-a, 1 : 25 000, 23-28 : 3-11 mm/ vytvára potok Durand zátoku, nad ktorou sa objavilo sídlisko z mladšej až neskorej doby bronzovej. Na sledovanej ploche sa archeologický materiál nachádzal v dvoch pásoch tiahnúcich sa po vrstevnici v šírke okolo 5 m a v dĺžke asi 20 a 40 m. Aj tu boli orbou narušené podlahy objektov a ohniská. Získalo sa veľa črepov, kamenný brúsok, kamenný terčik a hlinený dvojkoľnícky praslen /obr. 76: 16-19/. Prír. č. 188/81. Nálezová správa 9895/82.

Západne od obce v polohe Pod cestou medzi štátnou cestou Tvarožná-Lubica a potokom Durand /M-34-101-D-b, 1 : 25 000, 343-345 : 116-121 mm/ sa urobil prieskum plochy tmavo sfarbenej ornice. Na skúmanej ploche sa nezistili doklady o narušení sídliskových objektov a aj praveký črepový materiál je prevažne veľmi ošúchaný a atypický. Len dva črepy s vlnkovou výzdobou sú z 9. storočia /obr. 76: 20/. Prír. č. 187/81. Nálezová správa 9894/82.

V e r n á r

Prieskumom polohy Šance /kóta 1013,6, M-34-113-A-d, 1 : 25 000, 13-20 : 21-30 mm/ nad starou cestou spájajúcou Spiš s Pohroním a povodím horného toku rieky Hnilec sme chceli overiť staršie predpoklady o jej osídlení v eneolite /Florek 1926, s. 38/. V zalesnenom teréne sme zistili terénne úpravy, bez sondáže ich však nemôžeme spájať s osídlením /môžu to byť aj stredoveké zásahy spojené s ťažbou dreva, pálením uhlia alebo ťažbou a transportom rúd/. Nálezová správa 9877/82.

V l k o v á

V polohe Pri prednej priekope /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 106-111 : 158-164 mm/, ktorá je okolo 700-800 m západne od obce, sa objavilo sídlisko púchovskej kultúry a slovanské z 9.-12. storočia. Črepy a mazanica sa nachádzali hlavne nad brehom Kotlinského potoka. Črepy sú pomerne zachovalé, s výraznou profiláciou a výzdobou /obr. 77: 1-5/. Prír. č. 181/81. Nálezová správa 9888/82.

V polohe Pod breh /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 104-111 : 182-186 mm/ sa zistilo sídlisko z doby bronzovej, zo staršej doby rímskej a stredoveku /obr. 77: 6, 7/. Lokalita, rozdelená poľnou cestou, je nad ľavým brehom Kotlinského potoka. Na juhozápade bola narušená výstavbou stodôl a iných hospodárskych budov. Zárez poľnej cesty vytvára hranicu medzi dvoma plochami s najväčšou koncentráciou nálezov. Kým na úseku pri stodolách prevláda materiál púchovskej kultúry, severnejšie, z druhej strany cesty, zasa nálezy z doby bronzovej a zo stredoveku /13. storočie/. Prír. č. 185/81. Nálezová správa 9892/82.

Na ľavom brehu potoka Horný severovýchodne od obce /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 38-46 : 114-124 mm/ je pomerne rozsiahle sídlisko z neolitu a zo staršej doby bronzovej. Na lokalite sa z oboch horizontov našlo veľké množstvo črepov, mazanice, ale aj kamenné brúsky, fragmenty kamenných mlatov a 33 kusov štiepanej industrie z rohovca, obsidiánu a rádiolaritu /obr. 77: 8, 9/. Nad potokom prevládal materiál z doby bronzovej, kým v južnej časti sídliska neolitické črepy a jadrá, úštepy a nástroje hlavne z rohovca. Prír. č. 182/81. Nálezová správa 9889/82.

Pri juhovýchodnom okraji obce sa zistilo na lokalite Pri hradskej ceste /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 112-116 : 183-186 mm/ sídlisko z mladšej doby rímskej. V miestach rozoraných objektov sa našli črepy a mazanica. Viaceré črepy sú z veľkých zásobníč, a to z ústia, ale aj z tela zdobeného viacnásobnou vlnovkou /obr. 77: 10/. Prír. č. 184/81. Nálezová správa 9891/82.

Severne od obce pod križovatkou ciest Vlková-Vrbov-Levkovce /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 68-74 : 182-189 mm/ sa výrazne odlišuje tmavšia ornica. V tejto polohe /Pod Kosovým kruhom/ sa urobil prieskum v miestach objektov porušených orbou. Na ornici sa našli prepálené kamene, mazanica a črepy zo staršej doby bronzovej, z mladšej doby rímskej a z 9.-11. storočia. Medzi črepmi sú najvýraznejšie fragmenty sivej keramiky zdobenej vlnovkou z mladšej doby rímskej /obr. 77: 11-13/. Slovanskú keramikú zastupujú črepy z ústia nádob; vzhľadom na profiláciu a štruktúru materiálu môžu byť aj staršie. Prír. č. 173/81. Nálezová správa 9878/82.

V l k o v c e

Severozápadne od obce v okolí kóty 911,2 /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 114-119 : 13-19 mm/ je opevnené výšinné sídlisko z mladšej doby bronzovej. Časť lokality je poľnohospodársky obrábaná a časť zalesnená. Na oráčine sa zistili kamene zo zničeného zemného valu na západnej strane sídliska a črepy i mazanica na ploche pri vnútornej stene valu /obr. 77: 14, 15/. Asi 50 m východne od valu je zasypaná jama, o ktorej predpokladáme, že bola studňou alebo rezervoárom na vodu.

V zamokrenom teréne v jej okolí sa nachádzajú črepy. Prír. č. 180/81. Nálezová správa 9886/82.

V r b o v

V nových, ale aj v starých mapách z minulého storočia je plocha v okolí kóty 845,4 juhovýchodne od obce /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 61-67 : 51-63 mm/ označovaná ako Hrad. Pri prieskume tohto miesta a starších ciest sme prišli k záveru, že poloha je nad stredovekou cestou vedúcou od Levoče cez Vrbov ku Kežmarku. Nepodarilo sa zistiť výraznejšie terénne úpravy alebo zvyšky architektúry, ktoré by sme mohli považovať za pozostatky opevneného sídliska. Len výskumom sa dá zistiť, či terasovitý terén s výraznými medzami, v súčasnosti zalesnený, môže predstavovať pozostatky valového opevnenia. Nálezová správa 9887/82.

Prieskumy v okrese Spišská Nová Ves

B i j a c o v c e

Medzi štátnou cestou k Bijacovciam a Bijacovským potokom /M-34-102-D-c, 1 : 25 000, 321-332 : 254-265 mm/ sa zistilo sídlisko z neolitu, doby bronzovej a mladšej doby rímskej. Rozsah osídlenia v jednotlivých fázach môže spresniť len výskum. Prieskumom sa získali najmä črepy, ale aj mazanica, kamenný brúsik, kamenný otíkač, úštepy z rohovca a obsidiánu a kamenná sekerka /obr. 77: 16/. Prír. č. 145/81. Nálezová správa 9848/82.

B u g l o v c e

V polohe Pod krížikom, ktorá je južne od obce nad pravým brehom koryta vyschnutého potoka /M-34-114-A-b, 1 : 25 000, 65-71 : 156-162 mm/, sa objavilo sídlisko zo staršej doby rímskej a z 9.-12. storočia /obr. 77: 17, 18/. Orbou narušené objekty sa odlišujú tmavým sfarbením od hnejdej ornice. Prír. č. 165/81. Nálezová správa 9869/82.

B y s t r a n y

Nad sútokom Kobulianskeho a Katunského potoka je v polohe Katunka /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 148-160 : 345-354 mm/ rozsiahle sídlisko z mladšej doby bronzovej a zo staršej doby rímskej. Najintenzívnejšie bolo osídlenie vo východnej časti, kde sa objavilo aj najviac nálezov. Získali sme väčší počet črepov, mazanice, fragment žarnova a kamenný otíkač. Výstavbou železničnej trate Spišské Vlachy - Spišské Podhradie bola časť sídliska zničená. Prír. č. 166/81. Nálezová správa 9870/82.

D l h é S t r á ž e

Lokalita Pod Kráľovcom na miernom svahu nad sútokom potokov Bicír a Kráľovec /M-34-102-C-c, 1 : 25 000, 288-294 : 245-250 mm/ bola čiastočne zničená výstavbou cesty Dravce - Levoča. Poľnohospodárskym obrábaním sa sústavne ničí sídlisková plocha, na ktorej sa našli črepy, obsidiánový úštep, mazanica, fragment kamenného brúska, fragment hlinenej fajky a iné /obr. 77: 19-21/. Nálezy sú z neolitu, mladšej doby bronzovej, 9.-10. storočia a z novoveku. Prír. č. 200/81. Nálezová správa 9912/82.

D o l a n y

V polohe Bunča robil už v jeseni 1980 zber archeologického materiálu spolupracovník Marián Buday, pracovník Okresnej správy pre pamiatky a investície

v Spišskej Novej Vsi. V jarných mesiacoch roku 1981 sme urobili prieskum lokality a zistili sme, že na ostrohu nad ľavým brehom potoka Brusník /M-34-102-C-d, 1 : 25 000, 321-325 : 263-267 mm/ je sídlisko z neolitu a doby laténskej. Nie je vylúčené, že aspoň v mladšej fáze patrilo k výšinnému sídlisku v pohorí Hájik /kóta 571,7/. Okrem črepov a mazanice sme prieskumom získali obsidiánový úštep, nástroj z rohovca a roztierací kameň /obr. 77: 22, 23/. Prír. č. 149/81. Nálezová správa 9852/82.

Južne od obce v polohe Pod Brusníkom /M-34-102-C-d, 1 : 25 000, 336-343 : 278-269 mm/ sme objavili sídlisko z mladšej doby rímskej a slovanské z 9.-10. storočia. Terajšia cesta do obce narušila západnú časť sídliska. V miestach porušených objektov sa našli črepy, mazanica a fragmenty hlinených tkáčskych závaží /obr. 77: 24-28/. Prír. č. 150/81. Nálezová správa 9853/82.

D o m a n o v c e

Na evidovanej lokalite v polohe Lány /M-34-114-A-b, 1 : 25 000, 98-105 : 235-245 mm/ sa urobil zber archeologického materiálu. Na tejto lokalite sledujeme zánik terénnych stôp osídlenia, spôsobený intenzívnym obrábaním pôdy. Pred tromi rokmi boli na oráčiach evidentné miesta rozoraných podláh a ohnísk v objektoch. V súčasnosti sa rozplýva aj výrazne tmavé sfarbenie ornice a len ťažko sa získava nový archeologický materiál. Prír. č. 146/81. Nálezová správa 9849/82.

V polohe Pod Cibíkom /M-34-114-A-b, 1 : 25 000, 130-133 : 245-249 mm/ sme zistili nad štátnou cestou Domanovce - Kľčov orbou narušené železiarske sprážovacie, resp. vyhrievacie pece. V mieste týchto objektov je popolovitá zemina a väčšie množstvo železoviny, z ktorej sme zobrali 14 vzoriek. Prír. č. 147/81. Nálezová správa 9850/82.

G e l n i c a

Na ulici Februárového víťazstva sa robila kanalizácia medzi železničnou traťou a bývalým vodným náhonom /M-34-114-B-d, 1 : 25 000, 277-280 : 172-176 mm/. V profile rýh /h. až 250 cm/ sme zistili, že nad štrkovým podložíom je asi 50 cm sídlisková vrstva s materiálom zo 16. storočia, nad ktorou bola planírka a nad ňou až 60 cm hrubá vrstva železnej a medenej trosky. Podľa navrstvenia predpokladáme, že smerom k ulici stál v tomto období nejaký hutnícky objekt. Z vrstiev sa vybrali črepy, vzorky trosky a fragment hlinenej fajky. Prír. č. 205/81. Nálezová správa 9920/82.

G r a n ě - P e t r o v c e

Nad severným okrajom obce v polohe Na povrazoch /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 2-5 : 192-197 mm/ sa zistilo pri dvore JRD sídlisko zo staršej doby rímskej. Skúmaná plocha je pravdepodobne len zostatkom rozsiahleho osídlenia, ktoré zničila výstavba objektov vo dvore JRD. Nálezy sa koncentrovali nad okrajom terénnej vlny v severnej časti sídliska. Tu sa našlo aj väčšie množstvo kameňov v úrovni rozplanovanej medze, ktorá pravdepodobne bola zemným valom osady. Prieskumom sa získali črepy, mazanica a železovina. Nie je vylúčené, že práve na tejto lokalite sa mohla nájsť v rokoch 1935/36 doposiaľ nelokalizovaná rímska minca /Ondrouch 1964, s. 165/. Plocha sa bude naďalej sledovať. Prír. č. 174/81. Nálezová správa 9880/82.

V polohe Za lúkami pri južnom okraji obce /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 24-30 : 205-210 mm/ sa na takmer štvorcovej ploche čiernej ornice zistilo osídlenie v staršej dobe rímskej a v stredoveku. Prieskumom sa získali črepy, železná troska a železné koliesko z jazdeckej ostrohy. Prír. č. 214/81. Nálezová správa 9930/82.

H r a b u š i c e

Juhovýchodne od obce v polohe Rohrwies /M-34-113-B-b, 1 : 25 000, 143 : 204 mm/ je známe rašelinisko, z ktorého sa už dlhšie ťaží rašelina pre poľnohospodárske podniky. Pri bagrovaní koncom roku 1980 sa zachránila časť zvieracej kostry a zvyšok kostí bol odvezený na pozemky ŠM v Michalovciach. Časť lopatkovitého parožia a kostí z nôh zachránil bagrista Cyril Bartoš, ktorý udal aj polohu kostry v rašeline. Podľa neho kosti sa objavili v hĺbke okolo 350 cm. /Obr. 78: 2/. Nálezová správa 9973/82.

Južne od obce v polohe pod Zelnou hurou /M-34-113-B-b, 1 : 25 000, 156-172 : 242-265 mm/, na ktorej je známe osídlenie od eneolitu po stredovek /Polla 1962, s. 255-275/, sa melioráciou pozemkov narušili objekty sídliska púchovskej kultúry a stredoveký objekt /12.-13. storočie/. Prieskumom sa získali nálezy aj z neolitu a z doby laténskej. Na lokalite sa okrem črepov a mazanice nachádza väčšie množstvo železnej trosky. Výkopom ryhy na drenážne rúrky sa narušila aj jama, v ktorej bol depot 28 železných sekier. Doposiaľ neboli nálezové okolnosti zhodnotené, lebo si to vyžaduje uskutočniť archeologický výskum v mieste nálezu. Typologicky môžeme tieto sekery rámcovo zaradiť k tuľajkovitým sekerám z rozhrania doby halštatskej a laténskej /Pleiner 1962, s. 56, 71/.

Dvadsať sekier malo takmer obdĺžnikový otvor tuľajky s mierne zaoblenými hranami, osem oválny až kruhový otvor tuľajky. Dĺžka sekier sa pohybuje od 21 do 23,4 cm. Šírka ostria je v rozpätí 7,6-10 cm. Na povrchu tuľajok vidieť švy po spájaní. Na dvanástich sekerách je šev na hrane tuľajky, v ostatných prípadoch na stenách. Hĺbka otvoru tuľajky sa pohybuje od 6,3 po 9 cm /Obr. 78: 3/.

Na záchrane tohto depotu majú podiel pracovníci Agrostavu v Spišskej Novej Vsi, ktorí porušenie jamy nahlásili.

V profile nezasypaných rýh sme zistili desať objektov púchovskej kultúry a zemnicu z 12.-13. storočia. Prír. č. 201/81. Nálezová správa 9913/82.

J a m n í k

Na evidovanej lokalite Sedliská /M-34-114-A-b, 1 : 25 000, 251-254 : 329-333 mm/ sme pri prieskume po jarnej orbe našli črep z grafitového teglika, ktorý vzhľadom na nálezové okolnosti ťažko časovo zaradiť. Prír. č. 195/81. Nálezová správa 9904/82.

Overovací prieskum sa urobil aj na registrovanej lokalite Pri krížiku /M-34-114-A-b, 1 : 25 000, 236-240 : 166-170 mm/, kde sme chceli spresniť rozsah sídliska. Získali sme tu črepy, mazanicu a železovinu. Nálezy sú zo staršej i z mladšej doby rímskej a z 10.-11. storočia. Prír. č. 196/81. Nálezová správa 9905/82.

K l ť o v

Južne od evidovanej lokality Pri ihrisku sme na obrábaných parcelách v polohe Záhumnie /M-34-102-C-d, 1 : 25 000, 349-353 : 232-235 mm/ zistili rozptýl drobných kúskov mazanice, prepálených kameňov a menší počet črepov z neolitu. Vzťah oboch lokalít sa bude skúmať. Prír. č. 148/81. Nálezová správa 9851/82.

K l u k n a v a

Vo vzdialenosti okolo 3 km severovýchodne od obce je poloha zvaná Svätá Anna /M-34-114-B-b, 1 : 25 000, 206-211 : 73-79 mm/, staré pútnické stredisko. V stredoveku i v novoveku tu vedľa pôvodnej kaplnky stál hostinec a neskoršie aj majer. Objekty boli postavené pri dôležitej stredovekej ceste spájajúcej hornádsku dolinu s juhozápadným Šarišom. V súčasnosti všetky objekty okrem kostola zanikajú. Pretože datovanie nie je doposiaľ objasnené, bude sa lokalita ďalej sledovať. Nálezová správa 9898/82.

K u r i m a n y

Vpravo od cesty Levoča - Kurimany v polohe Pod Rehbergom /M-34-102-C-c, 1 : 25 000, 320-328 : 311-324 mm/ sa zistilo neolitické sídlisko, na ktorom sa okrem črepov, mazanice, obsidiánových a rohovcových úštepov našli aj kusky železnej trosky z mladšieho obdobia /nedatované/. Sídlisko s rozlohou okolo 12 000 m² narušila spomenutá cesta. Na preskúmanej ploche boli najmenej štyri veľkopriestorové objekty. Prír. č. 204/81. Nálezová správa 9919/82.

Južne od obce v polohe Za lesíkom okolo kóty 576,0 /M-34-114-A-a, 1 : 25 000, 15-22 : 256-259 mm/ sme zaregistrovali výšinné eneolitické sídlisko. Na ploche 8 000 m² sme zberom získali väčší počet črepov, kamenný brúsok, kamenný otlákač, úštepy z rohovca a rádiolaritu. Medzi črepmi sú aj výraznejšie zlomky kanelovanej keramiky /obr. 79: 1,2/. Prír. č. 198/81. Nálezová správa 9907/82.

L e v o č a

V rámci sústavného sledovania zemných prác spojených s rekonštrukciou inžinierskych sietí sme robili prieskum rýh pri vnútornej strane múru hradieb mestského opevnenia na Baštovej ulici /M-34-102-C-c, 1 : 25 000, 255-270 : 89-96 mm/. Na úseku dlhom takmer 400 m sme zistili väčší počet jám a zvyškov objektov pristavovaných k vnútornej stene hradieb v 17. a 18. storočí /obr. 79: 3/. Z objektov pochádza stredoveký, ale prevažne novoveký materiál - črepy, uhľiky a železné predmety. Prír. č. 217/81. Nálezová správa 9934/82.

V severovýchodnej časti mesta je pri Košickej bráne tzv. nový kláštor minoritov /M-34-102-C-c, 1 : 25 000, 249 : 88 mm/. Postavený bol na pôde, kde v stredoveku stál mestský špitál a kostol sv. Ducha, ktorý podľa neoverených údajov mal byť vybudovaný v roku 1045 /Suchý 1971, s. 41/. Zobrazenie kostola na vedutách mesta z roku 1617 a 1676 pripúšťa výklad, že mal centrálnu dispozíciu s apsidami na juh, sever a východ. Nevieme, ako vyzerala jeho západná strana.

Pretože z prestavieb sa nezachovala žiadna dokumentácia a ostatné údaje sú natoľko strohé, že neumožňujú zistiť tvar a polohu tohto zaniknutého kostola, začali sme s prieskumom, a to zameraním krýpt a pivníc. Zistili sme, že kláštor mal krídlo aj zo západnej strany a že pred výstavbou kostola stáli v smere ku Košickej bráne podpivničené domy. V terajších pivniciach kláštora sú úseky starších múrov so zamurovanými okienkami a portálom.

Vzhľadom na pripravované úpravy dvora kláštora sa naskytá posledná príležitosť na uskutočnenie archeologického výskumu pri západnej strane zaniknutého kostola. Nálezová správa 9931/82.

V ďalšom výkope pre kanalizáciu v polohe Pri železničnej stanici /M-34-102-C-c, 1 : 25 000, 288 : 101 mm/ sme objavili murovanú studňu, ktorá pravdepodobne patrila k zaniknutému stredovekému mestskému majeru. Studňa /ø 120 cm, h. nezistená/ bola výkopom zničená až do hĺbky 430 cm. Nálezová správa 9921/82.

Počas rekonštrukcie domu na Bernolákovej ulici 25 /M-34-102-C-c, 1 : 25 000, 193 : 105 mm/ sa pri čistení zasypaných pivníc našli zostatky vybavenia výrobné kachlíc. Časť zariadenia pochádzala až z roku 1907, vo výkopoch sa však zistili základy dvoch pôvodných domov, na ktorých stojí terajší objekt. V prednej miestnosti domu sa objavila zasypaná studňa, používaná pred jeho výstavbou. Objekty zaraďujeme len rámcovo do 14.-20. storočia. Nálezová správa 9845/82.

Na vrchu Končistá /kóta 643,7/ západne od Levoče /M-34-102-C-c, 1 : 25 000, 253-258 : 167-174 mm/ sa prieskumom zistilo sídlisko z doby bronzovej a získali sa črepy, mazanica, úštepy z rádiolaritu a rohovca i kamenný otíkač, ale aj železná troska z mladšieho obdobia. Archeologické nálezy boli hlavne na juhozápadnom okraji sídliska. Prír. č. 179/81. Nálezová správa 9884/82.

Markušovce

V polohe Dolky /M-34-114-A-a, 1 : 25 000, 338-343 : 37-42 mm/ sme už v roku 1980 získali nálezy z mladšej doby bronzovej. Pri prieskume melioračných rýh sme zistili zasiahnuté zemnice a v ich výplni uhličky, mazanicu a drobné črepy, ale pre zamrznutú pôdu sa pred zasypaním rýh nepodarilo získať viac archeologického materiálu. Prír. č. 215/81. Nálezová správa 9932/82.

Prieskum melioračných rýh sme urobili za rovnako sťažených podmienok aj na pozemkoch v polohe Bielídlo /M-34-114-A-a, 1 : 25 000, 356-365 : 4-9 mm/. V profiloch výkopov sme zistili šesť zemníc a dve samostatné ohniská z mladšej doby bronzovej. Získalo sa aj niekoľko črepov a mazanica. Rezy terénom však ukazujú, že aj na tejto lokalite pri Levočskom potoku je humusovitý nános hrúbky 20-60 cm, ktorý prekrýva sídliskovú vrstvu. Prír. č. 216/81. Nálezová správa 9933/82.

Nemešany

Severovýchodne od obce v polohe Močiare /M-34-102-C-d, 1 : 25 000, 351-357 : 165-172 mm/ sa objavilo sídlisko z mladšej doby rímskej a z 9.-12. storočia. Prieskumom sa získali črepy a mazanica. Medzi črepmi sú aj fragmenty s výraznou vlnkovou výzdobou /obr. 79: 4, 5/. Orba doposiaľ narušila len objekty pri západnej časti sídliska, teda najvyššie položené. Prír. č. 212/81. Nálezová správa 9928/82.

Oďorín

V polohe Sedliská /M-34-114-A-b, 1 : 25 000, 254-264 : 345-346 mm/ sa urobil prieskum plochy tmavo sfarbenej ornice takmer obdĺžnikového tvaru s rozlohou 1 000 m². Hoci na tomto mieste bolo pomerne veľa prepálených kameňov a drobných kúskov mazanice, našli sme len dva praveké a dva stredoveké črepy /15.-16. stor./, ktoré neumožňujú robiť žiadne závery, ale sú podnetom na sústavné sledovanie polohy. Prír. č. 114/81. Nálezová správa 9903/82.

Oľšavica

V polohe nazývanej Ku kamennej studni sa v súčasnosti robí rozsiahla rekultivácia pozemkov. V praveku i stredoveku viedla tadiaľto cesta /M-34-102-C-d, 1 : 25 000, 34-60 : 0-40 mm/ zo Šariša do podtatranskej oblasti. Doposiaľ sa dala vystopovať podľa výrazných zárezov až do pieskovcového podložia. Úpravou terénu tieto znaky zaniknú, preto sme priebeh cesty zdokumentovali. V okolí cesty sa ne našli žiadne archeologické pamiatky. Nálezová správa 9909/82.

O ľ š a v k a

Polohu Nivky /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 181-185 : 145-150 mm/ sme zaregistrovali pred piatimi rokmi. Prieskumom v r. 1981 sme sa pokúšali opätovne zistiť vtedy na oráčiine viditeľné miesta ohnísk a objektov. Aj tu sa pomaly ničia terénne náznaky a ubúda archeologický materiál. Získali sme črepy, mazanicu a obsidiánový úštep. Materiál je zo staršej doby bronzovej a z 9.-10. storočia. Prír. č. 170/81. Nálezová správa 9874/82.

P a v ľ a n y

V časti bývalého katastra stredovekej zaniknutej obce Krigov bola významná križovatka ciest z východu na západ a z oblasti Spišského hradu k hradu Stará Ľubovňa /M-34-102-C-d, 1 : 25 000, cesta S-J O-185 : 96-18 mm a cesta V-Z 37-130 : 38-182 mm/. Aj tu sú stopy stredovekých ciest ničené rekultiváciou pasienkov. Pribeh týchto ciest a ich prepájanie v blízkosti križovatky sme zmapovali. Nálezová správa 9910/82.

R i c h n a v a

Asi 1 km západne od obce v polohe Jaseňovo /M-34-114-B-b, 1 : 25 000, 316-320 : 278-293 mm/ je gotický kostolík, ktorý podľa tradície patril k zaniknutej Starej Richnave. Doposiaľ sa tu nezískal žiaden archeologický materiál. V roku 1981 bolo vyorané väčšie množstvo železnej trosky /bez možnosti časového zariadenia/, ktorá sa koncentrovala do dvoch miest asi 30 m južne od kostolíka. Prír. č. 190/81. Nálezová správa 9897/82.

S p i š s k á N o v á V e s

Stavenisko Otexu na ulici Ing. Kožucha /M-34-114-A-a, 1 : 25 000, 248-253 : 162-165 mm/ sledujeme už dva roky. V profile vykopaných základov sme zistili šesť narušených objektov zo staršej i z mladšej doby bronzovej, mladšej doby rímskej a objekt z 13. stor. V kultúrnej vrstve sa našli aj črepy z 9.-10. storočia /obr. 79: 6-10/. Prír. č. 2/81.

V polohe Malé pole južne od mesta /M-34-114-A-a, 1 : 25 000, 323-326 : 245-249 mm/ sú na severnom svahu tri plochy tmavo sfarbenej ornice. Na jednej sme našli rohovecovoé jadro a na druhej železnú trosku, obe bez možnosti presnejšieho datovania. Prír. č. 210/81. Nálezová správa 9926/82.

Na stavenisku učňovskej školy v polohe Pod Blaumontom /M-34-114-A-a, 1 : 25 000, 205-210 : 165-170 mm/ sme urobili prieskum výkopov základov, ktoré zasiahli len kultúrnu vrstvu. Z nej i z miesta západne od staveniska pochádza železná troska a črepy z doby bronzovej, z 9., 13.-16. storočia a novoveké zo 16.-19. storočia /obr. 79: 12/. Prír. č. 167/81. Nálezová správa 9871/82.

Na evidovanej lokalite Smičianska roveň /M-34-114-A-a, 1 : 25 000, 210-215 : 267-270 mm/ sme urobili po jarnej orbe zber archeologického materiálu. Získali sme takmer 150 črepov mladej lineárnej a bukovohorskej keramiky, kamenný brúsok a 37 úštepov z rohovca, obsidiánu a rádiolaritu. Prír. č. 153/81. Nálezová správa 9856/82.

S p i š s k é P o d h r a d i e

V polohe Pod hradskou lúkou /M-34-102-C-d, 1 : 25 000, 178-186 : 160 - 164 mm/ sa na oráčiine črtali dve miesta humusovitej ornice s väčším množstvom pieskovcových kameňov, na ktorých sa našli črepy zo zásobníc a mazanica z mladšej doby rímskej. Prír. č. 211/81. Nálezová správa 9927/82.

Melioračné ryhy na pozemkoch v polohe Pod hradom /M-34-102-D-c, 1 : 25 000, 336-340 : 281-293 mm/ porušili zemnice zo staršej doby rímskej, z ktorých sme získali črepy púchovskej kultúry, mazanicu, kamenný brúsok a železnú trosku. Zasiadnutá bola aj pec na tavenie železnej rudy, z ktorej zostali kusy pláštá.

Lokalita sa nachádza pod púchovským opevneným výšinným sídliskom na kopci Spišského hradu. Prír. č. 144/81. Nálezová správa 9847/82.

Pri stavbe cesty k novému lomu na Dreveníku bola porušená v polohe Zlatá brázda /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 71-77 : 307-309 mm/ zemnica z mladšej doby bronzovej. Z profilu zahĺbenia sa vybrali črepy pochádzajúce prevažne z hrncovitých nádob. Prír. č. 143/81. Nálezová správa 9846/82.

S p i š s k é V l a c h y

Nad štátnou cestou Spišské Vlchy - Krompachy sme v polohe Pod Starou uhorskou cestou /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 242-258 : 164-172 mm/ už v minulosti našli nevýrazný praveký materiál. Prieskumom v r. 1981 sa vymedzil rozsah sídliska a získali sa početné nálezy z neolitu, z doby bronzovej, ale aj ťažko datovateľný mladší materiál. Okrem črepov a mazanice sme získali kamennú neolitickú sekerku, kamenný brúsok, jadrá a úštepky z rohovca, rádiolaritu a obsidiánu a železnú trosku. Prír. č. 218/81. Nálezová správa 9915/82.

Na evidovanej lokalite v polohe Fonfaj /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 237-241 : 194-200 mm/ sme pri revíznom prieskume našli väčší počet črepov, mazanice a kamenný otíkač. Črepy sú z neolitu, mladšej doby bronzovej a mladšej doby rímskej a zo slovanského obdobia /9. stor./. Prír. č. 191/81. Nálezová správa 9899/82.

Po jarnej orbe sme urobili zber na evidovanej lokalite Boyan /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 170-177 : 237-243 mm/. Z porušených objektov sme zachránili črepy, mazanicu a železovinu. Nálezy sú zo staršej doby bronzovej a z 9.-11. storočia /obr. 79: 12/. Prír. č. 175/81. Nálezová správa 9881/82.

Už niekoľko rokov sledujeme polohu Pod lípou /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 262-267 : 142-148 mm/, kde je sídlisko z neolitu, z mladšej doby bronzovej a mladšej doby rímskej. K najmladšiemu horizontu patria aj rozrušené pece na tavenie železnej rudy. Prieskumom sa získali črepy, mazanica, úštepky z rádiolaritu a obsidiánu, kamenný otíkač a železovina. Prír. č. 189/81. Nálezová správa 9896/82.

Južne od obce nad pravým brehom Kobulianskeho potoka sme zaregistrovali sídlisko z doby bronzovej a zo staršej doby rímskej, v polohe Nad starým mlynom II /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 269-271 : 192-197 mm/ sú aj novoveké črepy. Väčšie množstvo prepálených kameňov je hlavne vo východnej časti, kde sa koncentrovala aj železná troska. Okrem trosky sme získali črepy a mazanicu. Prír. č. 177/81. Nálezová správa 9883/82.

Jedným z najbohatších na nálezy je sídlisko v polohe Rovň /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 276-285 : 263-270 mm/, kde sa pri obhliadke r. 1981 zozbieralo väčšie množstvo črepov, mazanice, ale aj železovinu, kamennú sekerku, fragment žarnova, kamenný brúsik, obsidiánové a rohovcové úštepky. Prír. č. 169/81. Nálezová správa 9873/82.

S p i š s k ý H r u š o v

Nad sútokom Lodiny pri južnom okraji obce /M-34-114-A-b, 1 : 25 000, 254-258 : 125-130 mm/ sme našli na výrazne tmavo sfarbenej pôde črepy, ktoré pre značnú ošúchanosť nemôžeme presnejšie datovať a evidujeme ich ako praveké. Výraznejšie sú keramické fragmenty z 13.-16. stor. Prír. č. 164/81. Nálezová správa 9868/82.

S p i š s k ý Š t v r t o k

Na parcele 146 na Partizánskej ulici /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 355 : 88 mm/ sa narušila stredoveká vrstva, z ktorej sú črepy z 13. stor. Prír. č. 197/81. Nálezová správa 9906/82.

Severozápadne od obce v polohe Smykanec /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 315-319 : 130-135 mm/ je zaniknutý murovaný objekt - majer, ktorého rumovisko bolo rozobrané len v roku 1921. Objekt je pri stredovekej ceste a v miestach, kde by mala byť stredoveká zaniknutá osada Pokay-Pokoy /Šmilauer 1932, s. 192-193/. Získané nálezy sú len z 15. stor. a z novoveku, preto predpokladáme, že objekt mohol byť postavený len v blízkosti spomínanej zaniknutej osady. Prír. č. 151/81. Nálezová správa 9854/82.

Na pravom brehu Čenčického potoka sa v polohe pri Smykanci /M-34-101-D-d, 1 : 25 000, 318-323 : 139-142 mm/ nachádzajú na dvoch plochách pásy drobných kúskov mazanice a málo výrazné črepy, ktoré zaraďujeme do doby bronzovej. Okrem črepov sme zberom získali aj kamenný brúsok. Prír. č. 152/81. Nálezová správa 9855/82.

V o j k o v c e

Na základe informácie Ondreja Kandríka z Vojkoviec sme urobili prieskum polohy Želiarka /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 32-34 : 142-148 mm/, kde našiel v jar-ných mesiacoch eneolitický kamenný sekeromlat /obr. 79: 11/. V mieste nálezu sa našla len prepálená zemina s kúskami mazanice. Nemôžeme vylúčiť, že ide o narušený hrob.

Sekeromlat má dĺžku 16 cm, max. š. 7,1 cm, hr. 5,4 cm a Ø otvoru 2,2 cm. Prír. č. 192/81. Nálezová správa 9900/82.

Ž e h r a

Na stavenisku nového lomu v polohe Pod Dreveníkom /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 97-103 : 284-294 mm/, kde sme v roku 1979 robili záchranný výskum, sme zistili prieskumom plochy zasiahnutej stavbou kultúrnu vrstvu a dve zemnice s nálezmi kultúry s kanelovanou keramikou a pilinskej kultúry. Okrem črepov sme získali aj mazanicu. Prír. č. 199/81. Nálezová správa 9908/82.

Na evidovanej lokalite Hlinky /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 75-83 : 219-230 mm/ sme urobili overovací prieskum, pri ktorom sa spresnil rozsah neolitického síd-liska. Objekty z tohto horizontu sa koncentrujú hlavne na chrbte kopca, ale podľa výskytu materiálu siahajú aj k potoku Žehrica. V južnej časti sídliska sú aj objekty z mladšej doby rímskej. Medzi početnými črepmi najvýraznejšie sú frag-menty mladšej volútovej keramiky a nádob bukovohorskej kultúry s bohatou rytou výzdobou. Okrem nich sme získali mazanicu, rohovcové jadro a úštep, fragment ka-menného mlatu, kamenný otlíkač, kamenný brúsik a železnú trosku /obr. 79: 13, 14/. Prír. č. 207/81. Nálezová správa 9923/82.

Od tohto neolitického sídliska sme odčlenili plochu, ktorú sme označili Hlin-ky Ia /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 82-84 : 226-229 mm/. Tvorí úplne južný okraj priestoru s neolitickým osídlením a sú na ňom len objekty z mladšej doby rímskej a slovanske z 8.-9. storočia. Pri prieskume r. 1981 sme zistili ďalšie narušenie chát z oboch fáz osídlenia a porušenú pec na tavenie železnej rudy, z ktorej po-chádza železovina a kusy hlineného pláštá. Črepy zo zásobníc s okružím sú z mla-dorímskeho horizontu a zdobené vlnovkami zo slovanských objektov. Prír. č. 208/81. Nálezová správa 9924/82.

Poloha Hlinky II /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 41-49 : 210 : 223 mm/ je nad Ia-vým brehom potoka Žehra a rozkladá sa na štrkovej terase i jej západnom svahu. Orbou tu boli porušené objekty z mladšej až neskorej doby bronzovej, ktorých poloha sa dá sledovať na oráčine. V miestach chát sa našlo väčšie množstvo čre-pov, mazanice, kamenný brúsik, kamenný otlíkač, zvieracie kosti a v jednom mieste medená troska. Prír. č. 213/81. Nálezová správa 9929/82.

V mieste vyústenia prístupovej cesty lomu na plató vrchu Dreveník /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 82-84 : 277-280 mm/ bola časť skalného útesu upravovaná odstrelom, pri ktorom sa porušili kostrové hroby. Na tento stav nás upozornil pracovník Okresnej pamiatkovej správy v Spišskej Novej Vsi. Pri prieskume sme v narušenej kultúrnej vrstve našli aj črepy kanelovanej keramiky a črepy z doby bronzovej, mazanicu a kamenný otíkač. Ani ďalším sústavným sledovaním zemných prác sa nepodarilo zistiť ďalšie hroby, ktoré by pomohli datovať narušené hroby. Prír. č. 206/81. Nálezová správa 9922/82.

Na evidovanej lokalite Dreveník /Osada I/ je sústavne porušovaná sídlisková vrstva /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 55 : 284 mm/. Pri kontrole situácie sme v profile čerstvo vykopanej jamy našli črepy, mazanicu a hlinený prívesok erdcovitého tvaru s rytou výzdobou. Prír. č. 168/81. Nálezová správa 9872/82.

Do východného svahu Dreveníka v polohe Pod Dreveníkom /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 74-82 : 272-274 mm/ sa robili zárezy na cestu k lomu. Na úrovni medzi kótou 609,3 a obcou Žehra bola nimi poškodená zemnica a dve samostatné ohniská. Črepy a mazanica z objektov sú z mladšej doby bronzovej. Neisté je datovanie fragmentu kamennej sekerky. Prír. č. 3/81.

Nad ľavým brehom potoka Žehrica v polohe Pod Kozou horou /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 81-84 : 212-218 mm/ sme po oboch stranách poľnej cesty zistili sídlisko. Po orbe sme získali črepy a železnú trosku. Črepy zaraďujeme do doby bronzovej a do stredoveku /13. storočie/. Prír. č. 175/81. Nálezová správa 9882/82.

Ž e h r a a G r a n ě - P e t r o v c e

Na rozhraní chotárov týchto obcí v polohe Pod Sobočiskom /M-34-114-B-a, 1 : 25 000, 18-24 : 210-219 mm/ sme objavili sídlisko z mladšej až neskorej doby bronzovej. Nad cestou Granč-Petrovce - Žehra sa na oráčiach rysujú tmavé škvrny, miesta objektov, a množstvo mazanice a prepálených kameňov z ohnísk a stien. Na štyroch plochách sme získali početné črepy z hrncovitých nádob, ale aj zo džbánkov /obr. 78: 1/. Okrem toho sme našli mazanicu, zvieracie kosti, kamenný otíkač a rádiolaritový úštep, ktorý podľa všetkého nepatrí k tomuto horizontu. Prír. č. 208/81. Nálezová správa 9925/82.

Prieskumy v okrese Stará Ľubovňa

Systematický prieskum okresu Stará Ľubovňa sme začali povodím rieky Poprad, a to v katastri obce Podolíneč.

P o d o l í n e č

Na ľavom brehu rieky Poprad v polohe Weneberg južne od kóty 561,0 /M-34-102-A-a, 1 : 25 000, 318-328 : 207-214 mm/ sa na ploche tmavšie sfarbenej ornice našli kusy železnej trosky a črep, ktorý sa pre značnú ošúchanosť nedá datovať. Severne od tohto náleziska sa objavujú črepy z novovekých kachlíc a železné klince. Pre získanie väčšieho množstva archeologického materiálu lokalita sa bude naďalej sledovať. Prír. č. 202/81. Nálezová správa 9917/82.

Na mestskom cintoríne je kostolík sv. Anny, ktorý pre svoju staršiu časť /M-34-102-A-a, 1 : 25 000, 259-263 : 230-234 mm/ bol v minulosti neraz predmetom diskusií o jeho časovom a typologickom zaradení /Mencl 1937, s. 355-357/. Aj napriek tomu, že ide o pozoruhodnú centrálnu stavbu s osembokou loďou a apsidou podkovovitého tvaru, doposiaľ sa neurobil jej výskum. Prieskum sme zamerali na

zistenie možnosti takéhoto výskumu. Sledovali sa i súčasné výkopy hrobových jám v blízkosti kostolíka.

Objekt má kľúčový význam pre štúdium stredovekej sakrálnej architektúry ma Spiši, preto preskúmanie jeho okolia je nevyhnutné. Nálezová správa 9916/82.

V y š n é R u ž b a c h y

V rámci kontroly paleolitických lokalít na Spiši spolu s Ľ. Kaminskou sme urobili obhliadku travertínového lomu pri Vyšných Ružbachoch, náleziska rádio-laritového hoblíka /Bánesz 1966, s. 1/. Niekdajšia stena lomu je v súčasnosti devastovaná límaním blokov travertínu pre sochárov. Menšie obnažené časti profilu sme preskúmali, avšak bez pozitívneho výsledku /M-34-102-A-a, 1 : 25 000, 131-135 : 202-206 mm/. Nálezová správa 9879/82.

L i t e r a t ú r a

- BÁNESZ, L. 1966: Nález pracovného nástroja neandertálca z Vyšných Ružbách. Vlastivedný bulletin, 8, Poprad.
- EISNER, J. 1926: Studium predhistorické archeologie na Slovensku po převratě. In: Sborník Muzeální slovenské společnosti. 20. Turčiansky Sv. Martin, s. 14-26.
- FLOREK, P. 1926: Osídlení Slovenska v pravěku. In: Sborník Muzeální slovenské společnosti. 20. Turčiansky Sv. Martin, s. 27-39.
- MENCL, V. 1937: Středověká architektura na Slovensku. Praha - Prešov.
- ONDROUCH, V. 1964: Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku. Bratislava.
- PLEINER, R. 1962: Staré evropské kovářství. Praha.
- POLLA, B. 1962: Zisťovací historicko-archeologický výskum na bratríckom tábo-re na Zelenej hure v Hrabušiciach. Slovenská archeológia, 10, s. 255-275.
- SUCHÝ, M. 1974: Dejiny Levoče. 1. Košice.
- SMILAUER, V. 1932: Vodopis starého Slovenska. Praha a Bratislava.
- VENCKO, J. 1927: Dejiny Štiavnického opátstva na Spiši. Ružomberok.

GELÄNDEBEGEHUNGEN DER FORSCHUNGSEXPEDITION SPIŠ. Im J. 1981 setzte die systematische Begehung der Bezirke Poprad, Spišská Nová Ves und Stará Ľubovňa fort.

Geländebegehungen im Bezirk Poprad

A b r a h a m o v c e. Flur Horánske, Siedlung aus der Bronzezeit und Funde aus dem 13. Jh.

B u š o v c e. Flur Majerské, Scherben aus der Bronzezeit, dem 13. Jh. und der Neuzeit.

G á n o v c e. Westlich der Kote 865,7 ein halbkreisförmiger Erdwall, L. 42 m; die Zeitbestimmung nicht möglich.

H o z e l e c. Flur Na Rozenbergu, Siedlung aus der Bronzezeit und der älteren römischen Kaiserzeit. Die geplante Landwehr dürfte der Wall einer Púchov-Siedlung gewesen sein.

H ô r k a. In der Flur Pri cintoríne eine Siedlung aus dem 13.-15. Jh. /Abb. 76: 1-3/. In der Flur Za Komárovce I überpflügte neolithische Objekte und Funde aus dem 15. Jh. In der Flur Za Komárovce II Objekte aus der älteren römischen Kaiserzeit, aus dem 9.-10. Jh. und Funde aus dem 13. Jh. /Abb. 76: 4, 5/.

H ô r k a, Gemeindeteil O n d r e j. Nördlich der paläolithischen Fundstelle, an der Stelle eines gestörten Objektes, Scherben und Lehmverputz aus der jüngeren Bronzezeit.

H ô r k a, Gemeindeteil K i š o v c e. Das Sanktuarium der kleinen Friedhofskirche war eine ursprüngliche Kapelle mit oktogonalem Grundriss. Im Forschungsrahmen der mittelalterlichen sakralen Architektur der Zips wurde eine Dokumentation des Objektes gemacht.

H r a d i s k o. In der Flur Brezová Scherben aus der Bronzezeit und zerstörte Landwehren, wahrscheinlich Erdwälle.

J á n o v c e. Revisionsgrabung in der Flur Od chotára /Scherben, Lehmverputz, Webgewichtfragment und Eisenschlacke aus der Bronzezeit und aus dem 9. Jh./. In der Flur Pod Chrašť eine Siedlung der Kultur mit Linemarkierung, der Zeliezovce- und Bükker Kultur. Im Südteil der Siedlung Objekte aus der jüngeren römischen Kaiserzeit und dem 8.-10. Jh. /Abb. 76: 6-9/.

P o p r a d. In einer Gasleitungsrinne in der Flur Pri chodníku eine Kulturschicht mit Scherben aus der jüngeren Bronzezeit. An der Stelle der mittelalterlichen Siedlungswüstung Stojany auf einer Fläche nördlich der Kirchenruinen Scherben, Lehmverputz und Nägel aus dem 10.-15. Jh.

P o p r a d, Gemeindeteil K v e t n i c a. Auf einer befestigten Höhensiedlung in der Flur Zámčisko I /bekannt als mittelalterliche Siedlung/ Funde aus Äneolithikum, der Hallstattzeit und dem 15. Jh. /Abb. 76: 10/. Östlich liegt der kleine mittelalterliche Wohnturm Zámčisko II. Aus der gestörten Schicht /Abb. 76: 11/ Scherben, Lehmverputz, Holzkohlestückchen und Eisennägel aus dem 15. Jh. /Abb. 76: 12, 13/.

S p i š s k á T e p l i c a. Lokalisierungsversuch der mittelalterlichen Siedlungswüstung Alcnov; es wurde nur eine Kulturschicht mit Holzkohlestückchen festgestellt.

S p i š s k ý Š t i a v n i k. In der Flur Nad Rybníkom eine Siedlung aus dem Neolithikum und der Bronzezeit /Scherben, Lehmverputz, Wetzstein und Mollusken/. In der Flur Sedliská eine Siedlung aus Neolithikum, Bronzezeit, älterer römischer Kaiserzeit und dem 9.-10. Jh. /Abb. 76: 14, 15/. Spaltindustrie aus Hornstein und Radiolarit, Scherben, Lehmverputz, Mahlsteinfragment, Wetzstein und Schlagstein.

T v a r o ž n á. In der Flur Pod prednou hoľou eine bronzezeitliche Siedlung. In der Flur Pod Bokvaldom eine Siedlung aus der jüngeren bis späten Bronzezeit; an Stellen von sich skizzierenden Objekten eine grössere Scherbenmenge, ein Wetzstein, eine Steinscheibe und ein tönerner doppelkonischer Spinnwirtel /Abb. 76: 16-19/. Aus der Flur Pod cestou von der Stelle eines gestörten Siedlungsobjektes atypisches urzeitliches Scherbenmaterial und Scherben aus dem 9. Jh. /Abb. 76: 20/.

V e r n á r. Über dem alten Weg zwischen Zips und Grantal soll sich in der Flur Šance eine äneolithische Siedlung befinden /Florek 1926, S. 38/. Die evidenten Geländezurichtungen in dem waldigen Terrain kann man ohne Grabungen nicht mit Besiedlung verbinden.

V l k o v á. In der Flur Pri prednej priekope eine Siedlung der Púchover Kulturgruppe und eine slawische aus dem 9.-12. Jh. Die Scherben aus beiden Horizonten haben ausgeprägte Verzierung und Profilierung /Abb. 77: 1-5/. In der Flur Pod breh eine Siedlung aus der Bronzezeit, aus der älteren

römischen Kaiserzeit und dem 13. Jh. /Abb. 77: 6, 7/. Am linken Ufer des Baches Horný eine ausgedehnte Siedlung aus dem Neolithikum und der älteren Bronzezeit /grössere Menge von Scherben, Lehmverputz, Wetzstein und Fragmente steinerner Hammeräxte, 33 Stück Spaltindustrie aus Hornstein, Radiolarit und Obsidian /Abb. 77: 8, 9/. In der Flur Pri hradskej ceste eine Siedlung aus der jüngeren römischen Kaiserzeit /Abb. 77: 10/.

Unter der Kreuzung der Wege Vlková - Vrbov - Levkovce eine Siedlung aus der älteren Bronzezeit, jüngeren römischen Kaiserzeit und dem 9.-11. Jh. Am charakteristischsten sind jungromerzeitliche, mit einer Wellenlinie verzierte Scherben der grauen Keramik /Abb. 77: 11-13/. Nach einigen Randscherben handelt es sich um Gefässe aus der Völkerwanderungszeit.

V l k o v c e. In der Umgebung der Kote 911,2 eine befestigte Höhsiedlung aus der jüngeren Bronzezeit. Ein durch Geländezurichtung und Tiefpflügung vernichteter Teil eines Erdwalls und Objektes bei seiner Innenwand. Funde: Scherben und Lehmverputz /Abb. 77: 14, 15/.

V r b o v. In der Umgebung der Kote 845,4, genannt Hrad, eine Überprüfung der terrassenförmigen Zurichtungen im Walde.

Untersuchungen im Bezirk Spišská Nová Ves

B i j a c o v c e. Zwischen dem staatlichen Weg und dem Bijacovcer Bach eine Siedlung aus Neolithikum, Bronzezeit und jüngerer römischer Kaiserzeit. Funde: Scherben, Lehmverputz, Wetzstein, Schlagstein, Abschlüge aus Hornstein und Obsidian und ein Steinbeil /Abb. 77: 16/.

B u g l o v c e. In der Flur Pod krížikom eine Siedlung aus der älteren römischen Kaiserzeit und dem 9.-12. Jh. /Abb. 77: 17, 18/.

B y s t r a n y. Beim Zusammenfluss der Bäche Kobuliánsky und Katuňský eine ausgedehnte Siedlung aus der jüngeren Bronzezeit und der älteren römischen Kaiserzeit.

D l h é S t r á ž e. In der Flur Pod Kráľovcom Besiedlung aus Neolithikum, jüngerer Bronzezeit, dem 9.-10. Jh. und der Neuzeit /Abb. 77: 19-21/.

D o l a n y. In der Flur Bunča eine Siedlung aus dem Neolithikum und der Latènezeit /Scherben, Lehmverputz, Obsidianabschlag und ein Hornsteinartefakt /Abb. 77: 22, 23/. In der Flur Pod Brusníkom eine Siedlung aus jüngerer römischer und slawischer Zeit aus dem 9.-10. Jh. /Scherben, Lehmverputz und Fragmente tönerner Webgewichte /Abb. 77: 24-28/.

D o m a n o v c e. Auf der evidierten Fundstelle Lány Funde aus der älteren Bronzezeit und dem 9.-10. Jh. In der Flur Pod Cibíkom gestörte, bis jetzt undatierte Eisenschmelzöfen.

G e l n i c a. In der Gasse ulica Februárového víťazstva, in ca. 250 cm T., eine Siedlungsschicht mit Material aus dem 16. Jh. und über ihr eine ausgeprägte Schicht von Eisen- und Kupferschlacke, wahrscheinlich eines untergegangenen Verhüttungsobjektes.

G r a n ě - P e t r o v c e. In der Flur Na povrazoch eine Siedlung aus der älteren römischen Kaiserzeit; Scherben-, Lehmverputz- und Eisensfunde. Vielleicht stammt von hier eine unlokalisierte römische Münze /Ondrouch 1964, S. 165/. In der Flur Za lúkami Besiedlung aus der älteren römischen Kaiserzeit und dem Mittelalter.

H r a b u š i c e. In der Lage Rohrwies beim Baggern von Torfgrund /T. ca. 350 cm/ der Teil eines Tierskelettes entdeckt /Abb. 78: 2/. In der Flur Pod Zelnou hurou /durch Besiedlung vom Neolithikum bis zum Mittelalter bekannt - Polla 1962, s. 255-275/ bei Meliorationsarbeiten Objekte der Púchov-Gruppe und ein Objekt aus dem 12.-13. Jh. gestört. Ausser Scherben und Lehmverputz enthielten alle Objekte Eisenschlacke. Gestört wurde auch eine Grube mit dem Depot von 28 Eisenäxten /Abb. 78: 3/ von der Wende der Hallstatt- und Latenezeit.

J a m n í k. Auf der evidierten Lokalität Sedliská eine Graphittiegel-scherbe. Bei der Beglaubigungsgrabung in der Flur Pri krížiku Scherben-, Lehmverputz- und Eisensfunde aus der älteren und jüngeren römischen Kaiserzeit und dem 10.-11. Jh.

K l ě o v. In der Flur Záhumnie an Stellen gestörter neolithischer Objekte eine kleinere Anzahl von Scherben.

K l u k n a v a. In der Flur Sv. Anna Ruinen eines alten Wallfahrtsortes, seine Anfänge bisher unbeglaubt. Dokumentiert wurde der Stand der Objekte und der Verlauf eines mittelalterlichen Weges.

K u r i m a n y. In der Flur Pod Rehbergom eine neolithische Siedlung mit Scherben, Lehmverputz, Hornstein- und Obsidianabschlägen. Auch Eisenschlacke gefunden. In der Flur Za lesíkom eine Siedlung der Kultur mit kannelierter Keramik; grössere Scherben- und Lehmverputzmenge, Wetzstein, Schlagstein und Abschlüge aus Hornstein und Radiolarit /Abb. 79: 1, 2/.

L e v o č a. Bei Ausgrabungen an der Innenwand der Stadtmauer in der Gasse Baštová ulica kamen verschiedene Gruben und Fussböden von Anbauten an die Mauer aus dem 17. und 18. Jh. zutage /Abb. 79: 3/. An der Stelle des Minoritenklosters stand angeblich schon im J. 1045 eine Kirche des Hl. Geistes mit zentraler Disposition /Suchý 1974, S. 41, 88/. Untersuchung der Keller und Gräfte unter Kloster und Kirche zwecks Gewinnung der räumlichen Orientierung bei der Lokalisierung der einstigen Kirche. Bei der Bahnstation stiess man in einem Kanalisierungsgraben auf einen gemauerten Brunnen, der im Mittelalter zum untergegangenen städtischen Meierhof gehörte. Bei der Rekonstruktion des Hauses in der Bernolák-Gasse wurden in den Kellerräumen Reste einer Maschine zur Kachelherstellung und im Vorderraum ein zugeschütteter gemauerter Brunnen entdeckt. Auf dem Hügel Končistá eine Siedlung aus der Bronzezeit mit Scherben, Lehmverputz, Abschlügen aus Radiolarit, Hornstein und ein Schlagstein. Eisenschlacke aus jüngerer Zeit.

M a r k u š o v c e. In den Fluren Dolky und Bielidlo in Meliorationsrinnen Objekte aus der jüngeren Bronzezeit.

N e m e š a n y. In der Flur Močiare eine Siedlung aus jüngerer römischer Kaiserzeit und dem 9.-12. Jh. /Abb. 79: 4, 5/.

O d o r í n. In der Flur Pod Sedliská atypische urzeitliche Scherben und Scherben aus dem 15.-16. Jh.

O ľ š a v i c a. Auf grosser Fläche in der Flur Ku kamennej studni Kartierung des Verlaufes eines durch Rekultivation vernichteten mittelalterlichen Weges.

O ľ š a v k a. Materialien aus der älteren Bronzezeit und dem 9.-10. Jh. auf der evidierten Fundstelle Nivky.

P a v l a n y. Kartierung zweier bedeutender, durch Rekultivation der Vernichtung entgegengehender mittelalterlicher Kommunikationen in der Nähe der mittelalterlichen Siedlungswüstung Krigov.

R i c h n a v a. In der Flur Jaseňovec eine gotische Kirche, eine Siedlung bei ihr bisher nicht festgestellt. Die grössere Anzahl gefundener Eisenschlacke nicht datierbar.

S p i š s k á N o v á V e s. Auf dem Baugelände der Firma Otex in der Gasse ulica Ing. Kožucha gestörte Objekte aus der älteren und jüngeren Bronzezeit, der jüngeren römischen Kaiserzeit und dem 13. Jh. In der Kulturschicht Scherben aus dem 9.-10. Jh. /Abb. 79: 6-10/. Auf der Fundstelle Malé pole ein Hornsteinkernstück und Eisenschlacke. In der Flur Pod Blau-montom in den Fundamenten des Lehrlingsheimes und westlich des Baugeländes Scherben aus der Bronzezeit, aus dem 9. Jh. und andere Funde aus dem 13.-19. Jh. Auf der evidierten Fundstelle Smižianska roveň 150 Scherben der jüngeren Linear- und Bükker Keramik, ein Wetzstein und 37 Abschlüge aus Hornstein, Radiolarit und Obsidian.

S p i š s k é P o d h r a d i e. In der Flur Pod hradskou lúkou Besiedlung aus der jüngeren römischen Kaiserzeit. Bei Meliorationsarbeiten in der Flur Pod hradom gestörte Halbgrubenhütten aus der älteren römischen Kaiserzeit und ein Eisenschmelzofen. Beim Strassenbau in der Flur Zlatá brázda eine Halbgrubenhütte aus der jüngeren Bronzezeit gestört.

S p i š s k é V l a c h y. In der Flur Pod starou uhorskou cestou der Umfang einer Siedlung beglaubigt. Scherben aus dem Neolithikum, der Bronzezeit /aber auch jüngere/, Lehmverputz, Wetzstein, Steinbeil, Kernstücke und Abschlüge aus Hornstein, Radiolarit und Obsidian wie auch einige Eisensfunde. Auf der evidierten Fundstelle Fonfaj neolithische, jungbronzezeitliche, jung Römerzeitliche und slawische /9. Jh./ Funde. In der Flur Boyan weiteres Material aus der älteren Bronzezeit und dem 9.-11. Jh. /Abb. 79: 12/. In der Flur Pod lipou neue Funde aus Neolithikum, jüngerer Bronzezeit und jüngerer römischer Kaiserzeit, aus welcher auch gestörte Eisenschmelzöfen stammen. In der Flur Nad novým mlynom II eine Siedlung aus Bronzezeit, älterer römischer Kaiserzeit und neuzeitliche Funde. In der Flur Roveň Scherben, Lehmverputz, Steinbeil, Obsidian- und Hornsteinabschlüge und Eisenschlacke /Neolithikum, ältere Bronzezeit und ältere römische Kaiserzeit/.

S p i š s k ý H r u š o v. In der Flur Klince atypische urzeitliche Scherben und Scherben aus dem 13.-16. Jh.

S p i š s k ý Š t v r t o k. In der Partisanengasse Scherben aus dem 13. Jh. In der Flur Smykaneč, an der Stelle einer mittelalterlichen Meierhofwüstung wird die mittelalterliche Siedlung Pokay-Pokoy vorausgesetzt /Šmilauer 1932, S. 192-193/. Material aus dem 15. Jh. und der Neuzeit gewonnen. In der Flur Pri Smykanci eine bronzezeitliche Siedlung /Scherben, Lehmverputz und ein Wetzstein/.

V o j k o v c e. Auf der Fundstelle Želiarka eine äneolithische steinerne Hammeraxt /Abb. 79: 11/. Die Fundumstände schliessen die ursprüngliche Unterbringung in einer gestörten Grabgrube nicht aus.

Ž e h r a. Auf dem Baugelände von Gebäuden eines Steinbruchbetriebes in der Flur Pod Dreveníkom gestörte Objekte der Kultur mit kannellierter Keramik und der Pilinyer Kultur. In der Flur Hlinky das Ausmass einer neoli-

thischen Siedlung präzisiert; weitere Funde, besonders Scherben, hinzugekommen /Abb. 79: 13, 14/. In der Flur Hlinky Ia eine Konzentration von Objekten aus der jüngeren römischen Kaiserzeit und aus dem 8.-9. Jh. Gestörter Eisenschmelzofen. In der Lage Hlinky II eine Siedlung aus der jüngeren bis späten Bronzezeit; Scherben, Lehmverputz und Kupferschlacke. An der Stelle der Ausmündung des Weges auf das Plateau des Dreveník gestörte, undatierte Skelettgräber. In einer Siedlungsschicht in der Umgebung der Gräber Scherben der Kultur mit kannellierter Keramik und aus der Bronzezeit. Auf der evidierten Fundstelle Dreveník /Siedlung I/ in der ununterbrochen gestörten Siedlungsschicht Scherben und ein tönerner herzförmiger Anhänger mit Ritzverzierung. In der Flur Pod Dreveníkom durch einen Weg gestörte Objekte aus der jüngeren Bronzezeit. Auf der Fundstelle Pod Kozou horou eine Siedlung aus der Bronzezeit und dem 13. Jh.

Z e h r a und G r a n ě - P e t r o v c e. An der Gemeindegrenze, in der Flur Pod Sobociskom, eine Siedlung aus der jüngeren bis späten Bronzezeit. Zwischen den Scherben auch verzierte Krugfragmente /Abb. 78: 1/.

Untersuchungen im Bezirk Stará Ľubovňa

P o d o l í n e c. In der Flur Weneberg in einer Siedlungsschicht Eisenschlacke, atypische Scherben und charakteristisches neuzeitliches Material. Auf dem Friedhof Beglaubigung der Möglichkeit von Grabungen bei der St.-Anna-Kirche zwecks ihrer fraglichen zeitlichen und typologischen Einstufung /Mencl 1937, S. 355-357/.

V y š n é R u ž b a c h y. Begehung des Travertinsteinbruches, der Fundstelle eines Hobels aus Radiolarit /Bánesz 1966, S. 1/. Die Wand des Steinbruches devastiert, die Untersuchung ohne positive Ergebnisse.

РАЗВЕДКИ ИССЛЕДОВАТЕЛЬНОЙ ЭКСПЕДИЦИИ СПИШ. В 1981 г. продолжались систематические разведки в районах Попрад, Слитска-Нова-Вес и Стара-Любовня.

Разведки в районе Попрад

А б р а г а м о в ц е. В урочище Горанске поселение периода бронзы и находки XIII в.

Б у ш о в ц е. В урочище Маерске черепки периода бронзы, XIII в. и нового времени.

Г а н с в ц е. К западу от высоты 865,7 земной вал длиной 42 м без возможности датировки.

Г о з е л е ц. В урочище На-Розенбергу поселение периода бронзы и старшего римского периода. Выровненная межа была по-видимому валом пуховского поселения.

Г у о р к а. В урочище При-Цинторине поселение XIII-XV вв. /рис. 76: 1-3/. В урочище За-Комаровце I вспашкой разрушенные неолитические объекты и находки XV в. В урочище За-Комаровце II объекты старшего римского периода, IX-X вв. и находки XIII в. /рис. 76: 4, 5/.

Г у о р к а, часть О н д р е й. К северу от палеолитического местонахождения, в местах разрушенного объекта, черепки и обломки младшего периода бронзы.

Г у о р к а, часть К и ш о в ц е. На кладбище стоит небольшой костел, святыню которого образует первоначальная капелла восьмиугольного плана. В рамках исследования средневековой сакральной архитектуры в области

Спиша проведена документация объекта.

Г р а д и с к о. В урочище Брезова черепки периода бронзы и разрушенные межи - предположительно земные валы.

Я н о в ц е. Проверочные разведки в урочище От-Хотара дали черепки, обмазку, фрагмент ткацкого груза и железный шлак периода бронзы и IX в. В урочище Под-Храсть поселение культуры линейной керамики, железной и буковогорской культур. В южной части поселения объекты младшего римского периода и VIII-X вв. /рис. 76: 6-9/.

П о п р а д. В желобе для газопровода в урочище При-Ходнику обнаружен культурный слой с черепками младшего периода бронзы. В местах прекратившего существование средневекового села Стояни, к северу от развалин костела, найдены черепки, обмазка и гвозди X-XV вв.

П о п р а д, часть **К в е т н и ц а.** С укрепленного поселения на холме в урочище Замчиско I /известное как средневековое поселение/ находки периодов неолита, гальштате и XV в. /рис. 76: 10/. К востоку лежит небольшая средневековая крепость Замчиско II. Из нарушенного слоя /рис. 76: 11/ черепки, обмазка, угольки и железные гвозди XV в. /рис. 76: 12, 13/.

С п и ш с к а - Т е п л и ц а. При попытке определить место средневекового поселка Альцнов был найден только культурный слой с угольками.

С п и ш с к и - Ш т ь я в н и к. В урочище Над-Рибником обнаружено поселение периодов неолита и бронзы /черепки, обмазка, каменный брус, раковины/. В урочище Седлиско поселение периодов неолита, бронзы, старшего римского периода и IX-X вв. /рис. 76: 14, 15/. Отщепленная индустрия из роговика и радиоларита, черепки, обмазка, фрагмент жернова, каменный брус и каменное орудие для оббивки.

Т в а р с ж и а. В урочище Под-Предноу-Голоу поселение периода бронзы. В урочище Под-Воквалдом поселение младшего и позднего периодов бронзы: из вырисовывавшихся объектов количество черепков, каменный брус, каменная мишень и глиняное биконическое пряслице /рис. 76: 16-19/. Из урочища Под-Цестоу, в местах нарушения селищного объекта атипичические доисторические черепки и черепки IX в. /рис. 76: 20/.

В е р н а р. По сведениям /Florek 1926, стр. 38/ предполагалось наличие неолитического поселения над старой дорогой между Спишем и Погроньем в урочище Шанце. Явные землеустроительные работы в облесенной местности нельзя без исследования связывать с поселением.

В л к о в а. В урочище При-Предней-Пржекопе поселение пуховской культурной группы и славянское поселение IX-XII вв. У черепков обеих горизонтов выразительное украшение и префилировка /рис. 77: 1-5/.

В урочище Под-Врег поселение периода бронзы, старшего римского периода и XIII в. /рис. 77: 6, 7/. На левом берегу потока Горни размерное поселение периода неолита и старшего периода бронзы /количество черепков, обмазки, каменные бруски, фрагменты каменных молотов, 33 куса отщепленной каменной индустрии из роговика, радиоларита и обсидиана /рис. 77: 8, 9/.

В урочище При-Градской-Цесте поселение младшего римского периода /рис. 77: 10/. Под перекрестком дорог Влкова - Врбов - Левковце поселение старшего периода бронзы, младшего римского периода и IX-XI вв. Самые выразительные черепки относятся к младшему римскому периоду и происходят от серой ке-

рамики украшенной волнистой линией /рис. 77: 11-13/. Некоторые черепки от устья сосудов относятся к периоду переселения народов.

В л к о в ц е. Вокруг высоты 911,2 укрепленное поселение на возвышенности младшего периода бронзы. Землеустроительные работы и глубокая вспашка уничтожили часть земного вала и объекта у его внутренней стены. Нашлись черепки и обмазка /рис. 77: 14, 15/.

В р б о в. На площади вокруг высоты 845,4, названной Град, были проведены разведки с целью определить назначение террасовидных объектов в лесу.

Разведки в районе Спишска-Нова-Вес

Б и я ц о в ц е. Между государственной дорогой и Бияцовским потоком поселение периодов неолита, бронзы и младшего римского периода /черепки, обмазка, каменный брусок, каменное орудие для оббивки, отщепы из роговика и обсидиана и каменный топорик, рис. 77: 16/.

Б у г л о в ц е. В урочище Под-Крижином поселение старшего римского периода и IX-XII вв. /рис. 77: 17, 18/.

В и с т р а н и. Над слиянием Кобулянского и Катуньского потоков размерное поселение младшего периода бронзы и старшего римского периода.

Д л ь г е - С т р а ж е. В урочище Под-Кравецом заселение в неолитический период, младший период бронзы, в IX-X вв. и новое время /рис. 77: 19-21/.

Д о л я н и. В урочище Бунча поселение неолитического и латенского периодов /черепки, обмазка, отщеп из обсидиана и орудие из роговика, /рис. 77: 22, 23/. В урочище Под-Врусником поселение младшего римского периода и славянское поселение IX-X вв. /черепки, обмазка и фрагменты глиняных ткацких грузил, рис. 77: 24-28/.

Д о м а н о в ц е. С зарегистрированного местонахождения Лани находки старшего периода бронзы и IX-X вв. В урочище Под-Цибиком пока недатированные разрушенные печи для плавки железной руды.

Г е л ь н и ц а. На ул. Февральской победы на глубине 250 см находился селищный слой с материалом XVI в. и над ним заметный слой железного и медного шлака предположительно от прекратившего существование металлургического объекта.

Г р а н ч - П е т р о в ц е. В урочище На-Повразах поселение старшего римского периода; черепки, обмазка и куски литейного железа. Не исключено, что отсюда происходит римская монета с пока неопределенным местом нахождения /Ondrouch 1964, стр. 165/. В урочище За-Луками заселение в старший римский период и средневековье.

Г р а б у ш и ц е. В урочище Рорвис во время экскавации торфяника на глубине около 350 см обнаружена часть звериного скелета /рис. 78: 2/. В урочище Под-Зеленоу-Гороу, известном заселением с периода неолита до средневековья /Polia 1962, стр. 255-275/, были нарушены мелиорацией объекты пуховской группы и объект XII-XIII вв. Нарушена также яма с кладом 28 железных топоров /рис. 78: 3/ относящихся к границе периодов гальштата и латена.

Я м н и к. С зарегистрированного местонахождения Седлиска черепок графитового тигеля. Во время проверочных разведок в урочище При-Крижику черепки, обмазка и литейное железо старшего и младшего римского периода и X-XI вв.

К л ь ч о в. Из урочища Загумнье в местах разрушенных неолитических объектов небольшое количество черепков.

К л у к н а в а. В урочище Св. Анна обнаружены развалины древнего места паломничества, зачатки корсорого донные неопределены. Сделана документация объектов и исчезающей средневековой дороги.

К у р и м а н и. В урочище Под-Рогбергом неолитическое поселение /черепки, обмазка, отщепы из роговика и обсидиана/. Нашлись и куски железного шлака. В урочище За-Лесиком поселение культуры каннелированной керамики; количество черепков и обмазки, каменный брусок, орудия для оббивки, отщепы из роговика и радиоларита /рис. 79: 1, 2/.

Л е в о ч а. В котлованах у внутренней стороны городского укрепления на Баштовой ул. обнаружены разные ямы и полы пристроек к стене, относящиеся к XVII-XVIII вв. /рис. 79: 3/. В местах монастыря миноритов стоял по сообщениям уже в 1045 г. небольшой костел Св. Духа центрального плана /Suchý 1974, стр. 41, 88/. Проведены разведки подвалов и гробниц под монастырем и костелом с целью получить ориентировку при определении места прекратившего существование костела. У железнодорожной станции в котловане для канала обнаружен колодец с выкладкой, принадлежащий к прекратившей существование средневековой городской усадьбе. Во время реконструкции дома на Вернолаковой ул. обнаружены в подвалах остатки оборудования мастерской для производства кафлей и в переднем помещении засыпанный колодец с выкладкой. На холме Мончиста найдены поселение периода бронзы, черепки, обмазка, отщепы из радиоларита, роговика, и каменное орудие для оббивки. Железный шлак младшего времени.

М а р к у ш о в ц е. В урочищах Дольки и Бьелидло в котлованах для мелиорации обнаружены углубленные объекты младшего периода бронзы.

Н е ж е ш а н и. В урочище Мечяре поселение младшего римского периода и IX-XII вв. /рис. 79: 4, 5/.

С д о р и н. В урочище Под-Седлиска атипические доисторические черепки и черепки XV-XVI вв.

О л ь ш а в и ц а. На размерной площади в урочище Ку-Каменной-Студни определено направление восстановительными работами разрушенной средневековой дороги.

С л ь ш а в к а. С зарегистрированного местонахождения Нивки присобрен материал старшего периода бронзы и IX-X вв.

П а в л я н и. Определено направление двух важных средневековых дорог, нарушенных восстановлением земельных участков по близости прекратившего существование средневекового села Кригов.

Р и х н а в а. В урочище Ясенёвец находится небольшой готический костел, у которого поселение пока не нашлось. Количество найденного железного шлака нельзя датировать.

С п и ш с к а - Н о в а - В е с. На стройке Стекса, на ул. инж. Кожуха, нашлись нарушенные объекты старшего и младшего периодов бронзы, младшего римского периода и XIII в. В культурном слое черепки IX-X вв. /рис. 79: 6-10/. С местонахождения Мале-Поле ядро роговика и железный шлак. В урочище Под-Влаумонтом из котлованов стройки училищного центра и с площади к западу от стройки приобретены черепки периода бронзы, IX в. и другие находки XIII-XIX вв. С зарегистрированного местонахождения Сми-

жянска-Ровень 150 черепков младшей линейной керамики и буковогорской керамики, каменный брусок и 37 отщепов из роговика, радиоларита и обсидиана.

С п и ш с к е - П о д г р а д ь е. В урочище Под-Градскоу-Лукоу обнаружено заселение в младший римский период. Во время мелиорационных работ в урочище Под-Градом нарушены землянки старшего римского периода и печь для плавки железной руды. Во время стройки дороги в урочище Злата-Бразда нарушена землянка младшего периода бронзы.

С п и ш с к е - Б л а х и. В урочище Под-Староу-Угорскоу-Цестоу проверены размеры поселения; черепки периода неолита и бронзы /но и младшие/, обмазка, каменный брусок, каменный топорик, ядра и отщепы из роговика, радиоларита и обсидиана и несколько кусков литейного железа. С зарегистрированного местонахождения Фонфай находки периода неолита и младшей бронзы, младшего римского и славянского /IX в./ периодов. Из урочища Боян дальнейший материал старшего периода бронзы и IX-XI вв. /рис. 79: 12/. В урочище Под-Липоу дальнейшие находки неолитического заселения, младшего периода бронзы и младшего римского периода, к которому относятся и разрушенные печи для плавки железной руды. В урочище Над-Новым-Млином II поселение периода бронзы, старшего римского периода и находки нового времени. Из урочища Ровень черепки, обмазка, каменный топорик, отщепы из обсидиана и роговика, железный шлак /неолит, старший период бронзы и старший римский период/.

С п и ш с к и - Г р у ш о в. Из урочища Клинце атипические доисторические черепки и черепки XIII-XVI вв.

С п и ш с к и - Ш т в р т о к. С Партизанской ул. черепки XIII в. В урочище Смиканец в местах прекратившей существование средневековой усадьбы предполагается средневековое село Покай-Покой /Šmilauer 1932, стр. 192-193/. Приобретен материал XV в. и нового времени. В урочище При-Смиканце поселение периода бронзы /черепки, обмазка, каменный брусок/.

В о й к о в ц е. С местонахождения Жельярка энеолитический каменный молот /рис. 79: 11/. Условия находки не исключают первоначальное уложение в разрушенной погребальной ямке.

Ж е г р а. На стройке помещений каменоломни в урочище Под-Древеником обнаружены разрушенные объекты культуры каннелированной керамики и пилинской культуры. В урочище Глиники уточнены размеры неолитического поселения; другие находки - главным образом черепки /рис. 79: 13, 14/. В урочище Глиники Ia группировка объектов младшего римского периода и VIII-IX вв. Разрушенная печь для плавки железной руды. В урочище Глиники II поселение младшего и позднего периодов бронзы; черепки, обмазка и куски медного шлака. В местах устья дороги на плато Древеника обнаружены недатированные скелетные погребения. Из селищного слоя вокруг погребений черепки культуры каннелированной керамики и периода бронзы. С зарегистрированного местонахождения Древеник /Осада I/, из постоянно нарушаемого селищного слоя, черепки и глиняная подвеска сердцевидной формы с резным орнаментом. На местонахождении Под-Козоу-Гороу поселение периода бронзы и XIII в.

Ж е г р а и Г р а н ч - П е т р о в ц е. На границе между селами в урочище Под-Собоицком поселение младшего и позднего периодов бронзы. Среди черепков найдены и украшенные фрагменты кувшинчиков /рис. 78: 1/.

Разведки в районе Стара-Любовня

П о д о л и н е ц. Из селищного слоя в урочище Венеберг куски железного шлака, атипические черепки и выразительный материал нового времени. На кладбище проверены возможности исследования костела Св. Анны - объекта дискуссий по датировке и типологии /Mencl 1987, стр. 355-357/.

В и ш н е - Р у ж б а х и. Осмотр травертиновой каменоломни - местонахождения радиоларитового рубанка /Bánesz 1966, стр. 1/. Стена каменоломни разрушена, разведки без положительных результатов.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM PRI KOŠICKEJ BRÁNE V LEVOČI

František J a v o r s k ý

Lokalita je v intraviláne Levoče /okr. Spišská Nová Ves/ pri južnej strane Košickej brány /M-34-102-C-c, 1 : 25 000, 87 : 250 mm/.

Záchranný výskum na ploche medzi múrom mestského opevnenia a kostolom sv. Ducha, realizovaný v januári a februári 1981, nadviazal na prieskum v roku 1980, pri ktorom sa zistilo najvýraznejšie osídlenie polohy v 13. storočí /nálezozá správa 9513/.

Pri hĺbení základov novej prístavby Košickej brány sa porušili múry pod podlahou objektov, obklopené množstvom železnej trosky. Na ohrozenie objektu upozornili pracovníci Okresnej pamiatkovej správy v Spišskej Novej Vsi. Výskumné práce sťažili silné mrazy, ale aj to, že ich rozsah bol obmedzený dodržiavaním staticko-bezpečnostných podmienok na stavbe.

Priestor v okolí murovaného objektu bol označený ako sonda I/81, v nej zistené základy ako pec a objekty 1-4/81 /obr. 80: 1/.

V sonde II/81, ako sme označili výkop pre pivnicu, sme mali možnosť preskúmať len steny-profilu tejto jamy. Sondou III/81 sa skúmala kultúrna jama v severnom trakte prístavby Košickej brány.

Zvlášť sa skúmala a dokumentovala časť hradbového múru, zasiahnutého a čiastočne asanovaného pri tejto stavbe.

Kým v sonde I/81 sme skúmali vnútro základu pece a jej okolie po vrstvách, s možnosťou sledovať stratigrafiu jednotlivých horizontov, v sonde II/81 sme mohli urobiť len malý zásah do profilu, pričom sme sa upriamili na spresnenie rozsahu jednotlivých vrstiev a získanie materiálu z každej výraznejšej vrstvy. V sonde III/81 sa vybral obsah kultúrnej jamy I/81, zasiahnutej stavbou.

V sonde I/81 sa preskúmala v prvej fáze vnútorná časť pece. Výplň obsahovala zhora železnú hutnícku trosku, steny boli veľmi prepálené. Zásyp železnou troskou siahla až do hĺbky 80 cm pod úroveň podlahy asanovaného objektu. V spodnej vrstve s hrúbkou 10-15 cm bola výraznejšia vrstva popola zmiešaného v troske a pod ňou, v južnej časti, vrstva hliny. Pod hlinou bola vrstva železnej trosky /10-15 cm/. Približne rovnako hrubá vrstva trosky, medzi ktorou sa objavoval aj stavebný materiál, bola v hĺbke 100-120 cm. V tejto vrstve i v planírke pod ňou sa vyskytovali črepy keramiky zo 14.-15. stor. /obr. 80: 1-G/.

V hĺbke 180-195 cm sa zistila tvrdo ubitá planírka, zvažujúca sa k severnému okraju vnútra pece, hrubá 10-22 cm, ktorá prekryvala pieskovcové podlažie.

Výplň pece umožnila rozpoznať aj úroveň dna. Podľa prepálenia vnútorných stien pece, ktoré siahalo až 80 cm pod podlahu, považujeme časť zachovaného múru za základ a časť už za plášť šachtovej pece /obr. 80: 2-G/.

Základ pece tvoril múr v tvare U, pristavaný k hradbe, teda vnútorná stena hradbového múru predstavuje východnú stenu pece /obr. 80: 1-F/. Základ bol založený na severnej strane na staršom múre a na západe a juhu na splanírovanom teréne /obr. 80: 2/. Múr bol vybudovaný z lomového pieskovcového kameňa /jeden kus otesaný/ a veľmi vápenatej malty, ktorá pravdepodobne po sekundárnom prepálení mala vysokú tvrdosť.

Výskum vnútrajška pece naznačoval, že jej základ je v superpozícii so starším murovaným objektom, a preto sme rozšírili skúmanú plochu. Severne od pece sa zistilo, že v hĺbke do 30 cm je pod betónovou podlahou novoveká planírka a pod ňou hlinená podlaha dvoch objektov, ohraničených fragmentárne zachovanými múrikmi. Sú to objekty 2 a 3/81 zo 17.-18. storočia /obr. 82: 1/.

Múrik oddelujúci oba objekty šiel paralelne s hradbovým múrom vo vzdialenosti 120 cm. Druhý múrik, široký 60 cm, uzatváral južnú stenu objektov a bol orientovaný kolmo na hradby /obr. 80: 1-L-K/.

Podlahy objektov prekryvali planírku s nálezmi z 15. a 16. storočia, pod ktorou sme zistili viacnásobné prevrstvenie železnej trosky a popola s piesčitým materiálom /obr. 82: 1, vrstvy 3-7/. Takúto výplň sme sledovali až do hĺbky 215 cm. Najhrubšia vrstva železnej trosky bola vždy pri základe pece.

Posledná v tomto zásepe /obr. 82: 1/ bola 15-25 cm hrubá vrstva popola. Pri múre pece prekryvala menej výraznú vrstvu stavebného materiálu s črepmi zo 14.-15. storočia.

V hĺbke 215-240 cm bola vrstva prepálenej zeminy, kameňov a malty, ktorá prekryvala podlahu objektu 1/81 zo žltej ílovitej zeminy, postupne navrstvenej do priemernej hrúbky 10 cm. Spodná vrstva hliny vyrovnávala nerovnosti v pieskovcovom podlaží. Podlaha sa nachádzala 70 cm pod úrovňou základu hradbového múru, a preto predpokladáme, že objekt bol k múru len pristavený /obr. 80: 2-A/.

Do objektu sa vchádzalo od juhu. Zistili sme vchod pod severným základom pece a pred ním vnútri objektu tri kamenné schody /obr. 80: 1-C a D, 2-C a D; obr. 82: 2/.

Črepový materiál v podlahe /obr. 82: 3-6/ umožňuje datovať objekt na rozhranie 13. a 14. storočia, čo by znamenalo, že hradbový múr pri Košickej bráne musel byť postavený už koncom 13. storočia.

Západne od základu pece sme zistili plochými kameňmi vydĺždenú predpecnú pracovnú plošinku /obr. 80: 1-H/. Pri južnej stene pece, nad vrstvou železnej trosky, bol postavený múrik /obr. 80: 1-I/, pod ktorým sa našla strieborná poľská minca zo 16. storočia /obr. 82: 7/.

Kamením dláždenú podlahu s rozmermi 180 x 130 cm južne od pece sme označili ako objekt 4/81. Podlaha bola narušená stavbou komína v 18. storočí; pri nej bol porušený aj severný múr pivnice z 15., resp. zo 16. storočia /obr. 80: 1-N, M, O/.

V sonde II/81 sme hlavne v západnom a južnom profile jamy zistili v hĺbke 180-210 cm najstarší sídliskový horizont z mladšej doby bronzovej. Nad ním je hrubá planírka, nad ktorou sa striedajú vrstvy prepáleného materiálu so sídliskovou vrstvou obsahujúcou množstvo železnej trosky a planírky zeminy, malty a ka-

meňa. Sklon vrstvy naznačuje, že stredoveký terén tu bol upravovaný tak, že rešpektoval Košickú bránu a prepálené vrstvy zrejme predstavujú jednotlivé zanikové horizonty brány a objektov v jej blízkosti.

V spodných vrstvách sa aj tu nachádzal materiál z 13. a 14. storočia. Množstvo drobných kameňov a piesku vo vrstve z 15. storočia potvrdzuje väčšie stavebné zásahy v čase, keď sa pred bránou staval barbakan a bola v činnosti aj zistená pec na tavenie železnej rudy.

Južný profil sondy doplnil poznatky o založení základov hradbového múru. Potvrdilo sa, že základ múru narušil iba horizont z mladšej doby bronzovej a planírku nad ním. Tu sa dala sledovať aj úroveň nadstavby mladšej časti hradbového múru z 15. storočia. V týchto miestach sa základ zachoval iba do výšky 70-80 cm. Len v jednom mieste bol porušený, a to pri prerážaní nového vchodu do pivnice /pôvodný vchod v severnej stene bol zamurovaný/.

Práca v sonde III/81 sa obmedzila len na preskúmanie jamy I/81, v ktorej sa našlo pätnásť kovolejárskych šamotových teglíkov /obr. 81: 1/. Podľa veľkosti /vonkajších rozmerov, ale aj obsahu/ ich môžeme rozdeliť na štyri skupiny:

1. výška 118-123 mm a obsah 330-340 ml,
 2. výška 105-109 mm a obsah 180-190 ml,
 3. výška 96,5-99 mm a obsah 130 ml,
 4. výška 78-84 mm a obsah 85-90 ml.
- Nie všetky teglíky boli použité; v použitých sú stopy po medenke.

Nie je vylúčené, že teglíky a roztierací kameň /obr. 81: 2/ patrili k výbave šperkárskej a zlatníckej dielne, dlhú dobu umiestnenej práve pri Košickej bráne.

Záchranným výskumom sa v podstatnej miere doplnili poznatky o osídlení tejto polohy, ktorá podľa určitých náznakov mala kľúčový význam pri výstavbe stredovekého mesta. Zistilo sa osídlenie v mladšej dobe bronzovej, výrazný horizont z 13. storočia, ale aj dôkazy o tom, že časť mestského opevnenia bola vybudovaná už koncom 13. storočia.

V súvisе s prestavbami v 15. storočí je prínosom hlavne zistenie niektorých detailov konštrukcie fortifikácie. Pec na tavenie železnej rudy, ktorej činnosť bola len krátkodobá, súvisela so stavebnými úpravami hradieb a Košickej brány.

Nálezová správa 9785 je v archíve Archeologického ústavu SAV v Nitre. Nálezy sú uložené vo Výskumnej expedícii Spiš AÚ SAV pod príř. č. I/81.

RETTUNGSGRABUNG BEIM KASCHAUER TOR IN LEVOČA. Beim Ausschachten von Fundamenten eines neuen Anbaues zum Kaschauer Tor in Levoča /Bez. Spišská Nová Ves/ wurden die Fundamente eines gemauerten Objektes gestört. In der Umgebung wurden vier Objekte festgestellt /Abb. 80: 1/; der Raum wurde als Schnitt I/81 bezeichnet. Der Schnitt II/81 untersuchte die Grabungsstelle eines Kellers und der Schnitt III/81 die Kulturgrube im Nordtrakt des Tores.

Im Schnitt I/81 wurde die Füllerde der Fundamente festgestellt; sie bestand aus einer Eisenschlackenschicht, unter dieser aus einer Schicht Bauschutt und Scherben aus dem 14.-15. Jh. /Abb. 80: 1-G/. Nach dem Niveau der einzelnen Schichten im Ofen und dem Brennungsgrad der Wände kann ein Teil der Mauer als Fundament und ein Teil als Mantel eines Schachtofens zum Eisenerzschmelzen betrachtet werden /Abb. 80: 2-G/. Das Fundament hatte die Form einer "U" und war an die Innenwand der Burgmauer angebaut, die auf diese Weise die Ostwand des Ofens bildete /Abb. 80: 1-F/. Die Ofenfundamente sind auf einer Planierung erbaut, aber die Nordwand steht auf einer älteren

Мauer /Taf. 80: 2/. Nördlich der Fundamente lagen in einer Tiefe bis zu 30 cm die Objekte 2 und 3/81 aus dem 17.-18. Jh. /Abb. 80: 1-L und K, Abb. 82: 1/. Ihre Sohle war von einer Schicht aus dem 14.-15. Jh. überdeckt /Abb. 82: 1/. In 215-240 cm Tiefe war eine Schicht gebrannter Erde und Baumaterial, darunter die Sohle des Objektes 1/81 /Abb. 80: 2-A/. Das Objekt befand sich 70 cm unter dem Unterteilniveau des Burgmauerfundamentes, man gelangte in dieses mittels eines Einganges in der Südwand, vor welchem eine Steintreppe war /Abb. 80: 1-C und D, 2-C, Abb. 82: 2/. Das Scherbenmaterial von der Sohle stammt aus dem 13. und 14. Jh. /Abb. 82: 3-6/. Westlich der Fundamente ist eine mit flachen Steinen gepflasterte Arbeitsfläche /Abb. 80: 1-H/. Bei der Südwand des Ofens war eine kleine Mauer angebaut /Abb. 80: 1-I/, unter ihr lag eine polnische Münze aus dem 15. Jh. /Abb. 82: 7/. Bei der Mauer befindet sich auch ein steingepflasterter Fussboden des Objektes 4/81 /Abb. 80: 1-N, M, O/.

Im Schnitt II/81 wurde in 180-210 cm Tiefe eine Siedlungsschicht aus der jüngeren Bronzezeit festgestellt und über ihr eine Abfolge von Horizonten aus dem 13.-15. Jh. Die Burgmauer wurde im 15. Jh. zugerichtet und die ursprüngliche Mauer aus dem 13. Jh. erhielt sich nur bis zur Höhe von 70-80 cm.

Im Schnitt III/81 fanden sich 15 Schmelztiegel /Abb. 81: 1/. Zur Ausstattung der Giessereiwerkstätten gehört auch eine steinerne Gussform /Taf. 81: 2/.

Die Rettungsgrabung erbrachte neue Erkenntnisse über die Besiedlung der Flur, über den Bau der Burgmauern schon im 13. Jh. und über die Existenz eines Eisenschmelzofens im 15. Jh., in der Zeit grosser baulicher Gestaltungen des Kaschauer Tores.

ОХРАННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ У КОШИЦКИХ ВОРОТ В Г. ЛЕВЧА. Во время рытья фундаментов новой пристройки к Кошицким воротам в г. Левча /рай. Спешска-Нова-Вес/ были нарушены фундаменты кирпичнойстройки. По близости были обнаружены четыре объекта /рис. 80: 1/; пространство было обозначено как траншея I/81. Траншеей II/81 исследовалось место углубления подвала и траншеей III/81 культурная яма в северной части ворот.

Траншея I/81 определила состав фундаментов, который состоял из слоя железного шлака и находящегося под ним слоя строительного материала и черепков XIV-XV вв. /рис. 80: 1-6/. Исходя из уровня отдельных напластований в печи и обожжения стен, одну часть стены можно считать основой и вторую крышкой шахтной печи для плавки железной руды /рис. 80: 2-G/. Основа имела форму буквы "U" и была пристроена к внутренней стороне городской стены, которая таким образом служила восточной стеной печи /рис. 80: 1-F/. Основа печи лежит на выровненной земле, но ее северная стена стоит на более ранней стене /рис. 80: 2/. К северу от основы находились на глубине до 30 см объекты 2 и 3/81, относящиеся к XVII-XVIII вв. /рис. 80: 1-L и K, рис. 82: 1/. Их полы были закрыты слоем XIV-XV вв. /рис. 82: 1/.

На глубине 215-240 см лежал слой обожженной почвы и строительного материала и под ним пол объекта 1/81 /рис. 80: 2-A/. Объект был углублен 70 см под нижним краем фундаментов городской стены и в него входили входом в южной стене, перед которым находилась каменная лестница /рис. 80:

1-С и D; 2-С; рис. 82: 2/. Черепки из пола относятся к XIII-XIV вв. /рис. 82: 3-6/. К западу от фундаментов располагается рабочая площадка выложенная плоскими камнями /рис. 80: 1-Н/. К южной стене печи была пристроена стенка /рис. 80: 1-И/, под которой нашлась польская монета XVI в. /рис. 82: 7/. У стенки лежит камнями выложенный пол объекта 4/81 /рис. 80: 1-Н, М, О/.

В траншее II/81 были на глубине 180-210 см обнаружены селищный слой младшего периода бронзы и над ним напластование горизонтов относящихся к XIII-XV вв. В XV в. была городская стена перестроена и первоначальная стена XIII в. сохранилась лишь до высоты 70-80 см.

В траншее III/81 было найдено 15 тигелей для литья металла /рис. 81: 1/. К оборудованию мастерских для литья металлов принадлежит также каменная литейная форма /рис. 81: 2/.

Охранное исследование дало новые информации по заселению урочища, стройке замковой стены уже в XIII в. и свидетельства о существовании уже в XV в. печи для плавки железной руды, во время размерной по масштабу перестройки Кошицких ворот.

VÝSKUM V TRSTENOM PRI HORNÁDE

Pavol J u r e č k o

V roku 1981 pokračoval výskum sídliska zo záveru 1. tisícročia pred n. l. a z doby rímskej v katastri obce Trstené pri Hornáde, okres Košice-vidiek /M-34-127-B-a, 1 : 25 000, 108 : 363 mm/, odkryvkou ďalších dvoch sond s plochou 120 m² a kultúrnou vrstvou siahajúcou do hĺbky 180 cm. Druhou etapou výskumu sa detailizovala stratigrafia osídlenia zo stupňa HD doby halštatskej a z doby rímskej. Deštrukcie objektov a množstvo nálezov z povrchovej vrstvy sídliska /h. 0-30 cm/ dokladajú osídlenie zo záveru mladšej doby rímskej /4. - začiatok 5. stor. n. l./. V črepoch tzv. sivej keramiky z povrchovej vrstvy sú typologicky najviac zastúpené misky /obr. 83: 10, 13/, menej vázy /obr. 83: 7-9/ a fľašovité nádoby. Z keramiky zhotovenej na hrnčiarskom kruhu z hlíny s prímесou piesku sa popri početných zlomkoch zásobníc s ústím formovaným do okružia a hrncovitých nádob ojedinele vyskytujú aj vázovité tvary /obr. 83: 1/. Najpočetnejšiu skupinu keramických nálezov v povrchovej vrstve sídliska /ale aj v ostatných vrstvách/ tvoria zlomky nádob zhotovených voľným lepením v ruke z hlíny s prímесou piesku, zastúpené hrncovitými tvarmi /obr. 83: 1, 12/, miskami /obr. 84: 1/ a šálkami. Z ostatných nálezov možno uviesť kamenné podložky na drvenie obilia, časť železnej pracky, železné nože a ďalšie drobné predmety.

Bezprostredne po povrchovej vrstve nasleduje na preskúmanej ploche kultúrna vrstva z mladšej doby rímskej, obsahujúca množstvo nálezov a v spodnej časti výrazné zvyšky objektov, ktoré možno interpretovať ako obydlia centrálného charakteru /obj. 4, 14 a 15/ s jednotlivými vedľajšími hospodárskymi stavbami /obj. 1, 3, 10, 11 a 16/ a objektmi /obj. 2 a 12 - v exteriéri situované ohniská, obj. 13 - zásobná jama/. Zvyšky po kolových konštrukciách pod zrútenými a prepálenými stenami objektov sa rozlíšili vzhľadom na pokračujúcu kultúrnu vrstvu iba v ojedinelých prípadoch a v obmedzenom počte /viac sa ich zistilo v súvisе

s odkryvkou vrstvy osídlenia zo staršej doby rímskej, predstavujú však komplikovanú planigrafickú situáciu, ktorú nemožno riešiť na základe doteraz získaných poznatkov/. V keramickom materiáli z tejto vrstvy sú pomerne bohato zastúpené zlomky Terry sigillaty a ďalšej importovanej panónskej keramiky, črepy a rekonštruovateľné fragmenty tzv. sivej keramiky /obr. 83: 4, 11, obr. 84: 10, 11, 18, 20/, keramiky zhotovenej na hrnčiarskom kruhu z hliny s prímiesou piesku a voľne lepenej v ruke /obr. 84: 2, 4, 5, 7, 8/. Počtom najmenšiu skupinu črepov z kultúrnej vrstvy z mladšej doby rímskej predstavujú zlomky nádob przeworskej kultúry, zhotovené voľným lepením v ruke, prevažne s tuhovaným povrchom a typickou výzdobou /jamkovanie, zvislé i voodorovné žliabkovanie, svastika a pod./. Táto kultúrna vrstva a objekty z mladšej doby rímskej boli pomerne bohaté aj na ostatné nálezy: prasleny /obr. 84: 15/, hlinené závažia, kostené ihlice a podložky pod sane, kamenné žarnovy /spolu 33 zlomkov a 4 celé kusy/, železné a bronzové spony s podviazanou nôžkou /obr. 83: 6/, zlomky bronzových kľúčov, železný hrot oštepú, železný kosák /obr. 84: 19/ a ďalšie, ktoré datujú objekty a vrstvu osídlenia z mladšej doby rímskej do 3. stor. n. l.

Pod touto vrstvou a objektmi nasleduje vrstva a objekty osídlenia zo staršej doby rímskej. Aj v nej boli početné zlomky Terry sigillaty, ktoré možno s najväčšou pravdepodobnosťou označiť za produkty dielne v Lezoux a datovať ich do 2. stor. n. l. V tzv. sivej keramike /zastúpenej v tejto vrstve už oveľa menej ako v predchádzajúcej/ možno rozlíšiť misky /obr. 84: 13, 17/ a vázovité nádoby /obr. 84: 6/. Málo početná bola v tejto vrstve a jej objektoch keramika zhotovená na hrnčiarskom kruhu z hliny s prímiesou piesku /obr. 85: 11/. Veľké množstvo fragmentov pochádza z nádob przeworskej kultúry, typologicky zastúpených miskami /obr. 84: 9, 14, 16, obr. 85: 1/, hrncovitými nádobami, džbánkami /obr. 84: 12/, štíhlými vázičkami /obr. 85: 7/ a guľovitými nádobkami. Najpočetnejšiu skupinu materiálu z vrstvy a objektov zo staršej doby rímskej tvoria zlomky keramiky zhotovenej voľným lepením v ruke z hliny s prímiesou piesku, medzi ktorými sú misky /obr. 84: 3, obr. 85: 3, 5, 9/, šálky /obr. 85: 2, 4/ a hrnce /obr. 85: 6, 8, 11/. Zdá sa, že pre staršiu dobu rímsku sú charakteristickejšie kužeľovité a ihlancovité hlinené závažia väčších rozmerov, kým pre mladšiu dobu rímsku menšie a prevažne kužeľovité. Z kostených predmetov si zasluhuje pozornosť pár podložiek pod sane, šidlá a zlomok ihly. Kamenný žarnov z tejto vrstvy mal, na rozdiel od mladších, obdĺžnikový stredový otvor a zboku umiestnený otvor na nasadenie organickej rukoväti. Pre datovanie celej vrstvy má význam trubičkovitá bronzová spona a denár Antonína Pia. K vzácnym nálezom patrí bronzový kľúč tvaru U a bronzový toaletný nástroj. Vrstvu a objekty zo staršej doby rímskej možno na základe rozboru materiálu datovať do 2. stor. n. l.

V poslednej vrstve sídliska, ktorá nasleduje bezprostredne po predchádzajúcej a siaha miestami až do hĺbky 180 cm, sa vyskytol menší počet keramického materiálu /prevládajú v ruke lepené hrncovité nádoby súdkovitých a tulipánovitých tvarov s bohatou plastickou výzdobou/. Z ostatných nálezov hodno uviesť zdobené prasleny, hlinené závažia, poškodenú malú hlinenú plastiku koníka a Ď. a datovať predbežne celú vrstvu a zistené objekty /obj. 17 - zásobná jama nezvyčajne veľkých rozmerov/ na záver stupňa HD.

Ďalší výskum a podrobný rozbor nálezov z najstaršej vrstvy osídlenia v Trstenom pri Hornáde prispejú pravdepodobne ešte k detailnejšiemu precizovaniu vývoja doby rímskej a k poznaniu jednotlivých zložiek podieľajúcich sa na genéze materiálnej kultúry v najstaršom úseku doby rímskej na východnom Slovensku.

GRABUNG IN TRSTENÉ PRI HORNÁDE. Die Fortsetzung der Grabung in einer Siedlung vom Ende des 1. Jahrtausends v. u. Z. /LD/ und aus der römischen Kaiserzeit im Kataster der Gemeinde Trstené pri Hornáde /Bez. Košice-Land/ lieferte Ergebnisse, die die Stratigraphie und gegenseitige Beziehungen der einzelnen Besiedlungshorizonts genauer festzusetzen halfen. Die Funde /Abb. 83: 1-3, 7, 10, 12, 13, Abb. 84: 1, 18/ und die Destruktion der Siedlungsobjekte in der Oberflächenschicht der Siedlung können in das 4. bis in den Anfang des 5. Jh. u. Z. datiert werden. Die Reste der Objekte /zentrale Wohnräume, wirtschaftliche Anbauten und Objekte/ und das aus ihnen und aus der Kulturschicht stammende Material eines weiteren Siedlungshorizontes /Abb. 83: 4-6, 11; Abb. 84: 2, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 15, 19, 20/ stammen aus dem 3. Jh. u. Z. Die ältere römische Kaiserzeit repräsentiert eine weitere Kulturschicht und Objekte mit reichem Fundmaterial vor allem der Przeworsk-Kultur /Abb. 84: 3, 9, 12, 14, 16, 17, Abb. 85: 1-11/ aus dem 2. Jh. u. Z. Den letzten Besiedlungshorizont /in 120-180 cm Tiefe/ stellt eine Kulturschicht und eine grosse Vorratsgrube dar, die durch Begleitfunde in die Stufe HD datiert ist.

ИССЛЕДОВАНИЕ В С. ТРСТЕНЕ-ПРИ-ГОРНАДЕ. Продолжение исследования поселения конца I-ого тысячелетия до н. э. /LD/ и римского периода в кадастре с. Трстене-при-Горнаде /рай. Кошице-Вильбек/ предоставило результаты, которые помогли уточнить стратиграфию и взаимные отношения между отдельными горизонтами заселения. Находки /рис. 83: 1-3, 7, 10, 12, 13, рис. 84: 1, 18/ и обвалы селищных объектов в поверхностном слое поселения можно датировать IV- началом V в. н. э. Остатки объектов /центральные жилища, хозяйственные пристройки и объекты/, так же как и материал следующего горизонта заселения, происходящий из этих объектов и культурного слоя /рис. 83: 4-6, 11, рис. 84: 2, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 15, 19, 20/, относятся к III в. н. э. Старший римский период представляет дальнейший культурный слой и богатые объекты, главным образом пшеворской культуры /рис. 84: 3, 9, 12-14, 16, 17, рис. 85: 1-11/ времени II в. н. э. Последний горизонт заселения /на гл. 120-180 см/ представлен культурным слоем и большой зерновой ямой, которую сопровождающие находки датируют ступенью HD.

PRIESKUM A ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V KOMÁROVE

Lubomíra K a m i n s k á

Lokalita je asi 700 m juhovýchodne od obce Komárov /okres Bardejov/ a ca 400 m západne od rieky Tople na úpätí Bírešovej doliny /M-34-103-B-a, 1 : 25 000, 390 : 262 mm/ v blízkosti hliniska, v ktorom sa v štyridsiatych rokoch našli mamutie kosti a čepeľové škrabadlo aurignackého typu. Prieskumom v máji /s J. Bárto- tom/ a v auguste 1981 sme na trase plynovodu Bardejov - Svidník - Stropkov našli štiepanú industriu - nástroj z hnedého rádiolaritu a čepeľ so šikmo retušovanou bázou z patinovaného rohovca, ktorá umožnila predpokladať na tejto lokalite paleolitickú kultúrnu vrstvu.

Finančné prostriedky na záchranný výskum poskytol investor plynovodu Východoslovenské plynárske závody, koncernový podnik, Košice prostredníctvom JRD Bardejovská Nová Ves. Výskum sme realizovali v septembri 1981. Dvoma sondami sme preskúmali miesto, kde sa pri prieskumoch našla kamenná industria. Ďalšie nálezy sme nezískali, pretože vrstvy boli zničené pecami na pálenie tehál. Urobili sme aj prieskum plynovodnej ryhy v celej Birešovej doline a v zosuve hliniska sme nechali vybagrovať dva rezy na miestach označených miestnymi obyvateľmi ako nálezisko mamutích kostí. Stopy osídlenia ani ďalšie mamutie kosti sme v rezoch hliniska nezistili.

Napriek tomu, že počas výskumu sme nenarazili na paleolitickú kultúrnu vrstvu, považujeme za významné zistenie geologických pomerov na lokalite, ktorým sme prispeli k objasneniu veku a stratigrafie kvartérnych uloženín na pravej terase Tople v katastri Komárova. Uility mákkýšov z vrstvy riečnych naplavenín patria podľa V. Ložeka do mladšej polovice holocénu. Hrubá vrstva spraše v podloží riečnych naplavenín by podľa J. Košťáliku mala zodpovedať terase rissu 2. Výskyt spraše na tejto lokalite nie je zachytený v geologickej mape z roku 1973 /Vaškovský 1977/ ani v správe o geologickom prieskume trasy plynovodu.

L i t e r a t ú r a

VAŠKOVSKÝ, I. 1977: Kvartér Slovenska. Bratislava.

GELÄNDEBEGEHUNG UND RETTUNGSGRABUNG IN KOMÁROV. Die Fundstelle von Komárov /Bez. Bardejov/ liegt in der Nähe einer Lehmgrube, die seit den 40er Jahren durch die Funde von Mammutknochen und eines Klingenkratzers des Aurignac-Typs bekannt ist. Bei der Begehung wurde jungpaläolithische Spaltindustrie aufgefunden. Im Gemeindekataster wurde bei der Grabung die Stratigraphie von Quartärablagerungen rechtsseits der Topla festgestellt.

РАЗВЕДКИ И ОХРАННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ В С. КОМАРОВ. Местонахождение в с. Комаров /рай. Бардеёв/ лежит по близости глиняного карьера, известного с 40-х гг. находкой костей мамонта и лезвийного скребла ориньякского типа. Во время разведок нашлась позднепалеолитическая отщепленная индустрия. Исследованием была определена стратиграфия четвертичных отложений на правом берегу р. Топля в кадастре села.

VÝSLEDKY PRIESKUMOV V OKRESOCH KOŠICE-VÍDIEK A TREBIŠOV

Lubomíra K a m i n s k á

V roku 1981 sa získali nálezy z týchto lokalít:

Č e ě j o v c e /okres Košice-vídiek/

Pri prieskumoch katastra obce /spolu s G. Stibrányim/ sme zistili praveké osídlenie v polohách Balász, Harangó a Rigó. Nálezy z lokality Balász /M-34-127-A-a, 1 : 25 000, 140 : 273 mm/ patria k staršiemu stupňu kultúry s východnou lineárnou keramikou. Keramický materiál tvoria črepy z tenkostenných misiek, jeden črep je zdobený dvoma vodorovnými rytými líniami, a hrubostenné črepy. Stiepanú kamennú industriu zastupuje čepeľovité škrabadlo, čepeľovité úštepy s retušova-

nou bočnou hranou, jadro a odštep z obsidiánu; vrták s vrubom, zvyšky jadier a úštep z rohovca.

V polohe Harangó /M-34-127-A-a, 1 : 25 000, 221 : 216 mm/ sme našli mlado-paleolitickú štiepanú industriu, pozostávajúcu zo stredných častí patinovaných rohovcových čepeľí a úštepov z patinovaného pazúrika a rohovca, ako aj bazálnu časť útlej neolitickej čepele z kremeňa.

Z náleziska Rigó /M-34-127-A-a, 1 : 25 000, 124 : 256 mm/ pochádza široká čepeľ z veľmi patinovaného rohovca s odlomenou bázou, so šikmo retušovaným koncom a strmou retušou na ľavej hrane, úštep z boku jadra z patinovaného rohovca, hrubo otlčená patinovaná rohovcová surovina a úštep z patinovaného rohovca. Táto kamenná industria patrí do mladšieho paleolitu. Okrem nej sme získali neolitickú štiepanú industriu /zvyšok jednopodstavového nepravidelného rohovcového jadra so zubkovanou retušou, odštep z obsidiánu, rohovca a kremeňa/ a črepy keramiky zo staršieho stupňa kultúry s východnou lineárnou keramikou.

K a š o v /okres Trebišov/

Juhozápadne od obce /M-34-128-C-b, a, 1 : 25 000, 34 : 71 mm/ sme našli početnú neolitickú štiepanú industriu z obsidiánu. Prevažovali úštep, jadro a hľuzy. Okrem nich sa vyskytli čiastočne retušované čepele, čepeľovité škrabadlá a rydlá.

M o l d a v a - n a d B o d v o u /okres Košice-viďiek/

Na západnom svahu terasovitej vyvýšeniny Remene /M-34-127-A-a, 1 : 25 000, 333 : 262 mm/ sme zistili keramiky z mladšej doby rímskej a vrcholného stredoveku. Mladšiu dobu rímsku reprezentujú črepy sivej keramiky vytočenej na kruhu. Stredoveká keramika je zastúpená črepami z profilovaných okrajov.

S l i v n á k /okres Trebišov/

Porušené neolitické sídlisko SZ od obce na východnom svahu vyvýšeniny s kótou 234,1 v polohe Ortovisko /M-34-128-A-a, 1 : 25 000, 240 : 267 mm/ sme zistili pri sledovaní melioračných prác. Zberom sme zachránili korodované črepy z tenkostenných i hrubších miskovitých nádob bez výzdoby. Na niekoľkých črepoch sú oválne, hrotito ukončené výčnelky. Okrajové črepy patria nádobám s rovným, vodorovne zrezaným alebo mierne von vyhnutým okrajom. Početná štiepaná kamenná industria pozostáva z obsidiánových jadier, úštepov, zo zlomených čepeľí, z rádio-laritového čepeľovitého úštepu červenohnedej farby a z rohovcových úštepov. Našla sa i obsidiánová surovina.

GRABUNGSERGEBNISSE AUS DEN BEZIRKEN KOŠICE-LAND UND TREBIŠOV. Im J. 1981 gewann man Funde aus folgenden Fundstellen:

C e č e j o v c e /Bez. Košice-Land/. Flur Balász - Spaltindustrie und Keramik der älteren Stufe der Kultur mit östlicher Linearkeramik. Flur Harangó - jungpaläolithischer und neolithischer Rohstoff für Spaltindustrie. Flur Rigó - jungpaläolithische und neolithische Spaltindustrie und Keramik der älteren Stufe der Kultur mit östlicher Linearkeramik.

M o l d a v a - n a d B o d v o u /Bez. Košice-Land/. Graue scheibengedrehte Keramik aus der jüngeren römischen Kaiserzeit und mittelalterliche Keramik.

K a š o v /Bez. Trebišov/. Zahlreiche neolithische Spaltindustrie aus Obsidian.

S l i v n í k /Bez. Trebišov/. Keramik und Spaltindustrie aus einer gestörten neolithischen Siedlung.

РЕЗУЛЬТАТЫ РАЗВЕДОК В РАЙОНАХ КОШИЦЕ-ВИДЬЕК И ТРЕБИШОВ. В 1981 г. были приобретены находки со следующих местонахождений:

Ч е ч е ё в ц е /рай. Кошице-Видьек/. В урочище Балас - отщепленная каменная индустрия и керамика старшей ступени культуры восточной линейной керамики. В урочище Гаранго - позднелеполитическое и неолитическое отщепленное каменное сырье. В урочище Риго - позднелеполитическая и неолитическая отщепленная каменная индустрия и керамика старшей ступени культуры восточной линейной керамики.

М о л ь д а в а - н а д - Б о д в о у /рай. Кошице-Видьек/. Серая на круге произведенная керамика младшего римского периода и средневековая керамика.

К а ш о в /рай. Требишов/. Количество неолитической отщепленной индустрии из обсидиана.

С л и в н и к /рай. Требишов/. С нарушенного неолитического поселения каменная отщепленная индустрия и керамика.

KOMPLEXNÝ VÝSKUM MESTSKÉHO HRADU V BANSKEJ BYSTRICI

Mária K o d o ň o v á - Adrián V a l l a š e k

V roku 1981 sa začal komplexný výskum areálu mestského hradu v Banskej Bystrici, vyvolaný plánovanými stavebnými a rekonštrukčnými prácami na objekte. Uskutočňuje sa za spolupráce Archeologického ústavu SAV v Nitre /archeologický výskum/, Štátneho ústavu pamiatkovej starostlivosti v Bratislave /umelecko-historický a architektonický výskum/ a Krajského strediska štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Banskej Bystrici /finančné a materiálne zabezpečenie/.

Vedľa pôvodnej osady pri sútoku Hrona a Bystrice sa po tatárskom vpáde usadili nemeckí kolonisti. V priebehu druhej polovice 13. storočia oba sídelné celky splyývajú do mestského organizmu, ktorý r. 1255 získal privilégia. Vývoj mestského urbanizmu a mesta vôbec ovplyvnila najmä ťažba a spracovanie rúd.

Mestský hrad /36-14-18, 1 : 10 000, 144 : 386 mm/ na dominantnej polohe nemal funkciu mestskej akropoly až od polovice 15. storočia, ale iste omnoho skôr. Potreba opevnenej akropoly bola o to naliehavejšia, že mesto nemalo súvislé murované opevnenie /bolo vybudované až v druhej polovici 16. stor./. Hrad pôvodne pravdepodobne opevňovali valy a palisády. Výstavba kamenného opevnenia sa začala až v poslednej tretine 15. stor. a skončila sa r. 1512. Obvodové múry boli posilnené baštami, vežovitým vstupom s barbakanom a obvodovou priekopou. V dôsledku tureckého nebezpečenstva prebehli pod vedením vynikajúcich talianskych staviteľov ďalšie stavebné práce. V súlade s harmonogramom prác sa prvá etapa výskumov v roku 1981 sústredila na tri miesta, a to:

1. Areál tzv. slovenského kostola /sv. Kríža/, situovaného do severnej časti hradného areálu medzi Banícku a Pisársku baštu. Pôvodne kaplnku s dvoma poľami rebrovej klenby postavil majster Hanuš okolo r. 1479. V r. 1492 bola rozšírená západným smerom až po Matejov dom. V r. 1496 sa začala stavať južná, pohreb-
ná kaplnka v celej dĺžke rozšírenej kaplnky. V r. 1561 bola kaplnka zvýšená na

úroveň lode. V rokoch 1655-56 sa deliaci múr odstránil a všetko sa spojilo do jedného priestoru.

V podkrovných priestoroch kostola sa zachoval pôdorys pôvodnej kaplnky tak, že napriek devastáčnym zásahom je možná jeho úplná rekonštrukcia. Je to pravidelný obdĺžnik, na juhovýchodnej strane skosený. Pri jeho výstavbe využili existujúci múr hradného opevnenia, ku ktorému kubus kaplnky pristavali. Múry staticky zabezpečili opornými piliermi, situovanými na nárožia a do stredu dĺžky lode.

Súdiac podľa zisteného portálu na východnej strane Matejovho domu i situácie nad východným uzáverom kaplnky, už pri výstavbe objektu sa kládlo prvoradá hľadisko na obranyschopnosť, t. j. nenarušenie prevádzky na ochodzí opevnenia. Tieto požiadavky boli i po výstavbe kaplnky plne rešpektované.

Sondážny prieskum južnej fasády kaplnky /prístavby z r. 1496/ odhalil zaujímavý konštrukčný detail. Núdza o komunikačnú plochu medzi oboma kostolmi i existencia cintorína nútili staviteľov k nečlenenému statickému zabezpečeniu múru, ktoré bolo úspešne vyriešené "skeletovou" metódou.

2. V pomerne úzkom priestore medzi oboma kostolmi sa vytýčila zisťovacia sonda /30 x 2 m/ na ploche terajšej komunikácie, ktorej povrch tvoril asfalt a pod ním 20 cm hrubá vrstva betónu.

Na tejto ploche sa postupne odkrylo 92 hrobov, resp. ich torz, s rôznou orientáciou, 30-60 cm pod dnešnou úrovňou. Táto skutočnosť je za terajšieho stavu poznania nevysvetliteľná. Podľa písomných prameňov bol cintorín v časoch zvýšeného tureckého nebezpečenstva okolo r. 1530 situovaný za opevnenie hradu. Veľmi skromný sprievodný hrobový inventár však tento fakt popiera. Na cintoríne sa muselo pochovávať, i keď len ojedinele, ešte koncom 17. a začiatkom 18. stor. Výskumom sa nezachytili staršie hrobové celky.

3. Súčasne s priestorom 2 sa skúmal i priestor na severnej strane farského kostola, najmä okolo kaplnky sv. Barbory. Viacerými sondami sa sledovalo najmä zistenie hypoteticky predpokladanej bezilikovej stavby z 13. stor. Kaplnka sv. Barbory bola postavená v tretej tretine 15. stor. k severnému múru lode farského kostola. Sondážny prieskum nad úrovňou terénu i pod ňou sa sústredil na východnú a západnú stranu kaplnky.

V základovom i nadzákladovom murive na východnej strane sa zistila staršia architektúra, pravdepodobne kruhové schodište, výstavbou predchádzajúce tak kaplnku, ako aj sakristiu /ich murivá sú pristavané na škáru ku schodištu/.

Najmladšiu stavebnú činnosť v tomto priestore reprezentujú odkryté základy obdĺžnikového pôdorysu, pristavané na škáru ku všetkým existujúcim architektúram, ktoré možno stotožniť s kaplnkou sedemradostnej Panny Márie, spomínanou v písomných prameňoch.

Na západnej strane kaplnky sa zachytili kamenné základy, proporčne zhodné so západnou stenou, pristavané k nej na škáru, ktoré možno interpretovať ako základy predsieni zo začiatku 16. stor. Výskum v tejto polohe bol rozšírený až po západné líce veže, teda do celého priestoru priebehu základov hypoteticky predpokladanej bazilikovej stavby. Výsledok bol negatívny, teda zatiaľ sa predpoklad o existencii tohto objektu nepotvrdil.

KOMPLEXE UNTERSUCHUNG DER STADTBURG VON BANSKÁ BYSTRICA. Im J. 1981 wurde die erste Etappe der komplexen Untersuchung des Areals der Stadtburg von Banská Bystrica verwirklicht. Das Objekt fungierte nicht erst seit dem 15. Jh., sondern vielleicht schon viel früher als städtische Akropolis. Die Notwendigkeit einer befestigten Akropolis war um so dringlicher, weil die Stadt selbst keine zusammenhängende Steinbefestigung besass.

Bei der Untersuchung der Slowakischen Kirche /vom Hl. Kreuz/ entdeckte man die ursprüngliche gotische Kapelle und konstatierte die urkundlich belegte stufenartige Entwicklung, die in den J. 1655-1656 abgeschlossen wurde. Auf der Südfassade wurde ein interessantes Detail des Skelettbaues erfasst.

Im Raum zwischen der Slowakischen Kirche und der Pfarrkirche wurden 92 Gräber freigelegt /nur 30-80 cm unter der Geländeoberfläche/, die nicht das Bestattungsverbot in diesem Raum nach dem J. 1530 bestätigen. Ältere Grabkomplexe wurden nicht aufgefunden. Auffällig ist die Ärmlichkeit der Gräber.

Neben der nördlichen gotischen Kapelle /Hl. Barbara/ der Pfarrkirche wurden die Fundamente einer älteren Treppenkonstruktion, die Fundamente einer Kapelle /der Freudensreichen Jungfrau Maria/ und eines Vorraumes aus dem 16. Jh. abgedeckt.

Die flächenmässige Untersuchung der NW-Seite der Pfarrkirche bestätigte bisher nicht die Existenz einer mutmasslichen Basilika aus dem 13. Jh.

КОМПЛЕКСНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ГОРОДСКОГО ЗАМКА В БАНСКОЙ ВИСТРИЦЕ. В 1981 г. был осуществлен первый этап комплексного обследования ареала городского замка в Банской Вистрице. Объект служил городским акрополем, по-видимому, намного скорее, чем с половины XV в. Потребность укрепленного акрополя была тем настойчивее, что у собственного города не было полного каменного укрепления.

Исследование Словенского костела /св. Кржа/ обнаружило первоначальную готическую капеллу, подтвердило письменными источниками документированное развитие по этапам, которое закончилось в 1655-56 гг. На южном фасаде была обнаружена интересная деталь стройки "каркасным" методом.

На площади между Словенским и фарским костелами были открыты 92 погребения /только 30-80 см под уровнем поверхности/, которые не подтверждают запрещение хоронения на этой площади после 1530 г. Старших погребений не нашлось. Заметна бедность погребений.

У северной готической капеллы /св. Варборм/ фарского костела были обнаружены фундаменты старшей лестничной конструкции, фундаменты часовни /Седеврадостней П. Марии/ и передней XVI в.

Исследование площади СЗ стороны фарского костела пока не подтвердило существование предполагаемой здесь стройки типа базилики XIII в.

PRÍRASTKY MINCÍ V ARCHEOLOGICKOM ÚSTAVE SAV V ROKU 1981

Eva Kolníková

Archeologické výskumy a prieskumy v roku 1981 obohatili numizmatickú zbierku Archeologického ústavu SAV o 177 prírastkov mincí. Predkladáme ich prehľad s najdôležitejšími nálezovými údajmi a numizmatickými určeniami. Vedúcim výskumov a záchrancom mincových nálezov vďačíme za ich odovzdanie a súhlas k zverejneniu.

Katalóg prírastkov

B a j ě /okres Komárno/

Prostredníctvom A. Točíka sa do fondov ústavu získala minca, ktorú našiel poslucháč FFUK v Bratislave J. Bartík pri povrchovom zbere dňa 11. 8. 1981 v polohe Vlkanovo, na dune za maštalami.

Bavorsko - Mníchov, Albrecht V. /1550-1579/, polbatzen z roku 156? /posledné číslo je nečitateľné/. 1,90 cm, 1,07 g. Saurma 993, obr. 435. /Prír. č. 4549./

H r a b u š í c e /okres Spišská Nová Ves/

Pri revízií depozitára AÚ SAV roku 1981 zistila T. Valkovičová mincu, ktorá sa našla na tejto lokalite v sonde I v hĺbke 20 cm počas zisťovacieho výskumu v roku 1970.

Rakúsko, Mária Terézia /1740-1780/, Viedeň, zn. W, grajciar 1763. 2,50 cm, 11,35 g. /Prír. č. 4548./

I ž a /okres Komárno/

Vo výskumnej sezóne 1981 sa našlo v priestore rímskej stanice na Leányvári /T. Kolník, J. Rajtár/ 107 rímskych mincí. Doterajšie numizmatické nálezy z revízného výskumu na tejto lokalite sú uverejnené v predchádzajúcich ročníkoch tohto zborníka. Na tomto mieste uvádzame len stručný prehľad prírastkov; bližšie nálezové údaje sú k dispozícii v numizmatickej kartotéke.

1. Rím, Július Caesar? /44 pred n. l./, denár. 1,40 cm, 0,73 g. Cohen I, 43. /Prír. č. 4511./

2. Rím, Marcus Antonius, legionársky denár z r. 32-31 pred n. l. 1,70 cm, 2,50 g. Cohen I, 7. /Prír. č. 4533./

3. Rím, Titus /79-81/, denár. 1,90 cm, 2,35 g. Cohen I. 106. /Prír. č. 4508./

4. Rím, Hadrianus /117-138/, stredný bronz. 2,70 cm, 10,07 g. /Prír. č. 4524./

5. Rím, Hadrianus? /117-138/, stredný bronz. 2,50 cm, 9,28 g. /Prír. č. 4532./

6. Rím, Hadrianus? /117-138/, stredný bronz. 2,70 cm, 11,90 g. /Prír. č. 4487./

7. Rím, Marcus Aurelius /161-180/, mincovňa Rím, denár z r. 145-147. 1,80 cm, 2,95 g. RIC III, 429a. /Prír. č. 4461./

8. Rím, Marcus Aurelius /161-180/, stredný bronz. 2,40 cm, 10,09 g. /Prír. č. 4526./

9. Rím, Marcus Aurelius /161-180/, stredný bronz, pravdepodobne z r. 178-179. 2,39 cm, 6,55 g. Cohen III, 376, RIC III, 1232. /Prír. č. 4528./

10. Rím, Commodus /176-192/, denár z r. 187-188. 1,81 cm, 2,23 g. RIC III, 169. /Prír. č. 4531./

11. Rím, Crispina, manželka cisára Commoda /+ 183/, denár. 1,80 cm, 1,83 g. Cohen III, 36? /Prír. č. 4538./

12. Rím, Crispina, manželka cisára Commoda /+ 183/, stredný bronz. 2,50 cm, 11,44 g. /Prír. č. 4546./
13. Rím, Septimius Severus /193-211/, denár. 1,7 cm, 1,11 g. Cohen IV, 709. /Prír. č. 4444./
14. Rím, Septimius Severus /193-211/, denár. 1,70 cm, 1,83 g. Cohen IV, 201. /Prír. č. 4522./
15. Rím, Júlia Maesa?, sestra Julie Domny, manželky Septimia Severa /+ 223/, denár, poškodený. 1,90 cm, 1,10 g. Cohen IV, 44. /Prír. č. 4555./
16. Rím, Severus Alexander /222-235/, denár. 1,90 cm, 2,09 g. Cohen IV, 1. /Prír. č. 4453./
17. Rím, Philippus iun.? /244-249/, denár? 2 cm, 0,96 g. Cohen V, 61. /Prír. č. 4464./
18. Rím, Gallienus /253-268/, antoninianus. 2,10 cm, 2,18 g. Cohen V, 163. /Prír. č. 4472./
19. Rím, Gallienus /253-268/, antoninianus. 1,65 cm, 1,47 g. Cohen V, 517. /Prír. č. 4519./
20. Rím, Gallienus? /253-268/, antoninianus. 1,80 cm, 2,36 g. Cohen V, 234. /Prír. č. 4448./
21. Rím, Gallienus /253-268/, antoninianus. 1,80 cm, 2,14 g. /Prír. č. 4456./
22. Rím, Probus /276-282/, antoninianus? 2,30 cm, 3,84 g. Cohen VI, ako č. 477, na averze iná legenda. /Prír. č. 4491./
23. Rím, Probus /276-282/, antoninianus. 2 cm, 2,81 g. /Prír. č. 4540./
24. Rím, Maximianus Herculus /286-305/, Siscia, stredný bronz. 2,60 cm, 5,93 g. Cohen VI, 171. /Prír. č. 4496./
25. Rím, Maximianus Herculus /286-305/, stredný bronz. 2,70 cm, 4,80 g. Cohen VI, 491? /Prír. č. 4539./
26. Rím, Galerius Maximianus /293-311/, Tarraco, v exergu PTO, stredný bronz. 2,90 cm, 8,30 g. Cohen VII, 188. /Prír. č. 4454./
27. Rím, pozostatok antoniniana? 3. stor. 1,40 cm, 0,50 g. /Prír. č. 4488./
28. Rím, pravdepodobne antoninianus, 3. stor. 2,10 cm, 1,19 g. /Prír. č. 4534./
29. Rím, zničená bronzová minca, pravdepodobne antoninianus, časť chýba. 2,30 cm, 1,70 g. /Prír. č. 4537./
30. Rím, malá zničená bronzová minca, pravdepodobne 3. stor. 1,50 cm, 0,80 g. /Prír. č. 4536./
31. Rím, Constantinus I. /306/7-337/, Siscia, malý bronz. 2,02 cm, 2,13 g. Cohen VII, 292. /Prír. č. 4520./
32. Rím, Constantinus I. /306/7-337/, Siscia, malý bronz. 2,40 cm, 2,73 g. /Prír. č. 4502./
33. Rím, Constantinus I. /306/7-337/, Siscia, malý bronz. 2 cm, 2,80 g. Cohen VII, 286. /Prír. č. 4473./
34. Rím, Constantinus I. /306/7-337/, Siscia, malý bronz. 1,80 cm, 2,41 g. Cohen VII, 123. /Prír. č. 4469./
35. Rím, Constantinus I. /306/7-337/, Sirmium, malý bronz. 1,90 cm, 2,70 g. Cohen VII, 487. /Prír. č. 4460./
36. Rím, Constantinus I.? /306/7-337/, Constantinopolis, malý bronz. 1,40 cm, 1,31 g. /Prír. č. 4513./

61. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 1,60 cm, 1,75 g. /Prír. č. 4441./
62. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 1,40 cm, 0,68 g. /Prír. č. 4442./
63. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 1,60 cm, 1,14 g. /Prír. č. 4443./
64. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 1,40 cm, 1,30 g. /Prír. č. 4451./
65. Rím, zlomok nečitateľného malého bronzu, 4. stor. 1,30 cm, 0,75 g.
/Prír. č. 4457./
66. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 1,50 cm, 1,25 g. /Prír. č. 4463./
67. Rím, poškodený, nečitateľný malý bronz, 4. stor.? 1,70 cm, 2,65 g.
/Prír. č. 4468./
68. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 1,40 cm, 0,62 g. /Prír. č. 4476./
69. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 1,70 cm, 1,39 g. /Prír. č. 4494./
70. Rím, nečitateľný malý bronz, Siscia /ASIS/, 4. stor. 1,70 cm, 0,24 g.
/Prír. č. 4495./
70. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 1,50 cm, 0,80 g. /Prír. č. 4498./
71. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 1,50 cm, 0,80 g. /Prír. č. 4498./
72. Rím, poškodený, nečitateľný malý bronz, 4. stor.? 1,70 cm, 1,00 g. /Prír.
č. 4499./
73. Rím, nečitateľný, poškodený malý bronz, 4. stor. 1,70 cm, 0,93 g. /Prír.
č. 4504./
74. Rím, nečitateľný, poškodený malý bronz, 4. stor. 2,10 cm, 1,10 g. /Prír.
č. 4506./
75. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 1,88 cm, 1,15 g. /Prír. č. 4515./
76. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 1,50 cm, 0,59 g. /Prír. č. 4516./
77. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 1,51 cm, 0,94 g. /Prír. č. 4517./
78. Rím, nečitateľný malý bronz, 4. stor. 2 cm, 1,18 g. /Prír. č. 4525./
79. Rím, nečitateľný, poškodený malý bronz, 3.-4. stor.? 1,90 cm, 1,00 g.
/Prír. č. 4547./
80. Rím, veľmi korodovaný, nečitateľný stredný bronz, 2,60 cm, 9,50 g. /Prír.
č. 4449./
81. Rím, neurčiteľná /prepálená?/ bronzová minca, 1,80 cm, 1,05 g. /Prír. č.
4458./
82. Rím, pozostatok neurčiteľnej bronzovej mince /spálenej?/, 1,70 cm, 1,45 g.
/Prír. č. 4462./
83. Rím, korodovaná, neurčiteľná minca, 2,75 cm, 3,35 g. /Prír. č. 4465./
84. Rím, poškodený, neurčiteľný stredný bronz, 2,60 cm, 6,83 g. /Prír. č.
4477./
85. Rím, zničený stredný bronz, 2,80 cm, 3,45 g. /Prír. č. 4478./
86. Rím, pozostatok malej bronzovej mince, 1,20 cm, 0,35 g. /Prír. č. 4480./
87. Rím? pozostatok malej bronzovej mince, 1 cm, 0,29 g. /Prír. č. 4481./
88. Rím, neurčiteľná malá bronzová minca, 1,70 cm, 0,74 g. /Prír. č. 4484./
89. Rím, pozostatok malej bronzovej mince, 1,10 cm, 0,61 g. /Prír. č. 4485./
90. Rím, nečitateľný malý bronz, 1,50 cm, 0,22 g. /Prír. č. 4489./
91. Rím, nečitateľný malý bronz, 1,80 cm, 0,54 g. /Prír. č. 4490./
92. Rím, nečitateľný malý bronz, 1,40 cm, 0,42 g. /Prír. č. 4492./
93. Rím, nečitateľný malý bronz, 1,80 cm, 0,70 g. /Prír. č. 4493./
94. Rím, nečitateľný malý bronz, 1,50 cm, 0,60 g. /Prír. č. 4497./
95. Rím, pozostatok bronzovej mince, 2,40 cm, 1,50 g. /Prír. č. 4505./
96. Rím, nečitateľný malý bronz, 1,50 cm, 1,20 g. /Prír. č. 4510./

37. Rím, Constantinus I.? /306/7-337/, poškodený malý bronz. 2 cm, 1,47 g.
Cohen VII, 546. /Prír. č. 4479./
38. Rím, Constantinus I. /306/7-337/, malý bronz. 1,70 cm, 1,61 g. Cohen VII,
250. /Prír. č. 4542./
39. Rím, Licinius /307-323/, Siscia, stredný bronz. 2,20 cm, 2,39 g.
Cohen VII, 66. /Prír. č. 4459./
40. Rím, Licinius /307-323/, stredný bronz, poškodený, s dierkou. 2,20 cm,
2,27 g. Cohen VII, 66. /Prír. č. 4452./
41. Rím, Constantius II. /323-361/, Aquileia, poškodený malý bronz. 1,50 cm,
1,10 g. Cohen VII, 211. /Prír. č. 4470./
42. Rím, Constantius II.? /323-361/, stredný bronz. 2,30 cm, 2,50 g. /Prír.
č. 4486./
43. Rím, Constantius II. /323-361/, v exergu SM., malý bronz. 1,40 cm,
1,11 g. Cohen VII, 95. /Prír. č. 4541./
44. Rím, Constantius II. /323-361/, Siscia, malý bronz. 1,80 cm, 2,15 g.
Cohen VII, 139. /Prír. č. 4507./
45. Rím, Constantius II.? /323-361/, Siscia, malý bronz. 1,60 cm, 0,66 g.
Cohen VII, 97. /Prír. č. 4482./
46. Rím, Constantius II. /323-361/, Siscia, malý bronz, poškodený. 1,60 cm,
0,85 g. Cohen VII, 293. /Prír. č. 4447./
47. Rím, Constantius II. /323-361/, v exergu SMIST, malý bronz. 1,80 cm,
1,55 g. Cohen VII, 104. /Prír. č. 4474./
48. Rím, Constantius II. /323-361/, v exergu SMTS, malý bronz. 1,80 cm,
2,32 g. /Prír. č. 4475./
49. Rím, Constantinus II. /317-340/, Siscia, malý bronz. 1,80 cm, 2,15 g.
Cohen VII, 122. /Prír. č. 4503./
50. Rím, Constantinus II. /317-340/, Nicomedia /SMNA/, malý bronz. 1,95 cm,
3,19 g. Ako Cohen VII, 163. /Prír. č. 4455./
51. Rím, Constantinus II.? /317-340/, značka nečitateľná, malý bronz. 1,80 cm,
2,21 g. Cohen VII, 38. /Prír. č. 4450./
52. Rím, Crispus /317-326/, malý bronz, v exergu VI?. 1,70 cm, 2,09 g.
Cohen VII, 46. /Prír. č. 4501./
53. Rím, Constans /333-350/, Siscia /SISC/, malý bronz. 1,80 cm, 2,22 g.
Cohen VII, 10. /Prír. č. 4535./
54. Rím, Constans /333-350/, Siscia /ASIS/, malý bronz. 1,80 cm, 2,28 g.
Cohen VII, 12. /Prír. č. 4512./
55. Rím, Constans /333-350/, Siscia /SIS/, malý bronz. 1,70 cm, 1,23 g.
Cohen VII, 22. /Prír. č. 4467./
56. Rím, Constans /333-350/, Siscia /?SIS/, malý bronz. 1,50 cm, 1,35 g.
Cohen VII, 176. /Prír. č. 4445./
57. Rím, Constans /333-350/, Thessalonika /TSA*/, stredný bronz. 2,40 cm,
5,11 g. Cohen VII, 15. /Prír. č. 4471./
58. Rím, Constans /333-350/, značka nečitateľná, malý bronz. 1,40 cm,
1,35 g. /Prír. č. 4518./
59. Rím, Valentinianus I. /364-375/, Siscia /SIS/, malý bronz. 1,80 cm,
1,66 g. Cohen VIII, 37. /Prír. č. 4500./
60. Rím, Valens /364-378/, Siscia /ASIS/, malý bronz. 1,70 cm, 1,86 g.
Cohen VIII, 47. /Prír. č. 4446./

97. Rím, zničený stredný bronz, 2,60 cm, 2,40 g. /Prír. č. 4514./
98. Rím, nečitateľný stredný bronz, 2,55 cm, 3,76 g. /Prír. č. 4527./
99. Nečitateľná bronzová minca, pravdepodobne rímska, 2,30 cm, 2,55 g. /Prír. č. 4543./
100. Pozostatok pravdepodobne rímskej bronzovej mince, 1,40 cm, 0,40 g. /Prír. č. 4544./
101. Pozostatok bronzovej, pravdepodobne rímskej mince, 2 cm, 1,21 g. /Prír. č. 4545./
102. Bronzový zlomok /z mince?/, 0,45 g. /Prír. č. 4483./
103. Dva neurčiteľné bronzové zlomky, 0,30 g. /Prír. č. 4509./
104. Bronzový kotúčik s nezreteľným vyobrazením /minca?/, 1,68 cm, 1,47 g. /Prír. č. 4521./
105. Tri zlomky bronzovej platničky, minca? /Prír. č. 4523./
106. Zlomky bronzovej neurčiteľnej mince, 1,20 cm, 0,41 g. /Prír. č. 4529./
107. Zlomok neurčiteľnej bronzovej mince, 1,67 cm, 0,65 g. /Prír. č. 4530./

K o m j a t i c e /okres Nové Zámky/

Zásluhou A. Točíka ústav získal hromadný nález strieborných mincí v počte 43 kusov a hlinenú nádobku. Objavil ho Š. Selický z Komjatíc, Poštová ul. 21, dňa 16. 3. 1981 na svojom dvore. A. Točíkovi nález ohlásil S. Podhorec. Komplex pozostáva zo strieborných mincí zo 17. stor. Podrobný opis sa zverejní v Slovenskej numizmatike. /Prír. č. 4558-4600./

N i t r a

1. Roku 1958 pri výskume v priestore kostola sv. Štefana sa našiel v hrobe 47 bronzový medailón zo 16.-17. stor. Do numizmatickej zbierky bol priradený roku 1981 po revízií depozitára. /Prír. č. 4616./

2. Po revízií depozitára bola do numizmatickej zbierky priradená minca nájdená roku 1960 počas výskumu v polohe Lupka. Našla sa v hĺbke 25 cm v chate 2 v sonde G /20 cm od severnej steny chaty/.

Uhorsko, Leopold I. /1657-1705/, Kremnica, duarius 1698. 1,58 cm, 0,56 g. /Prír. č. 4557./

3. Roku 1981 našla A. Kováčová pri kopaní v záhrade na Jašíkovej ulici mincu: Uhorsko, František Jozef I. /1896-1916/, Kremnica, 2 haliere 1909. 1,9 cm, 3,17 g. /Prír. č. 4615/.

Odznam s nápisom ERNTE DANK. Alumínium. /Prír. č. 4556./

P a v I a n y /okres Spišská Nová Ves/

Pri výskume zaniknutej stredovekej osady Krigov /D. Čaplovič, F. Javorský/ v roku 1981 sa našli mince:

1. Uhorsko, Žigmund Luxemburský /1387-1437/, dukát z r. 1387-1401. 2,10 cm, 3,46 g. Huszár 572. /Prír. č. 4603./

2. Uhorsko, Žigmund Luxemburský /1387-1437/, dukát z r. 1402-1437. 2,10 cm, 3,54 g. Huszár 573. /Prír. č. 4604./

3. Uhorsko, Žigmund Luxemburský /1387-1437/, denár /zlomený/ z r. 1390-1427. 1,40 cm, 0,27 g. Huszár 576a. /Prír. č. 4606./

4. Uhorsko, Ladislav V. /1453-1457/, dukát z r. 1440-1452. 2,15 cm, 3,54 g. Huszár 636. /Prír. č. 4601./

5. Uhorsko, Ladislav V. /1453-1457/, dukát z r. 1453-1457. 2,20 cm, 3,55 g. Huszár 636. /Prír. č. 4602./

6. Uhorsko, Ladislav V. /1453-1457/, dukát z r. 1453-1457. 2,20 cm, 3,56 g. Huszár 636. /Prír. č. 4605./

Podrobný opis mincí zverejní Slovenská numizmatika.

P i n c i n á /okres Lučenec/

Pri výskume zaniknutého stredovekého kostola a pohrebiska v polohe Temetö-domb /V. Furmánek/ našli sa v roku 1981 v hrobách mince a medailóny:

1. Uhorsko, Ferdinand I. /1526-1564/, Kremnica, denár 1526. 0,36 g, 1,50 cm. /Prír. č. 4612./ V hrobe 83 pri panve. V tomto hrobe aj minca 4613 pri lebke.

2. Uhorsko, Ferdinand I. /1526-1564/, Kremnica, denár /zlomky/. 0,16 g. /Prír. č. 4611./ V hrobe 86 v zásype.

3. Uhorsko, Ferdinand I.? /1526-1564/, drobné zlomky. 0,09 g. /Prír. č. 4613./ V hrobe 83 pri lebke.

4. Uhorsko, Ferdinand II. alebo III. /1619-1637 alebo 1637-1657/, Kremnica, denár z r. 1637 /posledné číslo nečitateľné/. Minca je rozlámaná. 0,15 g. /Prír. č. 4609./ V hrobe 37 v hrudnej oblasti kostry spolu s ďalšou mincou /4610/.

5. Uhorsko, rozlámaný obolus, 17. stor. 0,04 g. /Prír. č. 4608./ V hrobe 347 v ústach.

6. Uhorsko, oblámaný denár, Kremnica, 17. stor. 0,23 g. /Prír. č. 4610./ V tom istom hrobe ako č. 4.

7. Benediktínsky mosadzný medailón, 17. stor.? /Prír. č. 4607./ V hrobe 33 pri pravej ruke.

8. Benediktínsky mosadzný medailón, 17. stor.? /Prír. č. 4614./ V hrobe 94 medzi rebrami.

9. Uhorsko, Ferdinand II. /1619-1637/, Kremnica, denár z r. 1635. 0,20 g, 1,50 cm. /Prír. 4617./ V hrobe 62 pod rukou pochovaného.

S t r á ž n e /okres Trebišov/

Počas archeologického výskumu J. Béreša v r. 1981 v polohe Apathy homok našli sa dve mince:

1. Uhorsko, Belo III. /1172-1196/, medená minca arabského typu. 2,00 cm, 0,50 g. Huszár 73. /Prír. č. 4550./

2. Uhorsko, Belo III. /1172-1196/, medená minca arabského typu. 2,25 cm, 1,15 g. Huszár 73. /Prír. č. 4551./

J. Béreš získal aj ďalšiu mincu, náhodný nález v katastri tejto obce:

Uhorsko, František II. /1792-1835/, Veľká Baňa /G/, trojgroš 1800. 2,90 cm, 7,35 g. /Prír. č. 4552./

V e ľ k ý Š a r i š /okres Prešov/

Výskum na hrade Sariš /M. Slivka/ roku 1981. Minca sa našla v priestore horného hradu v sektore M/81, úsek 3-4 m, hĺ. 130 cm.

Uhorsko, medzivládne /1445-1446/ po smrti Vladislava I. /+ 1444 v boji proti Turkom pri Varne/. 1,4 cm, 0,27 g. Réthy 153, Huszár 614. /Prír. č. 4466./

Z e m p l í n /okres Trebišov/

Roku 1981 získal J. Béreš dve mince, ktoré sú súčasťou hromadného nálezu objaveného v obci r. 1971. Pozri k tomu: Kolníková, E.: Hromadný nález mincí zo Zemplína, okres Trebišov. In: Slovenská numizmatika. 3. Bratislava 1974, s. 196.

1. Sliezske kniežatstvo Lehnica-Breh, Fridrich II. /1488-1547/, groš 1544.
2,25 cm, 1,89 g. /Prír. č. 4553./
2. Uhorsko, Ferdinand I. /1526-1564/, Kremnica, denár 1541. 1,55 cm,
0,56 g. /Prír. č. 4554./

L i t e r a t ú r a

COHEN, H. 1955: Description historique des monnaies frappées sous l'empire romain. I-VIII. Graz.

HUSZÁR, L. 1979: Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute. Battenberg.

MATTINGLY, H. - SYDENHAM, E. A. 1968: The Roman Imperial Coinage. III. London.
V texte len RIC.

RÉTHY, L. 1899: Corpus nummorum Hungariae. Budapest.

SAURMA-JELTSCH, H. F. von, 1892: Die Saurmasche Münzsammlung deutscher, schweizerischer und polnischer Gepräge von etwa dem Beginn der Groschenzeit bis zur Kipperperiode. Berlin.

Prehľad prírastkov mincí v roku 1981

Nálezisko	M i n c e				Storočie				Spolu
	keltské	rímske	byzant- ské		11.-13.	14.-15.	16.-17.	18.-20.	
Bajč							1		1
Hrabušice								1	1
Iža		107							107
Komjatice							43		43
Nitra							2	2	4
Pavľany						6			6
Pinciná							9		9
Strážne				2				1	3
Veľký Šariš						1			1
Zemplín							2		2
Spolu		107			2	7	57	4	177

MÜNZEINGÄNGE IM ARCHÄOLOGISCHEN INSTITUT DER SAW IM J. 1981. Die numismatische Sammlung des Archäologischen Institutes der SAW wurde im J. 1981 um 177 Eingänge bereichert. Es sind Münzfunde, auf die man bei archäologischen Grabungen und Begehungen gestossen war. Die chronologische Übersicht der Eingänge ist nach den einzelnen Lokalitäten aus der Tabelle ersichtlich. Die grösste Zahl von Münzen /107/ ergab die Untersuchung der römischen Station in Iža-Leányvár. Die bisherigen Funde römischer Münzen aus diesem Fundort sind in den vorangehenden Jahrgängen dieses Sammelbandes veröffentlicht. In der Gemeinde Komjatice fand man ein Münzdepot /43/ aus dem 17. Jh., das in einem Tongefäss untergebracht war. Einen bedeutenden Zuwachs bilden Dukaten /5/, die bei der Abdeckung der mittelalterlichen Siedlungswüstung Pavľany zum Vorschein kamen. Bei der Erschliessung des Gräberfeldes in der Gemeinde Pinciná gewann man aus den Gräbern Münzen und Medaillons. Auf neue

Münzen stiess man bei der Untersuchung der mittelalterlichen Besiedlung auf der Burg Sariš /1/ und im Fundort Stráže /2/. Die übrigen Eingänge repräsentieren zufällig entdeckte Einzelfunde von Münzen.

ПРИРОСТЫ МОНЕТ В АРХЕОЛОГИЧЕСКОМ ИНСТИТУТЕ САН В 1981 Г. В нумизматическую коллекцию Археологического института САН было в 1981 г. внесено 177 приростов. Это находки монет приобретенные во время археологических исследований и разведок в Словакии. Хронологический обзор приростов по отдельным местонахождениям приведен в таблице. Самое большое количество /107/ было найдено при обследовании римской станции Ижа-Леаньвар. Находки монет обнаруженные доныне на этом местонахождении опубликованы в предыдущих номерах этого сборника. В с. Комьятице нашлась громадная находка /43/ монет XVII в. уложенная в глиняный сосудик. Важный прирост представляют дукаты /5/ приобретенные во время исследования прекратившего существование средневекового села Павляни. При исследовании могильника в с. Пинчина нашлись в погребениях монеты и медальоны. Новые монеты дало и исследование средневекового заселения замка Шарш /1/ и местонахождения Страхе /2/. Остальные приросты - случайные, единичные находки монет.

ARCHEOLOGICKÝ PRIESKUM V OŽDANOCH A ŠAFÁRIKOVE-BEHŤNCIACH

Stefan Kovács

Výšinné sídlisko v polche Bikk v Oždanoch /okres Rimavská Sobota/ sa nachádza pri kóte 316,7 /34-124-D-d-3, 1 : 10 000, 330:120 mm/. V zbierkach Gemerského múzea sú staršie nálezy hatvanskej kultúry. Lokalitu uviedol do literatúry J. Vládár /1961, s. 54, obr. 1: 2, obr. 2: 5, 6/, ktorý z prieskumu J. Bártu vy publikoval nálezy hatvanskej kultúry a úlomok ucha, zdobený brázdovým vpichom. Na nálezisko znova upozornil V. Balázs, ktorý z neho opatruje menšiu zbierku archeologických predmetov /evidované vo fotoarchíve Gemerského múzea pod č. 5044-65/. Za jeho prítomnosti sa uskutočnil archeologický prieskum lokality. Zozbierané črepy patria do neskorého eneolitu, staršej a strednej doby bronzovej.

1. Črep svetlohnedej farby, zdobený dvoma horizontálnymi radmi štvorhranných vpichov a jemnými zvislými a šikmými kanelúrami /obr. 92: 1/.
2. Črep červenohnedej farby, zdobený tromi horizontálnymi radmi hlbších oválnych zárezov /obr. 97: 6/.
3. Úlomok tmavohnedej ucha s jemnými zvislými kanelúrami a so zvislým radom štvorhranných vpichov po dvoch stranách /obr. 92: 2/.
4. Črep z kónického hrdla tmavohnedej nádoby s dvoma zvisle prevŕtanými subkutánnymi uchami /obr. 92: 8/.
5. Črep žltohnedej farby, zdobený vruborezom v podobe zvislých krokvicovitých motívov /obr. 92: 6/.
6. Úlomok z tmavohnedej misovitej nádoby, zdobený na vonkajšej i vnútornej strane šnúrovým ornamentom /obr. 92: 3a-b/.
7. Fragment tela hnedočervenej nádoby s masívnym pásikovým uchom /obr. 97: 5/.
8. Črep z tela nádoby hnedosivej farby; pod rovným okrajom je hladký pás, pod ním zdrsnené telo /obr. 97: 8/.

9. Črep z tela svetlosivej nádoby s textilnými odtlačkami /obr. 97: 1/.

Z uvedeného materiálu sú veľmi charakteristické črepy z neskorej vývojevej fázy kanelovanej keramiky, na ktorých badať zreteľný vplyv kostolackej skupiny /obr. 92: 1, 2, obr. 97: 6/. Podobné nálezy sú známe z tejto oblasti z Hodejova, Figy-Stránskej a Rimavskej Soboty. Časovo korešpondujú s neskoro-eneolitickou kostolackou a bošáckou skupinou na západnom Slovensku. Spája ich predovšetkým charakteristický výzdobný motív. Črep zdobený vruborezom /obr. 92: 6/ má najlepšie analógie v skupine Nyírség-Zatín. Ostatné nálezy majú obdoby vo viacerých skupinách neskoroeneolitického kultúrneho komplexu /obr. 97: 5, 8/. Zvlášť pozoruhodný je črep z misovitej nádoby, zdobený na vonkajšej i vnútornej strane šnúrovým ornamentom /obr. 92: 3a-b/, ako aj fragment s dvoma subkutánnymi uchami /obr. 92: 8/. Črep zdobený slamovaním /obr. 97: 1/ má trochu odlišný charakter než podobné nálezy hatvanskej kultúry z tejto, ale i ďalších okolitých lokalít. Pretože táto výzdoba sa vyskytuje i v náplni skupiny Nyírség-Zatín, jeho bližšie kultúrne zaradenie nie je jednoznačné. Kým chronologické postavenie nálezov je v podstate jasné, otázku ich kultúrneho zaradenia nechávame zatiaľ otvorenú. Okrem opísaných nálezov sa našli menej výrazné črepy hatvanskej kultúry a V. Balázs objavil na lokalite i žiarový hrob pilinskej kultúry. Uloženie v Gemerskom múzeu. Prír. č. 6/81/1-31. Nálezová správa 9669.

Pri prieskume polohy Körtvélyszer v Šafárikove v časti Behynce /okres Rimavská Sobota/ sa získalo menšie množstvo archeologického materiálu. Lokalita je v bezprostrednej blízkosti križovatky Šafárikovo - Gemerská Ves /34-125-D-a-3, 1 : 10 000, 97 : 370 mm/. Medzi najpozoruhodnejšie nálezy patrí kadlub z pieskovca, slúžiaci na odlievanie bronzového kruhu /obr. 93: 2/, ktorý rozširuje naše poznatky o miestnej výrobe bronzovej industrie. Pozornosť si zasluhuje aj črep sivej farby z nádoby vytočenej na hrnčiarskom kruhu, zdobený včolkovaným ornamentom medzi dvoma horizontálnymi plastickými pásmi /obr. 93: 1/. Analógie k tomuto nálezu nachádzame v materiáli typu Blažice na východnom Slovensku /Lamiová-Schmiedlová 1969, s. 467-471/. Je to zatiaľ ojedinelý nález tejto keramiky na území okresu. Možno ho datovať do začiatkovej fázy mladšej doby rímskej. Niekoľko menej výrazných črepov, zdobených vlnovkami, datujeme rámcovo do 8.-9. storočia. Našli sa i črepy z 11.-12. storočia.

Uloženie v Gemerskom múzeu v Rimavskej Sobotě. Prír. č. 262-269/78.

L i t e r a t ú r a

LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1969: Römerzeitliche Siedlungskeramik in der Südostslowakei. Slovenská archeológia, 17, s. 403-501.

VLADÁR, J. 1961: Príspevok k poznaniu výšinných sídlisk zo staršej doby bronzovej v okolí Rimavskej Soboty. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 6. Nitra, s. 51-58.

ARCHÄOLOGISCHE GELÄNDEBEGEHUNG IN OŽDANY UND ŠAFÁRIKOVO-BEHNCE. Von der Höhensiedlung in der Flur Bikk in Oždany /Bez. Rimavská Sobota/ publizierte die ersten Funde aus dem Spätäneolithikum und der älteren Bronzezeit J. Vladár /1961, S. 54, Abb. 1: 2, Abb. 2: 5, 6/. Bei der Flurbegehung fanden sich Scherben aus dem Spätäneolithikum, der älteren und mittleren Bronzezeit. Charakteristisch sind Scherben aus der späten Entwicklungsphase der Kultur mit kannellierter Keramik, auf denen Einflüsse der Kostolac-Gruppe zu bemerken

sind /Abb. 92: 1, 2, Abb. 97: 6/. Die chronologische Stellung dieser Funde beleuchten Denkmäler der Kostolac- und Bošáca-Gruppe in der Westslowakei, mit denen sie durch das charakteristische Verzierungsmotiv verbunden sind. Parallelen zu den übrigen Funden begegnen in mehreren Gruppen des spätä-neolithischen Kulturkomplexes /Abb. 97: 5, 8/. Interessant sind auch Funde von Vučedol-Charakter /Abb. 92: 3a-b, 6/. Während ihre chronologische Stellung im wesentlichen klar ist, bleibt die Frage ihrer kulturellen Einstufung einstweilen offen. Auf der Fundstelle fanden sich auch Scherben der Hatvan-Kultur und ein Brandgrab der Pilinyer Kultur.

Bei der Begehung der Flur Körtvélyszer in Šafárikovo, Teil Bahynče /Bez. Rimavská Sobota/, fand sich eine kleinere Menge archäologischen Materials. Bemerkenswert ist eine Sandsteingussform für Bronzeringe /Abb. 93: 2/ und eine graue Scherbe mit eingestempeltem Ornament /Abb. 93: 1/ vom Anfang der jüngeren römischen Kaiserzeit /Lamiová-Schmiedlová 1969, S. 467-471/. Das Material wird durch sporadische Scherben aus dem 8.-9. und 11.-12. Jh. ergänzt.

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ РАЗВЕДКИ В С. ОЖДЯНИ И Г. ШАФАРИКОВО-БЕГИНЦЕ. Первые находки с поселения на холме в урочище Бики в с. Ождяни /рай. Римавска-Собота/, относящиеся к периодам позднего энеолита и старшей бронзы, были опубликованы Й. Владаром /1961, стр. 54, рис. 1: 2, рис. 2: 5, 6/. Во время разведок нашлись черепки позднего энеолита, старшего и среднего периодов бронзы. Характерны черепки поздней фазы развития культуры каннелированной керамики, которые отражают влияние костолацкой группы /рис. 92: 1, 2, рис. 97: 6/. Их хронологическое отнесение будет выяснено при помощи находок костолацкой и бошацкой групп в Западной Словакии, которые связаны с вышеупомянутыми характерным мотивом украшения. Аналогии остальных находок встречаются в нескольких группах позднеэнеолитического культурного комплекса /рис. 97: 5, 8/. Интересны находки вучедольского характера /рис. 92: 3a-b, 6/. Их хронологическое место в общем ясно, но вопрос их культурной принадлежности пока открыт. На местонахождении нашлись и черепки гатванской культуры и погребение с трупосожжением пилинской культуры. Во время разведок в урочище Кортвейсер, в г. Шафариково, часть Бегинце /рай. Римавска-Собота/, было найдено меньшее количество антропологического материала. Интересна литейная форма для литья бронзового круга /рис. 93: 2/ и серый черепок с штампованным орнаментом /рис. 93: 1/, относящийся к началу младшего римского периода /Lamiová-Schmiedlová 1969, стр. 467-471/. Материал дополняет несколько черепков VIII-IX и XI-XII вв.

KELTSKÁ CHATA A NÁLEZY Z DOBY RÍMSKEJ V BARCI /OKRES RIMAVSKÁ SOBOTA/

Štefan K o v á c s

Pri archeologickom prieskume v katastri obce Barca v polohe Kovalcsík tag bola objavená lokalita, ktorá sa podľa doterajších nálezov zaraďuje medzi najdôležitejšie novoobjavené lokality na území okresu. Rozkladá sa južne od obce

na terasovitej vyvýšenine na ľavom brehu potoka Teška /34-125-D-d-4, 1 : 10 000, 76 : 108 mm/.

Sporadické nálezy črepov s rytou výzdobou a výčnelkami možno datovať do neolitu, ďalšie úlomky patria do strednej doby bronzovej a 11.-12. storočia. V októbri 1981 sa počas záchranno-zisťovacieho výskumu odkryla zahĺbená keltská chata so zaoblenými rohmi a s dvoma protifaľnými kolovými jamami priemeru 40 cm uprostred kratších stien. Pri južnej stene bol lavicovitý stupeň. Chata mala celkové rozmery 450 x 425 cm a bola zahĺbená do zeme 60 cm /obr. 86/. Z jej výplne sa získalo množstvo črepov. Úlomky pochádzajú prevažne z nádob vytočených na hrnčiarskom kruhu. Početné fragmenty sú z esovite profilovaných misiek /obr. 87: 6/. Úlomok zdobený dvoma jemnými obvodovými ryhami a dvojitémi plastickými obvodovými pásmi s vtlačenými oválnymi vrypami /obr. 87: 4/ pochádza z väčšej fľašovitej vázy. Z ďalších nálezov je pozoruhodné torzo hrnčeka s uchom /obr. 87: 7/ a časť ucha kruhového prierezu, zdobeného ornamentom vtlačeným v šikmých radoch /obr. 87: 5/. Veľmi charakteristické sú zlomky tuhových situlovitých nádob. Jeden pochádza z nádoby s maximálnym vydutím v hornej tretine výšky, okraj má zhrubnutý a na tele je zdobený zvislým hrebeňovaním /obr. 87: 1/. Druhý má prevrátenú dieru pod zhrubnutým okrajom, na podhrdlí je zdobený vetvičkovitým ornamentom a na tele nachádzame zvislé hrebeňovanie /obr. 87: 2/. Ďalší črep pochádza z dolnej časti situlovitej nádoby so zvislým hrebeňovaním na tele /obr. 87: 3/. Okrem črepov charakteristické sú hlinené závažia /obr. 87: 9/, ktorých sa našlo šesť. Zo železných predmetov treba spomenúť veľmi korodovaný nôž, udicu /obr. 87: 8/ a úlomok spony, z ktorej sa zachovala iba časť vinutia a 7,5 cm dlhá ihla. Predpokladáme, že patrí sponे spojenej konštrukcie. Nálezy dopĺňajú zvieracie kosti a sporadické kusy železnej trosky. Materiál z chaty predbežne datujeme na koniec stredolaténskeho a začiatok neskorolaténskeho obdobia. Náhodne sa našla aj časť skleneného náramku modrej farby z neskorolaténskeho obdobia.

Intenzita osídlenia lokality bola najväčšia v dobe rímskej. Svedčí o tom veľmi bohatý materiál získaný zberom, z ktorého uvedieme len stručný výber na ukážku.

Importovaná keramika

1. Črep z dolnej časti terry sigillaty, zdobený figurálnym motívom; povrch kovovolesklý; farba červená /obr. 88: 5/.
2. Úlomok z hornej časti terry sigillaty so zhrubnutým okrajom a v dolnej časti s výzdobou; povrch kovovolesklý; farba červená /obr. 88: 8/.
3. Črep zo dna terry sigillaty s kovovolesklým povrchom červenej farby /obr. 88: 11/.
4. Črep bledotehlovej keramiky s tehlovočerveným povlakom na vonkajšej strane, zdobený horizontálnymi radmi zvislých zárezov /obr. 88: 6/.
5. Črep sivohnedej farby s tmavohnedým povlakom na vonkajšej strane, zdobený medzi horizontálnymi ryhami štyrmi radmi jemných oválnych zárezov /obr. 88: 7/.
6. Úlomok sivej panónskej keramiky s prstencovitým odsadeným dnom; na vnútornej i vonkajšej strane jemný čierny firnisový náter /obr. 88: 2/.
7. Črep zo sivej keramiky s odsadeným prstencovitým dnom; na vnútornej strane jemná povlaková vrstva čiernej farby /obr. 88: 1/.
8. Spodná časť nádoby sivej farby s odsadeným dutým, kruhovitým dnom; na dne zreteľné stopy po krúžení /obr. 88: 4/.

9. Úlomok zo spodnej časti nádoby s jemne odsadeným prstencovitým dnom, zdobeným jemnými plastickými kruhmi; povrch natretý tmavohnedou engobou /obr. 88: 3/.

10. Torzo dolnej časti veľkej nádoby; dno mierne odsadené; povrch natretý jemnou hnedosivou povlakovou vrstvou /obr. 88: 12/.

11. Úlomok z okrajovej časti pohára s prehýbanými stenami; povrch jemne drsný; farba tehlovočervená /obr. 88: 10/.

12. Úlomok z tela pohára s prehýbanými stenami; povrch jemne drsný; farba tehlovočervená.

13. Črep z hornej časti sivej misy so zhrubnutým okrajom; povrch natretý tenkou vrstvou firnisu čiernej farby /obr. 88: 9/.

14. Črep zo dna tretej misy tehlovočervenej farby; na vnútornej strane žltotozelená glazúra.

Domáca na kruhu točená keramika

15. Úlomok zásobnice s vodorovne vyhnutým okružím, zdobeným jemnými obvodovými žliabkami; pod okrajom šikmo prevíтанá diera; farba sivá; povrch natretý tmavosivou vrstvičkou; hlina piesčitá /obr. 89: 8/.

16. Črep zo zásobnice s vodorovne vyhnutým okružím, zdobeným dvoma obvodovými ryhami; povrch hladný; materiál veľmi piesčitý, s prímесou sludy /obr. 89: 10/.

17. Úlomok zásobnice s vodorovne vyhnutým a pri okrajoch listovite nadvihtým okružím; farba čierna, povrch hladný; materiál veľmi piesčitý /obr. 89: 9/.

18. Črep z nádoby čiernej farby, na podhrdlí zdobený obvodovým zväzkom plastických líníí; materiál jemne vyplavený /obr. 89: 1/.

19. Úlomok z hornej časti misovitej nádoby sivej farby; na podhrdlí zdobený nepravidelnými horizontálnymi čiarami a zdrsneným pásom; povrch hladný, materiál dobre vyplavený /obr. 89: 2/.

Domáca v ruke robená keramika

20. Črep tmavosivej farby; ornament v tvare meandra, robený trojzubým kolieskom; povrch hladný; hlina s prímесou sludy a piesku.

21. Črep s ústím zaobleným dovnútra; hnedozelený, zdobený krokvicou jemne vtlačanou dvojzubým kolieskom; povrch leštený; hlina obsahuje sludu /obr. 89: 7/.

22. Úlomok z tela nádoby s povrchom lešteným tuhcou; zdobený dvojzubým kolieskom; materiál dobre vyplavený /obr. 89: 3/.

23. Fragment okraja tenkostennej červenohnedej nádoby, zdobený medzi dvojitými obvodovými ryhami krokvicou jemne vtlačanou dvojzubým kolieskom; materiál dobre vyplavený /obr. 89: 4/.

24. Črep hnedočervenej farby, zdobený hrebeňovitými oblúčikmi; povrch zahladný, materiál piesčitý /obr. 89: 6/.

25. Úlomok menšej misovitej nádoby s rovným telom a povrchom lešteným tuhcou /obr. 89: 5/.

26. Črep z veľkej hrubostennej nádoby tehlovočervenej farby, zdobený mrežovitým ornamentom; povrch hladný; materiál piesčitý /obr. 90: 2/.

27. Črep z tela väčšej nádoby tmavohnedej farby, zdobený tenkou obvodovou čiarou a tromi radmi hlbších trojuholníkovitých a oválnych zárezov; povrch drsný; materiál piesčitý /obr. 90: 3/.

28. Úlomok z hornej časti nádoby čiernej farby, zdobený vetvičkovitým ornamentom; povrch jemne drsný; hlina s jemnou prímесou sludy; na vnútornej strane zvyšky popola /obr. 90: 6/.

29. Fragment nádoby s vyhnutým okrajom, na hrdle zdobený dvoma horizontálnymi radmi trojuholníkovitých zárezov; povrch hladený; farba tmavohnedá; materiál plesčitý; na vnútornej strane zvyšky popola.

30. Črep z nádoby s vodorovne vyhnutým okrajom, zdobený horizontálnym zväzkom obvodových rýh a dvoma trojitými nepravidelne rytými vlnovkami; povrch jemne drsný; farba tmavohnedá; materiál veľmi plesčitý /obr. 90: 7/.

31. Časť väčšej hrncovitej nádoby s vyhnutým okrajom a zaobleným vydutím; povrch drsný; farba tmavohnedá; materiál plesčitý /obr. 90: 1/.

32. Torzo terrinovitej nádoby so široko roztvoreným telom a zaoblenou hornou časťou; povrch leštený tuhou; na maximálnom vydutí zvislé žliabkovanie; materiál vyplavený, s jemnou prímесou drobného piesku /obr. 90: 4/.

33. Úlomok z nádoby s povrchom lešteným tuhou, zdobený širokými šikmými žliabkami.

34. Sivohnedý črep s výzdobou odtlačkami prstov; povrch hladený; materiál plesčitý, s prímесou sludy.

35. Črep hnedej farby, zdobený nechťovitými vrypami; povrch hladený; materiál plesčitý.

36. Zlomok miniatúrnej železnej sekerky /obr. 90: 8/.

37. Železný nôž /obr. 90: 5/.

38. Úlomok z dolnej časti pohárovitej nádoby s vlešteným mrežovitým ornamentom; povrch dobre zahladený; farba sivohnedá; materiál vyplavený /obr. 90: 9/.

39. Torzovitá časť misovitej vazy s jemne vyhnutým zhrubnutým okrajom; hrdlo výrazne odčlenené; na podhrdlí dve dvojité obvodové ryhy, povrch hladený, so zreteľnými stopami druhotného prepálenia; farba sivohnedá, miestami so svetlejšími flakmi; materiál dobre vyplavený, bez prímесi piesku; Ø ústia 22 cm /obr. 91: 1/.

40. Misa s jemne vyhnutým okrajom a rovným dnom s menšou polguľovitou jamkou /omfalos/; na dobre hladenom povrchu náznaky sekundárneho prepálenia; hlina vyplavená, bez prímесi piesku; farba sivohnedá, miestami s červenohnedými flakmi; v. 9 cm, Ø ústia 16 cm /obr. 91: 2/.

41. Misa s jemne vyhnutým okrajom, rovným telom a dnom; povrch hladený, so stopami druhotného prepálenia; dobre plavená hlina bez prímесi piesku; farba sivohnedá, miestami červenohnedá; v. 7,6 cm, Ø ústia 15 cm /obr. 91: 5/.

42. Hrnček s vyhnutým okrajom, baňatým telom a rovným dnom; na maximálnom vydutí dva obvodové rady nechťovitých vrypov; povrch hladený, stopy sekundárneho prepálenia; hlina plavená, bez prímесi piesku; farba sivohnedá, miestami červenohnedá; v. 11 cm, Ø ústia 10 cm, Ø dna 6 cm /obr. 91: 6/.

43. Hrnček s vyhnutým okrajom, zaobleným vydutím a rovným dnom; na podhrdlí zdobený obvodovou ryhou, na maximálnom vydutí dvoma obvodovými radmi jemne vtláčaných jamôk a dvoma plastickými pupčkami; na hladenom povrchu stopy čiastočného druhotného prepálenia; vyrobený z plavenej hlíny bez prímесi piesku; farba sivohnedá, miestami červenohnedá; v. 10 cm, Ø ústia 8,8 cm, Ø dna 4,6 cm /obr. 91: 3/.

44. Misa s jemne vyhnutým okrajom, rovným telom a dnom s omfalom; povrch hladený, so stopami sekundárneho prepálenia; vyrobená z vyplavenej hlíny; farba sivohnedá; v. 6 cm, Ø ústia 9,4 cm /obr. 91: 7/.

45. Šálkovitá nádoba s uchom /črpák/, okraj vyhnutý, dno zaoblené; na maximálnom vydutí v dolnej tretine zdobená jamkami vtláčanými prstom; podobná jamka aj na dne; povrch hladený, materiál vyplavený; farba sivohnedá; v. 8 cm, Ø ústia 10 cm, /obr. 91: 4/.

46. Torzovitá časť väčšej misovitej nádoby s rovným okrajom a oválnym ústím; povrch hladný, so zreteľnými stopami sekundárneho prepálenia; materiál piesčitý; farba sivohnedá; Ø ústia 30 x 24 cm.

Charakteristika a datovanie nálezov

Nálezy pochádzajú z porušených sídliskových objektov. Pozoruhodný je pomerne veľký počet a bohatý sortiment importovanej keramiky. Úlomky terry sigillaty /obr. 88: 5, 8, 11/ pochádzajú pravdepodobne z misiek typu Drag. 37. Patria na koniec 2. storočia, respektíve na začiatok 3. storočia. Úlomky terry sigillaty z východného Slovenska sú takisto z misiek typu Drag. 37 a sú datované do 2. stor. a do prvej polovice 3. storočia /Lamiová-Schmiedlová 1969, s. 479/. Bledotehlová keramika s tehlovočerveným povlakom, zdobená horizontálnymi radmi zvislých zárezov /tzv. Rädchenverzierung - obr. 88: 6/ sa datuje do 1.-2. stor. /Sakař 1963, s. 46/. Úlomok pohára s prehýbanými stenami tehlovočervenej farby /tzv. Faltenbecher - obr. 88: 10/ patrí do 2. storočia, azda do jeho prvej polovice /Kolník 1963, s. 118/. Sivú panónsku keramiku s odsadeným prstencovitým dnom a s čiernym firnisovým náterom na povrchu /obr. 88: 1, 2/ treba datovať do 2. storočia, no jej výskyt je doložený aj v 3. storočí. Podobne možno zaradiť sivý úlomok s odsadeným dutým kruhovitým dnom /obr. 88: 4/, fragment s jemne odsadeným prstencovitým dnom /dno je zdobené plastickými koncentrickými kruhmi, povrch je natretý hrubou vrstvou tmavohnedej engoby - obr. 88: 3/, črep z misovitej nádoby sivej farby /okraj má zhrubnutý, povrch natretý čiernym firnisom - obr. 88: 9/ a časť veľkej nádoby s mierne odsadeným dnom /na povrchu má jemnú hnedosivú povlakovú vrstvu - obr. 88: 12/.

Z domácej na kruhu vytočenej keramiky sú charakteristické zásobnice s okružím /tzv. Krausengefäße - obr. 89: 8-10/. Veľní piesčitý materiál i celkový vzhľad úlomkov dovoľujú zaradiť ich do staršej doby rímskej /Kolník 1963, s. 123-124/. Črep zdobený horizontálnym zväzkom plastických línií /obr. 89: 1/ patrí podľa analogického nálezu z hrobu 93 z Očkova /Kolník 1971, s. 521, obr. 23: 7/ do mladšej doby rímskej. Časove korešponduje s týmto nálezom i úlomok z misy sivej farby, zdobený na hladnom povrchu zdrsnenými pásmi /obr. 89: 2/. Z keramiky vyrobenej v ruke sú veľmi charakteristické črepy hrncovitých nádob, zdobené vetvičkovitým ornamentom /obr. 90: 6/, trojuholníkovitými a oválnymi vrypmi /obr. 90: 3/, jamkami vtlačenými prstom a nechťovitými vrypmi. Tieto nálezy sa datujú do stredného úseku doby rímskej. Črepy zdobené ozubeným kolieskom /obr. 89: 3, 4, 7/, úlomok s hrebeňovitými oblúčikmi /obr. 89: 6/ a hrubostenný črep s mrežovitým ornamentom /obr. 90: 2/ predstavujú charakteristické výzdobné motívy staršej doby rímskej. Na tejto lokalite ich možno datovať do 2. storočia, azda do jeho prvej polovice /Kolník 1962, s. 358/. Aj črep s vodorovne vyhnutým okrajom, zdobený horizontálnym zväzkom rytých čiar a dvoma nepravidelne rytými zväzkami vlnoviek, patrí do 2. storočia /obr. 90: 7/. Medzi pozoruhodné nálezy sa radí torzo terrinovitej nádoby s povrchom lešteným tuhou, zdobené zvislým žliabkovaním na maximálnom vydutí /obr. 90: 4/. Podľa analogických nálezov z pohrebiska v Bešeňove /Kolník 1961, s. 259/ patrí do 2. storočia. Zhodne možno datovať i úlomok menšej misovitej nádoby s povrchom lešteným tuhou /obr. 90: 5/. Torzo väčšej hrncovitej nádoby s vyhnutým okrajom a zaobleným vydutím /obr. 90: 1/ pochádza z neskorej doby rímskej a zo začiatku doby sťahovania národov. Podobné nádoby často nachádzame v žiarových hrobách z mladšej doby rímskej na západnom Slovensku, napr. v Čiernom Brode /Kolník 1975, s. 362, obr. 17: 5/. Dobré zachovanie

vaný železný nôž /obr. 90: 5/ sa našiel tesne vedľa črepov spomínanej nádoby, no ich spolupatričnosť, vzhľadom na neisté nálezové okolnosti, nie je plne zaručená. Ináč nože sú bežnou súčasťou inventára žiarových hrobov v mladšej dobe rímskej. Zaujímavý je aj nález miniatúrnej železnej sekerky /obr. 90: 8/. Podobné miniatúrne predmety sa pomerne zriedkavo vyskytujú v žiarových hroboch v mladšej dobe rímskej /Kolník 1975, s. 367/. Črep z dolnej časti nádoby, zdobený vlešteným mrežovitým vzorom /obr. 90: 9/, treba datovať do doby sťahovania národov.

Zvlášť významný je keramický súbor, ktorý sa našiel pri kopaní jamy na stĺp elektrického vedenia /obr. 91: 1-7/. Pochádza pravdepodobne z výplne chaty. Svedčí o tom výskyt mazanice na mieste nálezu, ako aj čiastočné sekundárne prepálenie nádob, ktoré boli všetky vyrobené v ruke. Torzovitá časť misovitej nádoby /obr. 91: 1/ ešte zreteľne prezrádza vplyvy keltského hrnčiarstva /zhrubnutý okraj, výrazne odčlenené hrdlo, obvodové ryhy, hladný povrch/. Šálkovitá nádoba s uchom /črpák? - obr. 91: 4/ predstavuje zriedkavejší typ keramiky v dobe rímskej. Z juhozápadného Slovenska a z Moravy sú známe viaceré príbuzné nálezy /Pavúk 1964, s. 332, obr. 100; Tejral 1970, s. 194/. Podobná nádoba z konca 4. a zo začiatku 5. storočia je z Toporowa /Kaszewska 1971, s. 84, obr. 5: 7/. Misa s omfalom na dne /obr. 91: 2/ má analógiu zo Zohora /Pichlerová 1961, s. 855, obr. 301: 1/ a početné paralely by sa mohli citovať aj z Moravy /napr. Tejral 1970, s. 192, obr. 3: 2, 3/. Blízku analógiu dvoch misiek s takmer rovným telom a dnom /obr. 91: 5, 7/ nachádzame v inventári kostrového hrobu z Čáčova /Tejral 1970, s. 197, obr. 5: 17/. Podobná misa je známa aj z pohrebiska v Bešeňove /Kolník 1961, s. 259/ a príbuzné nálezy sa vyskytujú i na sídliskách v Štúrove, Čake a Trenčíne /Kolník 1961, s. 276, pozn. 343/. Z Toporowa poznáme takúto misu z konca 4. a zo začiatku 5. storočia /Kaszewska 1971, s. 84, obr. 5: 3/. Dva hrnčeky /obr. 91: 3, 6/ predstavujú zriedkavejší typ. Predlohy spomínaných keramických tvarov treba hľadať severne od Karpatskej kotliny v oblasti przeworskej kultúry. Ich tunajší výskyt svedčí o stykoch karpatskej barbarskej oblasti so severnejšími územiami. Tieto kontakty boli zvlášť intenzívne v období markomanských vojen /166-180/ a nemožno celkom vylúčiť ani imigráciu menšej skupiny nositeľov przeworskej kultúry na naše územie. Spomínaný keramický súbor datujeme na základe analogických nálezov do druhej polovice 2. storočia /Tejral 1970, s. 211/.

Podľa doterajších nálezov siahajú počiatky osídlenia v dobe rímskej do prvej polovice 2. storočia, keď možno počítať s imigráciou kvádskeho obyvateľstva z oblasti juhozápadného Slovenska. Z druhej polovice 2. storočia, z obdobia markomanských vojen, máme jednoznačné dôkazy o intenzívnych stykoch s nositeľmi przeworskej kultúry. Kontinuita osídlenia bola nepretržitá do neskorej doby rímskej. Svedčí o tom nepriamo i nález malého bronzu cisára Galliena /254-268/ v bezprostrednej blízkosti lokality. Skromné nálezy dosvedčujú i osídlenie v dobe sťahovania národov.

Sídlisko v Barci bezpochyby patrí medzi najdôležitejšie lokality z doby rímskej na juhu stredného Slovenska. Jeho budúci výskum môže v mnohom prispieť k osvetleniu zatiaľ málo známeho vývoja v dobe rímskej v tejto časti Slovenska.

L i t e r a t ú r a

KASZEWSKA, E. 1971: Niektóre problemy kultury przeworskiej we wschodniej Słowacji.
In: Východoslovenský pravek. 2. Košice, s. 73-87.

- KOLNÍK, T. 1961: Pohrebisko v Bešeňove. Slovenská archeológia, 9, s. 219-300.
- KOLNÍK, T. 1962: Nové sídliskové nálezy z doby rímskej na Slovensku. Archeologické rozhledy, 14, s. 344-368, 371-380, 385-397.
- KOLNÍK, T. 1963: Sídlisko z mladšej doby rímskej v Červeníku. In: Studijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 11. Nitra, s. 113-132.
- KOLNÍK, T. 1971: Prehľad a stav bádania o dobe rímskej a sťahovaní národov. Slovenská archeológia, 19, s. 499-558.
- KOLNÍK, T. 1975: Žiarové pohrebisko z neskej doby rímskej a zo začiatku sťahovania národov v Čiernom Brode. Slovenská archeológia, 23, s. 341-378.
- LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. 1969: Römerzeitliche Siedlungskeramik in der Südostslowakei. Slovenská archeológia, 17, s. 403-501.
- PAVÚK, J. 1964: Osídlenie z doby laténskej a rímskej v Bánove na Slovensku. Archeologické rozhledy, 16, s. 323-336, 349-351.
- PICHLEROVÁ, M. 1961: Nové nálezy z doby rímskej na slovenskom Pomoraví. Archeologické rozhledy, 13, s. 855-860.
- SAKAR, VĽ. 1963: Drobné nálezy z areálu rímskeho kastelu na Leányváru /výzkum 1955-1956/. In: Studijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 11. Nitra, s. 43-112.
- TEJRAL, J. 1970: K interpretaci severovýchodních prvků v hmotné kultuře moravské oblasti na sklonku starší doby římské. Památky archeologické, 61, s. 184-215.

EINE KELTISCHE HÜTTE UND FUNDE AUS DER RÖMISCHEN KAISERZEIT IN BARCA /BEZ. RIMAVSKÁ SOBOTA/. Die Fundstelle befindet sich in der Gemeinde Barca, in der Flur Kovalcsík tag /Bez. Rimavská Sobota/ auf dem linken Ufer des Baches Teška. Untersucht wurde eine eingetieft keltische Hütte mit gerundeten Ecken und zwei gegenüberliegenden Pfostenlöchern inmitten der kürzeren Wände. Bei der Südwand war eine bankartige Stufe. Die Hütte hatte 450 x 420 m Ausmass und war 60 cm eingetieft /Abb. 86/. Bruchstücke scheibengedrehter Gefässe bilden den Hauptteil der Funde /Abb. 87: 1-7/. Sie enthielt auch sechs tönernen Gewichte /Abb. 87: 9/. Von Eisengegenständen sind ein Messerbruchstück, eine Angel /Abb. 87: 8/ und das Bruchstück einer Eisenfibel mit befestigtem Fuss zu erwähnen. Die Funde werden durch sporadische Stücke von Eisenschlacke und Tierknochen ergänzt. Die Hütte stammt aus der Spätlatènezeit.

Die Besiedlung der Fundstelle war in der römischen Kaiserzeit am intensivsten. Davon zeugt eine Menge von Scherben /Lesefunde/. Beachtenswert ist eine grosse Anzahl und ein reiches Sortiment von Importkeramik. Vertreten ist Terra sigillata /Abb. 88: 5, 8, 11/, hellziegelfarbene Keramik mit rotem Überzug /Abb. 88: 6/, hellziegelfarbene Keramik mit dunkelbraunem Überzug /Abb. 88: 7/, graue pannonische Keramik mit Standring /Abb. 88: 1, 2/, graue Keramik mit schwarzem Firnisüberzug /Abb. 88: 9/ und ein Faltenbecher von ziegelroter Farbe /Abb. 88: 10/. Importware repräsentieren ein Bruchstück mit weich abgesetztem Standring und an der Oberfläche mit dunkelbrauner Engobe /Abb. 88: 3/, eine graue Scherbe mit abgesetztem kreisförmigem Boden /Abb. 88: 4/ und das Bruchstück eines grösseren Gefässes mit abgesetztem Boden und braungrauem Aussenüberzug /Abb. 88: 12/. Von scheibengedrehter Hauskeramik sind Vorratsgefässe mit Krause charakteristisch /Abb. 89: 8-10/. Verhältnismässig oft kommen Scherben mit Rollrädchenverzierung vor /Abb. 89: 3, 4, 7/. Kennzeichnend sind Bruchstücke mit Kammstrichbögen /89: 6/, Gitterornament /Abb. 90: 2/ und Wellenlinienbündeln /Abb. 90: 7/. Es wurden auch Bruchstücke

mit graphitierter Oberfläche gefunden /Abb. 90: 4, 5/. Die erwähnten Funde sind für die ältere römische Kaiserzeit charakteristisch. In die Mitte der römischen Kaiserzeit gehören Bruchstücke topfförmiger Gefäße mit Tannenzweigornament /Abb. 90: 6/, dreieckigen Kerben /Abb. 90: 3/ und mit Fingereindrücken; in die jüngere römische Zeit wieder das Bruchstück eines scheibengedrehten Gefäßes mit aufgerauhten Bändern in der geglätteten Oberfläche /Abb. 89: 2/ wie auch die Bauchscherbe eines scheibengedrehten Gefäßes mit horizontalen plastischen Linienbündeln /Abb. 89: 1/. Aus der späten römischen Kaiserzeit stammt das Bruchstück eines topfförmigen Gefäßes /Abb. 90: 1/, ein Eisenmesser /Abb. 90: 5/ und eine eiserne Miniaturart /Abb. 90: 8/. Eine Scherbe mit einpoliertem Gitterornament gehört in die Völkerwanderungszeit /Abb. 90: 9/. Von Bedeutung ist auch eine Keramikgarnitur /Abb. 91: 1-7/, die beim Ausheben einer Grube gerettet wurde. Sie stammt aus der Füllerde der Hütte /Vorkommen von Lehmverputz, teilweise mit sekundärer Brennung der Gefäße/. Vorlagen dieser Formen finden sich nördlich des Karpatenbeckens im Inventar der Przeworsk-Kultur. Ihr hiesiges Vorkommen hängt mit verstärkten Beziehungen der germanischen Bevölkerung zu den nördlichen Gebieten während der Markomannenkriege zusammen. Die Kollektion kann man einstweilen in das dritte Viertel des 2. Jh. datieren.

КЕЛЬТСКОЕ ЖИЛИЩЕ И НАХОДКИ РИМСКОГО ПЕРИОДА В С. БАРЦА /РАЙ. РИМАВСКА-СОБСТА/. Местонахождение располагается в урочище Ковальчик-Тег в с. Барца /рай. Римавска-Собота/ на левом берегу потока Тешка. Было исследовано углубленное кельтское жилище с закругленными углами и двумя противоположными столбовыми ямами по середине коротких стен. У южной стены находилась лавковидная ступень. Размеры жилища 450 x 420 см, глубине 60 см /рис. 86/. Преимущество находок представлено фрагментами сосудов сделанных на круге /рис. 87: 1-7/. В жилище нашлось и шесть глиняных грузил /рис. 87: 9/. Из железных предметов надо привести фрагмент ножа, удочку /рис. 87: 8/ и фрагмент фубулы соединенной конструкции. Находки дополнены спорадическими находками железного шлака и звериных костей. Жилище относится к поздне-латенскому времени.

Заселение местонахождения было самым интенсивным в римский период, о чем свидетельствует множество черепков /сбор/. Интересны большое количество и богатый ассортимент импортированной керамики. Присутствуют терра сигиллата /рис. 88: 5, 8, 11/, керамика светло-кирпичного цвета с красным налетом /рис. 88: 6/, керамика светло-кирпичного цвета с темно-бурым налетом /рис. 88: 7/, серая паннонская керамика с кольцообразным дном /рис. 88: 1, 2/, серая керамика с черным олифовым покрытием /рис. 88: 9/, стакан кирпично-красного цвета с вогнутыми стенами /рис. 88: 10/. Импортированные изделия представлены черепком с тонко отодвинутым кольцообразным дном и темно-бурым ангобом на поверхности /рис. 88: 3/, черепком серого цвета с отодвинутым кругообразным дном /рис. 88: 4/ и черепком от большого сосуда с отодвинутым дном и буро-серым налетом на внешней поверхности /рис. 88: 12/. Для домашней керамики сделанной на круге характерны зерновые сосуды с венчиком /рис. 89: 8-10/. Сравнительно часто встречаются черепки украшенные зубчатым колесиком /рис. 89: 3, 4, 7/. Характерны черепки с гребенчатыми арками /рис. 89: 6/, узором в виде решетки

/рис. 90: 2/, пучками волнистых линий /рис. 90: 7/. Нашлись также фрагменты с графитом лощеной поверхностью /рис. 90: 4, 5/. Приведенные находки типичны для старшего римского периода. К среднему римскому периоду относятся фрагменты горшковидных сосудов украшенные веткообразным орнаментом /рис. 90: 6/, зашипами в виде треугольника /рис. 90: 3/ и пальцами сделанными ямочками. К младшему римскому периоду относятся черепок сделанного на круге сосуда украшенный на шлифованной поверхности шершавыми поясами /рис. 89: 2/ и черепок от туловища сосуда сделанного на круге, украшенный горизонтальной пучкой пластических линий /рис. 89: 1/. К позднему римскому периоду относятся черепок горшковидного сосуда /рис. 90: 1/, железный нож /рис. 90: 5/ и миниатюрный железный топорик /рис. 90: 8/. Черепок с вложенным орнаментом в виде решетки относится к периоду переселения народов /рис. 90: 9/. Важен керамический набор /рис. 91: 1-7/ приобретенный во время рытья ямы. Он происходит из засыпки жилища /встречены также обломки и частично вторичное обожжение сосудов/. Образцы этих экземпляров встречаются к северу от Карпатской котловины в инвентаре пшеворской культуры. Их наличие здесь связано с усиленными сношениями германского населения с более северными территориями во время маркоманских войн. Набор можно предварительно датировать третьей четвертью II в.

NOVÉ ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY Z RIMAVSKEJ SOBOTY

Štefan Kovács

V poslednom období získalo Gemerské múzeum väčšie množstvo archeologických nálezov z mesta a jeho katastra. Na nálezy sa prišlo vo väčšine prípadov pri rôznych stavebných akciách, ktoré sú z archeologického hľadiska pravidelne sledované.

1. Pri výstavbe sídliska Západ na pravom brehu Rimavy oproti cukrovárni sa objavili na odhumusovanej ploche nálezy z rôznych období. Najstaršie sú črepy neskoroneolitckej kostolackej skupiny. Sem patrí črep z tela tenkostennej hnedosivej misovitej nádoby, zdobený dvoma vodorovnými a zvislými radmi okrúhlych jamôk /obr. 92: 4/, ďalej okrajový úlomok s tunelovitým uchom, okraj nad uchom je jemne členitý, na vnútornej strane okraja je vodorovný rad štvorhranných vpichov, farba červenohnedá /obr. 92: 5/, úlomok z tela svetlohnedej nádoby so subkutánnym uchom, zdobený zvislým radom štvorhranných vpichov /obr. 92: 7/. Sporadické nálezy kostolackej skupiny aspoň skromne rozširujú poznatky o neskoroneolitckom vývoji v tejto oblasti. Na lokalite sme spozorovali miestami veľkú koncentráciu železnej trosky so sporadickými nálezmi neskorolátenskej tuhovej keramiky. Zahĺbené objekty sa nezistili. Treba predpokladať, že nálezy pochádzajú z kultúrnej vrstvy, ktorá bola odhumusovaním takmer celkom zničená. Azda svedčia o miestnej výrobe železa v dobe laténskej. Na lokalite sa našli sporadické črepy z hrncovitých nádob z 11.-13. storočia, zdobené vlnovkami, závitnicou, šikmými vrypami a pod.

Uloženie v Gemerskom múzeu. Prír. č. 182-236/80.

2. Múzeum získalo kúpou od J. Katrniaka bronzovú sekerku, ktorú našiel pri bagrovaní v koryte Rimavy pri Sobôtke. Je to sekerka s vejárovite rozšíreným ostrím a zužujúcim sa tylom, v strede s lalokovitým mostkom; medzi lalokmi je neodstránený bronzový odpad; d. 16,6 cm, š. tyla 3 cm, š. ostria 4,7 cm /obr. 93: 5/. Sekerka je uložená v Gemerskom múzeu. Prír. č. 108/78.

3. Pri revízii archeologických zbierok múzea sa našiel väčší počet črepov, ktoré zozbieral L. Húvössy na lokalite Hasičkova vinica. Hrubostenné črepy z amforovitých a zásobnicovitých nádob majú povrch zdobený slamovaním a textilnými odtlačkami. Zaujímavý je nález neforemnej časti kadluba z pieskovca. Bližšie nálezové okolnosti nie sú známe. Nová lokalita rozširuje počet nálezísk hatvanskej kultúry známych v okolí Rimavskej Soboty /Nešporová 1969, s. 371-376/. Materiál je uložený v Gemerskom múzeu. Neevidované.

4. Múzeum nadobudlo kúpou aj dvojkonickú nádobu čiernej farby s rovným dnom a odlomeným pôvodne vyhnutým okrajom; v. 13,6 cm, Ø ústia 10 cm, Ø dna 7,2 cm, max. Ø 14,4 cm /obr. 93: 4/. Nález patrí do doby halštatskej. Uloženie v Gemerskom múzeu. Prír. č. 126/78.

5. Pri výstavbe budovy ROH na Hviezdoslavovej ulici sa našli sporadické črepy zo strednej doby bronzovej /pilinská kultúra/ a zo 16. storočia. Pozoruhodný je nález ucha s výlevkou zo 16. storočia /obr. 93: 3/. Uloženie v Gemerskom múzeu. Prír. č. 1-4/81.

6. V súvislosti s pamiatkovou obnovou bývalého sídla malohontského dištriktu na Gottwaldovom námestí sa urobil v pivnici budovy malý zisťovací výskum. Zachytila sa sídlisková vrstva z mladšej doby bronzovej a preskúmala sa menšia jama, ktorá obsahovala červeno maľované črepy zo 16. storočia.

7. Pri terénnej úprave a hĺbení základov budovy pošty za reformátskym kostolom sa našli sporadické črepy zo 14.-16. storočia. Sídliskové objekty alebo vrstvy sa nezistili. Uloženie v Gemerskom múzeu. Prír. č. 22-27/78.

L i t e r a t ú r a

NEŠPOROVÁ, T. 1969: K problematike hatvanskej kultúry na južnom Slovensku. Slovenská archeológia, 17, s. 369-402.

NEUE ARCHÄOLOGISCHE FUNDE AUS RIMAVSKÁ SOBOTA. Das Gemer-Museum in Rimavská Sobota gewann Funde aus folgenden Fundstellen der Stadt und ihrem Kataster:

1. Beim Bau der Siedlung Západ fand man auf einer von Humus abgeschürften Fläche Fundmaterial der Kostolac-Gruppe /Abb. 92: 4, 5, 7/. Stellenweise wurde eine grosse Konzentration von Eisenschlacke in Begleitung von spätlatènezeitlicher Graphittonkeramik festgestellt. Es fanden sich auch sporadische Scherben aus dem 11.-13. Jh. Eingetiefte Objekte wurden nicht entdeckt.

2. Beim Baggern fand sich im Flussbett der Rimava eine Bronzeaxt mit fächerförmig verbreiteter Schneide, verjüngtem Nacken und mittelständigen Lappen; L. 16,6 cm, Br. des Nackens 3 cm, Br. der Schneide 4,7 cm /Abb. 93: 5/.

3. Von der Fundstelle Hasičkova vinica besitzt das Museum eine grössere Scherbenanzahl der Hatvan-Kultur. Der Fund erweitert die Zahl der bekannten Fundstellen der Hatvan-Kultur in der Umgebung von Rimavská Sobota /Nešporová 1969, S. 371-376/.

4. Das Museum gewann durch Ankauf ein von der Fundstelle Vinice stammendes doppelkonisches Gefäss aus der Hallstattzeit /Abb. 93: 4/.

5. In der Gasse Hviezdoslavova ulica Nr. 1 fanden sich sporadische Scherben aus der mittleren Bronzezeit /Pilinyer Kultur/ und aus dem 16. Jh. /Abb. 93: 3/.

6. Im Keller eines Gebäudes auf dem Platz Gottwaldovo nám. wurde eine Siedlungsschicht aus der jüngeren Bronzezeit und Scherben aus dem 16. Jh. festgestellt.

7. Beim Graben von Fundamenten hinter der reformierten Kirche fanden sich Scherben aus dem 14.-16. Jh.

НОВЫЕ АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ НАХОДКИ ИЗ Г. РИМОВСКА-СОБОТА. Гемерский музей в г. Римовска-Собота приобрел находки с следующих местонахождений в городе и его кадастре:

1. Во время стройки жилого района "Запад" на очищенной от гумуса площади был найден материал косточацкой группы /рис. 92: 4, 5, 7/. Были обнаружены и большие группировки железного шлака с позднелатенской графитовой керамикой. Спорадически встречались также черепки XI-XIII вв. Углубленные объекты не нашлись.

2. Во время землечерпания в русле р. Римава был найден бронзовый топорик с веерообразно расширенным лезвием, суженным обухом и лопастевидным мостиком по середине; дл. 16,6 см, ш. обуха 3 см, ш. лезвия 4,7 см /рис. 93: 5/.

3. В музее находится количество черепков гатванской культуры, происходящих из местонахождения Гасичкова-Виница. Находка расширяет число известных местонахождений гатванской культуры в окрестностях г. Римовска-Собота /Nežporová 1969, стр. 371-376/.

4. Музей приобрел куплей биконический сосуд периода гальштата из местонахождения Винице /рис. 93: 4/.

5. На ул. им. Гвездослава №1 нашлось небольшое количество черепков среднего периода бронзы /пилинская культура/ и XVI в. /рис. 93: 3/.

6. В подвале здания на площади им. Готвальда был обнаружен селищный слой младшего периода бронзы и нашлись черепки XVI в.

7. Во время рытья фундаментов за кальвинистским костелом нашлись черепки XIV-XVI вв.

NOVÉ NÁLEZY VÝCHODNEJ LINEÁRNEJ KERAMIKY V OKRESE RIMAVSKÁ SOBOTA

Stefan K o v á c s

Z územia okresu Rimavská Sobota sme okrem niekoľkých črepov z okolia Rimavských Janoviec doposiaľ postrádali nálezy východnej lineárnej keramiky. Novšie prieskumy objavili dve lokality.

B á t k a, časť D u l o v o

Sídliisko v polohe Lapos je na menšej terasovitej vyvýšenine na ľavom brehu Blhu v bezprostrednej blízkosti Dulova /34-125-C-d-4, 1 : 10 000, 420 : 30 mm/. Pri archeologickom prieskume sa našli črepy. Pozornosť si zasluhuje úlomok z veľkej hrubostennej zásobnice s rovným okrajom, ktorý je zvonka zdobený zvislým

žliabkovaním /obr. 96: 1/, a torzovitá časť väčšej nádoby s dutou kruhovitou nôžkou /obr. 96: 3/. Obidva úlomky sú z nádob vyrobených z hlíny s veľkou prímесou organických látok, povrch majú jemne drsný, pórovitý. Možno ich datovať do staršej fázy východnej lineárnej keramiky. Zhodne sa dá zaradiť i črep sivohnedej farby s presekávaným okrajom a s rytými čiarami na vnútornej strane; hlina obsahuje organickú prímес i sľudu /obr. 96: 2/. Pravdepodobne do staršej fázy patria aj ďalšie črepy svetlohnedej farby, zdobené žliabkovitými ryhami /obr. 96: 4, 5, 7, 9, obr. 97: 2/, ako aj tmavohnedý črep s oblúkovou žliabkovitou ryhou /obr. 96: 6/. Posledne spomenuté črepy sú z nádob vyrobených z plavennej hlíny s jemnou prímесou sľudy a organických látok, povrch majú zahladený. Sem patrí ešte črep zdobený tromi oválnymi vrypami /obr. 96: 8/. V prípade početných úlomkov z hrubostenných nádob so žliabkovitými ryhami sa nedá jednoznačne rozhodnúť, či patria do staršej, alebo mladšej fázy východnej lineárnej keramiky. Aj mladšia fáza je na lokalite zastúpená početnými úlomkami. Charakteristický je tenkostenný sivohnedý črep, zdobený tromi horizontálnymi rytými čiarami pod okrajom /obr. 97: 3/, a ďalší fragment okraja svetlosivej farby, bez výzdoby /obr. 96: 10/. K tejto skupine nálezov sa zaraďuje črep nádoby z dobre plavennej hlíny s tromi oblúkovitými rytými čiarami /obr. 97: 4/, ako aj úlomok svetlohnedej farby s dobre hladným povrchom, zdobený dvoma paralelnými dvojitémi čiarami /obr. 97: 7/.

Okrem mladšej fázy kultúry s východnou lineárnou keramikou /skupina Tiszadob-Kapušany/ po prvý raz je doložená v tejto oblasti i staršia fáza tejto kultúry. Bolo by žiadúce overiť situáciu zisťovacím výskumom. Na lokalite sa našlo niekoľko úlomkov z lebky, ktoré azda poukazujú na existenciu /neolitických?/ hrobov. Materiál je uložený v Gemerskom múzeu v Rimavskej Sobote. Prír. č. 21-29, 39-69, 75-78/81.

F i g a, časť S t r á n s k a

Sídlisko sa rozprestiera v polohe Szőlőmáródal na ľavom brehu potoka Káloša na menšej terasovitej vyvýšenine východne od kóty 178 /križovatka Figa-Lenártovce/ po pravej strane cesty oproti maštali /34-125-D-c-1, 1 : 10 000, 260 : 226 mm/. Pri kopaní ryhy na vodovod bol narušený objekt, ktorý sa výrazne črtal v žltom podlaží v jej stene. Z výplne objektu sa zachránilo väčšie množstvo črepov.

Z technologického hľadiska patrí materiál k trom základným skupinám. Do prvej sa zaraďujú črepy z tenkostenných nádob s dobre vyhladeným povrchom hnedej a sivej farby. Hrúbka stien sa pohybuje v rozmedzí 0,2-0,5 cm. Hlina je prevažne dobre vyplavená, bez organických prímесí. Zastúpené sú predovšetkým misky menších rozmerov so široko vytiahnutým ústím a s rovným dnom /obr. 94: 1, 7/ alebo nízkou dutou nôžkou /obr. 94: 4/. Aj jemné, veľmi tenkostenné úlomky /obr. 95, obr. 96: 8-10/ pochádzajú pravdepodobne z misovitých nádob. Z výzdobných motívov sú charakteristické ryté tenké, rovné línie, lemujúce v dvojici až vo štvorici ústia nádob /obr. 95: 8, 10/, trojité ryté línie v podobe V /obr. 95: 6/, krokvice /obr. 94: 1, 7, obr. 95: 4/ a zväzky trojnásobných línií tvoriace oblúky /obr. 94: 5/; zriedkavejšie sa vyskytujú nízke, široké vlnkovité pásy /obr. 95: 3, 5/, zväzky niekoľkonásobných oblúkov /obr. 94: 2/ a nepravidelne ryté línie /obr. 95: 9/. V niektorých prípadoch sa zistili stopy červenohnedej, sivej /obr. 95: 3/ a čiernej /obr. 94: 5/ engoby.

Do druhej skupiny patrí stredne hrubá keramika s hrúbkou stien 0,6-1 cm. Do hlíny sú často primiešané organické látky. Ich povrch nie je taký dokonale zahladený ako v prvej skupine. Zvláštnu skupinu tvoria črepy z hrncovitých ná-

dob s perforovaným ústím. Počet týchto úlomkov je vysoký, dosahuje asi štvrtinu získaného materiálu. V niektorých prípadoch sa zistili pod okrajom i tzv. slepé otvory. Okraje niektorých úlomkov sú zdobené jamkami vtlačanými prstom. Osobitnú pozornosť si zasluhuje úlomok zdobený dvoma výčnelkami /obr. 95: 1/. Ide pravdepodobne o štylizované antropomorfné zobrazenie. Ostatné črepy v tejto skupine pochádzajú z nerekonštruovateľných hrncovitých a misovitých nádob. Motívy vyskytujúce sa na tenkostennej keramike boli väčšinou aplikované aj na stredne hrubej keramike. Najčastejšie sú rôzne kombinácie rovných rýh /obr. 94: 6, obr. 95: 2/ a krokvíc /obr. 95: 4/. Na niektorých črePOCH sa zistili stopy po smolnej farbe /obr. 94: 3/. Plastická výzdoba pozostáva väčšinou z pretláčaných pásov, hrotitých i plochých valčekovitých výčnelkov a vyskytujú sa i nechťovité vrypy.

Tretiu skupinu zastupuje hrubostenná keramika s hrúbkou stien 1-2,5 cm. Nezdobené úlomky pochádzajú z bližšie neurčiteľných hrncovitých nádob a zásobníc. Materiál obsahuje množstvo organických látok a piesku, povrch je jemne drsný.

Črepy doplňuje hlinená napodobenina spondylovej ozdoby /obr. 95: 7/. Uvedený materiál, ktorý tvorí iba nepatrnú časť získaného súboru nálezov, možno datovať do mladšej fázy kultúry s východnou lineárnou keramikou. Jemná, tenkostenná keramika s rytým ornamentom je charakteristická pre skupinu Tiszadob-Kapušany. Materiál má spoločné črty aj s gemerskou lineárnou keramikou, no bližšie kultúrne zaradenie bude možné až po celkovom odkrytí objektu a hlbšej analýze celého materiálu.

NEUE FUNDE DER ÖSTLICHEN LINEARKERAMIK IM BEZIRK RIMAVSKÁ SOBOTA. Bei archäologischen Geländebegehungen wurden im Bezirk Rimavská Sobota zwei neue Fundstellen der östlichen Linearkeramik festgestellt.

B á t k a, Gemeindeteil D u l o v o, Flur Lapos, linkes Ufer des Baches Blh. Lesefundscherben repräsentieren die ältere und jüngere Phase der östlichen Linearkeramik. In die ältere gehört eine Vorratsgefässcherbe mit vertikaler Kannelierung /Abb. 96: 1/, die Scherbe eines grossen Gefässes mit rundem Wohlfuss /Abb. 96: 3/, zahlreiche Scherben aus geschlammtem Ton mit feinem Zusatz organischer Stoffe, mit kannelurartigen Rillen verziert /Abb. 96: 4-7, 9, Abb. 97: 2/, eine Scherbe mit Ritzlinien an der Innenseite /Abb. 96: 2/ und eine Scherbe mit drei ovalen Kerben /Abb. 96: 8/. In die jüngere Phase melden sich Scherben dünnwandiger Gefässe mit feinen Ritzlinien /Abb. 96: 10, Abb. 97: 3, 4, 7/.

F i g a, Gemeindeteil S t r á n s k a, Flur Szőlő máródal auf einer terrassenförmigen Erhöhung am linken Ufer des Baches Káloša. Aus einem gestörten Siedlungsobjekt gewann man eine grössere Scherbenanzahl. Die erste Gruppe bilden Scherben dünnwandiger Gefässe /D. der Wände 0,2-0,5 cm/ von brauner und grauer Farbe. Der Ton enthält keinen organischen Zusatz. Vertreten sind Schüsseln mit breit geöffneter Mündung, geradem Boden /Abb. 94: 1, 7/ und niederem Wohlfuss /Abb. 94: 4/. Charakteristische Verzierungselemente sind feine Ritzlinien, die zu zweit bis viert die Mündungen säumen /Abb. 95: 8, 10/, dreifache Linien in Form eines V /Abb. 95: 6/, Zickzacklinien /Abb. 94: 1, 7/, Bündel dreifacher Bogenlinien /Abb. 94: 5/, niedere breite Wellenlinien /Abb. 95: 3, 5/, Bündel mehrfacher Bogenlinien /Abb. 94: 2/

und unregelmässige Ritzlinien /Abb. 95: 9/. Festgestellt wurde der Gebrauch von grauer /Abb. 95: 3/, schwarzer /Abb. 94: 5/ und rotbrauner Engobe. In die zweite Gruppe gehört mittelgrobe Keramik /D. der Wände 0,6-1 cm/. Der Ton enthält organischen Zusatz. Hierher gehört eine grosse Scherbenmenge unrekonstruierbarer topfförmiger Gefässe mit perforierter Mündung und der Fund einer schematisierten anthropomorphen Darstellung /Abb. 95: 1/. Typische Verzierungsmotive sind Kombinationen gerader Rillen /Abb. 94: 6, Abb. 95: 1/ und Sparren /Abb. 95: 4/. Festgestellt wurden Spuren schwarzer Pechfarbe /Abb. 94: 3/. Von plastischen Motiven kommen Fingertupfenleisten, spitze und flache zylindrische Buckel und Fingernageleindrücke vor. Die dritte Gruppe vertreten Bruchstücke von Vorratsgefässen /D. der Wände 1-2,5 cm/ und auch eine tönerner Nachahmung von Spondylusschmuck /Abb. 95: 7/. Das Material wird in die jüngere Phase der Linearkeramik datiert und hat Analogien in der Gruppe Tiszadob-Kapušany und in der Gemer-Linearkeramik.

НОВЫЕ НАХОДКИ КУЛЬТУРЫ ВОСТОЧНОЙ ЛИНЕЙНОЙ КЕРАМИКИ В РАЙОНЕ РИМАВСКА-СОБОТА. Во время археологических разведок были обнаружены два новых местонахождения восточной линейной керамики в рай. Римавска-Собота.

В а т к а, часть Д у л о в о, урочище Лапош на левом берегу потока Влг. Собранные черепки представляют старшую и младшую фазы восточной линейной керамики. К старшей фазе относятся фрагмент от зернового сосуда с вертикальными желобками /рис. 96: 1/, черепок от большого сосуда с полый круговидной ножкой /рис. 96: 3/, количество черепков из плавленной глины с слабой примесью органических веществ, украшенных желобковидными резными линиями /рис. 96: 4-7, 9, рис. 97: 2/, черепок с резными линиями на внутренней стороне /рис. 96: 2/ и черепок с тремя свальными зацепами на поверхности /рис. 96: 8/. Младшую фазу представляют черепки от тонкостенных сосудов с мелкими резными линиями /рис. 96: 10, рис. 97: 3, 4, 7/.

Ф и г а, часть С т р а н с к а, урочище Соло-мародал на террасовидной возвышенности на левом берегу потока Калов. Из нарушенного селищного объекта происходит количество черепков. К первой группе относятся черепки от тонкостенных сосудов /толщина стен 0,2-0,5 см/ бурого и серого цвета. Глина не содержит органическую примесь. Присутствуют миски с широко открытым устьем, плоским дном /рис. 94: 1, 7/ и низкой полый ножкой /рис. 94: 4/. Из мотивов украшения характерны мелкие резные линии, окаймляющие в тройках и четверках устья сосудов /рис. 95: 8, 10/, трехкратные линии в виде буквы "V" /рис. 95: 6/, зигзагообразные линии /рис. 94: 1, 7/, пучки трехкратных линий, образующих арки /рис. 94: 5/, низкие, широкие волнистые линии /рис. 95: 3, 5/, пучки несколькократных арковидных линий /рис. 94: 2/, неправильные резные линии /рис. 95: 9/. Было определено применение серого /рис. 95: 3/, черного /рис. 94: 5/ и красно-бурого ангоба. К второй группе относится керамика со средне толстыми стенами /толщина стен 0,6-1 см/. Глина содержит органическую примесь. Сюда относится большое количество черепков от невозстановительных горшковидных сосудов с отверстием на устье и находка со схематичным антропоморфным изображением /рис. 95: 1/. Из мотивов украшения характерны комбинации прямых резных линий /рис. 94: 6, рис. 95: 1/ и зигзаговая линия /рис. 95: 4/. Были определены следы черной смолистой краски /рис. 94: 3/. Из пластичес-

ких мотивов встречаются валик с пальцевыми углублениями, остроконечные и плоские цилиндрические выступы и ногтевидные защипы. Третья группа представлена фрагментами зерновых сосудов /толщина стен 1-2,5 см/. Нашлась и глиняная имитация украшения из раковины вида *Spondylus* /рис. 95: 7/. Материал датируется младшей фазой восточной линейной керамики. Его аналогии встречаются в группе Тисадоб-Капушани и в гемерской линейной керамике.

LUŽICKÉ POHREBISKO V ZLATÝCH MORAVCIACH-KŇAZICIACH

Rudolf K u j o v s k ý

Lokalita sa nachádza v katastri bývalej obce Kňazice, ktorá je teraz súčasťou Zlatých Moraviec /okres Nitra/. Pohrebisko na úpätí Čertovho vrchu, súčasť Pohronského Inovca /35-44-17, 1 : 10 000, 224 : 285 mm/, sme skúmali už v rokoch 1979 a 1980.

V dňoch 4.-31. 8. 1981 uskutočnilo Oblastné nitrianske múzeum v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV a Mestským múzeom v Zlatých Moravciach ďalšiu etapu záchranného výskumu. Financie poskytol Archeologický ústav SAV a odbor kultúry ONV v Nitre. V tejto sezóne sme preskúmali plochu 400 m². Odkryli sme ďalších 29 lužických hrobov, z toho 6 s kamenným príkrovom. Výrazne sa obohatili poznatky o pohrebnom rite na tomto pohrebisku. Preskúmali sme viacero nových typov hrobov. V hrobe 24, označenom skupinkou kameňov, boli nádoby ako celok prikryté časťou veľkej hrubostennej nádoby. Mimoriadne pozoruhodný je hrob 39. Oválna priehlbinka /hĺbka 15 cm/ s rozmermi 120 x 180 cm bola vyložená kruhovite usporiadanými menšími kameňmi. Nádoby stáli na vrchole tohto kamenného kruhu. Hrob obsahoval amforu - popolnicu, prikrytú miskou, ďalšiu amforu, značne poškodenú šálku a hrncovitú nádobu. Tesne pri južnej strane hrobu 39 bol jamkový hrob 44. V malej jamke v hĺbke 70 cm sa našli zvyšky kostí zmiešaných so zemou a s popolom a fragment malej bronzovej ihlice s dvojkónickou hlavičkou, všetko prikryté črepom misky. Celkove možno samostatné hroby označiť ako pomerne bohato vybavené keramikým inventárom. Veľmi často sa vyskytlo viacero popolníc v jednom hrobe. Sústreďovanie samostatných hrobov v okolí kamenných príkrovov je evidentné, hoci sme zistili výskyt hrobov aj v medzipriestoroch. Preskúmali sme i niekoľko kamenných príkrovov, ktoré neobsahovali hrobovú skrinku. Rozmnožil sa tým počet kentafov na tejto nekropole. Kentafy sú v podstate bežné na súvekých pohrebiskách lužickej kultúry. Z kamenných príkrovov obsahujúcich hroby bol mimoriadne bohatý hrob 45, označený ako mohyla 8. Kamene tvorili pravidelný ovál. V strede bol veľký plochý kameň, pod ktorým stála jedna z urién. Veľkú pozornosť venovanú uchovaniu kremačných zvyškov dosvedčuje hrob 49. V plytkej jamke bola dolná časť hrnca, v ktorej stáli dve miniatúrne amfory, každá prikrytá malou profilovanou šálkou. Obidve ešte čiastočne prekryvala profilovaná šálka a celý hrob bol zakrytý miskou. Zaujímavá bola aj situácia v hrobe 50. Tento hrob s viacerými urnami, vyznačený skupinkou kameňov, obsahoval viac ako 20 nádob. Po vybratí nádob sa zistila pod nimi 10-15 cm hrubá vrstva zeminy, pod ktorou bol jamkový hrob takisto označený skupinkou kameňov. V jamke boli zvyšky kostí a na nich ležal bronzový krúžok; v blízkosti sa našli črepy roztláčených nádob pod vrstvou zeminy. Až laboratórne spracovanie keramiky presnejšie objasní vzťah týchto hrobov.

Okrem lužických nálezov sme vo viacerých sondách objavili lengyelské črepy, ktoré s prepálenými hrudkami mazanice vytvárali nepravidelné ovály 2 x 2 m, často pokryté ďalšími črepmi. Boli však pomerne plytko pod povrchom, preto sa stopy nejakého objektu nedali rozoznať. Tieto prepálené lengyelské "črepoviská" boli vždy značne poškodené orbou a v niekoľkých prípadoch lužickými hrobmi. V r. 1981 sa objavili aj keltské nálezy. Pravdepodobne z ojedinelého rozoraného keltského hrobu pochádza niekoľko laténskych črepov a fragment železnej laténskej spony.

Záver: Výskumom sa zistilo, že poloha bola na počiatku neskorej doby kamennej pomerne intenzívne osídlená ľuďmi lengyelskej kultúry. Vo viacerých sondách sme nachádzali približne 2 x 2 m veľké súvislé prepálené plochy s množstvom lengyelských črepov, z ktorých sa zrekonštruovali typické misky na nôžke alebo zásobnice. Najlepšie sa preskúmalo pohrebisko ľudu lužickej kultúry z mladšej a neskorej doby bronzovej. Odkryli sme viacero typov kamenných príkrovov obsahujúcich popolnicové hroby s bohatým keramickým inventárom. Väčšina hrobov bola značne poškodená orbou. Rozlíšiť možno niekoľko typov príkrovov:

1. Oválne navíšenie kameňov cca 2 x 2 m. V jednom prípade sa tesne pri príkrove zistili stopy žiaroviska. V týchto mohylkách nádoby často tvorili dve skupinky alebo v okrajových častiach príkrovu boli umiestnené ďalšie hroby.

2. Oválne príkrovy, budované tak, že sa najprv postavil oválny kamenný prstenec, do vymedzenej plochy sa umiestnili nádoby hrobu alebo hrobov, a potom sa prekryli kamenným príkrovom. Tento typ bol situovaný excentricky k predpokladanej ploche pohrebiska a v jeho okolí sa nevyskytovali samostatné hroby, ktoré sa okolo predchádzajúceho typu príkrovu naopak sústreďovali.

3. Oválne navíšenie kameňov s plochým kameňom v strede, pod ktorým bola najväčšia nádoba /amfora/ ako urna. Inak hroby obsahovali viacero urien a bohatú sprievodnú keramiku.

4. Oválne, pomerne pravidelné kamenné mohylky bez inventára - kenotafy.

Bronzový inventár pozostával zo špirálok, z krúžkov a ihlíc. Bol približne rovnako početný v hrobách pod kamennými príkrovmi ako v samostatných hrobách.

Ojedinelé hroby sa sústreďovali pomerne husto pri sebe okolo kamenných príkrovov. Pokiaľ boli mimo príkrovov, vzdialenosť medzi nimi bola 2-3 m. Väčšinu hrobov bez kamenného príkrovu označovala skupinka kameňov v blízkosti. Ojedinelé hroby možno rozdeliť na niekoľko typov:

1. bez označenia kameňmi

2. označené skupinkou kameňov

3. v zahĺbených jamách

4. s nádobami postavenými na kruhu vydláždenom menšími kameňmi

5. prikryté ako celok časťou veľkej nádoby

6. s urnou stojacou na plochom kameni alebo časti väčšej nádoby.

Ojedinele sme zistili aj jamkové hroby alebo kombináciu urnového a jamkového pochovávaní v jednom hrobe. Urna bola prikrytá buď miskou, šálkou, alebo črepmi. Bronzové predmety ležali v urne na povrchu zvyškov kremácie, niekedy ešte prikryté malou šálkou. Vzťahy k podolskej kultúre prezentujú výrazné keramické tvary vyskytujúce sa v lužických hrobách.

LAUSITZER GRÄBERFELD IN ZLATÉ MORAVCE-KŇAŽICE. Die Fundstelle befindet sich am Fuss des Čertov vrch /Pohronský Inovec/ in Zlaté Moravce /Bez. Nitra/.

Im J. 1981 wurde mit der Untersuchung des Gräberfeldes der Lausitzer Kultur

aus der jüngeren und späten Bronzezeit fortgesetzt. Man deckte weitere 29 Urnengräber ab, davon sechs kleinere Hügelgräber aus Steinen. Die Gräber waren reich mit Keramikinventar ausgestattet. Es wurden charakteristische Beziehungen zur Podol-Kultur festgestellt, die sich in typischen Keramikformen in den Lausitzer Gräbern präsentierte. Das Gräberfeld stört eine Siedlung der Lengyel-Kultur.

ЛУЖИЦКИЙ МОГИЛЬНИК В Г. ЗЛАТЕ-МОРАВЦЕ - КНЯЖИЦЕ. Местонахождение располагается у подножья горы Чертов-Врх /Погронски-Иновец/ в г. Злате-Моравце /рай. Нитра/. В 1981 г. продолжалось исследование могильника лужицкой культуры младшего и позднего периодов бронзы. Вскрылось дальнейших 29 погребений в урнах, в том числе шесть небольших курганов из камней. В погребениях находился богатый керамический инвентарь. Были определены тесные отношения к подольской культуре, которая присутствовала в лужицких погребениях в виде характеристических керамических форм. Погребения нарушают поселение лендельской культуры.

DRUHÁ ETAPA VÝSKUMU V MUŽLE-ČENKOVE

Ivan K u z m a

V dňoch 15. 4. až 6. 11. 1981 sa uskutočnila druhá etapa systematického záchranného výskumu na lokalite Vilmakert v Mužle, časť Čenkov, okres Nové Zámky /L-34-2-C-a, 1 : 25 000, 282 : 307 mm/, ktorý vyvolala výstavba sústavy vodných diel na Dunaji.

Keďže v minulej sezóne sa na odkrytej ploche vybralo iba dvadsať objektov /Kuzma - Bátora 1981, s. 152 n./, pokračoval výskum na nej i v roku 1981. Dovedna sa preskúmalo 50 sídliskových objektov, z toho jeden objekt železovskej skupiny, devätnásť badenskej kultúry, jeden, resp. dva skupiny Kosiň-Čaka, jeden z prelomu staršej a strednej doby bronzovej, dvadsaťštyri včasnostredovekých a dva hrobové celky. Okrem toho sme v tejto sezóne prišli i k skúmaniu valu.

O značnom osídlení lokality v období lineárnej keramiky /obr. 98: 6/ a najmä železovskej skupiny svedčia nálezy z vrstiev, ako i sekundárne z mladších objektov. Zastúpená je železovská skupina zo staršieho /obr. 98: 1-3/, stredného a neskorého stupňa /obr. 98: 4, 5, 7-10/. Zachytil sa iba jediný objekt železovskej skupiny s pomerne málo výrazným materiálom, aj ten bol však porušený včasnostredovekou chatou. Táto skutočnosť ukazuje, že neolitické osídlenie lokality je veľmi zničené zásahmi v obdobiach mladších kultúr.

Osídlenie lokality v staršom eneolite dokladá nález keramiky zdobenej brázdovým vpichom Bajč-Retz /obr. 99: 1/ z vrstvy v sektore E/8.

Zatiaľ najintenzívnejšie praveké osídlenie lokality je z obdobia viacerých stupňov badenskej kultúry. Do boľerázskej skupiny patrí fragment hrncovitej nádoby s dvoma uškami a presekávaným okrajom /obr. 99: 8/ typu P2 /Pavúková 1981, obr. 1/ z vrstvy v sektore D/6. Keďže z tohto neskúmaného sektora máme viac boľerázskeho materiálu, je pravdepodobné, že tu existuje kultúrna jama tejto skupiny. Do stupňa Baden III - Nevidzany radíme materiál z objektu 61 /obr. 100: 2, 8, 9/, hoci podľa nálezov zo Svodína /nepublikované, za informáciu ďakujem

V. Pavúkovej/ nie je vylúčené, že ho možno zaradiť až do stupňa IVa - Úny, do ktorého patrí aj prevažná časť nálezov badenskej kultúry na lokalite /obr. 99: 2-7, obr. 100: 1, 3-7, 10/.

V jednom prípade - objekt 68 - sa na sídlisku zistilo pochovanie v kultúrnej jame. V jame s priemerom 100 cm ležala v skrčenej polohe v hĺbke 60 cm neúplná kostra, mierne stočená na pravý bok, orientovaná v smere SV-JZ, tvárou na SZ. V bedrovej časti bola prekrytá plochým kameňom. Výplň nad kosterou tvorila zemina zmiešaná s mazanicou. Na úrovni kostry a pod ňou bola vrstva prepálenej popolovitej zeme. Inventár: menšie množstvo črepov badenskej keramiky, dve ploché kamenné sekerky a kúsok kamennej suroviny. Pozoruhodné je, že sa tu našli dve kamenné sekerky, pretože pri pochovaných v kultúrnych jamách badenskej kultúry sa milodary doposiaľ nezistili.

Osídlenie zo záveru mladého eneolitu reprezentuje skupina Kosiň-Čaka, známa z tejto lokality už dávnejšie /Vladár 1966, s. 257/. Z vrstvy v sektore C/6 pochádza črep misky kónického tvaru, pravdepodobne na nôžke, s rytou výzdobou /obr. 101: 2/. Z objektu 70 - jamy oválneho tvaru s priemerom 90 cm, siahajúcej do hĺbky 50 cm, sa získala hrncovitá nádoba s mierne vyhnutým okrajom a slamovaným telom /obr. 101: 4/ typu V/2/Vladár 1966, obr. 31/. Ďalší objekt sme zachytili pri prieskumevalu. Pravdepodobne tu existuje rozsiahlejšie sídlisko, ktoré môže prispieť k riešeniu problematiky tejto skupiny.

Na prelom staršej a strednej doby bronzovej sa dá zaradiť objekt 66 - jama s bohatým keramickým materiálom. Podľa typologickej škály a výzdoby keramiky z objektu možno konštatovať, že územie južnej časti juhozápadného Slovenska zasiahli na prelome staršej a strednej doby bronzovej silnejšie vplyvy rôznych kultúrnych centier Karpatskej kotliny a priľahlej časti Balkánu /Marijanski 1957, tab. II: 2; Vladár - Bartoněk 1977, s. 374, obr. 3/. Z celkového počtu nádob je väčšina zdobená motívom tzv. "Litzenverzierung" /obr. 101: 1, 3/. Tento dôležitý poznatok vyvoláva úvahu o priamom etnickom zásahu. Z chronologického hľadiska zaraďujeme jamu na úroveň horizontu Dolný Peter - Rákospalota - stupeň BB₁ /Dušek 1969; Schreiber 1967/.

Podobne ako v minulej sezóne i v roku 1981 sa preskúmalo najviac včasno-stredovekých objektov, z ktorých materiál možno datovať do 9. až 11. storočia. Skúmali sa tri chaty, dvadsať obilných jám a žlab. Chaty, i preskúmané v minulom roku, zachovávajú takmer pravidelné rady v smere SZ-JV. Ich rozmery sa pohybovali v rozmedzí 2,7 x 3 až 3,7 x 3,7 m, hĺbka okolo 60 cm. Výnimku tvorí chata 33, ktorá dosiahla hĺbku iba 15 cm. V každej chate bol kozub z lomových kameňov, lokalizovaný buď v severnom, východnom, alebo západnom rohu. Výplň tvorila tmavohnedá zemina, obsahujúca pomerne malé množstvo nálezov. Obilné jamy boli zväčša baňatého tvaru so zúženým hrdlom a s hrotitým alebo rovným dnom. Ich hĺbka sa pohybovala od 130 do 220 cm. Výplň tvorila hnedočierna zemina obsahujúca črepy a osteologický materiál. V objekte 51 sa našlo i väčšie množstvo zvyškov obilia, ktoré tvorilo na dne 3 až 4 cm hrubú vrstvu. V niekoľkých prípadoch sa našli i kamenné žarnovy. Z objektu 21 pochádza aj fragment hlinenej pražnice /obr. 102: 7/. Materiál z tohto objektu možno datovať do 9. storočia /obr. 102: 8/.

Z dvoch hrobov objavených v tejto sezóne bol jeden detský /bez nálezov/ a jeden /hrob 3/ patrí do včasného stredoveku.

Hrob 3 sme zistili pri vyberaní objektu 66, do ktorého bol zapustený; v profile sme narazili na lebku. Po opätovnom začistení plochy o cca 5 cm sa zreteľne črtala hrobová jama. Vo východnej časti sa dal rozlíšiť svetlejším sfarbením zá-

sah /šachta po vykrádačoch?/. Po vybratí sme zistili, že hrob bol veľmi porušený, v pôvodnej polohe sa zachovala iba lebka a niekoľko rebier s ľavou ramenou kostou. Ďalej sa našiel ešte kúsok panvy a niekoľko rebier /obr. 102: 1/. Kostra, ležiaca vystretá na chrbte a orientovaná v smere JZ-SV, patrila päťročnému dieťaťu. Pri ľavej ramennej kosti bol železný nožík /obr. 102: 4/ a dve hrkálky - jedna celá /obr. 102: 3/, druhá vo fragmentoch. Na hrkálke sú prikorodované kúsky tkaniny. V časti pri nohách ležala nádobka /obr. 102: 2/. Najbližšiu analógiu k hrkálke /železná s vertikálnym rebrom a závesným uškom/ nachádzame v hrobe 53/50 na pohrebisku Na valách v Starom Meste /Hrubý 1955, tab. 71: 10/. Železné hrkálky tohto typu považuje Hrubý /1955, s. 266/ za produkty domáceho pôvodu a zaraďuje ich do polovice 9. a na začiatok 10. storočia. Hrob z Čenkova možno podľa hrkálky /nádobka nie je chronologicky preukazná/ datovať na koniec 9., resp. na začiatok 10. storočia. Ak by tu išlo o pohrebisko, mohlo byť založené po prvej fáze včasnostredovekého osídlenia v 9. stor. a trvať do začiatku 10. stor., keď nastupuje druhá fáza osídlenia /10. až 11. storočie/. Túto hypotézu však bude možné overiť až ďalším výskumom.

Okrem výskumu vo vnútornom areáli sme v r. 1981 prišli i k prerezaniu valu. Miesto na rez sme vybrali na SV časti v predĺžení rezu z roku 1979 /Kuzma 1980, s. 120/. Hoci na tejto strane nie je val najlepšie zachovaný /je pomerne rozvlečený/, získali sme celý profil, kolmý na dunajský breh. Pre veľký objem prác sa rez urobil pomocou mechanizmu. Rez valom sme vytyčili v celkovej dĺžke 35 m, šírku mal 2 m. Stručný opis situácie: Úroveň pôvodného terénu hnedočiernej farby bola na vnútornej ploche v metri 0 v hĺbke 70 cm. Miestami ju delila od horných vrstiev tenká vrstvička žltého piesku. Maximálnu výšku dosahoval val v metroch 13 až 15. V metroch 11 až 16,5 sa nad vrstvou pôvodnej úrovne, oddelenou vrstvičkou piesku, zistila tmavohnedá vrstva z viacerých vrstvičiek. K nej sa z vnútornej strany pripájal trojuholníkový svetlohnedý pieskovo-sprašový zá-syp /vnútorná berma?/. V metroch 17,3 až 21 sa objavila 120 cm hrubá vrstva drobnejších lomových kameňov /bridlica/, klesajúca smerom k priekope. Za ňou, v metroch 21 až 23, ležali voľnejšie väčšie lomové kamene. Z vnútornej strany deštrukcie bol vertikálny pás uhlíkov. Drobnejšie zuhoľnatené zvyšky dreva sa našli aj v deštrukcii. V metri 25 sa začína priekopa, ktorá ešte v hĺbke 350 cm v metri 30 naďalej klesá. Jej skutočné rozmery nebolo možné zistiť, pretože profily v sypkom piesku sa zosúvali a hrozilo zavalenie robotníkov. Hoci sa prerezaním valu zistilo niekoľko stavebných zásahov, otázka jeho kultúrnej príslušnosti zostáva naďalej otvorená, pretože z vrstiev sa nezískal žiadny chronologicky preukazný materiál. Pod úrovňou pôvodného terénu boli neolitické objekty.

V metri 13 sa v hĺbke 300 cm od povrchu zistil objekt skupiny Kosihy-Čaka, z ktorého pochádza hrncovitá nádoba so slamovaným telom a presekávaným okrajom /obr. 101: 5/ typu V/1 /Vladár 1966, obr. 31/.

Situácia okolo valu je tým komplikovanejšia, že máme písomné správy o vybudovaní valu s priekopou v týchto miestach počas povstania Františka Rákocziho II. - 1703-1711 /Villányi 1891, s. 35/. V citovanom prameni sa uvádza, že v máji roku 1708 dal Vak Bottyán v chotári Csenke puszty vybudovať valy /Csenkevár/, na každom rohu s rundellou, obohrané priekopou s hustou palisádou v strede. Už v auguste však valy zničili, aby ich obranou netrieštili svoje sily. Cisárski ich však znova vybudovali a opevnili. Podľa uvedeného je teda nanajvýš pravdepodobné, že val i priekopa sú mladého pôvodu, nie je však vylúčené, že na stavbu valu

využili jestvujúce staršie opevnenie. Túto možnosť však bude potrebné overiť ďalším výskumom.

L i t e r a t ú r a

- DUŠEK, M. 1969: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. Bratislava.
- HRUBÝ, V. 1955: Staré Město. Velkomoravské pohřebiště "Na valách". Praha.
- KUZMA, I. 1980: Zisťovací výskum v Mužle-Čenkove. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 120.
- KUZMA, I. - BĀTORA, J. 1981: Prvá sezóna výskumu v Mužle-Čenkove. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. Nitra, s. 152-155.
- MARIJANSKI, M. 1957: Grobje urni kod Ilandže. In: Rad vojvodanskih muzeja. Novi Sad, s. 5-26.
- NĚMEJCOVÁ-PAVŮKOVÁ, V. 1981: Náčrt periodizácie badenskej kultúry a jej chronologických vzťahov k juhovýchodnej Európe. Slovenská archeológia, 29, s. 261-296.
- SCHREIBER, R. 1967: A rákospalotai edényelet. Archaeologiai értesítő, 94, s. 48-52.
- VILLÁNYI, S. 1891: Néhány lap Esztergom város és megye múltjából. Esztergom.
- VLADĀR, J. 1966: Zur Problematik der Kosihy-Čaka-Gruppe. Slovenská archeológia, 14, s. 245-336.
- VLADĀR, J. - BARTONEK, A. 1977: Zu den Beziehungen des ägäischen, balkanischen und karpatischen Raumes in der mittleren Bronzezeit und die kulturelle Ausstrahlung des ägäischen Schriften in die Nachbarländer. Slovenská archeológia, 25, s. 371-432.

ZWEITE GRABUNGSETAPPE IN MUŽLA-ČENKOV. In der Saison 1981 wurden auf der vorjährigen Grabungsfläche /Kuzma - Bātora 1981/ weitere 50 Objekte untersucht.

Von intensiver Besiedlung in der Zeit der Linearkeramik /Abb. 98: 6/ und vor allem der Zeliezovce-Gruppe zeugen Funde aus den Schichten, wie auch sekundär aus jüngeren Objekten. Auf dieser Fundstelle ist die ältere /Abb. 98: 1-3/, mittlere und jüngere /Abb. 98: 4, 5, 7-10/ Stufe der Zeliezovce-Gruppe vertreten. Die neolithische Besiedlung ist durch jüngere Eingriffe vollkommen zerstört worden.

Besiedlung im älteren Äneolithikum ist durch Furchenstichkeramik der Bajč-Retz-Gruppe belegt /Abb. 99: 1/.

Die bisher stärkste urzeitliche Besiedlung stammt aus dem Zeitabschnitt der Badener Kultur. In die Boleráz-Gruppe fügt sich das Fragment eines topfförmigen Gefäßes /Abb. 99: 8/ des Typs P2 /NĚmejcová-Pavůková 1981, Abb. 1/. In die Nevidzany-Stufe meldet sich das Fundgut aus dem Objekt 61 /Abb. 100: 2, 8, 9/, obwohl es nicht ausgeschlossen ist, dass es erst in die Stufe Ůny gehört, aus der überwiegende Zahl der auf der Fundstelle entdeckten Funde der Badener Kultur stammt /Abb. 99: 2-7, Abb. 100: 1, 3-7, 10/.

Es wurde auch eine Bestattung in einer Kulturgrube entdeckt, wo sich auch zwei steinerne Flachbeile befanden. Beigaben aus Bestattungen in Kulturgruben der Badener Kultur waren nämlich bisher nicht bekannt.

Besiedlung vom Ende des Jungäneolithikums ist durch die Kosihy-Čaka-Gruppe, die schon seit langem auf dieser Fundstelle bekannt ist, vertre-

ten /Vladár 1966, S. 257/. Aus der Schicht im Sektor C/6 stammt eine Scherbe mit Ritzverzierung, wahrscheinlich von einer Fusschüssel /Abb. 101: 2/. Ein weiteres Objekt wurde bei der Walluntersuchung erfasst und aus ihm stammt ein topfförmiges Gefäß mit gekerbtem Rand /Abb. 101: 5/.

An die Wende der älteren und mittleren Bronzezeit kann das Objekt 66 - eine Grube mit reichem Keramikmaterial, gewiesen werden. Aufgrund der typologischen Skala und der Keramikverzierung kann festgestellt werden, dass der Südteil der SW-Slowakei an der Wende der älteren und mittleren Bronzezeit unter stärkerem Einfluss der Kulturzentren des Karpatenbeckens und der anliegenden Teile des Balkans stand /Marijanski 1957, T. II: 2; Vladár - Bartoněk 1977, S. 374, Abb. 3/. Auf den meisten Gefäßen ist sog. Litzverzierung zu sehen /Abb. 101: 1, 3/, was sogar von einem direkten ethnischen Einschlag zeugen könnte. Von chronologischem Gesichtspunkt aus entspricht die Grube dem Niveau des Horizontes Dolný Peter-Rákospalota - Stufe BB₁ /Dušek 1969, Schreiber 1967/.

Das Material aus frühmittelalterlichen Objekten stammt aus dem 9.-11. Jh. Es werden 20 Getreidegruben, 3 Hütten und eine Rinne untersucht. Die Ausmasse der Hütten bewegen sich von 2,7 x 3 m bis 3,7 x 3,7 m, T. ungefähr 60 cm. Die Getreidegruben hatten meist beuchige Form mit engem Hals und spitzer oder gerader Sohle /T. 130 bis 220 cm/. Das Objekt 21 /9. Jh./ lieferte das Fragment einer tönernen Röstpfanne /Abb. 102: 7, 8/.

In das frühe Mittelalter meidet sich auch das Grab 3 /Abb. 102: 1/. Das Skelett in gestreckter Rückenlage /Orientierung SW-NO/ gehörte einem fünfjährigen Kind an. Neben dem linken Arm lag ein Eisenmesser /Abb. 102: 4/, eine unversehrte Klapper /Abb. 102: 3/ und eine in fragmentarischem Zustand. Die Klapper dieses Typs hält V. Hrubý /1955, S. 266, Taf. 71/10/ für heimische Produkte aus der Zeit von der Mitte des 9. bis zum Anfang des 10. Jh. Das Grab kann in das Ende des 9. bzw. in den Anfang des 10. Jh. datiert werden.

Durch einen Wallschnitt wurden mehrere Baueingriffe festgestellt, doch gewann man aus den Schichten kein datierungsfähiges Material. Die Interpretierung erschweren auch die schriftlichen Nachrichten über den Bau des Walles mit Graben während des Aufstandes Ferencz Rákóczi II. im J. 1708. Es ist nicht ausgeschlossen, dass auch die existierende ältere Befestigung ausgenutzt wurde, was aber durch weitere Grabungen beglaubigt werden muss.

ВТОРОЙ ЭТАП ИССЛЕДОВАНИЯ В С. МУЖЛА-ЧЕНКОВ. Во время сезона 1981 г. было на площади, открытой уже в прошлом году /Kuzma - Batora 1981/, обследовано дальнейших 50 объектов.

С сильным заселением в период линейной керамики /рис. 98: 6/, а именно желтезовской группы, свидетельствуют находки из слоев и вторично из младших объектов. Присутствуют здесь старшая /рис. 98: 1-3/, средняя и младшая ступени /рис. 98: 4, 5, 7-10/ желтезовской группы. Следы неолитического заселения практически уничтожены последующими вмешательствами.

Заселение в период старшего энеолита документирует керамика, украшенная бороздчатым наколом Байч-Рец /рис. 99: 1/.

Пока наиболее сильное заселение в доисторическое время относится к периоду баденской культуры. К болерааской группе принадлежит черепок горшковидного сосуда /рис. 99: 8/ типа P2 /Němejsová-Pavůvková 1981, рис. 1/. К ступени Невидзани принадлежит материал из объекта 61 /рис. 100: 2, 8, 9/, хотя нельзя исключить, что он может относиться к ступени Унь, к которой принадлежит большинство находок баденской культуры на местонахождении /рис. 99: 2-7, рис. 100: 1, 3-7, 10/.

Было открыто и захоронение в культурной яме, где были найдены два плоских каменных топорика. Приложения в захоронениях в культурных ямах баденской культуры не были пока встречены.

Заселение под конец младшего энеолита представлено группой Косиги-Чака, о наличии которой на этом местонахождении уже упоминалось /Vladár 1966, стр. 257/. Из сдвоя в секторе С/6 происходит черепок с резным узором, предположительно от миски на ножке /рис. 101: 2/. Из объекта 7С происходит горшковидный сосуд /рис. 101: 4/. Дальнейший объект был определен при обследовании вала. Он содержал горшковидный сосуд с венчиком с насечкой /рис. 101: 5/.

К перелому раннего и среднего периодов бронзы относится объект 66 - яма. На основе типологической шкалы и украшения керамики из объекта можно установить, что южная часть ЮЗ Словакии испытала на рубеже старшего и среднего периодов бронзы сильное влияние культурных центров Карпатской котловины и соседней части Балкан /Marijanski 1957, T. II: 2; Vladár - Bartoněk 1977, стр. 374, рис. 3/. Большинство сосудов украшено мотивом т. н. "Litzenverzierung" /рис. 101: 1, 3/, что может указывать и на прямое этническое вмешательство. С точки зрения хронологии яма находится на уровне горизонта Дольни-Петер-Ракошпалота-ступень BB₁ /Dušek 1969, Schreiber 1967/.

Материал из раннесредневековых объектов относится к IX - XI вв. Было обследовано 20 зерновых ям, 3 жилища и один желоб. Размеры жилищ 2,7 x 3 м - 3,7 x 3,7 м, г. около 60 см. Зерновые ямы были преимущественно пузатой формы с суженным горлом и остроконечным или плоским дном /г. с 130 до 220 см/. Из объекта 21, относящегося к IX в., происходит фрагмент глиняной латки /рис. 102: 7, 8/.

К периоду раннего средневековья принадлежит также погребение 3 /рис. 102: 1/. Костяк, вытянутый на спине /ЮЗ-СВ/, принадлежал пятилетнему ребенку. У левого плеча лежали железный ножик /рис. 102: 4/, одна целая погремушка /рис. 102: 3/ и вторая разбитая. Погремушки этого типа В. Груби /1955, стр. 266, табл. 71/10/ считает домашними изделиями половины IX - начала X в. Погребение датируется концом IX - началом X в.

Разведочным шурфом через вал было определено несколько стратиграфических вмешательств, но из слоев не был приобретен никакой хронологически определяющий материал. Толкование затрудняют и письменные сообщения о стройке на этой площади вала со рвом во время восстания Франтишка Ракоци II в 1708 г. Нельзя исключить, что тогда было использовано и существующее уже старшее укрепление, но это, однако, надо проверить исследованием.

ŠTVRTÁ SEZÓNA REVÍZNEHO VÝSKUMU RÍMSKEHO KASTELA V IŽI - AKCIA DUNAJ

Klára K u z m o v á - Títus K o l n í k - Ján R a j t á r

V štvrtej sezóne revízneho výskumu rímskeho kastela v Iži /okres Komárno/ sme pokračovali prevažne v plošnej odkrývke JZ kvadranta vnútorného areálu táboru. V zložitej terénnej situácii bolo zámerom najskôr odkryť črtajúce sa recentné zásahy a na základe takto získaných profilov zvoliť optimálnu metódu ďalšieho postupu.

Terénne práce sme začali odstránením nánosov a zosuvov profilov. Potom sme pokračovali vyberaním zásypov novodobých zásahov i výplní zachytených objektov a odkrývaním kultúrnych vrstiev v SV časti skúmanej plochy. Práce dvakrát /v marci a júli/ nepriaznivo ovplyvnil zvýšený stav vodnej hladiny Dunaja, preto sme sa v júli a auguste venovali aj detailnému vypracovaniu pôdorysu porty praetorie.

Novodobé zásahy

Po začistení odkrytej plochy sa z recentných zásahov najzreteľnejšie črtal priebeh vojenského zákopu a stopy štvorcových jám po výsadbe stromov, ktoré sme zachytili už v minuloročnej sezóne /Kuzmová - Kolník - Rajtár 1981, s. 155 n./.

Zásyp zákopu sme vybrali v dĺžke od S okraja plochy po priečny rez z r. 1980. Zákop bol široký 90-110 cm a siahal do hĺbky 120-160 cm /podľa sklonu terénu/. Mal ploché dno a zvislé steny spevnené vydrevením, z ktorého sa zachovali spráchnivené zvyšky dosiek a kolov. Hoci prerezal skoro všetky kultúrne vrstvy, získané profily neboli všade dostatočujúco čitateľné. Viacnásobné zvrstvenie sa dalo jasnejšie rozlíšiť vo V profile jeho S úseku /sektor 16/1-j/. Odpovedalo zvrstveniu vo V profile sondy z roku 1979. Vrchná zmiešaná vrstva tmavohnedej pôdy - ornice /vrstva A/, hrubá 40-50 cm, tu prekrývala kultúrnu vrstvu sivohnedej a červenkastého sfarbenia, hrubú 50-60 cm /vrstva B/. Táto vrstva bola miestami, najmä vo vrchnej časti, porušená a zmiešaná. Podľa niektorých nálezov /mince, spony/ ju možno predbežne datovať do neskororímskeho obdobia. Pod ňou sme mohli sledovať výrazne sa odlišujúcu čiernohnedú popolovitú vrstvu so stopami prepálenia, hrubú 20-40 cm /vrstva C/. V profile sa v nej jasne črtali negatívy základov neskoršie odkrytej stavby I /objekt 11/81/. Nižšie sme zachytili vrstvu sivohnedej ílu, prestúpeného žltým pieskom, hrubú 20-30 cm /vrstva D/. Neobjavili sme v nej žiadne nálezy. Bola to zrejme planírka vyrovnávajúca terén. Prekrývala tenkú kultúrnu vrstvu sivého ílu zmiešaného s popolom a uhlíkmi /vrstva E/. Táto zatiaľ najspodnejšia vrstva pravdepodobne súvisí s objektom, z ktorého sme na dne zákopu zachytili iba rozrušenú maltovitú plochu.

Uvedené zvrstvenie, ktoré sa v tejto časti zachovalo viac-menej neporušené, azda dokladá niektoré vývojové fázy tábora. Odkrývka skúmanej plochy sa však ešte neskončila, a tak časové zaradenie jednotlivých vrstiev je podmienené ďalším výskumom a spracovaním početných nálezov.

Kvôli lepšej orientácii vo zvrstvení tejto časti JZ kvadranta sme vybrali i zásypy stromových jám. Mali štvorcový pôdorys so stranami 90-110 cm a boli zahĺbené 90-100 cm pod úroveň terénu. V niektorých z nich sa v profiloch dali odlíšiť dve až tri vrstvy /A, B, C/.

Ďalší novodobý zásah sa nejasne črtal ako 50-60 cm široký pás naprieč cez celú skúmanú plochu. Bol hlboký 120 cm. Pri vyberaní jeho výplne sme narazili na zlomky strešnej krytiny, ktoré prekrývali základové murivo z lomových kameňov

kladených nasucho /sektor 14/k/. Zásah iba čiastočne porušil tento zhluk, neskôr vystúpil na jeho úroveň a za základovým murivom opäťovne klesol. Predpokladáme, že to bol zisťovací rez J. Tótha-Kurucza.

Môžeme teda zhrnúť, že doteraz sme na preskúmanej ploche JZ kvadranta zachytili štyri druhy novodobých zásahov. Zo súčasnosti pochádzajú niektoré zásahy ČSĽA /vodovodná ryha, odpadové jamy/. Systém zákopov je pravdepodobne z obdobia I. svetovej vojny; iba o málo staršie sú výkopy J. Tótha-Kurucza z roku 1909-1913 /vojenský bunker porušil aj jeho zisťovací rez/. Ovocný sad, ktorého stopy sme zistili vo forme stromových jám, bol na Leányvári už pred jeho výskumom.

Objekty z doby sťahovania národov

Do doby sťahovania národov zaraďujeme objekt I/81, ktorý sa črtal tmavým kruhovitým pôdorysom v hĺbke 60 cm pri S okraji skúmanej plochy /sektor 14/i-j/. Jeho šikmé steny sa mierne kónicky zužovali k nerovnému dnu, ktoré siahalo do hĺbky 110-120 cm pod úroveň terénu. Z vrchnej popolovitej vrstvy sme vyplavili zuhoľnaté zvyšky obilia. Vo výplni sme našli okrem dvoch bronzových mincí /jedna neurčiteľná, druhá pravdepodobne Philippus iun., 244-249/, zlomkov rímsko-provinciálnej keramiky, skla a železných fragmentov, ktoré sa sem zrejme dostali z okolitých vrstiev, aj črepy keramiky hrncovitých tvarov s esovitou profiláciou stien, zhotovenej v rukách, lebku koňa a ďalšie zvieracie kosti. Pôvodnú funkciu tohto objektu nepoznáme; neskôr pravdepodobne poslúžil ako odpadová jama.

V priestore aglomerácie zlomkov strešnej krytiny, zachytenej pri vyberaní zásypu výkopu J. Tótha-Kurucza, sme odstránili zeminu, ktorá ich prekryvala. V hĺbke 60-70 cm pod úrovňou terénu zlomky ohraničovali skoro pravidelnú obdĺžnikovitú plochu dĺžky 400-420 cm a so šírkou 320-350 cm - objekt 7/81. Na SZ okraji boli zlomky tegúl, uložené zvisle, V a J okraj boli porušené. Naznačovali ich len zvyšky ílovitej vrstvy. Dno objektu bolo celé vydláždené úlomkami tegúl, miestami uložených i vo dvoch vrstvách na piesčito-ílovité lôžko. Stopy ďalšej konštrukcie sme nezachytili. Vo výplni sa našlo niekoľko črepov rímskoprovinciálnej keramiky, zlomkov skla a železných fragmentov, ktoré pochádzajú asi z okolitých vrstiev. Domnievame sa, že ide o zvyšky sídliskového objektu, pravdepodobne chaty, ktorý možno datovať najskôr do doby sťahovania národov.

Po vybratí niektorých ďalších, menej výrazných jamových objektov sme začali prehĺbovať odkrývanú plochu v SV časti JZ kvadranta do hĺbky 80-90 cm. Práce sme však museli prerušiť, pretože pri zvýšenom stave hladiny Dunaja voda zaplavila J stranu lokality. Pri záplave sa zosunuli steny zahĺbenia vojenského bunkra a po opadnutí vôd v Z profile obnažili v hĺbke 90-100 cm ďalšie zvyšky základového muriva z lomových kameňov kladených nasucho. Po preschnutí terénu sme pokračovali v odkrývaní kultúrnej vrstvy, ktorá prekryvala spomínané základy.

Stavba I

Postupne sa na ploche začal črtiť pôdorys dlhej kasárenskej budovy - stavby I /objekt 11/81/, z doterajších výskumov neznámej, ktorý sa zachoval zväčša len v negatíve. Pravouhlý pôdorys, dlhšou osou orientovaný v smere V-Z, tvorili tri paralelné múry, členené priečkami na dva rady miestností. Stredový základový žlab bol od S, vonkajšej steny vzdialený 4,5 m, od J steny 5 m. Jednotlivé priečky boli od seba 4,5 m, takže celý v S rade mali vnútorné rozmery 4,5 x 4,5 m, v J rade 4,5 x 5 m. V dosiaľ odkrytej 30 m dlhej časti sme zachytili dvanásť miestností /S rad A1 - F1; J rad A2 - F2/. Miestami ich výplň tvorila tmavohnedá

až čierna zemina prestúpená popolom a drobnými uhlíkmi /vrstva C/. Základové žlaby stavby, široké 50-60 cm, sa na ploche črtali svetlejším hnedým sfarbením zásypu. Podľa zachytených profilov boli od úrovne zistenia zahĺbené 60-70 cm. V origináli sa zachovala podmurovka iba jednej z priečok /sektor 14/i-k/. Bola postavená z lomových vápencových kameňov kladených nasucho bez akéhokoľvek spojiva. Ostatné základy boli úplne vytrhané, alebo z nich zostali zvyšky len v niektorých úsekoch na dne základových žlabov.

Úroveň podlahy sme zatiaľ zachytili iba vo dvoch miestnostiach v hĺbke 120-130 cm pod povrchom /C1, D1/. Tvorila ju vrstva žltého piesku, miestami prepálená a prekrytá popolom a zhoreniskovou vrstvou. V rovnakej úrovni jej odpovedala na S vonkajšej strane vrstva drobného štrku, hrubá 5-7 cm, ktorá svedčí o starostlivej úprave terénu v okolí stavby.

Predpokladáme, že steny budovy boli z dreva alebo z nepálených tehál kombinovaných s drevom. Priamo vo výplni stavby ani v okolitých vrstvách sme nenašli zlomky tehál, ale iba fragmenty strešnej krytiny. Z vrstvy B sme však získali niekoľko trochu prepálených, pôvodne zrejme "surových" tehál, ktoré môžu pochádzať z tejto stavby. Boli uhnetené asi z miestneho piesčitého ílu s množstvom organickej prímеси - zachovali sa v nich odtlačky vegetatívnych častí trávy.

Predbežne možno konštatovať, že kasárenská budova zanikla požiarom. Pri následnej výstavbe zrejme jej rumovisko splanírovali a kamene zo základov vytrhali na ďalšie použitie. Preto sa jej pôdorys zachoval zväčša len v negatíve a na celej ploche ho prekryvala mladšia sídlisková vrstva /B/. Výskum tejto stavby nie je skončený, a preto o jej funkcii a datovaní zatiaľ nemožno robiť definitívne závery.

Z výplne miestností, zo základových žlabov i z okolitej vrstvy sme získali veľké množstvo nálezov.

Medzi najlepšie datovateľné nálezy patria mince, ktoré však vzhľadom na značne porušenú stratigrafickú situáciu nemajú priamu chronologickú preukaznosť. Vo výplni budovy sa ich našlo osem. Zastúpené sú tieto razby: legionársky denár Marca Antonia z r. 32-31 pred n. l., stredný bronz - Hadrianus /117-138/, dva stredné bronz - Marcus Aurelius /161-180/, denár cisára Commoda /176-192/, denár jeho manželky Crispiny /183/, antoninianus cisára Proba /276-282/ a neurčiteľný malý bronz zo 4. stor. Zo základových žlabov sme získali štyri mince. Z nich je určiteľný iba denár cisára Tita /79-81/. Z okolitej vrstvy pri S vonkajšej stene budovy /sektory 11-16/i/ pochádza deväť mincí. Určiteľné sú len tri: stredný bronz - Hadrianus /117-138/, stredný bronz - Crispina /183/ a malý bronz - Constans /333-350/.

V priestore stavby I sa našlo aj množstvo bronzových spôn. Najpočetnejší súbor tvoria provinciálne kolienkovité spony - spolu 12 exemplárov. Väčšina z nich má polkruhovitú záhlavnú doštičku, oblúkovitý alebo lomený hranený lúčik, vejárovite rozšírenú rovno zrezanú pätku, vysoký zachycovač a špirálovité vinutie s hornou tetivou uchytenou v háčiku /obr. 103: 1-3, 5-7, 9-11, 14, 15/. Na niektorých sa na záhlavnej doštičke zachovala rytá cikcakovitá výzdoba; na dvoch exemplároch je okraj pätky presekávaný. Jedna kolienkovitá spona má rúrkovité chránič vinutia /obr. 103: 13/. Mnohé sú značne skorodované. Reprezentujú typické vojenské rímskoprovinciálne spony. Podľa A. Böhmeovej /1972, s. 18-22/ a W. Jobsta /1975, s. 59-68/ ich možno datovať do druhej polovice 2. stor. a na začiatok 3. stor.

Dalšiu skupinu vojenských rímskoprovinciálnych spôn predstavujú tri exempláre prelamovaných terčovitých spôn s motívom svastiky umiestnenej v kruhu. Všetky majú špirálovité vinutie so spodnou tetivou, uchytenou v háčiku a ramená svastiky sú zahnuté doprava /obr. 103: 4, 8, 18/. Datujeme ich od tretej štvrtiny 2. stor. do začiatku 3. stor. /Böhme 1972, s. 45-46; Jobst 1975, s. 122-123/.

Podobne možno datovať aj ďalšie spony, ktoré sú zastúpené v menšom počte. Z doštičkovitých zoomorfných spôn sa vyskytli dva exempláre. Jeden má tvar vtáka, druhý, s motívom zajaca je veľmi poškodený /obr. 103: 16; 104: 2/. Spona s polkruhovým rozšíreným lúčikom trojuholníkového prierezu pochádza zo zášypu základového žlabu /obr. 103: 17/, spona v tvare písmena S s rozšírenými šípovitými koncami sa našla vo vrstve C v sektore 15/i /obr. 103: 12/. z hĺbky 80 cm vo vrstve B/sektor 15/j/ je spona s rozvidleným dvojramenným lúčikom a trojuholníkovitou záhlavnou doštičkou /obr. 104: 3a, b/.

Do mladšieho obdobia, do 4. stor., možno zaradiť iba zlomok ramienkovej cibulkovitej spony s polkruhovým lúčikom lichobežníkového prierezu a obdĺžnikovou metópovite členenou pätkou /obr. 104: 1a, b/, ktorý sa do výplne miestnosti dostal zrejme zásahom z vrchnej vrstvy.

Pre chronologické zaradenie stavby I sú určujúce aj početné zlomky terra sigillaty. Väčšina sigillaty z výplne stavby pochádza z dielni vo Westerndorfe. Zastúpení sú tu majstri Comitialis /obr. 107: 4, 6, 7/, Helenius /obr. 105: 6, 7, obr. 107: 1, 3, 5, 8/ a dvoma zlomkami i majster Helenius pracujúci u Comitiala /obr. 105: 5, 8/. Črepy terra sigillaty z Rheinzabernu možno pripísať týmto majstrom: Cerialis I, V /obr. 105: 4/, Comitialis III, Verecundus II, Julius II - Julianus I /obr. 107: 2/ a Saturio /obr. 105: 1/. Okrem niekoľkých črepov, datovaných v zhode s panónskymi nálezmi do obdobia vlády Antonína Pia, Marca Aureliana a Commoda, patrí terra sigillata zo stavby I do obdobia vlády Severovcov, t. j. od posledného desaťročia 2. stor. do prvej tretiny 3. stor.

Vo výplni stavby I sa našlo i množstvo zlomkov hlinených väčšinou firemných kahancov. Na signovaných fragmentoch sú určiteľné kolky: CERALIS, FORTIS, L.L.C., LITOGENES a VICTORIA. K firemnému kahancu s kolkom, ktorý čítame AURMAX, nateraz nepoznáme analógiu /obr. 104: 7a, b/. Získali sme aj zlomok kahanca s reliéfnou výzdobou disku v tvare hlavy leva /obr. 104: 6/. Rovnako zdobený kahanec sa vyskytol v hrobe 118 na pohrebisku II v Rusovciach; M. Pichlerová /1974, s. 48; 1981, s. 163, tab. CXL: 1/ ho datuje do poslednej tretiny 1. stor.

Z ostatných nálezov je potrebné spomenúť drobný zlomok sardonyxovej pôvodne oválnej kamey, ktorý sa našiel v zášype základového žlabu. Zachovalo sa iba torzo bližšie neurčiteľnej mužskej lysej /?/ hlavy z profilu vľavo, s bradou v oddelených prameňoch vlasov /obr. 104: 4/. Podľa prísneho až krutého výrazu tváre by bolo možno aspoň usudzovať na zobrazenie niektorého z vojenských cisárov. Je to prvý nález tohto druhu z nášho územia.

Celkové spracovanie a zhodnotenie veľmi početného a rôznorodého materiálu zo stavby I /o ktorom sme sa snažili podať vo výbere stručnú informáciu/ si vyžiada dlhší čas. Preto môžeme trvanie tejto budovy datovať iba predbežne od polovice 2. do polovice 3. stor.

Z ostatných nálezov, ktoré sme získali z kultúrnych vrstiev v JZ kvadrante počas výskumnej sezóny v r. 1981, si zaslúžia pozornosť najmä mince. Okrem uvedených 23 kusov /objekt 1/81, stavba I/ sa našlo ešte 84 mincí, z ktorých sa dajú určiť tieto razby: veľmi poškodená malá meďená minca - aspoň Július Caesar /?/

/44 pred n. 1./, stredný bronz - Hadrianus /117-138/, denár Marca Aurelia /161-180/ z rokov 145-147, dva denáre - Septimius Severus /193-211/, denár - Severus Alexander /222-235/, denár - Júlia Maesa /223/; ďalej štyri antoniány - Galienus /253-268/, antonianus - Probus /276-282/, dva stredné bronzy - Maximianus Herculus /286-305/, stredný bronz - Galerius Maximianus /293-311/, sedem malých a jeden stredný bronz - Constantinus I. /306/7-337/, dva stredné bronzy - Licinius /307-323/, tri malé bronzy - Constantinus II. /317-340/, malý bronz - Crispus /317-326/, sedem malých a jeden stredný bronz - Constantius II. /323-361/, štyri malé a jeden stredný bronz - Constans /333-350/, malý bronz - Valentinianus /364-375/ a malý bronz - Valens /364-378/. Asi šesťnásť malých bronzov zo 4. stor. sa nedá bližšie zatriediť a ostatné sú neurčiteľné. /Bližšie pozri príspevok E. Kolníkovej./

Terra sigillata zo skúmanej plochy JZ kvadranta početnosťou výrazne prevyšuje nálezy tohto druhu z predchádzajúcich výskumných sezón. Čo sa týka jej pôvodu, ide o výrobky porýnskych dielní, v ktorých prevažujú nálezy z Rheinzabernu a Westerndorfu. Zastúpenie materiálu z Blickweilleru, Eschweilerhofu a Pfaffenhofenu je vzhľadom na zlomkovitosť nálezov otáznave. Rheinzabernské dielne predstavujú majstri Cerialis I, IV, V, Cohnertus III, B. F. Attoni /obr. 106: 8, 12, obr. 108: 1/, Belsus I /obr. 106: 6/, Comitialis III, V /obr. 106: 4/ a VI, Florentinus /obr. 106: 2/, Verecundus II, Reginus II - Virilis /obr. 106: 5/, Pupus, Attilus, Castus /obr. 106: 1/ a Statutus I. Vyskytujú sa i dekorácie z okruhu Cerialis a tovar s vajcovcom E25, 26. Početné zlomky westerndorfských výrobkov možno pripísať majstrom Comitialis /obr. 106: 9, 10/ a Helenius /obr. 106: 7, 11/; v jednom prípade je doložený i majster Iassus, pracujúci u Helenia /obr. 106: 3/. Nezdobené zlomky terra sigillaty sú z misiek typu Drag. 37, 33, 18/31 a 31, v menšom množstve sa vyskytli typy Drag. 32, 43 a ojedinele Drag. 46/? a 55/?/. Z chronologického hľadiska možno zaradiť iba desatinu určeného materiálu do obdobia vlády Antonina Pia, Marca Aurelia a Commoda. Podstatná časť nálezov patrí do éry vlády Severovcov, t. j. od posledného desaťročia 2. do prvej tretiny 3. stor.

K výnimočným nálezom z uplynulej výskumnej sezóny, zasluhujúcim si mimoriadnu pozornosť, patrí nepochybne jaspisová gema s dvoma mužskými bradatými hlavami z profilu vľavo /obr. 104: 5/. Obe hlavy majú výrazne individuálny portrétny charakter. Hlava v popredí je plešatá, s vyšším čelom a dlhou bradou, druhá, v úzadí, má bujné vlasy /podviazané stuhou?/ a kratšie prstrihnutú bradu. Prvá má kratší, silénovsky široký nos, druhá ho má značne dlhší a strmší. Z tváří oboch mužov vyžaruje energia, dôstojnosť a rozvážnosť. Je evidentné, že na gеме nie je zobrazená žiadna dvojica bohov ani cisárov, a preto sa nám ponúka predpoklad, že ide o zobrazenie dvoch významných mužov súčasníkov. Lysá hlava s vysokým čelom a dlhou bradou nám sugeruje podobu Sokrata /469-399 pred n. 1. - Schefold 1943, s. 68-69, 82-85, 163/, portrét s energickým profilom, bohatými vlasmi, dlhým nosom a kratšou odlišne formovanou bradou buď veľkého dramatického básnika Eurípida /cca 480-406 pred n. 1. - Schefold 1943, s. 88, 94/ alebo, čo je pravdepodobnejšie, Sokratovho najväčšieho a najslávnejšieho žiaka Platóna /427-347 pred n. 1. - Schefold 1943, s. 74-75/. V celej histórii starovekej filozofie niet totiž inej dvojice, ktorá by tak úzko súvisela a zároveň podobou i životnými osudmi tak výrazne kontrastovala. Starecký Sokrates, syn sochára a pôrodnej baby, hoci uznávaný delfskou veštiarňou za najmúdrejšieho človeka, nezanechal po sebe ani jeden filozofický spis a bol za svoje názory a "kazenie mládeže" odsúdený na smrť. Platón odvodzoval svoj pôvod od kráľa Kodra, napísal desiatky vedeckých a filo-

zofických spisov, žil v blahobyte uprostred početnej skupiny žiakov, z ktorých najslávnejším bol Aristoteles, a zomrel vážený i uznávaný.

Napriek značnej prostote a prísnej úspornosti výrazových prostriedkov zobrazenia oboch tvárí gema prezrádza vplyv rímskeho historického portrétu prvého storočia pred naším letopočtom a nášho letopočtu. Návrat k spodobovaniu najpozoruhodnejších osobností staroveku bol typický pre neskoroklasické obdobie zvýšeného záujmu o grécku kultúru a pre dobu vrcholnej grécko-rímskej kultúrnej syntézy v 1.-2. stor. n. l. Možno, že majiteľ prsteňa s gemou vyobrazujúcou Sokrata a Platóna bol stúpencom ich filozofických myšlienok, ale najmä politických názorov. Sokratov kritický postoj voči aténskej demokracii, spočívajúci na názore, že vládnuť majú iba ľudia s náležitými vedomosťami, dotiahnutý Platónovou požiadavkou, že ideálny štát by mali riadiť filozofovia, získaval nepochybne sympatie i po stáročiach a do popredia sa mohol dostať hlavne v období vlády Marca Aurelia. Lysippovský typ portrétu Sokrata vidíme aj na achátovej kamei z Kölnu z druhej polovice 2. stor. /Krug 1980, s. 240, M. 380, 381, tab. 120: 380, 381, tu i ďalšia literatúra/.

Ďalším významným nálezom je bronzový postament z larária, ktorý sa našiel pri povrchovom zbere v SZ predpolí opevnenia kastela /obr. 105: 3a, b/. Je mierne deformovaný. Rozmery: v. 4,5 cm, š. 9 cm, d. 12,8 cm. Identický podstavec sa v panónskom prostredí zatiaľ nenašiel. Poznáme len viac-menej príbuzné paralely /Römer an der Donau 1973, s. 212 a n.; Lebel 1962, s. 19-20, No. 15, pl. XVII-XX/.

Uvedené unikátne nálezy opätovne potvrdzujú správnosť predpokladu, že na Leányvári ešte možno napriek realizovaným výskumom očakávať aj prvotriedne nálezy, a ďalej, že mnohé antické predmety bez náleziska v Podunajskom múzeu v Komárne môžu pochádzať z Iže.

Porta praetoria

Ako sme už uviedli, zvýšená hladina Dunaja v mesiaci júli dlhší čas znemožňovala pokračovať vo výskume JZ kvadranta. Preto sme na čas terénne práce robili opätovne v priestore S brány.

Pôdorys porty praetorie sme odkryli v r. 1978-1979, pričom sme zachytili prevažne v negatívnej podobe jej pôvodne dvojvežovú jednopriechodovú dispozíciu, ku ktorej sa zo S strany pripájala prístavba z neskorej doby rímskej /Buranská - Kolník - Rajtár 1979, s. 74; Kuzmová - Kolník - Rajtár - Trugly 1980, s. 123/.

Pozornosť sme teraz upriamili na detailné vypracovanie pôdorysu tejto prístavby. Domnievame sa, že výsledná situácia reprezentuje tri stavebné fázy opevnenia tábora.

Prvú stavebnú fázu /z obdobia výstavby kamenného tábora/ predstavuje jednopriechodová brána s dvoma vežami obdĺžnikového pôdorysu, zapustenými z väčšej časti do vnútra tábora.

V druhej fáze /v neskorej dobe rímskej/ vybudovali pred obidve veže prístavby bastiónového typu s pôdorysom v tvare obráteného písmena U. Boli vysunuté pred úroveň pevnostného múru do vzdialenosti cca 8,5 m a mali vnútorné rozpätie múrov približne 3 m. Ich múry boli podľa negatívu hrubé 1,5-1,8 m.

V tretej fáze, ktorá pravdepodobne nasledovala v krátkom časovom odstupe, prepojili obidve prístavby na ich vonkajšej úrovni 1,5 m hrubým múrom, a tak úplne uzatvorili zo S strany vchod do tábora. Zaujímavým konštrukčným detailom je zistená drevená pilotáž základov tejto poslednej prístavby, po ktorej sa zachovali na dne jej základového žlabu štyri rady kolových jám s $\varnothing$ 20 cm.

Druhá a tretia stavebná fáza S brány odpovedajú aj situácii, ktorú sme zachytili v predchádzajúcich sezónach v priestore SZ rohovej veže, teda dvom stavebným fázam jej vejárovitej prístavby. Datujeme ich podľa analogických situácií zistených na limitných táboroch do 4. stor.

Výskum v roku 1981 priniesol niektoré nové poznatky o vnútornej zástavbe kastela a v detailoch spresnil i pôdorysnú dispozíciu porty praetorie. V nasledujúcej sezóne chceme pokračovať v skúmaní vnútorného areálu tábora v JZ kvadrante.

L i t e r a t ú r a

BÖHME, A. 1972: Die Fibeln der Kastelle Saalburg und Zugmantel. Berlin - New York.

BURANSKÁ, K. - KOLNÍK, T. - RAJTÁR, J. 1980: Prvá sezóna revízneho výskumu rímskeho kastela v Iži - akcia Dunaj. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 71-80.

Die Römer an der Donau. Noricum und Pannonien. Petronel 1973.

JOBST, W. 1975: Die römischen Fibeln aus Lauriacum. Forschungen in Lauriacum. 10. Linz.

KRUG, A. 1980: Antike Gemmen in Römisch-Germanischen Museum Köln. In: Bericht der Römisch-Germanischen Kommission. 61. Frankfurt am Main, s. 151-260, tab. 64-137.

KUZMOVÁ, K. - KOLNÍK, T. - RAJTÁR, J. - TRUGLY, A. 1980: Druhá sezóna revízneho výskumu rímskeho kastela v Iži - akcia Dunaj. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 121-132.

KUZMOVÁ, K. - KOLNÍK, T. - RAJTÁR, J. 1981: Tretia sezóna revízneho výskumu rímskeho kastela v Iži - akcia Dunaj. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. Nitra, s. 155-167.

LEBEL, P. 1962: Catalogue des collections archéologiques de Montbéliard. 3. Les bronzes figurés. Paris, s. 19-20, No. 15, tab. XVII-XX.

PICHLEROVÁ, M. 1974: Rímske kahance z pohrebísk v Rusovciach /Gerulata/. In: Rímske importy. Referáty prednesené na seminári konanom u príležitosti výstavy Rímske nálezy v Čechách. Praha, s. 40-49.

PICHLEROVÁ, M. 1981: Gerulata - Rusovce. Rímske pohrebisko II. Bratislava.

SCHEFOLD, K. 1943: Die Bildnisse der antiken Dichter, Redner und Denker. Basel.

VIERTE SAISON DER REVISIONSGRABUNG IM RÖMISCHEN KASTELL VON IŽA - AKTION DONAU. Die Untersuchung des römischen Kastells in Iža /Bez. Komárno/ setzte mit dem Abdecken des SW-Quadranten des Innenareals des Lagers fort. Es wurden die Verschüttungen neuzeitlicher Eingriffe, Auffüllungen der erfassten Objekte entfernt und Kulturschichten im NO-Teil der Grabungsfläche abgedeckt. Genau ausgearbeitet wurde auch der Grundriss der Porta praetoria.

Im Nordteil des Ostprofils stellte man eine ungestörte mehrfache Schichtenabfolge fest, die vielleicht manche Entwicklungsphasen des Lagers belegt /Schichten A-D/. Schicht A ist die obere Ackerkrume. Die Schicht B datieren manche Funde /Münzen, Fibeln/ in die späte römische Kaiserzeit. Die aschige Schicht C mit Brandspuren hängt anscheinend mit dem Bau I zusammen. In ihr skizzierten sich klar im Profil die Fundamentnegative. Unter ihr lag eine fundleere Planierschicht - Schicht D. Die unterste Schicht E, ver-

mischt mit Asche und kleinen Holzkohlestückchen, gehörte wahrscheinlich zum Objekt, von welchem sich auf der Basis der Grabungsfläche eine gestörte Mörtelfläche erhielt.

Ein weiterer Eingriff, der sich durch die ganze Grabungsfläche zog, stammt aus Grabungen J. Tóth-Kurucz. Beim Ausheben seiner Füllerde stiess man auf Fundamentmauern des Baues I.

In die Völkerwanderungszeit entfällt das Objekt I/81 - eine Abfallgrube von kreisförmigem Grundriss. Ihre Füllerde ergab ausser vermischtem provinzialrömischem Material auch Scherben handgefertigter Keramik von S-förmig profilierten Topfformen. Aus dieser Zeit stammt wahrscheinlich auch Objekt 7/81 - etwa eine Rechteckhütte mit einem mit Tegula-Bruchstücken gepflasterten Fussboden.

Nach Entfernung der Schicht B begann sich in 90 cm Tiefe der Grundriss des bis jetzt unbekannten Baues I zu skizzieren - eines langen Kasernenbaues. Sein rechteckiger, mit der Längsachse O-W orientierter Grundriss bildete drei parallele Mauern, die durch Quermauern in zwei Reihen von Räumen geteilt waren. Ihre Füllerde war mit Asche und kleinen Holzkohlestückchen durchsetzt /Schicht C/. Die Fundamentrinnen waren 50-60 cm breit und 60-70 cm von Feststellungsniveau eingetieft. Im Original erhielt sich der Sockel nur von einer Quermauer, einer Trockenmauer aus gebrochenem Kalkstein. Die übrigen Fundamente waren herausgerissen und wurden nur im Negativ festgestellt. Das Fussbodenniveau erhielt sich bloss in zwei Räumen in 120-130 cm Tiefe von der Oberfläche. An der Aussenseite des Gebäudes war das Terrain in diesem Niveau mit einer Schicht feinen Schotters zugerichtet.

Aus der Füllerde des Baues I gewann man zahlreiche Funde. Ausser Münzen /bestimmbare Prägungen: Marcus Antonius, Titus, Hadrianus, Marcus Aurelius, Commodus, Crispina, Probus, Constans/ sind von gut datierbaren Gegenständen Bronzefibeln zahlreich vertreten. Die grösste Kollektion /12 Stück/ bilden provinzialrömische Kniefibeln /Abb. 103: 1-3, 5-7, 9-11, 13-15/ aus der zweiten Hälfte des 2. Jh. bis an den Anfang des 3. Jh. /Böhme 1972, S. 18-22; Jobst 1975, S. 59-68/. Es fanden sich auch drei ajour-gearbeitete Scheibenfibeln in Form einer Swastika im Kreis, mit nach rechts gebogenen Balken /Abb. 103: 4, 8, 18/, aus der Zeit vom dritten Viertel des 2. Jh. bis an den Anfang des 3. Jh. /Böhme 1972, S. 45-46; Jobst 1975, S. 122-123/. Ähnlich kann man auch weitere Fibeln datieren /Abb. 103: 7, 16; Abb. 104: 2, 3a, b/. In das 4. Jh. entfällt nur das Bruchstück einer Zwiebelfibel /Abb. 104: 1a, b/.

Zahlreiche Terra sigillata-Scherben stammen aus Werkstätten von Westerndorf /Abb. 105: 5-8; Abb. 107: 1, 3-8/ und Rheinzabern /Abb. 105: 1, 4; Abb. 107: 2/. Bis auf einige Scherben, die im Einklang mit pannonschen Funden in die Regierungszeit von Antoninus Pius, Marcus Aurelius und Commodus datiert sind, gehört die Terra sigillata aus Bau I in die Zeit der Severer, d. h. vom letzten Jahrzehnt des 2. Jh. bis in das erste Drittel des 3. Jh.

Von der grossen Anzahl der grösstenteils von tönernen Firmenlampen stammenden Bruchstücken sind auf den signierten Fragmenten diese Stempel bestimmbar: CEREALIS, FORTIS, L.L.C., LITOGENES und VICTORIA: Vereinzelt

ist eine Lampe mit dem Stempel AVRMAX /Abb. 104: 7a, b/. Ein Diskusbruchstück mit Hochrelief in Form eines Löwenkopfes /Abb. 104: 6/ entspricht dem Fund aus Rusovce, den M. Pichlerová /1974, S. 48; 1981, S. 163, Taf. CXL: 1/ in das letzte Drittel des 1. Jh. reiht.

Zum erstenmal fand man in der Slowakei das Bruchstück einer Sardonyxkamee mit einem näher nicht bestimmbar Männerkopf im Profil links /Abb. 104: 4/.

Die Gesamtverarbeitung des aus Bau I gewonnenen Materials wird noch längere Zeit beanspruchen, deswegen kann seine Dauer vorläufig nur in die Zeit von der zweiten Hälfte des 2. Jh. bis in die Mitte des 3. Jh. datiert werden.

Die Abdeckung der Kulturschichten im SW-Quadrant ergab weitere 84 Münzen /ausserhalb des Baues I/. Von den übrigen Funden ist die grosse Zahl von Terra sigillata-Scherben beachtenswert, zwischen denen wiederum Funde aus Rheinzabern /Abb. 106: 1, 2, 4-6, 8, 12, Abb. 108: 1/ und Westerndorf /Abb. 106: 3, 9-11/ überwiegen.

Aussergewöhnlich ist der Fund einer Jaspisgemme mit zwei bärtigen Männerköpfen im Profil links /Abb. 104: 5/. Beide Köpfe tragen ausdrucksvollen individuellen Porträtcharakter. Der kahle Kopf mit hoher Stirne und langem Bart erinnert stark an die Ähnlichkeit mit Sokrates /Scheffold 1943, S. 68-69, 82-85, 163/, das Porträt mit langem Haar und abweichend geformtem Bart wiederum entweder an den grossen Dichter-Dramaturgen Euripides /Scheffold 1943, S. 88, 94/, oder wahrscheinlicher an Plato, den grössten und ruhmvollsten Schüler des Sokrates /Scheffold 1943, S. 74-75.

Die Rückkehr zur Darstellung der beachtenswertesten Persönlichkeiten des Altertums war typisch für das in spätklassischer Zeit erhöhte Interesse an der griechischen Kultur und für die Blütezeit der griechisch-römischen Kultursynthese des 1.-2. Jh. u. Z. Das Porträt des Sokrates vom Lyssipus-Typ sieht man auch auf der Kölner Achatkamee aus der zweiten Hälfte des 2. Jh. /Krug 1980, S. 240, M. 380, 381, Taf. 120: 380, 381/.

Ein weiterer bedeutender Fund ist ein Bronzepostament aus einem Lararium, ein Lesefund aus dem nördlichen Vorfeld des Lagers /Abb. 105: 3a, b/. Bekannt sind nur verwandte Parallelen /Römer an der Donau 1973, S. 212 f.; Lebel 1962, S. 19, 20, Nr. 15, Pl. XVII-XX/.

Im Raum der Porta praetoria /Buranská - Kolník - Rajtár 1979, S. 74; Kuzmová - Kolník - Rajtár - Trugly 1980, S. 123/ konzentrierte sich die Aufmerksamkeit auf eine Detailausarbeitung des Grundrisses ihres Anbaues. Die resultierende Situation deutet auf drei Bauphasen der Lagerbefestigung. Die erste, aus der Bauzeit des Kastells, stellt das Tor mit einfachem Eingang und zwei Türmen dar. In der zweiten Phase, erst in der spätrömischen Kaiserzeit, erbaute man zu beiden Türmen Anbauten mit dem Grundriss in Form eines umgekehrten U. In der dritten, wahrscheinlich der letzten Phase, die anscheinend nach kurzer Zeit erfolgte, verband man beide Anbauten durch eine Mauer, und so wurde der Nordeingang des Lagers gänzlich geschlossen.

In der folgenden Saison wird mit der Abdeckung des Innenareals des Lagers im SW-Quadrant fortgesetzt werden.

ЧЕТВЕРТЫЙ СЕЗОН РЕВИЗИОННОГО ИССЛЕДОВАНИЯ РИМСКОГО КАСТЕЛА В С. ИЖА - ДЕ-ЛО ДУНАЙ. Исследование римского кастела в с. Ижа /рай. Комарно/ продолжалось открытием ЮЗ квадранта внутреннего ареала лагеря. Были вынуты засыпки обнаруженных объектов и нарушений в новое время и вскрылись культурные слои в СВ части исследованной площади. Был детально разработан план передних ворот.

В С части восточного профиля было обнаружено ненарушенное несколькократное напластование, которое, может быть, отражает некоторые фазы развития лагеря /слои А-Д/. Слой А - верхняя пахотная земля. Слой В датируют некоторые находки /фибулы, монеты/ поздним римским периодом. Золистый слой С со следами обожжения явно связан со стройкой I. В его профиле четко вырисовывались негативы фундаментов. Под ним находится выровненная земля без находок - слой D. Самый нижний слой E, смешанный с пеплом и мелкими угольками, принадлежит по-видимому к объекту, от которого сохранилась на дне окопа разрушенная растворная площадь.

Другое нарушение, тянувшееся поперек всей исследованной площади, происходит от траншеи И. Тота-Куруца. Во время выемки его засыпки была обнаружена кладка фундаментов стройки I.

К периоду переселения народов относится объект 1/81 - мусорная яма круглого плана. В засыпке нашлись кроме перемешанного римскопровинциального материала также черепки лепной горшковидной керамики с эсвидной профилировкой стен. К этому времени относится предположительно и объект 7/81 - вероятно хилище прямоугольного плана с днищем выложенным фрагментами кровельного материала.

После устранения слоя В стал вырисовываться на глубине 90 см план пока неизвестной стройки I - длинного казарменного здания. Ее прямоугольный план с ориентировкой длинной оси В-З составляли три параллельные стены расчлененные перегородками на два ряда помещений. Их засыпка была смешана с пеплом и мелкими угольками /слой С/. Желобы фундаментов шириной 50-60 см были углублены до гл. 80-70 см от уровня определения. Сохранилась только подмуровка одной перегородки из каменоломных известняковых камней вязанных насухо без вяжущего вещества. Уровень пола был обнаружен лишь в двух помещениях на гл. 120-130 см под поверхностью. Земля перед внешней стороной здания была на этом уровне выровнена слоем мелкого щебня.

Из засыпки стройки происходит количество находок. Кроме монет /определенные чеканки: Marcus Antonius, Titus, Hadrianus, Marcus Aurelius, Commodus, Crispina, Probus, Constans/ присутствует из предметов, которые можно хорошо датировать, количество бронзовых фибул. Самый большой набор /12 экз./ представляют провинциальные коленчатые фибулы /рис. 103: 1-3, 5-7, 9-11, 13-15/ второй половины II в. и начала III в. /Böhme 1972, стр. 18-22; Jobst 1975, стр. 59-68/. Нашлись и три ажурные мишенеобразные фибулы в виде свастики в круге с плечиками изогнутыми на правую сторону /рис. 103: 4, 8, 16/ датированные третьей четвертью II в. и началом III в. /Böhme 1972, стр. 45-46; Jobst 1975, стр. 122-123/. Подобно можно датировать и другие экземпляры фибул /рис. 103: 7, 16, рис. 104: 2, 3а, б/.

Количество фрагментов терры сигиллаты происходит из мастерских в Вестерндорфе /рис. 105: 5-8, рис. 107: 1, 3-8/ и Райнцаберне /рис. 105: 1, 4, рис. 107: 2/. За исключением нескольких черепков датированных в согласии с паннонскими находками периодом правления Антонина Пия, Марка Аврелия и Коммода, терра сигиллата из стройки I относится к периоду правления Северов, т. е. с. последнего десятилетия II в. до первой трети III в.

Из количества фрагментов глиняных, в большинстве случаев фирменных светильников, можно на фрагментах с сигнатурой определить клейма CERIALIS, FORTIS, L.L.C., LITOGENES, VICTORIA. Единичен светильник с клеймом AVRMAX /рис. 104: 7а, б/. Обломок диска с высоким рельефом в виде головы льва /рис. 104: 6/ аналогичен находке из с. Русовце, которую М. Пихлерова датирует последней третью I в. /1974, стр. 48; 1981, стр. 163, табл. СХЛ: 1/.

Впервые в Словакии был найден обломок сардониксовой камен с изображением ближе неопределяемого профиля мужской головы с левой стороны /рис. 104: 4/.

Существование стройки I можно пока датировать временем с половины II в. до половины III в., поскольку полная обработка находок из этой стройки затянется.

Вскрытием культурных слоев в КЗ квадранте были приобретены дальнейшие 84 монеты /кроме стройки I/. Из остальных находок интерес привлекает количество черепков терры сигиллаты, среди которых опять преобладают находки из Райнцаберна /рис. 106: 1, 2, 4-6, 8, 12, 108: 1/ и Вестерндорфа /рис. 106: 3, 9-11/.

Уникальной находкой является яшмовая гемма с профилями двух бородатых мужских голов с левой стороны /рис. 104: 5/. У обеих голов выразительно индивидуалистический, портретный характер. Лысая голова с высоким лбом и долгой бородой напоминает лицо Сократа /Schefold 1943, стр. 68-69, 82-85, 163/. Портрет с длинными волосами и отлнчнтельно оформленной бородой представляет или великого драматического поэта Еврипида /Schefold 1943, стр. 86, 94/ или, вероятнее, великого и известного ученика Сократа - Платона /Schefold 1943, стр. 74-75/.

Возвращение к изображению самых интересных личностей древнего времени характерно для позднеклассического периода повышенного интереса к греческой культуре и для времени самого интенсивного культурного синтеза греческой и римской культур в I-II вв. н. э. Портрет Сократа лиссиповского типа встречается и на сардониксовой камее из Кельна, относящейся к второй половине II в. /Krug 1980, стр. 240, М 380, 381, табл. 120: 380, 381/.

Другой важной находкой является бронзовый пьедестал ларария найденный во время сбора в С предполье лагеря /рис. 105: 3а, б/. Известны лишь подобные параллели /Römer an der Donau 1973, стр. 212, и сл.; Lebel 1962, стр. 19-20, No. 15, пл. XVII-XX/.

Вокруг северных ворот /Buranská - Kolník - Rajtár 1979, стр. 174; Kuzmová - Kolník - Rajtár - Trugly 1980, стр. 123/ работы сосредоточились на детальной разработку плана их пристройки. Полученная обстановка указывает на три строительные фазы укрепления лагеря. Первая, относящаяся к времени

стройки кастела, представлена однопроходными воротами с двумя башнями. Во время второй фазы, в поздний римский период, пристроили к обеим башнямстройки с планом в виде буквы U. Во время третьей, по-видимому последней фазы, которая следовала предположительно вскоре за предыдущей, соединили обе пристройки стеной и таким образом полностью закрыли C вход в лагерь.

В будущий сезон будут продолжаться работы по открытию внутреннего ареала лагеря в ЮЗ квадранте.

NEOLITICKÁ KERAMIKA ZO SLAVKOVIEC

Mária L a m i o v á - S c h m i e d l o v á

V Slavkovciach /okres Michalovce/ na dvore domu rodiny Fedorovej sa v roku 1980 pri kopaní ryhy pre základy chlievika našli tri nádoby. Jedna z nich sa údajne rozbila, dve vlastní Klára Gerberiová, pracovníčka Krajskej knižnice v Košiciach, ktorá nález ohlásila roku 1981 Výskumnému pracovnému stredisku AÚ SAV v Košiciach. Číslo nálezovej správy 9730.

1. Dvojkónický pohár svetlobéžovej farby s hnedými škvrnami; materiál pórovitý; okraj na dvoch protiľahlých stranách mierne zdvihnutý; v. 8,5 cm, Ø ústia 8,2 cm, max. Ø 9,2 cm, Ø dna 4,2 cm, hr. stien 0,4 cm /obr. 109: 1/.

2. Miska so zaobleným dnom, oranžová s tmavšími hnedými škvrnami; materiál pórovitý; v. 6,4 cm, max. Ø 8,5 cm, hr. stien 0,4 cm /obr. 109: 2/.

Je pravdepodobné, že nádoby pochádzajú z porušeného najskôr sídliskového objektu z obdobia vrcholného neolitu. Kultúrne sa dajú priradiť ku skupine Csöszhalom-Oborín.

NEOLITHISCHE KERAMIK AUS SLAVKOVCE. In Slavkovce /Bez. Michalovce/ fand man bei der Grabung einer Fundamentrinne drei Gefässe. Eines zerbrach, erhalten blieben ein sandfarbener Becher und eine orangegelbe Schüssel, beide dünnwandig aus porösem Material. Sie gehören in das Vollneolithikum, in den Bereich der Csöszhalom-Oborín-Gruppe. /Abb. 109./

НЕОЛИТИЧЕСКАЯ КЕРАМИКА ИЗ С. СЛАВКОВЦЕ. В с. Славковце /рай. Михаловце/ были во время стройки фундаментов обнаружены три малых сосуда. Один разбился, сохранились бежевый стакан и оранжевая миска, оба с тонкими стенами из пористого материала. Они относятся к периоду развитого неолита к области группы Чосгалом-Оборин. /Рис. 109./

SPONA Z DOBY RÍMSKEJ Z MAJCICHOVA

Mária L a m i o v á - S c h m i e d l o v á

Roku 1981 ohlásil Vladimír Chmelár, pracovník Krajskej knižnice v Košiciach, Výskumnému pracovnému stredisku AÚ SAV v Košiciach, že vlastní bronzovú sponu, ktorú našiel údajne roku 1980 v záhrade domu č. 236, patriaceho Eduardo-

vi Banášovi v Majcichove /okres Trnava/. Podľa udania nálezcu boli v okolí spomy aj zlomky keramiky. Číslo nálezovej správy 9729.

Spona je jednodielna, lúčik okrúhleho prierezu nie je zdobený, na nôžke je zboku cikcakovitá rytá výzdoba, hornú plošku členia ryhy; d. 4,6 cm, v. lúčika 1,85 cm /obr. 110/. Nález patrí k derivátom spôn s podviazanou nôžkou, bežným v mladšej dobe rímskej.

RÖMERZEITLICHE FIBEL AUS MAJCICHOV. In Majcichov /Bez. Trnava/ wurde im Garten des Hauses Nr. 236 eine Bronzefibel aus jüngerer römischer Zeit gefunden, die zu Fibelderivaten mit umgeschlagenem Fuss gehört /Abb. 110/. Auf der angeführten Stelle befinden sich angeblich auch Keramikscherben.

ФИБУЛА РИМСКОГО ПЕРИОДА ИЗ С. МАЙЦИХОВ. В с. Майцихов /рай. Трнава/ в огороде дома № 236 была найдена бронзовая пряжка позднего римского периода, которая принадлежит к дериватам фибул с подвязной ножкой /рис. 110/. По сообщениям здесь находятся также фрагменты керамики.

NÁLEZY Z DOBY BRONZOVEJ V ČERNÍKU

Jozef L i s z k a

V októbri 1981 odovzdal do Okresného múzea v Nových Zámkoch Viliam Sulík z Černíka /okres Nové Zámky/ dve neúplné nádoby, rôzne črepy, bronzové šperky, jantárové perly, menšie časti ľudskej lebky a kosti, ktoré sa našli pri kopaní základov rodinného domu č. 365. Lokalita je na ľavom brehu Nitry, na menšej vyvýšenine v severnej časti obce /Mapy okresov ČSSR - okres Nové Zámky, východ-západ; Bratislava 1971 : 1 : 50 000, 120 : 290 mm/. Podľa výpovede darcu nálezy boli v hĺbke asi 1,5 m v sprašovej pôde, na dvoch miestach vzdialených od seba asi 1,5 m. Pochádzajú pravdepodobne z dvoch hrobov, ale pri prieskume terénu sme nenašli už žiadne stopy po hrobových jamách. Vo vyhádzanej zemi boli len menšie, väčšinou atypické črepy.

Opis nálezov

1. Jantárové perly, tri súdkovitého tvaru a dve kruhové; Ø 1-1,5 cm /obr. 111: 3/.
2. Dve špirálové trubičky /jedna je zlomená/ z masívneho bronzového drôtu; d. 4,9 cm /obr. 111: 2/.
3. Dva bronzové závesky polmesiacovitého tvaru; v. 2,7 a 1,8 cm, š. 2,2 a 2 cm /obr. 111: 5/.
4. Kolesovitý bronzový závesok; Ø 2,3 cm /obr. 111: 1/.
5. Otvorený bronzový náramok s hrotitými koncami, bez výzdoby; Ø 4,2 cm /obr. 111: 6/.
6. Dve bronzové tyčinky so štvorcovým prierezom a špirálovitým ukončením /fragment náhrdelníka?/; v. 2,8 a 3 cm /obr. 111: 4/.
7. Fragment sivožltej nádoby so zvislým pásikovým uchom; v. 6 cm, š. ucha 2 cm /obr. 111: 7/.
8. Črep z cedidla hnedočiernej farby, na dolnej časti dierkovaný; v. 3,3 cm /obr. 111: 8/.

9. Džbánok na troch pupčekomitých nôžkach s vysokým lievikovite roztvoreným hrdlom a baňatým vydutím; dno je rovné; povrch sivohnedý, leštený; uško odložené; v. 9,5 cm, š. vydutia 7,3 cm /obr. 111: 9/.

10. Fragment džbánka s baňatým vydutím a s páškovým uchom; dno rovné; povrch sivohnedý, leštený; v. 10 cm, š. vydutia 11 cm, š. ucha 1,5 cm /obr. 111: 10/.

Nález zaraďujeme do najmladšej fázy maďarovskej kultúry /Reinecke BB₁/. Môžu byť súčasné s pohrebiskom z Majcichova.

L i t e r a t ú r a

FURMÁNEK, V. - VELIAČIK, L. 1980: Návrh chronológie praveku a včasnej doby dejinnej na Slovensku. Doba bronzová. Slovenská archeológia, 18, s. 157-174.
CHROPOVSKÝ, B. 1958: Birituálne maďarovské pohrebisko v Majcichove na Slovensku. Archeologické rozhledy, 10, s. 488-492, 499-501, 509-510.

TOČÍK, A. 1964: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. Bratislava.

TOČÍK, A. - VLADÁR, J. 1971: Prehľad bádania vývoja Slovenska v dobe bronzovej. Slovenská archeológia, 19, s. 365-416.

BRONZEZEITLICHE FUNDE IN ČERNÍK. Im Oktober 1981 wurden in das Bezirksmuseum zu Nové Zámky zwei unvollständige Gefässe, verschiedene Scherben, Bronzeschmuck, Bernsteinperlen, kleine Schädel fragmente und andere menschliche Knochen abgegeben, die bei Fundamentgrabungen für das Familienhaus Nr. 365 gefunden wurden. Die Fundstelle liegt am linken Nitraufer auf einem kleinen Hügel im Nordteil der Gemeinde Černík /Bez. Nové Zámky/. Die Funde befanden sich nach Aussage des Schenkers in ungefähr 1,5 m Tiefe im Lössboden, und zwar an zwei Stellen, die etwa 1,5 m voneinander entfernt waren. Sie stammen wohl aus zwei Gräbern, doch beobachtete man bei der Geländebeichtigung keine Spuren von Grabgruben. Im ausgegrabenen Erdreich fand man nur kleine, grösstenteils atypische Scherben. Die Funde /Abb. 111/ gehören zur jüngsten Phase der Maďarovce-Kultur /Reinecke BB₁/.

НАХОДКИ ПЕРИОДА БРОНЗЫ ИЗ С. ЧЕРНИК. В октябре 1981 г. были отданы в Областной музей в г. Нове-Замки два неполных сосуда, разные черепки, бронзовые украшения, янтарные жемчужины, небольшие части человеческого черепа и кости, найденные во время рытья фундаментов дома № 365. Местонахождение располагается на левом берегу реки Нитры, на небольшой возвышенности в северной части с. Черник /рай. Нове-Замки/. По свидетельству дарителя находки лежали в лессовой почве на глубине 1,5 м в двух местах /друг от друга на расстоянии 1,5 м/. Они предположительно происходят из двух погребений, но при обследовании не были найдены следы погребальных ям. В выброшенной земле находились только мелкие, преимущественно атипичные черепки.

Находки /рис. 111/ относятся к самой поздней фазе маďаровской культуры /Рейнеке BB₁/.

PRIESKUMY NA LOKALITÁCH SEVEROZÁPADNÉHO SLOVENSKA

Jozef M o r a v č í k

Archeologická sekcia Považského múzea v Žiline a jej spolupracovníci urobili v roku 1981 niekoľko prieskumov v zbernej oblasti múzea, pri ktorých získali nálezy z neskorej doby kamennej až zo stredoveku. Okrem toho z dvoch lokalít dostalo múzeum darom staršie nálezy.

P ú c h o v /okres Považská Bystrica/

Na známej eponymnej lokalite púchovskej kultúry hradisku Skalka v Púchove /M-34-97-D-a, 1 : 25 000, 179 : 184 mm/ vyhľadali členovia archeologického krúžku H. Bérešová, I. Galánek, M. Podkrivacký 100 m severovýchodne od krátera kameňolomu sondu rozmerov 2,5 x 1,5 m. Tesne pod trávnatým povrchom sa objavila asi 40 cm hrubá kultúrna vrstva tmavého sfarbenia, ktorá obsahovala veľa črepov, zvieracích kostí a železné predmety: dlátko obdĺžnikového prierezu /obr. 113: 1/, malý hrot nožika, kosáka alebo nožníc /obr. 112: 15/, ihlu s väčším uškom /obr. 112: 13/, náramok z tenkého drôtu s koncami zatočenými do posuvných očiek /obr. 112: 14/, pracku /sponu/ s kruhovým otvoreným rámikom, ktorého konce sú zatočené do očiek /obr. 112: 16/, a tenký zlomok štvorcového prierezu /obr. 113: 4/.

Keramika je zväčša hrubá, vyrobená vo voľnej ruke z hliny zmiešanej so zrnitejším pieskom, povrch má viacero odtieňov hnedej farby. Jeden črep z okraja má obojstranný tuhový poter a je čiernej farby. Výzdoba pozostáva najmä z nechťových vrypov, vpichov trojuholníkovitého tvaru, vtlačaných jamiek a zoštipovania povrchu. Objavila sa aj vysoká vlnovka a krokvicovo usporiadané šikmé zárezy. Niekoľko črepov z tela nádob je zdobených zvislými ryhami, na črepe z okružia zásobnice sú ostré obvodové ryhy. Okraje misiek sú ostro dovnútra zahnuté a dna nádob výrazne odsadené. Z celkového počtu 48 fragmentov domácej keramiky je iba jeden črep grafitový, zdobený zvislým a šikmým hrebeňovaním. Vpichy sú najmä na okrajoch nádob /obr. 112: 5, 9, 12/, ale zistili sa rady vpichov aj na vydutí /obr. 112: 3/; tento črep pripomína imitáciu rímskoprovinciálnej keramiky a je pravdepodobne z nádoby vyrobenej na kruhu.

Maľovanie povrchu sa zistilo na okraji malej misky s mierne dovnútra zahnutým okrajom, vyrobenej z jemného piesočnatého materiálu, a na črepe z hrdla dvojkoľnickej nádoby, zdobenej krátkymi, širšími žliabkami /obr. 113: 6/. Zo siedmich črepov rímskoprovinciálnych nádob päť malo maľovaný povrch: okrovo črep z tela džbána zdobeného jemnými vpichmi /obr. 112: 7/, červeno fragment tela, hnedočerveno dva čriepky; stopy tmavohnedej farby sú na vonkajšej hrane črepu z okraja džbána /obr. 112: 1/.

Okrem uvedeného sa tu našiel ešte dvojkónický hlinený praslen /obr. 112: 11/, hlinený korálik /obr. 112: 10/, malé rádiolaritové a kremencové jadrá a kúsok mazanice s odtlačkami prútov. Evid. č. 6585-6632; nálezy sú uložené v depozite Považského múzea v Žiline.

Na základe prezentovaných nálezov môžeme celý súbor datovať do staršej doby rímskej. Treba zdôrazniť, že predmety sa našli na pomerne malej ploche a že tu sa predstavuje iba výber typickej zdobenej keramiky. Vzhľadom na to by bol potrebný archeologický výskum aspoň na miestach, kde je reálny predpoklad zachytiť pôdorysy sídliskových objektov.

Z bývalého Okresného múzea v Púchove sa získal súbor keramických zlomkov. Nálezy, ktoré odovzdal pracovník Domu kultúry v Púchove Jozef Šandorfi, pochádzajú z púchovskej Skalky a našli sa pravdepodobne v 50-tych rokoch v priestore ťažby kameňa /M-34-97-D-a, 1 : 25 000, 183 : 186 mm/.

Črepy patria do troch časových úsekov. Staršiu dobu železnú reprezentujú dva okraje zásobníc /jeden rovný, druhý výrazne von vyhnutý/; črep z hrdla nádoby zdobenej presekávaným plastickým pásikom a črep z hrdla vazy s lešteným povrchom.

Do laténskej fázy púchovskej kultúry /1. stor. pred n. l./ patrí 44 črepov, z toho 7 z okružia zásobníc, zväčša zdobených obvodovými žliabkami a širokými žliabkami pod okružím. Siedmimi kusmi sú zastúpené misky s mierne, ale aj výrazne dovnútra zahnutými okrajmi. Grafitovú keramiku reprezentuje črep z okraja, zbrúsený na hornej ploche aj na lome /hladielo? obr. 113: 10/, a dva črepy od dna a jeden z tela, zdobené výrazným hrebeňovaním.

Tri zlomky z tela zásobníc majú veľké dráždlá /obr. 114: 4/. Jemnejšie hrebeňovanie je na siedmich črepoch z tela a dna, na inom je kombinácia ostrých zvislých rýh a jemného šikmého hrebeňovania /obr. 114: 2/. Bežnú keramiku púchovskej kultúry baňatých tvarov s dovnútra zahnutými, ryhou a prstencom oddelenými okrajmi, zdobenú hustým hrebeňovaním, reprezentuje torzo okraja /obr. 114: 1/. Ďalším typom je džbánok dvojkonického tvaru s pásikovým uchom idúcim od okraja k vydutiu /obr. 114: 5/ a malá šálka so zaobleným dnom a s výzdobou v podobe dvoch zvislých rýh /obr. 114: 6/.

Domáce výrobky púchovskej kultúry zo staršej doby rímskej /spolu 16 fragmentov/ sú zastúpené miskami s ostro dovnútra zahnutými okrajmi, črepmi z tela nádob zdobených zvislými ryhami, vpichmi, zoštipovaním povrchu a zväzkami šikmých rýh. V jednom prípade sú na okraji vpichy doplnené vysokou vlnovkou /obr. 114: 3/. Na dvoch črepoch oddeľuje konicky zúžené hrdlo od tela ostrá vodorovná ryha. Importy z rímskych provincií reprezentuje črep z hrdla džbána s tmavohnedým povlakom a fragment misky na prstencovej nôžke, maľovaný svetlo-okrovou farbou /obr. 113: 11/. Plochý, v strede stenčený praslen, vyrobený z jemnej piesočnatej hliny, patrí zrejme do púchovskej kultúry, ale ťažko určiť, či do jej laténskej, alebo rímskej fázy /obr. 113: 5/. Evid. č. 6663-6729; uložené v depozíte Považského múzea v Žiline.

S t r e č n o /okres Žilina/

Počas rekonštrukčných prác na národnej kultúrnej pamiatke hrade Strečno /M-34-98-B-c, 1 : 25 000, 32 : 333 mm/ sa sústavne narušujú vrstvy obsahujúce množstvo archeologických nálezov. Spolupracovník múzea Ján Klanica zozbieral niekoľko zlomkov nádob a kachlíc. Z črepov sa zrekonštruoval jednoduchý hrniec štíhleho tvaru s profilovaným, von vyhnutým okrajom a rovným dnom, na hrdle je zdobený jemnejšími vodorovnými ryhami /obr. 112: 4/. Zlomky z kachlíc s rastlinnými motívami /obr. 112: 2/ sú bez polevy; črep z tela nádoby má na vnútornej strane zelenú polevu. Keramiku včítane kachlíc datujeme do 16. stor., jeden črep je z nádoby vyrobenej z piesočnatého materiálu, tmavohnedej farby, zdobený plytkými vlnovkami, pochádzajúcej z 9. stor. Evid. č. 6641-6645; uložené v Považskom múzeu v Žiline.

Z i l i n a

Rudolf Šottník-Súlovec zo Žižkovej ulice 30 odovzdal do múzea niekoľko črepov, ktoré údajne našiel pri stavbe svojho domu v roku 1958. Dom stojí na severnom okraji terasy Šafranica, z ktorej je už veľa archeologických nálezov zo staršej doby železnej až včasného stredoveku /Uličné mapy miest, Žilina, 1 : 10 000, 341 : 173 mm/.

Podľa vyjadrenia nálezců črepy boli v objekte pravidelného štvoruholníkového tvaru, ktorý sa farebne odlišoval od okolitého podlažia. Dnes už ťažko zistiť, o aký objekt išlo, ale v roku 1969 sme pri stavbe bytovky mestského stavebného podniku 70 m južne od domu R. Šottníka-Súlovca našli zásobnú jamu púchovskej kultúry, ktorá obsahovala veľa črepov. Je pravdepodobné, že aj v tomto prípade išlo o podobný objekt.

Z tohto malého nálezového súboru /13 kusov/ môžeme do laténskej fázy púchovskej kultúry zaradiť deväť črepov, dva patria do staršej doby rímskej, jeden črep z tela nádoby zdobenej vodorovnými ryhami je povelkomoravský /10. stor./ a malý črep z profilovaného okraja patrí zrejme až do 14. stor.

Z laténskej fázy je predovšetkým torzo súdkovitého džbánka a pásikovým uchom idúcim od okraja do polovice výšky /obr. 113: 8/, zosilnený okraj z veľkej grafítovej nádoby /obr. 113: 9/, črep z okraja misky vyrobenej z jemného materiálu na hrnčiarskom kruhu /obr. 113: 7/, dva črepy z misiek s okrajmi len mierne zahnutými dovnútra a fragment tela nádoby zdobenej hustým hrebeňovaním. Do staršej doby rímskej patrí hrubší črep z tela, zdobený výraznou zvislou ryhou, a črep čiernej farby z nádoby vyrobenej z jemnejšieho piesočnatého materiálu, zdobený viacnásobnými oblúčikmi /obr. 113: 3/. Evid. č. 6730-6742; uložené v Považskom múzeu v Žiline.

Z i l i n a, časť B r o d n o

V mesiaci septembri sme prieskumom na trase vodovodu Nová Bystrica - Žilina a v polohe Sedlište v Žiline-Brodne /M-34-98-B-a, 1 : 25 000, 335 : 316 mm/ zistili sídliskovú vrstvu. Lokalita je na poli pod JZ úpäťm Brodianky /kóta 719,6/. Na ploche asi 100 x 150 m je hneď po ornici kultúrna vrstva čierneho sfarbenia, hrubá 10-15 cm, ktorá obsahuje prepálené kamene, zlomky nádob, kusy prepálenej mazanice a zvieracie kosti. V jednej z rýh vykopaných pod potrubím sa zistilo ohnisko oválneho pôdorysu s $\varnothing$ 80 cm. Bola v ňom 15 cm hrubá do červena prepálená vrstva hliny bez nálezov; na povrchu bolo niekoľko zvieracích kostí, ktoré však mohli pochádzať aj z kultúrnej vrstvy prekrývajúcej ohnisko. Zlomky nádob, ktoré sme vybrali z kultúrnej vrstvy, môžeme datovať do troch časových úsekov. Hrubé črepy z nádob vyrobených z materiálu s prímiesou zrníčok vápnitého piesku, málo vypálené, patria pravdepodobne do neskej doby kamennej. Tvrdé vypálené črepy s jednoduchými vlnovkami /obr. 112: 6, 8/ pochádzajú z 9. stor. Do 15. stor. môžeme datovať gombíkovité držadlo pokrývky, fragment profilovaného okraja a črep z tela malej nádoby zdobenej vodorovnou ryhou. Evid. č. 6646-6656; uložené v Považskom múzeu v Žiline.

Z i l i n a, časť T u r i e

Spolupracovník múzea Ján Klanica zo Žiliny získal niekoľko nálezov z lokality Hrádok v Žiline-Turí /M-34-98-C-b, 1 : 25 000, 37 : 75 mm/. Poloha je známa ako opevnenie s intenzívnym osídlením od staršej doby železnej po stredovek.

Nálezy - jednostranne razený peniaz z nekvalitného striebra, razba Juraja Poděbradského /1458-1471/, 0,41 g, Ø 14 mm /určila E. Kolníková/, železný hrot zo strely do kuše /obr. 113: 2/, profilovaný črep z okraja hrnca vytočeného na kruhu, črep z dna väčšieho hrnca s bielostriebornou polevou na vnútornej strane a dva kusy prepálenej tehloviny - datujeme do 15. stor. Evid. č. 6637-6640; uložené v Považskom múzeu v Ziline.

BEGEHUNGEN VON LOKALITÄTEN DER NORDWESTSLOWAKEI. Das Waagtalmuseum in Zili-na gewann im J. 1981 Funde aus folgenden Fundorten:

P ú c h o v /Bez. Považská Bystrica/. Mitarbeiter des Museums entdeckten im Areal der Burgwallanlage der Púchov-Kultur in der Flur Skalka in einem Schnitt /2,5 x 1,5 m/ eine Kulturschicht mit viel Keramik, Tierknochen und Eisengegenständen: Meissel /Abb. 113: 1/, Spitze /Abb. 112: 15/, Nadel /Abb. 112: 13/, Armband /Abb. 112: 14/, Schnalle-Fibel /Abb. 112: 16/, und ein Bruchstück /Abb. 113: 4/. Die Keramik ist meist grob, mit Einstichen, Grübchen, Zwickmustern, einer Wellenlinie und scharfen Vertikalrillen verziert /Abb. 112: 5, 9, 12/. Die Scherbe mit Stichreihen erinnert an die Imitation provinzialrömischer Keramik /Abb. 112: 3/. Bemalung der Oberfläche stellte man auf der Randscherbe einer Schüssel und auf einer Halsscherbe eines doppelkonischen kleinen Gefäßes mit Vertikalrillen fest /Abb. 113: 6/. Provinzialrömische Keramik repräsentieren Bauchscherben von Krügen mit Bemalung mit Ocker- /Abb. 112: 7/, roter und braunroter Farbe. Eine Randscherbe eines Kruges trägt Spuren dunkelbrauner Farbe /Abb. 112: 1/. Es fanden sich auch ein doppelkonischer Spinnwirtel /Abb. 112: 11/, eine Tonperle /Abb. 112: 10/, zwei kleine Silexkernstücke und ein gebrannter Lehmverputzbrocken. Evid. Nr. 6585-6632. Die Funde stammen aus der älteren römischen Kaiserzeit.

Aus Skalka in Púchov stammt auch eine Kollektion von Keramikscherben, und zwar einige aus der älteren Eisenzeit, der Grossteil aus dem Spätlatène - breite Krausen von Vorratsgefäßen mit Rillenverzierung, Schüsseln mit eingezogenem Rand, Graphittonscherben /Abb. 113: 10/, Bauchscherben von Vorratsgefäßen mit Griffen /Abb. 114: 4/, eine Scherbe mit scharfen Rillen und feinerem schrägem Kammstrich /Abb. 114: 2/, die Randscherbe eines bauchigen kammstrichverzierten Gefäßes /Abb. 114: 1/, ein Krug /Abb. 114: 5/ und eine kleine Tasse /Abb. 114: 6/. In die ältere römische Kaiserzeit gehören auch grobe Scherben mit einem Dekor aus Einstichen, Grübchen, Vertikalrillen und einer Wellenlinie /Abb. 114: 3/. Importe aus römischen Provinzen repräsentieren eine Halsscherbe eines Kruges mit dunkelbraunem Überzug und die Bodenscherbe einer Fusschüssel /Abb. 113: 11/ mit hellockerfarbener Bemalung. Ein flacher Tonwirtel /Abb. 113: 5/ gehört ebenfalls zur Púchov-Kultur. Evid. 6663-6729.

S t r e č n o /Bez. Zilina/. Während der Rekonstruktionsarbeiten auf der Burg Strečno wurden einige Bruchstücke von Gefäßen und Kacheln aus dem 16. Jh. und ein rekonstruierbarer Topf /Abb. 112: 4/ gefunden. Die Kacheln mit Pflanzenmotiven sind unglasiert /Abb. 112: 2/. Evid. Nr. 6641-6645.

Z i l i n a. Auf dem Nordrand der Terrasse Sefranica wurde beim Bau eines Hauses ein Siedlungsobjekt der Púchov-Kultur gestört. Das Objekt lieferte Keramik aus der Spätlatènezeit - kleiner Krug /Abb. 113: 8/, Randscherbe eines Graphittongefäßes /Abb. 113: 9/, Randscherbe einer kleinen scheibengedrehten

Schüssel /Abb. 113: 7/ - und aus der älteren römischen Kaiserzeit - eine schwarze, mit Bögen verzierte Scherbe /Abb. 113: 3/. Evid. Nr. 6730-6742.

Z i l l i n a, Teil **B r o d n o**. Auf einer Wasserleitungstrasse in der Flur Sedlište wurde eine Siedlung mit Keramik gestört, die in das Äneolithikum, in das 9. /Abb. 112: 6, 8/ und 15. Jh. datiert wurde. Evid. Nr. 6646-6656.

Z i l l i n a, Teil **T u r i e**. Aus einer kleinen Befestigung in der Flur Hrádok, die von der älteren Eisenzeit bis zum Mittelalter besiedelt war, gewann man eine Münze Georgs von Poděbrady /1458-1471/, den Eisenbolzen einer Armbrust /113: 2/, Gefäßbruchstücke und gebrannte Ziegelbrocken. Evid. Nr. 6637-6640. Die Funde stammen aus dem 15. Jh.

РАЗВЕДКИ НА МЕСТОНАХОЖДЕНИЯХ В СЕВЕРОЗАПАДНОЙ СЛОВАКИИ. Поважский музей в г. Жилина приобрел в 1981 г. находки со следующих местонахождений:

П у х о в /рай. Поважска-Вистрица/. В ареале городища пуховской культуры в урочище Скалка обнаружили сотрудники музея траншею в 2,5 x 1,5 м культурный слой, содержащий множество керамики, звериных костей и железных предметов: долотко /рис. 113: 1/, наконечник /рис. 112: 15/, иглу /рис. 112: 13/, браслет /рис. 112: 14/, пряжку-фибулу /рис. 112: 16/ и один фрагмент /рис. 113: 4/. Керамика в большинстве случаев груба, украшена наколом, ямочками, надрезом, шипками по поверхности, волнистыми линиями и острыми вертикальными бороздками /рис. 112: 5, 8, 12/. Черепок с рядом наколов напоминает имитацию римско-провинциальной керамики /рис. 112: 3/. Украшение поверхности было замечено на черепке от края миски и черепке от горла биконического сосуда украшенного вертикальными желобками /рис. 113: 6/. Римско-провинциальную керамику представляют черепки от туловища кувшинов раскрашенных охровой /рис. 112: 7/, красной и буро-красной красками. Черепок от края кувшина несет следы темно-бурой краски /рис. 112: 1/. Нашлись также биконическое пряслице /рис. 112: 11/, глиняный бусик /рис. 112: 10/, два малых каменных ядра и кусок обожженной обмазки. Регистрационный № 6685-6632. Находки относятся к старшему римскому периоду. В Скалке в Пухове было приобретено также количество керамических фрагментов. Некоторые из них относятся к старшему железному веку, большинство к позднему периоду латена. Это широкие венчики зерновиков украшенные желобками, миски с внутрь загнутыми краями, графитовые черепки /рис. 113: 10/, черепки от туловища зерновиков с ручками /рис. 114: 4/, черепок украшенный острыми резными линиями и тонким крестом гребенчатым узором /рис. 114: 2/, край пузатого сосуда украшенный гребенчатым орнаментом /рис. 114: 1/, кувшинчик /рис. 114: 5/ и небольшая чашка /рис. 114: 6/. Грубые черепки украшенные наколами, ямочками, вертикальными бороздками и волнистыми линиями /рис. 114: 3/ относятся к старшему римскому периоду. Импорты из римских провинций представлены черепком от горла кувшина с темно-бурым налетом и черепком от дна миски с кольцевой ножкой /рис. 113: 11/ раскрашенным светло-охровой краской. Плоское глиняное пряслице относится также к сфере пуховской культуры /рис. 113: 5/. Регистрационный № 6663-6729.

С т р е ч н о /рай. Жилина/. Во время работ по реконструкции замка Стречно найдено несколько фрагментов сосудов и кафлей XVI в. и один горшок /рис. 112: 4/. Кафли с растительными мотивами не имеют поливы /рис. 112: 2/. Регистрационный № 6641-6645.

Ж и л и н а. На северном крае террасы Шефраница был при стройке дома нарушен селищный объект пуховской культуры. В объекте нашлась керамика позднего периода латена - кувшинчик /рис. 113: 8/, край графитового сосуда /рис. 113: 9/, край небольшой миски сделанной на круге /рис. 113: 7/ - и старшего римского периода: черепок черного цвета украшенный арками /рис. 113: 3/. Регистрационный № 6730-6742.

Ж и л и н а, часть В р о д н о. В урочище Седлиште сколо всдопрово- да было нарушено поселение с керамикой датированной периодом энеолита, IX в. /рис. 112: 6, 8/ и XV в. Регистрационный № 6646-6656.

Ж и л и н а, часть Т у р ь е. С небольшого укрепления в урочище Гра- док, заселенном с старшего железного века до средневековья, были приобре- тены монета Йиржи Подебрадского /1458-1471/, железный наконечник от само- стрела /рис. 113: 2/, фрагменты сосудов и куски обожженной кирпичной гли- ны. Регистрационный № 6637-6640. Находки относятся к XV в.

NOVÉ NÁLEZY V TRENČIANSKOM OKRESE

Tamara Nešporová

V roku 1981 sa získali v Trenčianskom okrese nálezy z týchto lokalít:

Chocholná - Velčice, časť Chocholná

Ziak Stredného odborného poľnohospodárskeho učilišťa v Trenčíne-Zlatovciach

J. Varačka daroval Trenčianskemu múzeu kamenný sekeromlat, ktorý našiel na poli JRD v polohe Na dlhých v Chocholnej /1-3/1, 1 : 2 000, 163 : 564 mm/.

Opis nálezu

Kopytovitý sekeromlat, vyrobený zo sivej bridlice. Má podlhovastý tvar s mier- ne vypuklými bokmi a rovným tylom; hrany sú zaoblené, len v poslednej tretine zbrúsené; chrbát a báza sú ploché, k ostriu sa kónicky zbiehajú; ostrie, kolmé na boky, je v strede mierne preliačené. Otvor na porisko je umiestnený v tylovej časti, rovnobežný s ostrím; v otvore je viditeľná štruktúra materiálu, husté zvrstvenie. Tylo a ostrie poškodené, povrch so stopami opotrebovania; d. 22,5 cm, hr. 5 cm, tylo 5,4 x 9,5 cm, Ø otvoru 3,8 cm, uhol ostria 90° /obr. 115/. Uložený v Trenčianskom múzeu pod evidenčným číslom A308/81.

Veľké sekeromlaty tohto typu sa používali v eneolite a pretrvávali do star- šej doby bronzovej. Opísaný exemplár predstavuje ojedinelý nález, pri prieskume miesta jeho objavenia a okolia sa nenašli ďalšie, ktoré by naznačovali osídlenie.

N o v é M e s t o n a d V á h o m

P. Mihalko daroval múzeu v Novom Meste nad Váhom nálezy, ktoré zozbieral v zaniknutej tehelni v polohe Mnešice v Novom Meste nad Váhom. Získal ich výkopom v h. 60-80 cm. Nálezy nám neboli poskytnuté k zdokumentovaniu.

Opis nálezov

Menší súbor črepov z hrubostennej i tenkostennej keramiky. Hrubostenné čre- py sú drsného povrchu, svetlohnedej farby, s prímесou piesku a organických látok v materiáli. Tenkostenné fragmenty sú z nádob vyrobených z jemne plaveného mate- riálu, sivé a sivohnedé, s výzdobou rytých oblúkových línií. Uložené v múzeu v Novom Meste nad Váhom.

Uvedený sídliskový materiál patrí kultúre s mladšou lineárnou keramikou. Význam tohto nového náleziska je v obohatení poznatkov o neolitickom osídlení stredného Považia, kde okrem dávnejšie známych Čachtíc /Budinský-Krička 1947, mapa I; Kolník - Paulík 1959, s. 87-88, 95, obr. 1/ a novších lokalít Trenčianska Turná a Trenčín /Nešporová 1971, s. 130-134/ neboli najstaršie neolitické sídliská zaregistrované.

T r e n č í n, časť Z l a t o v c e

Pri rekonštrukcii bývalej budovy MNV v Zlatovciach /poloha Hanzlíková/ v intraviláne obce našli robotníci stredovekú kachlicu. Nález oznámil Trenčianskemu múzeu pracovník stavebného dozoru J. Vlčák, ale až po zasypaní výkopu. Podľa informácie robotníkov kachlica sa našla v hĺbke 120-150 cm v piesčitej pôde /12, 1 : 2 000, 220 : 327 mm/. Iné nálezy sa tu údajne neobjavili.

Opis nálezu

Neglazovaná komorová kachlica, na čelnej ploche reliéfne zdobená. Nízky reliéf znázorňuje postavu bojovníka na koni s kopijou. Jazdec má zvýraznené oči, nohy chýbajú, na hrudníku má prekrížené remene, na hlave čiapku s perami. Kôň má naznačenú hrivu a srst', reliéf hlavy sa postupne stráca. V horných rohoch kachlice sú dve rozety, celá ústredná výzdoba je ohraničená šrafovaným rámom a úzkou vystupujúcou lištou. Komora je kónická s kruhovým otvorom, vnútorná strana je nerovná s odtlačkami prstov a textílie; opatrená je záchytnými otvormi. Materiál je tehlovočervená hlina. Rozmery: 21 x 18,4 x 9,2 cm, Ø otvoru 9 cm /obr. 117/. Kachlica je uložená v Trenčianskom múzeu pod evidenčným číslom A226/81.

Výzdoba kachlice je znázornením obľúbených motívov jazdca alebo rytiera na koni. Z výtvarnej stránky je značne schematická a primitívna. Zrejme bola vyrobená pre prostredie málo reprezentačného charakteru alebo menej zručným remeselníkom. Zreteľné je opotrebovanie formy. Miestny hrnčiar napodobil kachlice z prostredia vyššej šľachty, ale nezvládol výtvarnú stránku. Zlatovce sú doložené listinným materiálom z roku 1244, pôvodne samostatná obec Hanzlíková sa spomína v roku 1410. Ak berieme do úvahy určitú retardáciu v dedinskom prostredí i techniku výroby, datujeme kachlicu na koniec 15. až začiatok 16. stor.

L i t e r a t ú r a

- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1947: Slovensko v mladšej dobe kamennej. In: Slovenské dejiny. 1. Bratislava, mapa I.
- KOLNÍK, T. - PAULÍK, J. 1959: Súpis archeologickej zbierky v Čachticiach. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 3. Nitra, s. 87-88, 95, obr. 1.
- NEŠPOROVÁ, T. 1971: Neolitické nálezy z Trenčianskej Turnej. In: Trenčín 1970. Vlastivedný zborník Trenčianskeho múzea v Trenčíne. Trenčín, s. 130-134.

NEUFUNDE IM BEZIRK TRENČÍN.

C h o c h o l n á - V e l č i c e, Gemeindeteil C h o c h o l n á. Das Trenčiner Museum gewann als Einzelfund eine beschädigte Hammeraxt aus grauem Schiefer. Sie hat längliche Form mit leicht gewölbten Seiten und geradem Nacken; Rücken und Basis sind flach, die Schneide zu konisch sich verjüngend. Das Schaftloch ist im Nackenteil /Abb. 115/. Grosse Hammeräxte dieses Typs /L. 22,5 cm/ benützte man im Äneolithikum bis in die ältere Bronzezeit.

Nové Mesto nad Váhom. In das Museum von Nové Mesto nad Váhom gelangte aus Lesefunden in der Flur Mnešice eine Scherbenkollektion von dick- und dünnwandiger Keramik. Die dickwandigen Scherben sind grob, hellbraun mit Zusatz von Sand und organischen Stoffen im Material. Die dünnwandigen Scherben sind aus fein geschlammtem Ton, grau und graubraun mit eingeritzten Bogenlinien. Das Material gehört zur Kultur mit jüngerer Linearkeramik.

Trenčín, Teil Zlatovce. Bei Erdarbeiten in der Flur Hanzlíková fand man eine unglasierte ziegelrote Blattnapfkachel. An der Schauseite ist im Basrelief ein Krieger mit Lanze zu Pferde dargestellt. In den oberen Ecken sind zwei Rosetten, die Verzierung begrenzt ein schraffierter Rahmen und eine schmale Leiste. Die Kachel ist konisch mit runder Öffnung und kleinen Befestigungslöchern. Dem Kunststil nach ist sie ziemlich schematisch und primitiv und wurde in einer abgenutzten Form hergestellt. Die Retardierung in ländlichem Milieu und die Herstellungstechnik datieren die Kachel an das Ende des 15. bis in den Anfang des 16. Jh. /Abb. 117/.

НОВЫЕ НАХОДКИ В РАЙОНЕ ТРЕНЧИН.

Хохольна - Вельчиче, часть Хохольна. Музей в г. Тренчин приобрел единичную находку поврежденного топора-молота из серого сланца. Он продолговатой формы с несколько выпуклыми боками и прямым обухом; спина и основа плоски, к острию они конически сужаются. Отверстие для рукоятки находится в обуховой части /рис. 115/. Большие топора-молоты этого типа /дл. 225 см/ использовались во время энеолита и встречаются до старшего периода бронзы.

Нове - Место - над - Вагом. В музей в г. Нове-Место-над-Вагом попал подземный керамический материал от толстостенной и тонкостенной керамики, происходящий из урочища Мнешце. У толстостенных черепков шероховатая поверхность, они светло-бурого цвета с примесью песка и органических веществ. Тонкостенные черепки изготовлены из хорошо плавленной глины, они серые и серо-бурые с редкими арковидными линиями. Материал принадлежит культуре младшей линейной керамики.

Тренчин, часть Златовце. Во время земляных работ в урочище Ганаликова напласть кафля из кирпично-красной глины без поливы и с внутренним отверстием. Мелкий рельеф на лицевой стороне изображает воина на лошади с копьем. В верхних углах находится по одной розете, украшение ограничено заштрихованной рамой и узкой планочкой. Камера кафля коническая с круглым отверстием и малыми зажимными отверстиями. С точки зрения изображения кафля очень схематична и примитивна и была изготовлена в срботанной форме. Ретардация в деревенской среде и производственный прием датируют кафлю концом XV и началом XVI в. /рис. 117/.

VÝSKUM HRADU TRENČÍN

Tamara Nešporová

V roku 1981 sa pokračovalo v rámci archeologického výskumu hradu Trenčín /M-34-109-A-c, 1 : 25 000, 231 : 90 mm/ vo vyberaní zásypu priestoru Batérievej bašty, o ktorej sme informovali v predchádzajúcom čísle tejto ročenky. Bašta bola vyčistená až po pôvodný skalnatý terén okrem severovýchodnej strany, kde je kábel elektrického osvetlenia. Nálezy z bašty potvrdili naše predchádzajúce závery, podľa ktorých bolo na ploche tejto časti dolného hradu osídlenie v období maďarovskej, lužickej a púchovskej kultúry a v 10.-11. stor. V zásy-pových vrstvách sa našiel materiál datovaný od 9. do 17. stor. /obr. 116/.

Začal sa skúmať úsek nárožia nad Treťou bránou a vnútorný priestor veže pri nej. Nárožie je situované v juhovýchodnej časti pred vstupom na akropolu. Sonda vo veži zistila pod deštrukciou dlažbu z nepravidielných kamenných platní, ktorá je datovaná súčasne s vežou do 17. stor. Vrstvy pod dlažbou, až po strmo klesajúci skalnatý terén, obsahovali stredoveké nálezy, nad skalou aj atypické praveké črepy.

Sonda v exteriéri veže odkryla jej vstup so schodiskom na severovýchodnej strane a murivo staršieho objektu, predstavujúceho pokračovanie zástavby pozdĺž hradieb /prekopané v predchádzajúcich sezónach/. V sonde sme zachytili časť kamenného odtokového žlabu, ktorý obnažíme v úplnej dĺžke plošnou odkrývkou celého juhovýchodného nárožia.

Dalším úsekom, na ktorom sa dosiaľ pre skládku stavebného materiálu nerobili výskumné práce, je južná strana nádvorja horného hradu s Letnou vežou. Výplň sondy tvorila deštrukcia pravdepodobne z tejto veže, pozostávajúca z kamenného stavebného materiálu, tehál, zeminy s maltovinou a niekoľkých architektonických článkov. Pôvodná dlažba nádvorja z riečnych okruhliakov sa tu zachovala v podobe kusov ležiacich voľne v zásype. Nálezy až po pôvodný terén boli novoveké a stredoveké.

GRABUNG AUF DER BURG TRENCÍN. Es wurde die Untersuchung der Batteriebaustei fortgesetzt /hierüber Information schon im vorherigen Jahrgang/. Die Funde von der Baustei haben die Erkenntnisse über die Besiedlung dieses Teiles der unteren Burg während der Maďarovce-, Lausitzer und Púchov-Kultur und 10.-11. Jh. bestätigt. Die Füllschichten enthielten Funde aus dem 9. bis. 17. Jh. /Abb. 116/. Es wurde mit der Erforschung der Ecke über dem Dritten Tor und des Innenraumes des Turmes bei dem Tor angefangen. Die Ecke ist im SO-Teil situiert, vor dem Eingang in die Akropolis. Schnitte stellten eine Pflasterung des Turmes mit Steinplatten aus dem 17. Jh. fest, die mit dem Turm zeitgleich ist. Unter der Pflasterung waren mittelalterliche und urzeitliche Funde. Im Exterieur des Turmes wurde ein Treppeneingang, Mauerwerk eines älteren Objektes und der Teil einer steinernen Abflussrinne abgedeckt. Auf dem Hofplatz der oberen Burg mit dem sog. Sommerturm bestand die Füllerde des Schnittes aus Destruktion, runden Kieseln der Pflasterung und aus neuzeitlichen und mittelalterlichen Scherben.

ИССЛЕДОВАНИЕ ЗАМКА ТРЕНЧИН. Продолжалось исследование Батериовой башни /информация уже в предыдущем ежегоднике/. Находки из башни подтвердили знания о заселении этой части нижнего замка в периоды мадяровской, лужицкой и пуховской культур и в X-XI вв. В засыпных слоях находились находки относящиеся к IX-XVII вв. /рис. 116/. Началось исследование угла над Третьими воротами и внутреннего простора башни у ворот. Угол находится в ДВ части, перед входом в акрополь. Была обнаружена мостовая башни из каменных плит XVII в., современная с башней. Под мостовой находились доисторические и средневековые находки. В внешнем просторе башни был вскрыт вход с лестницей, кладка старшего объекта и часть каменного отводного желоба. На дворе верхнего замка с т. н. Летней башней были зондажем вскрыты обвал, речные кругляки от мостовой и находки периода средневековья и нового времени.

VÝSLEDKY VÝSKUMU VO SVODÍNE

Viera Němejsová - Pavúková

V roku 1981 sa uskutočnila desiatu etapa systematického výskumu sídliska a pohrebiska lengyelskej kultúry, sídliska badenskej kultúry a sídlisk, resp. pohrebísk z neskorej doby bronzovej a doby halštatskej v polohe Busahegy /L-34-2-A-c-1, 1 : 10 000, 392 : 58 mm/ vo Svodíne /okres Nové Zámky/.

Výskum pokračoval severozápadným smerom od doteraz preskúmanej plochy až k sonde XXXIII, skúmanej v roku 1979, v ktorej sa už nenašli ani domy, ani hroby lengyelskej kultúry. Na ploche širokej 25 m boli situované paralelne vedľa seba sondy XXXVIII a XXXIX, široké 9,5 a 15,5 m. Neboli však pre technické a časové dôvody kopané v celej dĺžke 145 m ako ostatné súbežné sondy v minulých rokoch, ale iba 50 m v dolnej časti /sektory GG-AA, A-C/ a 60 m v hornej časti oboch sond /sektory K-V/. V týchto úsekoch pokračovali okrem lengyelských, badenských a halštatských sídliskových objektov i hroby oboch skupín pohrebiska lengyelskej kultúry, odkrývaných v predchádzajúcich rokoch. V strednej /vynechanej/ časti oboch sond /sektory D-J/ síce pokračovali sídliskové objekty všetkých zmienovaných kultúr, ale hroby lengyelskej kultúry boli v priestore medzi oboma ich hlavnými zoskupeniami len celkom ojedinelé roztrúsené /hroby 107, 109 a 133/80/, preto nebola táto časť sídliskového priestoru pre veľké problémy s pracovnými silami skúmaná.

Dokončila sa aj odkrývka posledných štyroch sektorov sondy XXXV z roku 1980, kým sektory GG-AA a B sondy XXXIX zostali na preskúmanie na rok 1982. Spolu bolo odkrytých 2745 m², objekty 996-1161/81, domy 1162-1170/81 a hroby 136-174/81.

Výskum sleduje v posledných rokoch predovšetkým problematiku lengyelskej kultúry. Rozsiahlou odkrývkou na SZ strane dvoch opevnení lengyelskej kultúry sme skúmali osady k oboom opevneniam. Kým osadu k staršiemu z nich tvoril prakticky len jeden kruh domov na obvode z vonkajšej strany opevnenia, osadu obtáčajúcu mladšie opevnenie predstavuje zložitý systém domov, orientovaných väčšinou JV-SZ s rôznymi odchýlkami na obe strany, ako i domy orientované V-Z, prípadne SV-JZ, odkryté najmä v r. 1980 a 1981. Škoda, že v tých istých miestach je zároveň veľmi intenzívne osídlenie badenskej kultúry, takže niektoré zhľuky kolových jám sú ťažko, alebo vôbec nie sú rekonštruovateľné do pôdorysov domov.

Kým plochy sond XXXIV a XXXV z r. 1980 boli najmä v niektorých úsekoch husto pokryté systémami kolových jám, zástavba v sondách XXXVIII a XXXIX z roku 1981 bola už menej kompaktná. Okrem nečitateľných zhlukov kolových jám sa v nich odkrylo úplne alebo čiastočne deväť pôdorysov domov /1162-1170/81/, všetky s kolovou konštrukciou. Dokončila sa aj odkrývka 22 m dlhého dvojpriestorového domu 800 so žlabovou konštrukciou, ktorého JV stena sa začala odkrývať ešte v r. 1979. Dom je orientovaný kolmo na priebeh sond a patrí k najmladšiemu sídliskovému horizontu lengyelskej kultúry na lokalite, mladšiemu ako okolité domy s kolovou konštrukciou. Zo vzájomnej polohy jednotlivých kolových stavieb je však zrejmé, že neboli všetky súčasné, resp. že v priebehu opevnenia osady s mladším opevnením prichádzalo k ich prestavbám /napr. výrazný pôdorys domu 994, križujúci sa s odlišne orientovaným menej zreteľným pôdorysom domu 1167/81/, hoci prekrývanie stavieb nie je na odkrytej ploche veľmi časté.

Zdá sa, že menej hustá zástavba v sonde XXXVIII, a najmä XXXIX sa celkom vytráca smerom na SZ v susediacej sonde XXXIII, skúmanej v roku 1979, v ktorej, hoci sa skúmal len každý druhý 5 m dlhý sektor /sonda bola široká 13 m/, sa nezistil okrem sídliskových jám a hliníkov lengyelskej kultúry žiadny dom ani hrob tejto kultúry. Takže v týchto miestach sa zdá byť prieluka v zástavbe osady, prípadne osada k mladšiemu z oboch opevnení sa tu končí /overí sa v r. 1982/.

Zatiaľ nemožno konštatovať nejakú pravidelnosť v situovaní jednotlivých domov voči sebe. Jednoznačne sa však dá vysloviť poznatok, že nezasahujú ani vo výške 50 m vzdialenosti od opevnenia do priestoru pred jeho SZ bránou, ktorý je prázdny.

Výskumom v roku 1981 sa odkrylo ďalších 39 hrobov prevažne z obdobia lengyelskej kultúry. Šesť z nich, situovaných na JZ svahu terasy, patrí ku skupine hrobov ťiahnúcich sa po svahu v smere JV-SZ v dĺžke asi 150 m, postupne skúmaných od roku 1972. Skupina sa rozpadá na menšie zoskupenia. Zdá sa, že hroby 139, 140, 142, 143, 145 a 148/81 tvoria SZ okraj skupiny. Z nich sa zmienim o bohatom ženskom hrobe 139/81 a bohatom detskom hrobe 140/81, resp. detskom hrobe 143/81, ktoré boli v bezprostrednej blízkosti dvoch na lokalite najbohatšie vybavených mužských hrobov 130 a 132/80 /referované v minulom ročníku tohto periodika/. Blízkosť najmä bohatého mužského hrobu 130/80, bohatého ženského hrobu 139/81 a detských hrobov 140 a 143/81 dovoľuje uvažovať azda o ich istej spolupatričnosti.

Ženský hrob 139/81 /20-30 rokov, adultus I/ obsahoval milodary - hrncovité nádobu a zvieraciu kosť powyše lebky, dve misy, pohár a hrncovitú nádobu v rôznych výškach nad holennými kosťami. Za lebku i na nej boli nášivky s dvoma dierkami na spodnej strane /obr. 118: 1-17/, okolo bedier bola šnúra spondylových koráľov /obr. 118: 20/. Nad nimi ležal kamenný drvič, pod jednou z mís, nad holennými kosťami, bol veľký plochý roztierač na farbu aj s výraznými zvyškami červeneho farbiva. Na hrdle bola šnúra koráľov /obr. 118: 19/.

Detský hrob 140/81 /3-4 roky, infans II/ bol stupňovite upravený ako bohatý detský hrob 112/80. Skrčená kostra dieťaťa ležala v pravej hlbšej časti hrovej jamy, ľavá časť /pri pohľade od nôh/ bola schodíkovito vyvýšená a ležalo na nej - pred telom a šikmo nad lebku - šesť nádob: tri poháre, lievikovitá misa, miska na nôžke a hrncovitá nádoba. Na lebke bola kôпка nášiviek /obr. 119: 1-56/, okolo krku náhrdelník z podlhovastých koráľikov /obr. 119: 57/, okolo drieku opasok z podobných koráľikov a malá spondylová mušľa patriaca k nemu /obr. 119: 59, 60/. Na holenných kostiach a pri nich bolo veľa drobných koráľikov, asi nášiviek na leme šiat /obr. 119: 58/.

Tesne vedľa situovaný hrob celkom malého dieťaťa /4-7 mesiacov, infans I/ 143/81 obsahoval dve nádoby - pohár a misu na nôžke. Okolo krku malo dieťa náhrdelník z trubičkovitých korálikov.

Ostatné hroby zistené v hornej časti sond XXXVIII a XXXIX hore na terase sú pokračovaním inej skupiny, skúmanej už v roku 1980 v sondách XXXIV a XXXV. Skupina pokračuje smerom na SZ a súdiac podľa hustoty hrobov v sonde XXXIX, i ďalej mimo nej. Tam je však trvalý kultúrny porast /vinohrad/ a ďalší priebeh pohrebiska sa bude môcť sledovať len vo veľmi obmedzenej miere.

Zdá sa, že inventár v hroboch tejto skupiny má vyrovnanější charakter ako v skupine na svahu terasy, t. j. nevyskytli sa v nej zatiaľ žiadne extrémne bohaté hroby. Samozrejme, i tu je výbava diferencovaná a popri hroboch s výrazne mužskou /169/81, 170/81/ alebo ženskou výbavou /napr. s opaskami zo spondylových korálov - hrob 166/81 a 164/81 a ď./ vyskytol sa väčší počet najmä detských hrobov úplne bez milodarov alebo len s jednou nádobou a pod.

K bohatým alebo veľmi bohatým v tejto skupine pôvodne pravdepodobne patrili hrob 144/81. Zachoval sa len čiastočne /dolné končatiny od kolien/ a bol z väčšej časti zničený rozsiahlou ohnilnou jamou 1067 A/81 z doby halštatskej. Pri nohách mŕtveho ležali štyri nádoby a spondylové korále, rozhádzané medzi nádobami, ako to bolo už v iných bohatých hroboch. V halštatskom objekte na opačnej strane oproti hrobu sa našiel pri dne pár veľkých na konci prevŕtaných kančích klov, ktoré takmer s určitosťou pochádzajú z niektorého hrobu lengyelskej kultúry, možno práve z porušeného hrobu 144/81.

Do tejto skupiny hrobov patrí aj hrob 3/71, odkrytý ešte v prvom roku výskumu. Okrem iných milodarov obsahoval i kosť psa položenú krížom cez chodidlá mŕtveho, čo je zatiaľ jediný prípad na lokalite.

Orientácia hrobov je väčšinou JZ-SV s rôznymi odchýlkami k Z-V, s mŕtvym uloženým na pravom boku. Opačná orientácia sa v r. 1981 nezistila, len detský hrob 145/81 a hrob mladistvého individua 149/81 obsahovali kosť uloženú na ľavom boku a hroby 157, 165 a 171/81 kosť vo vystretej polohe /zatiaľ sa vo Svodíne nevyskytlo/.

I keď sa v minulých rokoch nachádzali jednotlivé hroby na ploche pomerne husto posiatej kolovými jamami domov, k ich čiastočnej superpozícii dochádzalo len zriedka a úplne jednoznačná superpozícia sa nezistila ani v jednom prípade. Popri starších superpozíciách hrobov nad inými sídliskovými objektmi pribudli v roku 1981 ďalšie hroby zapustené do výplne starších jam lengyelskej kultúry /hrob 157/81, zapustený do výplne objektu 1073/81, hrob 172/81, zahĺbený v objekte 1161/81, ako aj hrob 166/81, porušený lengyelským objektom 1167/81/. Bez detailnej analýzy ich zatiaľ nemožno od seba chronologicky oddeliť.

Prevažná časť odkrytých objektov, tak ako v minulých rokoch, patrila badenskej kultúre, a to do jej fázy Úny. Napriek rozsiahlej plošnej odkrývke a veľkému počtu badenských objektov nenašiel sa zatiaľ vo Svodíne ani jeden /konštrukcia nadzemného alebo zahĺbený do zeme/, ktorý by bolo možno označiť ako príbytok.

I v tejto sezóne sa vo viacerých objektoch objavili skelety ľudských jedincov alebo hovädzieho dobytká. Zvlášť treba spomenúť dva bezprostredne susediace objekty 1158 a 1159/81. Prvý z nich, objekt 1158, obsahoval vhoďenú na bruchu ležiacu natiahnutú kosť. V objekte 1159/81 bola v hornej časti v hĺbke 40 cm kosť hovädzieho dobytká, v ďalšom niveau /80-85 cm/ na bruchu ležiaca natiahnutá kosť muža /30-40 rokov, adultus II/ a dve na chrbte ležiace deti s rôzne

pokrčenými nohami - jedno 3-5-ročné /infans II/ a druhé 7-8-ročné /infans III/ - a v hĺbke 95 cm tesne nad dnom pri stene extrémne skrčená kostra ženy /50-60 rokov, matus II/.

Inak objekt obsahoval obvyklý odpadový zásyp, mal charakter zásobnice so šikmo sa ku dnu rozchádzajúcimi stenami /t. j. ústie je menšie ako dno/ a osem plytkých kolových jám na obvode dna, situovaných tak, že v kolmom /zvislom/ pohľade boli niektoré mimo obvodu ústia. Podpery prístreška jamy, zakotvené v nich, nemohli byť teda kolmo vztýčené, ale boli šikmé, zrejme v istej výške prekrížené.

Pri výskume sa ďalej sledovalo i osídlenie v neskorej dobe bronzovej a v dobe halštatskej. V tejto sezóne nebol odkrytý žiaden zahĺbený príbytok, zistilo sa len viacero iných sídliskových objektov, niektoré /napr. objekt 1060 a 1110/81/ s bohatým obsahom. V objekte 1110/81 ležala na dne kostra dospeleho ľudského individua.

Výskum v roku 1982 bude pokračovať severozápadným smerom a bude sa odkrývať aj doteraz nepreskúmaný priestor medzi sondami XV a XXVI z roku 1972 a 1978, kde sa dá predpokladať časť pohrebiska z obdobia lengyelskej kultúry.

GRABUNGSERGEBNISSE IN SVODÍN. Im J. 1981 verlief die 10. Etappe der systematischen Grabung auf einer Siedlung und Nekropole der Lengyel-Kultur, einer Siedlung der Badener Kultur und einer Siedlung der Spätbronze- und der Hallstattzeit in der Flur Busahegy in Svodín /Bez. Nové Zámky/. Die Grabung setzte nordwestlich der untersuchten Fläche fort. In den letzten Jahren verfolgte man vor allem die Problematik der Lengyel-Kultur /Siedlungen zu beiden Befestigungen und ein Gräberfeld mit mehreren Gräbergruppen/. An denselben Stellen ist eine sehr intensive Besiedlung der Badener Kultur, so dass einige Häufungen von Pfostenlöchern nur schwer zu Hausgrundrissen rekonstruierbar sind.

Während beide Schnitte aus dem J. 1980 /XXXIV und XXXV/ besonders in einigen Abschnitten dicht mit Pfostenlöchersystemen besät waren, war die Bebauung in den Schnitten XXXVIII und XXXIX/81 schon weniger kompakt und ausser unzählbaren Häufungen von Pfostenlöchern wurden vollständig oder teilweise neun Hausgrundrisse /1162-1170/81/ mit Pfostenkonstruktion abgedeckt. Es wurde auch die Abdeckung des 22 m langen, zweiräumigen Hauses 800 mit Fundamentrinnenkonstruktion beendet /die Abdeckung der SO-Wand begann im J. 1979/. Das Haus gehört zum jüngsten Siedlungshorizont der Lengyel-Kultur dieser Fundstelle, zum jüngeren als die umliegenden Häuser mit Pfostenkonstruktion. Aus der gegenseitigen Lage der Pfostenbauten ist ersichtlich, dass nicht alle zeitgleich waren, resp. dass es während der Dauer der Siedlung mit jüngerer Befestigung zu ihren Umbauten kam /z. B. der deutliche Grundriss des Hauses 994/80, der sich mit dem abweichend orientierten, weniger ausgeprägten Hausgrundriss 1167/81 scheidet/, obwohl eine Überschneidung der Häuser bisher nicht sehr oft vorkam. Vorläufig ist es nicht möglich, eine Regelmässigkeit in der gegenseitigen Situierung der Häuser zu konstatieren, der Raum vor dem NNW-Tor der Befestigung ist jedoch in über 50 m Entfernung von der Befestigung frei, ungebaut. Im J. 1981 deckte man 39 weitere, überwiegend Lengyel-Gräber ab. Sechs von ihnen lagen auf dem SO-Hang der Terrasse und gehörten zu einer in 150 m Länge in SO-NW-Richtung sich erstreckender Gruppe,

die seit 1972 untersucht wurde. Die restlichen Gräber entdeckte man in den Schnitten XXXVIII und XXXIX oben auf der Terrasse und waren die Fortsetzung einer weiteren Gruppe von Gräbern, die seit dem J. 1980 abgedeckt wurden. In der ersten Gruppe lagen das reiche Frauengrab 139/81 /Abb. 118/, das reiche Kindergrab 140/81 /Abb. 119/ und das Kindergrab 143/81 in unmittelbarer Nähe der auf der Fundstelle am reichsten ausgestatteten Gräber 130/80 und 132/80. Der Charakter des Inventars und die Nähe der Gräber /namentlich 130/80 und 139, 140 und 143/81/ erlauben es, über ihre Zusammengehörigkeit zu erwägen. Das Inventar der Gräber der zweiten Gruppe scheint einen ausgewogeneren Charakter zu haben als jene in der Gruppe auf dem Terrassenhang. Es kamen in ihr nicht /mit Ausnahme des Grabes 3/71, ausser anderen Beigaben auch ein Hundeskelett/ extrem reiche Frauen- oder Männergräber vor. Die Orientierung der Gräber war grösstenteils SW-NO mit verschiedenen Abweichungen nach W-O und mit dem Toten auf der rechten Seite. Umgekehrte Orientierung kam im J. 1981 nicht vor. Das Kindergrab 145/81 und das Grab eines Jugendlichen 149/81 enthielten auf der linken Seite gebettete Skelette und die Gräber 157, 165 und 171/81 Skelette in gestreckter Lage.

Der überwiegende Teil der Objekte gehörte, wie in den vorhergehenden Jahren, zur Badener Kultur der Phase Uny. Trotz grossflächiger Abdeckung fand man bisher in Svodín aus dieser Zeit keine Konstruktion eines oberirdischen oder eingetieften Objektes, das man als Wohnung bezeichnen könnte. In mehreren Objekten von Abfall- oder Vorratscharakter fanden sich Skelette menschlicher Individuen oder von Rindern, evtl. von beiden. Das Objekt 1158 enthielt ein auf den Bauch geworfenes gestrecktes menschliches Skelett, das benachbarte Objekt 1159/81 im oberen Teil ein Kuhskelett und unter ihm vier verschieden gebettete menschliche Skelette. Auf dem Boden des Objektes waren am Umfang acht seichte Pfostenlöcher. Weiter verfolgt wurde die Besiedlung aus der späten Bronze- und der Hallstattzeit. Es wurde kein Wohnobjekt abgedeckt, nur mehrere andere Siedlungsobjekte. Im Objekt 1110/81 lag am Boden ein Erwachsenenskelett. Im J. 1982 wird die Grabung fortgesetzt werden.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ В С. СВОДИН. В 1981 г. был осуществлен 10-ый этап систематического исследования поселения и могильника лендельской культуры, поселения баденской культуры и поселений позднего периода бронзы и периода гальштата в урочище Вушагедь в с. Сводин /рай. Нове-Замки/. Исследование продолжалось к СЗ от исследованной площади. В последние годы исследование сосредоточивалось на вопрос лендельской культуры /поселения к обоим укреплениям и могильник расчлененный на несколько групп. В тех же местах встречается и очень интенсивное заселение баденской культуры, так что некоторые скопления столбовых ям можно лишь тяжело реконструировать в планы домов.

Обе траншеи 1980 г. /XXXIV и XXXV/, именно некоторые их части, были посезаны системами столбовых ям, но застройка обнаруженная в траншеях XXXVIII и XXXIX 1981 г. была менее компактной и помимо неразборчивых склоплений столбовых ям было полностью или частично открыто девять планов домов /1162-1170/81/ со столбовой конструкцией. Закончилось также открытие длиной в 22 м двухкамерного дома 800 с желобчатой конструкцией /открытие ЮВ стены началось в 1979 г./. Дом принадлежит к самому позднему селищному горизонту лендельской культуры на местонахождении, более поздне-

му чем дома со столбовой конструкцией вокруг него. Из взаимного положения столбовых строек явно, что все они не были современны, или что во время существования поселения с более поздним укреплением происходили их перестройки /напр. четкий план дома 994/80, пересекающий менее выразительный план дома 1167/81 с иной ориентировкой/, хотя пересечение строек встречается не счень часто. Пока нельзя установить правильность в размещении домов друг от друга, но площадь перед ССЗ воротами укрепления свободна, незастроена еще на расстоянии 50 м от укрепления.

В 1981 г. вскрылось дальнейших 39 погребений, главным образом лентельских. Шесть из них находились на ЮВ склоне террасы и принадлежат к группе, располагающейся в направлении ЮВ-СЗ на расстоянии 150 м, которая была исследована с 1972 г. Остальные погребения были обнаружены в траншеях XXXVIII и XXXIX наверху на террасе и оказались продолжением дальнейшей группы погребений исследованной с 1980 г. Богатое женское погребение 139/81 /рис. 118/, богатое детское погребение 140/81 /рис. 119/ и детское погребение 143/81 первой группы находились непосредственно по близости богатейших погребений на местонахождении - 130/80 и 132/80. Характер инвентаря и близость погребений /погребения 130/80 и 139, 140 и 143/81/ позволяют предполагать их принадлежность. У инвентаря погребений второй группы явно, что он имеет более уравновешенный характер, чем в группе на склоне террасы. В этой группе не было встречено /за исключением погребения 3/71, содержащего кроме других приложений также костяк собаки/ никаких исключительно богатых женских или мужских погребений. Умершие были уложены на правом боку и ориентировка погребений была в большинстве случаев ЮЗ-СВ с разными отклонениями к З-В. Противоположная ориентировка не была в 1981 г. встречена. В детском погребении 145/81 и в погребении молодого индивидуума 149/81 был костяк уложен на левом боку и в погребениях 157, 165 и 171/81 был костяк в вытянутом положении.

Большинство объектов, так же как и в предыдущие годы, относится к баденской культуре, к фазе Унь. Вопреки размерной открытой площади не нашлась пока ни одна конструкция надземного или запущенного объекта, относящаяся к этому времени, которую было бы возможно считать жилищем. В нескольких объектах мусорного или хранилищного характера нашлись костяки людей или скота, или же обеих. В объекте 1158 находился на живот брошенный вытянутый костяк, соседний объект 1159/81 содержал в верхней части костяк коровы и под ним четыре разно уложенных человеческих костяка. На дне объекта, по его окружности, находилось восемь мелких столбовых ям. Было обследовано и заселение позднего периода бронзы и периода гальштата. Не было вскрыто ни одно жилище, только несколько других селищных объектов. В объекте 1110/81 лежал на дне костяк взрослого человека. Исследование будет продолжаться в 1982 г.

ZJISTOVACÍ VÝZKUM V KATASTRU OBCE PRAŠNÍK

Petr N o v á k

Průzkumem v katastru obce Prašník /okres Trnava/ se zjistilo další opevněné sídliště v poloze Tlstá hora /35-32-06, 1 : 10 000. 382 : 63 mm/. Zřejmě nedokončená opevnění obepínala ve snáze zranitelných místech vrchol kopce. Množství drobného, atypického střešního materiálu, rozptýleného po svahu, vyvolalo potřebu zjišťovacího výzkumu lokality. Pět nepravidelnými /s ohledem na porost/ sondami se zjišťovala intenzita osídlení a jeho časové zařazení.

Sonda I na samém vrcholu opevněné plochy nepřinesla, kromě novověkých nálezů, žádné výsledky. Po odstranění povrchové vrstvy se objevilo skalnaté vápencové podloží.

Sondy II a III na svahu pod náhorní plošinou zachytily část destrukce sídlištního objektu. Na vyrovnaném terénu ležela, spolu se střepy nádob, vrstva mazanice. Třebaže prostor pokrytý mazanicí nesl známky úprav, nepodařilo se identifikovat stopy kulové nebo jiné konstrukce.

Podobnou situaci poskytly i sondy IV a V, situované ještě níže po svahu. Pás kamenů lemujících zvýšenou stěnu v okrajové části S IV naznačoval, že obydlí byla částečně zahloubena do svahu. Rozpukaná a sekundárně přepálená keramika pod vrstvou mazanice svědčila o požáru objektů, které již nebyly následně obnověny.

V nalezeném střešním materiálu je značný podíl nevýrazných zlomků velkých nádob, někdy zdobených širokými mělkými žlábkami. Výduť těla menší nádoby vertikálně člení výrazná plastická žebra. U několika drobných zlomků šálku se na ostré hraně těla objevuje protlačovaná lišta. Blíže rozbor nalezeného materiálu, vzhledem ke stupni technického zpracování, není zatím možný.

Výsledky výzkumu ukazují na jednorázové osídlení zatím nevídaného hradiště z doby halštatské.

Hradiště na Tlsté hoře v blízkosti opevněného bodu v poloze Hrádok podtrhuje význam malokarpatského průsmyku v oblasti Prašníku a současně dokládá jeho využívání, resp. nutnost ochrany ve starší době železné.

FESTSTELLUNGSGRABUNG IM KATASTER DER GEMEINDE PRAŠNÍK. Zugleich mit der Untersuchung des urzeitlichen - mittelalterlichen Burgwalles in der Flur Hrádok in Prašník /Bez. Trnava/ stellte man durch eine Geländebegehung auf der Anhöhe Tlstá hora Reste undatierter Befestigungen fest. Die Feststellungsgrabung zeigte, dass die sichtlich unvollendeten Befestigungen eine einphasige Besiedlung aus der Hallstattzeit geschützt hatten. Die Hausdestruktionen, die bei der Feststellungsgrabung gefunden wurden, tragen Brandspuren und keine Anzeichen von nachfolgender Erneuerung.

Beide Burgwälle, sowohl in Tlstá hora als auch in der Flur Hrádok, betonen die Bedeutung des kleinkarpatischen Passes bei Prašník und zeugen von seiner Benützung von einer Reihe urzeitlicher bis mittelalterlicher Zivilisationen.

РАЗВЕДОЧНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ В КАДАСТРЕ С. ПРАШНИК. Во время исследования доисторическо-средневекового городища в урочище Градок в с. Прашник /рай. Трнава/ были разведками обнаружены на Тлстой горе остатки недатированных укреплений. Разведочное исследование показало, что явно незаконченные укрепления защищали однофазное поселение периода гальштата. Обвалы жилищ, обнаруженные во время разведок, несут следы пожара и признаки их последующего восстановления не встречаются.

Оба городища, как в урочище Тлста гора, так и в урочище Градок, подчеркивают значение малокарпатского перевала в области Прашника и свидетельствуют о его использовании рядом доисторическо-средневековых цивилизаций.

VÝSKUM NA HRACHOVISKU PRI ŠTRBE

Bohuslav Novotný

Po predbežnom terénnom prieskume v r. 1980 uskutočnila Katedra všeobecných dejín a archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v spolupráci s Podtatranským múzeom v Poprade v júli a auguste 1981 výskum stredovekých sídliskových objektov v polohe Hrachovisko-Zemská /M-34-101-C-c, 1 : 25 000, 270 : 222 mm/. Lokalita leží v katastri obce Štrba /okres Poprad/, poľnohospodársky /lúky/ ju však obhospodaruje blízke JRD v Suňave. Podnetom k archeologickému výskumu bola ľudová tradícia o zaniknutej osade Hrachovisko, ktorá mala byť predchodcom neskoršej Štrby. Sondu s rozmermi 10 x 10 m, neskôr rozšírenú západným smerom na 10 x 15 m, sme situovali v miestach, kde asi 70 cm hlboká priehĺbeň naznačovala zahĺbený sídliskový objekt, čo indikoval aj nález stredovekého keramického materiálu v roku 1980. Odkrývkou sa ukázalo, že ide o príbytok-zemnicu zrejme so zrubovou nadzemnou časťou /kolové jamy sme nezistili/, asi 4 m dlhý a 3 m široký, zahĺbený 130 cm, s prístupom v juhovýchodnom rohu. Pôvodné rozmery boli zrejme menšie, dnešné ovplyvnil zosuv bočných stien. Vyše tretiny vnútornej plochy objektu zaberala hlinená lavica, situovaná pri južnej stene, vysoká 45 cm. Vnútri príbytku sme nezistili ohnisko, črepový materiál zodpovedá nálezom z okolia chaty. Vchod z južnej strany spevňoval múrik z kameňov kladených nasucho a pôvodne ho zrejme uzatvárali dvere, z ktorých časti železného kovania boli na hlinenej dlážke. V zásype sa našli zvyšky zrúteného dreveného krovu. Jeho väzba sa ešte dala sledovať. Do boku hlinenej lavice, približne v jej strede, bol vyhlíbený výklenok, v ktorom bola kotlíkovitá nádoba s prstencovitou pôškou, obrátená dnom hore. Skrývala zuhoľnatené zvyšky kosodreviny /Pinus mugo/, šišku /Pinus mugo/ a kvetenstvo astrovitej rastliny /pravdepodobne Matricaria chamomilla/. Rozbor urobil E. Krippeľ z Geografického ústavu SAV v Bratislave. Severný bok chaty chránil násyp hliny a kamienka, zrejme z výkopu zemnice. Severne od nej bolo na ploche ohraničenej dvoma zuhoľnatenými brvnami veľké množstvo črepov. Pochádzali z niekoľkých desiatok nádob vajcovitého tvaru rôznej veľkosti; na pleciach ich zdobil pás nepravidelných voodorovných žliabkov, ktoré niekedy prechádzali do súvislého vlnitého rebrovania. Keramiku, a tým aj zemnicu /obr. 120/ možno datovať do 15. stor. n. l. Nálezy sú uložené v Podtatranskom múzeu v Poprade.

Na výskume sa zúčastnili poslucháči archeológie v rámci povinnej prázdninovej praxe.

GRABUNG AUF HRACHOVISKO BEI ŠTRBA. Im Sommer 1981 deckte die Philosophische Fakultät der Komenský-Universität in Bratislava unter Mitarbeit mit dem Podtatranské múzeum in Poprad in der Flur Hrachovisko, im Südteil des Katasters von Štrba /Bez. Poprad/, eine mittelalterliche Halbgrubenhütte von ca. 4 x 3 m Ausmass mit dem Eingang in der SO-Ecke ab. Die Wohnung, deren Oberbau sichtlich ein Blockbau war /Pfostenlöcher wurden nicht festgestellt/, hatte keine Feuerstelle und den grössten Teil ihres Innenareals nahm eine Lehmbank ein. In einer Seitennische der Bank fand man ein umgestülptes kesselartiges Gefäss mit verkohlten Resten von Knieholz, Zapfen und einer asterartigen Pflanze, was nicht nur von seiner besonderen Sendung, sondern auch vom Zweck der ganzen Wohnung spricht. Nordöstlich der Hütte war eine grosse, durch verkohlte Gehölze umgrenzte Scherbenmenge dutzender Gefässe von gleicher Form, aber verschiedener Grösse. /Abb. 120./

ИССЛЕДОВАНИЕ В УРСЧИШЕ ГРАХОВИСКО У С. ШТРБА. Летом 1981 г. Философский факультет Университета им. Коменского и Подтатранский музей в г. Попрад вскрыли в урочище Граховиско в южной части кадастра с. Штрба /рай. Попрад/ средневековое жилище - полуземлянку размерами около 4 x 3 м с входом в ЮВ угле. У жилища, надземная часть которого была, по-видимому, срубовая /столбовые ямы не были обнаружены/, не было очага и большую часть его внутреннего пространства занимала глиняная лавка. В боковой нише лавки был найден котелковидный сосуд вверх дном, закрывавший обугленные остатки горной сосны, шишку и сложноцветное растение, что свидетельствует о необыкновенном назначении не только сосуда а всего жилища. К СВ от жилища находилось окруженное обугленными дровами большое количество черепков от нескольких десятков сосудов одинаковой формы, но разных размеров. /Рис. 120./

PIATA ETAPA VÝSKUMU V NIŽNEJ MYŠLI

Ladislav O l e x a

Od júla do konca októbra 1981 pokračoval archeologický výskum v Nižnej Myšli v polohe Várhegy II /okres Košice-vidiek/. Počas tejto v poradí už piatej etapy sme zamerali pozornosť najmä na preskúmanie ďalšej časti koštiansko-otomanského pohrebiska zo staršej doby bronzovej.

Pohrebisko je časťou komplexu sídlisk a pohrebísk otomanskej kultúry na ľavobrežnej vyvýšenine rieky Hornádu v Košickej kotline /M-34-127-B-a, 1 : 25 000, 19 : 215 mm/. O výsledkoch predchádzajúcich sezón výskumu, ktoré realizoval Archeologický ústav SAV Nitra - VPS v Košiciach, sme priebežne informovali v ročníkoch 1977-1980 tohto periodika.

V prvom období sme sa upriamili na overenie situácie na opevnenej akropole v južných častiach vyvýšeniny. Archeologickým i geofyzikálnym výskumom sme zistili, že akropola s rozlohou cca 50 x 60 m mala urbanisticky dômyselne riešenú ulicovú zástavbu a opevnenie, ktoré v skúmanej časti pozostávalo zo 6 m hlbokkej a 15 m širokej priekopy. Medzi priekopou a príbytkami zrubového charakteru s kamenými podmurovkami bol navŕšený hlinený val, na úrovni terénu široký 15 m. Početné nálezy keramiky i bronzových predmetov dovoľujú nateraz predpokladať len jednu sídliskovú fázu a datujú ju do stupňa BA₂.

V nasledujúcich rokoch sme sa zamerali na skúmanie hrobov na rozsiahlom pohrebisku severne od akropoly. Na zatiaľ preskúmanej ploche takmer 100 x 80 m sme zistili archeologicky dôležitú situáciu. V tomto priestore, ktorý je dominantou celej vyvýšeniny, sú v superpozícii hroby z dvoch pohrebísk tej istej kultúry, a to z počiatkovej, koštiansko-otomanskej a strednej, klasickej otomanskej fázy. Jednotlivé hroby sa vzájomne neporušovali, mali rozdielnu hĺbku a len nepatrné rozdiely v úpravách a situovaní jám. Základná orientácia hrobov oboch pohrebísk bola S-J, resp. J-S. Takmer dôsledne boli v nich pochovávaní jedinci v skrčenej polohe, otočení tvárou na východ. Opačná orientácia mŕtvych sa pravdepodobne riadila podľa pohlavia. Tento rítus sa dodržiaval i pri pochovávaní detí, čo sa markantne javilo aj v spoločných hrobách s dospelými. Zjavnú výnimku tvorili tzv. symbolické hroby, kde jamy obvyklých rozmerov obsahovali len milodary, takmer výlučne keramiku. Početný inventár hrobov /kolekcie šperkov, pracovné nástroje, zbrane a keramické milodary/ datuje staršie, koštiansko-otomanské pohrebisko do staršieho úseku BA₂ a mladšie, otomanské do nasledujúceho mladšieho úseku stupňa BA₂ a sčasti do BA₃.

Na ploche pohrebísk, opäť v superpozícii s niekoľkými hrobmi, sa zistili zvyšky plytšie situovaných príbytkov a zahĺbené hospodárske jamy. Pri hĺbení týchto objektov zriedkavo došlo aj k zničeniu častí starších hrobov, no obyčajne boli dna jám nad pochovanými jedincami. Príbytky a jamy tvorili súčasť rozsiahlej osady, zdá sa opevnenej, ale bez výraznejšej urbanistickej koncepcie zástavby. Túto osadu, ktorá je zavŕšením osídlenia vyvýšeniny nositeľmi otomanskej kultúry, môžeme podľa množstva výraznej keramiky i typických tzv. kozider-ských bronzov datovať do poklasickej fázy a zaradiť na začiatok strednej doby bronzovej, do stupňa BB₁. Z toho vyplýva, že v polohe Várhegy v Nižnej Myšli sa stretávame s nálezmi z počiatkov osídlenia Slovenska ľuďmi otomanskej kultúry, s pamiatkami z obdobia jej rozkvetu v klasickom stupni i zo záverečných fáz, keď sa postupne transformovala do mladšieho, pilínského osídlenia.

V roku 1981 sme sa upriamili najmä na preskúmanie staršieho, koštiansko-otomanského pohrebiska. Zvolili sme metódu výskumu rozsiahlejšími sondami /25 x 10 m/ a využívali sme aj dostupnú mechanizáciu - autobager Detvan a dopravné transportéry. Pozornosť sme sústredili na zachytenie severnej a východnej časti pohrebiska a preskúmanie všetkých sídliskových objektov, ktoré ho prekrývali. Plánované práce sa vykonali v celom rozsahu. Na ploche takmer 700 m² sme preskúmali 40 kostrových hrobov a 36 objektov z poklasickej fázy otomanskej kultúry. Nálezy rozhodujúce pre datovanie osady sme získali zo zahĺbených hospodárskych jám. Tieto objekty mali pôvodne rôznu funkciu. Podľa rozdielnej výplne i inventára ich možno rozdeliť na exploatačné, skladovacie a odpadové jamy. Ich dna vždy zasahovali do podlažia, do kvalitnej hliny zo zvetraného tufitu, ktorú obyvatelia osady zrejme používali pri úpravách príbytkov a v hrnčiarstve. Prvotným cieľom hĺbenia jám bolo teda získavanie materiálu. Až druhotne ich využívali buď ako zásobné priestory, alebo do nich hádzali odpadky a popol. Z jám sme získali zvyšky zuhoľnatených plodín a množstvá zvieracích kostí, ktoré umožňujú poznať stravu obyvateľov osady. Väčšinu nálezov z jám tvorila keramika /viac exemplárov sa dalo zrekonštruovať/ a často sa vyskytli poškodené, neupotrebiteľné nástroje z parohoviny a kostí. Dokladom miestneho spracúvania bronzú sú fragmenty kamenných kadlubov, zlomky a nepodarky bronzových výrobkov, ako aj bronzové zliatky. Unikátnym nálezom je téglík na roztavovanie kovu, na ktorom sú na výlevke

zachované stopy bronzoviny. Pozoruhodný je výskyt ojedinelých nepoškodených bronzových výrobkov /ihlica, prívesok, dýka, dláčka/ v odpadových /smetiskových/ jamách. Častým nálezom boli aj rôzne veľké fragmenty kamenných roztieračov zrna. Nálezy z tohto najmladšieho horizontu osídlenia polohy Várhegy II korešpondujú s materiálom zo Spišského Štvrtka a Stredy nad Bodrogom. K tomuto sídlisku sme zatiaľ v Nižnej Myšli neobjavili súveké pohrebisko.

Preskúmaním ďalších štyridsiatic hrobov koštiansko-otomanského pohrebiska sme získali viaceré doplnujúce poznatky o charaktere materiálnej kultúry z počiatkov otomanského osídlenia nášho územia, keď dochádza k symbióze nového obyvateľstva s domácim etnikom. Na početných nálezoch, najmä keramike, no aj pri ustaľovaní zmien v pohrebných zvyklostiach badať postupnú asimiláciu pôvodného obyvateľstva. Zmiešaný charakter nálezov bude východiskovým bodom pri objasňovaní starootomanského čiže predklasického osídlenia Košickej kotliny. Z najzaujímavejších nálezov hodno spomenúť zlatú sibinskú záušnicu, ktorú sme našli v detskom hrobe, či dvojdielny kamenný kadlub, uložený pri nohách pochovaného muža. Zo všetkých doteraz preskúmaných hrobov zaujmú pozornosť nálezy z hrobov 118 a 123. V oboch boli /podľa orientácie i stavby kostier a znakov na lebkách/ pochované ženy. V hrobe 123 sme našli o. i. náhrdelník z 30 jantárových perál a na hrudníku 20 tepaných zlatých pukličiek s protiľahlými dierkami. V hrobe 118, ktorý bol čiastočne vykradnutý, sa popri výraznej keramike majúcej hatvanske prvky našla unikátna zásterka. Tvorili ju kombinovane navlečené visiace šnúry z rôznofarebných korálikov a napodobenín mušlí i špirálok. Zásterka bola poskladaná až z 3 252 kusov fajansov; našli sme ju uloženú v lone. Zatiaľ nepoznáme ani jeden hrobový nález zo staršej doby bronzovej v Karpatskej kotline, kde by sa bolo našlo takéto množstvo fajansov. Popri týchto výnimočných nálezoch sme počas piatej výskumnej etapy získali početné súbory šperkov, pracovné nástroje, keramiku a v neposlednej miere aj poznatky o tom, ktorým smerom sa má uberať výskum v nasledujúcich rokoch.

Ukazuje sa, že myšlienka realizovať výskum na dávnejšie známej lokalite v Nižnej Myšli bola správna, lebo po jeho skončení a zhodnotení budeme môcť v mnohom obohatiť poznatky o otomanskej kultúre, o živote, pohrebných zvyklostiach i kultúrnych vzťahoch spoločnosti staršej doby bronzovej.

FÜNFTE GRABUNGSETAPPE IN NIŽNÁ MYŠLA. Seit 1977 realisiert das Archäologische Institut der SAW - Aussenstelle in Košice, eine systematische Grabung in Nižná Myšla /Bez. Košice/ in der Ostslowakei. Die ausgedehnte Fundstelle gehört zur Otomani-Kultur. Es befindet sich hier ein Gräberfeld mit Skelettgräbern aus der beginnenden Koštany-Otomani-Phase, d. h. aus der Zeit, als die neu angekommene Bevölkerung mit dem einheimischen Ethnikum in diesem Gebiet zusammentraf. An den Funden beobachtet man eine allmähliche Assimilation der Träger der Koštany-Gruppe, die sich im älteren Abschnitt BA₂ der älteren Bronzezeit vollzog. In Superposition mit den Gräbern des älteren Gräberfeldes liegt ein jüngerer Gräberfeld /aus dem jüngeren Abschnitt der Stufe BA₂ und aus der Stufe BA₃/. Einige Gräber der beiden Gräberfelder sind mit seichten Siedlungsobjekten und Abfallgruben einer grossen und noch jüngeren Siedlung überdeckt. Zahlreiche Funde, vor allem aus Wirtschafts- und Abfallgruben, datieren die Ansiedlung in den Anfang der mittleren Bronzezeit /BB₁/ und sind für die Schlussphasen der Otomani-Kultur in der Ost-

slowakei kennzeichnend. Dem Siedlungs- und Gräberfeldkomplex von Nižná Myšľa ergänzt eine durch einen Probeschnitt lokalisierte befestigte Akropolis mit gassenartiger Überbauung. Anhand der Keramik und der Bronzefunde gehört sie in die Stufe BA₂, in die klassische Phase der Otomani-Kultur.

Im J. 1981 wurden weitere 40 Košťany-Otomani-Gräber und 36 Objekte aus den Anfängen der mittleren Bronzezeit untersucht. Unter den Funden fesselten die Aufmerksamkeit ein Halsband aus 30 Bernsteinperlen, ausgeprägte Keramik, Gold- und Bronzeschmuck und aus einem Grab 3252 Fayance-Perlen, die ein Schürzchen bildeten. Die seichterere Objekte aus der nachklassischen Phase der Otomani-Kultur lieferten eine grosse Keramikmenge, beschädigte Stein-, Knochen- und Bronzewerkzeuge. Bemerkenswert ist in den Abfallgruben das Vorhandensein von vereinzelt unbeschädigten Bronzen /Nadel, Anhänger, Dolch/ aus dem sog. Koszider-Horizont. Man fand in ihnen auch Belege von lokaler Bronzeverarbeitung und Metallgiesserei: einen Tiegel, Gussformfragmente, Schmelzstücke und Bronzeclumpen.

Keine der erwähnten Siedlungen und Gräberfelder ist bisher zur Gänze untersucht worden.

ПЯТЫЙ ЭТАП ИССЛЕДОВАНИЯ В С. НИЖНА-МИШЛЯ. С 1977 г. Археологический институт САН - база Кошице осуществляет исследование в с. Нижна Мишля /рай. Кошице/ в Восточной Словакии. Размерное местонахождение принадлежит отоманской культуре. Здесь находится могильник с труположениями зачаточной коштянско-отоманской фазы, когда на этой территории встретились новопришедшее население с местной этнической группой. Находки отражают постепенную ассимиляцию народа коштянской группы, которая произошла во время старшего отрезка BA₂ раннего периода бронзы. В суперпозиции над погребениями старшего могильника лежит младший могильник /младший отрезок ступени BA₂ и ступень BA₃/. Некоторые погребения обеих могильников перекрыты мелкими селищными объектами и мусорными ямами размерного и еще более младшего поселения. Многочисленные находки, прежде всего из хозяйственных и мусорных ям, датируют поселок началом среднего периода бронзы /BB₁/ и они характерны для последних фаз отоманской культуры в Восточной Словакии. Комплекс поселений и могильников в с. Нижна-Мишля дополняет укрепленный акрополь, определенный разведочной траншеей. Исходя из керамики и бронзовых предметов он относится к ступени BA₂, к классической фазе отоманской культуры.

В 1981 г. было исследовано дальнейших 40 коштянско-отоманских погребений и 36 объектов начала среднего периода бронзы. Среди находок из могильника привлекли интерес ожерелье из 30 янтарных жемчужин, своеобразная керамика, украшения из золота и бронзы и в одном из погребений 3252 фаянсовых бусов, составляющих передник. Из мелко углубленных объектов поклассической фазы отоманской культуры было приобретено количество керамики, поврежденные каменные, костяные и бронзовые орудия. Интересно наличие в мусорных ямах неповрежденных бронзовых предметов /булавка, подвески, кинжал/ т. н. косидерского горизонта. В них были найдены и свидетельства местной обработки бронзы и литья металлов: тигель, фрагменты литейных форм, слитки и литейная бронза.

Пока ни одно из упомянутых поселений и могильников не было полностью исследовано.

DOKLADY O STREDOVEKOM OSÍDLENÍ LEOPOLDOVA

Ivan P a s t o r e k

V intraviláne mesta Leopoldova /okres Trnava/ preskúmalo Okresné múzeum Trnava so sídlom v Hlohovci časť sídliska z 12.-13. storočia. Po obhliadke trasy vodovodného potrubia v severovýchodnej časti Leopoldova sa uskutočnil v mesiacoch júl-august záchranný archeologický výskum objektov pri železničnej trati Leopoldov - Nitra a v trojuholníku medzi železničnými traťami Leopoldov - Zilina, Leopoldov - Nitra a štátnou cestou Leopoldov - Madunice.

V blízkosti železničnej trate Leopoldov - Nitra /35-34-07, 1 : 10 000, 277 : 330 mm/ sme vytýčili sondu S-1/81, ktorou sa odkryla jama s výplňou hnedej zeminou zmiešanej aj s časťami mazanice, s uhlíkmi a popolom. Jama mala oválny pôdorys, šikmé steny, ploché dno a bola zahĺbená do sterilného hlinitého podlažia. Obsahovala keramiky; kovový materiál chýbal. Výraznejšími nálezmi boli okraje a dna hrncov a plochá pokrývka.

Ústia nádob boli jednoduché, šikmo von vytiahnuté, s rovno alebo šikmo zrezaným okrajom. Telá dekorovala rytá závitnica a jednoduchá vlnovka. Niektoré dna hrncov s drsným povrchom mali geometrickú hrnčiarsku značku. Z ďalších keramických nálezov hodno uviesť pokrývku s plochým telom a gombíkovitým držadlom /inv. č. H-4974/. Podľa týchto nálezov datujeme jamu, ktorá slúžila ako zásobník, do 12.-13. stor.

Súčasťou stredovekého osídlenia boli aj objekty preskúmané na ploche vymedzenej na mape 35-34-07, 1 : 10 000, 285 : 326 mm. Sondou S-2/81 sa odkryla jama nepravidelného tvaru. V hnedočiernej až čiernej výplni tejto jamy sa vyskytovali uhlíky, časti mazanice a črepy keramiky z 12.-13. storočia. Ryha pre vodovodné potrubie porušila okrem opísaných objektov aj dielňu s pecou a odpadovú jamu. Dielňa, zahĺbená do sterilného hlinitého podlažia, bola vyplnená hnedou zeminou s hojným výskytom mazanice, uhlíkov a popola. V jej východnej časti stála pec oblúkovitého tvaru so zvislými stenami, pod ktorými bola hrubá vrstva popola. V blízkosti dielne, ktorej funkcia je zatiaľ neznáma, sa zistila plytká oválna jama, vyplnená hnedočiernou zeminou. Vo výplni, podobne ako vo výrobnom objekte, sa vyskytovali okrem popola, uhlíkov a mazanice črepy keramiky datovanej do 12.-13. storočia.

Zo stredoveku /12.-13. stor./ pochádza s najväčšou pravdepodobnosťou i odpadová jama obsahujúca kusy mazanice a zuhoľnatené drevo. Mazanica mala jednu stranu vyhladenú, druhú s výraznými odtlačkami prútia.

Všetky objekty preskúmané v r. 1981 a objekt s pecou zistený v r. 1978 na Gottwaldovom námestí sú dokladom zatiaľ najstaršieho stredovekého osídlenia Leopoldova. Ostatné doterajšie nálezy dokumentovali osídlenie až v 14.-15. stor. Na miestach pôvodného stredovekého sídliska vzniklo v druhej polovici 17. stor. mesto pri protitureckej pevnosti.

BELEGE ÜBER MITTELALTERLICHE BESIEDLUNG VON LEOPOLDOV. Im Stadtinneren von Leopoldov /Bez. Trnava/ verwirklichte das Bezirksmuseum Trnava mit dem Sitz in Hlohovec eine archäologische Rettungsgrabung auf mittelalterlichen Objekten, die durch eine Wasserleitungsrinne gestört worden sind. In der Nähe der Bahnstrecke Leopoldov - Nitra bestand der Inhalt einer Vorratsgrube aus brauner Füllerde mit Scherben und einem flachen Topfdeckel.

Weitere mittelalterliche Objekte wurden in nördlicher Richtung untersucht: eine Grube von unregelmässiger Form, eine mit Lehmverputz und verkohltem Holz angefüllte Abfallgrube, eine ovale seichte Grube und ein eingetieftes Objekt-Werkstatt. In der Werkstatt befand sich ein Kuppelofen mit erhaltenen senkrechten Wänden und eine dicke Aschenschicht. In sämtlichen Objekten, ausser der Abfallgrube, bestand das datierende Material aus für das 12.-13. Jh. charakteristischen Scherben. Die Objekte samt dem im J. 1978 entdeckten Ofen auf dem Stadtplatz Gottwaldovo námestie sind ein Beleg über die älteste festgestellte mittelalterliche Besiedlung der Stadt.

ДОКАЗАТЕЛЬСТВА ЗАСЕЛЕНИЯ Г. ЛЕОПОЛЬДОВА В СРЕДНЕВЕКОВЬЕ. Внутри г. Леопольдов /рай. Трнава/ провел Областной музей Трнава с резиденцией в г. Глоговец охранное археологическое исследование средневековых объектов, нарушенных желобом для водопровода. Недалеко от железнодорожной линии Леопольдов - Нитра была вынута засыпка зерновой ямы, состоящая из бурой земли, которая содержала черепки и одну плоскую крышку. В северном направлении были обследованы дальнейшие средневековые объекты: яма неправильной формы, мусорная яма заполненная обмозкой и обугленным деревом, мелкая овальная яма и углубленный объект-мастерская. В мастерской находились сводчатая печь с сохранившимися вертикальными стенами и толстый слой пепла. Во всех объектах, за исключением мусорной ямы, датирующим материалом служили керамические черепки типичные для XII-XIII вв. Совместно с находкой печи в 1978 г. на площади им. Готвальда объекты являются свидетельством пока древнейшего заселения города в средние века.

SÍDLISKO Z 10. STOROČIA V ČERVENÍKU

Ivan Pastorek

V júli a auguste 1981 uskutočnilo Okresné múzeum Trnava so sídlom v Hlohovci prieskum polohy Struky v Červeníku /okres Trnava/ na trase ryhy pre produktovod Jaslovské Bohunice - riečište Váhu. V miestach nálezov archeologických objektov /35-34-07, 1 : 10 000, 230 : 213 mm/ sa realizoval záchranný výskum, počas ktorého sme odkryli časti troch zemníc, dvoch samostatných pecí a zdokumentovali najvýraznejšie kultúrne vrstvy. Sondou S-7/81 sa preskúmaval obdĺžnikový príbytok s plochou hlinenou pecou v strede. Z pece sa však zachovalo iba ploché dno a drobná do červena prepálená mazanica z klenby. Výplň príbytku tvorila čierna zemina so sporadickým výskytom uhlíkov, mazanice a črepov.

Severozápadne od príbytku sa odkryla v sonde S-6/81 chata obdĺžnikového tvaru s výplňou čiernej zeminy, v spodnej časti bohato zmiešanej s uhlíkmi a popolom. Bola zahĺbená do hlinitého podlažia, dno tvoril riečny štrk. Súčasť vybavenia predstavovalo ohnisko a pec. Ohnisko, zachované v pôvodnom stave, malo kruhový pôdorys a bolo vyložené lámaným kameňom a riečnymi okruhliakmi. Riečny kameň tvoril veniec ohniska, kamene spájala žltá hlina, ktorá sa v priebehu používania prepálila do červena. Z hlinitej pece sa zachovalo ploché dno nepravidelne oválneho tvaru. Z pôvodnej klenby zostala iba vrstva drobivej mazanice. V objekte sa okrem archeozoologického materiálu zaevidovali keramické črepy.

Južne od príbytku bola umiestnená samostatná pec nepravidelného oválneho tvaru s mierne prehnutým dnom, zachovanými časťami stien a klenby. Nad dnom, ktoré ležalo na štrkovom podlaží, sa našiel väčší črep hrubostennej nádoby. Nad pecou spočívala kultúrna vrstva bez datovacích nálezov. Nie je vylúčené, že pec bola súčasťou sídliskového objektu, ktorý buď podstatne zničila ryha pre produktovod, alebo smeruje pod blízku komunikáciu, kde sa prieskum nemohol robiť.

Príbytok obdĺžnikového tvaru sa preskúmaval 110 m severozápadne od samostatnej pece. Zachovaná časť vypínala čierna zemina s uhlíkmi, popolom a mazanicou. Okrem črepov sa v nej našla i spodná časť hrnca a kostené šidlo. Súčasťou objektu bola malá plochá piecka, z väčšej časti zničená ryhou pre produktovod, a pomerne mohutná kruhová pec na pečenie chleba, umiestnená v jeho východnej časti. Pec mala ploché vyhladené dno a klenbu, z ktorej sa zachovali iba fragmenty a vrstva drobivej, do červena prepálenej mazanice. Otvor pece bol z juhu, zo strany prevládajúcich vetrov.

Okrem objektov boli dokladom osídlenia lokality v 10. storočí /datovanie podľa tvaru a výzdoby keramických fragmentov/ aj hrubé a rozsiahle kultúrne vrstvy čiernej zeminy so sporadickými nálezmi črepov. K osídleniu v tomto období patrila pravdepodobne i pec bez datovacieho materiálu, ktorá mala ploché dno, vyložené veľkými okruhliakmi, a šikmé hlinené steny, na povrchu vyhladené, používaním pece prepálené do červena.

SIEDLUNG AUS DEM 10. JAHRHUNDERT IN CERVENÍK. Das Bezirksmuseum Trnava mit dem Sitz in Hlohovec verwirklichte eine Rettungsgrabung in Červeník /Bez. Trnava/. Abgedeckt wurden eingetiefte Wohnhäuser, selbständige Öfen und Kulturschichten aus dem 10. Jh. Die Häuser hatten rechteckige Form; ihre Ausstattung bildeten Lehmöfen und eine Feuerstelle. Im Wohnhaus, Schnitt S-6/81, war eine runde, mit Steinen ausgelegte Feuerstelle und ein Lehmofen mit flachem Boden. In der Ausstattung der Wohnung im Schnitt S-8/81 war ein destrukturierter Ofen mit flachem Boden und ein verhältnismässig massiver Backofen mit rundem Grundriss. Ein selbständiger Ofen befand sich in der Nähe des Wohnhauses im Schnitt S-6/81. Es erhielt sich von ihm der leicht eingebogene Boden, Teile der Seitenwände und Fragmente der Kuppel. Einen weiteren selbständigen Ofen stellt ein mit Flusskieseln ausgelegter Boden mit schrägen rotgebrannten Lehmwänden dar. Die intensive Besiedlung im 10. Jh. belegen Kulturschichten von schwarzer Erde. In ihnen und in den Objekten /ausser dem Ofen mit den Flusskieseln/ fanden sich Topfscherben als Datierungsmaterial.

ПОСЕЛЕНИЕ X В. В С. ЧЕРВЕНИК. Районный музей Трнава с резиденцией в г. Глоговце осуществил охранный исследовательский разведочный раскоп в с. Червеник /рай. Трнава/. Были открыты углубленные жилища, отдельные печи и культурные слои X в. Жилища имели прямоугольную форму; в их состав входили глиняные печи и очаг. В жилище, траншея S-6/81 находились круглый очаг выложенный камнями и глиняная печь с плоским днищем. В жилище в траншее S-8/81, находились развалины печи с плоским днищем и относительно массивная печь круглого плана для печения хлеба. Отдельная печь находилась по близости жилища в траншее S-6/81. От ней сохранились несколько углубленное днище, части боковых стен и фрагменты свода. Дальнейшую отдельную печь представляет днище выложенное круг-

ляками и косыми глиняными, в красный цвет обожженными стенами. О интенсивности заселения в X в. свидетельствуют культурные напластования черной земли. В них и объектах /кроме печи с речными кругляками/ нашлись в качестве датирующего материала черепки от горшков.

VÝZNAMNÉ STREDOVEKÉ NÁLEZY V CENTRE MESTA HLOHOVCA

Ivan P a s t o r e k

Okresné múzeum Trnava so sídlom v Hlohovci pravidelne sleduje zemné práce na stavbách v Hlohovci /okres Trnava/. Výsledky zberov a výskumov, ktoré sa v súvislosti s investičnou a bytovou výstavbou uskutočnili, uverejňujeme v tomto periodiku od r. 1975.

Pri sledovaní zemných prác na úprave komunikácie a pri kopaní ryhy pre kanalizáciu na Michalskej ulici /35-34-12, 1 : 10 000, 23 : 194 mm/ sme zistili a preskúmali významné objekty dokumentujúce stredoveké osídlenie Hlohovca. V sonde S-11/81 sa odkryla jama obdĺžnikového tvaru so zaoblenými rohmi, zahĺbená do kompaktného hlinitopiesčitého až piesčitého podložia. Jama bola v hornej časti porušená úpravou terénu. Jej výplň, oddeľujúca sa od stien, tvorila tmavosivá zemina s kusmi mazanice a uhlíkmi. Našli sme v nej množstvo črepov z hrncov, misiek, pokryvok a gotických pohárov. Niektoré z črepov boli sekundárne deformované žiarom. Z fragmentov sa podarilo zrekonštruovať hrnček, misku a osem pokryvok. V materiáli boli zastúpené aj železné predmety, predovšetkým klince, kovania dverí, časti nožíkov a dva gotické kľúče. Najvýznamnejšími nálezmi boli šperky /pásový prsteň, gravírovaná brošňa/ a 56 denárov a obolov kráľovnej Márie /1385-1395/ i kráľa Žigmunda /1387-1437/. Mince určila E. Kolníková /Archeologický ústav SAV v Nitre/ a budú podrobnejšie spracované v numizmatickej literatúre.

Pretože dno jamy sme zistili pomocou stavebného mechanizmu, nepoznáme, aký malo tvar, resp. rozmery. Vzhľadom na pomerne veľkú hĺbku /7,5 m/ a štruktúru výplne /absencia alebo len malý obsah organických zvyškov/, určujeme jamu ako studňu, avšak nie je isté, či v čase jej vykopania /14.-15. stor./ plnila svoju funkciu, pretože v súčasnosti sme na úrovni dna spodnú vodu nezistili.

Významný objekt, dokladajúci stredoveké osídlenie centra mesta, predstavuje murivo kamennej stavby, odkryté sondou S-12/81. Murivo je v blízkosti studne, na severozápadnej strane, a bolo porušené ešte pred súčasnými úpravami terénu. Počas výskumu sa odkryla časť severozápadného muriu, časť severného uzáveru a súčasné ukončenie východného muriu. V rohoch stavby a pri južnom ukončení boli oporné piliere, vybudované, obdobne ako obvodové murivo, z lomového kameňa. Zásyp architektúry tvorila hnedá zemina bohato zmiešaná so stavebnou sutinou /tehla, kamene, kusy malty/. Našli sa v ňom fragmenty výlučne novovekej keramiky /hrnčiarске výrobky, majolikové nádoby, komorové kachlice zo 17. stor./, sklo a rôzne úžitkové predmety, ako nože, kovania dverí, klince, medený prívesok a gombík. Dôležitým nálezom boli mince: Rakúsko, Ferdinand II. /1619-1637/, groš 1625; Uhorsko, Ferdinand II. /1619-1637/, denáre z rokov 1629, 1630 a 1633, Ferdinand II. /1637-1657/, denár 1640; Nemecko, henneberský biely groš z roku 1706/?, ktoré presnejšie datujú zásyp a sekundárne zásahy do architektúry. Mince určila E. Kolníková.

Murivo z lomového kameňa spájala malta s bohatým obsahom vápna. Vnútoraná časť bola upravená omietkou.

Obdĺžnikovú kamennú stavbu, datovanú do 15.-16. stor., so zachovanými rozmermi 795 x 565 cm zapustili do hlinitopiesčitého svahu, avšak skôr, ako vybudovali obvodové murivo, postavili vnútorné oporné piliere /nie sú s obvodovým murivom viazané a sú omietnuté z vonkajšej i vnútornej strany/.

Ďalšími stredovekými objektmi na lokalite bola obilná jama, zahĺbený výrobný objekt s pecou a časť príbytku. Z obilnej jamy hruškovitého tvaru sa zachovala časť výplne, ktorá pozostávala zo sivohnedej a hnedočiernej drobivej zeminy s uhlíkmi a mazanicou. Jama, zahĺbená do sterilného hlinitopiesčitého podlažia, bola porušená novovekým murivom a úpravou terénu. Kultúrny obsah tvorili črepy, horná časť hrnca so žliabkami, valcovitý pohár, dekorovaný rytou závitnicou, okrúhla železná objímka, úlomky tehál a krytiny. Všetok materiál je zo 14.-15. storočia.

Len čiastočne sa dal odkryť objekt výrobného charakteru. Bol zahĺbený do hlinitopiesčitého podlažia a v jeho rôznorodej výplni sa len sporadicky nachádzali črepy keramiky zo 14.-15. stor. a železná troska. Významnejším nálezom bola časť železnej podkovy. Steny objektu boli šikmé a dno rovné. V západnej časti pôvodne stála pec, z ktorej sa zachovala šikmá stena a zhluk do červena prepálenej drobivej mazanice. Zo spodnej časti sme vybrali výplň pozostávajúcu z hnedej zeminy, bohato zmiešanej so zvyškami organických látok /drevo/. Zahĺbený objekt, pravdepodobne kováčska dielňa, porušil starší stredoveký objekt, datovaný fragmentmi keramiky do 12.-13. stor.

Stredoveké osídlenie lokality na Michalskej ulici v Hlohovci reprezentuje aj profil príbytku s výplňou čiernosivej zeminy. V príbytku, pôvodne obdĺžnikového tvaru /zistená d. 5,80 m/, sme našli ako datovací materiál črepy, spodnú časť gotického pohára, rekonštruovateľnú pokrývku a miskú, všetko zo 14.-15. stor.

Nálezy objektov na Michalskej ulici dokumentujú intenzívne osídlenie centra Hlohovca a významnou mierou prispievajú k rozšíreniu poznatkov o materiálnej kultúre obyvateľov stredovekého mestačka.

BEDEUTENDE MITTELALTERLICHE FUNDE IM STADTZENTRUM VON HLOHOVEC. Das Bezirksmuseum von Trnava mit dem Sitz in Hlohovec /Bez. Trnava/ verwirklichte in der Strasse Michalská ulica eine archäologische Rettungsgrabung in mittelalterlichen Objekten. Es wurde eine Grube - ein in die sterile sandige Lössunterlage eingetiefter Brunnen von rechteckiger Form abgedeckt. Die Verschüttung lieferte viele Scherben, aus denen acht Deckel, ein Töpfchen und eine Schlüssel rekonstruiert werden konnten. Unter den Eisengegenständen überwogen Nägel; als interessante Funde gelten gotische Schlüsseln. Zu den bedeutendsten Funden gehört ausser kleinen Schmuckstücken ein Hortfund /56 Stück/ von Denaren und Obolen der Königin Maria /1385-1395/ und König Sigismunds /1387-1437/.

Zu wichtigen mittelalterlichen Objekten gehört auch ein rechteckiger Steinbau, der in den sandigen Lösshang eingetieft war. Dieser Bau aus dem 15.-16. Jh. wurde durch neuzeitliche Eingriffe gestört. Zur mittelalterlichen Besiedlung der untersuchten Fundstelle gehört auch eine birnenförmige Getreidegrube, ein rechteckiges Wohnobjekt, von dem nur das Profil freigelegt wurde, und ein eingetieftes Produktionsobjekt mit Ofen. Dieses Objekt störte eine ältere, durch Keramik in das 12.-13. Jh. datierte Besiedlung.

ЗНАЧИТЕЛЬНЫЕ СРЕДНЕВЕКОВЫЕ НАХОДКИ В ЦЕНТРЕ ГОРОДА ГЛОГОВЕЦ. Областной музей Трнава с резиденцией в г. Глоговец провел в связи с земляными работами охранное археологическое исследование объектов периода средневековья на Михалской улице в г. Глоговец /рай. Трнава/, была открыта яма - колодец прямоугольной формы, выкопанный в стерильную песчано-глиняную подпочву. В засыпке было найдено количество черепков, из числа которых было реконструировано восемь крышек, горшок и миска. Среди железных изделий преобладали гвозди; интересными находками были готические ключи. Очень важной находкой был, помимо мелких украшений, громадный клад /56 штук/ денариев и оболов королевы Марии /1385-1395/ и короля Сигизмунда /1387-1437/.

Значительным средневековым объектом была прямоугольная каменнаястройка, запущенная в песчано-глиняный склон. Этастройка XV-XVI вв. была нарушена вмешательствами в свое время. Частью средневекового заселения исследованного местонахождения были зерновая яма грушевидной формы, прямоугольное жилище, открытое только в разрезе, и запущенный производственный объект с печью. Производственный объект нарушил старшее заселение, датированное керамикой XII-XIII вв.

ZISTOVACÍ VÝSKUM OPEVNENEJ OSADY ČAČIANSKEJ KULTÚRY V IPEĽSKOM SOKOLCI

Jozef P a u l í k

Výskum Archeologického ústavu SNM na opevnenej čačianskej osade v polohe Staré pieskovisko /Staré vinohrady/ v Ipeľskom Sokolci /okres Levice/ sa realizoval v rámci úlohy štátneho plánu v dňoch 1. 9. až 19. 10. 1981. Cieľom bolo preskúmať opevnenie na lokalite ležiacej na rozhraní dvoch kultúr z mladšej doby bronzovej - čačianskej a pilinskej. V tej istej polohe mal už dávnejšie výskum AÚ SAV /A. Točík/, takže o existencii hradiska, resp. priekopy okolo neho sa už vedelo. Pretože situácia po niekoľkoročnom ťažení piesku sa zmenila a prv preskúmaný priestor sa stal vlastne exploatačnou jamou veľkých rozmerov, bolo treba nové sondážne práce opätovne fixovať na neďaleké pevné body. Lokalita je na východnej strane pomerne výraznej vyvýšeniny, pod ktorou v minulosti meandroval Ipeľ /29-022-67, 1 : 50 000, 150 : 453 mm/.

Nadviazať na staršie odkryté plochy sa nedalo, preto išlo v prvom rade o zistenie priekopy a jej priebehu. S týmto cieľom sa vyhlásili tri sondy a medzi sondami 2/81 a 3/81 menšia plocha rozmerov 2 x 2 m /výsek X/. V tomto bode sa zachytilo severné ukončenie južného ramena priekopy na východnej strane opevnenej plochy. Oprávnený je predpoklad o podobnom ukončení protifaľného severného ramena na južnej strane. Medzi nimi bol asi úsek neopevnený priekopou, takže je pravdepodobné, že už na začiatku prác sa prišlo na existenciu brány do opevneného čačianskeho hradiska. Na pomerne značnú intenzitu jeho osídlenia poukazujú početné povrchové nálezy.

Celková interpretácia získaných poznatkov bude možná až po odkrytí väčšieho úseku priekopy, prípadne celej brány. Z najspodnejších vrstiev priekopy pochádza typická čačianska keramika, reprezentujúca starší vývojový úsek tejto kultúry

/predčačiansky horizont/; v tejto súvislosti je pozoruhodné, že rekonštruovateľné nádoby, a to aj zo staršieho výskumu, predstavujú najstaršiu zložku keramického inventára, pochádzajúcu z nálezových polôh v blízkosti dna priekopy /Paulík 1963, obr. 22: 70-73/. Z tohto predbežne vyplýva, že priekopu vyhĺbili v najstaršej fáze čačianskeho osídlenia lokality. Na nálezisku sa zachytilo aj staršie osídlenie /hatvanská kultúra/.

Výtvarná tvorba čačianskeho ľudu je pomerne známa, preto sú pozoruhodné - ak nejde o nálezy z iného obdobia - dva zlomky z výleviek na nádobách v podobe hláv bájných jednookých vodných zvierat. O charaktere eventúálnych bojových techník svedčia opracované kamenné gule z prakov, neumelý kostený hrot šípky/?/ a kamenná hlavica azda z cepovitej zbrane/?/. /Obr. 121./ Vo výskumných prácach sa bude pokračovať.

L i t e r a t ú r a

PAULÍK, J. 1963: K problematike čačianskej kultúry. Slovenská archeológia, 11, s. 262-332.

FESTSTELLUNGSGRABUNG AUF DER BEFESTIGTEN SIEDLUNG DER ČAKA-KULTUR IN IPELSKÝ SOKOLEC. Im Gemeindegkataster von Ipeľský Sokolec, Flur Staré vinohrady /Bez. Levice/, realisierte das Archäologische Institut des SNM eine kleinere Feststellungsgrabung mit dem Ziel, eine Siedlung aus der jüngeren Bronzezeit zu untersuchen. Ein Teil des Materials der älteren Grabung wurde bereits publiziert /Paulík 1963, S. 298, Abb. 22/. Bei der Grabung erschloss man den Südteil des Eingangs in das befestigte Burgareal, und die Keramikfunde auf der Sohle des Grabens erlauben es, seine Ausschachtung in den älteren Abschnitt der Čaka-Kultur /Vor-Čaka-Horizont/ zu datieren. Von Waffen wurden steinerne Schleuderkugeln, eine knöcherne Pfeilspitze /?/ festgestellt /Abb. 121/. Die Grabung wird fortgesetzt werden.

РАЗВЕДОЧНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ УКРЕПЛЕННОГО ПОСЕЛЕНИЯ КУЛЬТУРЫ ЧАКА В С. ИПЕЛЬСКИ-СОКОЛЕЦ. В кадастре с. Ипельски-Сокоlec, урочище Старе-Виногради /рай. Левице/ провел Археологический институт СМН небольшое разведочное исследование с целью изучить поселение младшего периода бронзы. Часть материала из старшего исследования была уже опубликована /Paulík 1963, стр. 298, рис. 22/. Во время исследования была открыта вжная часть входа в укрепленный ареал городища и керамические находки со dna рва позволяют датировать его углубление ранним периодом культуры Чака /доचाканский горизонт/. Из оружия были найдены каменные шары для пращей, костяное острие наконечника/?/ - /рис. 121/. Исследование будет продолжаться.

DRUHÝ ROK ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU V ŽILKOVCIACH

Juraj P a v ú k

V roku 1980 sa začal záchranný výskum v polohe Vaniga v Žilkovciach /okres Trnava/, vyvolaný exploataciou zeminy na stavbu diaľnice /M-33-123-C-b, 1 : 25 000, 110 - 122 : 220-247 mm/. V r. 1981 výskum nadviazal na plochy skúmané v minulej sezóne /referované v predchádzajúcom ročníku tohto zborníka/. V tomto roku sa začala intenzívna ťažba zeminy, časť lokality je už devastovaná a v priebehu rokov 1982-83 ťažba a rekultivácia zasiahnu plochu viac než 10 hektárov. Doteraz sa preskúmalo okolo 10 000 m². Na vedení výskumu participoval okrem autora J. Bátora a P. Rom-sauer. V chronologickom poradí stručne charakterizujem hlavné výsledky záchranného výskumu. Podľa konfigurácie okraja terasy a postupu zemných prác i výskumu hovoríme o južnej, strednej a severnej časti lokality.

1. V strednej časti lokality, kde sa už začala ťažba zeminy, sme preskúmali tri pôdorysy veľkých kolových stavieb kultúry s mladou lineárnou keramikou. Ne-početné nálezy v pozdĺžnych stavebných jamách datujú všetky tri pôdorysy do strednej fázy mladej lineárnej keramiky. Podľa dislokácie pôdorysov i keramiky sa zdá, že môže ísť o zriedkavý prípad jednofázovej osady. Všetky pôdorysy majú rovnomerne rozmiestnené trojice kolových jám. Kolové jamy z pozdĺžnych stien sa nezachovali. Osídlenie kultúry s lineárnou keramikou na tejto lokalite zatiaľ nebolo známe. Na odhumusovanej ploche sa zistili trojice kolových jám z ďalšie-ho pôdorysu.

2. Počtom sídliskových objektov, pôdorysov domov i jám, ako i množstvom ná-lezov je na nálezisku najintenzívnejšie osídlenie z doby lengyelskej kultúry /Lengyel II, skupina Pečeňady/. Významným prínosom je zistenie nového typu ar-chitektúry lengyelskej kultúry, reprezentovanej pôdorysmi pravouhlých dvojpriesto-rových kolových stavieb megarónovitého typu, orientovaných zhruba v smere S-J. Špecifickou črtou všetkých zachovaných pôdorysov domov je otvorená južná časť. Pôdorysy predstavujú dva rady pozdĺžnych obvodových stien, severnú stenu a prieč-ku zhruba v strede. Severná stena i priečka pozostávajú vždy zo siedmich pomerne hlbokých kolových jám. V strede uzavretého priestoru je jediná kolová jama, situo-vaná bližšie k severnej stene. Rady kolových jám v južnej časti domu sa končia hlbokou kolovou jamou. Ďalšia pomerne hlboká kolová jama je v strede otvorenej južnej časti pôdorysu. Zistili sme pôdorysy trinástich takýchto domov /obr. 122/. Ich dĺžka dosahuje cca 16 m a šírka sa pohybuje okolo 6 m. Osadu s pôdorysmi toh-to typu sledujeme v dĺžke asi 300 m. Takmer na tej istej vzdialenosti sledujeme popri východnom okraji terasy základový žlab palisády, ktorá v určitom vývojovom štádiu obopínala osadu. Exploatačné jamy - veľké hliniská - sa koncentrujú pre-važne na okraji husto zastavanej plochy. Tri kostrové hroby sú podľa inventára i stratigrafie rámcovo súčasné so sídliskom lengyelskej kultúry.

3. V južnej časti náleziska v areáli sídliska lengyelskej kultúry je aj osada badenskej kultúry. Preskúmali sme ďalších päť jám s pomerne bohatými ná-lezmi keramiky, ktorá datuje osadu do záverečnej fázy boľerázskej skupiny.

4. V areáli sídliska lengyelskej a badenskej kultúry sme preskúmali aj sku-pinu deviatich kostrových hrobov zo staršej doby bronzovej. Pravidelné obdĺžni-kové hrobové jamy sú vyhlbené v smere V-Z a pochovaní sú orientovaní typicky obi-dvoma smermi. Podľa korálikov z parohoviny patrí skupina hrobov s najväčšou prav-depodobnosťou nitrianskej skupine.

5. V strednej časti lokality sa vyskytovali jamy kalenderberskej kultúry, chudobné na nálezy. Sídliisko pokračuje aj v severnej časti lokality a dopĺňa kaster sídlisk tejto kultúry na východnom okraji Trnavskej tabule.

6. V južnej časti lokality sa objavil na odhumusovanej časti tesne pod úrovňou ornice rozrušený rímsko-barbarský žiarový hrob. Bol situovaný pri okraji jamy lengyelskej kultúry, preto sa hrobová jama nečrtala. Nezistili sa ani stopy popola a prepálených kostí. Len skladba inventára svedčí o existencii hrobu. V týchto miestach sa terasa začína zvažovať, takže ďalšie plytko situované hroby mohli byť porušené orbou. Severne od hrobu ostala nepreskúmaná plocha, na ktorej sa môžu ešte očakávať aj ďalšie hroby.

Opis inventára hrobu

1. Železný nôž s rapom; d. 13,5 cm, š. čepele 1,8 cm /obr. 124: 2/.
2. Železné nožnice s úzkymi hranenými ramenami, ulomené od rukoväti, z ktorej sa zachovala len malá časť; d. ramien 15,2 a 11,5 cm, hr. ramien 0,3 cm /obr. 124: 1/.
3. Tenké železné kovanie držadla štítu, strechovite prehnuté, pri koncoch lichobežníkovite rozšírené a ploché; na plochých koncoch po jednom otvore; d. fragmentov 3 a 10,5 cm, š. v strede 2 cm, pri koncoch 4 cm, hr. 0,15 cm /obr. 124: 8/.
4. Pár železných asymetrických ostrôh s hrotitými bodcami, ktoré majú pri báze prstencový vývalok; vnútorné kratšie ramienka sú hlavičkovite ukončené; na vonkajších ramenách sú po stranách hrotité háčiky, ukončené platničkou s plastickým vzorom; na tele ostrôh v časti nad bodcom je 0,7 cm vysoký háčik, ohnutý smerom k bodcu; rozpätie ramien 8,2 a 8,8 cm, v. na úrovni bodca 2,1 a 2,5 cm vrátane háčika, hr. 0,2 a 0,3 cm /obr. 124: 7a, 7b/.
5. Fragment bronzovej pracky so zobákovite ohnutým trňom; Ø 0,2 cm, d. trňa 2,3 cm /obr. 124: 3/.
6. Bronzový pásikový fragment asi z kovania opasku; d. 2 cm, š. 0,4 cm, hr. 0,1 cm /obr. 124: 5/.
7. Deformovaný bronzový pásik so špicatými koncami /obr. 124: 6/.
8. Amorfné kúsky živice žltozelenej farby.
9. Deformované kúsky tenkého medeného plechu /obr. 124: 4/.

Na základe typologických zhôd inventára s inými nálezmi /Krakovany-Stráže/ možno tento hrobový celok zaradiť rámcovo do mladšej doby rímskej.

7. Po celom okraji terasy na všetkých skúmaných polohách sa vyskytujú rôznorodé objekty z 11.-13. storočia. Najmarkantnejšie sú komplexy veľkých klenbových pecí s rozsiahlymi predpecnými jamami. Jeden takýto komplex na južnej časti lokality tvorila pec 109 a 112 a ďalší pozostával z pecí 132 a 139 /obr. 123/. Predpecné jamy nepravidelného tvaru obsahovali kyprú humusovitú výplň a v bezprostrednej blízkosti pecí, v jednej z jám, sa vyskytovali aj popolovité vrstvy. Pece s priemerom 150-200 cm a s dobre vypracovaným dnom, boli situované mimo obydľia. Jedna z nich bola raz obnovená. Vzhľadom na superpozície medzi jamami a pecami sa zdá, že vždy sa používala len jedna z pecí /budované postupne/. V jednej z porušených pecí v strednej časti lokality sa našli neúplné ľudské kostry. Zo stredoveku pochádzajú aj ďalšie menšie exploatačné jamy kotlovitého tvaru. Všetky stredoveké objekty obsahovali málo nálezov. Zachované keramické fragmenty umožňujú uvedené rámcové datovanie. Klenbové pece s rozsiahlymi predpecnými jamami, ostatné objekty, ako i inventár ukazujú, že ide o podobnú zaniknutú stredovekú osadu, akú sme roku 1976 skúmali na trase diaľnice v katastri obce Voderady,

miestna časť Slovenská Nová Ves /Pavúk - Mináč 1977/. Výskumom sme pravdepodobne zistili zaniknutú stredovekú dedinu, ktorá sa pod názvom Vaniga /Waniga/ uvádza r. 1229. Tento názov sa zachoval v podobe majer Vaniga až do súčasnosti.

Doterajšie výsledky záchranného výskumu ukazujú, že na terase pri obci Zlkovce bolo od neolitu až do stredoveku intenzívne osídlenie, po ktorom sa zachovali významné pamiatky. Záchranný výskum bude pokračovať počas ťažby zeminy a rekultivácie terénu v nasledujúcich rokoch.

L i t e r a t ú r a

PAVUK, J. - MINÁČ, V. 1977: Neolitické, eneolitické a stredoveké osídlenie vo Voderadoch a Zelenči. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 225-228.

ZWEITES JAHR DER RETTUNGSGRABUNG IN ZLKOVCE. Im Gemeindekataster von Zlkovce /Bez. Trnava/ wurde auf einer hohen Lössterrasse der Waag durch Lehmexploitation für den Bau der Fernstrasse auf grosser Fläche eine polykulturelle archäologische Lokalität devastiert.

Von der Siedlung der Kultur mit Linearkeramik wurden drei Grundrisse grosser Pfostenbauten untersucht. Es erhielten sich nur symmetrisch verteilte Dreiergruppen der inneren Pfostenlöcher in rund 20 m Länge. Nach der Dislokation der Grundrisse könnte es sich um einen Häuserteil einer einphasigen Siedlung handeln. Die intensivste Besiedlung der Fundstelle stammt aus der Lengyel-Kultur /Stufe Lengyel II, Pečeňady-Gruppe/ mit typischer weissbemalter Keramik. Wichtig ist die Feststellung des neuen Typs von Grundrissen /Abb. 122/ grosser rechtwinkliger Pfostenbauten: zweiräumige Häuser mit einer Trennwand und megaronartig offenem Südteil ohne Stirnwand. In jedem der beiden Räume befindet sich näher zu den Vorderwänden des Baues je ein Pfostenloch, in welchem der Pfosten neben den Umfassungswänden und der Scheidewand ein Bestandteil der Dachkonstruktion war. Nach den erhaltenen Grundrissen /insgesamt 13/ bewegten sich die Häuserausmasse um 16 x 6 m. Es liegt hier der Teil einer ausgedehnten Siedlung vor /einstweilen in einer Länge von etwa 300 m/. Ein Teil der Siedlung war mit einer einfachen Palisade umgeben. Mit der Siedlung sind auch drei Körpergräber mit ärmlichem Inventar zeitgleich.

Im Areal der Siedlung der Lengyel-Kultur befinden sich auch Gruben der Badener Kultur, aus der Schlussphase der Boleráz-Gruppe, aus denen reiches Keramikinventar stammt. An denselben Stellen lag auch eine Gruppe von neun Körpergräbern der Nitra-Gruppe aus der älteren Bronzezeit.

Im zentralen Teil der Fundstelle sind in einer Länge von rund 200 m ungleichmässig Siedlungsgruben der Kalenderberg-Kultur aus der älteren Eisenzeit verstreut. Das Inventar aus einem Brandgrab /Eisenmesser, Eisenschere, Schildfesselbeschlag, Bronzeschnalle, ein Paar Eisensporen und weitere Kleingegenstände/ belegt auch die Existenz eines Brandgräberfeldes aus der jüngeren römischen Kaiserzeit /Abb. 124/.

Längs des ganzen Terrassenrandes /rund 450 m/ befinden sich in kleineren Gruppierungen Objekte einer Siedlungswüstung aus dem 11.-13. Jh. Typisch sind insbesondere Komplexe grosser, in den Löss eingebauter Kuppelöfen mit grossen Vorofengruben /Abb. 123/. Kleinere Exploitations- und kesselförmige Gruben lieferten wenige Funde. Wohnobjekte fehlen vorderhand.

Aus einem der Öfen gewann man zwei unvollständige menschliche Skelette. Wahrscheinlich handelt es sich um die untergegangene Siedlung Vaniga /Waniga/, die zum J. 1229 schriftlich belegt ist. Diese Benennung hat sich bis in die Gegenwart in der Form Vaniga majer erhalten.

ВТОРОЙ ГОД ОХРАННОГО ИССЛЕДОВАНИЯ В С. ЖЛКОВЦЕ. В кадастре с. Жлковце /рай. Трнава/ на высокой лессовой террасе р. Ваг располагается поликультурное археологическое местонахождение, большая площадь которого разрушена эксплуатацией земли для стройки автостраты.

На поселении культуры линейной керамики были обследованы три плана больших столбовых строек. Сохранились лишь правильно размещенные тройки внутренних столбовых ям на длине около 20 м. По расположению планов можно предполагать, что они представляют часть домов однофазисного поселения. Самое интенсивное заселение местонахождения относится к периоду лендельской культуры /ступень Лендель II, группа Печеняди/ с типичной бедраскрашенной керамикой. Важно определение нового типа плана /рис. 122/ у больших прямоугольных столбовых строек: двухкамерные дома с одной перегородкой и открытой южной мегароновидной частью без передней стены. В обеих камерах, ближе к передней стене, находится по одной столбовой яме. В них стояли столбы, которые совместно со стенами по окружности и перегородкой являлись частью опорной конструкции крыши дома. По хорошо сохранившимся планам /общее количество - 13/ размеры домов колеблются около 16 x 6 м. Дома представляют часть размерного поселения длиной приблизительно 300 м. Часть поселения была обнесена простым частоколом. С поселением современны и три скелетных погребения с бедным инвентарем.

В ареале поселения лендельской культуры находятся также ямы баденской культуры времени заключительной фазы группы Болераз, давшие богатый керамический инвентарь. В тех же местах располагается и группа 2 скелетных погребений нитрянской группы старшего периода бронзы.

В центральной части местонахождения, на длине около 200 м, неправильно расселены селищные ямы культуры Календерберг раннего железного века. Инвентарь одного погребения с трупосожжением /железный нож, железные ножницы, оковка от ручки щита, бронзовая пряжка, пара железных шпор и другие мелкие предметы/ свидетельствует также о наличии могильника с трупосожжениями младшего римского периода /рис. 124/.

По всему краю террасы /около 450 м/ встречаются малыми группами объекты прекратившего существование поселения XI-XIII вв. Типичными являются прежде всего комплексы углубленных в лесс больших сводчатых печей с размерными предпечными ямами /рис. 123/. Меньшие по размерам эксплуатационные и котлообразные ямы содержат малое количество находок. Жилые объекты не были пока обнаружены. В одной печи находились два неполных человеческих костяка. Это предположительно прекратившее существование поселение Ванига /Waniga/, упомянутое в письменных источниках 1229 г. Это название сохранилось до наших дней в облике усадьба Ванига.

BRONZOVÝ KOSÁK Z DOHNIAN

Karol P i e t a

V rámci prieskumu lokalít púchovskej kultúry, realizovaného v okolí Púchova v spolupráci s J. Moravčíkom z Považského múzea v Žiline, sa pri sondáži na hrádku Skala /M-34-97-D-a, 1 : 25 000, 314 : 95 mm/ v katastri obce Dohňany /okres Považská Bystrica/ našiel okrem pamiatok z doby laténskej i bronzový kosák. Nálezisko leží v doline Bielej vody, ústiacej do Lyského priesmyku. Je to vápencový skalný ostroh s malou vrcholovou plošinou /Pieta - Moravčík 1980, s. 169, obr. 86/. V sonde sa iné pamiatky z doby bronzovej nezistili.

Kosák má mierne poloblúkovitý tvar so zaobleným hrotom. Čepeľ je plochá, so šikmo skosenou vonkajšou hranou. Ostrie siaha do dvoch tretín dĺžky vnútorného oblúka. Bazálna časť má obdĺžnikový prierez a je ukončená výrazným trňom, umiestneným kolmo na ostrie kosáka. Celková dĺžka predmetu je 11 cm.

Kosák z Dohnian patrí podľa drobných rozmerov a archaických typologických znakov k najstarším exemplárom svojho druhu a je zatiaľ na Slovensku bez analógií. Je zo sporadicky zastúpenej a tvarovo variabilnej skupiny včasných kosákov s trňom, ktoré nadväzujú na najstarší typ kosákov-nožov s priečnou plastickou lištou na konci rukoväti /Mozsolics 1967, s. 66; Petrescu-Dîmbovița 1978, s. 12-14/. Rámcovo ho môžeme zaradiť do strednej doby bronzovej. Pozoruhodný je výskyt tohto predmetu v stredopovažskej oblasti, kde doposiaľ nálezy z tohto obdobia chýbali.

L i t e r a t ú r a

MOZSOLICS, A. 1967: Bronzefunde des Karpatenbeckens. Budapest.

PETRESCU - DÎMBOVIȚA, M. 1978: Die Sichel in Rumänien. Prähistorische Bronzefunde. XVIII/1. München.

PIETA, K. - MORAVČÍK, J. 1980: Prieskum hrádkov púchovskej kultúry v Maríkovskej a Púchovskej doline. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 169-171.

BRONZESICHEL AUS DOHNANY. Bei den Grabungen auf der spätlatènezeitlichen Kleinburg Skala bei der Gemeinde Dohňany /Bez. Považská Bystrica/ stiess man auf eine Bronzesichel. Diese meldet sich nach den kleinen Ausmassen /11 cm/ und den archaischen typologischen Merkmalen zu den frühen Sichelformen mit Knopf und ist in die mittlere Bronzezeit zu verweisen. Sie stellt nicht nur auf der Lokalität einen vereinzeltten Fund dar, sondern im ganzen mittleren Waagtal, wo bisher Funde aus der mittleren Bronzezeit fehlen.

БРОНЗОВЫЙ СЕРП ИЗ С. ДОГНЯНИ. Во время зондажа на позднелатенском небольшом городище Скала у с. Догняни /рай. Поважска-Вистрица/ был найден бронзовый серп. Он по своим малым размерам /11 см/ и архаическим типологическим признакам относится к ранним формам серпов с пуговицей и его следует датировать средним периодом бронзы. Это пока единичная находка не только на местонахождении, но и во всей среднепovaжской области, где до сих пор находки среднего периода бронзы не были встречены.

VÝSKUM V LIPTOVSKÉJ SIELNICI-LIPTOVSKÉJ MARE V ROKU 1981

Karol P i e t a

Jednou z nedoriešených úloh výskumu hradiska Havránok/M-34-99-D-b, 1 : 25 000, 53 : 282 mm/ v bývalej obci Liptovská Mara /okres Liptovský Mikuláš/ bol prieskum vnútornej plochy hlavne v priestore vrcholovej plošiny. Sondáž v r. 1980 dokázala existenciu opevnenia jej severovýchodného okraja v smere k terase s obetiskom, ležiacej nižšie. Sonda vo východnom rohu tejto plošiny potvrdila zložitosť terénnej situácie: okrem stôp po jednoduchom drevenom opevnení, ktoré tento priestor ako predhradie stredovekého hrádku oddeľovalo od ostatnej plochy kopca, sa tu zistila staršia dreveno-kamenná fortifikácia, ohňom veľmi prepálená, nad ktorou v superpozícii prebiehali zvyšky lícovaného kamenného múru /Pieta 1981/. V roku 1981 sa výkopové práce zamerali na preverenie a ozrejenie priebehu i datovania opevnení a stavieb zistených v predchádzajúcom roku. Preto sa ďalej skúmali obvod vrcholového platá a podrobne sa sondoval juhovýchodný svah až po obvodové opevnenie z neskoršej doby laténskej.

Stredoveká komunikácia

Vo východnom rohu vrcholovej plošiny sa v roku 1980 sondou XXXIV zachytila rozptýlená kamenná deštrukcia, datovaná ojedinelými zlomkami stredovekej keramiky a kvartingom Zigmunda Luxemburského /1387-1437/, razeného v rokoch 1430-1437 /určila E. Kolníková/. Rez 11, ktorý prešiel svahom pod uvedenou sondou, zachytil súvislý pás dlažby, smerujúci šikmo svahom nahor do priestoru opísanej deštrukcie. Dlažba pozostáva z okruhlíakov i malých pieskovcov a má šírku priemerne 250 cm. Jej pokračovanie smerom na juh sa zistilo ešte v reze 7. Predpokladáme, že ide o prístupovú cestu do opevneného predhradia a ďalej do hrádku. Komunikácia bola logicky vedená šikmo svahom a ďalej dolu dlhou serpentínou buďto k východnej terase a po vrstevnici von z areálu hradiska, alebo vystupuje v najpríhodnejšom mieste v jej východnom rohu, kde sa i pred začatím odkrývky predpokladal pôvodný vstup. Veľmi podobný charakter a rovnaké datovanie mala dláždená cesta objavená pri výskume neďalekého stredovekého hrádku v polone Bašta pri Podturni, kde sa takisto zistili i stopy po opevnení predhradia /Hanuliak - Pieta 1976, s. 103; tí istí 1977, s. 123/.

Mladšie opevnenie centrálnej časti hradiska

Mladšia hradba v superpozícii nad deštrukciou iného opevnenia sa zachytila vo východnom rohu vrcholovej plošiny a bola súvisle sledovaná smerom na juh v dĺžke 32 m. Ďalej bola fortifikácia odtrhnutá pôdnym zosuvom, ktorý je v teréne dobre znateľný. V tomto mieste sa hradba pomerne prudko stáčala. V ďalšom priebehu sa zachytil len jej predpokladaný smer dvoma dlhými rezmi, ktoré mali preskúmať situáciu na pomerne strmom južnom svahu. Zistilo sa, že opevnenie zbieha až takmer k línii vonkajšieho laténskeho opevnenia, kde sa zároveň prudko obracia k západu, postupuje šikmo hore svahom a dosahuje západný laténsky obvodový val. Veľmi rozrušené murivo z mimoriadne veľkých kameňov tu leží na spálenej deštrukcii drier, ktoré azda tvorili nadstavbu valu opevnenia z neskoršej doby laténskej. Možno sa domnievať, že pokračovanie tohto múru sa zachytilo i ďalej smerom na sever pod vrstvou staršej fázy stredovekého hrádku /z 13. stor./. Plošná odkrývka umožnila podrobnejšie preskúmať použitú stavebnú techniku. Múr sa zachoval v priemere do výšky troch až štyroch riadkov a len v miestach, kde prekonával

priehlbne, alebo sa dostal hlbšie pod terén veľmi erodovaný splachom a zosuvmi, sa našla väčšia časť muriva. Ide o typ hradby so zvislými drevenými stĺpmi v líci, ktorej vnútornú konštrukciu tvoril rad stĺpov z vnútornej strany muriva a ďalší rad kolov vo vzdialenosti 350 cm od líca hradby. Čelné stĺpy boli osadené v pravidelnej vzdialenosti 150-160 cm od seba. Zistené kolové jamy boli hlboké 60-75 cm, zásadne obložené kameňmi, a obvykle obsahovali i zvyšky spráchniveného dreva. Systém kolových jamiek pred múrom sa sústreďoval hlavne v blízkosti zalícovaných jám. Predstavuje azda stopy po vzperách v kritických miestach nad strmým svahom alebo pomocných konštrukciách počas stavby opevnenia. Vstup do opisovaného pásma opevnenia hradiska treba predpokladať v jeho najjužnejšom bode, kde múr prudko mení smer. Výskum v tomto priestore nie je ešte ukončený, a preto konštrukčné detaily nie sú známe. Veľmi porušená deštrukcia tohto ohybu, ako jediné miesto v celom doposiaľ odkrytom priebehu tejto fortifikácie, vykazuje stopy intenzívneho požiaru.

Nedoriešená zostáva i otázka datovania opisovanej hradby. Spomenuté záchytné stratigrafické body - prekrytie laténskeho opevnenia a laténskej vrstvy - nám dávajú termín post quem, superpozícia staršej fázy stredovekého hrádka zasa stanovuje hornú hranicu možného časového zaradenia. V súčasnom stave výskumu nie je presnejšie datovanie stavby možné a pohybuje sa v rozmedzí včasnej až neskorej doby rímskej. Toto zistenie má význam i v širších súvislostiach, pretože opevnenia z tohto obdobia sa síce predpokladali, ale výskumom dosiaľ doložené neboli.

Staršie opevnenie centrálnej časti hradiska

Pri výskume severovýchodnej hrany vrcholovej plošiny sa zistila veľmi prepálená deštrukcia múru z veľkých pieskovcových a travertínových kameňov, ktorá vo východnom rohu plošiny prebieha v subpozícii pod neprepáleným opísaným opevnením. Pás do červena prepálenej deštrukcie tu mení smer a zreteľne sa stáča smerom k juhu, avšak v ďalšom priebehu sa vinou pôsobenia pôdnej erózie stopy strácajú. Pokračovaním tohto opevnenia sú pravdepodobne zvyšky lícovaného múru, ktoré sa v dĺžke 8 m zachovali v strednej časti juhovýchodného svahu. Múr pozostáva z veľkých pieskovcových kvádrov a zachoval sa do výšky 3-4 riadkov. Aj vyššie ležiace kameňe, podobne ako i smerom na západ zrútená deštrukcia kameňov a drier, nesú stopy veľkého požiaru. Z tejto strany je podložie pri úpäti múru vykladané okruhlakmi, podobne, ako je tomu i pri opevnení východnej terasy hradiska. V ďalšom priebehu sa opevnenie stráca v pôvodnom zosuve, ktorý zničil i časti mladšej hradby. Jeho pokračovanie mohlo vyústiť do obvodovej neskorolatónskej fortifikácie v jej juhovýchodnej alebo juhozápadnej časti. Budúci výskum preverí, či súčasťou sledovanej fortifikácie bola i zistená línia pallsády, prebiehajúca po vrstevnici v smere SV-JZ. K precíznemu datovaniu staršieho opevnenia centrálnej časti hradiska nemáme k dispozícii dostačujúce podklady. Stratigrafický vzťah sídliskového objektu a spálenej hradby, podľa ktorého som hradbu datoval do včasnorímskeho obdobia /Pieta 1981, s. 228 n./, sa po rozobratí neukázal celkom jednoznačný, i keď takéto datovanie zostáva naďalej pravdepodobné; s väčšou dávkou opatrnosti ju kladiem do rozmedzia neskorej doby laténskej a počiatku doby rímskej. Ani časový vzťah vonkajšieho opevnenia /mimo chodom, takisto z väčšej časti požiarom zničeného/ a opisovanej vnútornej hradby nie je zatiaľ stanovený.

Popri výskumných prácach sa na hradisku robili drobné stavebné úpravy odkrytých častí fortifikácie východnej terasy hlavne v priestore brány. Skúšobne sa prikročilo k náznakovej rekonštrukcii časti hradby terasy nad obetiskom výmou zvetraných kvádrov a osadením drevených stĺpov do pôvodných kolových jám.

Na sídlisku Liptovská Mara II /M-34-99-D-b, 1 : 25 000, 43 : 267 mm/ severovýchodne od hradiska porušila ryha elektrickej prípojky viacero sídliskových objektov. Získaný materiál dokazuje, že okrajové časti tejto lokality boli /na rozdiel od centrálnej časti pod hradiskom/ osídlené nielen v strednej a neskoršej dobe laténskej, ale i v staršej dobe rímskej. Potvrdzuje to nájdená výrazná keramika a kovové predmety, o. i. železná ostroha s valčekovitým ukončením ramien.

L i t e r a t ú r a

HANULIAK, V. - PIETA, K. 1976: Výskum v Podturni. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 101-103.

HANULIAK, V. - PIETA, K. 1977: Výskum v Podturni v roku 1976. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 123.

PIETA, K. 1981: Výskum v Liptovskej Sielnici-Liptovskej Mare v roku 1980. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. Nitra, s. 228-231.

GRABUNG IN LIPTOVSKÁ SIELNICA-LIPTOVSKÁ MARA IM J. 1981. In der 17. Grabungssaison in der ehemaligen Gemeinde Liptovská Mara /Bez. Liptovský Mikuláš/ konzentrierten sich die Arbeiten auf die Abdeckung der Befestigung des Innenareals des Burgwalls Havránok. Zu der mittelalterlichen Umzäunung, die im vorigen Jahre festgestellt wurde, deckte man einen gepflasterten Zufahrtsweg in die befestigte Vorburg und zur Burg im NW-Teil der Anhöhe ab. Die Befestigung der Vorburg und die Kommunikation stammen aus dem 15. Jh. Im Forschungsrahmen der frühgeschichtlichen Besiedlung des Burgwalls deckte man zwei Zonen der Befestigung des zentralen Teiles des Areal ab. Die jüngere Befestigung wurde in einem zusammenhängenden, 32 m langen Abschnitt abgedeckt. Es handelt sich um den Typ einer Steinmauer mit vertikalen Holzpfeilen in der Blendmauer, deren innere Konstruktion aus einer Pfeilenreihe an der Innenseite der Mauer und aus einer weiteren Pfeilenreihe in 350 cm Entfernung von der Blendmauer besteht. Die frontalen Pfeilen standen in regelmässigen Abständen von 150-160 cm voneinander, die Pfeilenlöcher erreichten eine T. von 75 cm und waren mit Steinen versteift. Nur an einer Stelle, im Raum des vorausgesetzten Eingangs in der südlichen Schwenkung, war die Fortifikation durch Brand beschädigt. Stratigraphischen Beobachtungen nach /die Befestigungsmauer überdeckt eine spätlatènezeitliche Schicht und den Wall, sie selber ist aber von der älteren Phase einer kleinen Feudalburg aus dem 13. Jh. überdeckt/ bewegt sich ihre Datierung einstweilen in der Zeitspanne zwischen der frühen und späten römischen Kaiserzeit. Bei der Abdeckung der NO-Kante des Gipfelplateaus entdeckte man eine stark gebrannte Destruktion der älteren Befestigungsmauer aus grossen Sandstein- und Travertinquadern, die von der höher beschriebenen Fortifikation geschnitten wird. Die Befestigung ist teils durch Erdbeben herabgerissen, teils sichtlich beim Aufbau späterer Steinbauten auseinandergenommen worden. Sie gehört in die Spätlatènezeit oder an den Anfang der römischen Kaiserzeit. Die zeitliche Beziehung der äusseren /ebenso zum Grossteil durch Brand vernichteten/ Befestigung und der beschriebenen älteren inneren Befestigungsmauer ist einstweilen nicht bestimmt.

ИССЛЕДОВАНИЕ В С. ЛИПТОВСКА-СЪЕЛЬНИЦА - ЛИПТОВСКА-МАРА В 1981 Г. Работы семнадцатого исследовательского сезона в бывшем селе Липтовска-Мара /рай. Липтовски-Микулаш/ сосредоточились на открытие укреплений внутреннего ареала городища Гавранок. Вскрылась выложенная подходная дорога к средневековому забору, обнаруженному в предыдущий год, ведущая к укрепленному предградию и к небольшому городищу в СЗ части холма. Укрепления предградия и дорога датируются XV в. В рамках исследования раннеисторического заселения городища были вскрыты две зоны укреплений центральной части ареала. Непрерывное младшее укрепление было открыто на длине 32 м. Это тип каменного укрепления с вертикальными деревянными столбами в лицевой стороне, внутреннюю конструкцию которого составляли ряд столбов на внутренней стороне стены и дальнейший ряд столбов на расстоянии 350 см от лицевой стороны укрепления. Столбы на лицевой стороне находились правильно на расстоянии 150-180 см друг от друга, столбовые ямы достигали глубины 75 см и были упроченные камнями. Только на одном месте, в просторе предполагаемого входа в южном изгибе, было укрепление нарушено пожаром. По стратиграфическим данным /укрепление закрывает позднелатенские слой и вал, но оно закрыто старшей фазой небольшого замка XIII в./ его датировка колеблется на протяжении раннего и позднего римского периода. Во время исследования СВ грани вершинной плоскости был обнаружен жаром сильно пережженный обвал старшей укрепительной стены из больших песчаных и травертиновых блоков, через которую проходит выше описанное укрепление. Часть укрепительной стены была увлечена оползнем и часть явно разобрана для строек из камня. Она относится к позднему периоду латена или началу римского периода. Хронологическое отношение между внешним /большая часть которого также разрушена пожаром/ укреплением и описанной старшей укрепительной стеной не было пока установлено.

ZISTOVACÍ VÝSKUM V KOMÁRNE-VEĽKOM HARČÁŠI

Ján R a j t á r - P e t e r R o t h

Pri prieskume dunajského brehu v úseku Komárno - Patince sme v roku 1980 zachytili sídlisko z doby rímskej vo Veľkom Harčáši, časti Komárna, známe zo starších zberov F. Mohapla a zistovacieho výskumu J. Böhma /nález. správa 167/50; Eisner 1933, s. 224-225; Rajtár 1981, s. 241-242/. Nálezisko je ohrozené výstavbou vodného diela Gabčíkovo - Nagymaros, preto sme tu uskutočnili roku 1981 zistovací výskum.

Lokalita je na brehu Dunaja v km 1763 jeho toku /L-34-1-C-d, 1 : 25 000, 173 : 40 mm/. Breh tu tvorí 1,5-2 m vysoká terasa z riečnych naplavenín jemnozrnného charakteru - piesky, hlíny, íly, menej štrky. Tesne popri brehu vedie poľná cesta. Vo vzdialenosti 50-100 m je ochranná hrádza, v jej predpolí z návodnej strany sú tzv. kubičné jamy. Terén je porastený krovínami a stromami.

Pred začatím výkopových prác sme v blízkosti objektov, ktoré sa črtali v profile brehu, realizovali geofyzikálny prieskum. Merania sa uskutočnili pomocou odporovej metódy na prístupných plochách v rozsahu 1200 m². Výsledky ukázali, že terén je z hľadiska elektrickej vodivosti homogénny, len ojedinele sa vyskytli nevýrazné anomálie.

Z profilu brehu i zo sondáže geologickými vrtákmi bolo zrejme, že sídliskové objekty tu prekrýva 100-120 cm hrubá vrstva naplavenín, preto sme pri zisťovaní výskume použili zemný stroj. Terénne podmienky nedovoľovali rozsiahlejšie sondážne práce, a tak sme uplatnili metódu úzkych rezov so šírkou 0,80 cm /šírka lyžice stroja/. Ich dĺžku a často aj smer určovala prístupnosť terénu. Vyhýbali sme spolu sedem rezov s celkovou dĺžkou 154 m. Jeden sme viedli kolmo na breh, ostatné boli paralelné s tokom Dunaja.

Zvrstvenie bolo vo všetkých rezoch rovnaké. Vrchnú časť tvorila súvislá 120-140 cm hrubá piesčitohlinitá vrstva naplaveniny, ktorá prechádzala do sivohlavého ílovitého podložia. Objekty sme zachytili spravidla na ich rozhraní. V rezoch sme zistili iba zvyšky troch objektov /1, 2, 5/, ďalšie dva /objekt 3 a 4/ sme odkryli priamo v profile brehu.

Objekt 1

Pri hĺbení rezu I sme v hĺbke 140 cm prerezali tenkú mazanicovú vrstvu - zvyšok sídliskového objektu neurčiteľnej funkcie. Predpokladali sme, že súvisí s objektom, ktorý sa črtal v profile brehu /objekt 4/. Rez sme preto rozšírili južným smerom, ale pokračovanie mazanicovej vrstvy sme nezachytili. Z výplne rezu sme zozbierali niekoľko nevýrazných stredovekých črepov.

Objekt 2

V reze II sme v hĺbke 150 cm narazili na odpadovú jamu so zločkami strešnej krytiny. Po začistení sa v profile nejasne črtal objekt, ktorý mal po vybratí nepravidelný kruhový pôdorys s priemerom 110-120 cm. Výplň tvoril sivohnedý íl. Ploché dno bolo v hĺbke 170 cm pod úrovňou súčasného terénu.

Vo výplni tohto objektu sa našlo väčšie množstvo zločkov rímskej strešnej krytiny, fragment železného predmetu, niekoľko črepov a zločky zvieracích kostí.

Opis nálezov

1. Okrajový črep zo zásobnicovej nádoby s okružím; povrch drsný, sivočiernej farby; v. 5,2 cm, š. 10,3 cm, hr. 0,7-1,6 cm /obr. 125: 1/.
2. Črep z tela nádoby modrosivej farby z jemne plaveného materiálu, vytočenej na kruhu; v. 4,2 cm, š. 4,2 cm, hr. 0,8 cm /obr. 127: 11/.
3. Okrajový črep z hrncovitej nádoby s esovite profilovanými stenami, vyrobenej v rukách, povrch drsný, sivohnedý; v. 7,8 cm, š. 8,6 cm, hr. 0,8 cm /obr. 125: 2/.
4. Zlomok teguly s časťou neurčiteľného deformovaného kolku s odtlačkom tkaniny.
5. Fragment teguly s časťou nevýrazného kolku Legio I. adiutrix /...I A D .../
6. Zlomok teguly so zvyškom kartuše neurčiteľného kolku.
7. Časť železného kovania; d. 4,5 cm, š. 1 cm, hr. 0,5 cm /obr. 127: 12/.

Objekt 3

Tento objekt sa črtal v profile dunajského brehu. Prekrývala ho hrubá vrstva naplaveniny, ktorú sme odstránili zemným strojom. Zachovaná časť mala pôdorys tvaru obdĺžnika so zaoblenými rohmi /65 x 130 cm/. Objekt bol plytko zahĺbený do ílovitého podložia, mal zvislé steny a ploché dno, na ktorom sme zachytili zvyšky prepáleného ílovitého výmazu. Vo výplni boli stredoveké črepy. Južnú časť objektu odplavil Dunaj.

Opis nálezov

1. Črep z rozhrania tela a hrdla hrubej zásobnice, zdobený rytou vlnovkou a závitnicou; povrch drsný, hnedý; v. 8,7 cm, š. 4,9 cm, hr. 1,7 cm /obr. 126: 4/.

2. Črep z tela nádoby, zdobený viacnásobnou rytou závitnicou; povrch drsný, tmavosivý; v. 6,3 cm, š. 5,9 cm, hr. 0,5 cm /obr. 126: 2/.

3. Črep z okraja hlineného kotlíka; hladký povrch hnedej farby; Ø ústia 20 cm, š. okraja 2,7 cm /obr. 126: 1, 3/.

4. Črepy z tela hlineného kotlíka.

Objekt 4

V blízkosti objektu 3 sa v profile brehu črtal v hĺbke 150 cm ďalší sídliskový zásah /objekt 4/. V jeho západnej časti ohraničovala okraj i dno sivočierna popolovitá vrstva. Východný okraj sa nedal jasne odlíšiť. Po vybratí výplne sa objekt javil ako nepravidelná jama so šikmými stenami a s nerovným dnom. Väčšinu získaných nálezov tvoria črepy keramiky z 10.-12. storočia. Okrem toho sa tu našli zlomky rímskoprovinciálnej keramiky a jeden laténsky črep, ktoré sem mohli byť splavené z okolia. Nie je však vylúčené, že sa tu prekrývali viaceré objekty, ktorých vzájomnú dispozíciu sa nám v teréne nepodarilo zachytiť.

Opis nálezov

1. Črep z tela situlovitej nádoby zdobenej hrebeňovaním; materiál s prímiesou grafitu, povrch drsný, sivý; v. 5,7 cm, š. 5,9 cm, hr. 0,6 cm /obr. 126: 8/.

2. Zlomok z terry sigillaty - misky Drag. 37; povrch červený, lesklý, poškodený; v. 2,9 cm, š. 3,6 cm, hr. 0,8 cm /obr. 126: 7/.

3. Črep z okraja hrncovitej nádoby; povrch drsný, sivočierny; Ø ústia 16 cm, v. 5,5 cm, š. 7,9 cm, hr. 0,8 cm /obr. 126: 5/.

4. Črep z tela zásobnice, zdobený viacnásobnou rytou vlnovkou; povrch drsný, sivohnedý; v. 6,2 cm, š. 5,3 cm, hr. 1,2 cm /obr. 126: 6/.

5. Črep z okraja hlineného kotlíka; povrch drsný, žltohnedej farby; š. okraja 3 cm /obr. 126: 9/.

6. Črep z tela veľkej hrncovitej nádoby, zdobený rytou vlnovkou; povrch drsný, sivohnedý; v. 9,1 cm, š. 9 cm, hr. 0,7 cm /obr. 125: 3/.

7. Črep z tela hrncovitej nádoby s viacnásobnou rytou závitnicou a dvojitou vlnovkou; povrch drsný, sivočierny; v. 4,9 cm, š. 8 cm, hr. 0,7 cm /obr. 127: 1/.

Objekt 5

Pri hĺbení rezu III sme v hĺbke 120-130 cm narazili na súvislú plochu prepálennej mazanice, ktorá sa dala sledovať v profile v dĺžke 640 cm. Nad ňou bola tenká kultúrna vrstva. Rez sme v tomto priestore rozšírili severným smerom na plochu 6,5 x 4,5 m. V hĺbke 140 cm sa po začistení črtala severná časť chaty obdĺžnikového pôdorysu so zaoblenými rohmi a zvislými stenami /zistené rozmery 4 x 1,5 m/. Od zachytenej úrovne bola zahĺbená iba 15-20 cm do ílovitého podlažia. Jej ploché dno a severozápadný okraj tvoril prepálený ílovitý výmaz. Pri severnej /dlhšej/ stene sa nejasne črtali dve plytko zahĺbené kolové jamky /Ø 20 cm/. V južnom profile rezu sme zistili úroveň jej dna, ale výplň sa nerysovala.

Severovýchodný roh chaty porušoval mladší žlab, ktorý prebiehal priečne cez odkrytú plochu. Bol široký 90 cm a od zachytenej úrovne siahahal do hĺbky 70 cm. Šikmé steny sa mierne zužovali smerom k plochému dnu. V jeho výplni sme nenašli žiadne nálezy.

Z chaty i z jej okolia sa získal súbor materiálu z doby rímskej.

Opis nálezov

1. Fragment hrncovitej nádoby s esovite profilovanými stenami; na pleciach je rytá výzdoba v tvare trojuholníkov, vyplnená radmi zvislých vrypov; povrch drsný, sivohnedý; Ø ústia 17 cm, v. 10,7 cm, š. 17,8 cm, hr. 0,8 cm /obr. 125: 5/.

2. Zlomok terry sigillaty z misky Drag. 37; farba červená, matne lesklá; povrch olúpaný; vajcovec /Kiss 1948, tab. 5: 5/ na plastickej vodiacej línii; krava doprava /Kiss 1948, tab. 5: 44/; v. 3,4 cm, š. 4,2 cm, hr. 0,5 cm /obr. 127: 5/.

3. Zlomok z okraja misky napodobňujúcej tvar Drag. 37; povrch jemný a s matne lesklým sivým poťahom, zdobený kolieskom, olúpaný; v. 3,2 cm, š. 4,5 cm, hr. 0,6-1 cm /obr. 127: 4/.

4. Okrajový črep z hrncovitej nádoby s esovitou profiláciou stien; povrch drsný, tmavosivý; v. 7,7 cm, š. 9,9 cm, hr. 0,9 cm /obr. 125: 4/.

5. Črep z tela nádoby vyrobenej v rukách, zdobený vrypami; povrch drsný, sivočierny; v. 3,9 cm, š. 5,4 cm, hr. 0,7 cm /obr. 127: 2/.

6. Zlomok bronzového predmetu tyčinkovitého tvaru, zachovaný koniec je zvinutý do uška; d. 6,5 cm /obr. 127: 7/.

7. Fragment bronzovej svorky, na ktorej bol prikorodovaný malý črep terry sigillaty /obr. 127: 9/.

8. Fragment železného noža, časť čepele je odlomená; d. 10,4 cm, š. 2,2 cm /obr. 127: 6/.

9. Časť železného klína? d. 6,2 cm /obr. 127: 10/.

10. Fragment železného predmetu; d. 12,9 cm /obr. 127: 8/.

11. Kamenný brúsik; d. 7,5 cm, š. 3 cm, v. 3 cm /obr. 127: 3/.

12. Nevýrazné črepy rímsko-provinciálnej a v rukách hnetenej keramiky.

Podľa niektorých starších nálezov zo zberov F. Mohapla bola táto poloha osídlená už v neskorej dobe laténskej /Eisner 1933, s. 177, 184; tab. LXI: 13, 16/. Väčšina však dokladá rozsiahle a intenzívne osídlenie až v dobe rímskej /Eisner 1933, s. 207, 224-225, 232; tab. LXXI: 7-9, LXXV: 1-3, 6-9, LXXXIII: 4; Krížek 1939; Minarovičová 1971; Ondrouch 1938/. Začiatkom 30-tych rokov, keď tu uskutočnil zisťovací výskum J. Böhm /nález. správa AÚ SAV 167/50/, bolo územie medzi ochrannou hrádzou a tokom Dunaja podstatne širšie. Vtedy sa dala ešte sledovať v profile brehu kultúrna vrstva, miestami hrubá až 60 cm, v dĺžke niekoľko sto metrov. J. Böhm uvádza, že podľa ústneho podania pamätníkov Dunaj odplavil už asi 25-30 m široký pobrežný pás. V dvoch zisťovacích sondách zachytil iba kultúrnu vrstvu bez objektov. Jediný objekt, jamu obdĺžnikového tvaru so stenami z vypáleného ílu, zistil pod strhnutým brehom a interpretoval ju ako zvyšok pece. Získané črepy boli väčšinou malé a obrúsené vodou. Za ochrannou hrádzou ne našiel žiadne stopy osídlenia. Odhadoval, že sídliskové nálezy sú asi na ploche 900 x 75-100 m, jadro osídlenia odplavil Dunaj. Neopevnené sídlisko spájal s neďalekým kastelom na Leányvári /pokladal ho za canabae/ a stotožnil ho so starovekou Kelemantiou.

Odvtedy sa vplyvom erozívnej činnosti toku a úpravou brehu Dunaja toto územie ešte zmenšilo. Zisťovací výskum v r. 1981 priniesol iba skromné výsledky. Zo zachytených objektov len dva pochádzajú z doby rímskej. Objekt 5, pravdepodobne zvyšok plytko zahĺbenej chaty, ktorá podľa prepálených stien a podlahy zanikla požiarom, obsahoval črepy germánskej v rukách hnetenej keramiky i zlomky rímskoprovinciálnej keramiky. Podľa fragmentu terry sigillaty a rekonštruovanej časti esovite profilovanej hrncovitej nádoby možno tento objekt datovať najskôr do 3. stor. Naproti tomu objekt 2 /jama bez bližšie určiteľnej funkcie, azda odpadová/ je z mladšieho obdobia. Nečitateľné písmená časti kolku, ktoré sa zachovali na jednom zo zlomkov tegúl, sú značne neusporiadané a nedbanlivo vypracované.

Tento kolok pochádza pravdepodobne z neskorej doby rímskej. Podobne črep z hrncovitej nádoby s mierne vyhnutým okrajom, uhnetenej v rukách, možno datovať do neskororímskeho obdobia alebo na začiatok doby sťahovania národov.

Podľa doterajších poznatkov sa na dunajskom brehu vo Veľkom Harčáši zachoval už iba nepatrný zvyšok /severný okraj/ rozsiahlejšieho /barbarského?/ sídliska, ktoré existovalo súčasne s kastelom na Leányvári. Ich vzájomná súvislosť zostáva nejasnená.

Opätovné osídlenie polohy v 10.-12. stor. dokladajú nálezy z objektov 1, 3, 4. Materiál z tohto obdobia pochádza i zo starších zberov /Eisner 1933, s. 224, tab. LXXV: 5/. Nie je vylúčené, že s týmto sídliskom súvisí pohrebisko objavené na Leányvári /Kuzmová - Kolník - Rajtár - Trugly 1980, s. 122-132/.

Objekty z doby rímskej i z 10.-12. stor. sme zachytili až na úrovni ilovitého podlažia. Prekrývala ich hrubá súvislá vrstva naplavenín, ktorá poukazuje na to, že v nasledujúcich storočiach došlo k výrazným zmenám v hydrologických pomeroch tejto oblasti.

V zisťovacom výskume sa nebude ďalej pokračovať. Lokalite však budeme venovať pozornosť pri úprave dunajského brehu v súvislosti s výstavbou vodného diela Gabčíkovo - Nagymaros.

L i t e r a t ú r a

EISNER, J. 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.

KISS, K. 1946-48: A Westerndorfi terra-sigillata gyár. Archaeologiai Értesítő, Ser. III, 7/9.

KŘÍŽEK, F. 1939: Terra sigillata in der Slowakei. Brno.

KUZMOVÁ, K. - KOLNÍK, T. - RAJTÁR, J. - TRUGLY, A. 1980: Druhá sezóna revízného výskumu rímskeho kastela v Iži - akcia Dunaj. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 121-132.

MINAROVICOVÁ, E. 1971: Zhodnotenie Korbulyho a Mohaplovej zbierky rímskych mincí z okolia Leányváru - Iže. In: Zborník Slovenského národného múzea. 65. História. 11. Bratislava, s. 139-161.

ONDROUCH, V. 1938: Limes Romanus na Slovensku. Bratislava.

RAJTÁR, J. 1981: Výsledky prieskumu na trase výstavby vodných diel na Dunaji /úsek Čičov - Patince/. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. Nitra, s. 240-245.

FESTSTELLUNGSGRABUNG IN KOMÁRNO-VELKÝ HARČÁS. Die Fundstelle befindet sich am Donauufer im Kilometer 1763, zwischen dem Fluss und dem Schutzdamm auf einer 1,5-2 m hohen, mit Bäumen und Sträuchern bewachsenen Flussterrasse. Der Grabung ging eine geophysikalische Untersuchung mit Hilfe der Widerstandsmethode voraus. Unausgeprägte Anomalien zeigten, dass das Terrain vom Gesichtspunkt der elektrischen Leitungsfähigkeit fast homogen ist. Nach dem Uferprofil und der Sondage mit geologischen Bohrern war es klar, dass hier die Siedlungsobjekte von einer dicken Schicht angeschwemmter Erde überdeckt sind, deshalb wurde eine Erdmaschine benutzt. Die Geländebedingungen erlaubten keine umfangreicheren Sondierungsarbeiten, daher machte sich die Methode schmaler Schnitte geltend. Das Hangende bildete eine 120-140 cm dicke Schicht lehmig-sandiger Anschwemmungen, die in das graugelbe lehmige Liegende übergingen. Die Objekte wurde in der Regel an ihrer Grenze erfasst.

Объект 1. Им Schnitt I. stiess man auf eine dünne Lehmverputzschicht - den Rest eines Siedlungsobjektes mit unbestimmbarer Funktion.

Объект 2. Beim Ausheben des Schnittes II erfasste man eine Grube mit unregelmässigem kreisförmigem Grundriss, mit Resten römischer Dachbedeckung, Bruchstücken von Tierknochen, Scherben und Fragmenten eines Eisengegenstandes.

Объект 3 war im Uferprofil sichtbar. Nach der Abdeckung hatte es Rechteckform /65 x 130 cm/. In der Füllerde waren mittelalterliche Scherben. Den Südteil schwemmte die Donau fort.

Объект 4 skizzierte sich im Uferprofil. Nach dem Herausnehmen erwies es sich als unregelmässige Grube mit schrägen Wänden und ungerader Sohle. Aus der Füllerde stammt latènezeitliches, provinzialrömisches und mittelalterliches Scherbenmaterial.

Объект 5. Im Schnitt III erfasste man den Nordteil einer leicht eingetieften Rechteckhütte. Bei der Langseite skizzierten sich zwei Pfostenlöcher. Ihren NO-Teil störte eine jüngere Rinne. Aus der Füllerde der Hütte und ihrer Umgebung wurde eine Kollektion von Material aus der römischen Kaiserzeit gewonnen, in der Rinne waren keine Funde.

J. Böhm setzte hier aufgrund einer Untersuchung des Uferprofils und einer Feststellungsgrabung im J. 1932 /Fundbericht AI SAW 167/50/ eine unbefestigte Siedlung /canabae/ voraus, von welcher die Donau durch Veränderung der Wasserverhältnisse den Hauptteil wegtrug. Durch eine Feststellungsgrabung im J. 1981 wurden hier nur zwei Objekte aus der römischen Zeit festgestellt. Das Objekt 5 - der Rest einer leicht eingetieften Hütte - kann man spätestens in das 3. Jh. datieren und das Objekt 2 - eine Grube von unbestimmter Funktion /vielleicht Abfallgrube/ - stammt aus spätrömischer oder beginnenden Völkerwanderungszeit. Die Objekte 1, 3 und 4 sind in das 10.-12. Jh. verwiesen. Den bisherigen Erkenntnissen nach befand sich am Donauufer in Veľký Harčáč in der römischen Kaiserzeit eine ausgedehntere /barbarische?/ Siedlung, die zugleich mit dem Kastell von Leányvár existierte. Abermals war diese Lage im 10.-12. Jh. besiedelt. /Abb. 125-127./

РАЗВЕДОЧНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ В Г. КОМАРНС-ВЕЛЬКИ-ГАРЧАШ. Местонахождение располагается у берега Дуная на 1763-ьем км его течения, между рекой и предохранительной дамбой на 1,5-2 м высокой речной террасе, поросшей кустарником и деревьями. Исследования предшествовали геофизические разведки при помощи метода сопротивления. Небольшие аномалии показали, что местность является с точки зрения электропроводности почти гомогенной. По профилю берега и зондажу геологическими бурами было явно, что селищные объекты здесь закрыты толстым слоем наноса и поэтому использовалась землеустроительная машина. Поскольку условия местности здесь не позволяли более размерные зондажные работы, был применен метод узкого разреза. Верхний слой состоял из 120-140 см толстого песчано-глиняного наноса, который переходил в серо-желтый, илистый нижний слой. Объекты были обычно обнаружены на их границе.

Объект 1. В разрезе I был встречен тонкий слой обмазки - остатки селищного объекта неопределимого назначения.

Объект 2. Во время углубления разреза II была вскрыта яма неправильного круглого плана с остатками римского кровельного материала, кусками

звериных костей, черепками и фрагментом железного предмета.

Объект 3. Вырисовывался в профиле берега. После вскрытия он имел форму прямоугольника с размерами 65 x 130 см. В засыпке находились средневековые черепки. Южная часть была смыта Дунаем.

Объект 4 также вырисовывался в профиле берега. После выемки засыпки он имел форму неправильной ямы с косыми стенами и неровным дном. В засыпке находились латенские, римско-провинциальные и средневековые черепки.

Объект 5. В разрезе III была обнаружена северная часть мелко запущенного жилища прямоугольной формы. У долгой стороны вырисовывались две столбовые ямки. Его СВ угол нарушен младшим желобом. Из засыпки жилища и по близости него был приобретен набор материала римского периода, в желобе находок не было.

И. Вом на основе обследования профиля берега и разведочного исследования в 1932 г. /сводка АИ САН 167/50/ здесь предполагал неукрепленное поселение /сарае/, существенную часть которого смыл Дунай во время изменения своего течения.

Во время разведочного исследования в 1981 г. были обнаружены только два объекта римского периода. Объект 5 - остатки мелко запущенного жилища - можно датировать временем не чаще III в. и объект 2 - яма неопределенного назначения /предположительно мусорная/ - относится к позднему римскому периоду или началу периода переселения народов. Объекты 1, 3 и 4 датируются X-XII вв. Исходя из настоящих знаний, на берегу Дуная в с. Вельки-Гарчан располагалось в римский период размерное /варварское/ поселение, которое существовало одновременно с кастелом в Леаньваре. Эта площадь была заселена опять в X-XII вв. /Рис. 125-127./

VČASNOSTREDOVEKÉ POHREBISKO V ČAKAJOVCIACH

Mária Rejholcová

V roku 1981 pokračoval výskum včasnostredovekého pohrebiska v Čakajovciach /okres Nitra/ v polohe Kostolné na severovýchodnom okraji obce /35-43-16, 1 : 10 000, 365 : 188 mm/. Nadviazalo sa na plochu preskúmanú v roku 1980; odkrývka postupovala južným smerom na celej šírke pohrebiska. V roku 1981 sa zistilo čiastočné porušenie juhozápadnej časti pohrebiska novodobým, už dávnejšie zaniknutým hliníkom, kde exploataciou hlíny v niektorých miestach až po štrkovité podlažie do hĺbky 3 m boli porušené a zničené kostrové hroby.

Preskúmalo sa ďalších 150 hrobov /doteraz spolu 701/, z ktorých prevažná väčšina patrí dospelým jedincom /74 %/. V porovnaní s pomerne veľkým počtom hrobov dospelých je malý výskyt hrobov mladistvých jedincov /6,7 %/ a detí /17,3 %/. Pozoruhodné sú hroby s pochovanými dvoma alebo tromi jedincami. V hrobe 554 bola kostra pravdepodobne matky a pri nej, pozdĺž ľavej nohy, dve deti. Matka pochovaná v hrobe 672 mala pri pravej i ľavej časti panvových kostí uložené nemluvniatko. Najpravdepodobnejšie ide o úmrtie pri pôrode. Doteraz ojedinelým nálezom je hrob 587, v ktorom bol pochovaný dospelý s bohatým bojovníckym výstrojom a nemej bohatou výzbrojou. Vedľa pravej holennej kosti ležalo spolu s ním pochované dieťa.

Hrobové jamy sú obdĺžnikového tvaru so zaoblenými rohmi; iba zriedka sa vyskytuje rozšírenie alebo zúženie smerom k nohám s odchýlkou od 7 do 20 cm.

Väčšina pochovaných bola uložená vo vystretej polohe /90 %/, a to s rukami vedľa tela /56,7 %/, v lone, na hrudi alebo pod bradou /7,3 %/, s jednou rukou vedľa tela, druhou na hrudi, v lone alebo pri brade /17,3 %/, s jednou rukou v lone a druhou pri brade alebo na hrudi /2,7 %/. V dvadsiatich štyroch hroboch, z ktorých dve tretiny patria deťom, sa poloha rúk nedala zistiť /16 %/. V siedmich hroboch bol dospelý uložený v skrčenej polohe na ľavom alebo pravom boku, väčšinou bez hrobového inventára. V ôsmich hroboch bol pochovaný vo vystretej polohe, s pravou alebo ľavou dolnou končatinou v kolene mierne skrčenou. Tieto hroby sa výba-
vou neodlišujú od ostatných hrobov.

Orientácia pochovaných bola v prevahe v smere SZ-JV /71,3 %/, podstatne menej je orientovaných Z-V /20 %/ a iba výnimočne sa vyskytuje orientácia SSZ-JJV /6 %/ a JV-SZ /2,7 %/.

Z preskúmaných 150 hrobov bolo 108 s inventárom /72 %; obr. 128/ a 42 bez nálezov /28 %/. Z pamiatok materiálnej kultúry dominujú šperky - náušnice vyrobené zo striebra jemnou technikou filigránu a granulácie, náušnice z bronzu, niekedy pozlátené, s plechovými alebo liatymi záveskami, záušnice v tvare jednoduchých krúžkov, esovité záušnice, záušnice s očkom, viacnásobným esovitým ukončením alebo s kónicky sa rozširujúcou špirálou. V hrobe 579 bola spolu s tepanými striebornými falerami drôtená náušnica, sformovaná do tvaru trojuholníka, na základni s dvoma slučkovitými okami. Okrasy rúk reprezentujú prstene a náramky. Plechové prstene s tepaným kosoštvorcovým štítkom boli v dvoch hroboch spolu s náušnicami s hroziakovým záveskom. Takisto sú zriedkavé prstene zo širšieho bronzového pásika so zúženými koncami, v profile prehnuté, zdobené vybiňaným ornamentom, a liate obrúčky. Najpočetnejšie sú zastúpené otvorené pásikové prstene z rovnomerne širokého pásika, hladkého alebo na vonkajšej strane profilovaného dvoma horizontálnymi líniami, s odseknutými koncami, ako aj tyčinkové a drôtené prstene.

V kolekcii náramkov sú popri zriedkavejších sa vyskytujúcich pletených náramkoch s petlicovými koncami a pásikových náramkoch s mierne rozšírenými koncami najväčším počtom zastúpené otvorené tyčinkové náramky so zahrotenými koncami.

K ozdobám hrdla patria okrem jedného nákrčníka z troch navzájom skrútených bronzových drôtov, ukončených háčikom a oválnym očkom, často nachádzané náhrdelníky z korálikov zo skla, sklenej pasty z mušleí kauri, niekedy doplnené liatym polmesiacovitým, medailónovým alebo jednoduchým plechovým záveskom. Vo funkcii závesku v náhrdelníku boli nezriedka použité liate dvojdielne gombíky. Doteraz ojedinelým nálezom na pohrebisku je náhrdelník najpravdepodobnejšie z kože, na ktorej boli pripevnené lisované tenké bronzové nášivky kosoštvorcového tvaru, zdobené mriežkou a po dĺžke žliabkovito prehnuté.

K súčastiam odevu patria okrem železných a bronzových praciek, pásikových prevliečok a železných ihlovitých spínadiel zahnutých na jednom konci do očka, strieborné nášivky, dvojdielne kovania so srdcovitým záveskom a liate bronzové gombíky.

Z predmetov dennej potreby sa najčastejšie vyskytujú menšie formy železných nožov s trňom na rúčku, ktoré boli v takmer štvrtine preskúmaných hrobov /23,3 %/, prevažne v hrobách dospelých jedincov; iba ojedinele sa našli v hrobách mladistvých a detí. Zatváracie nože-britvy, ako aj kresadlá lýrovitého tvaru a kresacie

kamienky boli milodarom výlučne v hrobch dospelých. Takisto len v hrobch dospelých, hoci nepočetne, sa nachádzali železné listovité a tenké kónické hroty šípov. V hrobe 587, v ktorom bol pochovaný dospelý s výbavou bojovníka, sa našla prvá sečná zbraň na pohrebisku vôbec - dvojsečný železný meč s trňom, na ktorom sú zachované zvyšky drevenej rukoväti, pôvodne pripevnenej k trňu železnými nitmi. Meč bol vložený v železnej pošve. V hrobe bola okrem meča a iných predmetov železná kopija s úzkym listom a sekera bradatica s dlhými ostňovitými výčnelkami na obvode otvoru na násadu. Železná sekera bradatica s nízkymi trojuholníkovými lalokmi sa našla v hrobe 577 v neobvyklej polohe - zatiaľ ostrím do dna hrobovej jamy z vonkajšej strany pravej nohy pochovaného. V hrobe 575 bola sekera so širším vejárovitým ostrím a hladkým jednoduchým otvorom na násadu.

Pomerne častým milodarom sú hrncovité nádoby; nachádzajú sa tak v hrobch dospelých, ako aj detí. Najčastejšie bývajú uložené pri nohách alebo konca nôh pochovaného, iba výnimočne na hrudi alebo stehnových kostiach. Nezvyklé uloženie nádoby sa zistilo v hrobe 581, v ktorom bola pod holennými kosťami pochovaného. Okrem celých nádob sa v hrobch nachádzali črepy zo zámerne rozbitých nádob, uložené na hromádke pri nohách pochovaného. Sledovali sa aj ojedinelé črepy pod kostrou, na kostre alebo v zásype hrobovej jamy. Okrem nádob boli do hrobov vložené drevené vedierka mierne kónického tvaru, z ktorých sa zachovalo železné kovanie.

Zvieracie kosti v obsahu nádob alebo pri kostre, slepačievajíčka a uhlíky rozsypané po kostre alebo nasýpané na hromádku pri nohách pochovaného svedčia o pohrebných zvyklostiach a názoroch pozostalých na posmrtný život.

Časť pohrebiska preskúmanú v roku 1981 datujú pamiatky hmotnej kultúry do 9.-10. storočia. Vo výskume sa bude pokračovať v roku 1982.

FRÜHMITTELALTERLICHES GRÄBERFELD IN ČAKAJOVCE. Im J. 1981 setzte die Grabung auf dem frühmittelalterlichen Gräberfeld in Čakajovce /Bez. Nitra/ in der Flur Kostolné fort. Es wurden weitere 150 Gräber untersucht /Gesamtzahl der freigelegten Gräber 701/. Die Grabgruben von rechteckiger Form reichten bis in 64-233 cm Tiefe. Die überwiegende Zahl der Bestatteten hatte Strecklage /90 %/ mit verschiedener Position der Hände, meistens neben dem Körper. In sieben Gräbern lag das Skelett in Hockerstellung und in acht Gräbern war eines der Beine angezogen. Die Skelette waren meistens NW-SO /71,3 %/, weniger W-O /20 %/ und nur ausnahmsweise NNW-SSO /6 %/ und SO-NW /2,7 %/ orientiert. Unter den Gräbern gab es 108 mit /Abb. 128/ und 42 ohne Funde. Es dominiert Schmuck - Ohrringe mit traubenförmigem Anhänger aus Silber oder aus Bronze, manchmal vergoldet, mit blechernem oder gegossenem Anhänger, runde oder S-förmige Schläfenringe und jene mit mehrfachem S-förmigem Ende, mit konisch verbreiteter Spirale oder mit einer Einlage. Sporadisch erschien ein dreieckiger Schläfenring aus Draht mit zwei Schleifen auf der Basis, der sich zusammen mit Pressblechphalaren aus Silberdraht in einem Grab befand. Armschmuck ist durch Fingerringe von verschiedener Form und unterschiedlichem Querschnitt sowie durch blecherne, geflochtene und rundstabige Armringe vertreten. Zur Halszier gehört ein geflochtener Halsring und Halsbänder aus Perlen und Kaurimuscheln, manchmal mit halbmondförmigen, medaillenförmigen und rechteckigen Anhängern. Von Gegenständen des

тäglichen Gebrauchs sind Griffangelmesser, Klappmesser-Rasiermesser wie auch lyraförmige Feuerstahle und Zündsteine vertreten. Nicht zahlreich sind blattförmige und dünne konische Pfeilspitzen. Waffen sind durch ein zweischneidiges Eisenschwert und eine Lanze vertreten. Zwei Gräber lieferten eiserne Bartäxte und in einem befand sich eine Axt mit breiter, fächerförmig verbreiteter Schneide und einfachem Schaftloch. Keramik kam verhältnismässig oft vor. Ausser unversehrten Gefässen wurden absichtlich zerscherbte Gefässe im Grab untergebracht, deren Scherben auf einem Haufen lagen. Sporadisch beobachtete man auch unter das Skelett, auf das Skelett oder in die Grabverschüttung geworfene Scherben. In zwei Gräbern fanden sich Eisenbeschläge von Holzeimern. Von den Bestattungsbräuchen und Ansichten über das Jenseits zeugen Funde von Tierknochen und Hühnerknochen, wie auch über dem Skelett oder bei den Füßen verstreute Holzkohlenstückchen. Den untersuchten Teil des Gräberfeldes datieren die Funde in das 9.-10. Jh. Die Grabung wird im J. 1982 fortgesetzt werden.

МОГИЛЬНИК ПЕРИОДА РАННЕГО СРЕДНЕВЕКОВЬЯ В С. ЧАКАЕВЦЕ. В 1981 г. продолжалось исследование могильника периода раннего средневековья в с. Чакаевце /рай. Нитра/, урочище Костольне. Было обследовано дальнейших 150 погребений /общее количество - 701/. Ямы погребений прямоугольной формы находились на глубине от 64 до 233 см. Большое количество похороненных было в вытянутом положении /90 %/ с разным уложением рук, чаще всего рядом тела. В 7 погребениях был умерший в скорченном положении и в 8 погребениях была у него одна нижняя конечность согнута. Чаще всего встречалась ориентировка СЗ-ЮВ /71,3 %/, менее З-В /20 %/ и лишь единично ССЗ-ЮЗВ /6 %/ и ЮВ-СЗ /2,7 %/. Из количества погребений 106 содержало находки /рис. 128/ и 42 было без находок. Доминируют украшения - серьги с гвоздевой подвеской из серебра или бронзы, иногда позолоченные с жестяной или литой подвеской; височные кольца в виде кружка или буквы "S", височные кольца с многократно эсвидно витыми концами, с конически расширяющейся спиралью или ушком. Единично встречалось височное кольцо из проволоки в виде треугольника с двумя петлями на основе, которое было в погребении совместно с прессованными жестяными серебряными бляшками. Украшения рук представлены кольцами разной формы и сечения, жестяным, плетеным и стерженькообразным браслетами. К украшениям горла принадлежит плетенная шейная гривна и ожерелья из бусов и раковины каури, иногда с подвесками в виде полумесяца, медальона и прямоугольника. Из предметов ежедневного потребления чаще всего встречаются черешковые ножи, складные ножи-бритвы, огнива лировидной формы и каменные кресала. Немногочисленны листовидные и тонкие конические наконечники стрел. Оружие представлено железным двухлезвийным мечом и копьем. Железные топоры-брадатицы находились в двух погребениях и в одном был найден топорик с более широким, веерообразно оформленным острием и простым отверстием для рукояти. Сравнительно часто встречается керамика. Кроме целых сосудов в погребениях находились намеренно разбитые сосуды, уложенные в кучку. Единично встречались черепки брошенные под и на костяк или в засыпку погребальной ямы. В двух погребениях была найдена железная оковка от деревянных ведерок. О погребальных обычаях и мнении оставшихся о загробной жизни свидетельствуют находки звериных костей, куриных яиц и угольки, рас-

сыпанные по костяку или у ног. На основе находок материальной культуры исследованная часть могильника датируется IX-X вв. Исследование будет продолжаться и в 1982 г.

VÝSKUMY A PRIESKUMY NA HORNOM PONITRÍ V ROKU 1981

Marta R e m i á š o v á

Archeologické oddelenie Múzea v Bojniciach získalo v roku 1981 nálezy z týchto lokalít:

B o j n i c e /okres Prievidza/

Na výšinnom hradisku z doby halštatskej v polohe Hradište /kóta 500/ v Dubnici, patriacej do katastra Bojníc, sa uskutočnil zisťovací výskum. Hradiško sa nachádza v neprístupnom teréne, jeho rozmery sú 30 x 70 m. Valové opevnenie má elipsovité tvar a smerom k severu stúpanie. V zisťovacích sondách I-IV sa zachytila keramika a hlinené koliesko s priemerom 2,5 cm a s malým kruhovým otvorom. Sonda I /2 x 12 m/, orientovaná S-J, prerezala valové opevnenie na južnej strane hradiska. V hĺbke 60-80 cm boli zvyšky drevenej konštrukcie - dva kusy trámov v súvislej dĺžke 30 cm, vodorovne uložené a vzdialené od seba 1 m. Priestor bol vyplnený väčšími kusmi kameňov. Na vnútornej strane sa našli len tri črepy. Výskumom sa nezískal ani jeden bronzový predmet.

Je pravdepodobné, že hradiško bolo opustené bez násilných zásahov. Vzhľadom na doterajšie nálezy sa radí k ostatným známym hradiskám z doby halštatskej na hornom Ponitří.

Materiál z výskumu je uložený pod inv. č. A-14748, nálezová správa je v dokumentácii Múzea v Bojniciach.

B y s t r i č a n y /okres Prievidza/

Archeologické oddelenie získalo niekoľko črepov keramiky z doby halštatskej, ktoré našiel L. Šesták na rozlohe 100 x 200 m pri zameriavaní poľnohospodárskych plôch v polohe Paučica. Fragmenty pochádzajú z rôznych nádob tmavosivej farby, ojedinele s plastickou výzdobou, vyrobených z piesčitej hlíny.

Nálezy sú zaevidované pod inv. č. A-14746 a nálezová správa je uložená v dokumentácii Múzea v Bojniciach.

L e h o t a p o d V t á č n i k o m /okres Prievidza/

V rokoch 1979 a 1981 našiel L. Šesták pri úpravách vlastného pozemku /č. domu 539/ niekoľko črepov keramiky z doby halštatskej. V roku 1981 ich odovzdal do Múzea v Bojniciach. Pochádzajú z rôznych častí nádob tehlovohnedej farby, vyrobených z piesčitej hlíny. Z celkového počtu tridsaťsedem na ôsmich sú výčnelky a plastický pásik.

Črepy sú uložené pod inv. č. A-14745 a nálezová správa je v dokumentácii Múzea v Bojniciach.

N e d o ž e r y - B r e z a n y /okres Prievidza/

V časti Brezany sa uskutočnil v polohe Podčervenie záchranný výskum. Nálezisko je na súkromnom pozemku J. Hrivnáka /č. domu 553, katastrálne č. 965/19/.

Lokalita Nedožery-Brezany je známa už z minulosti /Remiášová 1970, 1978 a 1980/. V rokoch 1967 a 1968 sa uskutočnil záchranný výskum slovanskej chaty s nálezmi z 9.-10. stor. v susedstve pozemku J. Hrivnáka /u J. Pekára, č. domu 555/. Vtedy sa okrem keramiky a niekoľkých drobných železných predmetov zachytila i železná troska. Ojedinele sa vyskytovala i na pozemkoch J. Hrivnáka, Š. Hromadu a Š. Jančošku, ktoré vzájomne susedia.

Záchranným výskumom sme získali väčšie množstvo železnej trosky z objektu porušeného pri výkope jamy na septik /150 x 170 cm/. V hĺbke 70 cm narazil J. Hrivnák pri kopaní tejto jamy na trosku zmiešanú s kamením. Vrstva, v ktorej sa objekt s obsahom trosky a kameňov zistil, bola podstatne tmavšej hnedej farby ako okolitá zemina. Objekt - jama oválneho tvaru s priemerom 80 cm - bol lavórovite prehĺbený do hĺbky 40 cm. Kamene boli opálené a mali väčšie rozmery. V objekte sa našlo cca 35 kusov čiernej trosky, ktoré majú približne rovnaký tvar v podobe koláčov-bochníkov priemeru 12 cm. Na jednej strane sú oválne, na druhej rovné alebo prehĺbené dovnútra. Maximálna hrúbka je 4-5 cm. V objekte sa iný dokladový materiál nenašiel. Od majiteľa sme sa dozvedeli, že pri kopaní základov pri stavbe rodinného domu objavil väčšie množstvo železnej trosky, nález však nehlásil.

Doteraz získané nálezy z polohy Podčervenie spadajú do druhej polovice 9. a prvej polovice 10. stor., preto je najpravdepodobnejšie, že aj železná troska nájdená počas záchranného výskumu v r. 1981 patrí do tohto obdobia a že v blízkosti je remeselná výrobná na spracovanie železa. Analógie k brezianskym nálezom máme z polôh Pod nemocnicou, Vrábecké, Zadné a Predné Lány v Bojniciach /Bialeková 1962/.

Nálezy sú uložené pod inv. č. A-14747 a nálezová správa je v dokumentáciách Múzea v Bojniciach a AÚ SAV Nitra.

L i t e r a t ú r a

BIALEKOVÁ, D. 1962: Archeológia hovorí o slovanskej minulosti Bojníc. In: Horná Nitra. 1. Martin, s. 31.

REMIÁŠOVÁ, M. 1970: Príspevok o činnosti archeologického oddelenia vo Vlastivednom múzeu v Bojniciach. Múzeum, č. 1, s. 42.

REMIÁŠOVÁ, M. 1978: Nové slovanské lokality na hornom Ponitří. In: Horná Nitra. 8. Martin, s. 73.

REMIÁŠOVÁ, M. 1980: Slovanská keramika z Nedožier. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 234.

P r i e v i d z a

Záchranný výskum v centre mesta pri námestí 4. apríla cca 50 m od piaristického kostola a kláštora sa urobil na základe upozornenia pracovníkov Útvaru okresného investora v Prievidzi.

Pri výkope jamy pre základy obchodného domu /50 x 40 m, h. 1-4 m/ sa v dvoch jamách na päťky základov /3 x 3 m, h. 2,5 m/ našli štyri objekty s výdrevou studne, ktoré mali hĺbku 5 m a svetlosť 1 x 1 m. Boli v hĺbke až 3-5 m pod úroveň súčasného terénu. Len z jednej sa podarilo vybrať výplň, sivú mazľavú ílovitú hlinu, obsahujúcu niekoľko úlomkov stredovekej, ale hlavne novovekej keramiky. Najstaršie sú nevýrazné fragmenty keramiky z 15. stor. Ostatné nálezy predstavuje niekoľko úlomkov kachlíc a tehál. Výdrevu sa skladala zo štyroch trámov na vnútornej strane, vzdialených od seba 1 m. Z vonkajšej strany trámov boli uložené tesne na seba hrubé dosky /d. 110 cm/, ktoré mali na spojoch vždy dva kruhové

otvory priemeru 5-7 cm, vzdialené od seba 50 cm. Hĺbka studní bola podľa troch vytiahnutých trávov /z troch studní/ a vybratej výplne jednej studne 5 m. Ako výdrevu sa používalo drevo duba a jedle bielej /paleobotanické určenie E. Hajnalová, AU SAV Nitra/. Dve zrubové studne sa našli vzdialené od seba 2 m a ďalšie dve takisto. Obe dvojice vzájomne od seba delí vzdialenosť 21 m.

Geologické sondy na niekoľkých miestach v bezprostrednej blízkosti studní potvrdili, že v hĺbke 5 m sa končí ílovitá hlina a objavujú sa štrkopiesky. Nálezy získané z výplne jednej studne neboli dostačujúce na to, aby sa mohol jednoznačne datovať ich vznik a obdobie používania.

GRABUNG UND GELÄNDEBEGEHUNGEN IM OBEREN NITRATAL IM J. 1981. Die archäologische Abteilung des Museums zu Bojnice gewann Funde aus folgenden Fundorten:

B o j n i c e /Bez. Prievidza/. In der zum Kataster von Bojnice gehörenden Flur Wradište /Köte 500/ in Dubnica wurde auf einem hallstattzeitlichen Höhenburgwall eine Rettungsgrabung durchgeführt. Die Anlage ist eine mächtige ellipsenförmige Wallbefestigung von 30 x 70 m Ausmass. Sie liegt im unzugänglichen Terrain. In den Probeschnitten I-IV fand sich ausschliesslich Keramik. Der Burgwall reiht sich zu den anderen bekannten hallstattzeitlichen Anlagen im oberen Nitratal.

B y s t r i č a n y /Bez. Prievidza/. Bei der Vermessung des landwirtschaftlichen Bodens wurden in der Flur Paučica einige Keramikscherben aus der Hallstattzeit gefunden.

L e h o t a p o d V t á č n i k o m /Bez. Prievidza/. In den J. 1979 und 1981 wurden bei der Herrichtung des Grundstückes neben dem Haus Nr. 539 einige hallstattzeitliche Scherben gefunden.

N e d o ž e r y - B r e z a n y /Bez. Prievidza/. Im Ortsteil Brezany wurde in der Flur Podčervenie /Hausnummer 553, Kat. Nr. 965/19/ eine Rettungsgrabung durchgeführt und aus einem gestörten Objekt eine grosse Anzahl von Eisenluppe gewonnen. Das Objekt lag in 70 cm Tiefe, es war unregelmässig oval /Dm. 80 cm/ und schüsselartig bis in 40 cm Tiefe eingetieft. Man fand darin ca. 35 Stück mit Steinen vermischte Eisenluppe. Einzelne Stücke haben die Form Kuchen mit 12 cm Durchmesser. Das Objekt ist Bestandteil einer in den J. 1967-1968 untersuchten Fundstelle, wann in diesem Areal auch eine slawische Hütte entdeckt wurde. Die aus der Flur Podčervenie gewonnenen Funde melden sich in die zweite Hälfte des 9. und in die erste Hälfte des 10. Jh.

P r i e v i d z a. In Stadtzentrum wurde eine Rettungsgrabung durchgeführt. Bei Fundamentgrabungen für ein Kaufhaus wurden vier Brunnen mit Holzverkleidung entdeckt. Je zwei und zwei Brunnen waren 21 m voneinander entfernt, sie massen 1 x 1 m und waren 5 m tief. Ein Brunnen wurde untersucht; die Verfüllung enthielt nicht sehr typische Scherben und Kachelbruchstücke. Am ältesten sind unausgeprägte Keramikfragmente aus dem 15. Jh. Die Objekte wurden in 3-5 m Tiefe unter dem heutigen Geländeniveau erfasst. Die gewonnenen Funde waren für die Datierung der Entstehung und des Gebrauchs der Brunnen unzureichend.

ИССЛЕДОВАНИЯ И РАЗВЕДКИ В ВЕРХНЕМ ПОНИТРЬЕ В 1981 Г. Археологический отдел музея в г. Войнице приобрел находки из следующих местонахождений:

В о й н и ц е /рай. Прьевидза/. В с. Дубница, принадлежащем к кадастру г. Войнице, было в урочище Градиште /высота 500 м/ осуществлено охранное исследование городища на возвышенности гальштатского периода. Городище укреплено мощными валами эллипсоидной формы /30 x 70 м/. Оно располагается на неприступной местности. В разведочных траншеях I-IV была найдена исключительно керамика. Городище относится к остальным известным городищам периода гальштата в верхнем Понитрье.

Б и с т р и ч а н и /рай. Прьевидза/. Во время измерения сельскохозяйственной почвы было найдено в урочище Паучица несколько черепков керамики периода гальштата.

Л е г о т а - п о д - В т а ч н и к о м /рай. Прьевидза/. В 1979 и 1981 гг. было во время подготовки строительного участка у дома № 539 найдено несколько черепков периода гальштата.

Н е д о ж е р и - Б р е з а н и /рай. Прьевидза/. В части Брезани было осуществлено охранное исследование в урочище Подчервенье /дом № 553, кад. № 965/19/. Из нарушенного объекта было приобретено множество кусков железного шлака. Объект находился на глубине 70 см, имел форму неправильного овала /Ø 80 см/ и был тавтообразно углублен до глубины 40 см. В нем было найдено кусков 35 железного шлака смешанных с камнями. Отдельные куски шлака имеют форму каравая диаметром в 12 см. Объект является частью исследованного в 1967-68 гг. местонахождения, когда было в этом ареале обнаружено и славянское жилище. Находки, приобретенные в урочище Подчервенье, относятся к второй половине IX и первой половине X в.

П р е в и д з а. В центре города было осуществлено охранное исследование. Во время рытья ямы для фундаментов универмага были найдены четыре колодца с деревянным креплением /две пары друг от друга на расстоянии 21 м/. Они имели размеры 1 x 1 м и были на глубине 5 м. Один колодец был обследован; выкопанная засыпка содержала мало типичные черепки и обломки кафель. Древнейшими являются мало выразительные фрагменты керамики XV в. Объекты были определены на глубине 3-5 м под уровнем современной поверхности. Приобретенные находки не оказались достаточными для датировки возникновения и времени использования объектов.

SPRÁVA O VÝSKUME NA DETVIANskej ULICI V PÍESTANOCH V ROKU 1981

Alexander R u t t k a y

V Piešťanoch /okres Trnava/ za pozemkom s rodinným domom R. Nedelku, Detvianska /predtým Kláštorská/ ul. 9, sú zručaniny časti stredovekej stavby /M-33-132-B-a, 1 : 25 000, 146 : 284 mm/. Plocha asi 70 m² so stavebnými zvyškami je vyčlenená z parciel v osobnom vlastníctve a pod č. 772 je v evidencii ako vlastníctvo štátu. Zručaniny sú evidované v zozname kultúrnych pamiatok /SPS 1968, s. 467/.

Lokalita sa nachádza na území tzv. Starých Piešťan, rozkladajúcich sa okolo farského kostola sv. Štefana v severnej časti mesta. Zvyšky zaniknutej stavby

ležia na ploche zastavanej až po roku 1920, a to po ľavej strane cesty vedúcej z Piešťan popri miestnom letisku smerom na Orvište a Pobedim, na pomerne rovnom teréne po ľavej strane riečky Dubová.

O identifikáciu tejto stavby a stanovenie jej funkcie sa pokúsili už viacerí bádatelia. Vznikli axiomatické kritériá, ktoré bude možno preveriť a modifikovať len overením jestvujúcich písomných prameňov a predovšetkým účelne realizovaným archeologickým výskumom. Príležitosť k výskumu sa naskytla na základe dohody medzi Mestským národným výborom v Piešťanoch a Archeologickým ústavom SAV v Nitre. V územnom pláne rozvoja Piešťan sa počíta s využitím zrúcanín na Detrovianskej ulici, zatiaľ jedinej známej stredovekej stavby na území mesta, na kultúrne a turisticko-propagačné účely, a to ich prezentáciou v rámci celkovej úpravy tejto časti mesta. Zisťovací archeologický výskum, ktorý viedol autor príspevku a na ktorom ako technik spolupracoval E. Rejholec, sa realizoval v mesiaci auguste.

Pokiaľ ide o doterajší stav spracovania písomných prameňov, neexistuje zatiaľ jednoznačný podklad k presnej identifikácii zrúcanín. Často citovaný údaj vizitátora z roku 1560 o dvoch kostoloch v Piešťanoch, a to "farskom kostole sv. Petra, starom, zanedbanom, kostolnou ornamentikou ako-tak ozdobenom" a "kostole sv. Stefana kráľa, na spôsob kláštora stavanom vedľa obce, takisto olúpenom" /Némethy 1894, s. 225; Bucko 1949, s. 189/, pochádza z obdobia reformácie, ktorá mala v Piešťanoch v 16.-17. stor. silné pozície. Evanjelíci sa zmocnili farského kostola, ktorý definitívne opustili až po polovici 17. storočia /Némethy 1894, s. 225/. Po prerušení funkčnej kontinuity je veľmi aktuálne počítať i so zmenami v patrocíniách po opätovnom zaradení príslušných stavieb do vlastníctva katolíckej cirkvi. Zasvätenie sv. Petrovi sa už viackrát neobjavuje, patrocínium sv. Stefana kráľa sa však v Piešťanoch udržalo a dodnes ho má farský kostol, ktorý bol posledne prestavaný v klasicistickom štýle /SPS 1968, s. 466/. Pri informatívnom prehľade o patrocíniu farského kostola v Piešťanoch v 18. stor. sú isté rozpornosti: a/ v roku 1756 sa spomína prestavba farského kostola sv. Stefana /Némethy 1894, s. 225/; b/ podľa kanonickej vizitácie /Vizit. prot. z roku 1788 v biskupskom archíve v Trnave/ mal farský kostol patrocínium Najsv. Trojice a o podobnom zasvätení by mohol svedčiť nepriamo i zápis z roku 1713 /J. K. 1956, s. 46/. V údají z roku 1713 sa objavuje úplne nefunkčne zaradená zmienka o sv. Stefanovi ako zakladateľovi kostola, a to len na základe tradície patrocínia, keďže medzi štyrmi spomínanými oltármi chýba oltár sv. Stefana. Túto zmienku J. K. /1956, s. 46/ nekriticky premietol i do výkladu zmienky o kostole z roku 1560: formuláciu "kostol sv. Stefana" dokonca prekladal ako kostol "vysvätený kráľom Stefanom I." a cituje i údajnú zmienku Bercsényho z roku 1638, že kostol dal postaviť kráľ Ladislav I.

Posledný údaj, ktorý spomína v Piešťanoch dva kostoly bez bližšej diferenciácie, by mal byť z roku 1731. Podľa neho kostol ležiaci mimo obce je väčší ako kostol v obci. Prvýkrát sa tu objavuje téza, že kostol voľakedy patrila templárom. Tento údaj sa opakuje i vo vizitácii z roku 1756 a stal sa základom celkového prístupu k interpretácii stavebných zvyškov, ktoré sa dostali do dezolátneho stavu pravdepodobne najmä po ničivej povodni v roku 1813 /Mednyanský 1981, s. 124/, celým radom bádateľov v 18. a 19. stor. /Šimko 1981/. Vytvorila sa predstava o templárskom kláštore, ktorý neskôr vlastnili benediktíni. Doterajšie pramene a stav ich spracovania však neumožňujú takéto závery.

Dalším, i keď menej frekventovaným interpretačným variantom je domnienka o johanitskom založení kláštora s odvolaním sa na známe klauzuly o dobročinných opatrovateľských úlohách tohto rytierskeho rádu. Predpoklad johanitskej fundácie sa nadhadzuje zrejme i preto, aby sa vytvorila indícia o cieľavedomom využívaní piešťanských liečivých prameňov už v 12. stor. /SPS 1968, s. 466/.

Stredoveké písomné pramene týkajúce sa Piešťan neumožňujú spresniť identifikáciu pertraktovanej zaniknutej sakrálnnej stavby. Dedina bola do druhej polovice 13. stor. súčasťou kráľovských majetkov. Hovorí o tom zmienka z roku 1263 "terra Pechan castri de Bana" /Šmilauer 1932, s. 76/. O inom vlastníctve nesvedčí ani prvá správa o dedine z roku 1113 v Zoborskej listine: "Villa Pescan" sa neuvádza ako súčasť majetkov zoborského kláštora, ale ako dedina v susedstve kláštorného majetku Trebeta /Trebatice/. Po roku 1263 sa Piešťany stali súčasťou územia synov Kazimíra z rodu Hunt-Poznan.

Zo zmienky z roku 1299 vyplýva dokonca i existencia tunajšieho hradu, ktorý pravdepodobne vybudovali práve uvedení feudáli a zmocnil sa ho Matúš Čák /Fügedi 1977, s. 179; Kristó 1973, s. 53/. Piešťany sa stali priamou súčasťou čakovskej oligarchie, načas však ešte pretrvávalo - ako o tom svedčí text jednej listiny z roku 1309 - vedomie majetkovej nadväznosti na Čachtice, ktoré boli predtým hlavnou považskou mocenskou bázou synov Kazimíra /RDNES 1980, s. 302/. Hrad v Piešťanoch medzitým asi zanikol, ďalšie zmienky o ňom nie sú nateraz známe. Po definitívnom rozpade čakovskej domény v r. 1321 sa postupne inovovali kráľovské majetky a kodifikovali sa hradné panstvá /Fügedi 1977, s. 68 n./. V roku 1348 je "possessio Posseen" v zozname dedín patriacich k hradu Tematín /Ethey 1936, s. 184/.

Správa o fare v Piešťanoch sa nachádza už v zozname pápežských decím z rokov 1332-1337. Podľa tohto registra farnosť s kostolom "Sancti Regis de Poschan" patrila vtedy v rámci Nitrianskej župy medzi parochie s dobrými príjmami /Trochta 1964, s. 57/. Už tu sa objavuje patrocínium farského kostola sv. Štefana kráľa. Toto zasvätenie bolo v stredoveku také jednoznačné a stabilné, že sa uplatnilo aj ako hlavný motív piešťanského obecného znaku, a to už v jeho zatiaľ najstaršom známom variante z 15. stor. /Novák 1967, s. 204/. Niet dôvodov predpokladať, že v 16. stor. by bola situácia iná, že farský kostol by mal patrocínium sv. Petra a druhý objekt - pri ktorom sa zdôrazňuje kláštorný ráz -, by mal patrocínium sv. Štefana. Vizitácia z roku 1560 však vznikla v rozháraných podmienkach počiatkov reformácie a rozkladu cirkevnej organizácie /Bucko 1939, s. 189/. Nemžno nechať bez povšimnutia ani skutočnosť, že obec zasiahol už v roku 1530 prvý ničivý turecký útok na Považie /Ethey 1936, s. 179/. O labilnom postavení farnosti v Piešťanoch svedčí práve vizitátor spomínajúci v roku 1560 zanedbanosť, resp. "olúpenosť" oboch kostolov, z ktorých kostol mimo obce bol zrejme opustený. Za týchto podmienok je možná nielen nesprávna informovanosť vizitátora o patrocíniách, ale do úvahy prichádza i provizórny posun funkcie farského kostola na ďalší sakrálny objekt. O takejto možnosti svedčia práve pre Piešťany údaje z prvej polovice 17. stor., podľa ktorých už dávnejšie predtým evanjelici obsadili farský kostol /Némethy 1894, s. 225/.

Predpokladom prerušenia kontinuity piešťanskej parochie v 16.-17. storočí možno vysvetliť zdanlivú pohyblivosť patrocínia farského kostola, a to až do 18. stor. Dominantným bol však kult sv. Štefana kráľa. Po prestavbe /týkala sa jednoznačne kostola sv. Štefana/ v roku 1756 a klasicistických úpravách sa takéto patrocínium farského kostola zachovalo dodnes.

Argumenty, ktoré sme uviedli, svedčia o tom, že terajší kostol sv. Štefana stojí na mieste farského kostola spomínaného už v 14. stor., a že zrúcaniny na Detsvianskej ulici patria stavbe, ktorá v roku 1560 bola mimo obce; predpokladáme, že jej patrilo patrocínium sv. Petra.

Popri romantickom záujme o zrúcaniny po roku 1870 sa objavili i prvé pokusy o ich odbornú klasifikáciu, resp. i záchranu/informatívne Šimko 1980, s. 83, 84/. Niekoľko zachovaných reliéfov z pôvodnej, honosnej vnútornej výzdoby kostola sa previezlo do Národného múzea v Budapešti. Údajne v tamojších zbierkach je však /bez uvedenia genézy vzniku/ i staršia medirytina pozostatkov stavieb /Némethy 1894, s. 225/.

V roku 1932 sa na lokalite uskutočnil informatívny výkop V. Mencla. Autor už v prvých správach upozornil predovšetkým na dve presbytériá kostola, šikmé na os lode. Objekt zaradil rámcovo do 14. stor. Zatiaľ mu neboli známe analogické dipozičné riešenia /Mencl 1933, s. 408; ten istý 1937, s. 19/. Ziaľ, nedošlo k publikovaniu dokumentácie výskumu, takže konštatácie V. Mencla majú len charakter všeobecnej stavebnohistorickej expertízy.

V roku 1953 sa realizoval ďalší - organizačne nejasný - výkop skupinou architektov z SVŠT v Bratislave. Išlo o pokus obkopať základové murivo a sledovať dispozíciu stavby. Poznatky o výsledkoch tohto výkopu sú veľmi sporé. Opäť sa zistilo i južnejšie z dvoch presbytérií, ktoré spomína V. Mencl. Výkopcovia však asi nepoznali klasifikáciu spomenutého autora, pretože namiesto dvoch presbytérií spomínajú svätyňu v ruinách a zistenú rovnakú "vedľajšiu kaplnku". Novým prvkom bolo zistenie hlinených - vraj podlahových - dlaždíc v hĺbke 35 cm, a to pravdepodobne v priestore južnejšieho presbytéria. Jedinú informáciu o tomto výkope publikoval J. K. /1956/. Zverejnil i pôdorysné zameranie ruiny, na tomto pláne však chýbajú murivá zistené výkopom. "Včasnogotickú" stavbu datuje autor článku do obdobia vlády Karola Róberta /1307-1342/.

V. Mencl sa opäť vrátil k problematike piešťanských ruín v súvisi so spracovaním šarišskej gotickej architektúry. Zistil, že piešťanský objekt je dispozične blízky kostolu v Zborove. Podrobil obe stavby solídneho stavebnohistorického rozboru a zaradil ich do okruhu tzv. štrasburskej katedrálnej gotiky. Kostol v Piešťanoch považuje za objekt založený Karolom Róbertom a datuje ho do roku 1325-1330 /Mencl 1967, s. 14/. Na takúto interpretáciu nadväzuje i Z. Šimko /1980/.

Popri stručnom opise V. Mencla je charakteristika ruín aj v SPS /1968, s. 467/, ktorá je však nepresná, a datovanie už do druhej polovice 13. stor. s odvolaním sa na tzv. cisterciťsko-burgundské stavebné znaky nemožno ničím doložiť.

Ani v jednom z uvedených doterajších hodnotení stavebných zvyškov sa však nezobrali do úvahy archeologické doklady. Osídlenie územia Piešťan v 9.-10. stor. indikuje zatiaľ len ojedinelý nález sekerky s úzkym ostrím, ktorá bola vybagrovaná z koryta Váhu /Ruttkay 1975, s. 167, obr. 20: 12/. Sporadické sú zatiaľ i nálezy z 11.-13. stor., ktoré sa sústreďujú do oblasti tzv. Starých Piešťan. Zlomky keramiky z tohto obdobia sa našli pri rôznych zemných prácach i na pozemkoch patriacich k Detsvianskej ulici. Podľa informácie J. Kramára /Detsvianska ul. 11/ vyskytli sa pri výkope základov na jeho pozemku "ľudské kostry" a v hĺbke asi 30 cm tu prebiehajú i múry. Ľudské kosti sa však údajne nachádzali pri kopaní základov i na ďalších pozemkoch do vzdialenosti až asi 100-150 m južne a juhovýchodne od ruín kostola.

Tieto zatiaľ len nesústavne evidované informácie a nálezy umožňujú predpokladať existenciu včasnostredovekého sídliska pozdĺž riečky Dubová a pomerne rozsiahleho cintorína situovaného v okolí ruín tzv. templárskeho kostola. Cieľom zisťovacieho výskumu v prvej etape bolo preveriť existenciu tohto cintorína a jeho vzťah k známym zvyškom sakrálnej stavby. Popritom sa presne zamerali stavebné zostatky a urobila sa i podrobná klasifikácia stavebného materiálu a technológie.

Vzhľad zachovaných častí nadzákladového muriva presne charakterizoval V. Mencl /1967, s. 14/. V porovnaní s jeho opisom však v súčasnosti už chýbajú dva východné oporné piliere zo šiestich na vonkajšej strane severného presbytéria. Dve prípory, zachované in situ na južnej strane tohto presbytéria /jedna z nich zodpovedajúca medziklenbovému rebru/, boli situované na podokennej rímse bez pätiiek a mali valcovitú profiláciu prútov. Fragmenty klenbových rebier /zachované v štyroch prípadoch/ majú hruškovité rebrá, zodpovedajúce medziklenbovej prípore na severnej stene presbytéria, resp. klinové vyžlabené profily. Pod fragmentom klenbového rebra na východnej strane južného múru presbytéria je v polohe in situ i konzola s fragmentom figurálnej plastiky - nohy a trup postavy v podpore, zahrotená obuv, plášť?? siahajúci po kolená, markantné opásanie, meč. Charakteristiku V. Mencla o stavebne vyspelom kostole treba doplniť i zmienkou o masívnom, kamenársky precízne vypracovanom odtokovom žlabe, ktorý zostal v pôvodnom umiestnení na veľkej časti vonkajšieho obvodu severnejšieho i pozdĺž zachovaného fragmentu severovýchodného múru južnejšieho presbytéria.

Ruiny sú zachované dodnes miestami do výšky až 4,5 m. Severnejšie presbytérium má vnútorné rozmery 4,95 x 4,30 m, šírka nadzákladového muriva je 70-75 cm, klenba - usudzujúc podľa výbežkov rebier - sa uzatvárala vo výške asi 6 m. Múry sú vybudované z výborne vypálených, veľmi tvrdých tehál rozmerov 22,5 x 11,5 x 5,5 cm. Z tohto materiálu pozostáva i fragment triumfálneho oblúka presbytéria, resp. i hlavný triumfálny oblúk, ktorého nábeh je zreteľný v severnej časti ruín. Podokenná rímša, prípory, rebrá a odtokový žlab okolo presbytérií sú z tvrdých pieskovcov.

Na presbytériu nie sú stopy neskorších stavebných úprav. Na zachovanom malom úseku muriva lode v mieste jej pripojenia na severný múr presbytéria by usporiadanie stavebných zvyškov nasvedčovalo tomu, že s hlavnou loďou bol zo severnej strany spojený ďalší priestor. Či nábeh na klenbový oblúk súvisí s možnou severnou, vedľajšou loďou, alebo či ide o bočnú kaplnku, o ktorej svedčí údajne "tehlový barokový oblúk" /Mencl 1967, s. 14/, nemožno bez ďalšieho výskumu potvrdiť. Za evidentne neskoršiu stavebnú úpravu možno však zatiaľ jednoznačne považovať len masívny blok muriva lichobežníkového pôdorysu, vsadený medzi severný pilaster triumfálneho oblúka presbytéria a murivo lode. Tento blok je vybudovaný z tehál s rozmermi 27 x 13,5 x 6,5 cm a v celom rozsahu prekrýva pôvodnú omietku na gotickom murive.

Murivo kostola bolo pôvodne bez omietok. Ložné a styčné škáry s pomerne pravidelnou gotickou väzbou boli dekoratívne zvýraznené žliabkami zahĺbenými do malty v nich. Táto povrchová úprava bola neskôr prekrytá dvoma omietkami.

Archeologická zisťovacia sondáž sa uskutočnila v priestore severnejšieho presbytéria. Úplne sa preskúmala južná polovica tejto časti kostola. Súčasná výšková úroveň terénu v interiéri je v podstate zhodná ako niveleta pôvodnej stredovekej dlážky. Nadzákladové murivo prechádza bez sokla do základov, ktoré pozostávajú z dvoch častí: a/ hornú až do hĺbky 25 cm predstavujú tri rady tehál s rovna-

kou väzbou ako nadzákladové murivo, chýba však dekoratívne škárovanie; b/ do hĺbky 120-130 cm siaha spodná vrstva základov z lomových kameňov spájaných pevnou maltou s prímiesou okruhliakového štrku; lícovanie je precízne, riadkovanie však nie je zreteľné; v jednom prípade sa v základoch našiel i sekundárne použitý stavebný materiál z nadzákladového muriva staršej stavby - lomový kameň so zachovanou časťou pevnej omietkovej malty so žltobielym náterom.

Terén v priestore presbytéria bol zväčša už prekopaný, a to miestami až po úroveň podlažia /bahňitá nánosová hlina v hĺbke 120-125 cm/. V zmiešanej vrstve sa vyskytovali až do hĺbky 60-80 cm črepy, deštruktívny materiál zo stavby, menšie fragmenty železných predmetov a ojedinele i ľudské kosti. Výskyt kostí bol výraznejší od hĺbky 80 cm. Ukázalo sa, že rôznymi výkopmi v minulosti sa v tejto časti lokality zničila väčšina hrobov. V hĺbke 98-125 cm sa však rozpoznalo v polohe in situ ešte sedem značne poškodených a neúplných kostier. Pri sledovaní stratigrafických relácií sa jednoznačne zistilo, že hroby sú staršie ako ruiny presbytéria gotického kostola, a že niektoré z nich boli poškodené už pri hĺbení základovej ryhy tejto stavby a nielen počas neskorších amatérskych výkopov. V dvoch hroboch boli nálezy: vlasový krúžok pletený z dvoch tenkých drôtov /11.-12. stor./ a okrúhla železná pracka /asi 13. stor./. Na skúmanej ploche sa v rôznych hĺbkach vyskytovali aj črepy keramiky z 11.-13. stor.

Výskum splnil cieľ stanovený na rok 1981. Potvrdila sa existencia cintorína staršieho ako gotický kostol. Súčasne sa vytvorili indicie o existencii staršej sakrálnej stavby, ku ktorej patrili aj odkryté hroby, rámcovo datované do 11.-13. stor. Vzhľadom na existenciu cintorína možno pochybovať o kláštornom charaktere tejto staršej stavby. Skôr by mohlo ísť o dedinský románsky kostol s cintorínom; až neskôršie tam vznikla stavba považovaná za kostol s príslušným kláštorom. Ako však zo stavebnohistorickej analýzy tohto honosného objektu vyplýva, nemôže ísť o templársky kláštor, v prvej polovici 14. stor. by hypoteticky mohli prísť do úvahy johaniti /Pátek 1912/. Treba však zdôrazniť, že podľa nateraz známych prameňov je takisto hypotetické - i keď veľmi pravdepodobné - aj benediktínske vlastníctvo v Piešťanoch. Nemožno teda zatiaľ konkrétne označiť vlastníkov honosného gotického kostola; existenciu kláštora indikujú v blízkom okolí ruín pomestne názvy Kláštorská ulica, Za kláštorom a Mníchova Lehota.

V súvisе so zánikom staršieho dedinského kostola a s osídlením v 11.-12. stor. pozdĺž riečky Dubová je pozoruhodnou otázkou aj vznik farského kostola sv. Štefana kráľa pravdepodobne už na mieste dnešného farského kostola vo vzdialenosti asi 700 m juhovýchodne od ruín na Detvianskej ulici. /Obr. 129-131, 134: 1, 2./

L i t e r a t ú r a

- BUCKO, V. 1939: Reformné hnutie v arcibiskupstve ostrihomskom do roku 1564. Bratislava.
- ETHEY, Gy. 1936: Vágvölgyi krónika. Komárno.
- FÜGEDY, E. 1977: Vár és társadalom a 13.-14. századi Magyarországon. Budapest.
- J. K. 1956: Zrúcaniny starého kostola templárskeho kláštora v Piešťanoch. Pamiatky a múzeá, 5, s. 46.
- KRISTÓ, Gy. 1973: Csák Maté tartományúri hatalma. Budapest.
- MEDNYANSKÝ, A. 1981: Malebná cesta dolu Váhom /podľa pôvodného vydania z r. 1844/. Bratislava.
- MENCL, V. 1937: Stredoveká architektúra na Slovensku. Praha-Prešov.

MENCL, V. 1933: Přehled vývoje středověké architektury na Slovensku. In: Bratislava. 7. Bratislava, s. 398-416.

MENCL, V. 1967: Sariš v dejinách gotickej architektúry. Vlastivedný časopis, 16, s. 7-22.

NÉMETHY, L. 1894: Series parochiarum et parochorum Archi-Dioecesis Strigoniensis ab antiquissimis temporibus usque annum 1894. Ostrihom.

NOVÁK, J. 1967: Slovenské mestské a obecné erby. Bratislava.

PATEK, F. 1912: A magyarországi templárius rendtartomány felbomlása. Budapest.

RDNES 1980: Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. 1 /red. V. Sedlák/. Bratislava.

RUTTKAY, A. 1975: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei. I. Slovenská archeológia, 23, s. 119-216.

SPS 1968: Súpis pamiatok na Slovensku. 2. Bratislava.

ŠIMKO, Z. 1980: Analýza ruín kláštorného kostola v Piešťanoch. In: Vlastivedný a metodický spravodaj okresu Trnava. 2. Trnava, s. 82-89.

ŠMILAUER, V. 1932: Vodopis starého Slovenska. Bratislava.

TROCHTA, J. 1964: Zoznam fár Slovenska, zostavený na základe veľkého registra pápežských kolektorov o zaplatených desiatkoch, ktoré boli predpísané pápežskou kúriou užívateľom cirkevných benefícií v Uhorsku za roky 1332-1337. Nitrianska stolica. Historický ústav SAV v Bratislave /rukopis/.

BERICHT ÜBER DIE GRABUNG IN DER GASSE DETVIANSKA ULICA IN PIEŠŤANY IM J. 1981. Der Autor bringt Informationen über eine Feststellungsgrabung bei den Ruinen der prächtigen gotischen Kirche in Piešťany /Bez. Trnava/, die der Tradition nach als Kirche eines Templarklosters bezeichnet wird. In Wirklichkeit gehören die Ruinen zu einem Kirchenbau, der in der ersten Hälfte des 14. Jh. entstand und demnach zu dem Templerorden keine Verbindung mehr haben konnte. Wenn es sich auch nach mehreren Indizien um Reste eines Klosters handelt, fehlen bisher Quellen für die Bestätigung dieser Annahme. Die archäologische Grabung riefen die geplanten Bauzurichtungen in diesem Stadtteil hervor, bei denen die mittelalterlichen Architekturreste in das Parkmilieu einkomponiert werden sollten.

Die bisherigen Begehungen und Informationen über die Fundstelle und ihre nähere Umgebung zeugen von einer Besiedlung im 11.-13. Jh. und die Existenz eines mittelalterlichen Friedhofes. Ein Feststellungsschnitt im Interieur des gotischen Presbyteriums bestätigte diese Voraussetzung: Es wurden Überreste von sieben Skeletten abgedeckt. Die stratigraphische Relation und Funde aus diesen Gräbern zeugen davon, dass es sich um Gräber aus der Zeit vor der Entstehung der gotischen Kirche handelt. Die Bestattung ist schon im 11.-12. Jh. belegt und hängt mit grösster Wahrscheinlichkeit mit dem Bau der Dorfkirche zusammen, die an der Stelle oder in Nähe des Baues der späteren gotischen - wahrscheinlich Klosterkirche stand. Die Ruinen dieses bedeutungsvollen Baudenkmals wurden genau dokumentiert; in den Fundamenten fand man auch sekundär verwendetes Baumaterial, das wahrscheinlich von dem vorausgesetzten älteren Sakralbau stammt. /Abb. 129-131, Abb. 134: 1, 2./

СОСВЩЕНИЕ ОБ ИССЛЕДОВАНИИ НА ДЕТВЬАНСКОЙ УЛ. В Г. ПЬЕШТЯНИ В 1981 Г.

В статье автор информирует о проверочном исследовании у развалин велико-
лепного готического костела в г. Пьештяни /рай. Трнава/, который по пре-
дакии обозначается как костел тамплиерского монастыря. В существе разва-
лины принадлежат сакральной стройке, которая возникла в первой половине
XIV в. и не может иметь никаких связей с орденом тамплиеров. Хотя наблю-
даются некоторые признаки того, что дело касается остатков монастыря, по-
ка нет источников для конкретизации этого предположения. Археологическое
исследование было вызвано проектом перестроек в этой части города, по ко-
торому остатки средневековой архитектуры должны быть включены в парк.

Предыдущие разведки и информации о местонахождении и его окрестнос-
тях указывали на заселение в XI-XIII вв. и наличие средневекового клад-
бища. Проверочный зондаж внутри готического алтаря это предположение
подтвердил: вскрылись остатки 7 костяков. Стратиграфические отношения и
находки из погребений свидетельствуют о том, что дело касается погребен-
ний периода до возникновения готического костела. Хоронение засвидетель-
ствовано уже в XI-XII вв. и связано по всей вероятности с деревенской
сакральной стройкой, стоявшей в местах или по близости стройки более поз-
днего готического, вероятно монастырского костела. Была сделана деталь-
ная документация этого важного памятника архитектуры; в фундаментах был
найден и вторично использованный строительный материал, происходящий пред-
положительно из предполагаемой старшей сакральной стройки. /Рис. 129-131,
рис. 134: 1, 2./

SPRÁVA O ZISTOVACOM VÝSKUME V MORAVANOCH NAD VÁHOM

Alexander R u t t k a y

Na základe dohody s Okresnou pamiatkovou správou v Trnave, ktorá pripravuje
opravu opusteného r. k. kostola Panny Márie /tzv. horný kostol/ v Moravanoch nad
Váhom /okres Trnava/ a počíta s jeho využitím pre časť muzeálnej expozície Bal-
neologického múzea v Piešťanoch, uskutočnil Archeologický ústav SAV v Nitre
v júli 1981 zisťovací výskum. Viedol ho autor príspevku, technické práce reali-
zoval E. Rejholec.

Sakrálna stavba /M-35-32-13, 1 : 10 000, 9 : 150 mm/ stojí v nadmorskej
výške 202 m na západnom výbežku sprašovej terasy, ktorá lemuje intravilán obce
/stred obce 164 m n. m./ z východnej strany a končí sa až pod východným úpäťm
pohoria Považský Inovec /obr. 132: 1/.

Plošina výbežku s kostolom Panny Márie je ohraničená z troch strán strmými
svahmi. Zo severu preteká potok Striebornica. Na západných okrajoch terasy na
úseku vo vzdialenosti asi od 50 do 100 m južne od kostola sa uskutočnil dávnejšie
výskum vo vysokých sprašových profiloch tzv. Hlbokého jarku a získali sa význam-
né poznatky o problematike mladopaleolitického osídlenia /Bárta 1971, s. 292 n./

Kostol Panny Márie bol od druhej polovice 19. stor. postupne vyčlenený
z pravidelnej cirkevnej prevádzky. Je uzavretý, stavba pustne, najmä šindľové
zastrešenie je v dezolátnom stave. Kostol stojí uprostred obecného cintorína.

Kostol je halovou stavbou s vnútornou dĺžkou 15,8 m a šírkou 6,1 m. Priestor presbytéria s polygonálnym uzáverom je od obdĺžnikovej lode /vnútorná d. 9,6 m/ odčlenený jednak bočnými pilastrami vytvárajúcimi triumfálny oblúk, jednak vyvýšením o dva schody. Na oboch stranách lode sú po tri polkruhové okná, začlenené symetricky do siete polí valenej lunetovej klenby, ktorá zaklenuje v rovnakej výške celý halový priestor; terajší hlavný vstup do stavby je zo západnej strany cez prízemie štvorcovej veže.

Stredná časť južného múru lode je otvorená a priestorove plynule spojená s južnou pristavbou - samostatnou kaplnkou /d. 8,2 m, š. 4,9 m/. Táto stavba je členená na obdĺžnikový priestor a odsadený polkruhový uzáver; má malé kazulové okienka a valenú klenbu. Zo západnej strany kaplnky je vedľajší vstup do priestoru kostola.

K severnej časti presbyteriálneho priestoru kostola sa pripája sakristia štvorcového pôdorysu.

Podľa stavebnohistorickej charakteristiky v SPS /1968, s. 336, 337/ má opísaná sakrálna stavba klasicistickú loď, spočívajúcu na staršom stredovekom jadre. Z južnej strany lode bola v roku 1757 pristavaná kaplnka. K prestavbe pôvodnej lode došlo údajne až po roku 1777, keď kostol vyhorel. Spred obdobia požiaru sa mala zachovať len veža na západnej strane lode a spomínaná južná kaplnka. Cieľom výskumu bolo bližšie objasniť obdobie vzniku sakrálnnej stavby, overiť oprávnenosť historických indícií k lokalizácii románskej stavby a zistiť existenciu stredovekého cintorína, resp. sledovať jeho stratigrafické vzťahy k základovému murívu jednotlivých stavebných fáz kostola. Sondáž bola informatívna a jej možný rozsah a situovanie boli determinované najmä skutočnosťou, že stavba stojí v priestore používaného cintorína. K interpretácii zistených poznatkov sa využilo takisto súbežné sledovanie a hodnotenie technologických a slohových znakov, resp. priestorovostavebných vzťahov v nadzákladovom murive. Pri hodnotení bolo treba zobrať do úvahy celý rad výškopisných údajov; v ďalšom texte ich uvádzame v pomere $\pm$ k nivelete terajšej tehlovej dlážky v lodi kostola, ktorú označujeme ako výškovú úroveň 0. Pôdorys kostola a sond je na obr. 133.

Sonda 1/81 bola situovaná z vonkajšej strany kostola, pozdĺž južného múru presbyteriálneho priestoru a východného múru južnej pristavanej kaplnky /v porovnaní s úrovňou dlážky v kostole +0,85 až +1,01/. Hĺbka výkopu od súčasnej úrovne terénu po spodnú hranu základových murív /-0,92 až -1,20 m/ dosahovala až 2,20 m.

a/ Murivo kostola. V hĺbke asi 35-40 cm pod dnešnou úrovňou terénu /+0,49 až +0,77 m nad úrovňou tehlovej dlážky v kostole/ sa zistil sokel základového muríva. Mal šírku ca 5 cm, jeho výšková niveleta klesá východným smerom. Základy sú budované z lomových kameňov rôzneho druhu a veľkosti a bez riadkovania. Prevažujú sivé vápence. Murivo je spájané tvrdou poróznou maltou s prímiesou hrubého riečneho štrku. Základy sú zapustené do hĺbky ca 100-105 cm pod úroveň sokla /-0,92 m/. Lícovanie nie je kolmé, ale šikmo ubieha smerom dole na južnú /t. j. z hľadiska interiéru kostola vonkajšiu/ stranu. Zošikmenie v celom rozpätí základov predstavuje výraznú 15-20 cm, odchýlku od kolmice.

Nad úrovňou sokla prechádzajú základy do nadzákladového muríva. Líce múru je úplne kolmé. Murivo pozostáva opäť z lomových kameňov bez zreteľnejšieho riadkovania. Spojovacia malta má však inú konzistenciu ako malta zo základov - chýba tu hrubý riečny štrk. Vo výške asi 45 cm nad úrovňou sokla /tesne nad

dnešnou úroveň terénu/ sa zistili zvyšky dvoch vrstiev omietok starších ako je súčasné omietnutie /to pochádza asi z 18. stor./. Vo výške asi 2 m nad úrovňou terénu sa konzistencia múru mení /jemná omietka, veľký počet tehál v murive/.

b/ Murivo južnej prístavby - kaplnky. V základovom a nadzákladovom murive je v pomere k murivu kostola zreteľná cezúra. Kaplnka bola pristavená - resp. svojou severnou stenou opretá - k murivu kostola. Prístavba prekrývala obidve staršie omietky zistené na murive kostola. Tretia omietka prekrýva jednotne kostol i prístavbu. Základy južnej kaplnky sú zapustené do hĺbky 200 cm $\pm$ 1,20 m/ pod úroveň dnešného terénu, budované sú z lomových vápencov, v niekoľkých prípadoch i v spodnej časti základov sa zistili zlomky tehly /na jednom fragmente plastická značka v tvare C/. Koruna základov je v hĺbke 15-30 cm $\pm$ 0,85 m/ pod dnešnou úrovňou terénu. Hĺbka základov bola teda pôvodne asi 170-180 cm. Nadzákladové murivo na vonkajšej strane v porovnaní s lícom základov vystupuje von asi o 5 cm. Je budované v spodnej časti z lomových kameňov s prímiesou tehál, od výšky asi 120 cm len z tehál s rozmermi 31 x 14,5 x 5,5 cm.

c/ Hroby. Výplň sondy do hĺbky asi 15-25 cm predstavoval sypký povrchový humus. V hĺbke 0,25 m tesne pri južnom múre presbyteriálnej časti kostola sa našiel v zlomkoch fragment nádoby - fľaše - zo svetlozeleného skla so širokým, odsadeným dnom a guľovitým telom, ktoré prechádza do vysokého hrdla s vyhnutým okrajom /celková v. 32 cm, max. $\varnothing$ ca 22 cm; obr. 132: 2/. Pod vrstvou humusu nasledoval až po spodnú niveletu výkopu sondy jednotný sprašový zásyp, v ktorom sa nedali farebne odlíšiť žiadne druhotné zásahy, ba ani hrobové jamy. Preto za indikačné znaky bolo možno považovať len odchýlky v tvrdosti a sypkosti terénu. V prvom rade sme sa takto pokúsili zistiť pozdĺž sledovaných múrov šírku výkopov základových rýh. V prípade základov kostola sa objavilo, že tvrdý jednotný sprašový zásyp prilieha až k murivu, to znamená, že výkop základovej ryhy sa neodlišoval. V prípade prístavby bol výsledok iný - asi 5-8 cm široký pásik sypkejšej spraše svedčí o rozšírenej základovej ryhe.

V horných častiach zásypu chýbali kosti z porušených hrobov. Asi do hĺbky 120 cm miestami sypkejší zásyp v sonde naznačoval i pravdepodobné situovanie starších hrobov. Prvá výraznejšia indícia stredovekého cintorína sa vyskytla až v hĺbke 125 cm. Zlomok lebky nedospelého jedinca mal na obode výrazné okrúhle zelené škvrny - odtlačky po bronzových kotúčoch z čeleniek, typických pre druhú polovicu 14. stor. /Ruttikay 1979, s. 64, 132, obr. 53, 54/.

V hĺbke 1,22-2,05 m $\pm$ 0,32 až -1,15 m/ sa odkryli štyri hroby /1 až 4/81/. Z jedného hrobu /2/81/ sa zachovali v hĺbke 1,50-1,80 m $\pm$ 0,60 až -0,90 m/ len rozhádzané kosti. Kosty 1, 3 a 4/81 boli uložené nízko v orientácii Z-V. Kosty 1/81 /h. 1,85 m, t. j. -0,95 m/ bola v kalvovej časti preťatá a kosty 3/81 /h. 2,05 m, t. j. -1,15 m/ takisto v partii kalvy prekrytá základovým múrom južnej prístavby. Uloženie horných končatín oboch kostier bolo zhodné: ľavá vedľa tela, pravá na panve. O použití truhiel svedčia v oboch hroboch železné kince so štvorcovým prierezom tela a s hlavičkami v tvare T /d. klincov 7,7-9,1 cm/. Hrob 4/81 /h. 1,22 m, t. j. -0,32 m/ vybiehal od panvovej časti mimo priestoru sondy, horné končatiny boli vedľa tela, stopy truhly sa nezistili.

Sonda 2/81 bola situovaná v interiéri kostola popri južnom múre lode. Z vonkajšej strany sakrálnej stavby sú v týchto častiach múru viditeľné stopy po zamurovanom vstupe, ktorý je z východnej strany prekrytý múrom južnej prístavby. Z interiérovej strany indikujú miesto pôvodného vstupu do kostola výrazné pukliny na omietke.

Interiér kostola je pokrytý tehlovou dlážkou. Pri rozoberaní tehál sa zistila ich značná typologická a chronologická heterogénnosť /10 typov/, a to od barokových exemplárov zo 17.-18. stor. /predstavovali prevažnú väčšinu - rozmery 30 x 15 x 5 cm, plastické značky PM, IM a CIE/ až po tehly s letopočtom 1942 /rozmery 28 x 13,5 x 6,5 cm/. Pôvodná baroková dlážka bola teda viackrát opravovaná, alebo niektoré tehly boli vymenené. V sonde, ktorá sa v sprašovom podlaží prekopala do hĺbky 2,30 m /-2,30 m/, sa získali tieto poznatky:

Murivo základov je zapustené do hĺbky -0,90 až -0,92 m pod úroveň hornej tehlovej dlážky. Lomové kamene majú rozličnú veľkosť. V strednom úseku skúmanej plochy boli v spodnej časti základov väčšie kamene s náznakom riadkovania. Základový múr je zošíkmený /odklon od kolmice smerom na sever asi 10-15 cm/. Malta má charakteristickú štruktúru s hrubým riečnym štrkom.

Z interiérovej strany nie je zreteľný základový sokel. Základové zošíkmené murivo však v hĺbke -0,14 až -0,16 m pod úroveň tehlovej dlážky prechádza do kolmého nadzákladového múru.

Zistenia o vývoji dlážok v kostole a ich vzťahoch k múrom a omietkam podľa situácie v sonde 2/81:

A. Relatívna chronologická postupnosť

1. Vznik sledovaného múru.
2. Omietnutie I /niveleta dolného okraja ca -0,16 až -0,22 cm/.
3. Dlážka I - materiál neznámy, niveleta -0,12 až -0,14 m, stanovená na základe voutovitých výbežkov dolného okraja omietnutia II.
4. Omietnutie II - voutovité výbežky naznačujú, že bola aplikovaná počas existencie dlážky I.
5. Dlážka II - pomerne dobre zachovaná, asi 2 cm hrubá vrstva zrnitej malty, niveleta -0,10 až -0,12 m zodpovedá tmavšiemu vodorovnému pásiku na omietke III /zvyšok po maľovke interiéru v súvisle s urobením dlážky/.
6. Omietnutie III - nevytvára výraznejšie voutovité výbežky na úrovni dlážky II, ide asi skôr o opravy omietnutia II.
7. Dlážka III - tehlová dlážka má takúto vertikálnu štruktúru:
 - a/ tenká vrstva hliny nad dlážkou II /-0,10 až -0,08 m/
 - b/ vrstva podkladového piesku /-0,08 až -0,06 m/
 - c/ maltové lôžka s tehliami.
8. Omietnutie IV.
9. Rôzne opravy tehlovej dlážky, v strede lode medzi lavicami a v páse pred triumfálnym oblúkom zhotovenie betónových pásov, niekoľko vrstiev opätovných maľoviek na murive.

B. Indície k absolútnej chronológii v sonde 2/81

Vertikálna štruktúra dlážky III bola na celej ploche sondy súvisle zachovaná. Miestami však bola porušená už maltová dlážka II. Pravdepodobne ide o narušenie terénu pri hĺbení hrobových jám. V hĺbke -2,30 m sa zistili, resp. i čiastočne odkryli hroby 5/81 a 6/81. Kostry, uložené v orientácii Z-V, ležali v truhlách spevnených železnými klincami. V hrobe 5/81 sa našli na kostiach dolných končatín zvyšky koženej obuvi s ostrohami a profilovanými železnými podkovičkami /obr. 132: 3-5/. Tieto nálezy datujú hrob rámcovo do 17. stor. a predstavujú terminus ante quem pre časové zaradenie vzniku dlážky II. Podľa dosiahnutých výsledkov zisťovacieho archeologického výskumu a konfrontácie vzťahov základové-

ho a nadzákladového muriva vyzerá pravdepodobný stavebný vývoj tzv. horného kostola takto:

1. Gotický kostol s pozdĺžnou loďou a nezúženým polygonálnym presbytériom. Základové murivo, ktoré sa z obidvoch strán smerom ku korune základov výrazne zužuje /š. dole ca 130-140 cm, pri korune základov okolo 100 cm/ a stratigrafické pozorovania umožňujú predpokladať, že pred realizáciou výstavby sa plánovaním terénu skloneného mierne na západ vytvorila viac-menej vodorovná plošina a na nej /t. j. z veľkej časti nad úrovňou vytvorenej plošiny/ sa budovali základy. Po ich dokončení sa pravdepodobne terén z exteriérovej strany vyplnil až po úroveň koruny základov sprášou, kým interiér zostal na zníženej nivelete /úroveň dlážky I/. Kostol mal vstup z južnej strany. K presnejšiemu datovaniu tejto najstaršej zistenej stavebnej fázy v rámci 14.-15. stor. chýbajú výraznejšie archeologické alebo stavebnohistorické doklady. Kostí z narušeného hrobu s odtlačkami bronzových plieškov z čelenky však indikujú možnosť, že kostol vznikol a pochovávanie okolo neho sa začalo už v druhej polovici 14. storočia.

2. Súčasťou gotického kostola bola i štvorcová veža na západnej strane, cez ktorú je hlavný vstup do kostola. V dvoch spodných podlažiach sa zachovali pôvodné gotické štrbinové okná. Nemožno však jednoznačne stanoviť, či veža bola od začiatku súčasťou kostola, alebo predstavuje ďalšiu samostatnú stavebnú fázu. Zistenie pôvodného zamurovaného vstupu na južnej strane lode však vyvoláva pochybnosť, či existovali od začiatku súbežne dva vstupy do dedinského kostolíka. Pravdepodobnejšia by bola možnosť, že pôvodný, južný vstup bol zamurovaný po vybudovaní veže a vstupu zo západnej strany. S druhou stavebnou etapou by mohla súvisieť i dlážka II, zistená v lodi kostola, a synchronná omietka.

3. Na základoch gotického kostola a s využitím časti nadzákladového muriva sa uskutočnila veľká prestavba kostola, ktorej výsledkom bol vznik vysokého halového priestoru s valenou lunetovou klenbou a trojicami polkruhových okien, resp. položenie tehlovej dlážky III. V presbyteriálnej časti sa vybudovali základy menzy. V tejto fáze vznikla zrejme i sakristia, prístavaná zo severnej strany k presbytériu. Znaky prestavby a sledované slohové prvky by svedčili o zaradení tejto stavebnej aktivity do včasnobarokového obdobia, rámcovo do 17. stor.

V súvisi s barokovou úpravou štítu lode na západnej strane sa uskutočnili i stavebné úpravy na veži, a to najmä nad úrovňou druhého podlažia. Pri hodnotení stavebných prvkov v tomto prostredí je však nepochybne potrebné zobrať do úvahy i istú štýlovú retardáciu dedinskej sakrálnej architektúry.

Pre potreby presnejšej chronológie sa zachoval v lodi zaujímavý doklad. Na spodnej strane dreveného rámu mramorového veka oltárneho relikviára je overovací záznam arcibiskupa Michaela Summu z 9. apríla 1752 za prítomnosti farára Josepha Szentillonaiho. Menza oltára, na ktorom je relikviár s takýmto overením, má síce neskorobarokový ráz, je však len nadstavbou nad základmi staršej menzy, ktorá korešpondovala s dlážkou III. Takýto superpozičný vzťah by potvrdzoval predpoklad, že veľká baroková prestavba kostola sa uskutočnila rozhodne pred polovicou 18. stor. Hroby v sonde 2/81, ktoré sú v subpozícii v pomere k dlážke III, však vytvárajú približnú možnú dolnú hranicu tejto prestavby v období po polovici 17. stor. Do tohto časového úseku možno zaradiť na základe stratigrafie i sklenenú nádobu zo sondy 1/81.

4. Vznik južnej prístavby - kaplnky - datovanej do obdobia okolo polovice 18. stor. Na severnej strane nemá vlastný múr, opiera sa len o južný múr lode

kostola. Táto skutočnosť viedla k tomu, že základy kaplnky sú zapustené veľmi hlboko /hlbšie ako základy obvodových múrov kostola/.

Po tejto prestavbe stredné okno z troch polkruhových okien z fázy 3 na južnej strane lode zostalo oproti povalovému priestoru kaplnky. Stratilo svoju funkciu a bolo veľmi provizórnym spôsobom /tehľami na výšku/ zamurované. Hroby, ktoré sa zistili v sonde 1/81, sú v subpozícii v pomere k južnej prístavbe. Zdá sa, že v súvisi s barokovou prestavbou kostola, a najmä po vybudovaní južnej prístavby, sa prestalo, zrejme pre statické dôvody, s pochovávaním v bezprostrednej blízkosti kostola.

5. Klasicistické zásahy sa dotkli veže /vybudovanie alebo len úprava oktogonálnej nadstavby s ihlancovou strechou/, v interiéri kostola išlo už len o drobné úpravy /mobiiliár, nátery stien, príp. štukatúry/.

Výskumom sa síce nedosiahli žiadne náznaky existencie románskej stavby, identifikoval sa však doteraz neznámy gotický dedinský kostol a precizoval jeho stavebný vývoj. Dosiahli sa pritom výsledky značne meniace doterajšiu schému, načrtnutú na základe len veľmi informatívnych umeleckohistorických a stavebnohistorických kritérií.

Najstarší dosiaľ známy písomný záznam o Moravianoch nad Váhom pochádza až z roku 1395. Dedina Marwa predstavovala vtedy súčasť panstva kráľovského hradu Tematín. V prvej polovici 14. stor. sa tematínskych majetkov zmocnil palatín Konth. V roku 1395 sa jeho dedičia sporili so zoborským opátstvom o lesy na pomedzí osád Marwa a Banka s Nitrianskou Blatnicou a Radošinou /Ratkoš 1981; Teleki 1863, s. 237/.

Stredoveké osídlenie na území dnešného intravilánu Moravian nad Váhom je však omnoho staršie ako táto prvá známa zmienka. V okolí tzv. horného kostola sa síce materiál spreď 14. stor. nenašiel, výrazné keramické zlomky z 12.-13. stor. sú však z návršia v blízkosti terajšieho zámku /pri stavbe budovy pošty/ a z areálu záhradných pozemkov severne od tzv. dolného kostola /poloha Nábrehie/. Napriek tomu je pozoruhodné, že v súpisie dedín patriacich k tematínskému panstvu v roku 1348 ešte Moravany chýbajú. Nemožno preto vylúčiť, že v priebehu druhej polovice 14. stor. došlo k zmene vlastníka obce.

Pokiaľ ide o cirkevnoorganizačnú stránku, Moravany patrili počas celého stredoveku do bančianskej farnosti. Farský kostol sv. Martina v Banke pri Piešťanoch sa uvádza i v pápežských decimách z rokov 1332-1337 /Trochta 1964, s. 20-21/. Zdá sa, že v 15. stor. došlo opäť k zmene vo feudálnej držbe Moravian /i Banky/. P. Ratkoš /1981/ upozorňuje, že z urbára Tematínského hradu z roku 1636 vyplýva poznatok o záverečnej fáze panstva rodu Thurzovcov; v tomto urbári však už medzi tematínskymi majetkami chýbajú Moravany a Banka /k thurzovskému panstvu pozri i záznam k r. 1611 - Ethey 1936, s. 188/. Vyplýva z toho predpoklad, že v uhorskej komore sa tieto dediny museli pravdepodobne už skôr zálohovať nejakým šľachticom.

Isté indície o možnej existencii šľachtického majetku v Moravianoch nad Váhom už dávno v predthurzovskom období sme našli v AMB /1956, s. 266 a n./. V roku 1443-1445 sa prezentuje Ján z Moravian, ktorý ako veliteľ hradu Korlátov Kameň adresoval po nemecky a po latinsky koncipované listy bratislavskej mestskej rade. Ďalší, po česky koncipovaný list píše v roku 1446 bratislavskému senátu akýsi Mikuláš z Moravian.

K problematike zrejme skorých počiatkov thurzovského panstva v oblasti pohoria Považského Inovca možno poznamenať i zaujímavý údaj v kanonickej vizitácii

z roku 1559, týkajúci sa susednej Nitrianskej Blatnice. V roku 1530 dala vdova Mária Thurzová upraviť kostolík sv. Juraja, situovaný v lesnom pásme pod Marhádom v blízkosti chotárneho rozmedzia medzi Nitrianskou Blatnicou a Moravanmi nad Váhom /Némethy 1894, s. 205; Ruttkay 1980, s. 241/.

Z uvedených údajov vyplýva, že feudálne šľachtické vlastníctvo v Moravanoch i existencia panského sídla sú pravdepodobne omnoho staršie ako nateraz známe počiatky tunajšieho renesančného zámku. Tento predpoklad bezprostredne súvisí i s interpretáciou vzniku a vývoja tzv. horného kostola.

Moravany nad Váhom sa stali samostatnou farou až v roku 1706, hoci už od roku 1666 tu účinkovali - zrejme ad personam - viacerí farári /Némethy 1894, s. 165/. Vznik gotického kostola predstavujúceho filiálku farského kostola v Banke, od ktorého bol však väčší, si vyžadoval štedrého patróna. Miestni feudálni patróni sa pričínili zrejme aj o barokovú prestavbu. Podľa našich doterajších poznatkov k tejto prestavbe došlo až po roku 1668. Z tohto roku totiž pochádza opis kaštieľa v Moravanoch nad Váhom, ktorý bol predtým spustošený a zanedbaný. Jeho vtedajšia architektúra svedčí o predchádzajúcej pauperizácii majiteľov /Ethey 1936, s. 120/. Väčšie opravy sa uskutočnili a nový rozmach šľachtického sídla nastal až v poslednej tretine 17. stor., a to najmä pričinením Csákyovcov a Zichyovcov. V súvisi s touto stavebnou aktivizáciou sa mohla uskutočniť i baroková prestavba kostola, ktorý sa čoskoro stal sídlom novokonštituovanej fary.

L i t e r a t ú r a

- AMB 1956: Archív mesta Bratislavy. Inventár stredovekých listín, listov a iných príbuzných písomností. Praha.
- BÁRTA, J. 1971: Výskum staršej a strednej doby kamennej na Slovensku. Slovenská archeológia, 19, s. 291-317.
- ETHEY, Gy. 1936: Vágvölgyi krónika. Komárom.
- NÉMETHY, L. 1894: Series parochiarum et parochiorum Archi-Dioecesis Strigoniensis ab antiquissimus temporibus usque annum 1894. Ostrihom.
- RATKOŠ, P. 1981: Urbár tematínskeho hradného panstva z roku 1636. Studijný materiál Slovenskej archeologickej spoločnosti /nepublikované/. Nitra.
- RUTTKAY, A. 1979: Stredoveké umelecké remeslo. Bratislava.
- RUTTKAY, A. 1980: Výsledky výskumu v Nitrianskej Blatnici v roku 1978. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1978. Nitra, s. 241-245.
- SPS 1968: Súpis pamiatok na Slovensku. 2. Bratislava.
- TELEKI, J. 1863: Hunyadiak kora Magyarországon. Budapest.
- TROCHTA, J. 1964: Zoznam fár Nitrianskej stolice. In: Zoznam fár Slovenska, zostavený na základe veľkého registra pápežských kolektorov o zaplatených desiatkoch, ktoré boli predpísané pápežskou kúriou užívateľom cirkevných benefícií v Uhorsku na roky 1332-1337. Bratislava, rukopis v Historickom ústave SAV /nepublikované/.

BERICHT ÜBER EINE FESTSTELLUNGSGRABUNG IN MORAVANY NAD VÁHOM. Im J. 1981 verwirklichte das Archäologische Institut der SAV zu Nitra eine kurzfristige Feststellungsgrabung auf der verfallenden sog. Oberen Marienkirche, die in ausgeprägter Höhenlage über der Gemeinde Moravany nad Váhom /Bez. Trnava/ liegt. Die Untersuchung wurde durch die Absicht der Verwirklichung einer

Denkmalsadaptation des Baues und seine Ausnützung für museale Expositionszwecke hervorgerufen. Zwei Schnitte im Exterieur und Interieur der Kirche zum Zwecke der Feststellung des Verlaufes und der Beziehung der Fundamentmauern und der Beglaubigung des Charakters des anliegenden Friedhofes, resp. die rahmenhafte Analyse der Obermauern ermöglichen es, in den Hauptzügen folgende wahrscheinliche Bauentwicklung zu skizzieren:

1. Gotische Kirche mit länglichem Schiff und unverengtem polygonalem Presbyterium /Innenausmasse: L. 15,8 m, Br. 6,1 m/ dem Eingang von der Südseite; in diese Entwicklungsetappe gehörten vielleicht zwei Wandverputze und der Fussboden I. Datierung: wahrscheinlich zweite Hälfte des 14. Jh.

2. Viereckiger Turm an der Westseite des Schiffes und durch ihn das Hauptportal in die Kirche; dabei vielleicht Vermauerung des Eingangs von der Südseite. Mit dieser Etappe hängt vielleicht die Ausbesserung des Verputzes und die Entstehung des Mörtelfussbodens II zusammen. Datierung: wahrscheinlich 15. Jh.

3. Barockumbau der Kirche mit Ausnützung der ganzen Disposition der gotischen Kirche in den Fundament-, aber zum Teil auch Obermauern. Es wurde ein hoher hallenartiger Raum mit gewölbter Lünettenkuppel und zwei dreifachen halbkreisförmigen Fenstern gebildet, die Fundamentmauern der Mensa aufgebaut, die Ziegelpflasterung III gelegt, ein neuer Verputz aufgetragen. An der Nordseite wurde zum Presbyterium eine quadratische Sakristei angebaut. Herrichtungen auf dem Turm über dem Niveau seines zweiten Geschosses. Datierung: ungefähr letztes Drittel des 17. Jh.

4. Anbau einer Kapelle an der Südseite /Innenausmasse: L. 8,2 m, Br. 4,9 m/. Im Schiff Vermauerung eines Fensters aus der 3. Etappe. Datierung: um die Mitte des 18. Jh.

5. Klassizistische Gestaltungen aus dem Beginn des 19. Jh., vor allem Aufbau oder Umbau eines oktogonalen Oberbaues auf dem Turm.

Während der Grabung wurden sechs Gräber abgedeckt. Im untersuchten Abschnitt des Exterieurs bei der Mauer des Presbyteriums und der Barockkapelle wurde nur in der 1. und 2. Bauphase der Kirche bestattet. Die ältesten festgestellten Belege zeugen davon, dass hier schon in der zweiten Hälfte des 14. Jh. bestattet wurde. Nach dem Barockumbau /Etappe 3/ wurde wahrscheinlich aus statischen Gründen in nächster Nähe der in die Lössunterlage eingetieften Mauern nicht mehr begraben. Die im Interieur des Schiffes abgedeckten Gräber gehören rahmenhaft in das 17. Jh.

Die Grabung bestätigt nicht den vorausgesetzten romanischen Bau. Es wurde jedoch eine bis jetzt unbekannte gotische Dorfkirche identifiziert. Es wurden Ergebnisse erzielt, die erheblich das bisherige, nur aufgrund informativer kunst- und baugeschichtlicher Kriterien skizzierte Entwicklungsschema des Baues ändern.

Der Autor erörtert im Abschluss das Problem der Entstehung des Baues im Rahmen mittelalterlicher eigentumsrechtlicher und organisatorischer Beziehungen von Moravany und seiner Umgebung. Er konstatiert, dass die Entstehung und Erhaltung der verhältnismässig grossen gotischen Kirche, die bis zur Wende des 17.-18. Jh. nur eine Filialkirche der Pfarrei des benachbarten Banka war und dabei grössere Ausmasse als die eigentliche Pfarr-

kirche hatte, einen freigebigen Patron gehabt haben musste. Er analysiert die Problematik des hiesigen feudalen Adelsbesitzes, der traditionell erst mit der Entstehung des Renaissancekastells in der Gemeinde verknüpft wird. Schriftquellen zeugen jedoch darüber, dass die Stellung von Moravany als Teil der Herrschaft der königlichen Burg Tematín sehr variabel war und es liegt hier eine wahrscheinliche Verpfändung dieser Gemeinde im 14.-15. Jh. durch das Adelsgeschlecht vor. In diesem Sinne des Patronates kann man auch die Bedingungen für die Entstehung und Entwicklung der gotischen Filialkirche beurteilen, aber auch die Anfänge des hiesigen Herrensitzes - des Vorgängers des bekannten Kastells der Csákys und Zychys. /Abb. 132 und 133./

СВЕДЕНИЕ О ПРОВЕРОЧНОМ ИССЛЕДОВАНИИ В С. МОРАВАНИ-НАД-ВАГОМ. В 1981 г. осуществил Археологический институт САН в Нитре кратковременное проверочное исследование пустующего т. м. Верхнего костела П. Марии, который возвышается над с. Моравани-над-Вагом /рай. Трнава/. Исследование было вызвано намерением осуществить ремонтные работы на стройке и использовать ее в целях музейной экспозиции. Две траншеи внутри и на внешней стороне костела, намеренные на определение направлений и отношений фундаментов стен и проверка характера кладбища у костела, или общий анализ стен над фундаментами, позволяют в общих чертах зарисовать следующее предположительное строительное развитие:

1. Готический костел с продольным нефом и несуженным алтарем /общие внутренние размеры: дл. 15,8 м, ш. 3,1 м/ и входом с южной стороны; к этому этапу развития принадлежат предположительно две штукатурки и пол 1. Датировка: предположительно вторая половина XIV в.

2. Четвероугольная башня на западной стороне нефа и через нее главный вход в костел; причем одновременно замурованный вход с южной стороны. С этим этапом связано по-видимому исправление штукатурки и возникновение растворного пола II. Датировка: предположительно XV в.

3. Барочная перестройка костела, причем использовалось все расположение костела, его фундаментов и часть надфундаментов стен. Был образован высокий холлообразный простор с цилиндрическим арочным сводом и двумя тройками полукруглых окон, были построены фундаменты жертвенного стола, настлан кирпичный пол III и нанесена новая штукатурка. На северной стороне была пристроена к алтарю четверугольная ризница. Следы перестроек на башне над уровнем ее второго этажа. Датировка: предположительно последняя треть XVII в.

4. Пристройка часовни на южной стороне /внутренние размеры: дл. 8,2 м, ш. 4,9 м/. В нефе замурованное одно окно из этажа 3. Датировка: около половины XVIII в.

5. Классицистические перестройки начала XIX в., прежде всего стройка или перестройка восьмиугольной надстройки на башни.

Во время исследования было вскрыто 6 погребений. На исследованной части у внешней стены алтаря и барочной часовни хоронилось лишь в 1-ом и 2-ом строительных этапах в развитии костела. Древнейшие обнаруженные свидетельства указывают на то, что здесь хоронили уже во второй половине XIV в. После барочной перестройки /этап 3/ уже в непосредственной близости запущенных в лессовую подпочву стен не хоронилось, по-видимому из-за статике. Открытые внутри нефа погребения можно в общем отнести к XVII в.

Исследование не подтвердило наличие предполагаемой романской стройки. Но был идентифицирован пока неизвестный деревенский готический костел. Были приобретены результаты, которые значительно изменяют существующую схему развития стройки образованную на основе информационных художественно-исторических и стрительно-исторических критериев.

Автор в заключении занимается проблемой возникновения стройки в рамках средневековых имущественно-правовых и организационных отношений с. Моравани и его окрестностей. Он констатирует, что возникновение и ремонтные работы на сравнительно большом готическом костеле, который являлся до перелома XVII и XVIII вв. лишь филиальным костелом прихода в соседней Банке, причем у него были большие размеры, чем у собственного приходного костела, потребовали щедрого покровителя. Он анализирует вопросы связанные с местным дворянским феодальным имуществом, которое традиционно соединяется только с возникновением в селе усадьбы в стиле ренессанса. Однако, письменные источники свидетельствуют о том, что положение с. Моравани как составной части имения королевского замка Тематин было очень изменчиво и кажется очень правдоподобным, что дворянская семья закладывала это село в XIV-XV вв. В этом смысле покровительства можно обсуждать и условия для возникновения и развития готического филиального костела, но и зачатки местной господской резиденции - предшественника известной усадьбы Чакиовцев и Зихиовцев. /Рис. 132 и 133./

ĎALŠIE VČASNOSTREDOVEKÉ OBJEKTY V PIEŠTANOCH-BANKE

Alexander Ruttkay - Emil Rejholc

Počas trvania výskumu v Moravanoch nad Váhom v roku 1981 sme vykonali v Piešťanoch v časti Banka /okres Trnava/ prieskum v zaniknutom hliníku a v jeho najbližšom okolí na juhozápadnom okraji obce /35-32-13, 1 : 10 000, 122 : 360mm/. Krátkodobým výskumom v roku 1975 sa tu zistili štyri jednopriestorové objekty s črepmi datovanými do druhej polovice 11. až prvej polovice 13. stor.

Pretože okolitý terén je pomerne značne členený viacerými úvozmí poľných ciest a väčšími výmoľmi, pri úprave prístupových ciest do záhrad sú v profiloch dobre viditeľné ďalšie včasnostredoveké objekty. Zaujímavá je pri nich okolnosť, že sú prekryté až 1 m hrubou navážkou, resp. splaveninou žltej spráše. Črepy sivej až čiernej farby z hlincovitých nádob sú zdobené vodorovnými ryhami /obr. 134: 3/.

Nálezy objektov určujú značnú rozlohu sídliska na severovýchodnom úpätí Čerenej veže, vrchu medzi Bankou a Piešťanmi.

L i t e r a t ú r a

RUTTKAY, A. 1976: Osídlenie Piešťan-Banky v 11.-13. storočí. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975. Nitra, s. 197-200.

WEITERE FRÜHMITTELALTERLICHE OBJEKTE IN PIEŠTANY-BANKA. Südwestlich von Piešťany, im Gemeindeteil Banka /Bez.Trnava/, auf einem gegliederten Gelände, in Hohlwegen, sind Siedlungsobjekte erkennbar. Sie sind ein Beleg dafür, dass die Siedlung, von der einige Objekte im J. 1975 abgedeckt werden, in östlicher Richtung fortsetzt und ziemliche Ausdehnung hatte. Scherben von

grauer bis schwarzer Farbe, einige mit Horizontalrillen verziert, datieren die Objekte in das 11. Jh. und die Siedlung als Ganzes in das 11.-13. Jh. /Abb. 134: 3/.

ДАЛЬНЕЙШИЕ РАННЕСРЕДНЕВЕКОВЫЕ ОБЪЕКТЫ В Г. ПЬЕШТЯНИ-БАНКА. К ЮЗ от г. Пьештяни, в части Банка /рай. Трнава/, видны в пересеченной местности в ложбинах дорог селищные объекты. Они свидетельствуют о том, что поселение, несколько объектов которого было обследовано в 1975 г., продолжается в восточном направлении и у него значительные размеры. Черепки серого цвета, некоторые украшены горизонтальными желобками, датируют объекты XI в. и целое поселение XI-XIII вв. /рис. 134: 3/.

PRIESKUM V KAMANOVEJ

Alexander Ruttkay - Emil Rejhoľec

Pri prieskume Ponitria A. Ruttkay a E. Rejhoľec vykonali obhliadku chotára východne od obce Kamanová /okres Topoľčany/ na okolí kóty 156 m v polohe Sihot /M-34-121-C-a, 1 : 25 000, 53 : 120 mm/. Na nálezisko upozornil P. Žebrák /Archeologický ústav SAV Nitra/.

Poloha bola veľmi výhodná na osídlenie; ide o terasu nad zaniknutým, teraz postupne zasypávaným riečiskom Nitry. Na ornej pôde sú sledovateľné početné kamene, mazanica a črepy, ktoré dokladajú osídlenie vo včasnom /10.-12. stor./ a neskorom /16. stor./ stredoveku. V menšom množstve sa našli aj praveké črepy /doba bronzová a doba laténska/. Miestni obyvatelia hovoria, že na lokalite bol "turecký cintorín" a sú tam základy starej stavby.

Včasnostredoveká keramika je zdobená pásmi vlnoviek a vodorovných rýh /obr. 135: 1-5/, z neskorého stredoveku sú črepy sivej farby, tenkostenné, zdobené ozubeným kolieskom a kolkovanou výzdobou /obr. 135: 6-10/. Nálezová správa 2659/65.

BEGEHUNG IN KAMANOVÁ. Auf einer Terrasse über dem früheren Flussbett der Nitra in Kamanová /Bez. Topoľčany/, in der Flur Sihot, stellte man Besiedlung fest, die durch Scherbenmaterial in das frühe /10.-12. Jh./ und späte /16. Jh./ Mittelalter datierbar ist. Die frühmittelalterliche Keramik ist mit Bändern von Wellenlinien und waagrechten Rillen verziert /Abb. 135: 1-5/, aus dem späten Mittelalter stammen dünnwandige Scherben von grauer Farbe, mit Rollrädchen- und Stempelverzierung /Abb. 135: 6-10/.

РАЗВЕДКИ В С. КАМАНОВА. В урочище Сиготъ на террасе над бывшим руслом реки Нитры в с. Каманова /рай. Топольчани/ было обнаружено заселение, которое на основе черепков можно датировать ранним /X-XII вв./ и поздним /XVI в./ средневековьем. Раннесредневековая керамика украшена поясами волнистых и горизонтальных резных линий /рис. 135: 1-5/, к позднему средневековью относятся черепки серого цвета, тонкостенные, украшенные зубчатым колесиком и штампованным узором /рис. 135: 6-10/.

VÝSLEDKY PRIESKUMU V ÚDOLÍ BEBRAVY A V PONITŘÍ

Alexander R u t t k a y - Emil R e j h o l e c

V súvislosti s obhliadkou miest plánovaných stavebných akcií Okresnej poľnohospodárskej správy v Topoľčanoch v obciach Dubodiel a Krušovce sme vykonali v roku 1981 terénny prieskum aj v iných vytípaných obciach s chotárnymi názvami naznačujúcimi možnosť osídlenia.

Výsledky výskumu

D u b o d i e l /okres Trenčín/

Pomiestny názov Hradisko sa vzťahuje na vrch s kótou 395 m /M-34-109-C-a, 1 : 25 000, 75 : 295 mm/ na severozápadnom konci obce, ktorý sa týči do výšky približne 65 m. Vrchol je pre strmosť svahu dosť ťažko prístupný. Z južnej strany je lokalita porušená kameňolomom, ktorý zničil značnú časť plošiny hradiska s opevnením. V profile kameňolomu sú na viacerých miestach viditeľné základové ryhy s kamenným murivom, t. č. už iba veľmi málo vyčnievajúcim nad povrch. Zo západnej a severnej strany je hradisko obkolesené zemným valom. Zberom sme získali tenkostenné črepy bledosivej farby z nádob vyrobených z jemne zrnitého materiálu s väčším obsahom sludy, zdobené vodorovnými žliabkami, bledohnedý okrajový črep z vnútornej strany so žliabkom na pokrývku a hrubšie črepy sivohnedej farby, z vnútornej strany bielosivé, zdobené vodorovnými ryhami, hlina obsahuje aj väčšie množstvo sludy /obr. 134: 4-9/. Keramický materiál datujeme rámcovo do 13. storočia. Lokalita je dôležitá pre riešenie problematiky prestavby zemných hrádok na prvé kamenné hrady.

S v i n n á /okres Trenčín/

Približne 1 km juhozápadne od obce sa rozprestiera rozsiahla vyvýšenina s názvom Kostolnica /kóta 304 m; M-34-109-C-b, 1 : 25 000, 270 : 249 mm/. Našli sme atypické črepy a dva rádiolaritové úštepy, ktoré J. Bárta určil ako neolitické.

T o p o ľ č a n y, časť K r u š o v c e a časť M a l é B e d z a n y

Poloha Hrad je na hranici chotárov bývalých obcí Krušovce a Malé Bedzany na ľavom brehu Bedzianskeho potoka asi 500 m juhovýchodne od Malých Bedzian /M-34-121-A-b, 1 : 25 000, 189 : 347 mm/. Na úpätí vyvýšeniny priľahlej k potoku sa sporadicky vyskytujú v rozsiahlom páse nevýrazné praveké črepy datované do eneolitu alebo doby bronzovej. Našli sme aj dva čriepky zaraditeľné do neskorého stredoveku.

V e Ľ k é C h ľ i e v a n y /okres Topoľčany/

Prieskum sa uskutočnil v polohe Tábor na kóte 257 m, vzdialenej necelý kilometer juhozápadne od obce /M-34-109-C-d, 1 : 25 000, 102 : 231 mm/. Vyvýšeninou prechádza hradská Veľké Chlievany - Haláčovce. Na čerstvej oráči boli výsledky prieskumu skromné. Našli sme iba málo výrazné praveké črepy halštatského rázu.

Ako vidieť na výsledkoch prieskumu v posledných troch opisovaných obciach, pomiestne názvy síce môžu, ale nemusia byť vodidlom pri vyhľadávaní archeologických lokalít. Treba však brať do úvahy okolností, že hlbokou orbou a intenzívnym obrábaním pôdy ubúda značné množstvo nálezov, čo môže výsledky prieskumu skresliť.

ERGEBNISSE VON GELÄNDEBEGEHUNGEN IM BEBRAVA- UND NITRATAL. Die Begehung erfolgte in Gemeinden mit Flurnamen, die eine mögliche Besiedlung anzeigen:

D u b o d i e l, Flur Hradisko /Bez. Trenčín/. Ein schwer zugänglicher Berg über der Gemeinde. Die Fundstelle ziemlich durch einen Steinbruch gestört. In seinem Profil sind Fundamenttrinnen mit Steinmauern sichtbar. Die Burganlage ist mit einem Erdwall umgeben. Die Lokalität ist für die Lösung der Problematik des Umbaus der Erdburgen zu den ersten Steinburgen wichtig. Keramikscherben werden in das 13. Jh. datiert /Abb. 134: 4-9/.

S v i n n á, Flur Kostolnica /Bez. Trenčín/. Eine ausgedehnte Anhöhe mit wenig charakteristischem urzeitlichem Scherbenmaterial; Radiolaritabschläge aus dem Neolithikum.

T o p o l č a n y, Teil Krušovce und Malé Bedzany, Flur Hrad. Fuss einer Anhöhe über dem Bedzany-Bach. Einzelfunde von Scherben aus dem Äneolithikum und der Bronzezeit.

V e l k é C h l i e v a n y, Flur Tábor /Bez. Topoľčany/. Wenig charakteristische Scherben von Hallstatt-Gepräge.

Wie aus den Ergebnissen der Begehung der letzten drei Gemeinden ersichtlich ist, können, aber müssen nicht die Ortsnamen ein Leitfadens beim Suchen von archäologischen Fundstellen sein. Es sind auch weitere Umstände in Betracht zu ziehen, die die Ergebnisse der Begehung beeinflussen.

РЕЗУЛЬТАТЫ РАЗВЕДОК В БАСЕЙНЕ Р. БЕБРАВА И В ПОНИТРАТЬЕ. Разведки осуществились в селах с названиями местностей, указывающими на возможное заселение:

Д у б о д ъ е л, урочище Градиско /рай. Тренчин/. Плохо доступный холм над селом. Местонахождение значительно нарушено каменоломней. В его профиле видны рвы фундаментов с каменной кладкой. Городище окружено земляным валом. Местонахождение важно для выяснения вопроса перестройки небольших земляных городищ в первые каменные замки. Керамические фрагменты датируются XIII в. /рис. 134: 4-9/.

С в и н н а, урочище Костольница /рай. Тренчин/. Размерная возвышенность с мало выразительным доисторическим керамическим материалом; неолитические радиоларитовые отщепы.

Т о п о л ч а н и, часть Крушовце и Малé - В е д з а н и, урочище Град. Подножье возвышенности над Ведзаянским потоком. Единичные находки черепков датируются периодами энеолита и бронзы.

В е л к е - Х л ъ е в а н и, урочище Табор /рай. Топольчани/. Мало выразительные черепки галльштатского характера.

По результатам разведок в последних трех селах видно, что местные названия могут не должны служить ориентиром для обнаружения новых археологических местонахождений. Надо учитывать и другие обстоятельства, которые оказывают влияние на результаты разведок.

DVĚ SÍDLIŠTĚ Z DOBY ŘÍMSKÉ VE SKALICI

Miloš Ř í h a

Při povrchovém sběru v okolí Skalice /okres Senica/ objevil autor v březnu 1981 za východním okrajem města v poloze Za predmestím sídliště ze starší doby římské. Lokalita leží na mírném svahu na pravém břehu Stračinského potoka, na sv. straně polní cesty ze Skalice do vinohradů Dlhé vysoké pole, asi 80 m sz. směrem od kapličky, kterou nechal v r. 1919 postavit Martin Buchta, ve výšce 199 m n. m. /34-24-04, 1 : 10 000, 141 : 134 mm/.

Nálezový materiál představuje hliněný korálek, dvaadvacet zdobených a profilovaných střepech a mazanice /přír. č. 2-6/82/. Hliněný korálek, v. 1,95 cm, Ø 2,8 cm, je zdobený rytými liniemi, rovnoběžnými s otvorem /evid. č. A 355; obr. 136: 1/. Fragment esovitě profilovaného hrnku, Ø okr. 10 cm, má na výdutí plastické výčnělky a na spodku rytý dekor motivu jedlové větvičky /evid. číslo A 357; obr. 136: 3/. Chronologicky citlivý je střepech s výzdobou vkolkovaných kroužků /evid. č. A 356; obr. 136: 2/, méně již motiv mřížky na dalším střepechovém materiálu. Charakteristické výzdobné prvky dovolují materiál datovat do vícesetletého stupně starší doby římské, rámcově do 2. stol. n. l. Je pravděpodobné, že právě toto sídliště zjistil povrchovým sběrem K. Andel v r. 1933 /Eisner 1933-34, s. 184; Eisner 1934, s. 434/ a sběr v r. 1981 jen upřesnil datování a lokalizaci polohy citované v literatuře. Nálezová zpráva je uložena v Záhorském muzeu ve Skalici pod evid. č. 41, nálezy také pod evid. č. A 355-359.

V souvislosti s investiční výstavbou obchodní sítě na Gottwaldově ulici ve Skalici byly upřesněny nálezové okolnosti nepublikovaného náhodného nálezů z roku 1954. V poloze Pred paulínskym kostolom byly při budování kanalizace porušeny objekty s keramikou jiříkovického typu. Lokalita leží na břehu téhož Stračinského potoka jako předešlá, ale asi o 1600 m níže po proudu /potok je dnes už sveden v kanalizaci/, v nadmořské výšce 176 m /34-24-04, 1 : 10 000, 289 : 75 mm/.

Nálezový materiál představuje celkem dvaadvadesát střepech: nerekonstruovatelné fragmenty na kruhu vytáčené keramiky jiříkovického typu z jemného šedého materiálu s obvyklou výzdobou rytými několikanásobnými vlnicemi a šest fragmentů široké misky s válcovitým hrdlem a bikónickou stavbou těla, zdobeného pásy rytých šikmých vrypů a jemným "cikcakovým" dekorem /obr. 136: 4/. Střepechový materiál, uložený v Záhorském muzeu ve Skalici pod evid. č. A 210, datuje lokalitu do mladší doby římské, na přelom stupňů C2/C3, rámcově na počátek 4. stol. n. l. Starší nelokalizovaný nález bronzové mince římského císaře Licinia /307-323 n. l./ z území Skalice /Ondrouch 1964, s. 133/ by toto datování mohl podpořit.

L i t e r a t u r a

- EISNER, J. 1933-34: Prehistorický výzkum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi roku 1932 a 1933. In: Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. 27-28. Turčiansky Svätý Martin, s. 184.
- EISNER, J. 1934: Archeologický výzkum, podniknutý Vlastivědným Museem Slovenským v Bratislavě v roce 1934. Bratislava, 8, s. 434.
- ONDROUCH, V. 1964: Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku. Bratislava.

ZWEI RÖMERZEITLICHE SIEDLUNGEN IN SKALICA. In Skalica /Bez. Senica/ wurde durch Lesefunde in der Flur Za predmestím eine Siedlung aus der älteren römischen Kaiserzeit entdeckt. Eine Tonperle /Abb. 136: 1/, ein Töpfchen mit eingeritztem Tannenzweigmuster /Abb. 136: 3/, die eingestempelten Kreismuster /Abb. 136: 2/ und weiteres Scherbenmaterial erlauben es, die Siedlung in die Vímecilice-Stufe zu datieren. Das Fundmaterial ist im Záhorské múzeum zu Skalica aufbewahrt.

In der Flur Pred Paulínskym kostolom wurden im Intravilan von Skalica Objekte mit Keramik vom Jíříkovice-Typus gestört. Im Záhorské múzeum befindet sich Scherbenmaterial mit charakteristischen Wellenlinien und Fragment einer breiten Schüssel mit feiner Ritzverzierung /Abb. 136: 4/. Der Autor datiert das Material in die jüngere römische Kaiserzeit, in den Anfang des 4. Jh.

ДВА ПОСЕЛЕНИЯ РИМСКОГО ПЕРИОДА В С. СКАЛИЦА. В с. Скалица /рай. Сеница/ было во время поверхностного сбора в урочище За-Предместим обнаружено поселение старшего римского периода. Глиняный бус /рис. 136: 1/, горшок с резной декорацией и мотивом елочной ветки /рис. 136: 3/, орнамент вштампованных кружков /рис. 136: 2/ и дальнейшее черепки позволяют отнести поселение к вицемилициной ступени. Находки хранятся в Загорском музее в Скалице.

В урочище Пред-Паулинским-Костелом на строительных участках Скалицы находились нарушенные объекты с керамикой Йиржиковицкого типа. В Загорском музее в Скалице хранятся черепки с характеристическими волнистыми линиями и фрагменты широкой миски с тонкой резной декорацией /рис. 136: 4/. Автор датирует материал поздним римским периодом, началом IV в.

NÁLEZ SEKEROMLATU V BRATISLAVE-VAJNOROCH

Michal S i i v k a

Pri terénnom prieskume v novembri 1981 autor našiel v Bratislave-Vajnoroach /mapa Bratislava, hlavné mesto, 1 : 50 000, 470 : 86 mm/ sekeromlat zo sivočiernej bridlice. Má srdcovitý tvar so zaobleným obuchom a súmerným ostrím, zo strán zbrúseným; celková d. 13,3 cm, hr. 4,1 cm, š. tyľa 6,5 cm, rozpätie ostria 3,7 cm, otvor s $\varnothing$ 2,5 cm v jeho hornej tretine /obr. 137/.

Nález sa radí do eneolitu. Uložený bol do zbierok Mestského múzea v Bratislave.

FUND EINER HAMMERAXT IN BRATISLAVA-VAJNORY. In Bratislava-Vajnory fand man im J. 1981 eine herzförmige Hammeraxt aus grauschwarzem Schiefer /Abb. 137/, die aus dem Äneolithikum stammt.

НАХОДКА ТОПОРО-МОЛОТА В Г. БРАТИСЛАВА-ВАЙНОРИ. В г. Братислава-Вайнори был в 1981 г. найден топор-молот сердцевидной формы из черного аспидного сланца /рис. 137/, который относится к периоду энеолита.

PREDBEŽNÉ UKONČENIE SYSTEMATICKÉHO VÝSKUMU NA HRADE ŠARIŠ

Michal S l i v k a

Dňa 23. októbra 1981 sa rozhodnutím záverečnej odbornej komisie ukončil dlhodobý archeologický výskum hradu Šariš /M-34-103-C-d, 1 : 25 000, 210 : 140 mm/, jedného z najväčších hradných útvarov na Slovensku /nad obcou Veľký Šariš, okres Prešov/. Počas deviatich výskumných sezón sa zhruba stanovil stavebnoetapový vývoj objektu od jeho vzniku až po zánik v 17. storočí. Zároveň sa zistilo predstredoveké osídlenie hradného kopca /od neolitu/ a valové opevnenie vybudované v dobe halštatskej, ktoré sústredne obtáča kamenný dolný hrad /podrobnejšie Slivka 1982/. Výskumom sa získalo množstvo rôznych mobilných pamiatok, ktoré ešte čaká na kompletne spracovanie.

Ako sme referovali v predchádzajúcich správach, výskum v posledných rokoch sa upriamil na najstaršie jadro kamenného hradu - tzv. horný hrad. V roku 1981 sa skúmala plocha pri severovýchodnej strane obytnej veže a priestor západného nárožia interiéru horného hradu. Zároveň bola vyčistená a zdokumentovaná cisterna /vnútorné rozmery 335/315 x 580/560 cm/ s kruhovou zbernou záchytkou /Ø 190 cm/ pri južnej strane horného hradu.

V SV časti sa ďalej sledoval priebeh pôvodného opevnenia /š. muriva 100 cm/ a odkryl základ piliera /200 x 165 cm/ pristavaného k vonkajšiemu opevneniu zo 14. storočia. Dôležité je zistenie sledu navrstvenia jednotlivých historických nivelet /vertikálna stratigrafia/ v sektore L/81. Pod hrubou deštrukčnou hmotou, vzniknutou predovšetkým zosuvom horného podlažia ústrednej obytnej veže, sa zistila mohutná vrstva navážky, ktorú keramický materiál, hroty šípov, ale hlavne uhorská minca z medziviládia v r. 1445-46 /po smrti Vladislava I. - určenie E. Kolníkovej/ datuje do 15. storočia. Pod touto vrstvou bola ďalšia výrazná vrstva - hĺina zmiešaná s uhlíkmi - s hrúbkou 50-70 cm, z ktorej pochádzajú keramické fragmenty z 13.-14. storočia. Obidva horizonty, navzájom oddelené vrstvičkou maltoviny s bohatým obsahom vápnika /hr. 10-15 cm/, spočívali na veľmi prepálenej hlinitej vrstve so stopami organických látok. Pod ňou sa odkryla ďalšia deštrukčná vrstva. Obsahovala úlomky malty a zlomky románskych tehál s odtlačkami stebiel /d. ?, š. 16 cm, hr. 7 cm/, pochádzajúcich z bližšie neznámej stavby, časovo predchádzajúcej výstavbu ústrednej obytnej veže /tzv. donjon/. Tento fakt podporujú aj zistenia, že v murive obytnej veže boli primárne použité i románske tehly. Pre časové i finančné dôvody výkop v sektore L/81 nebol dokončený, t.j. neskúmalo sa až po prírodné podložie /andezitová skala/. K úplnému preskúmaniu horného hradu chýba ešte plocha cca 10 x 10 m. Podľa rozhodnutia záverečnej odbornej komisie sa výskum v tejto časti uskutoční v priebehu pamiatkovej úpravy hradu v najbližších rokoch.

Doterajší výskum, ktorého výsledky sa stanú podkladom pamiatkovej úpravy hradného komplexu, možno považovať za dostačujúci na osvetlenie výstavby kamenného hradu a jeho prestavieb. Vedúci výskumu spracoval základný program pamiatkovej úpravy hradu, ktorá potrvá niekoľko rokov. /Obr. 138, 139./

L i t e r a t ú r a

SLIVKA, M. 1982: Praveké a ranostredoveké osídlenie šarišského hradného vrchu.

In: Nové obzory. 24. Košice, v tlači.

VORLÄUFIGE BEENDUNG DER SYSTEMATISCHEN GRABUNG AUF DER BURG SARIŠ. Nach neun Grabungssaisons wurde im J. 1981 die systematische archäologische Grabung auf einer der grössten Burgen der Slowakei - auf der Komitatsburg Sariš /Gemeinde Veľký Sariš, Bez. Prešov/ - vorübergehend abgeschlossen. Im J. 1981 wurde vor allem der älteste Teil des Burgkerns - die obere Burg, untersucht. Das Ergebnis dieser Grabungskampagne war die Feststellung der älteren Bautätigkeit /vor dem 13. Jh./, und zwar wahrscheinlich eines Ziegelgebäudes, wie es eine auf der Ostseite des Wohn-Zufluchtsturmes festgestellte markante Schichtenfolge bezeugt, wo sich unter einer Schicht aus dem 13. Jh. eine mächtige Destruktionsschicht mit Funden von Ziegeln mit organischen Beimengungen /? x 16 x 7 cm/ befand. Die von dem ursprünglichen Gebäude stammenden Ziegeln wurden auch beim Bau des zentralen Wohnturmes vom Anfang des 13. Jh. verwendet. Weitere eventuelle Untersuchungen der Fundstelle werden gleichzeitig mit der Denkmalgestaltung des Burgkomplexes in den nächsten Jahren durchgeführt werden. /Abb. 138 und 139./

ПРЕДВАРИТЕЛЬНОЕ ЗАКОНЧЕНИЕ СИСТЕМАТИЧНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ЗАМКА ШАРИШ. После девяти исследовательских сезонов было комиссионно закончено систематическое археологическое исследование одного из самых больших замков в Словакии - замка Шариш, резиденции комитата, в с. Бельки-Шариш, рай. Прешов. В 1981 г. была исследована в первую очередь древнейшая часть замка - верхний замок. Результатом этого обследования было определение старшей строительной деятельности /до XIII в./, предположительно кирпичной стройки, которую документирует заметное напластование, обнаруженное на восточной стороне жилой башни, служившей также убежищем, где был под слоем XIII в. найден толстый слой от разрушенной стены, содержащий кирпич и органические примеси /? x 16 x 7 см/. Кирпич от первоначальной стройки был использован и для центральной жилой башни начала XIII в. Дальнейшее eventualное исследование будет осуществляться одновременно с реконструкцией комплекса замка. /Рис. 138 и 139./

TERÉNNY PRIESKUM STREDOVEKÝCH FORTIFIKAČNÝCH OBJEKTOV NA VÝCHODNOM SLOVENSKU

Michal S l i v k a - Adrián V a l l a š e k

Základnému výskumu a evidencii stredovekých fortifikačných útvarov sa doneďava nevenovala pozornosť, akú by si boli zasluhovali najmä preto, že mnohé z nich rôznymi zásahmi doslova miznú pred očami. Ich celkové podchytenie a zmapovanie dopomáhajú vytvoriť nielen predstavu o hustote, vývoji a v konečnom dôsledku aj typológii, ale - a to predovšetkým - dotvárajú obraz spoločenskej štruktúry včasnostredovekej society. Archeologický ústav SAV zaradil do plánu akciu, ktorá sa uskutočňuje už niekoľko rokov zatiaľ na území východného Slovenska. Je súčasťou úlohy, ktorej cieľom je predovšetkým kartograficky podchytiť všetky fortifikačné útvary /hradiská, hrady, hrádky, pevnosti, hlásky a pod./ na území celého Slovenska.

Mnohé z objektov boli viac či menej známe už predtým, no terénnym prieskumom sa ich dispozícia doplnila a spresnila. Zistilo sa však aj množstvo pre od-

bornú verejnosť neznámych objektov. Niektoré z nich sú svojou formou v našom prostredí výnimočné. Okrem uvedeného úloha sleduje i aspekty ochrany a začlenenia týchto objektov do kultúrno-spoločenskovo-výchovného programu našej spoločnosti a zároveň aj stanovenie programu pre prípadný záchranný či systematický archeologický výskum.

Výsledky rozsiahleho výskumu sú predbežne spracované a niektoré lokality i parciálne zverejnené: Silická Jablonica /Vallašek - Slivka 1980a/, Bukovec /Vallašek - Slivka 1980b/, Herľany /Slivka - Vallašek 1980/, Poprad-Kvetnica /Slivka - Vallašek 1981c/, Podhorož, Choňkovce /Slivka - Vallašek 1981a/, Sive-tice /Slivka - Vallašek 1981b/, Rákoš /Slivka - Vallašek 1982a/, Hanigovce /Vallašek - Slivka 1981/, Slanec /Slivka 1981/ a niektoré náleziská z oblasti Zem-plína /Slivka - Vallašek 1982b a 1983/.

V tomto príspevku predkladáme informácie o najnovšie preskúmaných lokalitách z územia východného Slovenska:

B r e z o v i c a /okres Prešov/

Na cintoríne nad obcou /mapa okresov ČSSR, okres Prešov, 1 : 50 000, 943 : 217 mm/ sú zvyšky stredovekého hradku, po ktorom zostala len mohutná priekopa /š. 15 m, h. 15-18 m/ na jeho SZ strane. Zvyšky architektúry dnes už nevidno, pretože na ploche areálu hradku /ca 46 x 35 m/ sa rozkladá novoveký cintorín. Pri prieskume sme našli niekoľko fragmentov úžitkovej keramiky z 13.-15. storočia.

K a z i m í r /okres Trebišov/

Za obcou na neveľkej vyvýšenine zvanej Hrunok /mapa Východoslovenský kraj, 1 : 200 000, 372 : 545 mm/ stál šľachtický hradok. Z pôvodných stavieb sa zachoval len fragment muriva do výšky druhého poschodia, ktorý je zvyškom pravdepodobne mohutnej palácovej stavby /asi 20 x 14 m/. Vlastný areál hradku chránilo pravdepodobne palisádové opevnenie na okraji vyvýšenej a upravenej plošiny, zo západnej strany bol zráz smerujúci k potoku Izra /obr. 140/. K areálu hradku sa prímýká jazykovitý výbežok /cca 24 x 20 m/, na ktorom stojí neveľký sakrálny objekt s polygonálne zakončeným pozdĺžnym priestorom. Nie je vylúčené, že ide o pôvodne panský kostolík.

K r i v a n y /okres Prešov/

V polohe Hrádek /kóta 574/, ktorá je severne od obce /mapa okresov ČSSR, okres Prešov, 1 : 50 000, 856 : 116 mm/, sa nezistili fortifikačné znaky. Koncom minulého storočia lokalitu opísal J. Mihalík /1893/. Spomína viacnásobné valy a veľké hradisko, ktoré pojalo niekoľko sto obyvateľov. Jeho "valy" možno charakterizovať ako neveľké terasy, ktoré vznikli vypásaním tohto kopca, vtedy ešte nezalesneného, dobytkom /informácia miestneho obyvateľa J. Revíľaka, nar. 1910/. Nie je však vylúčené, že miestny názov azda v sebe odráža existenciu drevenej hlásky s účelom telegrafného spojenia stredovekých fortifikačných útvarov Brezovica - Kamenica - Hanigovce.

M a l ě i c e /okres Michalovce/

Na západnom okraji obce v polohe zvanej Várheď /mapa okresov ČSSR, okres Michalovce, 1 : 50 000, 802 : 815 mm/ sú zvyšky stredovekého hradku najskôr vežovitého typu. Z pôvodného objektu sa zachovala len mohutná priekopa so šírkou

20 m, ktorá kruhovite obťáča vlastnú stavbu, takže celkový priemer fortifikácie je 60 m. V centre fortifikácie je plošina s priemerom 18-20 m. Pôvodne na nej stála bloková obytná stavba. Na jej mieste postavili v roku 1779 cintorínovú kaplnku rodiny Szentiványi /obr. 141/.

M e d z i a n k y /okres Vranov nad Topľou/

Severovýchodne od obce v polohe Zámok /kóta 382; mapa okresov ČSSR, okres Vranov nad Topľou, 1 : 50 000, 606 : 388 mm/ je kamenný stredoveký hrádok, čiastočne porušený amatérskymi výkopmi. Má oválno-elipsovité pôdorys s dlhšou osou cca 33 m a so šírkou asi 12 m. Opevnený bol valom a priekopou, zo severovýchodnej strany ho chránil skalný zráz. Na najvyššie položenom mieste stála obytná veža, primknutá k vlastnému opevneniu hrádka znútra /obr. 142/. V amatérsky vykopanej sonde sa zistil súvislý spálený horizont hrúbky 30-40 cm; v ňom sme našli zlomky keramiky z 12.-13. storočia. Naposledy objekt opísal I. Szeghy /1982/, vzťahoval však naň veľmi nepresné a v mnohom pomýlené historické údaje. Hrádok vznikol pravdepodobne v 12. storočí ako dôležitý hraničný bod uhorského kráľovstva. Nie je vylúčené, že ho postavili krížovníci svätého Hrobu, ktorým kráľ Ondrej II. r. 1212 toto územie daroval /Frigidus Fons et Mediasmaiele = Zimná studňa a Medzianky/, pričom im dal aj viaceré výsadné práva /napr. nikto tam nesmel loviť ryby alebo poľovať a od ich poddaných vyberať poplatky, t. j. clo, na trhu ani pri mostoch; text listiny - Marsina 1971, s. 136-137/. Zánik hrádka súvisí pravdepodobne s presťahovaním sa krížovníkov /fratribus sancti supelcri/ v roku 1313 do Lendaku na Spiši /pozri Vojtas 1967/. Predbežné archeologické zistenia tento predpoklad potvrdzujú.

M r á z o v c e /okres Svidník/

Západne od obce nad ľavým brehom rieky Ondavy /dnes vodnej nádrže Domaša/ sa vypína kopec Hradzisko /kóta 286; mapa Východoslovenský kraj, 1 : 200 000, 356 : 218 mm/. Na temene kopca vidieť kruhový obranný systém zákopov a zahĺbených bunkrov z druhej svetovej vojny, no zreteľne sa tu črtá i valový fortifikačný systém s priekopami. Neveľký hrádok s oválnou vrcholovou plošinou /cca 50 x 13-15 m/ je na západnej a východnej strane chránený systémom priekop a valov /obr. 143/. Pri prieskume sme našli atypické praveké črepy /doba halštatská?/, fragmenty mazanice a zlomky úžitkovej keramiky z 13.-15. storočia. O lokalite, ktorú poznal z autopsie, sa zmieňuje už Anton Szirmay /1803, s. 33/, autor prvej historicko-topografickej práce o Zemplíne.

N o v á B o d v a, časť C h o r v á t y /okres Košice-vidiek/

Severovýchodne od časti Chorváty sa vypína neveľký kopec zvaný Várhegy /kóta 219,3; mapa okresov ČSSR, okres Košice-vidiek, 1 : 50 000, 1192 : 824 mm/. Na jeho temene vidno zvyšky nevýrazného valového opevnenia /obr. 144/. B. Varsik /1973. s. 262/ tu predpokladá staré slovanské hradisko, terénna situácia to však jednoznačne vyvracia. Mohla tu stáť azda len drevená signalizačná veža, sprostredkujúca styk s komitátnym hradom Turňa.

R a d v a n o v c e /okres Vranov nad Topľou/

Stredoveký vežovitý hrádok na kopci zvanom Varačka severne od obce /kóta 502; mapa okresov ČSSR, okres Vranov nad Topľou, 1 : 50 000, 644 : 335 mm/ je

už v literatúre známy /Slivka 1979, s. 125-134/. Počas obhliadky bol znova zameraný jeho pôdorys a našlo sa niekoľko úlomkov nevýraznej stredovekej keramiky.

S p i š s k á N o v á V e s

V Slovenskom rudohorí asi 5 km južne od mesta sa vypína skalný kopec Zámčisko /kóta 709,4; mapa Východoslovenský kraj, 1 : 200 000, 760 : 334 mm/. Do literatúry ho uviedol ako Hrabkov hrad ešte koncom minulého storočia známy matičný pracovník, vtedy učiteľ v neďalekom Hnilci, Ján Kovalčík. V informatívnom článku uvádza, že sa tam našlo "niekoľko šípov, hrdzavé nože na spôsob kopije, malá ostroha, strmeň, kováčska podkova a iné" /Kovalčík 1861, s. 117/. Spišský amatér Alexander Münnich /1896, s. 196/ dáva túto lokalitu do súvislosti s pohybom husitských vojsk na Spiši. Od r. 1968 sleduje nálezisko F. Javorský. Pokusnými sondami získal keramické fragmenty a niekoľko železných predmetov, ktoré rámcovo dotoval do 13.-15. storočia /Javorský 1977, s. 144-145, obr. 72/. Na tejto lokalite so strategickou polohou nie sú známky obzvlášť výraznej fortifikácie a zdá sa, že tu ide o pevnosťku narýchlo zbudovanú bratríckymi vojskami /15. stor./. Vrcholová plošina s dlhšou osou v smere SZ-JV meria 126 m a šírka sa pohybuje v rozmedzí 17-32 m. V SZ časti je oválna vyvýšenina /ca 30 x 15 m/, predstavujúca akúsi "akropolu", ktorú od nádvorja oddeľuje nevelká priekopa. Prístupová cesta špirálovite obtáčala kopec pevnosťky. V jej južnej časti sú vo vápencovom podloží dve nevýrazné priehlbne s priemerom 5-6 m, hlboké až 5 m, vytvorené pravdepodobne exploataciou kameňa pri jej výstavbe. Pri terénnom prieskume sa nenašli archeologické pamiatky potrebné k bližšiemu datovaniu objektu.

S v i d n í k

Južne od tohto okresného mesta sa vypína po pravom brehu rieky Ondavy kužeľovitý kopec Kaštelík /mapa Východoslovenský kraj, 1 : 200 000, 380 : 123 mm/ s riedkym dubovým porastom. Na jeho vrchole je opevnený útvar oválnoobdĺžnikového pôdorysu /cca 65 x 40 m/. Na južnej strane uzatvárajú pôdorys dva polkruhové výbežky / ϕ asi 6 m/, na nárožiach vybiehajúce do priekopy, predstavujúce asi nárožné bašty. Jediný prístupný svah /od juhu/ chráni 8 m široká a vyše 2 m hlboká šijová priekopa so zemným valom. V areáli "hradiska", v jeho JV časti, je kráter s priemerom 7 m, podľa miestnej tradície studňa. Pri prieskume i z pokusných sond vykopaných pracovníkmi Múzea ukrajinskej kultúry /Kaputa 1981/ sa získalo niekoľko fragmentov úžitkovej keramiky z 13.-15. storočia, zlomok ústia komorovej kachlice /15. stor./, fragment gotickej tehly s rozmermi 7 x 14,5 x 7 cm, tehlovina a troska.

Z historických prameňov vysvitá, že Abovcí mali už pred polovicou 13. stor. majetok za zásekmi v Šarišskej oblasti, a to občinu Smilno a občinu Stracena /dnes Stročín - Karácsonyi 1900, s. 118/. Už názov Stracena /v prameňoch Strachyna/ poukazuje, že ide o obec stratenú v ich konfiniu ďaleko na severe /B. Varsík - 1977, s. 341-342 - mylne vykladal, že názov je odvodený od osobného mena Straka, a to zasa z apelatíva straka/. Obec Stročín leží južne od hrádka. Už v roku 1317 sa tu vyberalo mýto. Panstvo Stročín patrilo odvtedy magistrovi Mičkovi /Michk/, synovi Michala, vtedajšiemu županovi Šarišskej župy; dedením ho získavali jeho synovia a ich synovia. Začiatkom 15. stor. dediny panstva Stročín patrili už pod panstvo Makovica /hrad Zborov - Varsík 1977, s. 338-339/. Z uvedeného vyplýva, že na Kaštelíku bolo šľachtické sídlo pánov zo Stročina. V samotnom Svidníku, ktorý vznikol len v 14. storočí, sa medzi majetkami Makovického hradu roku 1618

uvádza i dvojpodlažná kúria, o ktorej súpis z r. 1675 hovorí, že bola drevená. Krátko nato /r. 1688/ zanikla /Takács 1970, s. 237/.

Z e m p l í n s k a T e p l i c a /okres Trebišov/

Na upozornenie V. Budinského-Kričku sme v katastri tejto obce obhliadli nevelký hrádok, ktorý sme zamerali /obr. 145/. Hrádok je ca 1,2 km severozápadne od obce na zalesnenom kopci Várheď /kóta 378,4; mapa Východoslovenský kraj, 1 : 200 000, 383 : 474 mm/, vypínajúcom sa nad dolinou potoka Teplica, a na úpäť vrchu Nomša /kóta 422/, od ktorého ho delí mierne sedlo, kadiaľ viedla aj prístupová cesta. Hrádok má v pôdoryse oválny tvar s dlhšou osou v smere S-J cca 20 m a so šírkou 15-16 m. Chránený bol priekopou 9-10 m širokou a 3-4 m hlbokou a valom. Stopy po architektúre sa nepodarilo zistiť, takže možno uvažovať o drevenej stavbe. Pri obhliadke sa nezískal ani materiál k jeho bližšiemu datovaniu. V písomných prameňoch sa v roku 1305 spomína Peter s prídomkom "de Kyrysthur" z rodu Guthkeled /Sedlák 1980, s. 183, č. 392/, takže možno uvažovať o šľachtickom hrádku.

L i t e r a t ú r a

- JAVORSKÝ, F. 1977: Výsledky archeologického prieskumu v okrese Spišská Nová Ves. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1976. Nitra, s. 139-150.
- KAPUTA, A. 1981: Kaštielik vydáva svedectvo. In: Dukla /okresné noviny/, č. 17, 3. septembra, s. 3.
- KARÁCSONYI, J. 1900: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I. Budapest.
- KOVALČÍK, J. 1861: Pozostatky hradu "Hrabkovho" vo Spiši. In: Cyrill a Method, 12, č. 15, s. 117.
- MARSINA, R. 1971: Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. 1. Bratislava.
- MIHALIK, J. 1893: A "Hradek" nevű Óskori földváról Szárosmegyében. In: Archaeológiai Értesítő, 13, s. 73-74.
- MÜNNICH, S. 1896: Igló királyi korona- és bányaváros története. Igló.
- SEDLÁK, V. 1980: Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae. 1. Bratislava.
- SLIVKA, M. 1979: Opevnené sídla drobnej stredovekej šľachty v oblasti stredného Šariša. In: Nové obzory. 21. Košice, s. 113-143.
- SLIVKA, M. 1981: Príspevok k dejinám a výstavbe hradu Slanec. In: Nové obzory. 23. Košice, s. 119-129.
- SLIVKA, M. - VALLÁSEK, A. 1980: Stredoveký hrádok v Herľanoch. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 194-195.
- SLIVKA, M. - VALLÁSEK, A. 1981a: K lokalizácii Tibavského hradu. Vlastivedný časopis, 30, s. 137-139.
- SLIVKA, M. - VALLÁSEK, A. 1981b: Stredoveké pamiatky v Šiveticiach a okolí. Vlastivedný časopis, 30, s. 186-187.
- SLIVKA, M. - VALLÁSEK, A. 1981c: Výsledky prieskumu hradiska v Poprade-Kvetnici. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. Nitra, s. 266-268.
- SLIVKA, M. - VALLÁSEK, A. 1982a: Hrad Rákoš v Gemerí. Pamiatky, príroda, č. 2, s. 21-22.
- SLIVKA, M. - VALLÁSEK, A. 1982b: Hospodárske zázemie šľachtických sídiel v oblasti horného Zemplína. In: Archaeologia Historica. 7. Brno, s. 289-310.

- SLIVKA, M. - VALLASEK, A. 1983: Stredoveké šľachtické sídla v južnej časti Zemplína. /Príspevok k stredovekému osídleniu./ In: Nové obzory. 25. Košice, v tlači.
- SZEGHY, I. 1982: Hrádok johanitov v Medziankach. Vlastivedný časopis, 31, s. 44.
- SZIRMAY, A. 1803: Notitia topographica, politica inclyti comitatus Zemplénensis. Budae.
- TAKÁCS, H. M. 1970: Magyarországi udvárházak és kastélyok. Budapest.
- VALLASEK, A. - SLIVKA, M.: 1980a: Ďalší zaniknutý hrádok pri Silickej Jablonici. Pamiatky, príroda, č. 5, s. 42.
- VALLASEK, A. - SLIVKA, M. 1980b: Zaniknutý hrádok v Bukovci. Pamiatky, Príroda, č. 6, s. 19.
- VALLASEK, A. - SLIVKA, M. 1981: Hanigovský hrad. In: Nové obzory. 23. Košice, s. 133-144.
- VARSIK, B. 1973: Osídlenie Košickej kotliny. 2. Bratislava.
- VARSIK, B. 1977: Osídlenie Košickej kotliny. 3. Bratislava.
- VOJTAS, J. 1967: Z minulosti krížovníckeho prepoštstva v Lendaku. In: Vlastivedný sborník Spiš. 1. Košice, s. 57-87.

ERKUNDUNG MITTELALTERLICHER FORTIFIKATIONSANLAGEN IN DER OSTSLOWAKEI.

Dieser informatorische Beitrag bringt die neuesten Ergebnisse der Begehung mittelalterlicher Fortifikationsgebäude auf dem Gebiet der Ostslowakei.

1. B r e z o v i c a /Bez. Prešov/. Von der nicht grossen Feudalburg, die sich über der Gemeinde erhebt, hat sich nur ein mächtiger Graben /Br. 15 m, T. 15-18 m/ erhalten. In ihrem Areal /ca. 46 x 35 m/ erstreckt sich ein neuzeitlicher Friedhof. Die Keramikfunde stammen aus dem 13.-15. Jh.
2. K a z i m í r /Bez. Trebišov/. Von der ursprünglichen Adelsburg erhielt sich nur ein Mauerfragment des Palastgebäudes bis in die Höhe des zweiten Stockwerks /Abb. 140/.
3. K r i v a n y /Bez. Prešov/. In der Flur Hrádek wurden keine Spuren von Befestigungsanlagen, über die J. Mihalik geschrieben hatte /1983/, festgestellt.
4. M a l ě i c e /Bez. Michalovce/. Vom ursprünglichen Wohnturm hat sich nur ein mächtiger Graben /Br. 20 m/ mit dem Gesamtdurchmesser der Fortifikation von 60 m erhalten. An der Stelle des Wohngebäudes steht heute eine Friedhofskapelle aus dem J. 1779 /Abb. 141/.
5. M e d z i a n k y /Bez. Vranov nad Topľou/. Die nicht grosse steinerne Feudalburg von elipsenförmigem Grundriss /Dm. ca. 33 x 12 m/ besteht aus einem Wohngebäude und war von einem Graben mit Wall und von NO durch eine steile Felswand geschützt. Vom Areal der Burganlage stammen Keramikfragmente aus dem 12.-13. Jh. /Abb. 142/.
6. M r á z o v c e /Bez. Svidník/. Sie kleinere Burganlage mit ovalem Gipfelplateau /ungefähr 50 x 13-15 m/ ist von Westen und Osten durch ein System von Wällen und Gräben geschützt /Abb. 143/. Auf der Fundstelle fanden sich Fragmente atypischer urzeitlicher Keramik und Scherben aus dem 13.-15. Jh.
7. N o v á B o d v a, Ortsteil C h o r v á t y /Bez. Košice-Land/. Über der Gemeinde erhebt sich ein nicht grosser Hügel, genannt Várhegy, mit undeutlicher Wallbefestigung /Abb. 144/.

8. R a d v a n o v c e /Bez. Vranov nad Topľou/. Der mittelalterliche Wohnturm aus der Flur Varačka ist schon aus der Literatur bekannt /Slivka 1979/. Bei einer Geländebegehung wurde abermals sein ganzer Grundriss vermessen.

9. S p i š s k á N o v á V e s. Etwa 5 km südlich der Stadt befindet sich in der Flur Zámčisko eine kleine Festung, welche im 15. Jh. von hussitischen Heerscharen der Böhmisches Brüder erbaut wurde.

10. S v i d n í k /Bez. Svidník/. Südlich Stadt befindet sich auf dem bewaldeten Hügel Kašielik eine kleine Burg /65 x 40 cm/ mit Eckbasteien auf der zugänglicheren /südlichen/ Seite, die gleichzeitig durch einen Abschnittsgraben und Wall geschützt ist. Das gewonnene Fundgut stammt aus dem 13.-15. Jh. Es handelt sich wohl um den Sitz des aus dem nahen Stročin stammenden Adelsgeschlechtes.

11. Z e m p l í n s k a T e p l i c a /Bez. Trebišov/. Die Feudalburg von rundovalem Grundriss /20 x 16 m/ ist mit Wall mit tiefem Graben befestigt /Br. 9-10 m, T. 3-4 m/. Der Bau wurde zuerst aus Holz errichtet. Bei der Besichtigung gelang es nicht, Fundmaterial zur näheren Datierung zu finden. /Abb. 145./

ПОЛЕВЫЕ РАЗВЕДКИ ФОРТИФИКАЦИОННЫХ ОБЪЕКТОВ ПЕРИОДА СРЕДНЕВЕКОВЬЯ В ВОСТОЧНОЙ СЛОВАКИИ. В справочной работе приведены новейшие результаты полевых разведок фортификационных объектов периода средневековья на территории Восточной Словакии:

1. Б р е з о в и ц а /рай. Прешов/. Ст небольшого замка над деревней сохранился только мощный ров /ш. 15 м, г. 15-18 м/. В его ареале /приблизительно 46 x 35 м/ расположено кладбище новейшего времени. Керамические находки относятся к XIII-XV вв.

2. К а з и м и р /рай. Требишов/. Ст первоначального небольшого дворянского замка сохранились часть стены жилойстройки дворца до высоты третьего этажа /рис. 140/.

3. К р и в а н и /рай. Прешов/. В урочище Градек не были обнаружены никакие следы фортификационнойстройки, с которой писал И. Мигалик /1896/.

4. М а л ь ч и ц е /рай. Михалевце/. Ст первоначального небольшого замка башенного типа сохранился только мощный ров /ш. 20 м/ с общим диаметром фортификации 60 м. На месте жилойстройки стоит капелла кладбища 1779 г. /рис. 141/.

5. М е д з я н к и /рай. Вранов-над-Топлю/. Небольшой каменный замок овально-эллиптического плана /около 33 x 12 м/ состоит из жилойстройки, которую защищал ров с валом и с СВ крутой каменный скат. из его ареала происходят обломки керамики XII-XIII вв. /Рис. 142./

6. М р а з о в ц е /рай. Свидник/. Небольшой замок с овальной плоскостью на вершине /приблизительно 50 x 13-15 м/ защищен с З и В сторон системой рвов и валов /рис. 143/. Были здесь найдены обломки атипичной доисторической керамики XIII-XV вв.

7. Н о в а - Б о д в а, часть Х о р в а т и /рай. Кошице-видьек/. Над деревней возвышается небольшой холмик Варгедь с мало выразительными укрепительными валами /рис. 144/.

8. Р а д в а н о в ц е /рай. Вранов-над-Топлоу/. Небольшой замок башенного типа периода средневековья в урочище Варачка уже в литературе известен /Slivka 1979/. Во время разведок был опять полностью измерен его план.

9. С п и ш с к а - Н о в а - В е с. В 5 км к югу от города находится в урочище Замчиско малое укрепление, построенное войсками братиков в XV в.

10. С в и д н и к /рай. Свидник/. К югу от города, на облесенном холме Каштьелик, расположено небольшое "городище" /65 x 40 м/ с угловыми башнями на более приступной /южной/ стороне, которую защищают тоже перепесчаный ров и вал. Приобретенные находки относятся к XIII-XV вв. Это предположительно резиденция дворян из близкого с. Строчин.

11. З е м п л и н с к а - Т е п л и ц а /рай. Требишов/. Небольшой замок овально-круглого плана /20 x 16 м/ укреплен глубоким рвом /ш. 9-10 м; г. 3-4 м/ и валом. Стройка была первоначально деревянной. Во время разведок не удалось приобрести находки, которые позволили бы более точную датировку. /Рис. 145./

VÝSKUM V UNÍNE V ROKU 1981

E t e l a S t u d e n í k o v á

Výsledky záchranného výskumu akropoly hradiska na Zámčisku v Uníne /okres Senica/ v roku 1980 umožnili s konečnou platnosťou kultúrne a časovo zaradiť túto dominantnú časť lokality do maďarovsko-väteřovského kultúrneho okruhu /Studeníková 1981, s. 278/. Do určitej miery sa tým vyplnili aj medzery v poznání záverečných fáz staršej doby bronzovej na slovenskom Záhorí. Doteraz nepočítané hrobové a sídliskové nálezy zo Záhoria sa dostávajú vzhľadom na existenciu opevnenej osady nepochybne s centrálnou hospodársko-sociálnou funkciou do nového kontextu.

Pre riešenie problematiky vzniku a vývoja stredodunajskej mohylovej kultúry na slovenskom Pomoraví sa získali poznatky aj vo výskumnej sezóne 1981. Výkopové práce sa zamerali na zistenie charakteru druhej línie fortifikácie, tiahnucej sa v širokom oblúku okolo areálu rozsiahleho "predhradía", ktoré zaberá asi dve tretiny celkovej plochy a rozkladá sa na mierne klesajúcom západnom svahu centrálného hrebeňa Unínskeho lesa. Rez valom a priekopou fortifikácie II v smere Z-V /d. 35 m, š. 3 m/ priniesol niekoľko stratigrafických poznatkov:

1. Pri budovaní pôvodného opevnenia sa využil prirodzený terénny zlom na okraji mierneho svahu, na ktorom sa založili základy valu na báze drevitohlinitej konštrukcie. Čelnú stenu tvorili mohutné zvislé koly, podopierané kolmi zapustenými šikmo do svahu. Vnútoraná stena sa zachytila v podobe palisádového žľabu. S touto fázou opevnenia súvisí pravdepodobne aj staršia hrotitá priekopa. Technika stavby a získaný keramický materiál zodpovedajú charakteru opevnenia a zaradeniu akropoly hradiska /maďarovská kultúra/.

2. Nasledujúca stavebná fáza fortifikácie "predhradía" je zreteľne oddelená od predchádzajúcej: po zarovnaní častí staršieho valu zvýšili pôdny pokryv pod

vonkajším okrajom nového valu vrstvou svetložltej ílovitej zeminy /získala sa najskôr z výkopu novej priekopy, mierne dislokovanej od predchádzajúcej/. Mohutné valové opevnenie z tejto fázy malo čelnú stenu zbudovanú z miestneho pieskovca a zadnú stenu spevnenú zvislými trámami. Datovanie tejto fortifikácie sa opiera o početný keramický materiál stredodunajskej mohylovej kultúry a niekoľko typov bronzových výrobkov /srdcovitý závesok, ihlica s pečatidlovou hlavicou/.

Jednoduché a v teréne iba ťažko zachytiteľné palisádové ohradenie, ktoré sa zistilo na korune valu, nemôžeme predbežne jednoznačne časovo zaradiť, i keď sa zdá, že bude patriť halštatskej fáze osídlenia Zámčiska.

Časť preskúmaného vnútorného areálu predhradia popri vnútornom obvode valu /sonda III a IIIA/, podobne ako aj niektoré vrstvy na akropole /sonda II, IIA/, obsahovala keramické tvary, ktoré by sa z typologického hľadiska dali priradiť najskôr k nálezom zo staromohylového horizontu. Avšak overiť presnejšie tento jav môže iba ďalší terénny výskum, a to najmä na predhradi.

L i t e r a t ú r a

STUDENÍKOVÁ, E. 1981: Záchraný výskum na Zámčisku v Uníne. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. Nitra, s. 278-280.

GRABUNG IN UNÍN IM J. 1981. Das Archäologische Institut der SNM realisierte eine weitere Grabungsetappe auf der Burganlage Zámčisko in Unín /Bez. Senica/. Nach der Feststellung des Charakters der ersten Fortifikationslinie am Umfang der Akropolis /J. 1980/ richteten sich die Grabungsarbeiten auf die zweite Fortifikationslinie in der Vorburg.

Aufgrund der komplizierten stratigraphischen Situation wurde die ältere Befestigungsphase der Vorburg herausgegliedert, die mit der Befestigung der Akropolis zeitgleich ist, d. h. sie gehört zum Kulturkreis Madarovce-Věteřov-Böheimkirchen. Die jüngere Befestigungsphase mit Wall und Spitzgraben entfällt bereits in die mitteldanubische Hügelgräberkultur. Die letzte Phase der Palisadenumzäunung /sehr unausgeprägt/ nützte die alte Fortifikation aus und wird wohl am ehesten mit hallstattzeitlicher Besiedlung zusammenhängen.

Aus dem untersuchten Teil des Innenareals der Vorburg beim inneren Wallumfang stammt eine Keramikkollektion, die typologisch Funden aus dem älteren Hügelgräberhorizont entspricht.

ИССЛЕДОВАНИЕ В С. УНИН В 1981 Г. Археологический институт СМН осуществил дальнейший этап исследования городища в урочище Замчиско в с. Унин /рай. Сеница/. После определения характера фортификации первой линии, проходящей по окружности акрополя /1980 г./, исследовательские работы сосредоточились на вторую линию фортификации - предградье.

На основе сложной стратиграфической обстановки была выделена старшая фаза укрепления предградья, современная с укреплением акрополя, т. е. принадлежащая к мадяровско-вьетержовско-богеймикирхенской культурной области. Младший фазис укрепления, состоящий из вала и остроконечного рва, принадлежит уже к культуре среднедунайских курганов. Последний фазис частоколового забора /очень слабо выделяющийся/ использует старое укрепление и по всей вероятности связан с заселением периода гальштата.

Из исследованной части внутреннего ареала предградья - по внутренней окружности вала - происходит набор керамики, типологически соответствующий находкам т. н. докурганного горизонта.

SÍDLISKO Z MLADŠEJ DOBY KAMENNEJ V ŠARIŠSKÝCH MICHALANOCH

Stanislav Š i š k a

V roku 1979 sa pri výkope ryhy na vodovodné potrubie objavili v Šarišských Michalanoch /okres Prešov/ viaceré sídliskové objekty, z ktorých miestni občania, M. Vizdal zo Zemplínskeho múzea v Michalovciach a V. Budinský-Krička z pracoviska AU SAV v Košiciach zachránili nálezy kultúry s východnou lineárnou keramikou /Budinský-Krička 1980, s. 47, 48, obr. 20/. Ďalšie nálezy z r. 1980 umožnili začleniť sídlisko do mladého stupňa tejto kultúry, bližšie do skupiny Tiszadob.

Len potok a zráz na jeho ľavom brehu, vysoký 25-35 metrov, oddeľujú toto nálezisko od ďalšej archeologickej lokality v polohe Fedelemka, situovanej na okraji pretiahnutej, zväčša zalesnenej vyvýšeniny v nadmorskej výške 330-350 m /M-34-103-C-d, 1 : 25 000, 272 : 11 mm/. V roku 1980 sa tu hlbokou orbou rozrušili povrchy sídliskových jám, z ktorých spomínaní pracovníci zozbierali početné fragmenty keramiky najmä bukovohorskej kultúry; ďalšie výrazné nálezy zachránil objaviteľ lokality, miestny obyvateľ Oliver Lörincz. Lokalita sa čoskoro stala predmetom záujmu ďalších občanov zo širokého okolia, ktorí tu uskutočnili aj výkopy a vlastnia z nich nálezy. Pre tieto dôvody i preto, že nálezisko sa v ďalších rokoch bude naďalej intenzívne poľnohospodársky obrábať, uskutočnil tu Archeologický ústav SAV v r. 1981 pod vedením autora príspevku prvú etapu záchranného výskumu.

Výskumná plocha rozmerov 25 x 40 m sčasti zahrňovala vrchol vyvýšeniny, ktorý bol najviac rozrušený, a sčasti zasahovala až na jeho východný svah. Vrchná vrstva /ornica/ bola do hĺbky 40 cm zhrnutá zemnými strojmi a postupne sa ručne začisťovala. Už koncentrácia povrchových nálezov a po začistení i nálezová situácia ukázali, že povrch jám situovaných na vrchole vyvýšeniny bol zničený orbou; relatívne zachované objekty sa zistili na svahu vyvýšeniny, pretože nad nimi bola naplavená väčšia vrstva zeminy.

Najstaršie osídlenie reprezentuje nepravidelne oválna jama 24 kultúry s východnou lineárnou keramikou s bohatým inventárom skupiny Tiszadob, ktorý je podľa predbežného porovnania totožný s nálezmi z objektov zistených vo vodovodnej ryhe pod návrším Fedelemka. Zdá sa, že podstatná časť osady tejto kultúrnej skupiny bola situovaná v údolí a skúmaná vyvýšená poloha sa využívala iba príležitostne alebo na špecifické účely. Menej intenzívne osídľovanie vyšších polôh už v mladom stupni lineárnej keramiky je charakteristické práve pre Prešovskú kotlinu, v ktorej siaha až na vrcholy dominantných kopcov, vysokých 500-600 m.

Tažisko osídlenia skúmanej lokality však patrí do obdobia bukovohorskej kultúry. Z rôznorodých sídliskových objektov vyniká objekt 1 - deštrukcia domu, pozostávajúca z hustého zoskupenia mazanice s odtlačkami prútov rozloženej na pravidelnej obdĺžnikovej ploche s rozmermi 4,15 x 6,35 m, orientovanej v smere V-Z.

Skutočnosť, že mazanica pokrývala niekoľko celých nádob, depot jadier a depot suroviny z rádiolaritu, kamenné sekerky /obr. 146: 1, 2/ a hlinené závažia /obr. 147: 6/, umožňuje interpretovať mazanicu ako omietku povaly, ktorá sa zrútila po náhlom opustení domu. Pretože deštrukcia ležala na čierne sfarbenej vrstve, nepodarilo sa zistiť prípadné kolové jamy.

Torzo ďalšieho domu /objekt 29/ dokladajú dve kolové jamky, protiľahlo situované na osi dlhej 13 m, kým ďalších desať kolových jamiek rozložených v dvoch súbežných radoch vytváralo priestor s maximálnou šírkou 3,10 m, orientovaný dlhšou osou v smere S-J. Rozpoznať ďalší rad /resp. rady/ jamiek opäť znemožnilo tmavo sfarbené podlažie, ktoré na svahu, kde predpokladáme ďalšie rady, klesalo do hĺbky 50-55 cm. V tesnej blízkosti, na západnej strane domu, bola veľká ťažobná jama /objekt 9/. Tým sa na východnom Slovensku a v celom severnom Potisí doložil prvýkrát v potiských kultúrnych osídleniach dlhý kolový dom spojený s hliníkom, teda kombinácia objektov typická pre príbuzné kultúry v Podunajsku i na ďalších územiach strednej Európy.

S objektom 9 bol príbuzný i ďalší hliník /objekt 15/. Výplň oboch pozostávala z početných keramických úlomkov, kamennej brúsenej /obr. 146: 3/ i úštepovej industrie, výrobkov z kosti /hladidlá - obr. 146: 7, šidlá, hroty/, zvieracích kostí a kameňov. Unikátny je nález kostenej naberačky i kosteného hrebeňa /obr. 146: 6/, ktorý v žiadnom prípade nemohol slúžiť na rytie jemnej výzdoby keramiky, ako sa pri podobných, i keď veľmi zriedkavých výrobkoch predpokladá.

Častým druhom sídliskových objektov boli zásobné jamy /7 jám/ so súdkovite tvarovanými stenami, v ktorých sa takisto často nachádzali oválne kamenné podlažky na drvenie obilia. Deštrukcia dvoch pecí dokladá ich čiastočné zahĺbenie do zeme. Ďalších desať objektov reprezentovali menšie nepravideľné sídliskové jamy.

V severovýchodnej časti skúmanej plochy v tesnej blízkosti sídliskových objektov sa objavili aj štyri kostrové hroby nositeľov bukovohorskej kultúry. Kostrové zvyšky sa lepšie zachovali len v jednom detskom hrobe, vyhĺbenom do hliníka 15, kým ďalšie tri kostry, uložené v skrčenej polohe v obdĺžnikových jamách, orientované v smere SV-JZ a SSV-JJZ, boli veľmi strávené. V hrobe 4 bola slabo zachovaná lebka posypaná červeným farbivom. Len v tomto hrobe sa našli milodary - dve nádoby a skupina piatich kamenných čepieľok. V Šarišských Michaľanoch sa tak podarilo zistiť na Slovensku druhýkrát doklady pochovávania v bukovohorskej kultúre; nálezové situácie sú rovnaké ako v Kopčanoch /zoskupenie malého počtu hrobov na sídlisku, uloženie kostier, posypávanie červeným farbivom; Šiška 1979, s. 253-256/.

Hustá koncentrácia objektov na lokalite je len relatívna, pretože mnohé z nich boli v zreteľnej superpozícii. Až po spracovaní nálezov budeme môcť určiť ich príslušnosť k staršej či mladšej fáze osídlenia. K mladšej fáze patria viaceré zásobné jamy, sčasti alebo úplne vyhĺbené do spomínaných hliníkov alebo ďalších objektov, a všetky hroby. Podľa výsledkov predbežného porovnávania keramiky z jednotlivých objektov je časový rozdiel medzi týmito fázami malý a obidve osídlenia sa spájajú s klasickým stupňom /B/ bukovohorskej kultúry. Pozoruhodný je výskyt hrubostenných nádob, ktoré na rozdiel od podobnej keramiky zo sídlisk na materskom území /Slovenský kras, Bukové hory v Maďarsku/ sú zdobené rytým ornamentom často v štýle mladolíneárnej skupiny Tiszadob. Podobnú situáciu sme zistili aj na neďalekom sídlisku v Prešove-Šarišských Lúkach /Šiška 1976, s. 90-96/; môžeme predpokladať, že osídlenie bukovohorskej kultúry v jej najsevernejšom

regiónu, v Prešovskej kotline, sa začína až v predklasickom stupni /A-B/; tým vysvetľujeme pretrvávajúce prvky lineárnej skupiny Tiszadob aj v klasickom stupni /B/. Pre hodnotenie hrnčiarskej produkcie má závažný význam aj kvalita tenkostennej keramiky /obr. 146: 8-12, obr. 147: 1-5/, ktorá sa zhotovením i ornametom vyrovnáva keramike z jaskynných sídlisk v Kečove-Domici, Ardove i z ďalších podobných lokalít.

Po zániku osady bukovohorskej kultúry bola poloha Fedelemka znovu osídlená až v období kultúry s kanelovanou keramikou. Inventár z vrstvy, dvoch sídliskových jám a dvoch deštruovaných klenbových pecí patrí už mladému stupňu, známemu i keď veľmi nedostačujúco - z väčšiny nálezísk na východnom Slovensku. Pomerne početná keramika, nájdená na celej ploche, dáva tušiť, že mnohé objekty mali ľahšiu nadzemnú konštrukciu, ktorej stopy zanikli v rozrušenej, splavenej, resp. tmavo sfarbenej vrchnej vrstve. K zriedkavým nálezom patrí žiarový hrob 3 - kruhová jama vyhĺbená do hliníka bukovohorskej kultúry - s dvoma vrstvičkami popola, sčasti prikrývanými plochými kameňmi, a s hlbokou kolovou jamou situovanou na severnom obvode jamy, dokladajúcou označenie hrobu najskôr dreveným stĺpom. Hrob obsahoval črepy z dvoch až troch väčších hrncovitých nádob.

Len ojedinelé keramické fragmenty svedčia o prítomnosti ľudu lažnianskej skupiny a dokladajú nateraz najsevernejšie vysunutú lokalitu tohto osídlenia zo záveru starého eneolitu.

Poloha Fedelemka v Šarišských Michalanoch dáva dobré možnosti pre ucelenejší výskum osady bukovohorskej kultúry vo voľnom teréne, detailnejšie spoznanie obytných i výrobných objektov a málo známeho pohrebného rítu a vďaka početným dobre zachovaným rôznorodým nálezom i pre štúdium mnohých stránok činnosti tejto stredoneolitickej populácie. Veľkou mierou prispieva k poznaniu aj paleobotanický výskum E. Hajnalovej a vzhľadom na vhodné podmienky i vzácne zachovaný osteologický materiál. Zároveň sa naskytá možnosť sledovať postup najstaršieho poľnohospodárskeho obyvateľstva do severných oblastí východného Slovenska, študovať prejavy a zákonitosti periférnych osídlení a riešiť ešte stále diskutabilné vzťahy medzi mladolineárnou skupinou Tiszadob a bukovohorskou kultúrou.

L i t e r a t ú r a

- BUDINSKÝ-KRÍČKA, V. 1980: Nové nálezy na východnom Slovensku. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 41-54.
- SIŠKA, S. 1976: Sídlisko z mladšej doby kamennej v Prešove-Šarišských Lúkach. Slovenská archeológia, 24, s. 83-117.
- SIŠKA, S. 1979: Die Bükker: Kultur in der Ostslowakischen Tiefebene. Slovenská archeológia, 27, s. 245-290.

SIEDLUNG AUS DER JÜNGEREN STEINZEIT IN ŠARIŠSKÉ MICHALANY. Im J. 1981 verlief die erste Grabungsetappe auf der Siedlung im Prešover Becken im Nordteil der Ostslowakei. Die älteste Besiedlung repräsentiert eine Siedlungsgrube mit junger Linearkeramik der Tiszadob-Gruppe. Der Besiedlungsschwerpunkt lag in der Epoche der Bükker Kultur. Unter den Objekten hebt sich die Hausdestruktion 1 hervor, bestehend aus dem herabgestürzten Deckenverputz, welcher auf einer Fläche von 4,15 x 6,35 m das Inventar des Hauses /Gefässe, Steinbeile, Depotfunde von Nuklei und Steinrohstoff/ überdeckte. Den Torso eines weiteren Hauses /Obj. 29/, das in nächster Nähe der Lehm-

grube lag, belegen zwei 13 m lange Pfostenlöcherreihen. Weitere Objekte sind durch Speichergruben, Öfen und andere unregelmässige Gruben vertreten. Im reichen Fundinventar dominiert dünnwandige Keramik von guter Qualität /Abb. 146: 8-12, Abb. 147: 3-5/, die den Funden aus den Höhlensiedlungen von Domica und Ardovo gleichkommt, ferner zahlreiche geschliffene und gespaltene Steinindustrie /Abb. 146: 1-5/ und Erzeugnisse aus Bein /Ahlen, Spitzen, Glätter, Schöpflöffel, Kamm; Abb. 146: 6, 7/. Nach der Superposition mehrerer Objekte zu urteilen, war die Fundstelle während zweier Phasen der klassischen Stufe /B/ der Bükker Kultur besiedelt. In unmittelbarer Nähe der Siedlungsobjekte wurden auch vier Körpergräber dieser Kultur freigelegt. Zwei Siedlungsgruben, zwei Öfen, und ein Brandgrab gehören zur Kultur mit kannellierter Keramik, und sporadische Keramikfunde zeugen von Besiedlung der Fundstelle mit Trägern der Lažňany-Gruppe.

ПОСЕЛЕНИЕ МЛАДШЕГО КАМЕННОГО ВЕКА В С. ШАРИШКЕ-МИХАЛЯНИ. В 1981 г. был осуществлен первый этап исследования поселения в северной части Восточной Словакии, в Прешовской котловине. Древнейшее заселение представлено селищной ямой с младшей линейной керамикой группы Тисадоб. Основное заселение относится к периоду буковогорской культуры. Среди объектов выделяется деструкция дома 1, состоящая из обвала штукатурки потолка, которая закрыла на площади 4,15 x 6,35 м инвентарь дома /сосуды, каменные топорики, склады ядер и каменного сырья/. Дальнейшее неполное жилище /объект 29/, находившееся вблизи ямы для эксплуатации глины, представлено двумя рядами столбовых ямок длиной в 13 м. Дальнейшие объекты - зерновые ямы, печи и другие ямы неправильной формы. Среди богатого инвентаря выделяются качественная керамика с тонкими стенами /рис. 146: 8-12, рис. 147: 3-5/, которую можно сравнить с находками из пещерных поселений в Домице и Ардове, многочисленная шлифованная и отщепленная каменная индустрия /рис. 146: 1-5/ и изделия из кости /шила, наконечники, ложила, половник, гребень; рис. 146: 6, 7/. По суперпозиции нескольких объектов было местонахождение заселено во время двух фаз классической ступени /B/ буковогорской культуры. Вблизи селищных объектов были обследованы и четыре погребения этой культуры с труположением. Две селищные ямы, две печи и одно погребение с трупосожжением принадлежат к культуре каннелированной керамики и sporadические находки керамики свидетельствуют о заселении местонахождения народом лаžňанской группы.

GEOFYZIKÁLNE PRIESKUMY ARCHEOLOGICKÝCH LOKALÍT

Ján T i r p á k

V roku 1981 sa aplikovali geofyzikálne metódy na jedenástich archeologických lokalitách. Pri prieskumoch sa používala magnetická metóda, geoelektrické odporové profilovanie a elektromagnetická metóda. Prvýkrát sa uskutočnilo meranie pulzovo-indukčným detektorom MK-2 s hĺbkovým dosahom do 2,5 m.

Č a k a j o v c e /okres Nitra/

Vedúca výskumu M. Rejholcová

Pokračoval systematický archeologický výskum a geomagnetický prieskum na pohrebisku z 9.-11. storočia na lokalite Kostolné. Terénne práce sa robili na ploche 1800 m² s hustotou bodov 1 x 1 m. Na základe geomagnetického merania sa spracovali mapy horizontálneho gradientu. Odkrývkou bolo zistené, že geofyzikálnym prieskumom sa podarilo lokalizovať 50 % hrobových jám a prakticky všetky exploatačné jamy.

C h I a b a /okres Nové Zámky/

Vedúci výskumu M. Hanuliak

Úlohou geoelektrického merania bolo lokalizovať všetky zvyšky stredovekej architektúry v polohe Irtványok a zistiť archeologické objekty v polohe Kerék-hegy. Meralo sa na ploche 650 m² s usporiadaním elektród A1M1N1B a A2M1N2B. Výsledky merného odporu na sklopených profiloch ukazujú odporové anomálie, ktoré pravdepodobne indikujú archeologické objekty. Namerané anomálie neboli overené archeologickým výskumom.

I ž a /okres Komárno/

Vedúci výskumu J. Rajtár

Geomagnetický prieskum sa robil s cieľom zistiť objekty rímskeho osídlenia v polohe Leányvár. Terénne práce sa realizovali na ploche 1250 m² s hustotou bodov 1 x 1 m. Podľa nameraných hodnôt výsledného vektora T magnetického poľa Zeme boli zostavené mapy horizontálneho gradientu. Zistené magnetické anomálie neboli v roku 1981 overené archeologickým výskumom.

K o m á r n o, časť V e Ľ k ý H a r č á š

Vedúci výskumu J. Rajtár

Geoelektrické profilovanie sa uskutočnilo s cieľom zistiť archeologické objekty v okolí km 1764. K riešeniu tejto úlohy sa použila odporová metóda s usporiadaním elektród A2M1N2B a A3M1N3B. Terénne práce na ploche 510 m² zistili len odporové anomálie vyvolané recentnou činnosťou.

M o c h o v c e /okres Levice/

Vedúci výskumu J. Bátora

Geoelektrický prieskum sa uskutočnil so zámerom lokalizovať predpokladané objekty stredovekej sakrálnej architektúry v okolí kostola postaveného koncom 18. storočia. Pri meraní sa použilo usporiadanie elektród A1M1N1B a A2M1N2B. Zistili sa odporové anomálie. Archeologickým výskumom v miestach odporových anomálií sa objavili zvyšky architektúry.

M o r a v a n y n a d V á h o m /okres Trnava/

Vedúci výskumu A. Ruttkay

Geoelektrické meranie odporovou metódou sa robilo za účelom zistiť objekty stredovekej architektúry v okolí horného kostola. Pri meraní sa použilo usporiadanie elektród A1M1N1B a A2M1N1B. Na premeranej ploche sa zaregistrovala len odporová anomália, ktorá pravdepodobne indikuje zvyšky architektúry. Archeologicky sa výsledky overia v roku 1982.

P a t i n c e /okres Komárno/

Vedúci výskumu I. Cheben

Geomagnetické meranie sa robilo s cieľom zistiť archeologické objekty z neolitu v polohe označenej km 1757. Terénnymi prácami na ploche 1500 m² s hustotou bodov 2 x 2 m sa v záujmovej oblasti zaznamenali magnetické anomálie. Výsledky geomagnetického merania sú v štádiu overovania.

P i e š ť a n y /okres Trnava/

Vedúci výskumu A. Ruttkay

Ulohou geoelektrického merania bolo lokalizovať objekty stredovekej architektúry v okolí zvyškov kláštorného kostola na Detvianskej ulici. Pri meraní sa použilo usporiadanie elektród AlM1N1B. Terénnymi prácami sa zistili odporové anomálie, ktoré pravdepodobne indikujú archeologické objekty. Výsledky geoelektrického profilovania budú overené výskumom v roku 1982.

Š a r i š s k é M i c h a Ľ a n y /okres Prešov/

Vedúci výskumu S. Šiška

Geomagnetickým meraním na sídlisku s bukovohorskou kultúrou v polohe Fedelenka sa mali lokalizovať archeologické objekty. Terénne práce na ploche 500 m² s hustotou bodov 1 x 1 m zistili magnetické anomálie, ktoré s najväčšou pravdepodobnosťou indikujú archeologické objekty. Geofyzikálne meranie bude pokračovať i v roku 1982.

Š t ú r o v o , časť O b i d /okres Nové Zámky/

Vedúci výskumu J. Zábojník

Geomagnetický prieskum s účelom zistiť archeologické objekty sa vykonal v polohe Ľokor hálás. Terénne meranie sa robilo na ploche 1200 m² s hustotou bodov 1 x 1 m. Podľa výsledkov geomagnetického merania boli spracované mapy horizontálneho gradientu. Zistené magnetické anomálie budú overené výskumom v roku 1982.

Z ĺ k o v c e /okres Trnava/

Vedúci výskumu J. Pavúk

Geofyzikálny prieskum magnetickou a odporovou metódou mal zistiť fortifikačný systém neolitického sídliska v polohe Vaniga I. Terénne práce na záujmovej ploche 4800 m² s hustotou bodov 1 x 5 m zistili magnetické a odporové anomálie. V geofyzikálnom prieskume sa bude pokračovať v ďalšom roku.

GEOPHYSIKALISCHE UNTERSUCHUNGEN ARCHÄOLOGISCHER FUNDSTELLEN. Die geophysikalische Messung wurde mittels der geoelektrischen Widerstandsprofilation und der magnetischen und elektromagnetischen Methode durchgeführt. Mit Hilfe der abgemessenen magnetischen und Widerstandsanomalien ist es gelungen, architektonische Überreste auf den Fundstellen von Chľaba, Mochovce, Moravany nad Váhom, Piešťany, Grab- und Exploitationsgruben in Čakajovce und Patince, Siedlungsobjekte in Šarišské Michalany und Zlkovce zu lokalisieren. Die geophysikalischen Untersuchungen werden im J. 1982 fortgesetzt werden.

ГЕОФИЗИЧЕСКИЕ РАЗВЕДКИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ МЕСТОНаХОЖДЕНИЙ. Геофизические измерения были осуществлены при помощи геоэлектрического профилирования сопротивлением, магнитным и электромагнитным методами. Определением магнитных аномалий и неправильностей в сопротивлении удалось найти остатки построек на археологических местонахождениях в сс. Хляба, Моховце, Моравани-над-Вагом и г. Пьештяни, погребальные и эксплуатационные ямы в сс. Чакаёвце, Патинце и селищные объекты в сс. Шаринске-Михаляни и Жаксвце. Геофизическое обследование будет продолжаться и в 1982 г.

PREDSTIHOVÝ ZÁCHRANNÝ VÝSKUM V BAJČI

Anton T o č í k

Predstihový záchranný výskum v Bajči, časť Vlkanovo /okres Komárno/, vyvolala plánovaná akcia HTÚPP, a to zúrodňovanie plôch v inundácii rieky Žitavy náhradou za poľnohospodársku pôdu zabratú na stavbu koncernového závodu Sigma a ústredných skladov telekomunikácií v Nových Zámkoch. Podľa projektov Agrostavu v Nových Zámkoch sa má zúrodiť ca 100 ha pôdy. Na tento účel sa použije materiál z terasy na ľavom brehu rieky Žitavy medzi bažantnicou a farmou Bajč-Vlkanovo /paralelne s cestou Bajč - Dvory nad Žitavou/ a z piesočných dún na pravom brehu Žitavy, resp. jej nového kanála. Na ľavej terase Žitavy postihne exploatacia a svahovanie ca 7 ha /d. 700-800 m, š. 90-100 m/ a v inundácii a na pravom brehu asi 10-15 ha. Zasiadnuté plochy na ľavobrežnej terase Žitavy patria ku kľúčovým archeologickým lokalitám, nepretržite osídleným od neolitu po stredovek. Potvrdil to nielen záchranný výskum v polohe Tehelňa v r. 1959-60 /Točík 1964, s. 5 n./, ale aj predstihový záchranný výskum v r. 1981, ktorý sa realizoval v auguste a septembri za pomoci poslucháčov archeologického seminára FF UK na lokalite označenej nami tehelňa "S" /L-34-1-A-b, l. : 25 000, 24 : 282 mm/. Jeho cieľom bolo spoznať štruktúru a rozsah osídlenia. Lokalita má rozmery ca 600-650 x 100 m a jej južný okraj bol v r. 1959 narušený a čiastočne zničený pri výstavbe pecí tehelne /Točík 1964, s. 19 n.; Pavúková 1963, s. 673/. V roku 1959 bolo v stene tehelne narezaných niekoľko sídliskových objektov kultúry s kanelovanou keramikou a preskúmaná pec. Ďalšou pokusnou sondou /bližšie k hradskej/ sa zistila aj východná hranica osídlenia kultúry s kanelovanou keramikou. Zisťovacia sonda /SI/ v r. 1981 viedla ca 280 m severne od zaniknutých pecí, a to kolmo na hradskú, takže prešla sídlisko v smere V-Z. Na hĺbenie sondy sa použil mechanizmus značky Bielorus, ktorým sa urobila pokusná ryha, široká 80 cm, i skrvka plochy 30 x 50 m. Ryhou sa zistila aj šírka osídlenia /ca 80 m/. Hlbokou orbou sa západný okraj znížil najmenej o 150-200 cm, a tým sa aj šírka sídliska zúžila najmenej o 5-10 m. Toto potvrdilo aj sledovanie kruhovej priekopy na západnom okraji terasy.

Približne v strede lokality sa sondou SI rozpoznala štruktúra a charakter osídlenia. Pri plošnej odkrývke v stenách okrajov sond a kontrolných blokov sa črtala aj superpozícia kultúrnych vrstiev, resp. sídliskových horizontov. V rámci osídlenia kultúry s lineárnou keramikou sa zistili na úrovni podlažia v hĺbke 80-100 cm objekty staršej lineárnej keramiky a nad nimi sa našli v tenkej sivej vrstve črepy železovskej skupiny. Úlohou ďalšieho výskumu bude podrobnejšie rozpracovať sídliskovú problematiku uvedených stupňov kultúry s lineárnou keramikou.

Tažisko výskumu spočívalo v problematike osídlenia ľudu kultúry s kanelovanou keramikou, ktoré je na lokalite najintenzívnejšie. Isté fázy vývoja sú postihnuteľné nielen v materiáli, ale aj v stratigrafii vrstiev a objektov. Nálezy tejto kultúry sa začínajú už v ornici, ca 30 cm hrubej, a pokračujú do hĺbky 70-80 cm. Na spodku je vrstva, 20-30 cm hrubá, s nálezmi z mladšej fázy boľerázskej skupiny. Z nej vychádzajú kultúrne jamy, v niektorých prípadoch rezané jamami z klasického stupňa fázy Nevidzany. Sídliškový horizont tejto a staršej fázy sa dal odlíšiť v tých miestach, kde boli súvislejšie plochy estrichu pecí alebo ubitej hliny, pravdepodobne zvyšky dláždok chát. Obidva sídliskové horizonty boli do siva sfarbené a obsahovali popol. V horných vrstvách popolastosivá vrstva pozvoľna prechádzala do ornice. Estrichy pecí z fázy Nevidzany boli vyložené črepmi z masívnych zásobníč, zdobených kanelmi, a vymazané odspodu aj zvrchu hlinou, takže tvorili súvislú prepálenú vrstvu. Z fázy Nevidzany je aj kultúrna jama s rituálne uloženou kostrou skrčienca, bez milodarov, ale v zásype s početnými črepmi. Inventár sa v podstate nelíši od známej náplne tejto fázy. Z pozoruhodnejších nálezov hodno spomenúť malú závesnú nádobku tvaru amforky s otvormi na okraji dna a na pleciach s rebrami na fixovanie závesnej šnúry.

Uzavreté nálezové celky z 21 kultúrnych jám umožnili rozpoznať v rámci boľerázskej skupiny jej najmladšiu fázu /obr. 148/, ktorú po prvý raz zistil v materiáli z objektu zo zaniknutej tehelne v Bajči-Vlkanove I. Torma /1973, s. 500/. Pretože spracovanie nálezov z tejto fázy boľerázskej skupiny si vyžaduje určitý čas, dopĺňam škálu tvarov a výzdobných prvkov, zostavenú I. Tormom, nálezmi z uzavretých nálezových celkov z územia juhozápadného Slovenska. Predovšetkým sú to džbáňky hruškovitého tvaru so zvlnenými tenkými stenami a subkutánnymi uškami. Na tele sú zdobené zväzkami jemných kanelov, ktoré klinovite zapadajú do seba. Paralelne s nimi sa vyskytujú totožné tenkostenné džbáňky, zdobené zväzkami kanelov a subkutánnymi uškami. Na miskách s lievikovite rozšíreným ústím je okrem vnútornej výzdoby ústia kanelmi rytá mriežková výzdoba kombinovaná s horizontálnym radom jamôk zvonka na spodnej kónickej časti.

Hrnčovité dvojkónické tvary alebo nádoby s hornou časťou valcovitou a spodnou kónickú sa úžiacou majú pozoruhodnú plastickú výzdobu krížiacich sa líšt, kombinácií prsovitých výčnelkov a poloblúkovitých líšt, prípadne iných vzorov. Stlačené polguľovité nádoby s naznačeným nízkym a mierne odsadeným hrdlom sú zdobené zväzkami rôzne kombinovaných kanelov a majú tunelovité alebo vertikálne rúrkovité uchá. Pre tento stupeň je charakteristická široká škála tvarov tenkostennej keramiky, predovšetkým džbáňkov a šálok, ako ju poznáme z hromadného nálezu v Vrbového /Pavúková 1979, s. 390-391, tab. I-II/. Analogické tvary k tomuto hromadnému nálezu predstavujú v Bajči-Vlkanove črepy z nízkych misiek s vodorovne zrezaným okrajom, zdobené na vnútornej strane rytým mrežovaným ornamentom a na vonkajšej strane rytými volútami. Pravdepodobne pre tento najmladší stupeň sú charakteristickým tvarom tzv. popolníky s dierkovaným dnom. Z Bajča-Vlkanova máme z tohto horizontu aj medený zliatok. Nie je vylúčené, že časť objektov a nálezov z rozsiahleho sídliska na Vysokom brehu v Nitrianskom Hrádku patrí do tejto fázy, pre ktorú navrhujeme názov vlkanovská fáza boľerázskej skupiny, pretože bola rozpoznaná v materiáli z Vlkanova; toto rozsiahle sídlisko, ktoré bude kompletné preskúmané, sľubuje bohatý materiál a kľúčové poznatky pre sídliskovú a sociálno-ekonomickú problematiku.

Predstihový výskum na pomerne malej ploche /150 m²/ nemohol zatiaľ pri-
niesť pozoruhodnejšie poznatky o osídlení. Jeho intenzitu dokumentujú početné
kultúrne jamy /21/, ktoré sa v niektorých prípadoch rezali. Jamy mali rôzne veľ-
kosti, tvary a výplne. Okrem keramiky sa našli početné riečne šklabky, zatiaľ
čo zvieracie kosti sú v porovnaní s ostatnými sídliskami bolerázskej skupiny po-
merne málo početné. Do tejto fázy zaraďujeme aj estrichy pravdepodobne z dvoch
pecí. Niekoľko kolových jám môže patriť k chatám budovaným zrejme na úrovni te-
rénu. Pokusná sonda na západnom okraji terasy odkryla časť kruhovej priekopy,
ktorej priebeh sa sledoval trinástimi zisťovacími sondami - rezmi. Podľa prie-
behu priekopy a najmä hĺbky sme mohli vysledovať konfiguráciu terénu v eneolite,
t. j. v období osídlenia ľudom kultúry s kanelovanou keramikou. Priekopa tvaru
pravidelného kruhu mala v priemere takmer 40 m a na východnej strane bola od
dnešnej úrovne hlboká 260-280 cm. Mala hrotitý profil a na rozhraní piesočnej
spraše a černoze šírku 280-300 cm. Na západnej strane, t. j. na svahu terasy,
bola od úrovne terénu hlboká len 130 cm. To znamená, že intenzívnou orbou bol
pôvodný eneolitický terén znížený o 150-170 cm a súčasne tým sa aj zúžila šírka
osídlenia terasy. Zatiaľ ostáva otvorená otázka datovania priekopy. Jej zásyp
je čierny, preto zatriedenie do obdobia kultúry s lineárnou keramikou neprichá-
dza do úvahy. V spodnej časti zásypu sa z úseku skúšobnej sondy získali nálezy
bolerázskej skupiny. V hornej časti sú spolu črepy keramiky bolerázskej skupiny
i staršej fázy klasického stupňa kanelovanej keramiky. Objekty z oboch stupňov
kultúry s kanelovanou keramikou sa nachádzajú na vnútornej ploche, a prirodzene
aj mimo nej. Zatiaľ sme nezistili stratigrafické vzťahy, priekopa nerezala žiad-
ny objekt a opačné porušenie sa takisto nezaregistrovalo. Za súčasného stavu bá-
dania môžeme konštatovať, že kruhová priekopa bola vybudovaná v priebehu trva-
nia osídlenia ľudu kultúry s kanelovanou keramikou. Priekopa nemala úlohu vo for-
tifikácii, ale s najväčšou pravdepodobnosťou plnila kultovú funkciu.

Na skúmanej ploche sa nezistilo osídlenie v staršej a strednej dobe bronz-
vej /okrem problematických sporadických nálezov karpatskej mohylovej kultúry/.
Jama čačianskej kultúry, zistená v južnej stene sondy, nemohla byť úplne preskú-
maná. Koncentrácia nálezov zo staršej doby rímskej v černoze potvrdila exis-
tenciu chaty so šesťkolovou konštrukciou. Nedalo sa rozpoznať, či išlo o objekt
na úrovni terénu, alebo zahĺbený. Z povrchového zberu sa dá usúdiť, že celá tera-
sa v dĺžke ca 600 m bola osídlená v dobe rímskej, podobne ako susediaca severná
terasa, oddelená len potokom.

Výskum potvrdil, že terasa na rozlohe ca 4-4,5 ha, určená na zánik, je klú-
čovou lokalitou k riešeniu kultúrno-historickej a sociálno-ekonomickej problema-
tiky eneolitu v európskom rámci.

L i t e r a t ú r a

- NĚMEJCOVÁ-PAVŮKOVÁ, V. 1963: Nové hroby kultúry s kanelovanou keramikou na Slo-
vensku. Archeologické rozhledy, 15, s. 673-679.
- NĚMEJCOVÁ-PAVŮKOVÁ, V. 1979: Nálezy bolerázskej skupiny z Vrbového. Archeologic-
ké rozhledy, 31, s. 385-396, 472-476.
- TOČÍK, A. 1964: Záchranný výskum v Bajči-Vlkanove v rokoch 1959-60. In: Študijné
zvesti Archeologického ústavu SAV. 12. Nitra, s. 5-185.
- TORMA, I. 1973: Die Boleráz-Gruppe in Ungarn. In: Symposium über die Entstehung
und Chronologie der Badener Kultur. Bratislava, s. 483-512.

PRÄVENTIONSGRABUNG IN BAJČ. Die präventive Rettungsgrabung in der mit der Hilfsbezeichnung Tehelňa "S" bezeichneten Flur in Bajč, Teil Vlkanovo /Bez. Komárno/ richtete sich auf die Verfolgung der Siedlungsstruktur auf der Terrasse des Žitavafusses auf einer Fläche von ca. 600-650 x 100 m, die von einer Bodenrekultivierung erfasst werden wird. Mit einem O-W orientierten Versuchsschnitt stellte man die Breite einer urzeitlichen Siedlung fest /ca. 80 m/. Die Besiedlung der Terrasse begann in der Zeit der Kultur mit Linearkeramik in zwei Horizonten. Der Besiedlungsschwerpunkt lag in der Boleráz-Gruppe und der klassischen Phase der Kultur mit kannelierter Keramik /in Superposition übereinander/. Zu dieser Besiedlung gehört auch ein kreisförmiger Spitzgraben von ca. 40 m Dm. Seine max. T. von der Oberfläche misst 260-280 cm und die Br. an der Grenze des Liegenden und der Schwarzerde 280-300 cm. Seine Funktion war wahrscheinlich kultisch. Funde aus 21 Kulturgruben der Boleráz-Gruppe /Abb. 148/ bestätigen die Ansicht I. Tormas über die jüngste Phase dieser Gruppe. /In die jüngste, aufgrund des Gräberfeldes von Pilismarót erarbeitete Phase reihte er auch das Material aus Objekt X, Flur Tehelňa, das im J. 1960 erforscht wurde./ Ausser urzeitlicher Besiedlung wurde auch eine Hütte mit Sechspfostenkonstruktion aus dem 2. Jh. u. Z. gefunden. Aus den Ergebnissen der Feststellungsgrabung im J. 1981 geht hervor, dass es sich um eine Schlüssellokalität für die kulturgeschichtliche und sozialökonomische Problematik der Kultur mit kannelierter Keramik im mitteleuropäischen Rahmen handelt.

ОПЕРЕДИТЕЛЬНОЕ ОХРАННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ В С. БАЙЧ. Опередительное охранное исследование в урочище обозначенном кирпичный завод "S" в с. Байч, часть Влканово /рай. Комарно/, сосредоточилось на исследовании структуры заселения на террасе реки Житавы на площади около 600-650 x 100 м, которая будет затронута восстановлением почвы. Разведочной траншеей в направлении В-З была определена ширина доисторического поселения /около 80 м/. Заселение террасы начинается с двух горизонтов периода культуры линейной керамики. Главным является заселение болеразской группы и классической фазы культуры каннелированной керамики /в суперпозиции/. К этому заселению относится и круглый ров диаметром около 40 м. Ров остроконачен и его максимальная гл. от поверхности составляет 260-280 см и ш. на границе между подпочвой и черноземом 280-300 см. У него было предположительно культовое назначение. Находки из 21 культурной ямы болеразской группы /рис. 148/ подтверждают мнение И. Торма о самой ранней фазе этой группы /к самой поздней фазе, выработанной на основе могильника Пилишмарот, он отнес и материал из объекта X в урочище Тегельня исследованного в 1960 г./. Кроме доисторического заселения было обнаружено жилище с шестистолбовой конструкцией от II в. н. э. Из результатов проверочного исследования в 1981 г. вытекает, что дело касается местонахождения, которое является с точки зрения культурно-исторической и социально-экономической ключевым для культуры каннелированной керамики в рамках Средней Европы.

PRIESKUM ARCHEOLOGICKÝCH LOKALÍT NA JUHOZÁPADNOM SLOVENSKU

Anton T o č í k

V roku 1981 sa uskutočnil na juhozápadnom Slovensku prieskum na týchto lokalitách:

Trasa B a j ě /okres Komárno/ - D v o r y n a d Ž i t a v o u /okres Nové Zámky/

Počas predstihového výskumu v Bajči /časť Vlkano, tehelná "S"/ realizovala brigáda poslucháčov archeologického seminára UK v Bratislave prieskum piesočných dún na ľavom i pravom brehu bývalého koryta rieky Žitavy v chotároch susediacich obcí Dvory nad Žitavou a Bajč.

1. Terasa pri odbočke cesty do majera Vlkano, býv. pieskovňa /L-34-1-A-b, 1 : 25 000, 21: 271 mm/. Túto samostatnú polohu delí od lokality tehelná "S" menší nemenovaný potok, ktorý pramení v chotári obce Pribeta a vlieva sa z ľavej strany do rieky Žitavy. Terasu tvorí mierny svah, ktorý vznikol pri likvidácii pieskovne v dĺžke 200 m. Lokalitu do literatúry uviedol Š. Janšák /1931, s. 48/, ktorý tu robil prvotný prieskum a zistil v tom čase existujúce tri piesočné jamy. Počas jesennej orby 1981 sa urobil prieskum a získali sa početné nálezy. Zatiaľ čo pri ceste možno ešte počítať s neporušenou plochou, resp. vrstvou, na svahu na mieste pieskovní bola lokalita rozrušená svahovaním terénu do jamy. Ako ukázal prieskum, osídlenie pokračuje popri potoku na východ i severovýchodným smerom za cestu, kde je remíza.

Nálezy sa vyskytovali po celej ploche /200 x 100 m/ a miestami, najmä pri ceste, sa zistili zhluky črepov zrejme z rozrušených objektov.

Zo získaného materiálu vyplýva, že osídlenie terasy trvalo s väčšími-menšími prestávkami od neolitu po stredovek /kultúra s lineárnou keramikou, železovská skupina, skupina Bajč-Retz, boľerázská skupina, klasický stupeň kultúry s kanelovanou keramikou, maďarovská kultúra, BD-HA, doba laténska, doba rímska a stredovek/.

Kultúra s lineárnou keramikou /obr. 149/

Najintenzívnejšie osídlenie v tejto polohe patrí ľudu s lineárnou keramikou. Koncentrácia črepov ukazuje, že povrchová orba rozrušila sídliskové objekty. Z ostatných nálezov treba spomenúť štiepanú industriu a ojedinelé prasleny. Podľa početných črepov sa dajú vyčleniť dva sídliskové horizonty tejto kultúry. Starší horizont, pomerne chudobný na nálezy, reprezentuje klasickú fázu tejto kultúry. Mladší horizont dokladá keramika železovskej skupiny. V obidvoch horizontoch je hojná hrubostenná úžitková keramika /väčšinou zásobnice/, zdobená masívnymi členitými horizontálnymi lalokmi a veľkými zátkovitými výčnelkami.

Ďalšiu skupinu keramiky v obidvoch horizontoch tvoria guľovité, bombovité nádoby, vyrobené z horšie plaveného materiálu a zdobené výčnelkami a nechťovými vpichmi usporiadanými do rozličných vzorcov.

Pre tento stupeň je charakteristická aj rytá výzdoba notových hlavičiek, ktorá je napr. na masívnej nádobe s dutou nôžkou, na povrchu čiernej a hladenej. Ďalším výzdobným prvkom sú rôzne usporiadané pomerne hlboko ryté línie.

Železovskú skupinu charakterizuje keramika z výborne plaveného materiálu, na povrchu leštená, prípadne červeno maľovaná a často na obidvoch stranách zdobená. Črepy sú z hrubých i tenkostenných nádob troch základných tvarov.

Misovité nádoby s kolmým ústím, mierne profilované, sú hrubo-i tenkostenné a obyčajne zdobené na vonkajšej strane hrubším rytým ornamentom horizontálnych i šikmých línií s vertikálnymi zásekmi. Na vnútornej strane sú zväzky hlboko rytých vlnoviek, niekedy presekávaných. Rytý dekor je veľmi pestrý a zásadne geometrický. Pomerne málo je zachované červené maľovanie. Najčastejšími tvarmi sú väčšie i menšie guľovité nádoby, zdobené na celom povrchu spomínaným rytým ornamentom a maľovaním. Pomerne sporadické sú nádoby na nôžke. Ojedinelé črepy môžeme pripísať profilovaným nádobám so stiahnutým hrdlom a s vyhnutým ústím. Vyskytujú sa aj zoomorfné výčnelky tvaru nôžky s náznakmi ľudskej tváre.

Starší sídliskový horizont, t. j. klasická fáza kultúry s lineárnou keramikou, v piesočníku v tejto polohe korešponduje so sídliskom, ktoré sa skúmalo v tehelni vzdialenej ca 500-600 m /Točík 1964/, a so sídliskom v inundácii v polohe Ragoňa /kopec medzi dvoma kanálmi; Točík 1978/.

Mladší horizont, t. j. železovská skupina, patrí do sústavy početných sídlisk koncentrujúcich sa na piesočných dunách na terase i v inundácii Žitavy, Nitry a na Žitnom ostrove. Najlepšie prebadané je neďaleké sídlisko v polohe Gyomor na ľavom brehu Žitavy v chotári Dvorov nad Žitavou /Pavúk 1969/ a v jeseni 1981 bolo objavené sídlisko pomerne blízko, na ľavom brehu Mikulášskeho potoka. V tomto sídliskovom horizonte sú na keramike badateľné výrazné vplyvy z okruhu bukovohorskej a potiskej kultúry. V r. 1983-85 bude táto plocha zahrnutá do exploatačného pásma HTÚPP.

Kultúra s kanelovanou keramikou /obr. 150: 2-12/

Nálezov - črepov keramiky tejto kultúry je pomerne málo. Ako vyplýva z rozboru, sú zastúpené dva sídliskové horizonty.

Starší horizont patrí vyvinutej boľaráskej skupine, prípadne stupňu Fonyód-Červený Hrádok. Charakteristické sú preň črepy z hrncov zdobených rytými tzv. vlčími zubmi a fragmenty hrncov s valcovitou hornou časťou a presekávanými horizontálnymi lištami pod okrajom. Do staršej fázy klasického stupňa kultúry s kanelovanou keramikou, zvaného Nevidzany, patria okrajové črepy hrncov a zásobníc s prstovanou horizontálnou lištou, črepy z hrubostenných zásobníc so zväzkami kanelúr a spodná časť črpáka s useknutým spodkom.

Maďarovská kultúra /MK/ a kosziderský horizont /obr. 150: 13-21/

Črepy keramiky MK sa nachádzajú sporadicky po celej oranej ploche. Zistila sa aj väčšia koncentrácia pod cestou vedľa potoka, ktorá ukazuje na rozrušený sídliskový objekt. V črepovom materiáli sú zastúpené džbáňky /A₁, A₄/, a to väčšinou zlomkami z okraja a bruška. Jeden väčší fragment nepochybne patrí typu A₄. Niektoré črepy z bruška majú lom, ktorý je charakteristický až pre vyvinuté tvary džbánkov zo stupňa BB₁, t. j. z kosziderského horizontu. Sem časovo patrí aj fragment väčšieho lešteného ucha so stredovým rebrom zo džbánu, aké býva na nádobách fűzesabonskej kultúry. Z ďalších charakteristických tvarov je to fragment misky, ktorá má na vodorovne odsadenom okraji jazykovitý výčnelok a pod ním uško.

Na okraji mierne profilovaných hrncov býva zobákovitý výčnelok, niekedy prehnutý. Aj tento tvar treba datovať do BB₁.

Do kosziderského horizontu patria i väčšie amfory s výčnelkami na pleciach pod odsadeným hrdlom, z ktorých sú spustené zvislé ryhy, a fragment väčšieho džbánka s pásovým uchom.

Rad črepov je z keramiky s výraznou maďarovskou technológiou a maďarovskými výzdobnými prvkami. Niektoré pochádzajú zo džbánkovitých nádob, iné z amfor s odsadeným hrdlom, ktoré majú na rozhraní lomené ušká. Do tejto kultúry pravdepodobne patria aj úlomky z dien cedidiel.

Z okruhu tzv. Litzengeramik je ucho asi z amfory, na ktorom je zvislý zväzok odtlačkov jemnej šnúry.

Neskorá doba bronzová a doba halštatská /obr. 151: 1-7/

Do tohto širšieho časového rámca patria dosť atypické črepy z masívnych sudovitých nádob, zdobených pod hrdlom prstovanou lištou, čiastočne fazetované fragmenty okrajov, ako aj črepy na povrchu tuhované.

Doba laténska /LC-LD - obr. 151: 9-10/

Keramik z tejto doby je zastúpená pomerne málo, a to tuhovými črepmi zo súdkovitých nádob s ohrnutým okrajom a zvisle hrebeňovanými črepmi. Ďalšie okrajové črepy zo sivých nádob vytočených na kruhu môžu pochádzať z mís, prípadne hrncov.

Doba rímska /obr. 151: 8, 11/

Tento časový úsek reprezentuje pomerne málo črepov z panónskych importov /2. stor./ vytočených na kruhu, s červeným potahom, zdobených jemnými jamkami. Domáceho pôvodu je keramik na povrchu vyhladená a zdobená zväzkami oblúčikov a okrajový črep z misovitého hrnca.

Stredovek /obr. 151: 12-21/

V materiáli sa dali rozpoznať najmenej dva sídliskové horizonty. Starší patrí do 8.-9. stor. a je doložený črepmi keramiky vyhotovenej v ruke z hliny zmiešanej s pieskom, zdobenej zväzkami vlnovky.

Mladší horizont, reprezentovaný početnými nálezmi, je datovaný do 11.-12. stor. Črepy sú z nádob vyrobených z dobre plaveného materiálu na hrnčiarskom kruhu. Výzdobu tvoria horizontálne ryté línie a šikmé kvapkovité vpichy. Okraj je šikmo skrojený a mierne ohnutý.

Sídlisko pri zaniknutých piesočníkoch farmy Bajč-Vlkanovo leží vedľa významnej obchodnej a strategickej cesty, ktorá sa v 17. stor. volala Ostrihomská cesta /Esztergomi düllő/. Tento názov sa zachoval v označení chotárnej časti.

L i t e r a t ú r a

JANŠÁK, Š. 1931: Staré osídlenie Slovenska. In: Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. 25. Turčiansky Svätý Martin, s. 7-65.

PAVÚK, J. 1969: Chronologie der Zellezovce-Gruppe. Slovenská archeológia, 17, s. 270 n.

TOČÍK, A. 1964: Záchraný výskum v Bajči-Vlkanove v rokoch 1959-1960. In: Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 14. Nitra, s. 5-152.

TOČÍK, A. 1978: Prieskum archeologických lokalít v Bajči. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1977. Nitra, s. 237-245.

2. Piesočné duny za dielňami a maštaľami farmy Bajč-Vlkanovo /L-34-1-A-b, 1 : 25 000, 42 : 245 mm/. Duna za dielňami je čiastočne zničená silážnymi jamami. V ich stenách sa zistilo osídlenie z neskej doby bronzovej /BD-HA/ a stredoveké /11.-13. stor./. Za maštaľami je stredoveké osídlenie /10.-13. stor./ so zaniknutým románskym kostolom a rozrušeným kostrovým cintorínom /13.-17. stor./. Zvyšky kostola a cintorín boli zničené pri eksploatacii piesku na stavbu hospodárskych budov v 50-tych rokoch. V zaniknutej pieskovni na terase sú rozhádzané ľudské kosti. Stredoveké osídlenie je na ploche smerom k dielňam pomerne intenzívne

ne. Keramiku z 10. stor. a početné črepy z 11.-13. stor. dopĺňajú úlomky hlinených kotlíkov. Z pomerne veľkej samostatnej piesočnej duny, oddelenej hlbokou priekopou od terasy, pochádza okrem stredovekých črepov strieborný denár kráľa Žigmunda /15. stor./.

3. Piesočná duna Góre, ovčín ŠM Bajč po pravej strane cesty z Vlkanova do Nových Zámkov pri moste cez rieku Žitavu /L-34-1-A-b, 1 : 25 000, 71 : 220 mm/. V r. 1982 sa začína na dune výstavba veľkokravína, preto sa na plánovanom stavenisku vyhlúbilo osem sond - rýh mechanizmom značky Bielorus. Na južnej strane sa narazilo na čierne priehlbne so sporadickými atypickými pravekými črepmi. Na severe duny bolo intenzívnejšie osídlenie v dobe halštatskej a rozrušené kostrové hroby môžu patriť lengyelskej kultúre /sú narušené zákopmi/. Prieskum sa urobil aj na veľkej dune so zaniknutou kótou 120,1, zníženou o 4 m rozsiahlou ťažbou piesku, ktorú robilo v r. 1972-1976 JRD Pribeta. Na splánovanom povrchu sa získali črepy keramiky od neolitu po stredovek. Lokalita bola exploataciou piesku prakticky zničená.

4. Piesočné duny medzi farmou Nové diely /ŠM Bajč/ a hradskou Dvory nad Žitavou - Hurbanovo /L-34-1-B-a, 1 : 25 000, 360 : 195-350 : 210 mm/ na ľavom brehu Mikulášskeho potoka boli obhliadnuté po podmietke v auguste 1981. Získaný črepový materiál poukazuje na osídlenie v období železovskej skupiny a ojedinelé črepy aj na osídlenie v dobe rímskej.

5. Pretože JRD Dvory nad Žitavou plánuje na rok 1982 v rámci HTÚPP likvidáciu rozsiahlej pieskovne na mohutnej dune v polohe Gyomor, kóta 120,2 /L-34-1-A-b, 1 : 25 000, 49 : 82 mm/, urobil sa v auguste 1981 prieskum predovšetkým v pieskovni. Konštatovalo sa, že exploatacia sa robila len na ploche, ktorú preskúmal J. Pavúk, a preto nebol zničený žiadny objekt. Pripravovaná planírka, ktorá postihne najmenej 100 x 50 m, nepochybne naruší, resp. zničí časť sídliska patriaceho k najdôležitejším sídliskám železovskej skupiny na Slovensku.

B a r d o ň o v o /okres Nové Zámky/

Pracovník Agrostavu v Nových Zámkoch J. Stevlík zistil v septembri 1981 pri zameriavacích prácach na ľavom brehu Čerešňového jarku neďaleko sútoku s Bardoňovským potokom archeologickú lokalitu /M-34-133-D-b, 1 : 25 000, 181 : 347 mm/. Je na miernom svahu pod Leveledským lesom. Pri jesennej orbe zaregistroval, že pozdĺž potoka sa vyskytuje na páse širokom ca 50-60 m a dlhom asi 200 m pomerne veľa črepov, zvieracích kostí, popukaných kameňov a prepálenej omietky. Z rozboru črepov sa dá usúdiť, že najstaršie osídlenie patrí ľudu kultúry s kanelovanou keramikou. Pomerne intenzívne bolo osídlenie v dobe veľkomoravskej, t. j. v 9. storočí. Keramika z tohto obdobia je vyrobená na pomalom kruhu a zdobená viacnásobnou vlnovkou. Stredoveká keramika z 12.-13. storočia s okrajmi zložitou profilovanými a s vytiahnutými "gambami" je vytočená na kruhu.

Staršie nálezy z Bardoňova /rozsiahle sídlisko kultúry s kanelovanou keramikou/, ako i novoobjavená lokalita pod Leveledským lesom potvrdzujú, že aj údolia pomerne malých prítokov juhoslovenských riek boli od prameňa až po ústie väčších tokov intenzívne osídlené od najstarších dôb. V istých prípadoch, napr. Mochovce /výskum J. Bátoru/, sa ukazuje, že v eneolite sa osídľovali polohy, ktoré už dnešnému človeku nevyhovujú z každej stránky.

D v o r y n a d Ž i t a v o u /okres Nové Zámky/

Na jar 1981 pri kopaní žumpy a základov domu na ulici P. Jilemnického /L-34-1-B-a, 1 : 25 000, 340 : 15 mm/ bola narezaná väčšia jama. V jej tmavom zásype sa zistili nahromadené zvieracie kosti s niekoľkými lebkami /krava alebo tur/. Medzi kosťami sa našla hlinená hrkálka, ktorá sa získala prostredníctvom Z. Ballu do zbierok AÚ SAV v Nitre.

Opis nálezu

Dutá, dobre vypálená sivohnedá vajcovitá hrkálka s okrúhlym otvorom na jednom konci. Dnu je niekoľko drobných, takisto dobre vypálených guľôčok, zdobených kolkovaným ornamentom. Hrkálka je zdobená kolkom a ozubeným kolieskom. V horizontálnych pásoch sa striedajú vkolkované vetvičky s jamkovanými kruhmi a pásikmi. V strede, medzi šikmými vyjamkovanými pásikmi, sú jamkované krúžky a malé kolkované krúžky; v. 6,5 cm, Ø 4,3 cm /obr. 154/.

Hrkálka je unikátny výrobok z doby rímskej, zdobený typickým kolkovaným ornamentom, ktorý sa objavuje veľmi často na keramike vytočenej na hrnčiarskom kruhu /menej aj vo voľnej ruke/. Bližšie datovanie nie je možné. Rámcovo ju môžeme zaradiť do 2. až 3. stor. n. 1. Hrkálka môže súvisieť s obsahom výlučne zvieracích kostí a lebiek v jame, ktoré môžu byť dokladom obetných obradov, pri ktorých slúžila ako rituálny, kultový predmet. Hrkálky, ktoré sú známe od staršej doby bronzovej /veľmi časté sú v maďarovskej kultúre a v súčasných kultúrach Karpatskej kotliny/, sa väčšinou pokladajú za hračky.

K o m j a t i c e /okres Nové Zámky/

Spolupracovník AÚ SAV S. Podhorec zachránil a odovzdal do ústavu nálezy z polohy Homolka na ľavom brehu neregulovanej Starej Nitry /na východnom okraji parku kaštieľa, M-34-133-C-b, 1 : 25 000, 192 : 49 mm/. Nálezy sa zachraňovali pri eksploatacii hliny na stavbu športového štadióna. Na zbere sa zúčastňovali členovia archeologického krúžku pri miestnej ZDS.

Lengyelská kultúra

V početnom materiáli sú najviac zastúpené veľké misy, a to šikmostenné i mierne profilované na dutej zvoncovitej nohe, zdobené bielou krustou a pupčekmi, mierne profilované misovité nádoby, profilované hrnce s naznačeným hrdlom, zdobené pupákmi. Do tejto skupiny patria aj črepy so zobákovitými výčnelkami. Jednoduchá je škála mierne profilovaných nádob, na vonkajšej strane krustovaných. Veľké kruhové terče, plné, s excentricky umiestnenou dierkou, sú takisto typické. Prevažná časť materiálu patrí do prechodného horizontu Topoľčany-Szob a korešponduje s lokalitou v polohe Tomášove /A1/.

Bolerázska kultúrna skupina

Okrajové črepy z veľkých hrncov s valcovitým telom a kónicky sa úziacou spodnou časťou. Pod okrajom dva pásy prstovaných líšt. Povrch drsný, farba tehlovočervená.

Okrajové črepy z veľkého hrnca s valcovitým telom, bledosivé, pod okrajom dva presekávané pásy.

Dva okrajové črepy z hrubostenného hrnca, ktorý má pod okrajom šikmo presekávanú a pod ňou prstovanú lištu. Farba tehlovočervená.

Dva črepy z mohutných zásobníc bledosivej a tehlovočervenej farby s veľkými mierne prehnutými pásovými uchami.

Črep z pliec hrnca s prstovanou lištou.

Črep z tenkostennej nádoby, asi hrnca, zdobený rytým ornamentom tzv. vlčích zubov.

Doba halštatská /HB-HC/

Veľmi ošúchané črepy z pliec stlačených nádob, zdobených malou prsovitou vypuklinou a zväzkami poloblúkov. Pôvodná farba tehlovočervená. Skupina črepov z hrubostenných nádob, mierne profilovaných, zdobených prstovanými lištami.

Doba rímska /3.-4. stor./

Misky a misovité nádoby

Dva črepy z misiek s ústím dovnútra zahnutým, so spodkom odsadeným a s nábehom na nôžku. Povrch leštený, bledosivý a tmavohnedý. Črep z nízkostennej misky s mierne odsadeným dnom, lešteným povrchom, zdobeným žliabkami.

Malé dno, mierne odsadené, s nábehom na nôžku, leštené.

Hrncovité nádoby so zdrsneným povrchom

Šesť črepov z tela tenkostenných i hrubostenných nádob s radmi nechtovitých vpichov, poloblúkovitých vpichov a rytých vlnoviek.

Päť veľkých črepov z profilovaných stlačených hrncov s vyhnutým okrajom, niektoré s fazetovaným, iné s presekávaným, ďalšie zdobené na pleciach rytým mriežkovým alebo fazetovým ornamentom.

Črep z tenkostenného misovitého hrnca s drsným povrchom zdobeným jamkami.

Zdobené nádoby s lešteným povrchom

Črep z mohutnej šikmostennej hrncovitej misy s odsadeným dnom, zdobenej na leštenom povrchu zvislými radmi poloblúkovitých vpichov.

Fragment hrncovitej nádoby, stlačenej, čierno leštenej, zdobenej na hrdle horizontálnymi žliabkami a na tele šikmými širokými žliabkami a okrúhlymi jamkami medzi nimi.

Fragment baňatej čierno leštenej nádoby, zdobenej na pleciach jemnými horizontálnymi lištami a na vypuklosti dvoma radmi prsovitých vypuklín.

Črep zo stlačeného misovitého hrnca s vodorovne odrezaným a presekávaným okrajom, zdobený na hrdle dvoma horizontálnymi žliabkami a na pleciach veľkými vtláčenými jamkami.

Leštené, väčšinou čierne črepy z hrncovitých nádob zdobených rebrami, šikmo zoradenými žliabkami, horizontálnymi žliabkami, prípadne kolmými, širokými vtláčenými jamkami.

Tenkostenné leštené misovité nádoby

Veľký črep z misky s lomom na pleciach a črep z tela asi misky s vertikálnymi rebrami.

Iné

Dva črepy z hrubostennej nezdobenej nádoby s hladým a nad dnom vertikálne prstovaným povrchom.

Fragment malej tenkostennej šálky s dvoma horizontálnymi ryhami na pleciach.

Nádoby vyrobené na kruhu

Dva črepy keramiky z dielne majstra Resata, sivé, resp. čierne, zdobené radmi vertikálnych čiarok.

Črep z masívnej sivej nádoby, na povrchu zdobenej hustými zväzkami krížiacich sa čiar.

Čierno leštený črep z misovitej nádoby s valcovitou hornou časťou, lomom a radom horizontálnych rebier.

Dva okrajové črepy z malých hrncovitých nádob so šikmo skrojeným okrajom

a stopami fazetovania na vnútornej strane, zdobené zväzkami horizontálnych ryžiek. Pripomínajú stredovekú keramiku.

V polohe Homolka pri ramene Starej Nitry je v rámci mikrorajónu obce Komjatice druhá lokalita prechodného stupňa Topoľčany-Szob lengyelskej kultúry, tretie nálezisko boľerázskej skupiny /Legionárske, Kňazova jama/ a tretia lokalita zo stupňov HB-HC. Jedinečné postavenie má Homolka v osídlení južného Slovenska v dobe rímskej. Pre neznáme príčiny je intenzívne osídlenie zo staršej doby rímskej na zlome 2. a 3. storočia prerušené. V 3. a 4. storočí ho nahradzuje sporadické osídlenie, ktoré napr. v Komjaticiach reprezentuje zatiaľ len jedna lokalita, a to sídlisko v polohe Homolka. Tento pomer sa dá na základe doterajšieho bádania vyjadriť na území Komjatíc približne číslom 1 : 20.

L a p á š /okres Nitra/

V záhrade JRD v polohe Jágerská kúria /M-34-133-A-b, 1 : 25 000, 222 : 108 mm/, ktorá je na pravom brehu potoka, už viac ako 10 rokov sleduje spolupracovník Slovenskej archeologickej spoločnosti L. Tóth rozsiahle sídlisko ľudu kultúry s kanelovanou keramikou. Na jeseň 1981 zachránil na mieste likvidovaného transformátora tesne pod cestou z Lapáša do Pohraníc obsah väčšej, pravdepodobne exploatačnej jamy, ktorý odovzdal AÚ SAV v Nitre. Neskôr zistil pri rekultivácii pôdy na južnom okraji záhrady zvyšky sčasti zničenej mohutnej asi hrnčiarскеj pece s kopulou. Vyzdvihol viac ako 10 cm hrubé zlomky kopuly s odtlačkami prútov. Súčasne zachránil sekundárne prepálené hrubé črepy, ktoré tvorili súčasť estrichu.

Opis nálezov z objektu pri transformátore

1. Poškodený tmavosivý až čierny džbánok so stlačenou spodnou časťou a s lomom na brušku, s mierne prehnutým a kónicky sa úžiacim hrdlom. Dno naznačené; v. 5,2 cm, $\varnothing$ ústia 6,1 cm, max. $\varnothing$ 6,8 cm /obr. 152: 14/.
2. Fragment tmavosivého džbánka s nízkym stlačeným bruškom, zaobleným kanelovaním a mierne sa úžiacim kónickým hrdlom; v. 5,6 cm /obr. 152: 15/.
3. Črep z tela väčšieho bledohnedého džbánka, lešteného a na bruchu zdobeného šikmými kanelmi /obr. 152: 11/.
4. Štrnásť črepov z väčších i menších tenkostenných džbánkov, väčšinou so stlačeným širokým bruškom a s naznačeným dnom. Časť zvisle kanelovaná na brušku, zvyšok nezdobený.
5. Štyri masívne hrubostenné črepy z veľkých amfor, z toho jeden z tela, zdobený zvislými šikmými kanelmi, ďalší z podobnej, ale mohutnejšej amfory so zvislým, šikmo rezaným rebrom a so zvislými širokými kanelmi, jeden je tmavý až čierny črep z pliec amfory so šikmými kanelmi, posledný, bledohnedý, je z mierne prehnutého hrdla zdobeného kanelmi usporiadanými klínovito do seba /obr. 152: 4, 5, 7, 8/.
6. Črep z rozhrania pliec a hrdla tenkostennej amfory, na spodnej časti hrdla s pásom piatich horizontálnych kanelúr a na pleciach so zvislými kanelmi /obr. 152: 10/.
7. Okrajový črep z misy s naznačeným kalichovite roztvoreným ústím, tehlovočervený, vnútorná strana hladká, vonkajšia zbrúsená /obr. 152: 12/.
8. Tri črepy z hlbokých mís s ústím mierne dovnútra vtiiahnutým, dva majú pod okrajom horizontálny rad jamôk, ktoré sa striedajú s dvojicou hrboľkov. Ďalší okrajový črep, tmavosivý až čierny, má pod okrajom preliačený zátkovitý výčnelok /obr. 152: 9, 13, 14/.

9. Tri črepy z menších i väčších mierne profilovaných hrncov s drsným povrchom a prstovanou alebo hrboľatou lištou pod okrajom /obr. 152: 1-3/.
10. Črep z okraja mierne profilovanej hrncovitej nádoby, leštenej, tmavohnedej, s trochu odsadeným prehnutým hrdlom /obr. 152: 6/.
11. Fragment črpákovitej nádoby s pásovým uchom vytiahnutým nad okraj. Povrch drsný, bledohnedý /obr. 152: 10/.
12. Fragmenty malých dvojdielných mís so zvyškami deliacich stien a s rovnými zátkovitými výčnelkami.
13. Fragment veľkej dvojdielnej misy s deliacou stenou, ktorej okraj je hrebeňovitý.
14. Veľké črepy z amfor so žliabkovanými okrajmi.
15. Väčší počet črepov z hrubých stien amfor, hrncov, zásobníc, zdobených kanelúrami a jamkami, so zvyškami pásikových a tunelovitých úch.

Hrnčiarska pec kultúry s kanelovanou keramikou v Lapáši je podľa súčasného stavu bádania odrazom špecializácie v rámci osád, ako sa to doteraz zistilo na väčších sledovaných sídliskách, napr. v Jelšovciach /výskum J. Porubského/, ale najmä v Komjaticiach v polohách Legionárske a Hajdenovie.

Materiál získaný L. Tóthom treba považovať za uzavretý nálezový celok. Pre riešenie vývoja klasického stupňa kultúry s kanelovanou keramikou sú dôležité fragmenty dvojdielných mís, a to malých exemplárov, považovaných za vývojovo staršie, ako aj veľkých exemplárov s hrebeňovanou deliacou stenou. Zastúpené sú tu aj žliabkované okraje zásobníc, takisto pokladané za typologicky staré. Tieto tvary a typy sa vyskytujú spolu s typickými výzdobne i tvarovo mladšími exemplármi keramiky.

L i p o v á, časť O n d r o c h o v /okres Nové Zámky/

Na pravom brehu Starej Nitry po obidvoch stranách cesty Ondrochov - Mojze-sovo je na mierne vyvýšenej sprašovej dune /M-34-133-C-b, 1 : 25 000, 179 : 175 mm/ dávno známa archeologická lokalita s nálezmi kultúry s kanelovanou keramikou, s pohrebiskom únětickej kultúry, sídliskom z doby rímskej a z 10.-12. stor. /AÚ SAV, nález. správy 418/48, 608/56/.

V roku 1981 pri hĺbení pivnice pri dome č. 504 bola narezaná kultúrna jama, ktorá obsahovala okrem početných črepov prepálenú mazanicu, zvieracie kosti a popol s uhlíkmi. Učiteľka M. Kokošková odovzdala obsah jamy a objektu z 18.-19. stor., ktorý narezala základová ryha.

Výber nálezov z jamy kultúry s kanelovanou keramikou

1. Fragment tmavosivého tenkostenného džbánka s úzkymi vertikálnymi kanelmi na brušku; v. 6,2 cm /obr. 153: 12/.
2. Fragment bledohnedej nízkej, širokej šálky s naznačeným malým dnom; v. 4,1 cm, Ø ústia 10,5 cm /obr. 153: 2/.
3. Okraj leštenej tmavosivej vázy s mierne prehnutým kónickým hrdlom.
4. Prežliabnuté pásové ucho pravdepodobne z amfory, na povrchu zdobené pásom zvislých kanelov, v strede krížených horizontálnymi kanelmi /obr. 153: 15/.
5. Okrajový bledosivý črep z dvojdielnej misy s ústím dovnútra vtiiahnutým, na pleciach zdobený dvoma radmi hlbokých jamôk. Na vnútornej strane zvyšok deliacej priečky /obr. 153: 4/.
6. Okrajový črep podobnej misy s ústím dovnútra vtiiahnutým /obr. 153: 9/.

7. Fragment šikmostennej misy s kalichovite roztvoreným ústím a mierne odsadeným dnom. Na lome pleca s tunelovitým prežliabnutým uškom rad zásekov. Tmavosivý povrch leštený /obr. 153: 3, 10/.

8. Okrajový črep z veľkej profilovanej misy s kalichovite roztvoreným ústím. Sivohnedý, leštený /obr. 153: 6/.

9. Črep z veľkej misovitej nádoby s ústím mierne dovnútra vtiiahnutým. Hrubostenný, na vnútornej strane leštený, na vonkajšej zdrsnený. Pod okrajom rad predĺžených jamôk a pod ním masívny pupák /obr. 153: 7/.

10. Tmavosivý črep z masívnej, veľkej profilovanej misy s lešteným kalichovite roztvoreným hrdlom. Na lome rad predĺžených jamôk, z ktorých vychádzajú klinovito sformované ryhy /obr. 153: 5/.

11. Okrajový črep z hrubostennej zásobnice s mierne prehnutou valcovitou hornou polovicou, zdrsnenou prstovaním. Pod okrajom masívna prstovaná lišta /obr. 153: 1/.

Uzavretý nálezový celok datuje jamu do klasickej fázy kultúry s kanelovanou keramikou, reprezentovanej na južnom Slovensku opevnenou osadou na Zámečku v Nitrianskom Hrádku. Vývojovo nadväzuje na sídliská tejto kultúry na pravej terase Starej Nitry v polohe Legionárske v Komjaticiach, ktorá leží asi 3 km severne.

Novodobý objekt obsahoval keramiku vytočenú na kruhu, prevažne neglazúrovanú, resp. glazúrovanú len na vnútornej strane. Fragmenty reprezentujú plytké misy, na vnútornej strane tehlovočervené, glazované a zdobené vlnovkou a horizontálnymi líniami, tenkostenné džbáanky, trojnožky /Dreifuss/, ploché misy a mliečniky /obr. 153: 11, 13-18/. Nálezy datujeme do 18.-19. stor.

ÜBERPRÜFUNG ARCHÄOLOGISCHER FUNDSTELLEN IN DER SÜDWESTSLOWAKEI.

B a j ě /Bez. Komárno/. Unter Mitarbeit von Hörern der Philosophischen Fakultät der Komenský-Universität in Bratislava wurde die Begehung von Fundstellen verwirklicht, die durch Bodenzurichtungen entweder gestört oder vernichtet sein werden. Es wurde ein Plan für Rettungs- und präventive Grabungen ausgearbeitet. Im Kataster der Gemeinde erfolgte eine Begehung der Sanddünen der Farmgrundstücke Vlkánovo und Nové diely. Auf der Terrasse mit Sanddünen befindet sich die bedeutendste Lokalität an der Stelle ehemaliger Sandgruben bei der Abzweigung der Hauptstrasse zur Farm Vlkánovo. Das sehr reiche Material verweist auf intensive Besiedlung mit Trägern der Kultur mit Linearkeramik, vor allem der Želiezovce-Gruppe. Für die Problematik des Überganges von der älteren zur mittleren Bronzezeit sind Funde der Maďarovce- und der sog. Litzenkeramik wichtig. Nicht weniger bedeutend sind auch Belege über die Besiedlung der Terrasse in der Burgwallzeit /8.-9. Jh./ und in der Zeit des entstehenden ungarischen Staates. Bei der Begehung der Terrasse hinter den Werkstätten und Ställen der Farm Vlkánovo wurde Besiedlung aus dem 11.-13. Jh. festgestellt. Auf der Düne Góre, wo mit dem Bau eines grossen Kuhstalles begonnen wird, wurden Versuchsschnitte angelegt. Sie lieferten nur Funde aus der Hallstattzeit. Die gestörten Skelettgräber könnten zur Lengyel-Kultur gehören. Auf den Dünen bei der Farm Nové diely stiess man auf eine ausgedehnte Siedlung der Želiezovce-Gruppe /Abb. 149-151/.

B a r d o ň o v o /Bez. Nové Zámky/. Südlich der Gemeinde, in der Flur Pri Leveledskom lese, am linken Ufer des Čerešňový jarok-Baches,

wurden auf einer Fläche von 200 x 50-60 cm bei Vermessungsarbeiten Scherben, Tierknochen, durchglühter Wandverputz und geborstene Steine gefunden. Die Fläche war von Trägern der Kultur mit kannellierter Keramik, in der Zeit Grossmährens /9. Jh./ und im Mittelalter /12.-13. Jh./ besiedelt. Die Gemeinde liegt bei der Quelle eines rechtsuferigen Granzuflusses. Ihr Areal war in der Urzeit intensiv besiedelt.

D v o r y n a d Z i t a v o u /Bez. Nové Zámky/. In einer Kulturgrube, die zahlreiche Tierknochen und Schädel enthielt, fand man eine sehr gut gebrannte Klapper mit Stempelverzierung /Abb. 154/. Allgemein kann man sie in das 2.-3. Jh. u. Z. datieren. Die Funktion der Klapper könnte rituell-kultisch sein, doch diente sie möglicherweise als Spielzeug.

In der Gemeindegemarkung wurde eine Überprüfung der Sandgrube auf der Schlüsselokalität der Zelizovce-Gruppe in der Flur Gyomor durchgeführt und ein Plan zur Verfolgung im J. 1982 vorbereitet, wann die Planierung einer Fläche von ca. 100 x 50 m durchgeführt werden wird.

K o m j a t i c e /Bez. Nové Zámky/. Bei Erdarbeiten in der Flur Homolka wurde Material gewonnen, von welchem besonders Funde der Übergangsstufe Topoľčany-Szob der Lengyel-Kultur beachtenswert sind. Die klassische Fundstelle dieser Kultur befindet sich in der Flur Tomášovo, die ca. 3 km südlich liegt. Homolka ist die dritte Fundstelle der Boleráz-Gruppe in der Gemeindegemarkung von Komjatice /Legionárske, Kňazova jama/. Die Siedlung aus der römischen Kaiserzeit auf Homolka gehört in das 3. und teilweise 4. Jh. u. Z. Siedlungen aus der jüngeren römischen Kaiserzeit sind auf den Terrassen des Nitra-Flusses im Vergleich zu älterkaiserzeitlichen Siedlungen in der Minderheit. Diese rapide Abnahme ist einstweilen aus historischer Sicht nicht erklärbar.

L a p á š /Bez. Nitra/. Mehr als 10 Jahre verfolgt man eine Siedlung der Kultur mit kannellierter Keramik im ehemaligen Park, jetzt Garten der LPG. Bei Tiefpflügen und Erdarbeiten im J. 1981 wurde der Inhalt einer Kulturgrube und der Teil eines Ofens gerettet. Dieser, wahrscheinlich ein Töpferofen, dessen runder Estrich einen Dm. von ca. 200 cm und eine kupelförmige Konstruktion hatte, besitzt Analogien in Jelšovce und Komjatice. Der Boden des Ofens war ca. 15 cm dick, aus Lehm mit eingelegten Scherben eines grossen Vorratsgefässes gefertigt. Die Wände der Kuppel waren ungefähr 10 cm dick. Zahlreiche Scherben datieren das Objekt in die klassische Phase der Kultur mit kannellierter Keramik. /Abb. 152./

L i p o v á, Teil O n d r o c h o v /Bez. Nové Zámky/. Aus einem geschlossenen Fundverband /Kulturgrube/, der in einer ausgedehnten Siedlung der Kultur mit kannellierter Keramik in Lipová-Ondrochov gestört wurde, rettete man Funde. Das beschriebene Material /Abb. 153/ gehört in die klassische Stufe der angeführten Kultur, die durch die befestigte Siedlung auf Zámeček in Nitriansky Hrádok repräsentiert ist.

РАЗВЕДКИ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ МЕСТОНаХОЖДЕНИЯХ В ЮГО-ЗАПАДНОЙ СЛОВАКИИ.

Б а й ч /рай. Комарно/. В сотрудничестве со студентами философского факультета Университета им. Коменского в Братиславе осуществились разведки местонахождений, которые будут нарушены или уничтожены землеустроительными работами. Было выработано предложение по охраняемым и опередительным исследованиям.

В кадастре села осуществились разведки песчаных дюн на участках ферм Влканово и Нове-Дьели. На террасе с песчаными дюнами важнейшим является местонахождение в местах бывших песчаных карьеров у ответвления главной дороги к ферме Влканово. Очень богатый материал указывает на интенсивное заселение народом культуры линейной керамики, главным образом желтезовской группы. Для вопросов перехода от старшего к среднему периоду бронзы важны находки мадяровской культуры и т. н. Лиценкерамик. Важны также свидетельства заселения террасы в период городищ /VIII-IX вв./ и во время складывающегося венгерского государства. Разведки на террасе за мастерскими и скотным двором фермы Влканово обнаружили заселение в XI-XIII вв. На дне Горе, где начинается стройка крупного коровника, был осуществлен зондаж. Нашлись лишь находки периода гальштата. Разрушенные скелетные погребения могут относиться к лендельской культуре. На дюнах у фермы Нове-Дьели было обнаружено размерное поселение желтезовской группы. /Рис. 149-151./

В а р д о н ё в о /рай. Нове-Замки/. К югу от села в урочище При-Левенледском-Лесе, на левом берегу потока Черешнёви-Ярок на площади 50-60 х 200 м нашлись во время измерительных работ черепки, звериные кости, пережженная штукатурка и потрескавшиеся камни. Площадь была заселена народом культуры каннелированной керамики, в период Великой Моравии /IX в./ и в средневековье /XII-XIII вв./. Село находится у источника правобережного притока реки Грон. Его территория была интенсивно заселена в доисторические времена.

Д в о р и - н а д - Ж и т а в о у /рай. Нове-Замки/, В яме, которая содержала количество звериных костей и черепов, нашлась очень хорошо обожженная погремушка, украшенная штампованным орнаментом /рис. 154/. В общем можно ее датировать II-III вв. н. э. У погремушки могло быть ритуально-культовое назначение, но не исключено, что служила игрушкой.

В кадастре села были сделаны разведки песчаного карьера на клкчевском местонахождении желтезовской группы в урочище Дёмор. Было выработано предложение следить за землеустроительными работами на площади 100 х 50 м, которые осуществляются в 1982 г.

К о м ъ я т и ц е /рай. Нове-Замки/. Во время землеустроительных работ в урочище Гомолька был приобретен материал, в котором интерес привлекают прежде всего находки переходной ступени Топольчани-Соб лендельской культуры. Классическое местонахождение этой культуры лежит около 3 км к югу. Гомолька является также третьим местонахождением болеравской группы к кадастре села Комьятице /Легионарске, Князове-Яма/. Поселение римского периода на Гомольке относится к III в. и частично также к IV в. н. э. По сравнению с поселениями старшего римского периода поселения младшего римского периода на террасах реки Нитры остались в меньшинстве. Это резкое уменьшение пока нельзя с точки зрения исторической объяснить.

Л а п а ш /рай. Нитра/. Больше чем 10 лет постоянно наблюдается поселение культуры каннелированной керамики в бывшем парке, сейчас огороде ЕСК. Во время глубокой вспашки и землеустроительных работ в 1981 г. было спасено содержание культурной ямы и часть печи. Предположительно гончарная печь, круглое дно которой было диаметром 200 см и имело сводчатую конструкцию, имеет свои аналогии в с. Ельшовце и с. Комьятице. Днище печи

толщиной в 15 см было изготовлено из грязи, в которую вложили черепки от большого зерновика. Стены свода были толщиной приблизительно в 10 см. Количество черепков датирует приведенные объекты классической фазой культуры каннелированной керамики /рис. 152/.

Л и п о в а, часть О н д р о х о в /рай. Нове-Замки/. Из набора находок /культурная яма/ нарушенного на размерном поселении культуры каннелированной керамики в с. Липова-Ондрохов были приобретены находки. Списанный материал /рис. 153/ относится к классической ступени упомянутой культуры, которая представлена укрепленным поселением на местонахождении Замечек в с. Нитрянски-Градок.

NÁLEZ ŽELEZNÉHO HROTU OŠTEPU V BRATISLAVE

Katarína T o m č í k o v á

V septembri 1981 odovzdali František Roufek a Richard Grich, žiaci základnej školy, do zbierok Slovenského národného múzea v Bratislave železný hrot oštep, ktorý našli v polohe Dúbravská hlavica v Bratislave.

Predmet ležal na oráči v blízkosti poľnej cesty. Povrchovým prieskumom v mieste nález sa nezistili iné predmety.

Železný hrot oštep je kosodĺžnikového tvaru s tuľajkou, s náznakom stredového rebra; hrot mierne prehnutý, tuľajka na konci poškodená; d. 20,2 cm /obr. 155/.

Pretože ide o ojedinelý nález, datovanie je problematické. Tento tvar oštea nepatrí medzi najčastejšie, ale jeho výskyt môžeme sledovať od doby rímskej po stredovek.

FUND EINER EISERNEN SPEERSPITZE IN BRATISLAVA. Im J. 1981 entdeckte man in der Lage Dúbravská hlavica in Bratislava eine eiserne Speerspitze /Abb. 155/. Es ist ein Einzelfund. Dieser Typ von Speerspitzen war von der römischen Zeit bis zum Mittelalter gängig.

НАХОДКА ЖЕЛЕЗНОГО НАКОНЕЧНИКА КОПЬЯ В БРАТИСЛАВЕ. В 1981 г. был найден в урочище Дубравска-Главица в Bratislava железный наконечник копья /рис. 155/. Это единичная находка. Копье этого типа встречается с римского периода до средневековья.

DRUHÁ VÝSKUMNÁ ETAPA V ŽIARI NAD HRONOM

Gejza T r g i n a

Múzeum mincí a medailí v Kremnici pokračovalo v roku 1981 v spolupráci s Okresnou pamiatkovou správou v Žiari nad Hronom v archeologickom výskume katastra bývalej obce Horné Opatovce /dnes súčasť Žiaru nad Hronom/ v blízkosti Závodu Slovenského národného povstania.

Výkopové práce v druhej výskumnej kampani sa sústredili na polohu Senková, kde sa už v predchádzajúcej sezóne zistilo osídlenie v období lužickej kultúry, v dobe rímskej a vo veľkomoravskom období /Trgina 1981/. Súbežne s týmito prá-

cami sa robil kontrolnými sondami prieskum na lokalite Dlhé diely, z ktorej je už dávnejšie známe pohrebisko z obdobia lužickej kultúry /Budinský-Krička 1948, 57-58/. Celá sledovaná časť katastra je v inundačnom pásme rieky Hron a v daždivom období je podmáčaná spodnou vodou.

H o r n é O p a t o v c e, poloha Dlhé diely

Prieskumnou sondážou rozsiahlej parcely Dlhé diely /zhruba 50 ha/ sa v neskorých jesenných mesiacoch zachytila časť pohrebiska z obdobia lužickej kultúry. Tesne pod povrchom /približne 20-25 cm/ sa odkryla nesúvislá kamenná vrstva riečnych okruhliakov, zmiešaných s väčšími lomovými kameňmi. Už pri jej začisťovaní sa medzi kameňmi našli drobné zlomky nekvalitne vypálenej keramiky tehlovočervenej farby a časť amforovitej nádoby /fragment dna a vydutia - obr. 156: 1, 2/, na vonkajšej strane čierne tuhovanej. Odkrytá časť pohrebiska je v bezprostrednej blízkosti kalového poľa Závodu SNP, preto môžeme predpokladať čiastočné zdevastovanie pohrebiska jeho výstavbou. Vzhľadom na podmáčanie plochy spodnou vodou a pokročilé ročné obdobie odkryl sa iba jeden žiarový hrob s jamou zapustenou do štrkopiesčitého podlažia, obloženou skupinou lomových kameňov, čiastočne rozvlečených hlbokou orbou. Zoskupenie kameňov malo kruhový tvar s priemerom 75 cm. Hrob obsahoval spodnú časť svetlohnedej urny s kožovitým povrchom /obr. 156: 8/ so zvyškami kremácie. Urna bola pôvodne prekrytá väčšou jednoduchou kónickou misou /obr. 156: 7/. Neďaleko tohto hrobu /pri východnom profile/ sa našli spolu voľne položené bez zvyškov kremácie a kamenného obloženia tri nádoby /menšia hrncovitá nádoba s dvoma uchami pod okrajom, sivohnedej farby, malá tehlovočervená šálka s uchom mierne vytiahnutým nad okraj a vyššia sivočierna, zle vypálená misa - obr. 156: 3, 4, 6/. Z predbežných výsledkov výskumu nemôžeme usúdiť, či netvorila súčasť ďalšieho hrobu.

Všetky uvedené nádoby sú vyrobené z hrubého zrnitého materiálu a nedostávajúco vypálené. Predbežne ich môžeme datovať do neskorej doby bronzovej /stupeň HB - Bátora 1979, s. 64 a 72/.

H o r n é O p a t o v c e, poloha Senková

Na tejto parcele sa už výskumom v roku 1980 doložilo osídlenie z obdobia lužickej kultúry, z doby rímskej a z 9. storočia. Výkopové práce v sezóne 1981 sa sústredili na tú časť lokality, na ktorej sa najviac prezentovali nálezy z doby rímskej. Kultúrna vrstva začala vystupovať tesne pod povrchom v hĺbke 20-25 cm. Ojedinele sa v nej objavovali keramické zlomky, datovateľné do 9. stor. Sú kvalitne vypálené a zdobené kombináciou viacnásobných plytkých rýh a vlnoviek /obr. 159: 1, 4/.

Pre plytkosť uloženia kultúrnej vrstvy nepodarilo sa v tejto fáze výskumu rozpoznať obrys ani jedného objektu. Osídlenie z obdobia lužickej kultúry je doložené niekoľkými črepmi a dvoma nádobami. Je to vyššia kónická misa s dovnútra profilovaným okrajom, na povrchu tehlovočervenej farby, z vnútornej strany čierne tuhovaná /obr. 156: 9/ a hrncovitá žltosivá nádoba kožovitého povrchu /obr. 156: 5/. Oboje nádoby sú kvalitne vypálené a zrejme patria ku keramike sídliskového rázu. Datujeme ich zhodne s nálezmi z lokality Dlhé diely do stupňa HA až HB.

V keramických nálezoch z doby rímskej prevažuje v rukách vyrobená domáca keramika hrncovitých a misovitých tvarov. Vo výzdobe sa výrazne prejavujú ryté a kolkované motívy /obr. 158: 4, 6, obr. 159: 2, 3, 5/. Z rímskoprovinciálnych importov sú hlavne ojedinelé zlomky terry sigillaty /obr. 157: 3, 9, 11/. Častejšie sa vyskytujú fragmenty panónskych prstencovitých mís sivej a tehlovočervenej farby, v niektorých prípadoch zdobené ozubeným kolieskom /obr. 158: 5, 7, 9/.

Rámcovo datujú osídlenie do 2. a 3. storočia /Krekovič 1981, s. 364/. Toto datovanie spresňujú dve bronzové spony /obr. 157: 1, 2, 6, 7/, ktoré môžeme zaradiť do prvej polovice 3. storočia.

L i t e r a t ú r a

- BÁTORA, J. 1979: Žiarové pohrebiská lužickej kultúry v oblasti Zvolena. Slovenská archeológia, 27, s. 57-84.
- BUDINSKÝ-KRIČKA, V. 1948: Niekoľko príspevkov k súpisu pamiatok z doby bronzovej zo stredného a horného Pohronia. Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti, 39, s. 11-18, 57-61.
- KREKOVIC, E. 1981: Rímska importovaná keramika na Slovensku. Slovenská archeológia, 29, s. 341-376.
- TRGINA, G. 1981: Prvá výskumná sezóna v Žiari nad Hronom. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. Nitra, s. 314-316.

ZWEITE GRABUNGSETAPPE IN ŽIAR NAD HRONOM. Im J. 1981 setzte man mit archäologischen Grabungen in Žiar nad Hronom, Ortsteil Horné Opatovce, fort. Auf der Fundstelle Dlhé diely erfasste man ein Brandgräberfeld aus der Zeit der Lausitzer Kultur. Nach den vorläufigen Ergebnissen konnte es in die späte Bronzezeit /Stufe HB/ angesetzt werden. Von der Fundstelle Senková sind Siedlungsfunde der Lausitzer Kultur und römerzeitliches Fundgut bekannt, welches durch pannonische provinzialrömische graue Schüsseln vom Ende des 2. bzw. aus der ersten Hälfte des 3. Jh. datiert wird. Die Zeitstellung präzisieren zwei Bronzefibeln wahrscheinlich aus der ersten Hälfte des 3. Jh. /Abb. 156-159./

ВТОРОЙ ЭТАП ИССЛЕДОВАНИЯ В Г. ЖЯР-НАД-ГРОНОМ. В 1981 г. продолжалось археологическое исследование в г. Жяр-над-Гроном, часть Горне-Опатовце. В местонахождении Длге-Дьели был обнаружен могильник с трупосожжениями периода лужицкой культуры. По предварительным результатам можно могильник датировать поздним периодом бронзы /ступень HB/. Из местонахождения Сенкова происходят селищные находки лужицкой культуры и находки римского периода, отнесенные паннонскими римскепровинциальными мисками серого цвета к концу II - первой половине III в. Датировку уточняют две бронзовые фибулы, относящиеся скорее всего к первой половине III в. /Рис. 156-159./

TRETIA SEZÓNA VÝSKUMU POHREBISKA Z OBDOBIA AVARSKEJ RÍŠE PRI LODENICIACH V KOMÁRNE

Alexander Trugly

Od 3. 6. do 28. 7. 1981 pokračoval záchranný výskum pohrebiska z obdobia avarskej ríše pri lodeniciach v Komárne /45-43, 1 : 50 000, 350 : 146 mm/. V roku 1979 a 1980 sa tu odkrylo 60 hrobov /Trugly 1980, 1981a, b/.

V sezóne 1981 sa preskúmalo ďalších 20 kostrových hrobov, z toho 10 jazdeckých /hroby 63, 64, 66, 71, 72, 74, 76, 78-80/. Všetky jazdecké hroby /aj iné

hroby dospelých/ boli veľmi porušené, kosti v nich rozhádzané a pomiešané. Napriek tomu v jazdeckých hroboch zostalo veľa pozoruhodných nálezov /Trugly 1981b, s. 317/.

Orientácia hrobov bola SZ-JV, ZSZ-VJV, Z-V /hlava na SZ, ZSZ, Z/. V jazdeckých hroboch ležal kôň na ľavej a jazdec na pravej strane, rovnako orientovaní. Hrobové jamy boli hlboké a mali obdĺžnikový tvar so zaoblenými rohmi. Spomedzi 80 doteraz odkrytých hrobov je 24 jazdeckých /30 %/. Hrob 72 /230 x 160 x 250 cm, stopy drevenej rakvy/ bol porušený do pásu ľudskej kostry, panvové kosti, kosti rúk a stavce boli rozhádzané. Napriek tomu sa našli medzi kosťami pozlátené bronzové kovania opaska /obr. 160: 1-18/, na ľavej strane jazdca železná šabľa, pri pravej nohe nádoba. Na veľkom nákončí z tohto hrobu /d. 8,5 cm, š. 2 cm/ je na jednej strane rastlinný ornament, na druhej strane sú nad sebou stojace zvieratá /levy/ s hlavou obrátenou k chvostu, pozadie je puncované /obr. 160: 15a, b/. Na okrúhlych kovaniach opaska sú takisto levy /obr. 160: 16-18/. Medzi rozhádzanými konškými kosťami sa objavila železná kopija, ozdoby a bronzové kovania postroja /obr. 160: 19-24/. Železné strmene ani zubadlo sa v tomto hrobe nenašli.

Preskúmané jazdecké hroby boli bohaté na zbrane. Železná šabľa bola okrem hrobu 72 aj v hrobe 71, železný langsx v hrobe 78. Železná kopija sa našla v hrobe 63, železná strelka v hrobe 79. Vo viacerých jazdeckých hroboch zostali napriek porušeniu železné strmene a obruče z vedierka.

Spomedzi nálezov treba ešte vyzdvihnúť veľké pozlátené nákončie z hrobu 71; na jeho tylovej doske je na jednej strane vyobrazený zápas zvierať, na druhej strane jazdec s kopijou v ruke, sediaci na koni. Pozoruhodná je i bronzová miskovitá faléra z hrobu 78, v strede s prelamovaným gombíkom tvaru zrezaného kužeľa, s rytou rastlinnou výzdobou a puncovaním. V hrobe 79 sa našla žltá keramika, druhý exemplár na tomto pohrebisku.

Z hľadiska pohrebného ritu a datovania pohrebiska sú dôležité celé lebky hovädzieho dobytku, dávané do niektorých hrobov /najmä jazdeckých/. Tento jav je charakteristický pre najmladší úsek obdobia avarskej ríše /Trugly 1981b, s. 318/.

Nálezy objavené v r. 1981 /pozlátené garnitúry opaskov a konškých postrojov, patriace do blatnicko-mikulčického horizontu, železný langsx/ i pohrebné zvyky potvrdili datovanie pohrebiska do druhej polovice 8. až do polovice 9. storočia.

L i t e r a t ú r a

- TRUGLY, A. 1980: Záchraný výskum pohrebiska z doby avarskej ríše pri lodeniciach v Komárne. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1979. Nitra, s. 240-241.
- TRUGLY, A. 1981a: Záchraný výskum z doby avarskej ríše v Komárne-Lodeniciach. Archeologické rozhledy, 33, s. 49-54.
- TRUGLY, A. 1981b: Pokračovanie výskumu pohrebiska z obdobia avarského kaganátu pri lodeniciach v Komárne. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. Nitra, s. 317-320.

DRITTE GRABUNGSSAISON AUF EINEM AWARENZEITLICHEN GRÄBERFELD BEI DER SCHIFFSWERFT IN KOMÁRNO. Es wurde die Rettungsgrabung auf dem awarenzeitlichen Gräberfeld bei der Schiffswerft in Komárno fortgesetzt. In den J. 1979 und 1980 wurden 60 Gräber erschlossen /Trugly 1980, 1981a, b/. Bei der Grabung im J. 1981 wurden 20 Körpergräber, davon 10 Reitergräber, freigelegt.

Сämtliche Reitergräber und auch andere Gräber von Erwachsenen waren stark gestört. Trotzdem verblieben in den Reitergräbern viele beachtenswerte Funde /Trugly 1981b/.

Die Gräber hatten die Orientierung NW-SO, WNW-OSO, W-O. In den Reitergräbern lag das Pferd an der linken, der Reiter an der rechten Seite mit gleicher Orientierung. Von den 80 bisher abgedeckten Gräbern gehörten 24 Reitern an /30 %/. Im Grab 72 /gestört, die Knochen breitgeworfen/ fand man zwischen den Knochen vergoldete bronzene Gürtelbeschläge /Abb. 160: 1-18/, auf der linken Seite des Reiters einen Eisensäbel, beim rechten Fuss ein Gefäss. Zwischen den breitgeworfenen Pferdeknochen war eine eiserne Lanzenspitze, Zierat und Bronzebeschläge des Pferdegeschirrs /Abb. 160: 19-24/. Die Reitergräber waren reich an Waffen. Das Grab 78 enthielt einen eisernen Langsax. Die grosse vergoldete bronzene Riemenzunge aus Grab 71 hat auf der Riemenkappe an einer Seite eine Tierkampfszene, auf der anderen sitzt auf einem Pferd ein Reiter mit der Lanze in der Hand.

Die im J. 1981 entdeckten Funde /vergoldete Gürtelgarnituren und Pferdegeschirrbeschläge aus dem Blatnica-Mikulčice-Horizont, eiserner Langsax/ und die festgestellten Grabsitten, bestätigten die Datierung des Graberfeldes in die zweite Hälfte des 8. bis in die Mitte des 9. Jh.

ТРЕТИЙ СЕЗОН ИССЛЕДОВАНИЯ МОГИЛЬНИКА ПЕРИОДА АВАРСКОЙ ДЕРЖАВЫ У ВЕРФИ В Г. КОМАРНО. Продолжалось скрупулезное исследование могильника периода аварской державы у верфи в г. Комарно. В 1979 и 1980 гг. было открыто 60 погребений /Trugly 1980, 1981a, b/. Во время исследования 1981 г. было изучено 20 скелетных погребений, в том числе 10 всаднических. Все погребения всадников, также как и другие погребения взрослых, были сильно нарушены. Вопреки тому во всаднических погребениях сохранилось много интересных находок /Trugly 1981b/.

Ориентировка погребений была СЗ-ЮВ, ЗСЗ-ВЮВ, З-В. Во всаднических погребениях лежала лошадь на левой стороне, всадник на правой и у обеих была одинаковая ориентировка. Из числа 80 доныне открытых погребений 24 было всаднических /30 %/. В погребении 72 /нарушенное, кости разброшенные/ нашлись между костями позолоченные бронзовые пластинки от пояса /рис. 160: 1-18/, на левой стороне всадника железная сабля, у правой ноги сосуд. Между разброшенными костями лошади находились железное копье, украшения и бронзовые оковки от конской сбруи /рис. 160: 19-24/. Всаднические погребения были богаты оружием. Железный лангсакс был найден в погребении 78. На одной стороне задней пластинки позолоченного большого бронзового навершия из погребения 71 изображен бой зверей, на второй всадник с копьем в руке.

Обнаруженные в 1981 г. находки /позолоченные комплекты поясов и конского снаряжения, принадлежащие к блатнико-микульчицкому горизонту, железный лангсакс/ и определенные погребальные обычаи подтвердили датировку погребения второй половиной VIII - первой половиной IX в.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM OBJEKTU Z DOBY RÍMSKEJ V SENCI

Vladimír T u r č a n

V máji 1981 uskutočnil Archeologický ústav Slovenského národného múzea v Bratislave pod vedením autora záchranný výskum v Senci /okres Bratislava-vi-diek/ v polohe Spoločná lúka /Sereď 9-8, 1 : 5 000, 10 : 487 mm/, kde bol pri výstavbe produktovodu porušený objekt z doby rímskej.

Objekt je pravdepodobne súčasťou rozsiahleho sídliska zisteného r. 1980 pracovníkmi AU SNM pri prieskume v katastri susednej obce Kráľová pri Senci. Má približne štvorcový pôdorys s rozmermi 2,10 x 2,20 m. Vo východnej časti bola pod hnedočiernou vrstvou zemin v hrúbke 10-32 cm do červena prepálená zem s črepmi natoľko poškodenými ohňom, že sa po vybratí drobili a ani jeden nezostal kompaktný. V severnom rohu objektu sa zistila 10 cm vysoká hlinená priečka a za ňou dve kolové jamky. Dalšie tri kolové jamky sa našli tesne pri západnej stene zvonka. Zjavne však s objektom súvisia, najskôr priamo s konštrukciou v severnom rohu. Takto upravený priestor možno s výhradami interpretovať ako pec alebo ohnisko. Vzhľadom na malé rozmery objektu i na to, že v germánskych chatách sa pece nevyskytujú, išlo pravdepodobne o remeselnícky či kuchynský objekt.

Získané črepy sú z keramiky bežnej na germánskych sídliskách, resp. v podobných sídliskových objektoch, a to tvarmi i výzdobou. Možno ich rozdeliť na dve skupiny: 1. importovanú /obr. 161: 3/ a 2. domácu /obr. 161: 1, 2, 4-7/ keramiku. Jediný kovový nález je krúžok z bieleného kovu, najskôr preteň /obr. 161: 8/.

Objekt v Senci možno podľa nálezov datovať na začiatok mladšej doby rímskej.

RETTUNGSGRABUNG EINES RÖMERZEITLICHEN OBJEKTES IN SENEC. In der Flur Spoločná lúka in Senec /Bez. Bratislava-Land/ wurde ein Objekt aus den Anfängen der jüngeren römischen Kaiserzeit untersucht. In der Nordecke des Objektes befand sich etwa eine Feuerstelle. Der Grossteil der Keramik stammte von Gefäßen heimischer Produktion, nur wenige Fragmente von Importware. Das Objekt diente wahrscheinlich zu Handwerkszwecken. /Abb. 161./

ОХРАННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ОБЪЕКТА РИМСКОГО ПЕРИОДА В С. СЕНЕЦ. В урочище Спoлoчнa-Лyкa в с. Сенец /рай. Братислава-Видьек/ был обследован объект начала младшего римского периода. В северном угле объекта находился по всей вероятности очаг. Большинство керамики происходит от сосудов местного производства, а лишь несколько фрагментов принадлежат импортированной продукции. Объект служил предположительно ремесленному назначению. /Рис. 161./

VÝSLEDKY DRUHEJ VÝSKUMNEJ SEZÓNY V LIPTOVskej TEPLEJ

Ladislav V e l i a č i k

Výskum sídliska v Liptovskej Teplej, časť Madočany /okres Liptovský Mikuláš/ v roku 1981 nadviazal na výsledky z predchádzajúcej sezóny, v ktorej sa získali prvé konkrétne a objektívne poznatky o charaktere osady a jej chronologickej

príslušnosti /Veliačik 1981, s. 322 n./. Ťažisko osídlenia potočnej terasy v polohe Skaličky /M-34-99-D-b, 1 : 25 000, 265 : 243 mm/ spadá do strednej doby bronzovej a ponúka zriedkavú možnosť štúdia materiálnej kultúry a osídlenia severného Slovenska v tomto období. Druhá významná, i keď nálezmi menej intenzívne doložená etapa predstavujú pamiatky z mladšej doby rímskej. Len sporadicky objavovanými nálezmi je doložená prítomnosť nositeľov kultúry s kanelovanou keramikou i osídlenie vo veľkomoravskom období.

Jednou z otvorených otázok prvej výskumnej kampane zostala funkcia a časové zaradenie výrazného zoskupenia kameňov, označeného ako objekt 5, ktoré sa vyskytlo na podstatnej časti plochy sektora A v sonde VI/80. Keďže vrstva pieskovcových platní a žulových okruhliakov pokračovala v troch stenách sondy, výskumné práce sa spočiatku sústredili v bezprostrednej blízkosti zisteného torza objektu. Sektorovým systémom sme preskúmali plochu 140 m² a dosiahli tieto výsledky:

Zhluk kameňov v sonde VI vykazoval na nevelikom odkrytom úseku náznaky celkového kruhového tvaru s "prstencom" vybudovaným z pieskovcov. V priebehu ďalšieho výskumu sa však ukázalo, že kamene pokračujú v priamom smere /SSV-JJZ/. Doposiaľ sú zachytené v hĺbke 85-110 cm pod úrovňou dnešného terénu v celkovej dĺžke viac ako 18 m. Šírka dlažby sa v neporušených úsekoch pohybuje medzi 180-220 cm. Doterajšie terénne pozorovania i samotný charakter objektu ukazujú, že s najväčšou pravdepodobnosťou ide o cestnú komunikáciu, ktorá bola v hornej časti dláždená pieskovcovými platňami rozdielnej veľkosti a hrúbky, v spodnej spevnená menšími okruhliakmi a v niektorých úsekoch vysypaná drobným štrkom.

K aktuálnym problémom súvisiacim s týmto objektom patrí otázka jeho chronologickej príslušnosti. Podľa nepočetných keramických zlomkov sme už v predchádzajúcej správe považovali za najreálnejšiu jeho spätosť s osídlením v mladšej dobe rímskej. Ako ešte z ďalších údajov vyplynie, zaradenie dlažby do strednej doby bronzovej neprichádza do úvahy, a ani sporadické nálezy z veľkomoravského obdobia a vrcholného stredoveku sa v úrovni dlažby už nevyskytujú. Príslušnosť do mladšej doby rímskej podporujú aj najnovšie získané keramické i kovové predmety v jej výplni alebo na okolí. Najvýznamnejší nález v tomto smere predstavuje jednodielna bronzová spona s podviazanou nôžkou, objavená pri odstraňovaní dlažby v hĺbke 110 cm. Jej zásadný význam pre datovanie objektu však oslabuje skutočnosť, že pod dlažbou sa objavilo, prekryté hlinitou vrstvou hrubou 10-15 cm, ďalšie nepravidelné zoskupenie kameňov, označené ako objekt 8 a podobným typom spony datované rovnako do mladšej doby rímskej.

Pôdne podmienky na lokalite neposkytovali možnosť rozlíšenia rozdielného sfarbenia či štruktúry zásepů objektov ani v prípadoch ich detailného skúmania /rezy, zvlhčovanie/. Preto aj ďalšie tri objekty tvoria len rôzne kamenné deštrukcie s odlišnou a v mnohom nejasnou funkciou. V sonde II/81 sa z východnej strany dlažby pripínala vrstva prevažne žulových okruhliakov, ktoré vytvárali objekt 6/81 zhruba štvorcového pôdorysu s rozmermi 300 x 300 cm. Na rozdiel od objektu 5 kamene ležali len v jednej vrstve v hĺbke 80-95 cm a najintenzívnejšie vo východnej tretine. V severovýchodnom rohu sa objavila o 30-40 cm nižšie koncentrácia drobných hrudiek mazanice, ktorých príslušnosť k objektu 6 nie je síce istá, pod vrstvou kameňov však nepokračovali. Ďalšia výrazná deštrukcia drobných okruhliakov /objekt 7/ sa zistila severne od predchádzajúceho objektu. Má nepravidelný približne obdĺžnikový tvar s dlhšou osou v smere SV-JZ. Kamene sa obja-

vovali v hĺbke 115-125 cm na ploche 350 x 580 cm, pričom intenzita ich výskytu značne kolísala. Zo severnej a južnej strany prekrýva objekt dlažba objektu 5, ktorá je v týchto miestach v strede prerušená. Na severovýchodnej a juhozápadnej strane tvoria okruhliaky nevelké paralelné pásy, pripomínajúce podmurovku. Pomerne pravidelný a priamy priebeh má východná i západná časť, zatiaľ čo obidve kratšie steny sú nepravidelné a kamene vystupujú v nesúvislej vrstve. Sprievodným znakom je častý výskyt zvieracích kostí medzi kameňmi. K funkcii objektu nemožno zaujať jednoznačné stanovisko. Do úvahy prichádza buď rozsiahlejšia planírka, ktorej existenciu naznačuje štrkovito-piesčitá vrstvička po jeho západnej strane, alebo ide o deštrukciu objektu najskôr hospodárskeho charakteru, ktorý sčasti porušila dlažba objektu 5. Posledný zhluk kameňov /objekt 8/ sa zistil pod objektom 5, mal nepravidelný tvar a z východnej i západnej strany ho ohraničovali dve menšie škrvy s uhlíkmi a hručkami mazanice. Okrem črepov a zvieracích kostí sa medzi kameňmi našla ďalšia jednodielna spona s podviazanou nôžkou. Aj v tomto prípade sa kamene objavovali len v jednej vrstve v hĺbke 115-130 cm.

Terénna situácia i nálezy umožňujú zaradiť dlažbu i kamenné deštrukcie do mladšej doby rímskej. Superpozícia týchto objektov, ktorá svedčí, že objekty 5 a 6 sú mladšie ako kamenné deštrukcie /objekty 7, 8/, dovoľuje predpokladať dve sídliskové fázy, nasledujúce v nevelkom časovom odstupe po sebe. Keramické nálezy i jednodielne spony s podviazanou nôžkou datujú sídlisko do 3., maximálne na začiatok 4. stor. a sú tak vzácnym dokladom osídlenia Liptova aj v tomto období. Práve nálezy z poslednej sezóny presvedčivým spôsobom vyplňujú hiát v osídlení v priebehu mladšej doby rímskej nielen liptovského regiónu, pretože doteraz chýbali na území celého severného Slovenska pamiatky z obdobia medzi zánikom púchovskej kultúry a osídlením v neskorej dobe rímskej v druhej polovici 4. storočia.

Posledné dva objekty /9 a 10/ patria do strednej doby bronzovej. Sú to zvyšky ohnísk, ktorých výplň tvorili uhlíky, popolovité vrstvičky a početné hručky mazanice. Pod úrovňou kamenných deštrukcií na celej skúmanej ploche vystupovala mohutná kultúrna vrstva bohatá na keramické nálezy a osteologický materiál výlučne zo strednej doby bronzovej. Na rozdiel od predchádzajúcej sezóny sa objekty zapustené do tufového podlažia na skúmanej ploche nezistili.

Ako sme už konštatovali, typickým javom na lokalite je značne chudobný výskyt sídliskových objektov, a tým aj uzavretých nálezových celkov zo strednej doby bronzovej. Význam osady spočíva predovšetkým v tom, že sa stáva cenným prameňom poskytujúcim pomerne početný a variabilný súbor pamiatok hmotnej kultúry, ktorá v prostredí severného či celého stredného Slovenska predstavuje výnimočný jav. Zatiaľ len z tohto sídliska pochádzajú významnejšie doklady nepretržitého osídlenia Liptova už od počiatku strednej doby bronzovej, v ktorom pomerne nečakané zohral významnú úlohu podiel otomanskej kultúry. Pred laboratórnym spracovaním nálezov a ich všestranným zhodnotením by bolo predčasné charakterizovať získaný inventár a presne vymedziť jednotlivé komponenty, ktoré sa na vzniku s najväčšou pravdepodobnosťou novej kultúrnej skupiny podieľali. Je úlohou budúceho výskumu nielen doplniť jej zatiaľ skromný nálezový fond, ale aj overiť možnosť výskytu podobných nálezísk v iných regiónoch severného, prípadne i stredného Slovenska.

L i t e r a t ú r a

VELIAČIK, L. 1981: Archeologický výskum v Liptovskej Teplej. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980, s. 322-325.

ERGEBNISSE DER ZWEITEN GRABUNGSSAISON IN LIPTOVSKÁ TEPLÁ. Denkmäler der materiellen Kultur belegen eine Besiedlung der Bachterrasse in Liptovská Teplá - Gemeindeteil Madočany /Bez. Liptovský Mikuláš/ vor allem im Verlauf der mittleren Bronzezeit und in der jüngeren römischen Kaiserzeit. Im J. 1981 konzentrierte sich die Grabung auf die genauere Zeitstellung und Funktion einer grösseren Anhäufung von Steinen, deren Torso man schon in der vorangehenden Saison erfasst hatte. Abgedeckt wurde ein fast 18 m langer und 180-220 cm breiter Abschnitt einer Steinpflasterung aus Sandsteinplatten und hergeführten Granitgeröll und drei Steindestruktionen, von denen zwei in Superposition mit dem vorhergehenden Objekt lagen. Begleitfunde /Keramik, eingliedrige Bronzefibeln mit umgeschlagenem Füsse/ datieren diese Objekte in die jüngere römische Kaiserzeit /3. Jh. evtl. Anfang des 4. Jh./, wobei man in Anbetracht der Superposition zwei Siedlungsphasen voraussetzen kann. Die Funde füllen den Besiedlungshiatus nicht nur der Liptover Region im Verlauf der jüngeren römischen Kaiserzeit aus, weil bis jetzt in der Nordslowakei Denkmäler aus der Zeit zwischen dem Untergang der Púchov-Kultur und der spätrömischen kaiserzeitlichen Besiedlung von der zweiten Hälfte des 4. Jh. fehlten.

Für die Besiedlung in der mittleren Bronzezeit ist das spärliche Vorkommen von Siedlungsobjekten charakteristisch. Aus der letzten Grabungssaison gehören zu ihnen nur zwei Objekte - Reste von Feuerstellen. Das reiche Keramikmaterial stammt zum Grossteil aus der Kulturschicht. Trotzdem ist es eine wertvolle Quelle zum Studium der Anfänge der ununterbrochenen Besiedlung des Liptov-Gebietes schon seit Beginn der mittleren Bronzezeit. Vor Abschluss der laboratorischen Bearbeitung der Funde und ihrer genauen Analyse wäre es jedoch verfrüht, das gewonnene Inventar zu werten und zwischen ihnen einzelne Komponenten auszusondern, die sich an der Entstehung einer wahrscheinlich neuen Kulturgruppe beteiligten. Jedoch schon beim flüchtigen Blick ist zu sehen, dass in diesem Prozess die Otomani-Kultur eine bedeutende Rolle gespielt hat.

ИССЛЕДОВАНИЯ ВТОРОГО ИССЛЕДОВАТЕЛЬНОГО СЕЗОНА В С. ЛИПТОВСКА-ТЕПЛА. Памятники материальной культуры свидетельствуют о заселении поточной террасы в с. Липтовска-Тепла - часть Мадочани /рай. Липтовски-Микулаш/, главным образом в средний период бронзы и младший римский период. В 1981 г. исследование сосредоточилось на уточнение датировки и назначения размерной группировки камней, торс которой был обнаружен уже в предыдущий сезон. Были открыты часть каменной мостовой из песчаниковых плит и привезенных гранитных кругляков, длиной почти 18 м и шириной 180-220 см, и три каменных обвала, два из которых находились над упомянутым объектом. Сопровождающие находки /керамика, односоставные бронзовые фибулы с подвязной ножкой/ датируют эти объекты младшим римским периодом /III в. или начало IV в./, причем, учитывая суперпозицию, можно здесь предполагать

две селищные фазы. Находки заполняют hiatus в заселении в младший римский период не только в липтовской области, поскольку до сих пор не были найдены на территории Северной Словакии памятники времени между прекращением существования пуховской культуры и позднеимским заселением второй половины IV в.

Для заселения в средний период бронзы характерна низкая встречаемость селищных объектов. Из последнего сезона к ним относятся только два объекта - остатки очагов. Богатый керамический материал принадлежит главным образом к культурного слоя. Вопреки тому он является ценным источником для изучения зачатков непрерывного заселения Липтова уже с начала среднего периода бронзы. Было бы преждевременным давать оценку приобретенному инвентарю перед его лабораторным обследованием и детальным анализом и выделять отдельные компоненты, принявшие участие в возникновении, может быть, новой культурной группы. Но уже с первого взгляда вытекает, что значительную роль в этом процессе сыграла ото-манская культура.

ANTROPOLOGICKÝ MATERIÁL ZO ZÁCHRANNÉHO VÝSKUMU V ŽILKOVCIACH

Mária V o n d r á k o v á

V Žilkovciach v zemníku v polohe Vaniga /okres Trnava/ odkryli pracovníci Archeologického ústavu SAV v rámci záchranného výskumu pod vedením J. Pavúka kostrové hroby. Najviac bolo hrobov zo staršej doby bronzovej, v ktorých boli pochovaní príslušníci nitrianskej skupiny /hroby 1-5, 7-9, 14/, dva hroby sú lengyelské /hroby 6, 13/, dva stredoveké /hroby 10, 11/ a hrob 12, ktorý bol /podľa údajov archeológa/ od miesta pohrebiska vzdialený asi 300 m, je takisto zo stredoveku.

Pokiaľ ide o antropologické spracovanie kostrového materiálu, uvádzame iba základné informácie: pohlavie, vek, zachovalosť a stavbu kostí, anomálie a patologické zmeny.

Lengyelská kultúra

Hrob 6: dospelý jedinec

Zachovali sa iba zlomky postkraniálneho skeletu strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Hrob 13: muž, maurus

Neúplné fragmenty kostry strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Nitrianska skupina

Hrob 1: dieťa, infans III /ca 7 rokov/

Neúplné drobné fragmenty kostry.

Hrob 2 - kostra a: žena, adultus II

Postmortálne veľmi deformovaná kalva a fragmenty lebky strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Anomálie: os Wormianum.

Postkraniálny skelet je poškodený až veľmi poškodený, strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Kostra b: dieťa, infans II /ca 4 roky/.

Drobné fragmenty lebky.

Hrob 3: muž, maturus

Fragmenty lebky strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Anomálie a patologické zmeny: ossicula Wormiana, paradentosis diffusa.

Postkraniálny skelet je poškodený až veľmi poškodený, strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Patologické zmeny: synostosis manubrii et corporis sterni, spondylosis deformans universalis, spondylarthrosis /lumbalis gravis/.

Hrob 4: žena, senilis

Neúplné fragmenty lebky strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Patologické zmeny: caries M₂ vľavo hore.

Zlomky postkraniálneho skeletu strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Anomálie a patologické zmeny: foramen supratrochleare /10 x 5 mm/; arthrosis universalis fac., status postfracturam ulnae sin.

Hrob 5: muž, senilis

Fragmenty lebky strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Veľmi poškodený postkraniálny skelet je strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Patologické zmeny: synostosis manubrii et corporis sterni, spondylosis universalis.

Hrob 7: dieťa, infans III /ca 6 rokov/

Neúplné drobné fragmenty kostry.

Hrob 8: juvenilný jedinec

Fragmenty kostry strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Hrob 9: muž, adultus I

Veľmi poškodené neúplné kráanium strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Anomálie: os Incae proprium, ossa Wormiana.

Postkraniálny skelet je veľmi poškodený až zlomkovitý, robustnej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Anomálie: foramen supratrochleare lat. dext. /10 x 7 mm/.

Hrob 14: muž, maturus II

Postmortálne deformovaná kalva a fragmenty lebky robustnej stavby s mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Anomálie a patologické zmeny: os Incae proprium, ossa Wormiana, caries et cystis radicularis M₁ vľavo hore.

Postkraniálny skelet veľmi poškodený až zlomkovitý, robustnej stavby s mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Patologické zmeny: arthrosis universalis, zhortené telá jedného L a jedného Th stavca /pre neúplnosť počtu a zlú zachovalosť stavcov nemožno určiť presnejšie/, vyhojená zlomenina ľavej ulny.

Stredovek

Hrob 10: žena, maturus

Drobné zvyšky lebky i postkraniálneho skeletu strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Hrob 11: žena, adultus II

Kalva, fragmenty lebky a zlomky postkraniálneho skeletu strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Patologické zmeny: spondylosis deformans universalis, spondylarthrosis universalis, zdvojený foramen costotransversarium C VII bilat.

Hrob 12: muž, adultus II

Veľmi poškodené kráanium strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Anomálie a patologické zmeny: ossicula Wormiana; caries P₂ vpravo hore a M₂ vľavo dole.

Postkraniálny skelet je veľmi poškodený, strednej stavby s mohutne vytvoreným reliéfom svalových úponov. Anomálie a patologické zmeny: výrazne vytvorený úpon caput breve m. bicipitis femoris lat. sin. /tzv. jazdecký femur/; sacralisatio L VI partialis, spondylosis deformans Th XI, XII.

Hrob 13: muž, maturus

Neúplné fragmenty kostry strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov.

Antropologicky zhodnotené boli teda dovedna kostrové pozostatky pätnástich ľudí /hrob 2 - dvojhrob/. Najpočetnejšie zastúpené boli kostry jedincov z obdobia nitrianskej skupiny - deväť hrobov vytváralo izolované malé pohrebisko. Na základe zistených podobností na niektorých kostrách možno predpokladať, že tu ide o skupinu ľudí pokrývne príbuzných /rodinné pohrebisko?/.

ANTHROPOLOGISCHES MATERIAL DER RETTUNGSGRABUNG IN ŽLKOVCÉ. Die Autorin bringt im Beitrag die grundlegende anthropologische Charakteristik /d. h. Geschlecht, Alter, Erhaltungszustand und Knochenbau, Anomalien und pathologische Veränderungen/ von 15 Skeletten von der Fundstelle Žlkovce, Flur Vaniga /Bez. Trnava/, wo bei der Rettungsgrabung in einer Lehmgrube zwei Gräber der Lengyel-Kultur /Gräber 6, 13/, neun Gräber aus der älteren Bronzezeit /Nitra-Gruppe, Gräber 1-5, 7-9, 14/ und drei aus dem Mittelalter /Gräber 10-12/ abgedeckt wurden.

АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ МАТЕРИАЛ ИЗ ОХРАННОГО ИССЛЕДОВАНИЯ В С. ЖЛКОВЦЕ. Автор в статье приводит основную антропологическую характеристику /т. е. пол, возраст, сохранность и структуру костей, аномалии и патологические изменения/ 15 костяков с местонахождения Жлковце, урочище Ванига /рай. Трнава/, где были во время охранного исследования в земляном карьере вскрыты два лендельских погребения /6, 13/, 9 погребений старшего периода бронзы /нитрянская группа, погребения 1-5, 7-9, 14/ и три средневековых погребения /10-12/.

KOSTROVÉ NÁLEZY Z NOVÝCH SADOV-ČABU

Mária V o n d r á k o v á

Pri obhliadke nálezu ohláseného robotníkmi hľbiacimi šachtu v areáli JRD Čab /okres Nitra/ odkryla sa na jeseň roku 1981 časť kostry /A/, ktorej väčšinu už vyzdvihli robotníci. Okrem tejto kostry sa v haldách zemin vykopanej zo šachty našli dlhé kosti ďalšieho jedinca /kostra B/. Nález kostry A je archeológom datovaný do staršej doby bronzovej, do obdobia trvania nitrianskej skupiny /Bátora, v tomto zborníku/.

Kostra A: muž, maturus /35-45 rokov/

Kalva a fragmenty lebky sú strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov; obrys neurokránia je birzoidný, líčne oblúky sú fenozygické;

oblúk lebečnej klenby je vysoký, steny záhlavia k báze sú zbiehavé; glabella /Broca/ je silne vytvorená - V. stupeň, čelo je ubiehavé so slabo vytvorenými čelnými hrboľmi, processus mastoidei sú stredne veľké, záhlavie je ploché; laterálna časť horného okraja očníc je oblá. Podľa nameraných hodnôt je lebka tohto muža dlhá /189/, stredne široká /140/ a dolichokránna /74,1/.

Postkraniálny skelet je neúplný /zachovali sa iba kosti dolných končatín/ a veľmi poškodený, strednej stavby so stredne vytvoreným reliéfom svalových úponov; ľavý femur je platymérny /77,1/, obe tibiae sú pilastrické /110,3/, v strede obe /d - 61,1, s - 62,9/ a pravá pri foramen nutricium /57,9/ platyknémna a ľavá mezoknémna /63,2/. Výška postavy je veľká /Manouvrier: 172,6 cm/.

Kostra B: dospelý jedinec, pravdepodobne muž.

Zachovali sa iba zlomky rebier, pravý humerus, zlomky ľavého femura a oboch tibiaí. Ľavý femur je platymérny /84,8/, pravá tibia je v strede euryknémna /72,7/ a ľavá v strede i pri foramen nutricium platyknémna. Výška postavy je pravdepodobne nadstredná /167,27/.

SKELETTFUNDE IN NOVE SADY-ČAB. Bei Erdarbeiten in Čab, einem Gemeindeteil von Nové Sady /Bez. Nitra/ wurden im J. 1981 zwei unvollständige Skelette geborgen, die vom Archäologen in die ältere Bronzezeit /Nitra-Gruppe/ datiert sind. Das Skelett A gehörte einem Mann im Alter matus, Skelett B wahrscheinlich einem erwachsenen Mann an.

НАХОДКИ КОСТЯКОВ В С. НОВЕ-САДИ, ЧАСТЬ ЧАБ. Во время земляных работ в части Чаб с. Нове-Сади /рай. Нитра/ были в 1981 г. обнаружены два неполных костяка, отнесенные археологом к старшему периоду бронзы /нитрянская группа/. Костяк А принадлежал мужчине в возрасте matus, костяк В предположительно взрослому мужчине.

VÝSKUM SLOVANSKO-AVARSKÉHO POHREBISKA V ŠTÚROVE-OBIDE

Jozef L á b o j n í k

Pôvodne samostatná obec Obid /dnes časť mesta Štúrova/ je ca 6 km na ZJZ od Štúrova /okres Nové Zámky/. V roku 1963 boli pri hĺbení nádrže a rýh závlahového systému v polohe Okôr hálás porušené kostrové hroby. Lokalita sa nachádza v inundácii Dunaja ca 1200 m južne od obce, a to v priestore hospodárskeho dvora JRD i severne od neho /L-34-2-C-b-3, 1 : 10 000, 324 : 244 mm/. V roku 1963 vykonal Archeologický ústav SAV na lokalite záchranný výskum, počas ktorého Z. Liptáková preskúmala časť pohrebiska z doby avarskej ríše /35 kostrových hrobov/, dva sídliskové objekty a úseky bližšie nedatovaných žiabov. V r. 1981 sa pokračovalo vo výskume. Siedmimi sondami sme preskúmali 44 hrobov, včasnostredoveký sídliskový objekt a úseky bližšie nedatovaných žiabov. Nálezy i nálezová správa č. 9775/81 sú uložené v Archeologickom ústave SAV. Sondy sme voľili tak, aby sme zachytili okraje pohrebiska. Podarilo sa však len približne určiť severný a severozápadný okraj nekropoly. Hroby sú usporiadané šachovnicovo v radoch. Jamy mali tvar obdĺžnika, kolmé steny, niekedy zaoblené rohy. Hĺbka sa pohybovala od 60 do 240 cm, pričom väčšina hrobov bola hlbšia ako 150 cm.

Plytšie jamy boli predovšetkým na SZ okraji pohrebiska a poväčšine neobsahovali inventár. Dno bolo zvyčajne rovné, len v piatich prípadoch sme spozorovali nepravidelné priehlbne v priestore nôh a hlavy pochovaného, siahajúce 15-25 cm pod úroveň dna. V jazdeckom hrobe 39 a v hrobe 77 sa objavili pozdĺž dlhších stien nevýrazné stupne. V dvadsiatich hroboch sme zistili pozostatky drevených konštrukcií. Na rozdiel od iných pohrebísk z obdobia avarskej ríše na Slovensku kolové konštrukcie mali neobvyklý tvar. V podstate ide o kombináciu kolovej a roštovej konštrukcie. V dlhších stenách hrobových jam sa od istej hĺbky pozorovali zvislé pásy - pozostatky dvojice alebo trojice kolov. Tieto zvyšky po kolovej konštrukcii ani raz nesiahali až po hornú obrysúvajúcu líniu jamy. Vo viacerých prípadoch sa v dlhšej stene zistil tmavo sfarbený vodorovný pás, pozostatok nerovnako zahĺbeného trámu. V kratších stenách sa objavovali vodorovné vlnenia, ktoré dokladajú ukotvenie vodorovných brvíen konštrukcie - roštu. Nad mŕtvym tak vznikol niekedy i pomerne veľký dutý priestor. Treba dodať, že v konštrukciách sa prejavuje značná variabilita. Zvyšky železných skôb alebo kovaní rakiev sme nenašli ani v jednom prípade.

Kostry boli spravidla uložené s rukami pozdĺž tela, vystreté na chrbte. Len ojedinele sa zistilo pokrčenie rúk v laktoch, resp. dolných končatín v kolénach. V hrobe 63 ležala kostra na pravom boku s nohami mierne pokrčenými. Je to skôr dôsledok malých rozmerov hrobovej jamy ako zámerné uloženie. V šiestich hroboch boli kostry porušené. Nemožno jednoznačne konštatovať vykrádanie, hoci všetky doteraz preskúmané jazdecké hroby na pohrebisku boli porušené. V prípade jazdeckého hrobu 39 ide azda o vykrádanie, avšak pri ostatných hroboch možno uvažovať skôr o porušení pre rituálne dôvody, pretože väčšinou boli chudobne vybavené a kostra bola prehádzaná v hornej časti, nie v oblasti pása, kde je predpoklad výskytu cenných predmetov. Z hľadiska pohrebného ritu je pozoruhodná skutočnosť, že len v piatich hroboch z preskúmaných 44 sa našla nádoba. V zásype mnohých hrobov sa však objavili keramické fragmenty, niekedy celkom drobné. V siedmich hroboch sme zistili zvyšky posmrtnnej potravy /časti hydiny/. Predmety nájdené v hroboch sa výrazne nelíšia od nálezov na iných súčasných pohrebiskách. Hoci iba deväť hrobov bolo bez nálezov, výbavu väčšiny pochovaných tvorili len črepy, zvieraacie kosti, resp. jednoduché náušnice, prasleny, pracky a nožíky. Medzi bohatšie hroby patria tie, v ktorých sa našli súčasti garnitúr opaskových kovaní. Úplná garnitúra sa však nezistila ani v jednom prípade. Väčšinou sa objavili liate bronzové kovania s rastlinným /obr. 162: 7, 9-12, 16, 18/ alebo zoomorfným motívom /obr. 162: 17/. Ojedinele sa našli jednoduché plechové kovania /obr. 162: 8, 13-15/. Z niektorých pravdepodobne mužských hrobov pochádzajú železné alebo bronzové pracky /obr. 162: 3-4/. V troch ženských hroboch sa našla dvojica jednoduchých bronzových náramkov, niekedy s bodkovanou výzdobou na ukončení /obr. 162: 1,5/, inokedy s rozšírenými koncami. Z náušníc sa najčastejšie vyskytli jednoduché krúžkové tvary, ojedinele náušnice so skleným príveskom /obr. 162: 2, 6/. Sporadicky sa našli jednoduché bronzové krúžky /obr. 162: 20, 21/, slúžiace azda ako prstene. Častejšie sa v ženských hroboch zistili aj dvojkónické zdobené i nezdobené prasleny /obr. 162: 19, 22-24/. Zbraň sa našla iba v jedinom prípade. V hrobe 43 bol pozdĺž pravej ruky pochovaného uložený ca 45 cm dlhý zvyšok jednosečného železného meča so zostatkami drevenej pošvy. Ako už bolo uvedené, v piatich hroboch sa našla nádoba. Ide buď o hrubé v ruke vyrobené a nezdobené hrnce /obr. 162: 25/, alebo o dokonalé tvary vytočené na kruhu,

zdobené i bez výzdoby /obr. 162: 26, 27/. V hrobe 70 sa našiel krčah z okruhu tzv. žltej keramiky.

Predmety nájdené v hroboch umožňujú približné časové zaradenie tejto časti pohrebiska. Na rozdiel od roku 1963, keď sa našli aj pamiatky patriace do staršej fázy týchto pohrebísk, v r. 1981 bola preskúmaná tá časť nekropoly, na ktorej pochovávali od konca 7. a v priebehu prvej polovice 8. storočia. Presnejšie datovanie pohrebiska bude možné až po preskúmaní celej lokality.

GRABUNG AUF EINEM SLAWISCH-AWARISCHEN GRÄBERFELD IN ŠTÚROVO-OBID. Die ursprünglich selbständige Gemeinde Obid /heute Ortsteil von Štúrovo/ befindet sich ca 6 km westsüdwestlich von Štúrovo /Bez. Nové Zámky/. Das in der Flur Okör hálás südlich der Gemeinde im Areal des Wirtschaftshofes der LPG liegende Gräberfeld wurde bei Erdarbeiten im J. 1963 gestört. Das Ergebnis der darauffolgenden Rettungsgrabung waren 35 Gräber. 1981 wurden weitere 44 Gräber, ein frühmittelalterliches Siedlungsobjekt und nicht näher datierbare Rinnenabschnitte freigelegt. Die Gräber sind schachbrettartig angeordnet. Es zeigten sich im Vergleich zu zeitgleichen Gräberfeldern keine Unterschiede in Form und Tiefe der Gruben wie auch in der Unterbringung der Toten im Grab. Die festgestellten Holzkonstruktionen können als kombinierte Pfosten-Rostkonstruktionen charakterisiert werden. In sechs Gräbern lagen sekundär gestörte Skelette. Als Beigabe wurde den Toten Geflügel als Totenernährung und nur sporadisch Keramik beigelegt. Die Gegenstände der materiellen Kultur unterscheiden sich nicht markant von den Funden aus anderen Gräberfeldern dieser Epoche. In den reicherer Gräbern fanden sich Bestandteile von Gürtelbeschlaggarnituren /Abb. 162: 7, 9-12, 16-18/, doch auch einfache Blechbeschläge /Abb. 162: 8, 13-15/. In drei Frauengräbern lag je ein Paar einfacher Bronzearmringe /Abb. 162: 1, 5/, mehrmals erschienen einfache Bronzeohrringe oder Ohrringe mit Glasanhängern /Abb. 162: 2, 6/. Aus den ärmerlicher ausgestatteten Gräbern stammen Eisen- oder Bronzeschnallen /Abb. 162: 3, 4/, Bronzeringe /Abb. 162: 20, 21/ und Spinnwirtel /Abb. 162: 19, 22-24/. Keramik kam nur in fünf Gräbern vor und sie ist durch handgefertigte Töpfe /Abb. 162: 25/ oder scheibengedrehte verzierte Formen /Abb. 162: 26, 27/ vertreten. Im Grab 70 fand sich ein Krug aus dem Kreis der sog. gelben Keramik. Eine Waffe /Rest eines einschneidigen Schwertes/ kam nur im Grab 43 zutage. Die Funde datieren diesen Teil des Gräberfeldes in das Ende des 7. und in die erste Hälfte des 8. Jh.

ИССЛЕДОВАНИЕ СЛАВЯНО-АВАРСКОГО МОГИЛЬНИКА В Г. ШТУРСОВО-СВИД. Первоначально самостоятельное село Обид /сегодня часть г. Штурово/ лежит км 6 к ЗЮЗ от Штурово /рай. Нове Замки/. Могильник, находящийся в урочище Окор-Галаш, к югу от села, в районе хозяйственного двора ЕСК, был нарушен во время земляных работ в 1963 г. Следующими охранными раскопками было обследовано 35 погребений. В 1981 г. были исследованы дальнейших 44 погребения, раннесредневековый селищный объект и ближе недатированные отрезки желобов. Погребения расположены в шахматном порядке. По форме и глубине ям и способе укладывания умерших они не отличаются от современных могиль-

ников. Обнаруженные деревянные конструкции можно охарактеризовать как комбинированные столбово-решеточные. В шести погребениях находились вторично нарушенные костяки. В качестве приношений применялись загробная пища из птицы, а лишь единично керамика. Предметы материальной культуры не отличаются большим образом от находок из остальных могильников этого периода. В богатых погребениях были найдены части литых бронзовых украшений от поясных оковок /рис. 162: 7, 9-12, 16-18/, но и простые жестяные оковки /рис. 162: 8, 13-15/. В трех женских погребениях были найдены пары простых бронзовых браслетов /рис. 162: 1, 5/, несколько раз встретились простые бронзовые серьги, или серьги со стеклянной подвеской /рис. 162: 2, 6/. Из более бедных погребений происходят железные или бронзовые пряжки /рис. 162: 3, 4/, бронзовые кольца /рис. 162: 20, 21/ и пряслица /рис. 162: 19, 22-24/. Керамика, присутствующая только в пяти погребениях, представлена лепными /рис. 162: 25/ или сделанными на круге сосудами /рис. 162: 26, 27/. В погребении 70 был найден кувшин, относящийся к области т. н. желтой керамики. Оружие - остатки однолезвийного меча - было найдено лишь в погребении 43. Находки датируют эту часть погребения концом VII и первой половиной VIII в.

NÁLEZ KAMENNÉHO SEKEROMLATU V MARIÁNKE

Mária Z a s k o v á

Pri kopaní základov rodinného domu na Potočnej ulici 38 v Mariánke /okres Bratislava-vidiek/ našiel Alojz Hurbanič neolitický kamenný sekeromlat.

Opis

Kamenný sekeromlat kopytovitého tvaru so symetricky zbrúseným ostrím, mierne vyklenutý smerom dopredu; boky zbrúsené; tylo a povrch čiastočne porušené, pravdepodobne už v praveku; d. 20,7 cm, š. tyla 6,1 cm, hř. 3,6 cm, Ø otvoru 2,6 a 2,1 cm, otvor je od tyla vzdialený 3 cm /obr. 163/.

Sekeromlat je vyrobený z droby, metamorfovanej horniny svetlozelenej farby s málo zreteľnou odlučnosťou. Hornina je kompaktná, s viditeľným usmernením jednotlivých minerálnych súčiastok. Patrí do súboru epitamorfovaných hornín z kryštalinika Malých Karpát, pravdepodobne proterozoického veku.

Ide o prvý nález tohto druhu z Mariánky. Z iných lokalít v oblasti Bratislavskej brány je k nemu dostatok analógií.

FUND EINER STEINERNEN HAMMERAXT IN MARIÁNKA. Beim Ausheben von Hausfundamenten in der Gasse Potočná ulica Nr. 38 in Mariánka /Bez. Bratislava-Land/ fand man eine neolithische steinerne Hammeraxt aus Grauwacke /Abb. 163/.

НАХОДКА КАМЕННОГО ТОПОРО-МОЛОТА В С. МАРЬЯНКА. Во время рытья фундаментов дома на Поточной ул. № 38 в с. Марьянка /рай. Братислава-Видьек/ был найден неолитический топор-молот из горной породы вакка /рис. 163/.

ZÁCHRANNÝ VÝSKUM LATÉNSKEHO SÍDLISKA V STUDIENKE

Lev Zachar

Záchranný výskum na lokalite Mláky v obci Studienka, okres Senica /Kúty 6-8, 1 : 5 000, 567,3 : 1 237,4 mm/ sa realizoval v dňoch 27. 7. až 11. 9. 1981. Cieľom bola záchrana laténskeho sídliska, ktoré je v súčasnosti sústavne devastované hlbokou orbou.

Výskum v r. 1981 čiastočne nadviazal na plochu preskúmanú v r. 1980 /Zachar 1981, s. 326/; pri rozvrhu sond sa rešpektoval rozptyl laténskych nálezov, ktoré sa dostali na povrch počas orby, ako aj geomorfológia terénu /Lukniš 1981, s. 118-127/.

Počas výskumu sa odkrylo osem objektov /6-13/81/, z toho tri zemnice /6, 12, 13/, nadzemný objekt /8/ a štyri kultúrne jamy /7,9-11/. Funkčnosť jednotlivých objektov bude možné interpretovať až po odkrytí väčšej časti sídliska a analýze /obr. 164: a, b; Jacobi 1974, tab. 34: 592, 58: 876, 877/.

Na základe výsledkov doterajšieho výskumu možno konštatovať, že laténske sídlisko v polohe Mláky sa rozprestieralo na ploche ca 3 ha a vzniklo pravdepodobne v spojitosti s exploatáciou a spracúvaním limonitu /Zachar 1981, s. 326/.

Podľa nálezov jednotlivé objekty môžeme datovať najmä do stupňa LC₂, počas ktorého sa začína zrejme prvá komplexná kolonizácia pieskov Boru Záhorskej nížiny /384 km²/ pozdĺž jednotlivých depresí a ložísk limonitov /Baňacký - Sabol 1973/.

Literatúra

- BAŇACKÝ, V. - SABOL, A. 1973: Geologická mapa Záhorskej nížiny. Regionálne geologické mapy Slovenska 1 : 50 000. Bratislava.
- JACOBI, G. 1974: Werkzeug und Gerät aus dem Oppidum von Manching. Die Ausgrabungen in Manching. 5. Wiesbaden.
- LUKNIŠ, M. 1981: Naviate piesky Boru. Vlastivedný časopis, 30, s. 118-127.
- ZACHAR, L. 1981: Záchranný výskum v Studienke. In: Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1980. Nitra, s. 326-327.

RETTUNGSGRABUNG AUF DER LATÉNEZEITLICHEN SIEDLUNG IN STUDIENKA. Das Archäologische Institut des SNM zu Bratislava realisierte eine archäologische Grabung in der Flur Mláky bei der Gemeinde Studienka /Bez. Senica/. Die Grabung knüpfte an die im J. 1980 untersuchte Fläche an. Es wurden acht Objekte abgedeckt /drei Halbgrubenhütten, ein oberirdisches Objekt, vier Kulturgruben/. Die Funktion der einzelnen Objekte wird erst nach Freilegung eines grösseren Siedlungsabschnittes und der Fundanalyse objektiv interpretiert werden können /Abb. 164: a, b/. Die laténezeitliche Siedlung in der Fur mláky erstreckte sich auf einer Fläche von etwa 2 ha und entstand wahrscheinlich im Zusammenhang mit der Exploitation von Limonit. An Hand der Funde aus der Verschüttungsschicht der Objekte und aus der Kulturschicht kann die Siedlung vor allem in die Stufe LC₂ datiert werden, zur Zeit welcher offenbar die erste komplexe Kolonisierung von Záhorská nížina-Bor /384 km²/ längs der Limonitlager einsetzte.

ОХРАННОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ЛАТЕНСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ В С. СТУДЬЕНКА. Археологический институт СМ в Братиславе осуществил археологическое исследование в урочище Млаки у с. Студьенка /рай. Сеница/. Исследование навязало на площадь обследованную в 1980 г. Открылось 8 объектов /3 полуземлянки, 1 объект над уровнем поверхности, 4 культурные ямы/. Назначение отдельных объектов будет возможно объективно интерпретировать только после открытия большей части поселения и анализа находок /рис. 164: а, б/. Латенский могильник в урочище Млаки располагается на площади приблизительно в 2 га и возник предположительно в связи с эксплуатацией лимонита. По находкам из засыпок объектов и культурного слоя можно поселение датировать прежде всего ступенью LC₂, во время которой начинается, по-видимому, первая комплексная колонизация Загорской низменности-Бора /384 км²/ вдоль месторождений лимонитов.

PŘEDBEŽNÉ VÝSLEDKY ZÁCHRANNÉHO VÝZKUMU V OKOLÍ ZVOLENA

Payel Z e b r á k

V měsících červenec až srpen 1981 probíhal záchranný archeologický výzkum na stavbě dopravního uzlu v okolí Zvolena. Plánovaný výzkum se měl soustředit na lokalitu Haputka, ležící na severovýchodním úpatí vrchu Pustý hrad a na levém břehu řeky Slatiny /M-34-123-A-c, 1 : 25 000, 15 : 81 mm/. Tato lokalita je známa velkou koncentrací střepového materiálu z doby bronzové, laténské a římské, získaného dlouholetým povrchovým sběrem. Dle rozhodnutí odborné komise a s ohledem na stavební plán se výzkum upřesnil na parcelu č. 502/5, na níž se rozkládá louka Lesního závodu Krupina, a která bude nejvíce postižena stavbou dálnice.

Po skrytce nadložní vrstvy o mocnosti 15-20 cm, provedené zčásti ručně a zčásti buldozerem, se na ploše 300 m² zjistilo, že prostor tangovaný dálnicí je z archeologického hlediska sterilní. Nadložní vrstva obsahovala malý počet fragmentů keramiky z mladší doby bronzové, atypického charakteru, přemístěných na zkoumanou plochu z blíže nelokalizovaného prehistorického objektu. Podloží bylo tvořeno v hloubce 20 cm holocénními šterkovými sedimenty blízkého potoka. /Odbornou expertizu poskytl R. Šály, pracovník pedologické katedry VŠLD ve Zvoleně./ Následující odborná komise rozhodla vyhloubit dvě sondy s cílem potvrdit expertizu a zjistit půdní profil lokality. Sonda, vykopaná paralelně s tokem potoka tvořícího východní hranici parcely, vzdálená od něho 7 m, byla vyhloubena do 130 cm. Zjistily se v ní čtyři periodicky se střídající vrstvy hrubého kamení a šterku, proložené vrstvami kamenité půdy. V druhé sondě, vykopané 17 m západně od první, mocnost šterků dosahovala jen 40 cm a pod ní se objevila sterilní jílovitá půda. Bylo takto zjištěno, že západně od potoka se mocnost sedimentů neustále zmenšuje a na sousední parcele č. 504/1, která je v soukromém užívání, lze předpokládat výraznější archeologické výsledky. Na této parcele, díky neustálému obdělávání půdy, se zjistila největší koncentrace střepového materiálu, ale dálnicí bude zasažena jen z velmi malé části. Vzhledem k uvedeným skutečnostem se výzkum na ploše postihnuté stavbou dálnice zastavil a byly vyhloubeny kontrolní sondy ve výše položené části svahu Pustého hradu na parcelách č. 505/1 a 506/1.

Parcela 505/1 je v soukromém užívání; na ní byly vykopány dvě sondy o velikosti 9 x 1 m, jimiž se zjistila v hloubce asi 40 cm kulturní vrstva obsahující velký počet střepů keramiky datované zhruba do mladší doby bronzové. Našlo se i několik fragmentů hliněných závaží a pravděpodobně byl zde zachycen i okraj blíže neurčeného kulturního objektu. Sonda vykopaná na sousední parcele 506/1 /majetek Lesního závodu Krupina/ obsahovala v hloubce asi 20 cm malý počet střepů keramiky z mladší doby bronzové. Zdá se, že na parcelách č. 505/1 a 504/1 se dá předpokládat hledané pravěké sídliště.

V následující etapě sezóny se výzkum přemístil na lokalitu nazvanou Pod bralami, ležící asi 350 m na severozápad od soutoku řek Slatiny a Hronu /M-34-123-A-c, 1 : 25 000, 63 : 91 mm/. Zde, na jihovýchodním úpatí pozvolně klesajícího svahu vrchu Velká Stráž, byla nalezena povrchovým průzkumem, provedeným Martou Mácelovou a autorem příspěvku nedlouho po probíhajících zemních pracích při stavbě dalšího úseku dálnice, prehistorická keramika. Buldozery už v době průzkumu, který se konal v dubnu, odstranily zeminu o mocnosti 40-50 cm na prostoru velkém asi 4800 m² a tím z velké části zničily nálezovou situaci. Průzkumem se zachránily z pozůstatků kulturní jámy hrubostěnné fragmenty hrdla velké zásobnice s esovitou profilací, která podle zdobení /plastický půlměsíčkovitý útvar/ se dala přiřadit k předpúchovskému horizontu, datovanému od rozhraní HC/LA až do konce laténské fáze /LD/. K púchovské kulturní skupině se dá přiřadit i keramika vyrobená z grafitu, která se v jižní části rozšíření této skupiny datuje i do stupně LC, ačkoliv největší výskyt je zjištěn ve stupni LD₂ /Pieta 1978, s. 177/, a fragmenty tenkostěnné keramiky se stopami slamování /obr. 165/. Dále bylo zjištěno 34 tmavých skvrn s úlomkami keramiky, mazanice a štípané kamenné industrie, které signalizovaly existenci vícefázového osídlení lokality. M. Mácelová pak prováděla průzkum během měsíců květen a červen, jehož výsledkem bylo zjištění objektů z mladší doby bronzové a slovanské kultury. Cílem záchranného výzkumu, započatého koncem července, bylo zachraňovat během zemních prací nej důležitější archeologické památky ničené lokality a pokusit se o určení jejich vzájemné souvislosti.

V bezprostředním okolí zbytku vzpomenuté kulturní jámy se vytyčila sonda, kterou se zjistil silně rozrušený sídlištní objekt snad lidu púchovské kulturní skupiny, z něhož bylo zachováno několik kolových jamek /jedna obložena kamením/. Ve složité horizontální stratigrafii se nedaly určit přesné rozměry objektu, zjistily se však zbytky ohniště spolu se dvěma kulturními jámami o průměru zhruba 60 cm. Sídlištní objekt obsahoval atypickou keramiku vyrobenou z grafitu, náležející púchovské kulturní skupině, i atypické fragmenty keramiky z mladší doby bronzové, nalezeny především v okolí kulturních jam objektu, kde se našel kamenný žernov, fragmenty hliněného závaží a hliněný přeslen. Dvacet metrů na sever od tohoto objektu byla nalezena silně porušená sídlištní jáma lidu kultury s kanelovanou keramikou, která měla oválný tvar a velikost 430 x 340 cm. Zachytilo se několik nezřetelných kúlových jamek a zachráněno bylo relativně malé množství zdobené kanelované keramiky a štípané kamenné industrie, která se nacházela i v severním okolí objektu, a několik fragmentů mladobronzové keramiky atypického charakteru, pocházejících z recentních splachů. Šestnáct metrů jižně od púchovského objektu byla větší koncentrace fragmentů slovanské keramiky ve slovanské peci datované do konce 8. a začátku 9. století. Opět vzhledem ke zničené horizontální stratigrafii se nedal přesně určit rozsah ani typ objektu /snad podle stop

odtlačených v mazanici se jedná o povrchový srubový objekt/. Byla vytyčena sonda, kterou se zjistilo, že v severní části slovanský objekt leží v superposici nad objektem z mladší doby bronzové. V této části sondy se našla i keramika púchovské kulturní skupiny; jedná se zřejmě o recentní splachy. Asi padesát metrů jižně od sondy se slovanským objektem byla vykopána sonda, skrze níž se zjistila pec z mladší doby bronzové. Pec měla průměr 80 cm a v jejím okolí, vyjma několika atypických fragmentů keramiky z mladší doby bronzové, nebyl zjištěn výraznější kulturní objekt ani kúlová jamka. Mocnost silně propálené mazanice pece byla jen 8 cm a bezprostředně pod mazanicí se nacházela sterilní půda. Dvanáct metrů východně od této pece byla objevena další, mající oválný tvar a velikost 100 x 60 cm. Opět se nenalezly kúlové jamky, objevil se jen malý počet atypické keramiky z mladší doby bronzové a řada velkých plochých kamenů, navazujících se ve vzdálenosti 250 cm na pec a směřujících na západ. Kameny jsou kladeny k sobě bez speciálního spojovacího materiálu a byly mezi nimi nalezeny střepy keramiky z mladší doby bronzové i několik fragmentů nádob vyrobených z grafitu. Tyto kamenné řady jsou známe i z jiných lokalit jihu středního Slovenska a datují se obdobně. Jedenáct metrů na jih od pece s kamennou řadou byly další dvě pece, vzdálené od sebe 6 m, se zcela analogickou nálezovou situací jako předešlé. Mocnost mazanice dosahovala v jednom případě jen 10 cm, v druhém měla mazanice kotlovitou profilaci s maximální hloubkou 30 cm, obě pece měly průměr zhruba 80 cm. Posledním zjištěným objektem je v pořadí už pátá pec z mladší doby bronzové, vzdálená 8 m jižněji od poslední jmenované. Mazanice měla kotlovitou profilaci s maximální hloubkou 20 cm a průměrem 110 cm. Byly v ní nalezeny atypické fragmenty keramiky z mladší doby bronzové a části hliněného závaží. Stěží se dá přisoudit této koncentraci pěti pecí z mladší doby bronzové výrobní charakter, neboť chybí nálezy výrobního rázu i pracovní nástroje. Jsou snad prvním signálem upozorňujícím na rozsáhlejší sídliště té doby, ležící někde v blízkém okolí. Ostatní tmavé skvrny byly v podstatě jen místa s koncentrací naplavené keramiky. M. Mácelová zjistila průzkumem v jižní části odkryté plochy čtyři velmi zničené slovanské objekty a domnívá se, že se jedná o povrchové objekty.

Výsledkem výzkumu bylo zachránění všech důležitých archeologických objektů relativně celistvého charakteru. Po ukončení výzkumu se prováděl během pokračujících zemních prací revizní průzkum, který už měl z archeologického hlediska negativní výsledek. Proto se rozhodlo, že by nebylo rentabilní pokračovat na této ploše stavby dálnice ve výzkumu.

L i t e r a t u r a

PIETA, K. 1978: Osídlenie severného Slovenska na zlome letopočtu. /Kandidátska disertace./ Nitra - Archeologický ústav SAV. sv. 2, s. 177.

VORLÄUFIGE ERGEBNISSE DER RETTUNGSGRABUNG IN DER UMGEBUNG VON ZVOLEN. Im Zusammenhang mit dem Bau des Verkehrsknotenpunktes in der Umgebung von Zvolen verlief eine Rettungsgrabung an den gefährdeten Lokalitäten Haputka /am Bergfuss von Pustý hrad/ und Pod bralami /am Bergfuss von Veľká stráž/.

Auf der Fundstelle Haputka beschränkte sich die Grabung auf Feststellungsschnitte, weil auf der für die Grabung geplanten Fläche, die von der Fernstrasse eingenommen werden wird, starke holozäne Schotteranschwem-

мungen des nahen Baches festgestellt wurden, welche eine weitere archäologische Grabung unmöglich machten. Es wurde der Rand eines urzeitlichen Kulturobjektes erfasst, das etwa ein Bestandteil der gesuchten urzeitlichen Siedlung war, die also höher, im Hang über der von der Fernstrasse eingenommenen Fläche liegt. Man fand zahlreiche Keramik aus der jüngeren Bronzezeit und mehrere Fragmente von Tongewichten.

In der Flur Pod bralami erfasste man im Laufe der Erdarbeiten mehrphasige urzeitliche Besiedlung, die durch die schweren Mechanismen grösstenteils vernichtet wurde. Man entdeckte Reste einer Siedlungsgrube der Träger der Kultur mit kannellierter Keramik, mit dem Inhalt zahlreicher Spaltindustrie und einer kleineren Zahl verzierter Keramikfragmente. Es wurde ebenfalls eine Konzentration von fünf Öfen aus der jüngeren Bronzezeit festgestellt, die eine geringe Zahl Keramikfragmente und in einem Falle das Bruchstück eines Tongewichtes ergaben, welche die Möglichkeit einer grösseren Besiedlung jener Zeit in der nahen Umgebung signalisieren. Ferner entdeckte man Reste eines Siedlungsobjektes der Träger der Púchover Kulturgruppe, die Keramikfragmente aus Graphitton, besenstrichverzierte Keramik /Abb. 165: 1/, einen Mahlstein und das Bruchstück eines tönernen Gewichtes enthielten. Es wurden ebenfalls Spuren von Oberbauten der Slawen festgestellt.

ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ОХРАННОГО ИССЛЕДОВАНИЯ В ОКРЕСТНОСТЯХ Г. ЗВОЛЕН. В связи со стройкой транспортного узла в окрестностях г. Зволени осуществлялось охранное исследование местонахождений Гапутка /у подножья холма Пусти-Град/ и Под-Бралами /у подножья холма Велька-Страж/, находившихся под угрозой.

На местонахождении Гапутка исследование ограничилось лишь разведочным зондажем, поскольку на площади вошедшей в план исследования, которую в будущем займет автострада, были встречены толстые гравийные аллювийные наносы близкого ручья, которые не позволили осуществить полное археологическое исследование. Была определена окраина доисторического культурного объекта, которая, может быть, представляет часть предполагаемого здесь доисторического поселения. Оно, по-видимому, находится выше, на скате над площадью затронутой автострадой. Было найдено количество керамики младшего периода бронзы и несколько фрагментов глиняных грузил.

В урочище Под-Бралами было во время земляных работ обнаружено несколько фаз доисторического заселения, большая часть которого была разрушена тяжелыми машинами. Были открыты остатки селищной ямы народа каннелированной керамики, содержащие количество отщепленной промышленности и несколько украшенных керамических черепков. Была обнаружена также группировка пяти печей позднего периода бронзы, содержащих несколько черепков и в одном случае фрагмент глиняного грузила, что указывает на возможность большего заселения близкого пространства в это время. Были найдены и остатки селищного объекта народа пуховской культурной группы, в которых находились черепки керамики из графита, черепки с шершавой поверхностью /рис. 165: 1/, каменный жернов и фрагмент глиняного грузила. Нашлись также следы от славянских построек над уровнем поверхности.

VÝSLEDKY PRŮZKUMU V OBCÍCH KAMANOVÁ A MÝTNA NOVÁ VES

Pavel Ž e b r á k

Ve dnech 17. až 24. 9. 1981 provedl autor příspěvku archeologický průzkum zavlažovacích rýh v katastru obcí Kamanová a Mýtna Nová Ves /okres Topolčany/, na které upozornil Archeologický ústav SAV v Nitře Vojtech Valent z Mýtné Nové Vsi v srpnu 1981.

V katastru obce Kamanová byly porušeny pravěké sídlištní vrstvy /M-34-121-C-a, 1 : 25 000, poloha I 41 : 108 mm a poloha II 24 : 134 mm/. V poloze I rýha porušila sídlištní vrstvy o mocnosti 60 cm a délce 40-50 m, přičemž nalezená keramika z pozdní doby bronzové a z doby halštatské byla z velké části sebrána z násypu zeminy, kam ji dopravil rýhovač a pracovníci meliorací, kteří keramiku vykopávali z profilu rýhy. V poloze II rýha porušila sídlištní vrstvu lidu kultury s kanelovanou keramikou, v níž se sporadicky našla i keramika z pozdní doby bronzové. Během průzkumu byla navštívena i poloha Sihoť /též označení "pri hydinárni"; M-34-121-C-a, 1 : 25 000, 53 : 121 mm/, kde byla zjištěna velká koncentrace fragmentů středověké keramiky z 11. až 16. stol. a keramika z mladší doby bronzové.

Porušené sídlištní vrstvy byly zjištěny i v rýhách vykopaných v katastru obce Mýtna Nová Ves /M-34-121-C-a, 1 : 25 000, poloha I 10 : 89 mm, poloha II 8 : 93 mm, poloha III 12 : 95 mm a poloha IV 13 : 99 mm/. Sídlíštní vrstvy ve všech polohách byly mocné 60-70 cm, dlouhé až 70 m a obsahovaly fragmenty keramiky z pozdní doby bronzové, z doby halštatské a zřídka i z eneolitu. Bylo zde objeveno i několik fragmentů hlíněných závaží, hlíněný přeslen, fragmenty kamenného žernovu a čtyři bronzové kroužky z růžicové spony. Materiál bude podrobněji publikován až po detailním rozboru.

ERGEBNISSE DER BEGEGUNG IN DEN GEMEINDEN KAMANOVÁ UND MÝTNA NOVÁ VES.

Bei der Besichtigung der Bewässerungsrinnen in den Gemeindekatastern von Kamanová und Mýtna Nová Ves /Bez. Topolčany/ wurden gestörte Siedlungsschichten aus der späten Bronze- und aus der Hallstattzeit entdeckt. Man fand zahlreiche Fragmente von Keramik, Tongewichten, einen Spinnwirtel, Fragmente eines Mahlsteines und vier Bronzeringe einer Posamenteriefibel. Weniger kam äneolithische und mittelalterliche Keramik aus dem 11. bis 16. Jh. zutage.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЙ В СС. КАМАНОВА И МИТНА-НОВА-ВЕС. Во время обследования оросительных желобов в кадастре сс. Каманова и Митна-Нова-Вес /рай. Топольчани/ были замечены нарушенные селищные слои позднего периода бронзы и галыштатского периода. Были найдены многочисленные фрагменты керамики, глиняных грузил, пряслице, фрагменты каменного жернова и четыре бронзовых кольца от фибул с розеткой. Нашлись также меньшее количество энеолитической керамики и черепки периода средневековья XI-XVI вв.

VÝSLEDKY TERÉNNĚHO PRŮZKUMU NA JIHU STŘEDNÍHO SLOVENSKA

Pavel Ž e b r á k

Ve dnech 27. až 29. 4. 1981 provedli pracovníci Archeologického ústavu SAV Pavel Žebrák a Juraj Balko na jihu středního Slovenska terénní archeologický průzkum. Jeho cílem bylo prozkoumat nahlášené nové meliorační a stavební práce, popřípadě zachránit a zdokumentovat ohrožený archeologický materiál. Pozornost však nebyla věnována pouze lokalitám postiženým uvedenými pracemi, ale i těm, na které upozornil spolupracovník AÚ SAV ze Středních Plachtinců Ján Mäsiar.

Č e b o v c e /okres Veľký Krtíš/

V katastrálním území této obce leží vrchy Zelený hrad a Zámok /M-34-135-A-d, 1 : 25 000, Zelený hrad 55 : 207 mm, Zámok 56 : 175 mm/, které připoutaly naši pozornost nejen svými názvy, ale i prehistorickou keramikou, nalezenou v jejich blízkém okolí Jánem Mäsiarem. Průzkum obou vrchů však přinesl z archeologického hlediska negativní výsledek. Vzpomínanou prehistorickou keramikou našel Ján Mäsiar v údolí mezi vrchem Zámok a severozápadně od něho ležícím vrchem Krehora, na pravém břehu Čebovského potoka v místech zvaných Červona. Přesné místo nálezu se nepodařilo určit. Jedná se o několik fragmentů nádob kultury s kanelovanou keramikou, zdobených plastickými pásky s prstovými vrypy /obr. 165: 2/, a fragment keramiky lengyelské kultury /?/ zdobený pupíkem. Na vrchu Zámok se podle později nám poskytnuté informace prý nacházejí blíže neurčené valy, které jsme však průzkumem nezjistili.

H o r n é P l a c h t i n c e /okres Veľký Krtíš/

Ján Mäsiar nám odevzdal střepy pravěkých nádob, které našel při povrchovém sběru u severní vnitřní strany valu hradiště kyjatické kultury zvaného Pohanský vrch /Mapa okresů ČSSR, okres Veľký Krtíš, 1 : 50 000, 464 : 309 mm/. Pohanský vrch je už dříve známou lokalitou a námi získaná keramika představuje několik atypických střepů kyjatické kultury.

L u b o r e č /okres Lučenec/

Terénní průzkum byl proveden v poloze Milkino, neboť v těchto místech se plánuje stavba akumulární nádrže, která bude shromažďovat vodu určenou na zavlažování ploch ležících už v okrese Veľký Krtíš. Zjistili se tři nové lokality, všechny v povodí potoka Luboreč.

Lokalita I /M-34-136-A-a, 1 : 25 000, 323 : 187 mm/ je na mírném terasovitém výběžku protáhlé terénní vyvýšeniny asi 2 m nad hladinou potoka. Zde se získalo velké množství fragmentů keramiky kyjatické kultury, několik neolitických střepů a dva slovanské. Slabý výskyt tuhování na fragmentech keramiky kyjatické kultury svědčí o určitém vlivu halštatských kultur.

Lokalita II /M-34-136-A-a, 1 : 25 000, 302 : 171 mm/ leží v silně podmokřeném inundačním terénu potoka. Zde se našly tři atypické fragmenty prehistorické keramiky. Přesnější kulturní zařazení není možné.

Lokalita III /M-34-136-A-a, 1 : 25 000, 306 : 131 mm/ leží na mírné terénní vyvýšenině. Získal se z ní velký počet zlomků pravěké keramiky zčásti atypického charakteru, ale některé střepy lze přiřadit ke kyjatické kultuře /zdobené jsou mělkým rýhováním, obr. 165: 3/. Bylo tu nalezeno i několik fragmentů středověké keramiky.

M a l é Z l i e v c e /okres Veľký Krtíš/

V katastru obce leží vrch Várhegy, na který nás upozornil Ján Mäsiar. Je součástí pahorkatiny vypínající se jižně od doliny Stracinského potoka a severně od samoty Urdová /M-34-135-B-d, 1 : 25 000, 86 : 352 mm/. Zde, na vrcholu strategicky výhodně položeného kopce, bylo zjištěno umělé návrší, chráněno dookola obíhajícím nevysokým valem. Jedná se zřejmě o lokalitu Várhegy, neúspěšně hledanou roku 1955 Petrovským-Šichmanem /1961, s. 124/. Na vrcholu návrší je vykopána jáma, hluboká asi 2 m, v jejímž okolí byly nalezeny atypické fragmenty pravěké keramiky, nedávající možnost přesnějšího kulturního zařazení, a fragmenty tzv. bílé středověké keramiky, datované na jihu středního Slovenska do 13. až 14. stol. Přesná provenience keramických fragmentů však není jistá, neboť jáma byla zcela sterilní a stopy po kulturní vrstvě a po archeologickém materiálu neobsahovala ani v půdním profilu ani na dně.

P r í b e l c e /okres Veľký Krtíš/

V severní části katastru obce leží lokalita zvaná Öreg, rozkládající se na mírném plochem návrší pod kopcem Kamenná žena /M-34-135-B-c, 1 : 25 000, 334 : 167 mm/. V nynější době je zde družstevní vinohrad. Povrchovým sběrem byly odsud získány početné atypické fragmenty keramiky kyjatické kultury, z nichž některé byly zdobeny mělkým horizontálním rýhováním, dno s otvorem v podstavě /obr. 165: 4/ z nádoby lužické kultury, atypický střep keramiky vyrobené z grafitu, pravděpodobně laténský, a fragment středověké nádoby se střechovitě hraněným okrajem ústí a s ploškou pro dosednutí pokrývky.

S k l a b i n á /okres Veľký Krtíš/

V jihozápadní části katastru obce se prováděly meliorační práce na ploše zhruba 0,625 km², rozprostírající se v širokém pásu po levé straně silnice z Želovců do Sklabíně. Průzkumem melioračních rýh bylo zjištěno jen jedno archeologické naleziště, asi 30 až 40 m jihozápadně od křižovatky cest Želovce - Sklabíná a nově stavěné silnice Želovce - Obeckov /M-34-135-D-a, 1 : 25 000, 44 : 63 mm/. V meliorační rýze, odvádějící vodu do potoka mezi obcemi Želovce a Sklabíná, se objevila kulturní jáma s hloubkou 110 cm a délkou 230 cm. Ve spodní části jámy byly nalezeny kousky mazanice a úlomky keramiky atypického charakteru, které se dají dle struktury materiálu, ale hlavně podle střepů se zbytkami červenavého malování rámcově přiřadit do mladší fáze kultury s lineární keramikou. Může se však jednat také o fragment náležející železovské kulturní skupině.

S t r e d n é P l a c h t i n c e /okres Veľký Krtíš/

Z této obce byly Archeologickému ústavu SAV hlášeny začátkem roku 1981 meliorační práce. V místech plánovaných meliorací jsme provedli průzkum. Na samé katastrální hranici Středních a Horních Plachtinců na pravém břehu potoka vlévajícího se do Plachtinského potoka leží pozemek v soukromém užívání, na kterém byly objeveny fragmenty pravěké keramiky /M-34-135-B-c, 1 : 25 000, 262 : 78 mm/. Keramika, nalezená především v inundačním terénu potoků, je zde snad přemístěna splachy z výše položených míst. Jedná se o fragmenty, které lze podle struktury materiálu i některých výzdobných znaků /hlazený černý povrch, mělké horizontální rýhování/ přiřadit ke kyjatické kultuře. Část facetovaného okraje dovnitř zataženého ústí tenkostěnné misky svědčí snad o vlivu z oblasti

středodanajských popelnicových polí /obr. 165: 5/. Objeven byl též atypický fragment středověké keramiky.

L i t e r a t u r a

PETROVSKÝ-SICHMAN, A. 1961: Archeologický prieskum stredného Poľpšia r. 1955.

In: Studijné zvesti Archeologického ústavu SAV. 7. Nitra, s. 124.

ERGEBNISSE DER GELÄNDEBEGEHUNG IM SÜDEN DER MITTELSLOWAKEI. Im Zusammenhang mit Meliorations- und Bewässerungsarbeiten im Bezirk Veľký Krtíš führte der Autor eine Begehung der gefährdeten Lokalitäten durch, auch jener, welche die Möglichkeit von archäologischen Funden andeuten.

Č e b o v c e /Bez. Veľký Krtíš/. Im Katastergebiet der Gemeinde liegen die Hügel Zelený hrad und Zámok, deren archäologische Begehung negativ ausfiel. In der Umgebung des Hügels Zámok wurden jedoch Gefäßfragmente der Kultur mit kannelierter Keramik von unsicherer Provenienz gewonnen /Abb. 165: 2/.

H o r n é P l a c h t i n c e /Bez. Veľký Krtíš/. Von der urzeitlichen Burgwallanlage, genannt Pohanský vrch, gewann man mehrere Keramikscherben der Kyjatice-Kultur.

L u b o r e ě /Bez. Lučenec/. Im Gemeindekataster der Gemeinde, namentlich in der Flur Milkino, plant man den Bau eines Akkumulationswasserbehälters. Durch Oberflächenfunde wurden drei Fundplätze entdeckt, auf denen vorwiegend Keramikfragmente der Kyjatice-Kultur mit seichter Rillenverzierung /Abb. 165: 3/, mehrere neolithische und mittelalterliche Scherben gefunden wurden.

M a l é Z l i e v c e /Bez. Veľký Krtíš/. Auf dem Hügel Várhegy, der im Südosten von der Gemeinde liegt, entdeckte man eine künstliche Anhöhe, die rundherum von einem nicht hohen Wall umgeben war. Auf der Anhöhe befand sich sekundär untergebrachte urzeitliche und mittelalterliche Keramik, die wegen ihrer unsicheren Provenienz keine Möglichkeit zur genaueren kulturellen Einstufung dieser künstlichen Geländezurichtung bietet.

P r í b e l c e /Bez. Veľký Krtíš/. Auf der Fundstelle Öreg, die sich auf einer sanften flachen Anhöhe unter dem Hügel Kamenná žena erstreckt, wurde als Lesefund Keramik der Kyjatice-Kultur, ein Boden mit Loch in der Basis /Abb. 165: 4/ aus der Lausitzer Kultur, ein Keramikfragment aus Grauphitton /wahrscheinlich latènezeitlich/ und eine mittelalterliche Keramikscherbe gewonnen.

S k l a b i n á /Bez. Veľký Krtíš/. Durch Begehung der Meliorationsrinnen entdeckte man eine Kulturgrube mit Keramikfragmenten der Kultur mit Linearkeramik oder der Zliezovce-Kulturgruppe.

S t r e d n é P l a c h t i n c e /Bez. Veľký Krtíš/. An den für die Melioration geplanten Stellen wurde Keramik gefunden, die nach der geglätteten schwarzen Oberfläche und der seichten Horizontalrillung zur Kyjatice-Kultur zuweisbar ist. Das gefundene Fragment eines facettierten Randes mit eingezogener Mündung von einer dünnwandigen Schüssel /Abb. 165: 5/ zeugt vielleicht vom Einfluss aus dem Bereich der mitteldanubischen Urnenfelder.

РЕЗУЛЬТАТЫ ПОЛЕВЫХ РАЗВЕДОК ЮГА ЦЕНТРАЛЬНОЙ СЛОВАКИИ. В связи с мелиорационными и оросительными работами в районе Вельки-Кртиш провел автор разведки на местонахождения находившихся под угровой и тех, которые указывали на возможное наличие археологических находок.

Ч е б о в ц е /рай. Вельки-Кртиш/. В кадастре села находятся холмы Зелени-Град и Замок, археологическое исследование которых не принесло положительных результатов. Но около холма Замок были найдены фрагменты сосудов культуры каннелированной керамики неясного происхождения /рис. 165: 2/.

Г о р н е - П л а х т и н ц е /рай. Вельки-Кртиш/. С доисторического городища Погански-Врх было приобретено несколько черепков керамики киятицкой культуры.

Л ю б о р е ч /рай. Лученец/. В кадастре села, в частности в урочище Милкино, планируется стройка накопительного водохранилища. Во время поверхностного сбора были обнаружены три местонахождения, на которых нашлись преимущественно фрагменты керамики киятицкой культуры, украшенные мелкими резными линиями /рис. 165: 3/, и несколько неолитических и средневековых черепков.

М а л е - З л ъ е в ц е /рай. Вельки-Кртиш/. На холме Варгедь, лежащем к ЮВ от села, была обнаружена искусственная возвышенность, защищенная по окружности небольшим валом. На возвышенности нашлась вторично уложенная доисторическая и средневековая керамика, которая из-за своего неясного происхождения не позволяет более точное культурное определение этой искусственной постройки.

П р и б е л ь ц е /рай. Вельки-Кртиш/. С местонахождения Орег, расположенного на небольшой плоской возвышенности под холмом Каменна-Жена были во время сбора приобретены керамика киятицкой культуры, днище с отверстием /рис. 165: 4/ луницкой культуры, фрагмент керамики из графита /предположительно латенского периода/ и черепок средневекового сосуда.

С к л а б и н а /рай. Вельки-Кртиш/. Во время обследования оросительных желобов была обнаружена культурная яма, содержащая керамические черепки культуры линейной керамики или желъезовской культурной группы.

С т р е д н е - П л а х т и н ц е /рай. Вельки-Кртиш/. Во время сбора на площади планированных мелиорационных работ была найдена керамика, которую по ее лощеной черной поверхности и мелким горизонтальным линиям можно отнести к киятицкой культуре. Найденный фрагмент граненного края загнутого устья миски с тонкими стенами /рис. 165: 5/ может свидетельствовать о влиянии из области среднедунайских полей погребальных урн.

ARCHEOLOGICKE VÝSKUMY A NÁLEZY NA SLOVENSKU V ROKU 1981

Zodpovedný redaktor univ. prof. PhDr. Bohuslav Chropovský, DrSc.

Redaktorka publikácie PhDr. Eva Kolníková, CSc.

Výkonná redaktorka Helena Bublová

Nemecký preklad Klára Haulíková, Berta Nieburová

Ruský preklad Peter Porubský

Vydal Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied v Nitre

Náklad 500 výtlačkov

469 strán, 165 obrázkov, 1 mapa

/1. časť: str. 1-318, 2. časť: str. 319-469/

